SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ

K DĚJINÁM PRAHY

VII.

FOR USE IN
LIBRARY
ONLY

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ K DĚJINÁM HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

VYDÁVÁ

OBEC HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

PRACÍ MĚSTSKÉHO ARCHIVU

ZA REDAKCE

UNIV. PROF. PhDr. VÁCLAVA VOJTÍŠKA

ARCHIVÁŘE HLAV. MĚSTA PRAHY

DÍL VII.

V PRAZE 1933

NÁKLADEM DŮCHODŮ OBCE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY

TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE

DB
879
P8A5
díl 7

LIBRARY
JUN 22 1966
UNIVERSITY OF TORONTO

1087023

OBSAH.

Václav Líva:

Studie o Praze pobělohorské.

II. Rekatolisace.

»S tou proměnou království českého ve věcech politických měla následovati v patách i reformace neb obnova náboženství...«
S k á l a, Historie česká V. 43.

I.

Od Bílé hory do vyhnání evangelického duchovenstva.

Po hanebné porážce snad hryzlo svědomí »vojsko české rozptýlené, které mohlo ještě za světla do Prahy dne nedělního přijíti, netřelo se nikdež mocí a bezděk měšťanům do příbytkův jejich, ...nýbrž toliko na ulicích kvartýry své za vděk přijímalo...«[1]) Čteme-li u Skály živé líčení vzrušených prvních chvil a nálady v Praze po bitvě z péra »jednoho šlechetného a pravdomluvného a prozřetelného muže, kterýž v tu dobu byl v počtu konšelův novoměstských«,[2]) vzpomeneme Xenofontova vypravování o Athénách, kde nikdo nezamhouřil oka oné noci, když přišla zpráva o bitvě u Aigospotamů.

Stejně těžkou, jistě bezesnou noc měl i zimní král, když trávil poslední pražský nocleh v domě staroměstského primasa Jana Kirchmajera z Rejchvic.[3]) Krátce poté, když Fridrich v pondělí ráno dne 9. listo-

[1]) S k á l a, Historie česká IV. 382.

[2]) Exulant Lukáš Karban z Volšan.

[3]) Karban (S k á l a IV. 381/2) vypravuje, že se té »noci, jdoucí na pondělek král Fridrich s královnou i se všechněmi svými dvořany předními i s fraucimorem do Starého města z hradu pražského obrátil a nejdříve do domu Langenbrukova (t. j. Mikuláše L. z Langenbruku, cís. rady a obecního staršího, nyní č. 189/48, 2, nároží ulice Karoliny Světlé a Karlovy ulice), na rohu proti kostelu jezuvitskému, se vstěhoval; koruna pak s jinými klenoty a privilegiemi složena na rathouze staroměstském. Odtud potom, srozuměv, že by tu sebou nebyl hrubě bezpečen, odebral se ještě té noci do domu V a l e n t i n a Kirchmajera z Rejchvic, primasa Starého města pražského, i s královnou.« Valentin K. byl obecním starším, kdežto úřad primaský zastával jeho bratr J a n [srv. rkp. archivu hl. města Prahy č. 69 (liber renovationum), fol. 240a/241a], jemuž patřil dům u »černého (zlatého) anděla« na Malém náměstí (nyní část č. 459/11). Mluví-li B e c k o v s k ý v Poselkyni starých příběhů českých II. 2, str. 298 (ovšem nesprávně), že Fridrich odpočíval »v tu noc s manželkou svou i s přináležejícími v domě S a s k ý m«, má zajisté na mysli bývalý dům Langenburkův, jenž byl tomuto konfiskován a darován jesuitům, kteří jej 22. dubna 1625 prodali

padu s dvorem a některými nejvyššími úředníky vyjížděl Horskou branou »před obcí pražskou, tu při bráně na odjezd královský smutně se dívající«, z města, jehož již nikdy neměl spatřiti, vešel na Hradčany vévoda Maxmilián. Náčelník katolické ligy cítil potřebu vzdát Bohu díky za dar vítězství účastí při bohoslužbách, konaných v kapucínském kostele, kam řídil své první kroky na pražské půdě[4]) — jako by se tím již ohlašovala nadcházející proměna náboženství v kacířské zemi, Římu po dvě století vzdorující, jež má býti s hlavním městem v čele přivedena opět do lůna církve. I to bylo symbolické, že prchající král nevzal s sebou na chvatném útěku korunovačních klenotů, které byly prozatím uloženy na staroměstské radnici.[5])

Malostranští kapitulovali již 9. listopadu, hned po Maxmiliánově vjezdu na Hradčany. Staroměstští se dotázali Fridricha za jeho kratičkého pobytu v Kirchmajerově domě, co mají dále činiti. Král jim vzkázal po Thurnovi, že jim radí jako otec dětem, aby vstoupili v jednání s nepřítelem.[6]) Tak nezbývalo oběma městům pražským na pravém břehu Vltavy než vzdáti se dne 10. listopadu na milost a nemilost.[7]) Hrozné plenění Prahy, při němž Maxmilián i Buquoy dávali svému důstojnictvu a mužstvu příklad, započalo u direktorů a význačnějších pražských kacířů, nakonec však se nezastavilo ani před prahy katolického obyvatelstva.[8]) Byl to jeden z prostředků ohlašující se rekatolisace; pražské oby-

knížeti saskému Juliu Hendrichovi [rkp. města Prahy č. 2114 (liber contract. caeruleus III.), fol. 285 b, 339 ab]. Rezek poznámkou v Poselkyni na uv. m. věc zbytečně zkonfundoval. Také F. Ruth v Kronice královské Prahy a obcí sousedních (Praha 1903) praví na str. 682, že Fridrich přenocoval v domě primasa Faltina K., kdežto na str. 1019 mluví o noclehu u Jana K. Na záměnu bratří Kirchmajerů upozorňuje J. Herain, Stará Praha (Praha 1902), str. 125. Srv. dále A. ab Habernfeld, Bellum Bohemicum ab anno 1617 (Lugduni Batavorum 1646), p. 55 a K. J. Erben, Die Primatoren der königlichen Altstadt Prag (1856), str. 67.

[4]) Beckovský II. 2, 300; Mikuláš Bellus u Skály IV. 341, Aubert tamže 357.

[5]) Habernfeld, uv. m. str. 57.

[6]) Tamže p. 55/6.

[7]) Některé zprávy u Skály a Gindelyho (Die Berichte über die Schlacht auf dem weißen Berge bei Prag, Wien 1887) uvádějí sice jako den kapitulace Starého a Nového města až 11. listopad, většina však již 10. Nejzávažnější je zajisté zpráva očitého svědka Lukáše Karbana (Skála IV. 483). Podobně i vévoda bavorský v listě papeži Pavlovi V. d. d. 12. listopadu 1620 (Gindely, Berichte č. XXIV, str. 92, Skála IV. 359) mluví o 10. listopadu.

[8]) Hojné zprávy o drancování pražských měst sebral F. Dvorský, Albrecht z Valdštejna až na konec r. 1621 (Rozpravy České akademie, roč. I. č. 3), str. 131 násl. Psaní z Prahy 10. prosince 1620 (str. 131, pozn. 6): »Des blindern und mordens ist alhie kein endt, sie haben erstlich angefangen der direktoren und calvinisten heuser zu blindern, jetzo geht's schon durch die bankh ohne unterschiedt gleies rauben auf der gassen...« Zpráva z Prahy v prosinci 1620 (str. 132, pozn. 8): »Graf Buquoy hat zwar sein volkh aus Prag geschickt, er aber und andere officir zue Prag bis den 11. Dezembris verbliben, alda noch teglich und nächtlich starkhe gewaltthaten und plinderung bey katholischen

vatelstvo mělo býti nejen ochuzeno, ale i zastrašeno. 11. listopadu byla koruna s ostatními klenoty a korunním archivem převezena z radnice do svatováclavské kaple.[9])

Jestliže Staroměstští psali císaři 9. prosince 1620, že toho [povstání] neschvalovali, nýbrž nad tím bolestně žalostili...,[10]) což divu, že němečtí luteráni konali ve svém kostele u Salvátora děkovné bohoslužby za úspěch císařských zbraní.[11]) Jejich Tedeum sotva vyvěralo z upřímného srdce, souhlasilo však plně s protičeskou linií jejich protektora, kurfiřta Jana Jiřího. Netušili ještě, že záhy dojde také na ně, a jejich projev loyality ex post byl na příslušných místech velmi málo vážen. Jejich zpěv se mísil s hlaholem velikého zvonu svatovítského, jenž byl rozhoupán na Lichtenštejnův rozkaz na slavnostní pozvání k skvělým bohoslužbám v kapli Všech svatých na hradě, konaným za přítomnosti vévody Maxmiliána a všech jeho důstojníků, knížete Lichtenštejna a jijiných vysokých hodnostářů.[12]) S hlavní věže svatovítské byly odzvá-

und uncatholischen fürgangen, die er nit allein auf anklagen nit remedirt, sondern davon participiren soll. Bavorský plukovník Heimhausen psal 9. prosince 1620 vév. Maxmiliánovi z Prahy (táž str., pozn. 9): »Buquoy ligt nit allein selbst alhie, sondern behelt alle obersten und hohe befehlshaber bey sich, last die soldaten gegen Merern, und zwar in und umb Prag, wie sie selbsten wollen, umb keiner anderen ursache, den das er die Prager stedt, über allen raub noch, umb vil 1000 taler schätzen will...« Podobně psal Adam z Valdštejna 24. prosince 1620 kurfiřtovi saskému (str. 133, pozn. 10): »Was den grafen von B. betrifft, berichte Euer Churf. G., das derselbe mit seiner armade nach Mähren gezogen undt ohne zweifel bei der angefangener Prägerischen wirtschaft gerne lenger verblieben wehre.« Ale i bavorský »kníže... obrátil se do země a residencí své Mnichova... maje při sobě neřkuli drahný počet panstva a rytířstva svého, ale i do 1500 vozův všelijakými kořistmi drahými dobře naladovaných, jež za šest tun zlata šacovali.« — Bellus u Skály IV. 348/9 a Gothard Artus tamže IV. 365. Viz dále Illustr. evangel. věstník I. (r. 1865/6) str. 53 a Skála IV. 347, 383.

[9]) Bellus u Skály IV. 347 klade uložení klenotů až na 17. listopad, kdežto Lichtenštejn, jenž je s Buquoyem přejímal, psal o tom císaři 9. prosince 1620 takto: »Die behmische cron sambt den zugehörigen clainodien ist aus der Alten statt Prag, alda sie der pfalzgraff hinderlassen, erhebt, und den ailfften verschienen monat Novembris, inn st. Wenceslay capellen der Prager schloß kirchen depositirt. — Chr. d'Elvert, Die Bestrafung der böhmischen Rebellion, insbesondere die Correspondenz Ferdinand II. mit dem Fürsten Lichtenstein (Brünn 1868), č. III, str. 2.

[10]) Ill. evang. věst. I. 22. Podobně se nutí do radosti nad bělohorským vítězstvím purkmistr, konšelé i všechna obec Menšího města, když prosí 12. února 1621 císaře o pardon — d'Elvert č. XVI, str. 25/6.

[11]) F. Hrejsa, U Salvátora. Z dějin evangelické církve v Praze (1609 až 1632), Praha 1930, str. 63 klade bohoslužby na neděli po vítězství (15. listopadu). Staroměstští luteráni němečtí napravili nestatečnost dne 20. června 1621, když M. David Lippach, farář u Salvátora, pronesl k hojnému posluchačstvu jímavé kázání, vzpomínaje vroucně odsouzenců, připravujících se na smrt. 24. června pak měl po bohoslužbách díkučinění, v němž velebil pevnost a stálost popravených.

[12]) Göpnerova zpráva u Skály IV. 371; Jan Arnošt Platejs z Platen-

něny hrany nejen české nekatolické Praze, ale i německým luteránským sborům na Starém a Menším městě.

V neděli 22. listopadu byla provedena disarmace Prahy, a to tak, že měšťané všech tří měst musili snésti všechny zbraně do radnice a složiti tu císaři novou přísahu věrnosti a poslušnosti. Poněvadž byly pochybnosti, zda měšťané zbraně řádně odvedli, byla zřízena k pátrání po nich zvláštní visitační komise.[13]) 30. listopadu pak dal kníže obnoviti konšelský úřad ve všech třech pražských městech skrze své komisaře Jana Jiřího z Talmberka, Štefana Jiřího ze Šternberka, Humprechta Černína z Chudenic, Václava Vidunu Obyteckého z Obytec a Jana Vratislava z Mitrovic tak, že »zase ty osoby, které na onen čas v letu Páně 1617 v pondělí den svatého Linharta 6. Novembris... na ouřad konšelský dosazeny byly a dosavad v živobytu zůstávají, vedle předešlé povinnosti J. Mti cís. učiněné, z kterýchž jsou až posavad pořádně od nižádného propuštěny nebyly, do rady dosazeny jsou, a od dotčených pánův komisařův jménem J. Mti cís. týmž osobám radním o tom dostatečně poručeno, aby podle předešlé jim učiněné a vydané instrukcí všelijak se tak zachovaly, a tolikéž ty všechny osoby, které jsou tehdáž z uvážení svého za desítisoudce, starší obecní, jako i k jiným úřadům za úředníky, též hejtmany čtvrtní, padesátníky, desátníky, tolikéž do poctivých pořádkův za starší zvolily a dosadily, při jich ouřadech a povinnostech až do dalšího J. Mti cís. o té věci nařízení zůstaviti a ponechati hleděly.«[14])

štejna, Brevis narratio de successu rerum ecclesiasticarum in regno Bohemiae sub finem anni 1620 usque ad annum 1628 (kopie v rkp. universitní knihovny pražské XI D 14), f. 51 a.

[13]) D'Elvert č. XIV. (Lichtenštejnova relace císaři d. d. 3. února 1621), str. 14. Bellus u Skály IV. 348. Sic sors omnia versat — mohli bychom pověděti s Dačickým. 28. září 1620 psal mladý informátor Radslava Vchynského, Švýcar Jan Jindřich Waser, otci Kašparovi z Prahy do Curychu: »Lon a visité icy toutes les maisons des bourgeois Papistiques et Monasteres, et leurs prins leurs armes, puis mis en note toutes les personnes, lesquels montent au nombre de 15000.« — Fr. Hrubý, Švýcarský svědek Bílé hory. Č. Č. H. XXXVII (1931), příl. č. 7, str. 68. Číslo Waserovo je ovšem nesmírně přehnané; není-li písařskou chybou, nutno je vyložiti neznalostí poměrů. Řada zpráv, pocházejících z katolického prostředí, stanoví počet všech katolíků v Praze v předvečer Bílé hory souhlasně na 2000. Srv. Acta Sacrae Congregationis de Propaganda Fide res gestas Bohemicas illustrantia. Tomi I. pars 1. 1622—1624. Op. Ign. Kollmann. Pragae 1923, č. 25, str. 103 a pozn. 36 ibid.

[14]) Arch. města Prahy, rkp. č. 69 (liber renovationum Starého m.), fol. 263 ab, d'Elvert č. III, str. 3: »Inn allen dreyen Prager stätten seindt die inn zeitt der unordentlichen regierung abgeseczte rathspersonen widerumb restituirt unnd installirt worden.« R. 1617 byli na Starém městě: primas Jan Kirchmajer z Rejchvic; radní Jan nejst. Petráček z Vokounštejna, Franc Ostrštok z Astfeldu, Václav Löw z Löwengrünu a Bareitu, Severin Loštický z Libánu, Andres Laynhauz z Břevňova, Jan Šustr z Goldberku, Zikmund Celestýn z Freyfeldu, Vratislav Hendrich z Frankenštejna, Daniel Alexius, Daniel Kapr z Kaprštejna, M. Jiří Mathiades, Petr Payer, Jiří Culechner, Matyáš Jirkovský z Děvína, Jan Jungmajer, Daniel od Háje, Pavel Šolc; ob. starší Jan

Betlemské kaple vzdali se nekatolíci, zastrašeni řáděním císařské soldatesky, hned po bitvě. Pražští bratří pod tlakem poměrů sami prosili svých duchovních správců, »když prvním strachem těch vojsk všechno naplněno bylo, i Betlem vyšturmován a zloupen..., aby jich do Betlema nesvolávali, že se sotva kdo postaví, dokud ty bouřky nepominou...«[15])

22. listopadu přišli do Prahy první jesuité, bývalí členové staroměstské koleje, aby se ujali Klementina.[16]) Byl to rektor koleje P. Valen-

---

Platejs z Platenštejna, M. Filip Fabricius z Roznfeldu, Jan Daniel Kapr z Kapršteјna, Kašpar Loselius (J. Mti cís. perkmistr), Pavel Weys z Petřína, Jan Peldřimovský z Vyškovic, Václav Magrle ze Sobíšku, Andres Štang z Labětína, Melichar Haldius z Nayenperka, Faltin Kirchmajer z Rejchvic, Oldřich Vodička, Jan Kukla z Taurnperka, Wolf Kneysl z Borovska, Abraham Anděl z Engelsperku, Bohuslav Gerle z Děvína, Jakub Melczar z Braytenberka, Mikuláš Brodský z Koberova, Pavel Pala, Pavel Roznberger, Kliment Ekhart. V novoměstských knihách je mezera, i nelze přesně ustanoviti složení městského úřadu k r. 1617. Nejblíže příští zápis pochází z r. 1619, když byla za vlády direktorů dne 11. června novoměstská rada obnovena takto: primas Jiří Zygel z Chocenic; radní Eliáš st. Rozýn z Javorníka, Kašpar Uzlar z Kranzberku, Jindřich Kozel z Peclinovce, Lukáš Karban z Volšan, Šimon Vokáč z Chyš a Špicberka, Jan Šatolupka, Jan Budiger z Hohenštejna, Jiří Řečický, Jan Římský z Kosmáčova, Michal Wittman, Ondřej Kocour z Votína, Daniel Kohout z Lichtenfeldu, Ambrož Kristýn, Matouš Švik z Lukonos, M. Jan Libertýn. Jakub Krupský [arch. m. Prahy, rkp. 500 (protocollum pro anno 1619—1628), fol. 78 a]. To jsou ovšem samí nekatolíci; vzhledem k slabé posici katolíků na Novém městě vůbec, jakož i podle srovnání sestavení staroměstského úřadu v letech 1617 a 1619, můžeme souditi, že rozdíly proti r. 1617 jsou asi celkem nevelíké. Ještě větší nesnáz je s Menším městem, kde se knihy obnovení rady nezachovaly vůbec a kde se podařilo zjistiti jen polovici radních pomocí rkp. č. 2216 (liber contractuum VII). Tu byli: primas Baltazar Globic z Bučína; radní Bonaventura John, Jiří Neher z Nehrlinku, Daniel Basilius z Deutschenperka, Jan Landschädl, Maxmilián Rattich z Alberndorfu, Jan Jiří Dyrynk z Bruku a Rotenberku, Adam Segmiller. Podobně i na Vyšehradě nařídil 15. února 1621 kapitulní děkan Pavel Pistorius z Lucka obci, »aby zase ty osoby, které po slavné paměti J. Mti císařské a krále Matyáše voleny a pronunciovány, opět jmenovány a dosazeny byly«. Rovněž tak byli vyměněni starší pořádků, ba i radní písař. — V. Vojtíšek, Z pamětí města Hory Vyšehradu v době války třicetileté (Praha 1912), str. 14.

[15]) Historie o těžkých protivenstvích 108. Souvisí to zajisté se zprávou u Skály IV. 347/8 (Bellus): »Zatím [mezi 19. a 22. listop.] měšťané všech tří měst Pražských utekli se spolu s kněžstvem svým k knížeti z Lichtenšteina, žádajíce ho, poněvadž jsou přijati již pod ochranu JMC., aby byli v obtížnostech svých ušanováni a zůstaveni při svobodě náboženství. Kterýžto na ten čas povolil k tomu a to nařídil, aby jich žádný v příčině té nepotiskoval a překážky v svobodném náboženství jich provozování nečinil. Služby pak strany kalvinianské jsou zastaveny až do dalšího o tom nařízení císařského.« Mezi bratřími a kalvinisty nebyl činěn rozdíl. Srv. též Beckovský II. 2, 306/7.

[16]) Již předtím přišli někteří (cizí) s císařským vojskem. Šestá ze zpráv o bitvě, které Skála uvádí (neznámým katolíkem po německu sepsaná a vytištěná v Praze v knihtiskárně Tobiáše Leopolda), praví takto: »Před jezuvity, jichžto nemalý počet nalézal se ve vojště našem, jak je jen spatřili, spínali ruce radostí velikou všickni katolíci, vinšujíce jim štěstí; kacíři, pouště-

tin Coronius, jejž provázeli P. Vít Joannides a bratr laik Ondřej Kruspek. Do Prahy vyslal je z Vídně provinciál P. Rumer. Ubírali se přes Bavorsko, kde se v Grünbergu setkali s vévodou Maxmiliánem, vracejícím se z Prahy do Mnichova. Vévoda jim dal doporučující list na Lichtenštejna. V Praze, kamž přišli nikoli v řeholním rouše, nýbrž v přestrojení, obrátili se nejprve do malostranského domu Pavla Michny z Vacinova. Spolu s nimi přišel z Vídně bývalý radní Andres Laynhauz z Břevňova,[17]) jenž je pak pozval k obědu do svého domu na Starém městě. Po obědě odevzdali listy, a to císařův Buquoyovi, Maxmiliánův Lichtenštejnovi. Kníže ihned nařídil, aby byli uvedeni v držení Klementina, a určil k tomu za komisaře Viléma Popela z Lobkovic a Humprechta Černína z Chudenic, staroměstského primasa Jana Kirchmajera a radního Františka Ostrštoka z Astfeldu, dále novoměstského primasa Jiřího Zygla z Chocenic. Poněvadž kolej byla k obývání nezpůsobilá, ubytovali se kněží na Starém městě u panny Evy Švihovské z Ryzmburka, kdežto Kruspek, k němuž se připojil bratr laik Jiří Scheibner, meškající v Praze s vojskem již od 9. listopadu, noclehovali v sousedství u kteréhos katolického krejčího. Úředně byli jesuité uvedeni do koleje po svém přání až druhého dne, totiž o svátku sv. Klimenta, patrona koleje. 29. listopadu, v první neděli adventní, byly tu konány první bohoslužby, při nichž svatovítský kanovník Jan Ctibor Kotva z Freyfeldu[18]) pronesl slavnostní kázání, jež vyznělo jako pozdravná a oslavná řeč na jesuity.

Chrám sv. Salvátora bylo nutno ke katolickým bohoslužbám upraviti. Prostředkem r. 1620 byl totiž defensory odevzdán českým bratřím, a senior dolní konsisoře Jan Cyrillus se tu ujal správy. Bratří ovšem odstranili odtud všechny obrazy a sochy svatých a zřídili si svatyni po svém. Tu také konali 28. října 1620 synodu, prý přes Cyrillův odpor.[19])

První jesuité se nastěhovali do Klementina 13. prosince; za nimi přicházeli postupně ostatní a zahájili hned činnost. Jejich zpovědnice byly po celý advent pilně vyhledávány, a zvlášť okázale byly konány bohoslužby na Boží hod vánoční za přítomnosti Tillyho.[20])

---

jíce pláště své po větru, snímali také klobouky před nimi a podávali jim rukou dle onoho starého přísloví: »Časové se mění a lidé v nich«; a žádný nechtěl býti jmín za nepřítele jejich.« — Skála IV. 378.

[17]) Od 6. listopadu 1617 do revoluce byl radním (arch. města Prahy, rkp. 69, fol. 240a 241a); usnesením obecného sjezdu v březnu 1619 byl vypověděn (Skála III. 82).

[18]) Když kanovníci od sv. Víta byli za vlády direktorů a Fridricha krále vypuzeni z dómu i svých obydlí, kázal Kotva u minoritů na Starém městě; o svátku sv. Jakuba r. 1621 mluvil proti protestantům tak ostře, že byl uvězněn na staroměstské radnici. Viz o něm Jireček, Rukověť literatury české II. 399 400. J. Riss, Jan Ctibor Kotva z Freyfeldu. Č. Č. M. LIV. (1880) str. 470/75, Kollmann, Acta S. C. č. 39, str. 165, pozn. 1.

[19]) F. Hrejsa, Betlém od r. 1516 (v soub. publikaci »Betlémská kaple«, Praha 1923), str. 76/7.

[20]) J. Schmidl, Historia Societatis Jesu provinciae Bohemiae III. (1616—1642). Pragae 1754, p. 245 seq., A. Kroess, Geschichte der böhmischen Provinz

24. listopadu rozkázal Lichtenštejn, aby metropolitní kapitula byla uvedena v držení svého kostela a statků.[21]) 8. prosince pak propustila zvláštní komise v přítomnosti děkana a kapituly sv. Petra a Pavla a některých novoměstských radních purkmistra, konšely a celou obec města Vyšehradu z nepořádného držení (v létě r. 1620 vytrhli se Vyšehradští z poslušenství kapituly a dali se pod ochranu Nového města pražského) a uvedla je opět v poddanost kapituly.[22])

Z nekatolických chrámů pražských první byl zabrán, a to ještě v prosinci 1620, kostel sv. Šimona a Judy na Starém městě.[23]) Asi r. 1615 zakoupil Václav Vilém z Roupova dům se starým chrámkem těchto patronů a daroval jej Bratřím, kteří jej v následujících letech přestavěli a v listopadu 1618 v něm zahájili bohoslužby. Byly to vlastně dva kostely v jedno spojené;[24]) v jedné části konal bohoslužby senior Cyrillus pro pražské německé kalvinisty, druhou pak drželi Bratří, kteří se sem 14. června 1620 přestěhovali z Betlema. Německá část byla přeměněna v nemocnici, kdežto bratrskou ujali milosrdní bratří za vlastní chrám.[25]) Prvním z pražských členů tohoto řádu, předtím u nás neznámého, byl Jan Kř. Savonantius (Venanzio), jenž přišel do Prahy s císařským vojskem a hned v prosinci

---

der Gesellschaft Jesu II. 1., Wien 1927, p. 31 seq. Císař nařídil Lichtenštejnovi, aby jesuité byli uvedeni ve svůj majetek, až 7. prosince 1620. — C. Carafa, Commentaria de Germania Sacra restaurata etc. Decreta p. 71. Kníže mohl ve své horlivosti hlásiti císaři provedení již ve zprávě ze dne 9. prosince, kdy ještě císařův dekret neměl v ruce. — D'Elvert č. III, str. 3. Relace Zikmunda Majera u Skály IV. 380 stanoví uvedení jesuitů do koleje až na 24. listopad.

[21]) Arch. metropolitní kapituly pražské $\frac{\text{P. I IV.}}{\text{LXV. 34.}}$ d. d. 24. list. 1620 — opis českého zemského archivu. Není bližších zpráv, jakým způsobem se to stalo, ale v relaci knížete císaři ze dne 9. prosince (d'Elvert na uv. m.) se praví: »Die jesuitter unnd alle andere gaistliche seindt in den possess irer beraubten gütter widerumb eingeführtt.«

[22]) Vojtíšek, uv. m. 10, 14.

[23]) Arch. býv. minist. vnitra, Majestalia boh. 1612—1630, IV. D. 7 d. d. 24. prosince 1620 (opis zem. arch.): »Ferdinandus II. patribus ordinis misericordiae in Antiqua urbe Pragensi ad ripam fluminis Multaviae templum ss. Simonis et Judae cum domo, horto et aliis pertinentiis assignet, ut sibi hospitale seu xenodochium erigere possint.« Schmidl III. 286.

[24]) Platejs, Processus in reformatione seu restauratione religionis catholicae hactenus in regno Boemiae observatus. Pragae die 2. Aprilis 1622 (rkp. univ knih. praž. XI D 14), fol. 61a: »Aedificatae etiam a Calvinistis ex parvo catholicorum ss. Simonis et Judae apostolorum templo duae satis amplae et magnificae, altera pro Germanis, altera pro Boemis, ecclesiae, ambae Patribus Misericordiae pro infirmis concessae sunt.« Carafa, Relatio Bohemica d. d. 8. Octobris 1622 (Kollmann č. 25, str. 112): »...oprai anco, che riconciliati i due tempii, che i Calvinisti havevano fabricati l'uno per uso de'Boemi, et l'altro de'Todeschi, dove gia era la chiesa de'santi apostoli Simone et Giuda, fussero consegnati, come segui, a Padri dell'ordine di Giovan di Dio per la cura degl' infermi...« Carafova závislost na Platejsovi je více než zřejmá.

[25]) Hrejsa, U Salvátora 53/4, pozn. 194, F. Eckert, Posvátná místa král. hl. města Prahy I. (Praha 1883), str. 472.

1620 odňal universitě ves Počernice.[26]) Později se stal generálním visitátorem všech špitálů v zemích Ferdinanda II.

Již několik dní po bělohorské bitvě, když přišla radostná zpráva o vítězství, byly na vídeňském dvoře konány porady o příštím postupu v Čechách.[27]) Z bodů tam usnesených týkal se Prahy zvláště požadavek zabrati farní kostely, především chrám v Týně. Těchto porad zúčastnil se i pražský arcibiskup Jan Lohelius,[28]) jenž se 28. listopadu obrátil na císaře s písemnou prosbou, aby byl opět uveden ve svůj úřad.[29]) Nevíme, z které příčiny prodlužoval pak pobyt ve Vídni, takže mu císař 29. ledna 1621 nařídil, aby se bez meškání vydal do Prahy a znovuzřídil dóm, jenž byl za Fridrichovy vlády upraven ke kalvínským bohoslužbám.[30]) Téhož dne psal Lohelius z Vídně svému oficiálovi a děkanovi svatovítské kapituly Kašparu Arseniovi z Radbuzy, aby dal z velechrámu odstraniti tělesné pozůstatky kacířů, kteří tam byli za povstání pochováni.[31]) 5. února přijel konečně sám do Prahy, a když chrám byl zbaven všech kalvínských zařízení a nově vydlážděn, znovuvysvětil 28. února hlavní oltář, načež následovalo kázání a Tedeum. Slavnosti, kterou dlužno pokládati za oficielní zahájení rekatolisace Prahy, byli přítomni Lichtenštejn, hodnostáři světští i duchovní, šlechta i mnoho lidu.[32])

V téže asi době zbavil Lichtenštejn některé protestanty úřadů a nahradil je katolíky. Byli to výběrčí pivního tácu Jiří Závěta ze Závětic, gegenhandler úřadu pomezního cla Andres Heidenreich a vážný v ungeltě Hanuš Kraus; na jejich místa byli dosazeni František Ostrštok, Kristián Kehr a Šebestián Voduliovský.[33]) Zároveň svěřil kníže bývalým

---

[26]) V. V. Tomek, Paměti kollegiatů kolleje Karlovy (Č. Č. M. 1847), str. 610 násl., 628 a další; týž, Geschichte der Prager Universität (Prag 1849), p. 244 seq.; Dačický-Rezek, Paměti I. 287.

[27]) Bílek, Reformace 3/4, Kroess II. 1, 146 násl., J. Tenora, Dobré zdání rad císařských pro Čechy a Moravu po bitvě Bělohorské (Hlídka XXVII. 1910), str. 17.

[28]) Byl v březnu 1619 vypověděn a utekl se do Vídně — Skála III. 82.

[29]) Arcibiskupský archiv pražský, fasc. VIII. (bez bližšího označení), opis zem. arch.

[30]) Tamže, Registrata fasc. IV. (1614—1627). Podobně nařizoval Ferdinand II. téhož dne i Lichtenštejnovi — Carafa, Comment.-Decreta 73.

[31]) Arch. metropol. kapituly LXV. 53: »cadavera haereticorum, utpote Ssvambergii et arcis Pragensis a pseudorege constituti capitanei.« Jde o Petra ze Švamberka, »kterýž v l. 1620 na jaře při obnově úřadu konšelského v Menším městě Pražském nenadále šlakem poražen...« (Skála V. 51). Beckovský II. 2, 313 mluví o »vykopání dvou těl kalvínských v tom kostele pohřbených, také po vykopání těla pana Petra Švamberka.«

[32]) Platejs, Processus fol. 60b, Brevis narratio fol. 51b. U Beckovského na uv. m. se píše, že se tak stalo »v první neděli postní již jmenovaného dne 28. ledna měsíce.« Je to asi přepsání, neboť první postní neděle (Invocavit) byla toho roku 28. února. O chybném datování Skálově, Bílkově a Gindelyho viz V. Líva, Jan Arnošt Platejs z Platenštejna (Č. M. M. 1930), str. 44, pozn. 2.

[33]) D'Elvert č. XIV, str. 13. — Lichtenštejn Ferdinandovi II. 3. března

císařským rychtářům vykonávání jejich úřadů. Byli to Jan Chrysostom Šrepl z Šreplsberku na Novém, Jan Hegner z Rezlsfeldu v Menším městě.[34])

Řádění a plenění bavorské soldatesky v Praze stále ještě nemělo konce, takže se měšťané raději uvolili, že budou vojákům dávati týdenní deputát. Lichtenštejn s nimi smluvil, že všechna tři pražská města budou odváděti týdně 5000 rýn. zl. na hotovosti místo vydržování posádky. Tilly zprvu odporoval, nakonec však přece vyslovil souhlas. Někteří katolíci rozhlašovali, že se vzpoury nezúčastnili a že by se jim tudíž mělo dostati úlev při vydržování vojska, neboť prý je to břímě jim nespravedlivě a nenáležitě ukládané. Kníže jim však nic takového nepovolil z obavy před rozhořčením nekatolického obyvatelstva.[35])

Počátkem března[36]) dostalo se nečetnému katolickému duchovenstvu v Praze velmi vydatné a vítané posily, když se šest pražských farářů nekatolických přihlásilo pod arcibiskupovu poslušnost. Tito byli svého času ordinováni katolickým biskupem, později však přistoupili k české konfesi, oženili se a dopustili se ještě jiných poklesků. Přední zásluhu o jejich návrat si zjednal olomucký sídelní a pražský titulární kanovník Jan Arnošt Platejs z Platenštejna, generální vikář nuncia Carafy a jeden z hlavních protireformačních pracovníků. Naskýtala se tu příležitost jednak vyrvati z kacířských rukou několik farních kostelů, jednak získati farníky, oddané duchovním správcům.[37]) Když faráři složili do arcibisku-

1621. Ostrštok je v seznamu osob, o nichž se usnesl obecný sjezd r. 1619, »aby v úřadech a službách královských, zemských ani městských víceji nebývaly« — Skála III. 82/3. Heidenreich a Kraus později emigrovali — V. Líva, Studie o Praze pobělohorské. I. Emigrace (zvl. otisk ze Sborníku příspěvků k dějinám hl. města Prahy VI. 1930), str. 18, 49.

[34]) K nim, zdá se, přistoupil na Starém městě též Ostrštok, jenž tu zastoupil bývalého rychtáře Jana Albrechta Schraynara z Trmice. K jmenování všech tří došlo sice až při obnově rady dne 21. října 1622, nicméně psal Lichtenštejn již 16. března 1621 císaři z Prahy: »Denen dreyen kaysers richtern alhie' ist... anbefohlen...« (d'Elvert, č. XXIX, str. 41). Jen nakrátko byli tehdy Pražané a s nimi i ostatní měšťané královských měst zbaveni tíživého toho úřadu [byl zrušen 31. srpna 1619 — F. Roubík, Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547—1783 (zvl. ot. ze Sbor. přísp. k děj. hl. m. Prahy VI., str. 8/9, 86/7. Srv. Vojtíšek. O vývoji samosprávy měst praž. Samosprávná knihovna hl. m. Prahy I. (1927), str. 63.].

[35]) Lichtenštejnovy relace císaři d. d. 3. února a 28. března — d'Elvert, č. XIV a XXXIII, str. 13/14 a 44. Jak byla Praha vojáky vypleněna a ochuzena, dosvědčuje Lichtenštejnova zpráva Ferdinandovi II. ze dne 16. března (tamže, č. XXIX, str. 41): »Denen dreyen kaysers richtern alhie ist zwar anbefohlen mit den vermüglichsten burgern alhie umb soviel müegliche ersprießliche darlehen zuehandlen, weyl aber die vornembsten geblündert und durch der soldaten taxir und langwürigen underhaltung viel aufgewendet, würd so gar ersprießliches dannenhero nit zu gewarten sein.«

[36]) Líva, Platejs str. 45, pozn. 1.

[37]) Platejs, Processus fol. 61 ab, Brevis narratio fol. 51 b, Relatio succinta eorum, quae post victoriam Ferdinandeam et deditionem Pragensem anno Domini 1620 die 8. Novembris factam, quae fuit 22da dominica post Pente-

nových rukou vyznání víry, předepsané koncilem tridentským, a obnovili přísahu poslušnosti, byli zproštěni exkomunikace a byli uvedeni v řádné držení svých far. Současně zaslal kníže Lichtenštejn na Loheliovo naléhání do Vídně dotaz, mají-li býti kalvínští duchovní vypověděni ze země veřejně vyhlášeným nařízením.[38]) Věc byla vlastně rozhodnuta již ve vídeňských poradách na sklonku r. 1620, a tak císařova odpověď ze dne 13. března 1621 vyzněla kladně.[39])

Příklad šesti farářů působil mocně na některé jiné pražské duchovní nekatolické. Obávajíce se horších věcí, hleděli se zachrániti kompromisem. Dostavili se totiž ke knížeti a žádali, aby jim bylo dovoleno i nadále podávati z kalicha a spravovati se dolní konsistoří, že však budou poslušni arcibiskupa. Lichtenštejn, jenž nebyl pro radikální řešení a takovýto postup rád viděl, oznámil věc arcibiskupovi s žádostí, aby se vyjádřil a zodpověděl též otázku, mají-li býti pražským kacířům odňaty všechny či jen tři přední kostely.[40]) Lohelius předložil Lichtenštejnovy otázky kanovníkům metropolitní kapituly a jiným prelátům a theologům,[41]) kteří se vyslovili k prvnímu bodu naskrze záporně, a zvlášť důrazně za-

---

costen, in emolumentum fidei orthodoxae in archidioecesi Pragensi promanaverunt (rkp. univ. knih. praž. XI D 14), fol. 42 b. Byli to asi utrakvisté, neboť Platejs je nazývá »parochi hussitici«. Nesnadno ustanoviti, které z pražských far byly v jejich rukou. Srovnáme-li seznamy vypověděných pražských farářů v Historii (str. 107/8) a u J. Jacobaea, Idea mutationum (p. 43/5) se seznamy všech pražských far [F. Dvorský, Příspěvky k dějinám církevním v Čechách (Sborník hist. II. 184), str. 287/8 a F. Eckert, Kostely a kaple v Praze před povstáním českým r. 1618 (Čas. katol. duch, XXX. 1889), str. 62 násl.], vybývaly by na přestoupivší kněze tyto fary: 1. na Starém městě u Panny Marie na Louži, u sv. Linharta a u sv. Valentina, 2. na Novém městě u sv. Apolináře, u sv. Vojtěcha Menšího a u Nejsvětější Trojice (oba poslední v Podskalí). Nevíme však, zda tyto fary byly všechny obsazeny, neboť v únoru 1619 držel na př. kněz Jan Locika tři fary na Starém městě (u sv. Mikuláše, u sv. Linharta a u M. B. na Louži) — F. Tischer, Dopisy konsistoře podobojí z let 1610—1619 (Praha 1917/25), str. 538.

[38]) Lichtenštejn císaři 5. března 1621 — d'Elvert č. XXVI, str. 37: »Alß hab bey Ewr. Kay. May. ich mich dero gnedigisten resolution unnd beschaidts hierüber erholen wollen, ob nemblich dergleichen mit dem calvinismus inficirte prädicanten durch ein offenes edict, inmassen ich es auß vielen ursachen, so sich nicht schreiben lassen, für eine notturft achte, auß dem ganzen landt abgeschafft werden sollen...«

[39]) Carafa, Comment.-Decreta 74.

[40]) Platejs. Brevis narratio fol. 52 seq. Název »sacerdotes rite consecrati« nasvědčuje, že i tu jde o staroutrakvistické kněžstvo. Lichtenštejnova umírněnost bývala příčinou častého hněvu nunciova. Když kníže zemřel, psal Carafa 17. února 1627 kardinálovi Frant. Barberinimu: »... La morte del sopradetto prencipe non si stima perdita nè per la religion cattolica nè per il servitio di S. M[tà], poichè era cattolico fredissimo, per non dir peggio...« (Kollmann č. 5, pozn. 1).

[41]) Platejs, Brevis narratio fol. 53 ab; Responsio D. D. Praelatorum ad articulos duos, qui ab Illmo et Rev[mo] principe ac D. Domino archiepiscopo Pragensi ad discutiendum propositi fuere 29. Aprilis a. 1621 — arcib. arch. Recepta ab a. 1613—1614 (opis zem. arch.).

mítli jakékoli podmínky žadatelů.[42]) Druhá otázka byla zodpověděna tak, že se prozatím doporučuje zabrání asi tří význačnějších kostelů; ostatní buďtež kacířům odnímány postupně, a nikoli násilně. Císařští komisaři, pověření tím úkolem, nechť provedou věc tak, aby lid nebyl pobouřen. Nicméně netřeba se příliš obávati, zvlášť bude-li po ruce dostatečně silná vojenská posádka.

Arcibiskup odevzdal dobré zdání prelátů knížeti a opis přiložil k svému listu císaři ze dne 3. května, jímž upozorňoval na dávno želanou příležitost prospěti církvi. Zvláště se dožadoval všeobecného vypovědění nekatolického kněžstva a zákazu podávati z kalicha.[43]) Lichtenštejn nevyčkal císařovy odpovědi na arcibiskupův dopis a podnikl o své ujmě pokus o získání pražského nekatolického duchovenstva, kteréž dal sezvati k administrátoru dolní konsistoře Jiřímu Dikastovi, jemuž Pavel Michna oznámil tyto podmínky knížete: 1. »aby shledajíce spolu několik tisíc, císaři na placení lidu vojenského půjčili, 2. korunování Fridricha vůbec odvolali, 3. ceremonie starodávní do církví zase uvedli, 4. svěcení svého na kněžství obnovení od arcibiskupa přijali, 5. manželství odstoupili, aneb na ně od arcibiskupa povolení žádali, 6. jestli kteří chtějí, zanechajíce církevního povolání, v politické práce se vydati, těm že obzvláštní milost a fedruňk se zaslibuje.«[44]) Kněží si vyžádali lhůtu na rozmyšlenou a obrátili se písemně na kurfiřta Jana Jiřího s prosbou, jak se mají zachovati. Dikast se choval nemužně a pozbyl v »šedinách svejch takovou nestálostí« důvěry pražského obyvatelstva evangelického.[45])

Zvýšené sebevědomí katolických kruhů pražských projevilo se o zeleném čtvrtku (8. dubna), kdy byl konán za účasti členů všech řeholí, zastoupených v Praze, a za hojné přítomnosti šlechty veřejný průvod, při němž se řeholníci, zvláště kapucíni, mrskali.[46]) Jiným takovým projevem byly okázalé průvody při katolických chrámech o svátku Božího těla dne 10. června.[47])

Dobré zdání prelátů mělo účinek do té míry, že Lichtenštejn odňal nekatolíkům po jednom z významnějších chrámů v každém městě praž-

---

[42]) Nemohu souhlasiti s Hrejsou, jenž soudí (Čes. konfesse 575), že by šlo o šest kněží, kteří se již podřídili arcibiskupovi. Že tomu tak není, vysvítá zřejmě z prvního odstavce odpovědi prelátů: »Circa primum de sacerdotibus olim rite consecratis, qui hactenus ab ecclesia alieni fuere et Ill^om archiepiscopo nunc demum subjicere se volunt...«

[43]) Kroess II. 1, 151/2.

[44]) Historie 106, Skála V. 66; o datování schůze kněžstva srv. Líva, Platejs 47, pozn. 2.

[45]) Též Prokop Dvořecký z Olbramovic vyjádřil se v noci před staroměstskou popravou k M. Davidu Lippachovi, »jindy že starého Dykasta z Tejna užíval, ale nyní že toho pokrytce snésti a trpěti nemůže« — Lippachova zpráva o popravách u Skály V. 124.

[46]) Tamže, str. 69.

[47]) Platejs, Processus fol. 61a.

ském. Byly to kostely sv. Jiljí, sv. Jindřicha a sv. Mikuláše.[48]) S vykázáním kalvínského duchovenstva však nijak nespěchal, takže mu císař 3. června na nátlak nuncia Carafy rozkázal, aby ve dvou nebo třech dnech po nadcházející popravě účastníků povstání vypověděl všechny kalvínské a pikartské kněží, profesory a učitele, jakož i všechny ostatní, pokud se provinili politicky. Konečně měl kníže zabrati kostely Božího těla, sv. Vojtěcha (v Podskalí) a Betlemskou kapli.[49])

---

[48]) Bude tu na místě, abychom přehlédli (pomocí Ekertových a Dvorského zmíněných seznamů) mocenské posice obou stran v Praze, při čemž pomineme méně důležité kostely a kaple. Nekatolíci drželi na Malé straně farní chrám sv. Mikuláše; na Starém městě farní kostely v Týně (s filiálním sv. Benedikta), sv. Kříže Většího, sv. Jiljí (s filiál. sv. Jana na Zábradlí, sv. Štěpána ve zdech, sv. Ondřeje, sv. Kříže Menšího), sv. Michala, sv. Mikuláše, sv. Martina, Matky Boží na Louži, sv. Linharta, sv. Valentina, sv. Šimona a Judy (čeští bratří a němečtí kalvinisté), Betlemskou kapli; na Novém městě měli farní chrámy sv. Štěpána, sv. Jindřicha, sv. Petra, sv. Klimenta, sv. Michala (v Opatovicích), sv. Vojtěcha Většího, sv. Apolináře, sv. Václava na Zderaze, sv. Vojtěcha Menšího a Nejsv. Trojice, pak kapli Božího těla. K tomu přistupují kostely německých luteránů, totiž u Salvátora na Starém a u Trojice na Menším městě. Katolíci měli na Hradčanech vedle katedrály a kaple Všech svatých farní kostel sv. Benedikta, na Malé straně farní (a současně i klášterní, augustiniánský) chrám sv. Tomáše, na Vyšehradě koleg. chrám sv. Petra a Pavla. Na Starém a Novém městě neměli jediného farního kostela, takže jejich opěrnými body byly tu vesměs kláštery. Na Starém městě byli jesuité (u sv. Klimenta), křížovníci (u sv. Františka), minorité (u sv. Jakuba), dominikáni u sv. Anežky a u sv. Anny (ženská větev řádu). Na Novém městě františkáni (u Panny Marie Sněžné), benediktini (na Slovanech), řeholní kanovníci lateránští sv. Augustina (na Karlově), strážcové Božího hrobu u sv. Petra a Pavla (na Zderaze), augustiniáni (u sv. Kateřiny). Na Malé straně dominikáni (u sv. Maří Magdaleny), maltézští rytíři (u Matky Boží konec mostu); na Hradčanech benediktinky (u sv. Jiří), kapucíni a premonstráti. Z těchto klášterů ovšem některé živořily; tak na Zderaze byli jen dva kněží, u sv. Kateřiny a u Matky Boží pod řetězem po jednom, o málo lépe bylo na Slovanech. Ale také nekatolíci nemohli obsaditi všechny své farní kostely (viz pozn. č. 37). O slabé posici pražských katolíků psal po 1. říjnu 1621 P. Lamormain kardinálům Ludovisimu a Scipionovi Sanctae Suzannae (Kollmann č. 4 b, str. 20/21): »Ceterum templa parochialia omnia in civitatibus Pragensibus aliisque omnibus Bohemiae urbibus, si Budvicium, Pilsnam, Pontum et praeterea unam aut alteram excipias, omnia inquam omnino ab haereticis occupata fuerunt et in hodiernum usque diem detinentur.«

[49]) Carafa, Commentaria 111, 117, Decreta 75/7, d'Elvert č. XLVII, str. 73/4. Lohelius neměl k Lichtenštejnovi důvěry a dával se informovati přímo z Vídně někým z císařova okolí, jak dokazuje nedatovaná zpráva, nadepsaná »Puncta in reformatione ecclesiae Bohemicae« (arcib. arch. Acta relig. fasc. II. — opis zem. arch.). První dva body mluví o získání již jmenovaných kostelů a doporučují nadto (podle císařova rozhodnutí — »in restauranda religione catholica S. C. M. hanc clementissimam dignata est facere resolutionem«) zabrati též Týn. 3. »Ut duobus aut tribus diebus post factam executionem latae in rebelles sententiae omnes praedicantes, professores ac ludi magistri, quicunque errores calvinos docuerunt vel rebellionem pro pulpito et cathe-

Koncem května přikročil Lichtenštejn k odstraňování protikatolických symbolů, nařídiv purkmistru a radám všech pražských měst, »aby jisté osoby z prostředku svého, též i jiné z obce k tomu volili a obrali, kteříž by, poněvadž se o tom dobře ví a vůbec mnoho spatřuje, že některé osoby, dobrého řádu, pokoje a svornosti rušitelé, zde v městech pražských mezi jinými, dosti potupnými a lehkomyslnými řečmi až posavad mluvit nepřestávajícími, také vnitř i zevnitř na domích a v pokojích svých mnohá malování, figury a jiné věci na velkou potupu a zlehčení religie katolické..., též na urážku Jeho papežské Svatosti a důstojenství J. Mti cís. sobě dělat dají, je trpí a mají, všechny ulice prošli, do nich, kdež by se co takového býti nadáli, v těchž městech pražských neprodleně pod skutečným a neproměnitelným trestáním bedlivě a s pilností prohlédli, kdež by co takového buď předešle starého anebo nyní v té rebelii vnově udělaného a malovaného spatřili, to zrušili a vymazali, a co by se tak a jaká věc u koho našla, to vše jako i osobu na kancelář J. Mti cís. zejména poznamenanou dali, a dále co se takových řečí a slov, též i písniček pokoutně v domích šenkovních i jinak na ulicích od lidí nevážných s potupou a posměchem zpívaných dotýče, o tom rychtáři jich městskému, aby takové lidi... vězením náležitým opatřiti a takovou každou osobu tu, kdež náležeti bude, oznámiti hleděl, dostatečně poručili...«[50])

V té době schyloval se již ke konci hrdelní proces s účastníky povstání, mezi nimiž byla dlouhá řada Pražanů. Pražským městům bylo kladeno za vinu, že se po defenestraci připojila k vzbouřeným stavům a potvrdila městskými pečetmi svou účast v hnutí, že vyslala zástupce do direktoria, že se zúčastnila nařízené defense, že se zpronevěřila Ferdinandovi II. a měla zástupci podíl na zvolení Fridricha krále a podepsala i zpečetila konfederaci s korunními i ostatními zeměmi

Ze Starého města byli direktory Martin Fruwein z Podolí, hofrychtéř měst královských a králové,[51]) Jan Oršinovský z Fürstenfeldu, sekretář české kanceláře, Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, apelační rada a obecní starší, Daniel Škréta Šotnovský ze Závořic, sekretář komory

---

dra dissemenarunt vel electionem Friderici justam et Suae Majestatis in regem Boëmiae assumptionem injustam proclamarunt, vel consiliis in collegio Carolino habitis interfuerunt, sub poena severiori ex toto regno Boëmiae aliisque Suae Majestatis provinciis proscribentur. 4. Ut in ferenda proscriptione haec clausula adjungeretur: Ea omnia non religionis sed rebellionis factae causa fieri, circa quae advertendum primo, ut quantum fieri potest inprimis et ante omnia proscripitio statim post poenosae sententiae executionem publicetur. Quo facilius praedicantes latarum in rebelles poenarum terrore perculsi et immediate subsequentis proscriptionis terrore prostrati a se ipsis fugam acciperent et Suae Majestatis vacantes collaturas relinquerent.« Arcibiskup mohl tedy, jak patrno, dobře kontrolovati, zda a pokud kníže plní císařovy rozkazy.

[50]) Arch. min. vn. R 109/2, Praha 25. května 1621; Ill. evang. věst. I., str. 20/21.

[51]) Za Fridricha byl přijat do rytířského stavu.

české a obecní starší; z Nového města M. Valentin Kochan z Prachové, radní, Václav st. Písecký z Kranichfeldu, Tobiáš Štefek z Koloděj; z Menšího města Krištof st. Kober z Kobersperku.

Mimo Oršinovského, Píseckého a Škrétu, kteří uprchli hned po bitvě, byli vedle jmenovaných direktorů zatčeni a uvězněni ze Starého města Abraham Anděl z Engelsperku, radní a starší pořádku zlatnického, Václav Bílek, radní, Václav Božecký, služebník při úřadě purkmistrském, Mikuláš Diviš z Doubravína, přední služebník tamtéž, JUDr. Jiří Hauenschild z Fürstenfeldu, rada nad apelacemi, Štefan Illgen z Illgenau, Jan Kř. Karges, hodinář, Jan Kutnauer ze Sonnenštejna, radní a hejtman nad lidem vojenským Starého města, Václav Maštěřovský (Litoměřický) z Jizbice, Jan Moravec, starší pořádku nákladnického, Pavel Pečka, depositor při dskách zemských a obecní starší, Jan Peldřimovský z Vyškořic, sekretář komory české, zapisovatel direktoria a obecní starší,[52]) JUDr. Leander Rüppel z Ruppachu, tajný rada kurfiřta falckého a saského, Pavel Sixt z Ottersdorfu, Daniel Sláma, Daniel Stříska, Šimon Sušický ze Sonnenštejna,[53]) Melichar Teyprecht z Prechtynku, prokurátor při soudech hořejších a obecní starší, Nathanael Vodňanský z Uračova,[54]) Jiří Závěta ze Závětic, sekretář české kanceláře; z Nového města Matyáš Borbonius z Borbenheimu, nařízený zemský lékař a obecní starší, Jan Kába z Rybňan, prokurátor při soudech vyšších, Jan Kamaryt z Rovin, Lukáš Karban z Volšan, radní, Ondřej Kocour z Votína, radní, Jindřich Kozel z Peclinovce, radní, Josef Kubín (řečený Krejsa), prokurátor při hořejších soudech, Eliáš st. Rozýn z Javorníka, obecní starší, Jiří Řečický, radní, Jan Švehla, prokurátor při soudech vyšších, Kašpar Uzlar z Kranzberku, radní, Šimon Vokáč z Chyž a Špicberku, radní, Michal Wittman, radní; z Menšího města Jan Jiří Dyryx z Bruku a Rotenberku, apatykář a radní, Baltazar Globic z Bučína, primátor, Jakub Hybel ze Stradoně, hradu pražského paušraiber, Bonaventura John, radní, Melichar Kober, švec a jeden z kostelních správců u Nejsv. Trojice, JUDr. Kašpar Luk, apelační rada, Jiří Neher z Nehrlinku, radní, František Plumberger, M. Ondřej Štajman, dvorský chirurgus.

Německým dekretem knížete Lichtenštejna ze dne 17. února, přibitým komorníky zemského soudu na hradě, radnicích všech pražských měst, jakož i na příslušných domech, byli uprchlí účastníci povstání vyzváni, aby se do šesti neděl dostavili do Prahy k nařízenému krátkému hrdelnímu soudu. Když tak neučinili, byli exekuční komisí odsouzeni hrdla, cti i statku in contumaciam a tabulky s jejich jmény byly připevněny

[52]) Byl v domácím vězení.

[53]) J. J. Vrabcův údaj (Popravy na Staroměstském náměstí 21. června 1621. Praha 1908, str. 96, pozn. 70) není správný. Byl radním při obnově 11. června 1619, nikoli však 26. ledna 1620 — arch. města Prahy, rkp. 69, fol. 247 seq., 255 seq.

[54]) Nebyl primasem a direktorem, jak tvrdí Vrabec, str. 83 a pozn. 96 tamže.

na šibenicích. Byli to ze Starého města JUDr. Jan Kř. Eisen z Lehrberka, rada nad apelacemi, Oldřich Ertl, úředník mostský, Jan Šťastný ml. Goliáš, správce stavovské peněžní deposice, Jan Knot (Knodius) z Neukirchu, notarius publicus a Thurnův vojenský sekretář, Pavel Kutnauer ze Sonnenštejna, Oršinovský, Eliáš ml. Rozýn z Javorníka, Škréta, Samuel Adam z Veleslavína, impresor a jeden z desíti soudcův; z Nového města Pavel Ješín z Bezdězí, apelační rada, Písecký; z Menšího města Jakub Hufnagel, dvorský malíř.[55]) Jsou to první pražští emigranti.

K smrti byli odsouzeni a dne 21. června popraveni ze Starého města: Hauenschild, Kutnauer, Maštěřovský, Rüppel, Sušický, Vodňanský;[56]) z Nového města Kocour, Kochan, Kozel, Řečický, Štefek, Vokáč, Wittman;[57]) z Menšího města Kober. Uťaté hlavy Hauenschilda (s pravicí), Kobra, Kochana a Štefka byly připevněny na staroměstské mostecké věži směrem k jesuitské koleji; Rüpplova uťatá pravice byla vystavena na staroměstském pranýři.

22. června byly vykonány lehčí tresty na Divišovi, Kubínovi a Švehlovi. Vězením byli potrestáni Anděl, Bílek,[58]) Diviš, Peldřimovský, Jan Th. Sixt, Teyprecht, Záděta, Borbonius,[59]) Hozlaur, Kába, Karban, Rozýn, Uzlar; Luk.[60]) Byli propuštěni z radničních žalářů na Starém i Novém městě v srpnu 1622, většinou do domácího vězení, kterého byli zproštěni až v květnu 1623 po císařově odjezdu z Prahy.[61])

Tak odpykali pražští měšťané prozatím účast v revoluci; všem pražským městům byly zabaveny veškeré statky a důchody a odevzdány k správě cís. rychtářům. A byla to právě staroměstská radnice, starodávná tvrz městského živlu, kde se odehrálo tolik význačných momentů českých dějin, z jejíhož okna bylo vystrčeno potupné břevno, na kterém byli oběšeni Kutnauer a Sušický, a o jejíž pavlán se opíralo popravní lešení, zbrocené krví ostatních odsouzenců.

Jaké zvůli byli Pražané tenkrát vydáni, o tom svědčí násilí, jehož se dopustil podplukovník kníže František Albrecht Sasko-Lauenburský, jenž byl před popravami povolán s oddělením rejtarů k zesílení pražské posádky. Nemoha dosáhnouti po dobrém, aby mu město denně vyplácelo 100 zl., vylákal 28. června úřadujícího staroměstského purkmistra M. Jiříka Mathiadesa z jeho domu u »Toulů« proti Klementinu, usadil ho ve svém voze a odvezl jej nejprve do Brandýsa, pak do Nymburka a nakonec až

[55]) Arch. města Prahy, rkp. 744a (liber decretorum St. m.), fol. 17a.

[56]) Janu Th. Sixtovi dostalo se milosti na popravišti.

[57]) Eliáš st. Rozýn byl rovněž odsouzen k smrti a rozsudek mu byl oznámen 19. června jako Sixtovi, avšak na popraviště nevystoupil; byla mu tedy udělena milost mezi 19. a 21. červnem.

[58]) Zemřel ve vězení.

[59]) Domácím vězením.

[60]) Původně byl odsouzen k smrti, z milosti však potrestán žalářem a byl držán na Křivoklátě.

[61]) Skála V. 227.

do Nového Bydžova. Staroměstští si stěžovali Lichtenštejnovi, jenž knížeti nařídil, aby purkmistra ihned propustil. To se stalo, avšak František Albrecht vypravil s Mathiadesem, na němž vynutil zápis, že mu vyplatí 1000 zl., svého hofmistra, který měl peníze vyzdvihnouti. Zápis byl však z Lichtenštejnova rozkazu prohlášen neplatným a hofmistr jen stěží unikl vězení.[62])

Císařův rozkaz ze dne 3. června 1621 vykonal Lichtenštejn jen částečně, dav zabrati určené kostely a nevypověděv bratrského a kalvínského kněžstva. Císař tedy opakoval rozkaz dne 2. července, žádaje, aby neodkladné provedení bylo mu ohlášeno písemně.[63]) Gubernátor však ani tentokrát neposlechl, poukazuje na obtížnou vojenskou a politickou situaci, a doporučoval, aby vypovědění bylo provedeno až v příhodnější chvíli.[64]) Ve Vídni uznali oprávněnost jeho vývodů, a císař schválil jeho postup listem ze dne 26. července. Naléhal toliko na vypuzení nekatolických kněží, kteří se zúčastnili rebelie, a ti měli býti vyhoštěni speciálními dekrety. Současně nařizoval, aby se kníže v příčině uprázdněných pražských far dorozuměl s arcibiskupem a pražskými bohoslovci. Výsledek měl mu býti oznámen.[65])

Lohelius povolal k sobě 2. srpna pražské theology a jesuity a snesení porad předložil 14. srpna knížeti, jenž pak odeslal elaborát do Vídně.[66]) Schvaluje se tu postup proti kněžím, provinivším se politicky, po jejichž

[62]) »Pro neslýchaný a nenadálý skutek v hlavním městě království českého nad svobodným měštěnínem a k tomu nad purkmistrem, J. Mti cís. povinnost a ouřad na sobě nesoucím, jest toto pro budoucí pamět vloženo« do knihy památné Starého města (arch. města Prahy, rkp. 326, fol. 125a—132b). Tu je celý případ obšírně vylíčen s připojením Mathiadesovy zprávy, Lichtenštejnova dopisu násilníkovu bratrovi knížeti Juliovi a zrušeného reversu na 1000 zl. Podobně Skála (V. 148/9) konstatuje, že František Albrecht »tou měrou velmi opovážlivě učinil znamenitý posměch a despekt celému úřadu Pražanův Staroměstských«.

[63]) D'Elvert, č. LII, str. 94.

[64]) Tamže, č. LIII, str. 95/9. V odpovědi ze dne 14. července vykládá kníže, jak je nesnadno rozeznati kalvinisty, »weil fast niemandt zu seiner religion sich weniger bekennet, alß eben die calvinisten und fragen sie ohne das nach den ceremoniis gar nichts, sondern dörffen wohl dieselbe euserlich haltten, wie die augspurgische confession verwandten, ihre verbottene sect nur allein hiermit, alß mit einem deckmantl zuverbergen...« Tyto věci Lichtenštejn zajisté dobře znal jako spolužák Karla st. z Žerotína v bratrské škole v Ivančicích. O rozdílu mezi luterány a kalvinisty srv. též Historii na str. 93.

[65]) D'Elvert, str. 106/7. Tento list rovněž plně souhlasí s třetím a čtvrtým bodem uvedené již zprávy pro Lohelia (»Puncta in reformatione ecclesiae Bohemicae«). Budou-li vykázáni jen ti, kdož vyhlásili s kazatelen »das offentliche proclama« (t. j. omluvné osvědčení defensorů, které bylo na jejich rozkaz v neděli dne 20. května 1618, tedy před sjezdem v koleji Karlově a defenestrací, předčítáno kněžstvem v českém a německém znění s kazatelen všech pražských nekatolických chrámů — Skála II. 111), bude veřejnost vypovědění vykládati proviněním politickým a nikoli příčinami náboženskými.

[66]) Kroess II. 1. 158.

vypovědění mají býti do dvou nebo tří důležitějších chrámů pražských uvedeni katoličtí kněží, kteří zajisté dosáhnou hojné návštěvy farníků. Poněvadž je nedostatek kněžstva, doporučuje se snížiti počet hojných farních obvodů na devět, a to po čtyřech na Starém a Novém městě, v Menším na jeden. Z těchto buďtež postoupeny katolíkům na Starém městě tři nebo aspoň dva, totiž týnský a svatomartinský, kdežto fary u sv. Haštala a sv. Mikuláše mají býti ponechány evangelíkům. Na Novém městě obdrží katolíci fary u sv. Jindřicha a u sv. Štěpána, kacířům zůstanou kostely sv. Petra a sv. Václava na Zderaze. Malostranský chrám sv. Mikuláše budiž ponechán nekatolickým držitelům. Aby nedošlo k rozhořčení a pobouření doma i v cizině, buďtež městské rady vybídnuty, aby se vypočtených chrámů dobrovolně zřekly. Všechny kostely, v kterých dosud kázali bratrští a kalvínští kněží, buďtež zavřeny a postupně odevzdávány katolíkům. Počítá se s vydatnou podporou státní moci, která nechť dbá, aby se včas předešlo možným nepokojům.[67])

Lichtenštejn však postupoval umírněně a opatrně[68]) a zasahoval především tam, kde k tomu byla příčina. Tak rozkázal 3. června 1621 hejtmanovi Nového města, Sezimovi z Vrtby, aby uvěznil faráře od sv. Vojtěcha Většího, Matěje Etesia (Chládka), že »lid obecný a posluchače bouřiti, na zlehčení J. Mti cís. nestoudně a nevážně mluviti a zjevně J. Mti cís. rebely schvalovati a zastávati jměl...« Etesius byl sice 4. srpna propuštěn na revers, avšak na svou faru se již nevrátil.[69]) 18. října nařídil císař knížeti, aby potrestal faráře od sv. Martina ve zdi (Jakuba Jakobidesa) na Starém a od sv. Štěpána (Jana Hertvicia) na Novém městě, z nichž

---

[67]) V historii odnímání pražských chrámů nekatolíkům je až do všeobecného vypovědění predikantů (13. prosince 1621) při nedostatku pramenů a jejich neshodách hodně nejasnosti. Chrám sv. Mikuláše na Malé straně byl zabrán pro katolické účely, jak bylo již uvedeno, někdy v květnu, a nyní má býti opět ponechán kacířům. Podobně nevíme přesně, kdy došlo k zabrání Betlemské kaple. Ještě na sklonku r. 1621, tedy již po vypuzení nekatolického kněžstva, žádali mistři akademie faráře od sv. Jindřicha Hanžburského, aby konal pro universitu podle dávného obyčeje bohoslužby v Betlémské kapli na den Mláďátek — Z. W i n t e r, Děje vysokých škol Pražských od secesí cizích národů, str. 200, H r e j s a, Betlém od r. 1516, str. 77, kdežto P l a t e j s (Processus fol. 61a), mluvě o zabrání Betlema, Božího těla a sv. Šimona a Judy, píše: »Et quia festum corporis Christi hanc templorum restitutionem i n p r o x i m o insequutum est...« Mají-li městské rady podle usnesení svrchu dotčené porady býti vybídnuty, aby se některých chrámů dobrovolně zřekly, klademe proti tomu závěr zprávy pro Lohelia (»Puncta in ref.«): »Praeterea nullo modo consentit Caesar, ut per catholicos quicquam ecclesiarum a senatu Pragensi petatur, cum omnes collaturae jure belli et parte victoriae in solas Suae Majestatis manus reciderint et harum conferendi potestatem in summum sui praejudicium nulli vult ascriptam.«

[68]) Vyneslo mu to nemalou nepřízeň nuncia Carafy a ovšem i jiných katolických horlivců. Srv. C a r a f a, Relatione dello stato 241, K o l l m a n n, č. 25, str. 115, pozn. 70 a tamže str. 157/8.

[69]) Arch. města Prahy, rkp. 1866 (liber decretorum Nového města), fol. 7a, arch. min. vn. R 109/2, S k á l a V. 83, 162.

první veřejně mluvil s kazatelny a tupil utrakvistické kněží, kteří se dali pod arcibiskupovu poslušnost, druhý pak konal se svými přívrženci schůzky v Karlově koleji. Oba měli býti zbaveni far.[70]) Kníže odpověděl 27. října, oznámiv, že Hertvicia sesadil dříve, než došel císařův list, a nahradil ho jiným duchovním. Druhému, jenž se podle jeho zdání nedopustil skutku tak trestného, udělil výstrahu a vyčkává císařova dalšího rozhodnutí.[71])

V září uložil nuncius svému generálnímu vikáři, kanovníku Platejsovi, aby se po svém návratu z Vídně do Prahy opět pokusil získati některé pražské duchovní nekatolické. Platejs vyzval zprvu novoměstské katolíky, aby požádali arcibiskupa, aby opatřil kostel u sv. Štěpána a klášter na Slovanech katolickým kněžstvem. Nato sezval několik kazatelů a uložil jim, aby o nejbližším svátku při kázání poučili věřící, že v přijímání pod obojí a pod jednou způsobou není vlastně rozdílu. Mimo to se pokoušel pohnouti je k slibu, že nepodají nikomu, kdo by nevykonal ušní zpověď, jakož i že příští neděli (26. září) budou konati latinské bohoslužby.[72])

Platejsovu přání a naléhání nikdo z pražských nekatolických kněží, pokud jsme zpraveni, nevyhověl, a teprve o měsíc později celebroval latinskou mši nový farář u sv. Štěpána na Novém městě, Jindřich Kocián.[73]) Den 28. října zaznamenává Platejs[74]) jako »felix exordium restauratae religionis catholicae«, zdůrazňuje, že Kocián na Novém městě uprostřed samých kacířů, nejenom četl mši po latinsku, ale užil i ostatních obvyklých římských obřadů, totiž vykropení svěcenou vodou, litanií ke Všem svatým po kázání a modliteb za věrné zemřelé za hojné přítomnosti nekatolíků.[75])

[70]) Arch. min. vn. R 109/1—9.

[71]) Tamže. R 109/15—II.

[72]) Carafa prefektovi Propagandy kardinálu nepotovi Lud. Ludovisimu 9. října 1621 (Kollmann, str. 157/8, k č. 25).

[73]) Arcibiskup jej ustanovil 25. října 1621 — arcib. arch. Parochialia (»Formula confirmationis in parochias Pragenses, in quas eiectis praedictantibus haereticis novi catholici sacerdotes sunt immissi«) — opis zem. arch. Byl původně staroutrakvista a r. 1609 i členem obnovené staroutrakvistické konsistoře, načež se poddal arcibiskupovi — F. Tischer, Dopisy konsistoře pod obojí z let 1609—1619 (Praha 1917/21), str. 175/6. Hrejsa, Česká konfesse, str. 443, pozn. 6, str. 470, pozn. 1, Z. Winter, Život církevní v Čechách (Praha 1895/6) I. 285. Kde působil před svým ustanovením u sv. Štěpána, nedovedu pověděti.

[74]) Processus fol. 62a.

[75]) Carafa, jenž přejímá Platejsovu zprávu z Processu takřka doslovně (Relatio bohemica ap. Kollmann, č. 25, odst. 20, str. 125/26 a Ragguaglio dello stato di religione nel regno di Boemia et sue provincie incorporate ap. L. v Ranke, Die römischen Päpste in den letzten vier Jahrhunderten (6. Aufl. Leipzig 1874), III. 6, č. 108, str. 133/4), si pochvaluje, že Kociánův příklad byl pak napodoben i v ostatních pražských kostelích, ba i na venkově »senza sentirsi rumore o strepito alcuno nel popolo«, čímž naráží na zbytečnost obav pražské vlády před vzbouřením lidu.

První výročí bělohorského vítězství oslavilo veškeré duchovenstvo katolické Prahy s arcibiskupem v čele děkovným průvodem z velechrámu. Za cíl bylo původně stanoveno bojiště, nicméně pro velikou vzdálenost a brzký soumrak skončilo procesí již na Strahově.[76])

Vytrvalému úsilí nuncia Carafy, jenž dosáhl na císaři slibu, že pražská posádka bude zesílena, když Lichtenštejn nepřestával hroziti pozdvižením lidu,[77]) podařilo se konečně překonati poslední překážky, a tak mohlo býti přikročeno za zlepšených politických i vojenských poměrů k všeobecnému vypovědění kacířského kněžstva. Stalo se tak Lichtenštejnovým patentem ze dne 13. prosince 1621, který ukládal duchovním lhůtu pro odchod z Prahy do tří, ze země pak vůbec do osmi dnů.[78])

Ze Starého města odešli: Jiří Dikast Miřkovský, administrátor konsistoře pod obojí a farář u Panny Marie před Týnem, a jeho kaplani M. Jan Landsman a Václav Vitacius, M. Viktorin Vrbenský, farář u sv. Mikuláše, M. Samuel Martinius z Dražova u sv. Haštala a sv. Kříže Většího, Jakub Jakobides u sv. Martina ve zdi, Vít Jakeš Přerovský u sv. Havla, Jan Lunacius Domažlický u sv. Jiljí a jeho kaplan Jan Vršovský, M. Jakub Jacobaeus Kutnohorský u sv. Michala; z Nového města: Vít Fagellus (Bouček) Písecký u sv. Jindřicha, Štěpán Olomučanský u sv. Petra, Matěj Etesius (Chládek) u sv. Vojtěcha Většího, M. Tobiáš Adalbertus Vodňanský u sv. Klimenta, Mikuláš Mařík u sv. Vojtěcha Menšího, Jan Hertvicius u sv. Štěpána, Adam Klemens u sv. Václava, Matěj Janda Čechtický u sv. Michala; z Menšího města: Jan Rosacius Hořovský u sv. Mikuláše.[79])

---

[76]) Platejs, Relatio succinta f. 49 a, Brevis narratio fol. 59 a. Průvody patřily k nejčastějším propagačním prostředkům ponenáhlu se vzmáhajícího katolicismu v Praze. Schmidl III. 285 se zmiňuje k r. 1621 ještě o průvodu od sv. Klimenta k sv. Janu, do svatováclavské kaple u sv. Víta (28. září) a o procesí od sv. Jakuba do St. Boleslavě.

[77]) Carafa, Rel. dello stato 240/41.

[78]) Patent byl motivován politicky (srv. pozn. č. 49). Platejs (Processus fol. 61 b) píše: »...omnes per regnum Boemiae praedicantes, qui se rebellionis et cujusdam publice proclamatis contra Suam Majestatem facti et pro cathedra promulgati (hic enim coloratus politicus dabatur proscriptioni titulus) participes fecerunt..., in exilium acti sunt...« Též Michna psal 21. ledna 1623 Zdeňkovi Vojt. z Lobkovic: »Co se zdejších predikantů odbytí dotýče, tehdy čeští byli vybyti ex capite rebellionis...« (Kollmann č. 25, str. 119, pozn. 79).

[79]) Historie 107/8, Jacobaeus, Idea mutationum 43/5. Idea je přesnější než Historie, která uvádí faru u sv. Jindřicha dvakrát (jednou s Fagellem, po druhé s Adalbertem, jenž působil u sv. Klimenta), vynechává kostel sv. Michala v Opatovicích, uváděje Jandu nesprávně jako duchovního správce u sv. Klimenta. Idea pak vypouští kaplany. Bylo tedy vypověděno celkem 16 farářů (7+8+1) a 3 kaplani. Již předtím odešli bratrští kněží Jan Corvinus a Pavel Fabricius, členové dolní konsistoře, Jan Cyrillus, její senior, a Adam Hartmann, kazatel kaple Betlemské. Platejs (Processus fol. 62 a) praví, že před vánocemi r. 1621 opustilo Prahu přes 30 kněží. Je to možno; hořejší výčet neobsahuje všech pražských nekatolických far (některé byly ovšem spojeny, šest

II.

Od vypuzení protestantských kněží do počátku r. 1624.

Tak byla česká nekatolická Praha zbavena svých duševních vůdců a Lohelius mohl zakrátko zaznamenati další úspěch. Dopisem, datovaným 22. prosince, oznamoval mu nuncius, že papež zakázal podávati laikům z kalicha.[80]) Patřilo to vedle odstranění predikantů k nejdůležitějším bodům rekatolisačního programu arcibiskupova, jenž proto děkoval nunciovi za příjemnou zprávu »summo cum gaudio«,[81]) nazývaje papežovo rozhodnutí o zákazu kalicha »beatissima sententia« a »sanctissimum mandatum«.[82])

Vánoce slavil arcibiskup v náladě tím příjemnější, že se mohl pochlubiti úspěchy v Praze. V listu strahovskému opatovi Kašparu Questenberkovi a Platejsovi,[83]) jež odeslal před svátky do Vídně, vypisuje, že o svátcích byly bohoslužby u sv. Martina na Starém a u sv. Mikuláše v Menším městě vykonány podle katolického obřadu ustanovenými tam duchovními katolickými. O druhém svátku byla při bohoslužbách v ko-

---

pak jich ubylo odpadnutím farářů), a snad bylo též více kaplanů. C a r a f o v o tvrzení [Relatio bohemica ap. K o l l m a n n, č. 25, odst. 24, str. 134 a Ragguaglio ibid. č. 85, odst. 24, str. 363, že r. 1621 bylo opatřeno katolickým kněžstvem sedmnáct pražských far (»Nell'anno 1621 si erano provviste di buoni sacerdoti cattolici dicesette parochie..., restando solo vaccanti li dui tempii eretti da Luterani«], které převzal G i n d e l y (Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, Leipzig 1894, str. 112), je naskrze nesprávné. Nebylo to možno pro naprostý nedostatek duchovenstva. O knězích německých kostelů luterských, kteří setrvali v Praze i po 13. prosinci, praví Carafa: »Rimasero nondimeno contro la mente die S. M^tà^ et contro il tenore decreto fatto in questa materia due (!) predicanti in Praga di nation Tudesca e rito Lutterano, c'havevano in cura li due tempii... Questi sostennero un pezzo i politici non esser compresi nel banno, non essendo Calvinisti, nè regnicoli, nè costando della lor colpa; ma fatto io provare per diverse depositioni, che ancor essi erano rei della ribellione, fu poi da'medesimi politici replicato, che in ogni modo era necessario comportarli per non disgustar il duca di Sassonia e gl'altri principi Lutterani, mostratisi amici di S. M^tà^ o almeno neutrali, li quelli tutti per tal' corto ragionevolmente poteva dubitarsi, che si dichiarassero contrarii a S. M^tà^ e si unissero co 'l Palatino e suoi adherenti (K o l l m a n n, č. 25, odst. 17a, str. 118). Nakonec budiž podotčeno, že ne všichni kněží setrvali na svých farách až do prosincového dekretu. Tak na příklad musil Vrbenský ustoupiti již 20. února Locikovi [F. H r e j s a. Česká reformace (sb. »Za vzděláním«), str. 94]. Podobně byl Fagellus vystřídán již 1. dubna Hanžburským (viz pozn. č. 85); o Eteziovi již byla řeč.

[80]) Arch. metrop. kapituly praž. LXV. 66, P l a t e j s, Brevis narratio fol. 54 b, 55 a, K o l l m a n n, č. 25, odst. 21, str. 127, pozn. č. 97.

[81]) Listem ze dne 31. prosince 1621 — arch. arcib. praž. Emanata 1616—1632, fol. 373 — opis zem. arch.

[82]) Lohelius Platejsovi do Vídně 4. února 1622 a papeži Řehořovi XV. dne 5. března 1622 — tamže fol. 375, 422.

[83]) Tamže, fol. 375.

stele sv. Štěpána na Novém městě tak hojná návštěva věřících, že by jablko bylo nepropadlo, a také tam, s výjimkou kázání, byly všechny úkony latinské. Též farníci u sv. Petra se vyznamenali, provozujíce při latinských bohoslužbách pěknou hudbu, a ztrávili v kostele přes velikou zimu plných pět hodin. U sv. Mikuláše na Malé straně vykonal obřady (»alles schön catholisch lateinisch«) 25. prosince plánický farář Matěj Metanaeus.[84])

Během roku 1621 byl uveden na faru u sv. Jindřicha kněz Vavřinec Augustin Hanžburský z Kopečka.[85]) Tu a u sv. Štěpána, tedy v předních dvou chrámech Nového města, »ubi major visa necessitas«, vypomáhali v kazatelském úřadu jesuité.[86])

Jestliže zakázala kurie podávati laikům z kalicha, nebyla tím věc ještě vyřízena, neboť bylo nutno získati též vládní kruhy, které nebyly nakloněny plánu provésti v Čechách naráz změnu tak náhlou. Proto uložil arcibiskup Platejsovi a Questenberkovi, předním svým pomocníkům při rekatolisaci Prahy a Čech, aby ve Vídni, kde se měly po novém roce konati porady o dalším postupu v Čechách, hleděli císaře získati pro všeobecný zákaz kalicha.[87]) Dále měli usilovati, aby patronátní právo bylo odňato nekatolickým vrchnostem, při čemž šlo zvláště o Prahu. Kladl oběma vyslancům na srdce, aby na věc měli obzvláštní pozor, neboť prý měšťané všech tří pražských měst o tom u Lichtenštejna před jeho odjezdem do Vídně pilně pracovali.[88]) Vedle jiných požadavků měli

---

[84]) Podle F. Ekerta (Posv. místa I. 170) oznámil Lichtenštejn 20. prosince purkmistrovi a radě malostranské, že se jim ustanovuje za duchovního správce kněz Jan Kobylka. Hojní věřící, o nichž arcibiskup tak nadšeně psal Platejsovi a Questenberkovi, zúčastnili se ovšem vánočních bohoslužeb se smíšenými pocity — »ein theil mit herzlichem frohlocken und gleichsamb neu erwekter andacht befunden, theils stockstarrend stehend mit verwunderung dieser innovation zugesehen, theils aber ein wenig und mit fürübergehen das gelächter und gespött getrieben...«

[85]) 1. dubna, a to na žádost tamních farníků — arch. arcib. praž. D. 136. 5. Pragensia a F. Vacek »Vavřinec a Mikuláš Hanžburský z Kopečka« (Sborník hist. III. 1885), str. 185. Hanžburský byl vysvěcen arcibiskupem Berkou, dal se však záhy pod poslušenství konsistoře pod obojí. Po Bílé hoře odpřisáhl kacířství.

[86]) Ferdinand II. si původně přál, aby se jesuité ujali uprázdněných far vůbec; poněvadž jich bylo v klimentské koleji jen devatenáct a musili pracovati též ve školách a při misiích, ujali se ve zmíněných kostelích jen kázání a počali též s katechesí u sv. Jiljí a Michala na Starém, na Novém městě pak u sv. Vojtěcha Většího, kde působili PP. Chanovský a Slovatius — Schmidl III. 291.

[87]) Platejsovi 4. ledna 1622: »Summopere desideramus pro parte nostra, ut S. M[tas] se sententiae S[mi] D. N. conformem et obsequentem circa communionem laicorum, sublato calicis usu, sub una specie reddat... Est ista nobis summo fundamento, quo quosvis insultus eludere et elidere poterimus, si summi principis accesserit authoritas et defensationis praesidium, sine quo (quippe quod magis in vulgo spectandum censetur) claves sancti Petri vilescunt et parvi fiunt.« — arcib. arch. Emanata 1616—1632, f. 366 — opis zem. arch.

[88]) Questenberkovi 25. prosince 1621 (ibid.): »... weilen sich aller drei

se též zasazovati o vykázání kněžstva německých chrámů luteránských v Praze.

Lohelius byl si vědom, že boj o podávání pod obojí nebude snadný, a tak psal dne 31. prosince 1621 Platejsovi i Questenberkovi,[89]) aby za žádnou cenu nepřipustili tolerování kalicha, o které se zasazovali politikové.[90]) Oba preláti vypracovali pro vídeňské porady dobrozdání, v kterémž brojili jak proti německému kněžstvu v Praze, tak i proti dočasnému trpění kalicha.[91]) Kopie obou elaborátů předložil pak nuncius Propagandě.[92]) Přes všechno úsilí a nejvydatnější podporu Carafovu neodnášeli si však arcibiskupovi jednatelé z Vídně úspěchu, neboť o podávání pod obojí nebylo nijak rozhodnuto, vypovědění luterského duchovenstva pak bylo odloženo na velikonoce. Jen ve příčině kolatur dostalo se jim císařova příslibu.[93])

Že arcibiskupova radost nad vánoční horlivostí Pražanů byla velmi předčasná, dosvědčuje jeho list oběma vídeňským vyslancům ze dne 29. prosince 1621;[94]) v něm si stěžuje, že se v pražských městech tajně zdržují čeští predikanti, kteří konají pro své stoupence bohoslužby po domech; a dosvědčuje to i dopis Platejsovi ze dne 4. ledna 1622.[95]) O novém roce opovážil se jeden z kacířských kněží veřejně kázati u sv. Haštala hojnému posluchačstvu ze všech tří pražských měst a druhého dne (v neděli 2. ledna) přivábil k sv. Kříži Velikému tolik lidí, že se do chrámových prostor ani nemohli vejíti a musili státi venku, až je tuhý mráz přinutil k odchodu. Přestoupivší správcové duchovní si naříkají, že jejich

Prager statt burger bei f. Lichtensteinischen aufbruch mit viel fleissigen aufwarten ganz höflichen erzeigt...« Téhož dne psal Platejsovi (tamže, fol. 367), že má císaře přemluviti, »daß die in Präger und anderer stätten händen und mächten zu höchstem nachteil unsers catholischen theils, zu fortsetzung aber der ketzer intents und daraus im geliebten vaterland entstandenen gewesene collaturen ihnen benomben und nicht restituirt werden, sondern Ihrer Mt tanquam fundatoris, victoris et collatoris successoremque regum catholicorum Boemiae dispositioni als anheimbgefallene reserviert bleiben...«

[89]) Uv. m., fol. 375.

[90]) Terminus technicus, který razil Carafa pro Lichtenštejna a Michnu, již byli z politických duvodu proti radikálnímu rekatolisačnímu postupu. Lohelius je posměšně nazýval »domestici fidei«. Michna vypracoval tenkrát návrh »Rationes, quare eiectis praedicantibus non statim catholici introducendi, sed in aliqua templa ordinati sacerdotes sub utraque noviter ad obedientiam D. archiepiscopi reversi, in aliqua catholici dantes tamen aut per se aut per capellanum communionem sub utraque.« — Kroess II. 1, 166.

[91]) Platejs »Votum pro restauranda catholica religione et exstirpanda haeresi in regno Bohemiae« — Kollmann, č. 25, str. 118, pozn. 79, Kroess II. 1. 165. Schmidl III. 322; Questenberkova odpověď na body 1. An communio sub utraque aliquantulum toleranda adhuc videatur in regno Bohemiae? 2. An praedicantes Germani Pragae commorantes sint proscribendi? — arcib. arch. (souč. kopie bez bližšího označení) — opis zem. arch.

[92]) Kollmann na uv. m.

[93]) O jednání ve Vídni srv. Líva, Platejs str. 54 násl.

[94]) Srv. pozn. č. 84. — [95]) Viz pozn. č. 87.

posluchači jsou odváděni, že němečtí predikanti vykonávají křty a připravují je tak o příjmy.[96])

Získání patronátního práva nespouštěl Lohelius se zřetele, a již 5. března prosil císaře,[97]) aby mu svěřil kolatury v pražských městech, a žádal o písemné rozhodnutí, by mohl jako kolátor při obsazování far katolickým duchovenstvem rozhodněji postupovati.[98]) Zjednal by si též větší respekt u přestoupivších farářů. Neohlížeje se na nejisté stanovisko vlády v otázce kalicha, dal 28. února vyhlásiti s kazatelen papežův zákaz.[99]) Pražští faráři sice přislíbili, že budou zákaz dodržovati, neodvážili se však vysluhovati pod jednou, neboť se obávali lidu.[100])

Michna zatím vymohl na Lichtenštejnovi, jenž se vrátil z Vídně až koncem dubna, list, kterým bylo výslovně povoleno farářům u Panny Marie před Týnem a u sv. Jindřicha, aby o velikonocích posloužili každému, kdo by o to požádal, pod obojí způsobou.[101]) A tak se stalo, že v Týně bylo o zeleném čtvrtku (24. března) podáno více než tisíci kacířů.[102])

---

[96]) Též S k á l a V. 207 svědčí, že se v Praze zdržovali nekatoličtí kněží, kterým »při tom nedávno pominulém vypovědění nebylo možné v tak krátkém čase se všechněmi jich věcmi movitými z měst Pražských se vystěhovati, nýbrž mnozí z nich poroučeli je k schování a k ruce věrné posluchačům svým upřímnějším: pročež když někteří z nich vraceli se pro ně do Prahy potichu, aby je sobě odtud vyzdvihnouti a spolu s sebou ven z království českého vypraviti mohli, byvše od špehýřův, na všecky takové věci pilný pozor a ucho vlekoucích, vyzrazeni, potkávali se dle vyměření patentu s vězením a pokutami těžkými, jakož se toho dostalo měsíce tohoto února (1622) dne 11. i nějakému knězi Mikulášovi Kúpovi, na onen čas faráři při kostele sv. Vojtěcha v Podskalí, že byv v Praze usvědčen, od rychtáře novoměstského do vězení rathouzního vzat a potom 17. d. odtud vyzdvižen a skrze téhož rychtáře na hrad královský Křivoklát mezi jiné vězně královské odvezen byl.«

[97]) Arch. arcib. praž. Emanata 1616—1632, f. 381 — opis zem. arch.

[98]) Byl to důvod velmi chabý, neboť katolického duchovenstva byl naprostý nedostatek.

[99]) K o l l m a n n č. 25, str. 128, pozn. 97.

[100]) C a r a f a - R a n k e, Ragguaglio 134.

[101]) Farářem v Týně byl Jan Locika, jeden ze šesti přestoupivších kněží, před povstáním farář u sv. Mikuláše na Starém městě, kamž byl po Bílé hoře opět uveden (srv. pozn. č. 79), a po odchodu evangelických kněží spravoval i faru svatoklimentskou (K o l l m a n n, č. 25, str. 134, pozn. 107); u sv. Jindřicha Vavřinec Hanžburský.

[102]) C a r a f a, Rel. boh.: »Cosi il giovedi in Coena domini per mera perfidia di detti politici nella chiesa del Thein fu commessa grandissima abominatione, ricevendo sotto le due specie il sacramento consecrato da legittimmo sacerdote p i ù d i m i l l e s c e l e r a t i e r e t i c i, d a n d o s i i n t a l e m a n i e r a p e r c o l p a d'h u o m i n i c a t h o l i c i i l s a n t o a c a n i« (K o l l m a n n č. 25, odst. 22, str. 129). Tuto zprávu zajisté dodal nunciovi jeho pražský generální vikář Platejs. K o l l m a n n o v y pochybnosti (str. 129, pozn. 100), podepřené S k á l o v ý m dodatkem ke zprávě o povolení podati pod obojí (V. 211 — »ale potom nic toho vskutku nenásledovalo«), nejsou na místě. B o r b o n i u s (Dva denníky, str. 110/11) praví: »U sv. Jindřicha pan farář oznamoval, že J. Mt cís., pán a král náš nejmilostivější, z milosti a lásky dovolovati ráčí, aby v Tejně u Matky Boží v Starém městě pražském a u sv. Jindřicha v Novém městě po-

Platejs, chtěje zahladiti nepříznivý dojem zeleného čtvrtku v Týně a u sv. Jindřicha, odhodlal se k činu na ten čas v nekatolické Praze odvážnému. O druhém velikonočním svátku (28. března) sloužil slavnou mši v kostele sv. Martina, v jehož farním obvodu stál jeho rodný dům, a podal pod jednou shromáždivším se tam katolíkům za četné přítomnosti kacířů.[103]) Sám poznamenává, že se v témž chrámu, kde bylo r. 1414 počato s podáváním kalicha, a jenž se tak stal z předních ohnišť husitství, odvážil první po dvou stoletích pro příklad ostatnímu duchovenstvu obnoviti římský způsob přijímání.[104])

Arcibiskup, rozezlen smělostí týnského faráře Lociky, přísně mu zakázal posluhovati dále kalichem, jakož i kázati, a chtěl mu dáti novou faru. Farář však neposlechl a v neděli 10. dubna znovu podával velmi četným věřícím, kterým nadto oznámil, že bude z fary odstraněn. Než byly bohoslužby skončeny, vstoupil do přeplněného chrámu císařský rychtář Ostrštok s oddělením vojáků, takže mezi přítomnými došlo k panice. V celé Praze vzniklo rozechvění, které se však zjevně neprojevilo, neboť vojenský velitel města, Albrecht z Valdštejna, učinil náležitá opatření. Lohelius pak obeslal neposlušného kněze na den 12. dubna, a když se nedostavil, byl zatčen a uvězněn. Ještě téhož měsíce byl vyobcován z církve, načež byl převezen z Prahy do Oseka, kde zemřel zakrátko v klášterním

---

sluhovalo se stolem večeře Páně obojí částkou, takž jakž Boží nařízení vyměřuje. Doloženo, že to objednáno skrze J. Mt knížete Karla Opavského, J. Mti cís. místodržitele.« Že Hanžburský tenkrát u sv. Jindřicha opravdu podával, máme dosvědčeno jeho výpovědí před arcibiskupským soudem 6. března 1630. Když mu bylo mezi jiným kladeno za vinu, že se proti zákazu papeže opovážil o velikonocích r. 1622 přisluhovati z kalicha, hájil se, že tak učinil na výslovný rozkaz tehdejšího novoměstského hejtmana Sezimy z Vrtby (Líva, Platejs 326). R. 1622 byl dosazen na faru u sv. Havla kněz Matěj Vošitka a úředníci jmenovaného kostela a záduší prosili Lohelia, aby novému faráři dovolil, by jim směl podávati pod obojí, jako se stalo 24. března v Týně a u sv. Jindřicha. Na rubru žádosti je připsáno: »Resolucí J. M. K., že již kněží vědí, co mají činiti a jak se zachovati.« — arch. arcib. praž. D. 136. 5. Pragensia.

[103]) Processus fol. 62a/63b; Kollmann, č. 25, odst. 19, str. 122/4.

[104]) Pražští nekatolíci měli Platejsa pro jeho horlivost v nenávisti, jak potvrzuje poznámka v jeho zápisníku (»Sentimenta spiritualia« — rkp. univ. knih. praž. VII G 11) na fol. 26b: »24. Maii 1622, cum illa die ante mihi dictum sit Michnam nolle, ut celebrem processionem in Tein, dicens, me esse salem in oculis.« Protějškem k jeho energickému vystoupení u sv. Martina je výtržnost, ke které došlo téhož dne v Emauzích: »V pondělí pak velikonoční 28. d. března zběhl se nenadálý pokřik a tumult veliký v kostele Slovanském právě o kázání z příčiny té. Když kněz papeženský obyčejem svým dotýkal slovy tuhými učení a náboženství evangelického, což v ty časy bylo každému příliš svobodno: tedy nádeník nějaký, doslýchaje důtek a utrhání takového, ozval se tu v kostele slovy těmi: »Bodejž takového kazatele s kazatedlnice dolů po hlavě shodili!« To zaslechnuvše soldáti někteří přítomní, pustili se za ním, když po tom promluvení z kostela prchl; ale nemohli ho dostihnouti, protože jim po stupních slovanských do Podskalí utekl a tam v místě jistém před nimi se ukryl.« — Skála V. 211/12.

vězení, takže přímluva pražských měšťek u arcibiskupa neměla výsledku.[105])

Locikovým prozatímním nástupcem na týnské faře stal se při nedostatku duchovenstva sídelní kanovník metropolitní kapituly Jan Ctibor Kotva z Freyfeldu, přední z katolických horlivců.[106]) Druhé dvě fary Locikovy (u sv. Mikuláše a u sv. Linharta) obdržel kněz Jan Rauner Stodský.[107]) Nuncius, jenž byl pražskými událostmi velmi pohněván, stěžoval si na politiky u císaře a dosáhl, že se jim dostalo ostré výtky. Nadto vydal císař rozkaz, že o církevních záležitostech mají příště rozhodovati jen duchovní hodnostáři.

Ač patronátní právo nad pražskými kostely nebylo arcibiskupovi ještě uděleno,[108]) obsazoval tyto, jako ostatně již předtím, pokud se našli

---

[105]) Prosily zaň písemně 28. dubna — Kollmann, č. 25, str. 134, pozn. 107. O událostech v Týně vypravuje obšírně Skála V. 212/13, dodávaje nesprávně, že Locika byl sťat na Křivoklátě. Dále se zabývá věcí Platejs, Brevis narratio fol. 55b/56a a Carafa-Ranke, Ragguaglio 135, na mnoha místech nesprávně, v úmyslu zveličiti své zásluhy. Neopomněl ovšem zdůrazniti o Locikových přívržencích »... quel popolo, che prima si era mostrato cosi ardente per la sua indennità, non fece motivo alcuno, perche lo vedesse condurre prigione in faccia del giorne e di tutta la gente.« Velmi dobře informovaný Michna psal nejv. kancléři Zdeňkovi Vojtěchu z Lobkovic 13. dubna (Kollmann, č. 25, str. 130/31, pozn. 102): »I minulou neděli (10. dubna) byl zde tumult, že ze všech kostelův lidé utekli. Začátek se stal v Týně; jiní praví, že nějaká žena omdlela, jiní, že křik pošel, jakoby chtěli jim faráře vzíti a Kotvu za kazatele jim dáti. Mnoho tisíc lidu v kostele i všude před kostelem bylo; žádný se tam dotlačiti nemohl; jak farář přišel na kazatedlnici, hned to vše utichlo. Nejvyšší, pán z Valdštejna, velmi spěšně lid svůj shromáždil a posty, na kterých záleželo, dobře osadil. Facta inquisitione, sou mnozí potahové, že ten farář Locika jakýmž takýmž původem a příčinou toho byl; nebo, majíce sobě zapovědíno od pana arcibiskupa, aby více pod obojí nepodával a od kázání se zdržel, že ho chce na jinou faru dáti, toho neučinil, nýbrž do pěti tisíc lidu pod obojí komunicíroval, a domnění jest, že při naučení (jak oni zpověď jmenují) návěstí jim dal, že již více nesmí pod obojí podávati, nýbrž že má odsud vyzdvižen a Kotva tam dán býti. Včera (12. dubna) byl od pana arcibiskupa citován, a když se nepostavil, byl skrze poručení pana nejvyššího od císařského rychtáře s quardií soldátův panu arcibiskupovi na žádost jeho dodán a tu v domě jeho v arestu zůstává. A nyní se další v té věci informací berou. — Tato věc se jakž taž zdařila, než ráčíte se pamatovati, že jsem již dávno psal, že zde mnohé věci in negotio religionis intempestive se začínají. Nevím, aby vůle J. Mti císařské byla totalem reformationem ihned cum periculo činiti, kterou absque periculo pomalu může bezpečně vyříditi. Snadno bouřku stropiti, nesnadno zase spokojiti. Jsou lidé, kteří na ledacos pana arcibiskupa nabádají. Laudandus est zelus, sed non inconsultus. Zdání mé jest, aby se nic in negotio religionis neměnilo bez snesení pana arcibiskupa s J. Mtí knížetem z Lichtenštejna aneb v nepřítomnosti J. Mti knížecí s panem [Adamem] z Valdštejna, neb netoliko musí se věděti, co se má, ale také, co se může činiti.«

[106]) Podle Skály (V. 227/8) byl na faru uveden až 1. srpna a 7. srpna pronesl v Týně první kázání.

[107]) Kollmann na uv. m.

[108]) Dostalo se mu ho až v září 1622. 17. září psal Ferdinand II. Lichten-

duchovní, zcela libovolně a bez ohledu na dosavadní kolátory, totiž rady měst pražských. 22. ledna psal novoměstskému cís. rychtáři Šreplovi,[109]) aby farníkům u sv. Vojtěcha Menšího v Podskalí představil nového administrátora, sídelního kanovníka vyšehradského Vavřince Strugia z Rozštejna, a aby jej uvedl na faru, nedbaje žádosti, kterou mu osadníci 8. ledna předložili.[110]) Šrepl odpověděl 24. ledna,[111]) že zařídil a připravil vše potřebné na den Obrácení sv. Pavla (25. ledna), že však pro větší autoritu a respekt bude dobře, aby vedle něho byl přítomen i některý duchovní hodnostář, který by vykonal příslušný obřad, což pak bylo svěřeno opatu kláštera na Slovanech Adamu Benediktu Bavorovskému. Stejně tak žádal arcibiskup Lichtenštejna dne 4. května,[112]) aby nařídil malostranskému cís. rychtáři, by na faru u sv. Mikuláše uvedl kněze Jakuba Peita. Rychtář má býti při instalaci »pro maiori authoritate und bey dem weltlichen ergeblichen respect«.

Strugius byl Polák češtiny nevalně znalý, jím si Lohelius vypomohl v nouzi o duchovní, a proto farníci z Podskalí »přivozují arcibiskupovi ku paměti nejedno psaní a prosebné suplikování[113])... mezi tím časem pan kanovník vyšehradský mimo vši naši naději nám přisluhuje, a když služby Boží vykonává, lidé pro nepříjemnost vejmluvy jeho, když káže, nerozumějí a málo co pochopiti mohou, nýbrž všichni se od něho odtrhli a jinam do chrámův od nás se odlučují, a tudy náš chrám Páně prázdný zůstává...« Závažný jistě důvod málo platil u arcibiskupa, jenž musil pro nedostatek kněžstva spojiti farní obvody u sv. Vojtěcha Většího a u sv. Václava na Novém městě.[114]) O spojení far usilovali tenkrát i sami

---

štejnovi: »...Zum dritten haben wir ihme erzbischofen auch die collaturen und das ius praesentandi zu Prag und sonsten in unserm erbkönigreich Böheimb, welches wir dieser zeit in possess haben und halten, nicht aber auf denen noch unverkauften guetern und welche auch alberait vorhin die catholischen an sich gebracht, daselbsten guete und taugliche priester einzusetzen, f ü r d i s m a l u n d b i s a u f u n s e r g n e d i g s t e s w o l g e f a l l e n zuegelassen und bewilligt.« — arch. arcib. praž. Registrata fasc. IV. (1614—1627) — opis zem. arch.

[109]) Tamže, Emanata 1616—1632, f. 421 — opis zem. arch.

[110]) Starší a úředníci i všechna osada záduší sv. Vojtěcha Menšího a Nejsvětější Trojice prosili arcibiskupa, aby jim opět dosadil za faráře kněze Jana Záviše Opolského, jenž je » k sobě náchylné ovčičky pět let pořád zběhlých jest pásl« — arch. arcib. praž. D. 136. 5. Pragensia. Opolský byl ovšem utrakvista; působil v l. 1611 1618 v Příbrami a Tochovicích — T i s c h e r, Dopisy 36, 42, 74, 162, 436, 452, 455. 14. června a 25. srpna žádali opětovně za potvrzení kněze Jana Nicolaidesa, »nemajíce pana faráře, kterýž by bytem při chrámu Páně zůstávaje, službami od svaté církve nařízenými jim posluhoval.« — arch. arcib. praž. Recepta ab a. 1622 — opis zem. arch.

[111]) Tamže, Parochialia — opis zem. arch.

[112]) Tamže, Acta reformationis 1676 — opis zem. arch.

[113]) Tamže, Recepta ab a. 1622 — opis zem. arch.

[114]) 25. června — »Copia praesentationis pro parte Rdi Dni Ezechielis ad parochiam S. Venceslai et S. Adalberti Majoris in Nova Civitate caes. judici ejusdem civitatis factae« — arcib. arch. D. 136. 5. Pragensia. 23. února psal Lohelius papeži: »Laborat hoc regnum Boemicum summa catholicorum sacer-

osadníci, arci z jiných příčin. Tak žádali 15. října starší úředníci, kostelníci i na místě vší osady záduší kostela sv. Jiljí arcibiskupa za dovolení, aby jim farář od sv. Havla Matěj Vošitka »i na další čas až do sv. Jiří, jak předešle, přisluhovati směl, poněvadž ještě posud pro nesmírné ubrání lidí poddaných zádušních, též berně a sbírky z nich vycházející (an týden ode dne se neumenšují, ale zvejšují), faráře na tomto záduší vychovati nemohou«.[115])

Svátek Božího těla (26. května) byl roku 1622 slaven ještě okázaleji, neboť theoforické průvody byly konány po celý týden, aby se vystřídaly pokud možno všechny farní kostely.[116]) Jesuitům však Lichtenštejn podle Carafovy zprávy[117]) veřejné účasti při slavnosti nepovolil a zakázal konati průvod o oktávu svátku na Malé straně, aby tím nekatolický lid nebyl podrážděn. Patres našli záhy příležitost, aby se odškodnili, když v neděli 19. června uspořádali velkolepou oslavu kanonisace řádových světců Ignáce z Loyoly a Františka Xaverského. O sedmé hodině ranní vyšly současně průvody z kostelů sv. Tomáše v Menším a sv. Jakuba na Starém městě. V čele malostranského průvodu kráčelo bratrstvo Božího těla, pak šli kapucíni, dominikáni, augustiniáni a světské duchovenstvo s arcibiskupem v čele, šlechta a měšťanstvo. V staroměstském procesí byly vezeny obrazy obou světců a alegorické vozy, pak šli milosrdní bratří, minorité, františkáni a světský klerus, který vedl Platejs. Oba proudy se srazily u sv. Klimenta, kde Lohelius celebroval pontifikální mši, načež kázal Kotva česky, jeden kapucín německy a františkán od Panny Marie Sněžné italsky. Latinskou oslavnou řeč na oba světce pronesl metropolitní kanovník scholastikus Josef Makarius z Merfelic.[118])

Toho roku se nuncius postaral též o zrušení Husova svátku, jenž ještě r. 1621 byl slaven obvyklým způsobem. Provedení svěřil Platejsovi. Ten, nemoha se nadíti podpory pražské vlády,[119]) rozkázal pražským farářům,

---

dotum penuria, qui in prosciptorum proscribendorumve loca suffici possint...«; arch. arcib. praž. Emanata 1616—1632, fol. 431 b — opis zem. arch.

[115]) Tamže, Recepta ab a. 1622 — opis zem. arch.

[116]) Borbonius-Dvořák, Dva denníky 118/19.

[117]) Rel. boh. — Kollmann, č. 25, odst. 37, str. 151/2: L'impertinenza de' politici di Praga puè a bastanza esser compresa dalle cose esposte di sopra, se bene non ho raccontato tutti i travagli datimi da essi, che pure hanno anco havuto ardire di comandare a PP. Giesuiti, che non intervengano alle processioni del santissimo Sagramento, hanno vietate infra l'ottava dei Corpo di Christo le medesime processioni nella Piccola città di Praga...

[118]) Schmidl III. 367/73. Skála V. 223.

[119]) Stanovisko »politiků« bylo vždy ještě velmi reservované, diktované obavami před možnou vzpourou, jak dosvědčuje tato Skálova zpráva (V. 223/4): »Zatím Karel kníže z Lichtenštejna, místodržící v království českém, dostav zprávy, kterak mnozí synové Pražští, neměvše pozoru žádného na nynější spůsob rodičův svých pod obojí, v němž příčinou náboženství i pokut na ně podle pardonu ukládání postaveni byli, počínají zase founěti a, jako by již všecko všudyž nebezpečenství s rodiči svými přeskočili, s rapíry i s jinými zbraněmi pobočními po městě se protulovati: pročež ujav to buď za ňáké tru-

aby své kostely 6. července zavřeli. Když farníci, kteří se ubírali do chrámu v domnění, že budou konány bohoslužby, shledali, že nemohou dovnitř, vrátili se domů a oddali se všednímu zaměstnání.[120])

V srpnu vyslal Lohelius opět do Vídně své důvěrníky Platejsa a Questenberka, aby u císaře urgovali splnění starších požadavků a přednesli mu nové.[121]) Na podporu arcibiskupových žádostí měli oba preláti zpraviti císaře i nuncia o pokrocích katolické věci v Praze. Čtyřicetihodinná pobožnost měla v neděli dne 14. srpna v Týně a u sv. Mikuláše na Malé straně zdařilý průběh. U sv. Mikuláše vedl průvod s velebnou svátostí opat z Karlova Řehoř Linck přes trh a po návratu do kostela sloužil mši, jíž obcovalo tolik lidí, že se ani nemohli do chrámu vejíti. Průvod v Týně vedl kanovník Kotva, jenž tam druhého dne o svátku Nanebevzetí Panny Marie celebroval slavnou mši, při níž podal třiceti osobám pod jednou. Po bohoslužbách světil nový týnský farář Jan Petr

---

cování aneb nové puntování se proti králi a pánu svému, vešel tomu v cestu, a nařídiv kommissaře zvláštní, poručil jim, aby jdouce dům od domu po měšťanech Pražských náboženství evangelického zbraně poboční všelijaké v příbytcích jejich nalezené přehlédli, a co se jich koli kde najde, ty aby pobrali a v místo k tomu vykázané složiti dali. Což vykonáno 11. července s nemalým užasnutím týchž sousedův pod obojí, kteříž z počátku nevěděli příčiny pravé, proč se to děje. Někteří pak píší, že zbraně vrchní jim pobrány, pobočné pak zinventované a zpečetěné v domích jejich zanechány jsou.«

[120]) C a r a f a, Rel. dello stato 252: »Onde da S. Maestà per mia instanza fu ordinato, che si cancelasse dal calendario Boemo del regno, e fu fu ordinato, che detto giorno del 1622 si tenessero serrate tutte le chiese, il che havendo visto il popolo se ne tornò alle case e botteghe e si mise a lavorare come se non havesse mai osservato detto detestando abuso«; t ý ž, Rel. boh. (K o l l m a n n, č. 25, odst. 23, str. 132): »correndo quella matina il popolo alle chiese e trovandole serrate, dopo haver alquanto atteso, se si aprivano, giudicando tal' esser la mente dell'imperatore, si parti, et aprendo le loro botteghe...« Nunciova první zpráva o císařově rozkazu je zcela nesprávná. Reklamuje-li pro sebe zásluhu, že se přičinil o odstranění Husova svátku, dlužno upozorniti, že také arcibiskup myslil na věc, neboť dal dne 6. května 1622 poříditi pro knihtiskaře seznam dovolených svátků, z nichž bylo Husovo jméno vypuštěno — arch. arcib. praž. Miscellanea IV. (opis zem. arch.). Na konci seznamu: »Der verbrennte Jan Hus und andere, so von der h. christlichen katholischen kirche nicht in die zahl der heiligen angenommen, sollen durchaus bei straf in die calender nicht weder mit roten noch schwarzen buchstaben gedruckt oder geschrieben werden. — N. B. Die verzeichniß ist dem buchdrucker Nicolas Straußen, damit er das Molleri calender darnach richte, übergeben worden den 6. Mai 1622.« Teprve následujcího roku vložil se do věci Lichtenštejn a v dohodě s arcibiskupem Harrachem zakázal prodávati kalendáře sestavené nekatolíky (V. J. N o v á č e k, Karel kníže z Lichtenštejna ve srozumění s arcibiskupem pražským zapovídá prodej kalendářů sestavených od nekatolíků a doporučuje kalendáře Daniela Basilia a Filipa Rhaetia. Č. Č. M. LXXVIII. 1904. str. 344/5). 7. srpna 1625 byly pak zrušeny další husitské svátky, totiž Proměnění Krista Pána, Rozeslání apoštolů a Obrácení sv. Pavla (B í l e k, Reformace 52).

[121]) Arch. arcib. praž. Emanata 1622 sub archiepiscopo Lohelio — opis zem. arch.

Čechiades kytičky, odpoledne pak kázal po nešporách farář od sv. Martina Jan Vojtěch Bereš za velmi četné účasti věřících.[122]) 21. srpna vyšlo z Týna silné procesí do Staré Boleslavě po kázání, kterýmž se Kotva rozloučil s poutníky. Generální visitátor špitálů Venanzio vykonal prohlídku pražských ústavů, z kterých dal odstraniti obrazy Husovy, Jeronymovy a Lutherovy.[123])

Vedle potěšujících zpráv arcibiskupovi vyslanci přednášeli též různé stesky, na příklad na nedostatečný počet kanovníků, vikářů a choralistů u sv. Víta, takže ani nebylo lze konati bohoslužby v plném rozsahu. Přestoupivší faráři plní sice řádně povinnosti, musí však těžce zápasiti s konkurencí německých kněží luterských, do jejichž kostelů se zatvrzelí čeští kacíři utíkají a jimž svěřují vykonávání různých náboženských úkonů.[124]) Šlo hlavně o pohřby, při kterých byli čeští faráři v pochybnostech, jak se zachovati. Budou-li kacíře pohřbívati, vydají se v podezření, že nekonají povinnosti; budou-li pohřební obřady odpírati, je nebezpečí, že kacíři jednoduše postaví rakve s mrtvolami k chrámům nebo se uchýlí k Němcům, kteří kondukty ochotně povedou[125]) a kteří beztak českým duchovním utrhují chléb od úst. Nezbývá tedy nic jiného než odstranění luterských predikantů.

---

[122]) Lohelius Platejsovi 16. srpna tamže.

[123]) Carafa kard. Ludovisimu a Propagandě 17. září — Kollmann, č. 21. str. 84/5, č. 25, odst. 23, str. 113.

[124]) Carafa, Rel. dello stato 243 praví o německých knězích, »che alletavano il popolo col porgerli il tanto desiderato calice e conducevano in desperatione i parochi cattolici, per vedersi da essi levare ogni emolumento. onde riducendosi in estrema povertà e bisogno delle cose necessarie par sostentarsi...« Již v lednu 1622 radil Questenberk, aby německým farářům bylo zakázáno kázati česky, a aby pražští farníci jim dávali vykonávati křty, sňatky atd. Maltézský převor zakazoval knězím od Trojice, aby v obvodu jeho jurisdikce pohřbívali a poskytovali poslední útěchu. — Hrejsa, U Salvátora 67: Gindely, Gegenreformation 113.

[125]) Lohelius Carafovi 13. srpna — arch. arcib. praž. Emanata (bez bliž. ozn.) — opis zem. arch. Skála (V. 280) se zmiňuje o »mandátu otevřeném jménem císařským od knížete z Lichtenštejna, v němžto zapovídalo se všechněm pod obojí: jestliže by kdo z nich podtud v náboženství svém předešlém umřel a před smrtí svou k víře katolické se nepřihlásil, aby nikdež u žádného kostela ani na žádném krchově tělo jeho pochováváno nebylo.« Na str. 282 líčí pak tehdejší nesnáze nekatolických Pražanů takto: »Ač tím mandátem v městech Pražských vyvěšeným... bylo těžce zapovědíno, aby žádného člověka evangelického aneb, jak je již v tu dobu titulovali, nekatolického těla mrtvá nemohla užíti pohřbu poctivého při kostelích aneb na krchovích městských; s tím však se vším předce mohlo se toho ještě v těch začátcích reformací nařízené objednati některých osobám, že při farách pražských bývaly pochovávány, jakož se toho dostalo mezi jinými i Janovi Kamarytovi z Rovin, měštěnínu Nového města pražského, kterýžto život svůj v pánu dokonav 30. d. prosince [1622] v noci, potom 1. d. ledna, t. j. v neděli na nové léto, pohřben byl na krchově při kostele sv. Štěpána Velikého, byv k hrobu svému doprovozen, mimo přátely a sousedy své pohlaví obojího, od samého toliko žákovstva, ale bez kněze osady štěpánské tehdejšího, jménem Jakuba (!) Kociána.«

Přes všechny námitky Lichtenštejna a jiných rádců, kteří se hrozili politických následků vypovědění pražských kněží německých, dal se císař nunciem a jinými preláty přemluviti a knížeti bylo poručeno, aby po návratu z Vídně do Prahy dal vypovědění ihned provésti. 24. října rozkázal tedy Lichtenštejn hejtmanovi Starého města Heřmanu Černínovi z Chudenic, aby kněží obeslal a oznámil jim, že je císař, jemuž pražské kolatury připadly právem vítěze, ze svých služeb propouští. Ještě téhož dne odpoledne byly oba německé kostely zapečetěny a dne 29. října vyšli faráři od Salvátora a Trojice M. David Lippach a Kašpar Wagner se svými diakony M. Fabiánem Nathem a Zikmundem Schererzem, s členy svých rodin, školním a chrámovým personálem a služebnictvem z Prahy.[126])

Ještě před vykázáním německého kněžstva obnovil Lichtenštejn 21. října podle císařského nařízení ze dne 12. června rady ve všech pražských městech, osadiv je spolehlivými katolíky nebo konvertity. Toliko na Starém městě dovedli si evangelíci Zikmund Celestýn z Freifeldu, Matyáš Jirkovský z Děvína a Melichar Haldius z Nayenperka členství v radě a mezi obecními staršími udržeti. Tu byli jmenováni: primas Kašpar Losellius; radní Andres Laynhauz z Břevňova, Severin Lošticky z Libánu, Celestýn, Linhart Korka Cholovský z Korkyně a Cholovic, Jan Jungmajer, Petr Payer, Jirkovský, Jan Soukup, Kliment Ekhart, František Cortesi z Peregrinu, Štěpán Bylina, Petr Brozan, Jiří Payerle, Ruprecht Amlang, Jan Jos, Jakub Manner, kancléř Adam Václav Andreae z Velechova; obecní starší Václav Magrle ze Sobíšku, Tomáš Olivír, Haldius, Wolf Kneysl z Borovska, Daniel Kašpar Blovský z Palatinu, Samuel Prušek z Prušova, Jan Strážnohorský, Adam Kapoun z Karlova, Jakub Melcar z Braytenberka, Bohuslav st. Gerle z Děvína, Jakub Genez, Jakub Henne, Jan Čáp, Martin Purger, Jaroslav Weys z Petřína, Kilián Šilink.[127]) Na Novém městě: primas Jan Himlštejn z Velechova; radní Jan Sferyn, Jan Jiří Římský z Kosmáčova, Bartoloměj Rotnperger z Hoěnegu, Florián Libochovský, Jiří Čáslavský z Ekenfeldu, Michal Rittršic, Lorenc Hladký z Koutův, Daniel Harovník, Ondřej Gatti, Matouš Kostrouch, Jan Bapt. Gallarda, Bernard de Balcar, Virgilius Solis, Jan Krauz, Jakub Sedlář, Jakub Hošek, Ondřej Lang, Řehoř Herčík.[128]) V Menším městě: primas JUDr. Daniel Basilius z Deutschenperka: radní Baltazar Globic z Bučína, Marek Ciocca, Jan Rattich z Alberndorfu, Jiří Cikota z Peregrinova Ostrova, Jan Šťáhlavský, Petr Piscina, Matyáš Záblatský, Petr Kunz, Jan Graf, Jan Čáp, Jan Märker, Jan Boocz, Krištof Šober, Krištof Wagner.[129]) S obnovením rady byli též

---

[126]) Historie 109. Hrejsa, U Salvátora 71 seq.

[127]) Arch. města Prahy, rkp. 69, fol. 265 a seq.

[128]) Tamže, rkp. 500, f. 308 b. Zápis zde jest jednak neúplný, jednak nesprávný; korektury byly provedeny pomocí novoměstských gruntovních knih.

[129]) Pro Malou stranu není vůbec žádný zápis; kusá rekonstrukce byla sestavena na základě knihy smluv VII. (rkp. 2216) a knihy obligací IV. (rkp.

jmenováni císařští rychtáři, a to František Ostrštok z Astfeldu na Starém, Jan Hegner z Rezlsfeldu na Novém, Filibert Emanuel de Bois v Menším městě. Měli se spravovati novou Lichtenštejnovou instrukcí ze dne 22. října (resp. 3. listopadu), která značně rozmnožovala jejich pravomoc. Měli povinnost odstraňovati výstupky proti církvi katolické a ochraňovati její kněžstvo a věřící, přehlížeti obecní důchody a účty, sestavovati soupisy obecního jmění a rozpočty a předkládati je komoře k schválení. Radám bylo současně nařízeno, aby se spravovaly pokyny císařských hejtmanů a v jejich nepřítomnosti cís. rychtářů.[130]) Hejtmanům byly podřízeny všechny politické a finanční záležitosti. Vykonávali dozor nad veřejným pořádkem, měli právo prováděti domovní prohlídky, ustanovovati městské úředníky, udíleti vdovám a sirotkům povolení k sňatkům a obsazovati školy způsobilými učiteli. S velitelem posádky měli udržovati dobré styky. Rady se měly scházeti toliko s jejich povolením.[131]) Instrukce »neslýchaným způsobem spoutávala města i soukromý život měšťanů a obyvatelů«, a jsouc proti všem právům stavu městského i Pražanu, vyplynula už z vědomých a bezohledných snah protireformačních.

Na jaře toho roku došlo též ke zkáze akademie, »onoho seminaria

---

2174) archivu m. Prahy. Osazení rad vykonala všude komise, jejímiž členy byli Adam ze Šternberka, Jaroslav Bořita z Martinic, Hendrich Libštejnský z Kolovrat, Pavel Michna z Vacínova a Jan z Klenového.

[130]) Pro charakteristiku instrukce viz V o j t í š e k, O vývoji samosprávy pražských měst v Samosprávné knihovně hlav. města Prahy sv. I. (v Praze 1927), str. 64. Jinak R o u b í k, Král. rychtáři 9; tamtéž otištěny per extensum instrukce na str. 59/61. Že byli zvláště nekatolíci vydáni jejich zvůli, je zřejmé. Prostřed r. 1623 psal o nich podkomoří Krištof Vratislav z Mitrovic Lichtenštejnovi: »znamenité naříkání od sousedův a obyvatelův měst, též i od vdov a sirotkův kvílení a pláč na ně jest, do nichž sobě vysoce a znamenitě stěžují, kterak oni jménem a k ruce J. Msti cís. nercili všech důchodův obecních, ale i všech handlův, vinných, solních, překupování obilí, várky piva ano i jiných obchodův a živností městských se ujímají, mnohým živnosti stavují, jiným živnosti jich hyndrují, vdov a sirotkův nechrání a o spravedlivosti jejich žádné péče nemají... Ty pak takové důchody, a co ubohým lidem vydrou, ne k dobrému J. Msti cís. než k užitku svému obracejí. Jakož pak mnozí z nich, nemajíce prve nic svého, ne na sta, než na tisíce odtud zbohatli« (A. M e r z, Pamětní spis podkomořího Vratislava z Mitrovic knížeti Karlu z Lichtenštejna r. 1623 podaný — Sb. hist. II. 1884, str. 280). Platí to doslova o rychtářích všech tří pražských měst, kteří si tenkrát všichni dovedli opatřiti znamenitá jmění. Okleštění pravomoci pražských magistrátů pochvaluje si C a r a f a — K o l l m a n n, Ragguaglio odst. 33 b, str. 366: »Dal senato delle città di Praga si sono levati tutti gli eretici, supplendo i loro luoghi di persone cattoliche, e se li è tolta ogni essentiele autorità, lasciando glene solamente qualche apparenza nelle cose che non sono di molto rilevo...«

[131]) O instrukci pro starom. hejtmana Heřmana Černína a novoměstského Sezimu z Vrtby srv. G i n d e l y, Gegenreformation 269. Asi současně byla vydána instrukce i pro malostranského hejtmana Krištofa Vratislava z Mitrovic. Všichni tři zastávali úřad hejtmana v týchž místech již před povstáním a byli po Bílé hoře rehabilitováni (snešením stavovského sjezdu v březnu 1619 byli totiž svých úřadů zbaveni — S k á l a III. 82).

všeho pikhartství a kalvínství«, jemuž nadto Ferdinand II. nemohl zapomenouti, že propůjčilo své síně ke konání bouřlivého sjezdu 23. května 1618, jenž skončil defenestrací a stal se počátkem rebelie. 29. dubna 1622 složili do rukou Lichtenštejnova sekretáře Daniela Kapra z Kapřštejna úřady a pečeti rektor M. Mikuláš Troilus Hagiochoranus, děkan filosofické fakulty a probošt koleje Karlovy a Rejčkovy JUDr. Daniel Basilius z Deutschenperka, prorektor a probošt koleje krále Václava M. Jan Campanus Vodňanský a probošt koleje Všech svatých M. Jakub Žabonius z Vyšetína. Téhož dne odevzdali klíče vládním komisařům Michalovi Pečkovi Smržickému z Radostic a M. Jiřímu Mollerovi,[132]) již se současně ujali správy universitních statků. Pražští jesuité pak vypracovali obšírný návrh, za jakých podmínek by byli ochotni provésti sloučení university s klementinskou akademií,[133]) který císař schválil listem Lichtenštejnovi 9. září,[134]) a dne 14. října ujali se konečně správy.[135]) Arcibiskup, jenž soudil, že by tu mohl uplatniti jisté nároky jako dědic někdejších předchůdců, kancléřů Karlovy university, cítil se zkrácen a protestoval u nuncia důrazně proti odevzdání akademie a ovšem i jejích statků, dozoru nad školstvím a censury jesuitům,[136]) leč marně.

V téže asi době nařídil kníže, »bezpochyby z ponuknutí jezuitův«,[137]) prohlídku obchodů a skladů všech pražských knihkupců, při které byly sepsány všechny knihy cizího původu (mimo Prahu vydané a do ní dovezené). Ještě předešlého roku by se byla pražská vláda sotva odhodlala k takovému kroku, nyní však byla situace již zcela jiná. Tu již nastávala »ta divná metamorfosis..., všichni téměř pochlebují, všechno schvalují, ku všemu pomáhají, napořád přestupují a od poznalé pravdy odstupují...«.[138]) Byl to znamenitý úspěch jesuitů, jestliže mohli zaznamenati mezi konvertity bývalé profesory akademie — vedle prospěcháře Basilia i jemného básníka Campana.[139]) Z příslušníků vyšších stavů uvádí Skála[140]) Štefana Jiřího ze Šternberka, pána přes 60 let starého, Borbonius[141]) pana Mrackého, jenž přistoupil ke stolu Páně u jesuitů, maje přes 80 let věku svého, »byvší prve vždycky evangelický«. Z novoměstských měšťanů

[132]) Kollmann, č. 5, str. 41/2 — zápis o odevzdání, vyhotovený odstupujícími hodnostáři. Již předtím (5. a 8. března) dostavila se do Karlovy koleje komise s Heřmanem Černínem z Chudenic v čele a sepsala se zástupci university všechna privilegia — Winter, Děje vys. škol 205.

[133]) Kollmann, č. 18, str. 75/6.

[134]) Tamtéž.

[135]) Schmidl III. 359.

[136]) Sám praví opětovně, že protestuje slavnostně — v listu d. d. 15. října (Kollmann, str. 76, k č. 18).

[137]) Skála V. 234.

[138]) J. Čelakovský, Některé listy z roku 1622—1623, Č. Č. M. XL, str. 290.

[139]) Schmidl III. 328, Skála V. 241.

[140]) V. 240. Byl to bratr nejv. purkrabí Adama ze Šternberka; jeho choť nepřestoupila — Hrejsa, Česká konfesse 581.

[141]) Str. 141. Přestoupil s dětmi — Bílek, Konfiskace 378.

radní Jan Jiří Římský z Kosmáčova přijímal 26. prosince veřejně pod jednou u Panny Marie Sněžné.[142]) Sebevědomí katolických kruhů vyjádřil drsným způsobem kanovník Kotva, jenž prohlásil ve svém kázání v Týně o třetí neděli adventní (11. prosince) na adresu pražských evangelíků, »aby se nebezpečili, že snáze přes Prahu krávy a telata lítati budou, nežli bude mimo katolické římské jiné náboženství...«.[143]) Jesuité pracovali horlivě a věnovali pozornost i nejnižším vrstvám, kážíce u sv. Havla, Michala a Mikuláše na Starém městě též pro čeládku, a to nejen v neděli po nešporách, ale i ve všední dny.[144]) Píše-li však Carafa,[145]) že od vypuzení německých predikantů do vánoc se návrátilo do lůna římské církve přes 2500 osob, operuje zajisté číslem velmi silně přehnaným.[146]) Také na Vyšehradě troufal si již kanovník Strugius jménem kapitulního děkana ukládati sousedům 19. prosince, aby jinam do kostela nechodili než k sv. Petru a Pavlu, dítky aby posílali do vyšehradské školy a zpověď aby vykonali do velikonoc. Rozkaz pak opakoval 10. ledna 1623 nově jmenovaný hejtman kapituly Linhart Korka Cholovský, zkrátiv lhůtu pro zpověď do hromnic.[147])

3. února 1622 vydal císař v Inšpruku generální pardon,[148]) jímž bylo zastaveno trestání na hrdle a cti (s výjimkou uprchlých účastníků povstání). Provinilci, kteří se dopustili menších deliktů, měli býti pokutováni na majetku.[149]) Podle patentu měl je kníže všechny obeslati a vyzvati, aby se každý písemně přiznal k svému provinění a zároveň předložil přesný soupis majetku, z kterého jim měla býti vyměřena příslušná pokuta pod titulem náhrady útrat spojených s potlačením rebelie. Chtěl-li kdo prokázati nevinu, musil si opatřiti písemné svědectví.[150]) Měšťany

---

142) Skála V. 282.

143) Staroměstský malíř Jan Živnůstka Dačický M. Samuelovi Martinicovi z Dražova 24. ledna 1623 — Čelakovský, uv. m. 289.

144) Tamže.

145) Propagandě 23. ledna 1623 — Kollmann, č. 47, str. 226/7 a opět v Ragguaglio (tamže, č. 85, odst. 33 e, str. 368/9).

146) Jesuitský dějepisec Kroess zaznamenává (Gesch. d. böhm. Provinz II. 1, str. 171) pro rok 1622 na základě řádových úředních pramenů (Litterae annuae 1621—1626) počet přestouplých na Starém městě cifrou 298, z čehož je zřejmo, jak nuncius nadsazuje. Nové město, jak dále uslyšíme, vzdorovalo nejdéle a Malá strana, kde byly posice katolíků beztak nejsilnější, nemůže tu přicházeti v úvahu pro nevysoký počet obyvatelstva.

147) Arch. města Prahy, rkp. č. 3099 (manuál města Vyšehradu z l. 1618—1635), fol. 140 b, 141 a, Vojtíšek, Z pamětí m. Hory Vyšehradu, str. 17.

148) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 a, f. 92 b/94 a. V Praze i jinde v Čechách dal jej Lichtenštejn vyhlásiti 4. května — Skála V. 217.

149) Za vinu bylo kladeno, uposlechl-li kdo rozkazů direktoria či úřadů za krále Fridricha a platil-li tenkrát daně. Proto byli zprvu pokutováni i dosti četní pražští katolíci; později však jim byly pokuty odpuštěny.

150) Vyšetřování bylo vedeno většinou velmi nedbale, takže Bílek nalezl při sbírání materiálu pro »Dějiny konfiskací« v býv. místodržitel. archivu hojně svědectví ještě nerozpečetěných — Konfiskace str. LXII.

vyšetřovali císařští rychtáři, již předvolávali tištěnými obsílkami nejprve význačnější osoby, zvláště bývalé konšely. 12. června byli obesláni na Starém městě Melichar Haldius z Nayenperka a Hendrich Pichlperger z Pichlperku.[151]) 2. července bývalý novoměstský primátor Jiří Zygl z Chocenic a malostranský býv. radní Jan Kechl z Hollenštejna.

Počátek r. 1623 se ohlašoval dalším ničením a odstraňováním symbolů utrakvismu. Šlo zejména o zevní pokatoličtění Týna, předního chrámu na Starém městě, v jehož průčelním štítu byl umístěn veliký měděný, pozlacený kalich, pod ním pak kamenná socha Jiřího z Poděbrad s napřaženým mečem v pravici. Koncem ledna, po úradě Kotvy s P. Jiřím Plachým T. J., sňalo v noci několik jesuitských alumnů ze semináře u sv. Václava s prefektem ústavu Ezechielem Leandrem v čele kalich, jehož materiálu bylo pak r. 1626 použito k pořízení svatozáře, koruny a žezla pro mramorovou sochu Panny Marie, která byla 27. září 1627 postavena do výklenku na místo kalicha.[152]) Uvnitř chrámu byly od-

---

[151]) S k á l a V. 308 uvádí též Zikmunda Celestýna z Freifeldu, jenž byl při obnovení rady pojat mezi radní. Též Haldius byl jmenován ob. starším.

[152]) Hojné zprávy o tom sebral skoro v úplnosti K o l l m a n n (č. 25, str. 148, pozn. 134 a dod. k č. 51 na str. 232/4). Rozcházejí se, jak časově [u některých je 17., jinde 23. neb 24. ledna; P l a t e j s (Rel. succ. fol. 43 a) mluví nesprávně již o r. 1622], tak i co do obsahu, neboť některé udávají, že současně s kalichem byla odstraněna též socha krále Jiřího, k čemuž by bylo bývalo třeba lešení, odborných znalostí a hlavně denního světla. Že socha husitského krále byla sňata až mnohem později, ukazuje list staroměstského cís. rychtáře Ostrštoka knížeti z Lichtenštejna ze dne 12. června 1626 (V. S c h u l z, Náklad na sochu Panny Marie ve štítě kostela Týnského. Č. Č. M. LXXIII, str. 81/2): »A jakož V. K. Mt předešle toho úmyslu býti ráčila, aby v to místo pod obrazem panny Marie, k d e n y n í k r á l J i ř í z k a m e n e v y t e s a n ý j e s t, obraz J. Mti C. postaven byl, pročež sem taky takový obraz obrejsovati dal, který výšky 4 lokte vynášeti bude, jakož přiležící obrys sub lit. C. to ukazuje. Na kterýžto obraz, kdyby tak zhotoven bejti měl, jak též poznamenání to s sebou přináší, do summy 480 kop vynaložiti by se přišlo. A tak by na ty dva obrazy nákladu ještě 1180 kop míš. vyneslo, a to vedle poznamenání těch řemeslníků, s kterýmiž však až posavad na konec accordíráváno nejní, nýbrž vše na další V. K. Mti resolucí a vyměření pozůstává...« Jak dopadla resoluce knížete, jenž se za konfiskací tolik obohatil a snadno mohl uhraditi náklad ze svého, je patrno z toho, že výklenek po soše Jiřího je dodnes prázdný. Zpráva o snesení sochy vznikla asi na základě skutečnosti, že alumnové vylomili z ruky královy meč, což ostatně provedl již r. 1604 tesařský knap Suksa, snad z návodu katolíků (D a č i c k ý-R e z e k, Paměti 207, T o m e k, Dějepis města Prahy XII. 416, W i n t e r, Život církevní v Čechách I. 233). Carafa hlásil věc Propagandě dvakrát (cf. K o l l m a n n, č. 51 a 85, odst. 33 e — na obou místech »il calice et la spada«, po druhé s nesprávným časovým údajem, patrně podle Platejsa). Kardinálové kongregace vzali věc na vědomí s velikým uspokojením, obzvláště pak, že se vše událo »senza rumore del populo« (K o l l m a n n č. 60). Srv. dále V. V o j t í š e k, Socha P. Marie na kostele týnském (čas. Za starou Prahu IV. 1913, str. 36), Výměna kalichu sochou Panny Marie na kostele týnském (Věst. obecní král. hl. m. Prahy XX. 1913, str. 142.), Radnice staroměstská v Praze. O jejím významu a památkách. Pr. 1923, str. 107.

straněny kalichy s kazatelny a s hlavního oltáře, vyhozeny tělesné pozůstatky M. Jana Rokycany, rozbita socha biskupa Augustina Sanktuarienského.[153]) Na Novém městě byl sňat kalich s kaple Božího těla.[154]) V Betlemské kapli, jež byla hned po Bílé hoře »vyšturmována a zloupena«,[155]) byl zamazán Jeseniův erb a zbořena stará kazatelna z doby Husovy.[156]) Počátkem července bylo zničeno vnitřní zařízení malostranského kostelíka, zasvěceného památce M. Jana Husa, jenž byl pak upraven ke katolickým bohoslužebným účelům.[157]) A uprostřed tohoto pustošení utrakvistických památek odvážil se do Prahy neznámý evangelický kazatel ze Slezska a učinil k lidu veřejnou promluvu na staroměstském rynku. Byl zatčen a uvězněn.[158])

Nemalé starosti působilo církevním úředním kruhům chování pražských staroutrakvistických farářů; ti byli u veliké nenávisti svých evangelických farníků[159]) a sáhli i k jakési pasivní resistenci, jak vidno ze Skálovy[160]) zprávy, že 22. února 1623 chodili městští desátníci dům od domu ve všech pražských městech a doptávali se měšťanů, každého zvláště, »měl-li by sobě co stěžovati na faráře nynější v osadě, buď v pří-

---

[153]) Vyházení kostí Rokycanových a odstranění pěti soch kacířských kněží oznámil nuncius Propagandě již 27. října 1622 (Kollmann, č. 28).

[154]) Carafa-Kollmann, Ragguaglio (č. 85, odst. 33e, str. 369): »Nell' istesso tempo si levò ancora un simil calice di sopra la porta della chiesa del Corpus Domini di Città Nuova, nella quale hanno sempre preteso li Boemi di potero liberamete communicare sub utraque in vigore di certa compactatione che, allegano, seguisse gia tro di loro e gli ambasciatori del concilio di Basilea.«

[155]) Historie 108.

[156]) Živnůstka Sam. Martiniovi z Dražova 24. ledna 1623 — Čelakovský, Některé listy 289/90.

[157]) Skála V. 314, V. Vojtíšek, Z minulosti naší Prahy. Kapitoly z místopisu, zřízení a života města. Pr. 1919 (Hradčany a Malá strana v 2. pol. 16. st.), str. 68, J. Herain, Stará Praha 137, kde je korigována mylná zpráva Eckertova (Posv. m. II. 350), jako by kostelík býval zasvěcen Janu Křtiteli. Vyvrací ji také Harrachův dopis Ferdinandovi II. d. d. 12. června 1623, v němž arcibiskup píše, že Lichtenštejn postoupil Francouzům, žijícím v Praze, kostelík na Malé straně, »so ein zimlich zeit hero bei Joannis Hus genannt« — arcib. arch. Emmata 1621—1640 — opis zem. arch. Srv. dále C. Merhout, Z počátků Husova kostelíka v Menším městě pražském (Přátelé čsl. starožitností svému učiteli. K šedesátinám univ. prof. Dr. J. V. Šimáka. Praha 1930).

[158]) Skála V. 283.

[159]) Živnůstka v listu Martiniovi v květnu 1623 (Čelakovský, uv. m. 395) praví o nich: »Dolejší pak, jak je pod obojí jmenují, vlastně dvojího jazyka a vlastněji psi němí: Haštalský, Petrský, Štěpánský, Martinský, Jilský, Mikulášský, Jindřišský . . .« V tomto výčtu je chyba, neboť svatomartinský farář Jan Vojt. Bereš byl spolehlivý katolík. U sv. Haštala působil v té době farář Jan Brtva Domažlický (Ekert I. 460), u sv. Štěpána Kocián, u sv. Jiljí (a u sv. Havla) Vošitka, u sv. Jindřicha Hanžburský (o všech viz svrchu), u sv. Petra Jan Ladislav Coccinus, u sv. Mikuláše na Malé straně Peit, na Starém městě Rauner (o všech třech byla již zmínka).

[160]) V. 284.

čině křtu sv. neb i pohřebův těl mrtvých, že by dítky jejich vnově narozené ním zameškávány byly, neb tělům lidí mrtvých na krchovích obecných pohřbův křesťanských vykonávati se nedopouštělo«. Záduší vynášela málo a faráři byli odhodláni, že opustí fary,[161]) a pomýšlelo se již v tom případě nahraditi je cizími řeholníky.[162]) Teprve po císařově návštěvě v Praze byly důchody farářů rozmnoženy[163]) a jejich vystupování nabylo větší jistoty.

Na počátku pašijového týdnu (v úterý 11. dubna) přijel Ferdinand II. po mnohonásobných odkladech do Prahy, jíž nespatřil od své korunovace r. 1617. Při vjezdu do hradu byl uvítán členy metropolitní kapituly a ostatním světským i řádovým duchovenstvem a pozdraven slavnostním proslovem kanovníka Makaria.[164]) Císaře provázel též nuncius, jenž byl rozradostněn pokroky katolicismu v Praze.[165]) Podle jeho zprávy byly všechny pražské chrámy o svátcích přeplněny lidem katolickým i kacířským, který zbožně naslouchal kázání a byl přítomen všem bohoslužebným úkonům, konaným podle katolického ritu. Mnoho kacířů, zvláště starců, bylo v těch dnech obráceno na pravou víru, i jest naděje, že se podaří Baalův oltář v Praze rozbořiti. Nepatrný počet světských kněží však nuncia velmi zarmoutil.[166]) Poněvadž nový arcibiskup nebyl ještě

---

[161]) K o l l m a n n, č. 61, 83.

[162]) C a r a f a, jenž roku 1623 spatřil české poměry zblízka, nebyl jejich činností valně nadšen. Píše o tom (Comment. 189): »...caesar Viennam festinavit, ubi mihi caeterum Bohemiae necnon partem Moraviae videre licuit et aliam partem omnino desolatam, et quod maxime deflebam, totaliter haeresi infectam, e qua non ita pridem praedicantes haereticorum migraverant, et populus nunc a religioso Polono aut Germano defectum Bohemorum sobrie satis instruebat, tum ob defectum scientiae, probae vitae, parvi respectus, paupertatis, diffidentiae, tum vel maxime obstinatam voluntatem incolarum, quod patienter dissimulandum fuit, donec adesset in tanta messe major maturitas et operariorum abundantia sacerdotum.« Na jiném místě (Rel. boh., K o l l m a n n, č. 25, odst. 25, str. 135) vyslovuje se takto: »Grandissima difficoltà si è havuta, in trovar per adesso sacerdoti a bastanza per tutte, essendo, che per le ragioni accennate di sopra la Bohemia non habbia in se persone letterate, o se ne ha, sono eretiche, e lo stato ecclesiastico, per esser abietto e povero, per lo più non è seguito che da huomini di bassa conditione, et il condurne di fuori è anco dificilissimo, perchè i Todeschi oltre al non trovar in Bohemia quegl' agi e comodità, dei quali per loro natura son'vaghi, non sono punto atti ad apprender quell' idioma. In Schiavonia e Croatia, dove s'usano linguaggi alquanto simili, regna le medesima scarsezza d'huomini di chiesa, et i Pollachi son'più contenti di starsene nelle loro miserie, che di passar a viver in altri paesi...«

[163]) Tamže, č. 85, odst. 33 d.

[164]) P l a t e j s, Brevis narr. fol. 57 a, Rel. succ. fol. 43 b, S k á l a V. 286, Č e l a k o v s k ý, Některé listy 395.

[165]) 17. dubna psal o tom z Prahy kard. Ludovisimu a Propagandě — K o l l m a n n, č. 69.

[166]) Comment. 183: »Tandem feria tertia hebdomatis sanctae [11. dubna] Pragam adveni et urbem expectatione majorem vidi, frequenti solum clero destitutam, quem in sacris paschalis festis, tam in cathedrali, quam in col-

v Praze přítomen, vysvětil tu Carafa sám o svátcích několik kněží.[167])

R. 1623 byl do Prahy uveden nový tu řád bosých augustiniánů, a to k sv. Václavu na Zderaze. 19. července žádal Harrach Lichtenštejna o rozkaz pro cís. rychtáře a novoměstskou radu, jakož i farníky, aby se 21. července dostavili k slavnostnímu odevzdání farního kostela bosákům a nemohli se snad příště vymlouvati, že o věci nevěděli.[168]) Nový řád byl zastoupen v Praze toliko dvěma řeholníky; teprve r. 1625 přibylo několik dalších. Přebývali prozatím v bývalé faře a r. 1626 počali se stavbou kláštera, kterou dokončili až po dvaceti letech.[169]) Menší změna nastala u sv. Mikuláše na Malé straně, kde faráře Peita vystřídal 12. července kněz Ondřej Damian Khynell.[170]) Jinak si vypomáhal arcibiskup při nedostatku duchovenstva obvyklým způsobem. V Týně kázali Kotva a jesuita Pavel Geronis,[171]) dále obstarávali jesuité kázání u sv. Jindřicha, v kapli Božího těla a u sv. Štěpána, tu zvláště Adam Kravařský, jenž vynikl též neobyčejnou horlivostí v katechesi.[172])

Pražské vrchnosti duchovní si počínaly vždy ostřeji. 20. července nařizoval vyšehradský děkan Pavel Pistorius z Lucka v přítomnosti probošta metropolitní kapituly Šimona Brosia z Horštejna, aby Vyšehradští do Všech svatých k náboženství katolickému přistoupili, pilně do kostela chodili, před koncem bohoslužeb se pod peněžitou pokutou nevzdalovali a posty náležitě zachovávali.[173]) Maltézský převor rozkázal koncem r. 1623 poddaným na postranním právu kostela Matky Boží pod řetězem, aby do jisté lhůty přestoupili nebo svých domů a živností zanechali.[174]) Výsledky rekatolisace za ten rok byly však ještě chabé, může-li první dějepisec české provincie Tovaryšstva Ježíšova zaznamenati v celé Praze jen 550 konvertitů, z nichž byli 4 rytíři a 1 pán.[175])

---

legiis animadverti (si monasteria excipiam) vix duodecimum numerum implentem.«

[167]) Tamže, p. 182. Lohelius zemřel 2. listopadu 1622 a metropolitní kapitula postulovala na jeho místo mladého Arnošta Vojtěcha Harracha, jenž přibyl do Prahy 2. května 1623. Tak se konečně splnilo nunciovo přání, aby pražský metropolitní stolec byl obsazen svěží silou.

[168]) Arch. arcib. praž. Emanata 1621—1640 — opis zem. arch.

[169]) Carafa, Comment. 184/5, Ekert II. 219.

[170]) Arch. arcib. praž. ut supra.

[171]) Schmidl III. 397.

[172]) Kroess II. 1, 169.

[173]) Arch. města Prahy, rkp. č. 3099, fol. 145 b, Vojtíšek, Z pamětí 18/19.

[174]) Skála V. 330.

[175]) Schmidl III. 404.

III.

Od počátku r. 1624 do zřízení reformační komise.

V předešlých letech bylo proti nekatolíkům postupováno jistě drsně, nicméně byli aspoň jakž takž trpěni a konverse nebyla přímo vynucována. Obrat nastává r. 1624, kdy se počíná vystupovati přímo a otevřeně proti laickému živlu v městech i na venkově. Rozhodující význam má v té příčině císařský patent ze dne 29. března, vyhlášený 9. dubna 1624, jímž bylo v Praze a ve všech královských městech vůbec, jakož i na všech panstvích v celé zemi, zakázáno provozování jiného náboženství mimo katolické.[176]) S tím je v zřejmé souvislosti Lichtenštejnův patent ze dne 29. května, přivěšený na dveře radnic všech tří měst pražských.[177]) Bylo zjištěno, že se přes předešlé zákazy zdržují v Praze četní predikanti, i takoví, kteří byli r. 1621 vypověděni, že konají se svými přívrženci tajné schůzky po domech, zahradách a vinicích, při kterých podávají a káží. Proto se nařizuje cís. rychtářům, aby takovéto pokoutní kazatele ihned zatkli, uvěznili a uvědomili o tom českou kancelář. Žákům i všem lidem vůbec se zakazuje zpívati staré kacířské písně, neschválené katolickou církví. Dále mají rychtáři pátrati po nekatolických učitelích, vyučujících žáky po domech, a oznámiti jejich jména kanceláři. Ale již předtím byla učiněna některá opatření proti evangelíkům. 30. ledna upozorňuje Lichtenštejn purkmistra a radu Nového města na starší dekret, kterým bylo zrušeno měšťanské právo, udělené za rebelie, jako nepořádné. Někteří z postižených měšťanů si je však dovedli po revoluci znovu vyjednati a vykonávají též beze všeho živnosti. Proto se magistrátu ukládá, aby sestavil a české kanceláři neprodleně dodal seznam všech takových osob s doložením, odkud jsou, kterého jsou nyní náboženství, kterou živnost provozují, kdy a kterým způsobem se městského práva opět domohly.[178]) 24. března uložil císař knížeti,[179]) aby zařídil, by příště nikdo z nekatolíků nebyl přijímán do městského svazku, o čemž Lichtenštejn uvědomil Novoměstské dekretem ze dne 30. března,[180]) nařizuje jim současně, aby všechny dekrety, podle kterých bylo nepořádně udělené právo měšťanské obnoveno, odvedli na kancelář. Poslední nekatolík, jenž byl přijat za měšťana, vyskytuje se na Novém městě 16. února 1624;[181]) v staroměstské knize měšťanských práv[182]) je od konce r. 1624 poznamenáváno, že se nově přijatý měšťan vykázal písemným potvrzením o své příslušnosti ke katolické církvi. V knize měšťanských práv Menšího města[183]) jsou hojné

[176]) Carafa. Rel. dello stato 254.
[177]) Historie 1924.
[178]) Arch. města Prahy. rkp. 1866 (novom. kniha dekretů). fol. 30ab.
[179]) Carafa. Comment. — Decreta 88/9.
[180]) Arch. města Prahy, rkp. č. 1866, fol. 31ab.
[181]) Tamže, rkp. č. 579 (měšť. práva Nového města).
[182]) Tamže, rkp. č. 536.
[183]) Tamže, rkp. č. 567.

škrty u těch měšťanů, kteří získali právo »nepořádně«. Všeobecně platné nařízení o nepřijímání nekatolíků za měšťany vydal kníže dekretem ze dne 12. dubna.[184])

Šlo se však ještě dále a nekatolíci byli ohroženi na své existenci, když byl Novoměstským doručen dekret ze dne 6. května. Některým evangelíkům bylo dodatečně přiznáno měšťanské právo a propuštěno vykonávání živností s výhradou, že přestoupí, jak i sami slibovali. Poněvadž však ve svých bludech stále setrvávají, ukládá se jim lhůta k přestupu do sv. Jakuba (25. července), jinak jim budou městská práva vyzdvižena, z městských knih vymazána a živnosti zastaveny.[185]) Již dříve bylo nařízeno, aby každý městský syn, který by chtěl ujmouti živnost po otci, zjednal si napřed měšťanské právo, jehož by byl jinak nabyl dědičně.[186]) S tím vším souviselo, že nekatolíkům nebylo dovoleno zastávati městské úřady,[187]) aniž uzavírati sňatky, pokud by nevykonali ušní zpověď a nepřijali pod jednou.[188])

Zatím bylo pokračováno v pokutování měšťanů podle patentu o generálním pardonu, a byla k tomu zřízena zvláštní komise (commissio inquisitionis ob rebellionem), jejímiž členy byli Jiří Vilém Michna z Vacinova, Jan Wencelius z Kolberku a Ondřej Kotva z Freyfeldu, již měli návrhy předkládati české komoře, a ta opět císaři k schválení. Od tohoto postupu bylo však upuštěno, neboť Lichtenštejnovým dekretem ze dne 23. února byli Staroměstští (a jistě též obyvatelé druhých dvou měst) zůstaveni při svých domech, statcích a živnostech s podmínkou, že provinilí měšťané zaplatí každý ze svého majetku jistý peníz, t. zv. pardon neboli perdongeld,[189]) což císař dne 13. září schválil. Kdo by však perdongeldu přes některé napomenutí nesložil, tomu měl býti dům nebo majetek vůbec zabrán nebo prodán.[190])

R. 1624 byl obsazen opuštěný luteránský chrám u Nejsvětější Trojice na Malé straně novými držiteli. Hned po odchodu německých kněží ucházeli se o kostel jesuité a malostranští dominikáni od sv. Maří Magdaleny, kteří se chtěli odškodniti za to, že r. 1556 musili řádu Tovaryšstva Ježíšova postoupiti chrám u sv. Salvátora.[191]) Harrach podporoval žádost do-

---

[184]) Arch. min. vn. R 109/13.

[185]) Arch. města Prahy, rkp. č. 1866, f. 34ab; srv. též Dačický I. 301.

[186]) Arch. města Prahy, rkp. č. 1866, f. 33a.

[187]) Arch. min. vn. R 109/13 — Lichtenštejnův dekret d. d. 12. dubna 1624.

[188]) Carafa, Comment. — Decreta 92/3 — Ferdinand II. místodržícím 30. července 1624.

[189]) Arch. města Prahy, rkp. č. 326 (liber memorabilium Starého m.), fol. 231ab, Historie 192, Bílek, Konfiskace CVII/VIII.

[190]) Lichtenštejnův patent ze dne 19. června — arch. min. vn. C 215, C 1/1 — opis zem. arch.

[191]) Carafa-Kollmann Ragguaglio odst. 24, str. 364. Mluvě o obou pražských německých kostelích, praví nuncius: »Ma venendo pretesi da molti competitori, et specialmente quello di Terra Piccola che è bello, capace et fabricato all'Italiana, al quale a gara aspirano i Padri Gesuiti e li Domenicani,

minikánů, jejichž provinciálu Tortellimu byl velmi nakloněn, listem císaři dne 15. května.[192]) O kostel, při němž byl pěkný a rozsáhlý hřbitov, stála i malostranská obec, navrhujíc, aby byl proměněn ve farní.[193]) Ferdinand II. však rozhodl pro řád bosých karmelitánů, jehož členem byl známý účastník bělohorské bitvy P. Dominik a Jesu Maria, jemuž císař po bitvě přislíbil, že pro jeho řeholi založí kláštery ve Vídni a v Praze. R. 1623 pak prohlásil, že nepřipustí, aby se v Praze usadil některý nový řád, pokud by si tu karmelitáni nevyhledali příhodného místa. Když si vybrali kostel u Trojice, byl jim dne 7. září odevzdán generálním vikářem Kašparem Arseniem z Radbuzy a druhého dne vysvěcen Janem Savonantiem ke cti Panny Marie Vítězné a sv. Antonína Paduanského.[194]) Dominikánům, kteří marně protestovali až v Římě,[195]) dostalo se náhradou pravidelného ročního příjmu 3000 míš. kop.[196])

Druhý německý kostel, u Salvátora na Starém městě, daroval císař řádu pavlánskému. 29. října nařídil Lichtenštejnovi, aby pavlány prozatím uvedl do chrámku sv. Štěpána Menšího (též ve zdi řeč.) na Starém městě.[197]) 30. prosince jim odevzdal generální vikář kostel u Salvátora,[198]) kamž se nastěhovali 13. ledna 1625.[199])

V té době se uprázdnily na Starém městě fary u sv. Havla, Martina, Michala, Haštala a Kříže Většího, jež byly s výjimkou svatomartinského obvodu spravovány staroutrakvistickými kněžími. Zdá se, že je arcibiskup odeslal na venkov, když nepřestávaly jejich spory s farníky. Tak r. 1624 žaloval farář u sv. Petra a sv. Klimenta Jan Ladislav Coccinus na úředníky svatoklimentského záduší, že mu zadržují povinné kvartální platy, že se vyhýbají jeho kostelu, chodíce k oddavkám a křtům k sv. Jakubu a k sv. Anežce, že nejsou řádnými katolíky, že čtou luteránské

sta perplessa S. M[tà] circa il deliberarne, perciochè da una banda l'inclina l'affetto che porta alla Compagnia, dall'altra, lo persuadono le buone ragioni che adducono i Domenicani della loro vicinanza a detto tempio, contigua al quale è la loro piccola chiesa di santa Maria Maddalena, nello quale si sono riparati, doppo che i medesimi Giesuiti otennero la loro bella chiesa ch'è alla corsio del ponte nel principio di Terra Vecchia.« Srv. též Kollmann, č. 40, str. 213 a pozn. 15 tamt.

[192]) Arch. arcib. praž. Emanata 1621—1640 — opis zem. arch.

[193]) Carafa, Comment. 184.

[194]) Ekert I. 242/4.

[195]) Carafa na uv. m.

[196]) Tamže, Decreto 185, 196, Kollmann č. 40, str. 213 a pozn. 15 ibid.

[197]) J. N. Zimmermann, Diplomatische Geschichte der aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen in der königl. Hauptstadt Prag. Praha — Litoměřice — Teplice 1837, str. 25/6.

[198]) Arch. arcib. praž. B. 2, 4 (Missivae variae latinae et bohemicae 1624—1646), str. 119, kdež poznámka Kašpara Arsenia z Radbuzy: »S. C. M[tas] dedit Patribus Ordinis Minimorum s. Francisci de Paula Ecclesiam Lutheranorum, et ego misi ipsos in realem et actualem ejusdem ecclesiae possessionem ex mandato Ill[mi] et R[mi] D. D. Archiepiscopi. 30. Decembris 1624.«

[199]) Darovací listina je datována až 15. února 1626 a je otištěna u Zimmermanna pod č. XVI na str. 26/7 v příl.

a kalvínské postily, že konají tajné schůzky, přechovávají predikanty a dávají si od nich posluhovati pod obojí. Úředníci záduší pak si stěžovali na faráře, že je svárlivý, nepořádný, nepokojný, že vstupuje do domu sousedů opilý, nadává jim, vyhrožuje bitím atd. Do sporu zasáhli i cís. rychtář, purkmistr a rada Nového města zvláštním podáním arcibiskupovi (30. dubna 1624), v kterém uváděli, že o žádných predikantech, které by měšťané měli přechovávati, nevědí a že prosí o jiného, příkladnějšího faráře.[200]) Harrach žádal tenkrát kardinála Dietrichštejna, aby mu vypomohl několika kněžími z olomoucké diecése,[201]) avšak marně, neboť na Moravě byly stejné poměry jako v Čechách, a tak užil jiného prostředku. Když se ubíral přes Prahu do Říma člen řádu obutých karmelitánů, Polák Zikmund Gdowski, zadržel jej Harrach se svolením generála řádu a pověřil ho správou vypočtených pěti farních obvodů.[202]) A tak došlo k tomu, s čím se počítalo již předešlého roku.[203]) Za takových okolností byly ovšem pokroky rekatolisace v r. 1624 přes nátlak na měšťany neveliké.[204]) Proto psal císař Harrachovi dne 4. září s nelibostí,[205]) že provádění reformace vázne, takže měšťané, kteří byli při měšťanském právu zůstaveni s podmínkou, že se obrátí, nejen že tak nečiní, ale i ti, kteří tak učinili, vracejí se opět k luterství. Příčinu dlužno hledati v nepatrné horlivosti, s jakou se dílo provádí, takže si jak predikanti, tak i němečtí učitelé[206]) dodávají odvahy a loudí se do Prahy. Jest se obávati, že se kacířský jed znovu rozšíří a způsobí opětné nesnáze. Napomíná tedy arcibiskupa, aby se díla, na kterém tolik záleží, vážně chopil a označil všechny překážky, které stojí v cestě. Může býti ujištěn nejvydatnější podporou světské moci. Přísná slova císařova byla snad příčinou, že arcibiskup uložil všem farářům, aby sestavili seznamy dospělých i dětí, povinných návštěvou katechese, a nařídil, aby ji buď sami konali, užívajíce metody jesuitů, anebo k ní přibrali řeholníky. Aby se vyučování potkalo s výsledkem, měli posluchačům rozdělovati katechismy, které jim dali jesuité k disposici.[207])

V r. 1625 pronikli jesuité na Malou stranu, ač tato byla již hojně opatřena řádovým duchovenstvem. Nekatolíků bylo tu v celé Praze nej-

[200]) Arch. metropol. kapituly praž. Z. Scrin. I. fasc. X. — opis. zem. arch.; arch. arcib. praž. B. 2. 4, str. 112/13.

[201]) 13. května — arch. arcib. praž. Emanata 1621—1640 — opis zem. arch.

[202]) Beckovský II. 2, 400.

[203]) Po Brtvově odchodu spravoval haštalskou faru prozatím dominikánský převor z kláštera sv. Anežky — Eckert I. 460.

[204]) Schmidl III. 550 zaznamenává, že v Praze bylo toho roku obráceno 805 lidí, mezi nimi 2 páni, 10 rytířů, několik úředníků české komory, 2 židé; ostatní byli většinou pražští měšťané.

[205]) Arch. arcib. praž. Recepta ab a. 1735 — opis zem. arch.

[206]) O tom se zmiňuje též Dačický I. 301: »V Praze všichni praeceptores, jenž religionu evangelického zuostávali a dítky po domích čísti a psáti a dobrým mravům učili, jsou preč vypovědíni. Příčina toho vzata od nepřátel, že by prej mládež tím učením od religionu římského náboženství odvozováni a v kacířství uvozováni byli.«

[207]) Kroess II. 1, 170.

méně, svatomikulášská fara netrpěla nedostatkem správců a také arcibiskup nebyl nastávajícími sousedy valně nadšen.[208]) Magistrát i tehdejší farář Khynell, podporováni Harrachovým tajemníkem Sintzigem,[209]) marně se bránili přeměně kostela sv. Mikuláše v řádový. Již 4. dubna oznámil císař arcibiskupovi úmysl a uložil mu, aby se postaral o vykonání.[210]) Císařův rozkaz byl proveden 11. července,[211]) kdy čtyři jesuité z klementinské koleje s rektorem Petrem Ximenezem převzali chrám za přítomnosti kapitulního probošta Brosia, děkana Arsenia a zástupců rady Menšího města. Radní chtěli ještě v poslední chvíli protestovati tím, že by se byli při odevzdávacím aktu demonstrativně vzdálili, v rozhodném okamžiku však na domluvu kapitulního děkana od svého úmyslu upustili.[212]) Farář Khynell setrval u sv. Mikuláše do října, kdy byl ustanoven děkanem v Litoměřicích, načež se tu jesuité ujali kázání, kdežto duchovní správa byla přenesena do kaple sv. Václava,[213]) jež pak byla povýšena na farní kostel. U sv. Mikuláše byl zřízen profesní dům Tovaryšstva Ježíšova, jehož štědrým příznivcem osvědčil se hned na počátku Albrecht z Valdštejna a ovšem i císař.[214])

---

[208]) Schmidl III. 603 vykládá příčiny zřízení profesního domu u sv. Mikuláše takto: »Nec deerant causae, quae id suadebant: nimirum, ut multiplicatis domiciliis augerent operae peridoneae ac utiles ad finem, qui tunc omnibus opibus quaerebatur, haeresim scilicet e regno toto profligandi, et quae per eam destructa ac pessumdata erant, reparandi; tum, quod unicum Majoris Pragae domicilium cum athaeneo, vastissimae urbi jam nequaquam sufficeret.«

[209]) Tento se vyjádřil při jiné příležitosti, že se obává, aby se jesuité nezmocnili též kostela sv. Benedikta na Hradčanech a nestali se tak bezprostředními sousedy arcibiskupa, který by pak bez jejich vědomí nemohl vložiti ani sousto do úst — Gindely, Gegenreformation 271.

[210]) Arch. arcib. praž. Registrata fasc. IV. (1614—1627) — opis zem. arch.

[211]) Tamže, B. 2. 4, str. 129.

[212]) Kroess II. 1, 94.

[213]) Stávala na náměstí na severní straně svatomikulášského chrámu. Arch. arcib. praž. B. 1. 4 (Missivae latinae a die 4. 1. 1627—19. 7. 1629), fol. 61b 62b. Křty, pohřby a oddavky vykonávali až do r. 1630, kdy byl ustanoven první farář u sv. Václava Jiří Filomela, malostranští augustiniáni a dominikáni. V l. 1628—1630 byla kaple sv. Václava přestavěna a rozšířena nákladem Albrechta z Valdštejna — Eckert II. 332/3.

[214]) Císař postoupil 1. března 1628 všechny nedoplatky perdonu řádu na vybudování malostranského profesního domu a novoměstské residence u Božího těla — Bílek, Konfiskace 969. Dekret čes. komory ze dne 21. července 1629 ukládal Novoměstským, »aby Patribus S. J. Professis v Menším městě pražském u svatého Mikuláše všecky perdony a pokuty peněžité až posavad nedoplacené a nevyupomínané, které ještě žádnému vykázané nejsou, odvedené, ale i všecky domy na J. Mt cís. právem odoumrtním a v pokutě již připadlé, kromě těch, které J. Mt cís. Patribus Carmelitis a na zaplacení služby pánů presidenta a pánům radám J. Mti cís. nad apelacími na hradu pražském zřízeným zadržalé deputirovati ráčil, po vykonaném nejprve šacunku spravedlivém, postoupené a v moc uvedené byly.« — arch. města Prahy, rkp. č. 1866, fol. 157a/158b.

Též na Starém městě přešla fara u sv. Jiljí do řeholních rukou, když Ferdinand II. daroval 7. května 1625 chrám s příslušenstvím dominikánům z kláštera blahosl. Anežky.[215]) Tito se prozatím nastěhovali do školní budovy u sv. Jiljí a vykonávali duchovní správu nejen tu, ale i v bývalém farním kostele sv. Štěpána ve zdi, jenž byl proměněn ve filiální, pak v kostelíku sv. Jana na Zábradlí a v kapli sv. Kříže. Tyto změny císař schválil 10. prosince 1626.[216])

Nátlak na měšťany byl vždy bezohlednější. 25 dubna 1625 nařídili místodržící malostranskému cís. rychtáři Emanuelovi Filibertovi de Bois, aby všecky nekatolické osoby, které jsou ještě v městských službách, jako písaře a městského rychtáře,[217]) čtvrtní hejtmany, padesátníky a desátníky, dále zádušní úředníky a kostelníky z úřadů neprodleně propustil a nahradil je katolíky.[218]) Dekretem ze dne 1. září byl sesazen hradčanský radní bečvář Bartoloměj Straka a vystřídán katolíkem Martinem Lepscherem.[219]) Staroměstskému cís. rychtáři, purkmistru a radě psali místodržící 10. září, že Zikmund Celestýn z Freifeldu a Matyáš Jirkovský z Děvína, »dadouce se v tom slyšeti a jisté zakázání učiníce, že k svaté, obecné, katolické víře přistoupiti chtějí, v počet osob radních přijati byli a povinnosti vykonali; že pak takovému zakázání jich až posavad zadosti se nestalo a oni vždy předce v zastaralých bludích svých urputní a neústupní trvají...« Proto se na císařův rozkaz z povinností úřadu svého propouštějí a místo nich se ustanovují za konšely Pavel Had z Proseče a Daniel Brada, »osoby hodné, katolické«.[220]) 26. října píše místodržícím dvanáct staroměstských měšťanů. Protože zcela nesplatili perdongeldu, byli věznění déle jednoho roku. Tím zanedbali živnosti a mimo to musili ve svých domech vydržovati vojsko a platiti berně a kontribuce, takže upadli do velikých dluhů. Nyní byli na rozkaz české komory na čtyři neděle propuštěni, čímž však jim není pomoženo. Dostáli by rádi povinnostem, avšak morovou ranou trpí jejich živnosti, a budou-li opět uvězněni, upadnou v dokonalou záhubu a též císaři se tím neprospěje (»sobě nic v vězení nevysedíce«). Proto podali do Vídně žádost, aby jim byl

---

[215]) E k e r t I. 388.

[216]) Arch. arcib. praž. (bez bl. ozn.) — opis zem. arch. 22. dubna 1625 oznamoval Harrachovi, že se pro nedostatek způsobilých kněží rozhodl užíti v král. městech při duchovní správě jesuitů a členů jiných řádů. Arcibiskup měl při tom podkomořího podporovati — arch. arcib. praž. Registrata fasc. IV. (1614—1627) — opis zem. arch. Proti včlenění kostelů sv. Štěpána a sv. Jana do farního obvodu svatojilského protestovala staroměstská rada u arcibiskupa dne 29. listopadu 1627 — arch. metrop. kapituly praž. LXIX. 3.

[217]) Byl to pozdější emigrant Noe ml. Epfenhauzer — L í v a, Emigrace 48.

[218]) Arch. min. vn. R 109/12—I.

[219]) B í l e k, Reformace 52.

[220]) Arch. města Prahy, listina I—68/1, rkp. č. 744, fol. 1b/2a. Celestýn odešel do vyhnanství do Perna (L í v a, Emigrace 13), Jirkovský však přestoupil a při obnovení konšelského úřadu 17. července 1628 stal se opět radním (arch. města Prahy, rkp. č. 2114, fol. 386b). Vdova po Bradovi Judith emigrovala — L í v a uv. m.

zbytek perdongeldu prominut nebo aspoň povoleny splátky. Poněvadž se jim dosud nedostalo odpovědi, prosí místodržících za přímluvu, aby již nebyli vězněni. Podepsáni: Jan Kukla z Taurnperka, starší pořádku suken kraječského, David Kukla z Taurnperka, prokurátor,[221]) Václav Voříkovský,[222]) Lorenc Benjamin od Háje, býv. písař české komory a starší pořádku nákladnického,[223]) Jáchym Mattes,[224]) Jan Lesl, starší pořádku apatykářského,[225]) Jan Magnus,[226]) Martin Hřebík, Jan Jelínek, starší pořádku mydlářského a svícnického,[227]) Kilián Šilink, Jakub Miller, Václav Stuchlík řečený Kurfiřt.[228])

[221]) Oba Kuklové se vystěhovali do Perna — tamže 21.

[222]) Přestoupil a 17. července 1628 stal se radním.

[223]) Emigroval do Perna — Líva 17.

[224]) Odešel do Freiberku — tamže 23.

[225]) Vystěhoval se — tamže 22.

[226]) Přestoupil — Bílek, Konfiskace 961.

[227]) Byl ve vyhnanství v Perně — Líva 19.

[228]) Vystěhoval se, vrátil se však a přestoupil — tamže 28. Hřebík, Šilink a Miller zůstali v Praze a přestoupili. Dopis měšťanů je v arch. min. vn. C 215. P 2/4. Věci se týče dále zpráva starom. cís. rychtáře Ostrštoka čes. komoře d. d. 8. dubna 1627 (arch. min. vn. uv. m.). Oznamuje, že »osoby jisté k vyupomínání téhož perdonu nařídil a k složení jeho sousedy pečetěním jich domův a arestem přidržel, v kterémžto arestu nemalý počet jich a skoro nejpřednější více nežli rok pořád zůstávali a z něho v to přímoří v l. P. 1625 trvale na poručení V. Mstí propuštěni jsou. Lonského pak roku [1626], když Pán Bůh takovou morovou ránu přetrhnouti ráčil, byvše oni opět několikrát obesláni a velmi přístně o týž perdon napomínáni, tu se nemožností svou, jsouce kvartýrováním lidu vojenského nanejvýš zhubeni a častými daněmi a contribucími obtěžováni, vymlouvali a mnozí z nich, že domy a grunty své v témž perdonu vykázati chtějí, se ohlašovali. Při tom pak také čase na ně tuze nastupováno bylo v příčině náboženství, a k tomu jak privatim, tak i na rathouz obesláni bývali, a aby se v jistým čase od J. Mti pana hejtmana Starého města uloženým resolvírovali, zdaž chtějí k náboženství katolickému přistoupiti aneb v svém kacířství zůstávati: v čemž se někteří prohlásili, poněvadž tomu porozumívají, že by oni o statky své, pokudž by k náboženství katolickému nepřistoupili, přišli, pročež že by tomu obvyknouti museli. A tak složení takové pokuty, by se bylo i arestem k nim přikročilo, nic by se od nich zvyupomínati nemohlo. A kdyby se i k svrškům bylo sáhlo, nikoli za tu summu a kvotu jich (kromě gruntův) nebylo by vyneslo. A tak od jednoho času do druhého a až posavad to jest se protahovalo.«

Jak strašným břemenem bylo ubytování vojáků i tenkrát, nebylo-li trestem za kacířskou urputnost, vyplývá z přílohy k žádosti novoměstského měšťana Václava Šabaty, podané 24. července 1636 české komoře. Šabata žádal, aby mu byl postoupen dům po emigrantu Lorencovi Koutném z Zářečné, v němž bydlil jako nájemník a z kterého vynaložil na soldatesku od r. 1630 do r. 1634 celkem 838 rýn. zl. 42 kr. Příloha je nadepsána: »Poznamenání, kdy kteří soldáti a z kterého regimentu do čtvrti svatého Jindřicha lozírováni byli, a jak dlouho v kvartýřích zůstávali, počnouc od léta 1631 až do léta 1635« (arch. min. vn. P 124/2).

1. V letu 1630 regiment Šenkirchnerův v kvartýřích zůstával 42 neděle; lozírován do domu Lorenze Koutnýho 1 soldát, dávalo se mu na tejden po 10 kr. — to činí 7 zl.

Přes tento útisk Pražané však odporují vytrvale. Před svatodušními svátky byli v Praze zatčeni a na Křivoklát dopraveni tři predikanti, kteří tajně kázali a podávali.[229]) 2. prosince hlásil novoměstský hejtman Jetřich Špetle z Janovic místodržícím, že na Novém městě přestoupilo dosud jen málo měšťanů; má proto v úmyslu předvolati městské desátníky a nakázati jim, aby svolali měšťany svých desátků a uložili jim jistou lhůtu k přestupu.[230]) Když v srpnu a v září zuřila v Praze morová nákaza,[231]) bylo nařízeno pochovávati mrtvé jen v noci. Když farář u sv. Štěpána, Vavřinec Ezechiel, nevyhověl žádosti farníků, aby pohřby byly

---

2. V letu 1631 v pondělí od 17. Novembris až do 25. dne měsíce Maji v l. 1632 lid nepřátelský kurfirsta saského v kv. z. 27 nedělí a 1 den; loz. do d. L. K. 6 sold.; dáno každému na den po 18 kr. — to činí dle sečtení summy 342 zl.

3. Item v témž l. 1632 po vypuzení téhož lidu nepřátelskýho zase soldáti Šenkirchnerovi v kv. od 28. Maji až do 10. dne měsíce Junii vše v l. 1632 z., to jest 2 neděle; loz. do d. L. K. 2 gfraytři z praporce Šveycarovýho; dáno každému na den po 18 kr. — to činí dle sečtení 8 zl. 24 kr.

4. Item v témž l. 1632 od 23. Novembris až do 9. dne měsíce Maji v l. 1633, to jest 24 neděle soldáti regimentu starosaského v kv. z.; loz. do d. L. K. 3 mušketýři; dáno každému na den po 18 kr. — to činí v summě 151 zl. 12 kr.

5. Item v témž l. 1633 soldáti pana hejtmana Šveycara od 31. Octobris až do 20. dne měsíce Decembris, t. j. 7 neděl v kv. z.; loz. do d. L. K. 3 mušk.; dáno každému na d. po 18 kr. — to činí vedle sečtení 44 zl. 6 kr.

6. Item v t. l. 1633 soldáti z reg. Morvaldského od 20. Decembris až do 20. dne měs. Januarii v l. 1634 v kv. z. 4 neděle a 2 dni; loz. do d. L. K. 2 mušk.; dáno každému na den po 18 kr. — to činí v summě 18 zl.

7. Item v t. l. 1634 po těch soldáti z reg. nejvyššího Pecha od 20. Januarii až do 10. dne měs. Maii vše v l. 1634, t. j. 15 nedělí a 4 dni v kv. z.; loz. do d. L. K. 1 gfraytr a 5 mušk.; dáno každ. na den po 18 kr. — činí v jedné summě 196 zl. 12 kr.

8. Item v t. l. 1634, když J. Mt královská ráčila na hrad Pražský přijeti, rejhaři z laibcompagnie J. Mti král. od 10. d. Maji až do 16. d. téhož měs. Maji v kv. z., t. j. 6 dní; dáno z d. L. K. na pomoc na haldu Kanikovskou 1 zl.

9. Item v t. l. 1634 po těch soldáti nejv. pana Kordona pod panem hejtmanem z Valdštejna v sobotu od 1. Julii až do 2 d. měs. Augusti z kvartýra peníze brali, t. j. 4 neděle a 4 dni; loz. do d. L. K. 2 mušk.; dáno každ. na den po 18 kr. — činí toho v summě 19 zl. 12 kr.

10. Item v t. l. 1634 rejthaři z reg. nejv. Don Balthazara od 31. Julii až do 30. d. měs. Septembris v kv. z., t. j. 8 nedělí a 5 dní; loz. do d. L. K. 2 rejthaři; dáno každ. na den po 18 kr. — činí toho 36 zl. 36 kr.

11. Item v t. l. 1634 rejthaři nejv. pana Don Balthazara zůstávali 20 nedělí; loz. do d. L. K. 1 rejthar; dáno mu na tejden za servití po 45 kr. — to činí 15 zl.

Summa summarum činí toho všeho, to co jest utraceno na ty soldáty v těch letech, totiž 838 zl. 42 kr.«

[229]) Hejtmani Starého a Nového města císaři 24 května — arch min. vn. R 109/15.

[230]) Tamže R 109/12-V.

[231]) H a ř a n t 21, D a č i c k ý I. 305, C a r a f a, Comment. 218: »Bohemicam reformationem hujus anni plurimum impedivit contagionis morbus, adeo in illo regno vehemens, ut post hominum memoriam nunquam vehementior fuerit, ob quem fere toto anno, paucis primis mensibus exceptis, praelati et praecipui proceres e Bohemia excesserunt.«

konány ve dne, kamenovali jej na hřbitově u kostela a zpívali při tom kacířské písně.[232])

Zákaz sňatků pro nekatolíky, vydaný 30. července 1624,[233]) byl r. 1626 znovu formulován a také ostře prováděn. Někdy na sklonku r. 1625 obrátil se bohatý staroměstský kupec Martin Šmertoš z Riesenthalu českým listem na císaře s prosbou, aby mu bylo dovoleno oženiti se s Helenou, dcerou po litoměřickém měšťanovi Janu Baumgärtnerovi, jíž přislíbil manželství »dříve, nežli ta jistá instructí a zápověď se stala«.[234]) Ferdinand II. uvědomil místodržící o Šmertošově žádosti 8. ledna 1626[235]) s poukazem, že žadatel zatvrzele setrvává v kacířství. Proto nařizuje, aby nejenom Šmertošovi, ale komukoli vůbec nebylo dovoleno vejíti ve sňatek, pokud by se nevyzpovídal řádně zřízenému knězi katolickému, nepřijal pod jednou a ovšem i nepřestoupil. Poněvadž pak dále zvěděl, že jakýsi Norimberčan veřejně slavil v Starém městě sňatek bez ohledu na vydaný zákaz, poroučí místodržícím, aby se důkladně vyptali nejen na tento případ, ale i na všechny ostatní, a oznámili na českou kancelář, kdo, kde, jakým způsobem, u kterého kněze a s kým uzavřel manželství. V souvislosti s tím nařídila česká kancelář Staroměstským 22. ledna, »aby žádný, buď on kdokoli (žádného nevymiňujíc, jak vdov a sirotkův, tak i všelijakých lidí) dříve, nežli by víru svatou katolickou přijal a na dotvrzení toho zpověď a přijímání vykonal, k témuž stavu svatého manželství připuštěn nebyl«.[236]) 6. února rozkázali tedy místodržící cís. rychtáři, purkmistru a radě Starého města, aby přestupníky zákazu předvolali na rathouz, tu je uvěznili a zeptali se jich, kdo jim sňatek povolil a kdo je oddal.[237]) Již 17. února předložil magistrát žádaný seznam, v kterém byli uvedeni Václav Petráček z Vokounštejna, Leonhard Willig, Krištof Hylpert, Mikuláš Hofman z Šenhofu, Michal Behem, Jan Lueng a Jan Lukšan z Lufftenštejna.[238]) Také arcibiskup zasáhl do věci a nařídil 24. března všem farářům a duchovním vůbec, aby neoddávali příslušníků cizích farností a aby snoubence z vlastních farností, kteří přijali svátosti podle katolického obřadu, ohlašovali tři neděle po sobě jdoucí s kazatelen.[239]) Všechna tato přísná nařízení se však valně neosvědčila a zákaz byl rozličně obcházen.[240])

---

[232]) Arch. arcib. praž. Recepta ab a. 1628—1633 — opis zem. arch.; Dačický I. 320, Gindely, Gegenreformation 270/71.

[233]) Srv. pozn. č. 188.

[234]) Arch. min. vn. R 109/12-I.

[235]) Carafa, Comment. — Decreta 93/4.

[236]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744, fol. 3 ab.

[237]) Tamže, fol. 2 b.

[238]) Arch. min. vn. R 109/10. Hofman a Lukšan se vystěhovali — Líva, Emigrace 18, 20.

[239]) Arch. metropol. kapituly praž. LXVIII. 13, Platejs, Rel. succ. fol. 44b.

[240]) Carafa o tom praví (Comment. 218): »Varia tamen media... ad extirpationem haereseos adhibita fuerant, inter quae non infimum fuit interdictum matrimonium non catholicis..., sed inventa lege inventa fuit malitia notatum-

13. února uložili místodržící radám všech pražských měst, aby všichni nekatoličtí měšťané byli povoláni na radnici a tu napomenuti k příjetí katolického náboženství. Těm, »ježto by nad jiné tvrdošíjnější a urputnější« byli, mělo býti oznámeno, že budou zbaveni netoliko měšťanství, nýbrž i všech živností, jestliže by nechtěli přestoupiti.[241]) Již na počátku roku (11. ledna) byli vyzváni všichni úředníci a služebníci při puchalterii české komory, aby do velikonoc přestoupili a vykázali se řádným potvrzením, jinak že budou propuštěni, kdežto ti, kteří přestoupí, mohou býti ujištěni milostí a povýšením.[242]) Když maltézský převor Pavel Grill nemohl dosíci, aby měšťané, usedlí na postranním právu Matky Boží pod řetězem, přestoupili, požádal 6. února místodržící, aby do domů nejzatvrzelejších byli nakvartýrováni vojáci, k čemuž bylo v pěti případech přivoleno, a stejně tak byl potrestán i malostranský soused Martin Lorenc Pregel.[243]) O málo později (28. února) poroučejí nejvyšší úředníci a soudcové zemští nejv. purkrabí pražskému, aby poddané, bydlící na právě úřadu purkrabského na Újezdě v Menším městě pražském, k víře katolické měl a přidržel.[244]) Podobně bylo dokročeno i na sousedy na Vyšehradě, kteří byli obesláni 22. června a vyzýváni jménem kapitulního děkana s pohrůžkami k přestupu. Nejzarputilejší byli uvězněni.[245])

Výsledkem stížnosti novoměstského hejtmana ze dne 2. prosince 1625 na netečnost měšťanů bylo zřízení zvláštní reformační komise pro Nové město, kde byli nejzatvrzelejší kacíři.[246]) V komisi byli hejtman Nového města Jetřich Špetle z Janovic, cís. rychtář Michal Rytršic a kanovník Kotva, jejž pak vystřídal Jan Arnošt Platejs. Komisařům bylo poručeno, aby předvolávali nekatolíky na rathouz a vybízeli je v přítomnosti radních ke konversi; tvrdošíjnějším měli ukládati čtrnáctidenní lhůtu pod trestem ztráty měšťanského práva a zastavení živností. Duchovním členům komise horlivě pomáhali v přemlouvání měšťanů jesuité Kravařský a Oppel. Stálost Novoměstských potvrzuje dekret místodržících ze

---

que fuit plures matrimonia clandestina contraxisse, alios scortum aluisse vel fecisse, ita ut neque hoc remedium sufficere visum est.« Také Šmertoš se před odchodem do vyhnanství oženil, ač nikoli s Helenou Baumgärtnerovou, nýbrž s Veronikou, dcerou novoměstského měšťana M. Václava Vlaverýna — L í v a 29.

[241]) Historie 194, E r b e n, Primatoren 77. Rozkaz byl zajisté praktikován, z městských pramenů se však o tom nedovídáme. R. 1627 psal malostranský měšťan a později emigrant, kupec Michal Echter reformační komisi: »Was die religion betrifft, solle... ich unterthänigst berichten, daß vergangenen 1626 jahres den 19. Februarii, als ich aufs rathaus beschickt und die religionssachen mir vorgehalten worden, hab ich mich damals zu der recht augspurgischen confession erkläret, und dabey die wenig jahre, so mich Gott leben lest, zu verbleiben gedencke.« — A. P o d l a h a, Deutsche Erlässe 13, č. 4.

[242]) Arch. min. vn. R 109/39.

[243]) B í l e k, Reformace 54.

[244]) Arch. min. vn. R 109/15.

[245]) V o j t í š e k. Z pamětí 20/21.

[246]) Dekret čes. kanceláře d. d. 28. února 1626 — arch. města Prahy, rkp. č. 1866 f. 59 ab, 62 ab, S c h m i d l IV. 857/8, K r o e s s II. 1, 212.

dne 2. března, kterýmž se tamnímu hejtmanovi uvádí ve známost, že »někteří zatvrzelí sektáři mluví mnohé věci špinavé, jízlivé a rouhavé o víře svaté katolické« a o těch, kdož přestoupili.[247])

Při tom všem vykazovalo rekatolisační úsilí jen nevelíké výsledky[248]) a různí horlivci žádali důraznější postup. Tak psal 13. května 1626 zlopověstný Jan Adolf Wolfstirn nejv. kancléři Lobkovicovi,[249]) že reformační dílo nutno vzíti do rukou »mit ernst«. On i Don Martin (de Huerta) prokázali by arcibiskupovi při tom dobré služby. Bylo by třeba začíti s Prahou a Kutnou Horou, »auf welche beede ort das gancz landt sihet«. Kdyby se u Prahy položilo táborem osm praporců Breunerova regimentu a jedna kompanie jízdy a kdyby měšťané musili vojáky vydržovati, nahnalo by se městu strachu. Jiní si opět kladli otázku, neženou-li se věci do krajnosti. 3. března 1626 píše Fridrich Gallus Štefanovi Illgenovi, jenž se vystěhoval pro víru ze Starého města a uchytil se jako kancléř ve službách Albrechta z Valdštejna, že v Praze jest se obávati povstání. Obavy před pozdvižením, které se stále a stále ozývají, byly však zbytečné; Pražané byli příliš přestrašeni a dávali přednost, nemohouce snášeti náboženský útisk a jeho hospodářské důsledky, tajnému odchodu do ciziny.[251]) Zprvu ovšem brání úřady měšťanům, svobodným obyvatelům země, aby se vystěhovali. 6. března psala česká komora malostranskému cís. rychtáři, poněvadž se srozumívá, že by někteří z měšťanův a spolusousedův v Menším městě pražském, kteří k náboženství katolickému přistoupiti nechtějí,

---

[247]) Arch. města Prahy, rkp. č. 1866, fol. 66a.

[248]) Schmidl III. 737 i Kroess II. 1, 127 udávají počet přestupů v Praze za r. 1626 číslem 800.

[249]) Roudnický archiv — opis zem. arch.

[250]) »Den weil iezo der religion halb die extrema gebraucht werden, dörfft es gar leicht ein rebellion ursachen...« — arch. min. vn. F 67/25.

[251]) Věc se připravovala již dávno. 22. června 1622 oznamoval Lichtenštejnovi starom. cís. rychtář, že »před 5 neděli někteří handlíři, sousedé z měst pražských z roty kalvínské, do Lipska sou se vypravili a při nich také Jan Kozmický řemesla nákladnického pod způsobem, jako by ňákou minci vyvexlovati a za to zboží skoupiti chtěl, se vypravil, již pak konsortové jeho handlíři svým zbožím se navrátili, on pak Kozmický, nákladnický řemeslník, posavad se nenavracuje. Za tou příčinou v domu jeho nákladnickým zpečetit sem některé pokoje dal a podle toho jiného tovaryšstva jeho se uptal, jako Kvintusa ševce, který zase dne včerejšího z měst pražských odjel, Mikuláše Hofmana, jinak Housenky, měštěnína Nového města pražského, ňákého šmukýře pod kotci i jiných podobných nemálo se nachází. Jakož pak jeden krejčí v Saxenhausu jménem Hans Krištof národu francouzského, Jan Magnus, měšťan Starého města pražského, Jan Baptista, barvíř u roznů, Pavel Slezanský, cukrář, často majíce svý paszetle z království českého až k Naumburku a do jiných měst říšských, s koňmi a s mastkem i jinými handly se vypravují a mnoho neděl vně zustávají a některé věci zase na očistu přivozují, kteří odtud z měst pražských odcházejí a potom po 4 i 5 nedělích zase se navracují a tudy u velikém podezření zůstávají. Jako i zpráva se činí, že do domu téhož Kozmického té kalvínské roty nemálo se schází a posluhování své tam držívali...« — arch. min. vn. C 215, P 2/2. 1. května 1624 prosili pražští luteráni němečtí kur-

věci své prodávati, domy a grunty pokoutně nějakými smlouvami a trhy nepořádnými a nepravými postupovati a potom tajně z měst pražských bez ohlášení odjížděti jměli, protož aby on ihned všechny takové zběhlé osoby po třikrát ku právu obeslati dal, a pokudž se v tom čase nepostaví, jejich statky, domy a grunty i jiné všelijaké jmění, byť by komukoliv pod tím prodány neb postoupeny, k ruce J. Mti cís. konfiscíroval, při témž konfiscírování všechny svršky a nábytky... pořádně popsati a zinventovati, inventáře pak na komoru českou skládati a učiněním další relací vyřízení svého neobmeškával...«[252]) Když si měšťané z některých německých měst na severozápadním českém pomezí stěžovali na toto násilí u kurfiřta Jana Jiřího a tento intervenoval v jejich prospěch u pražských místodržících, císař nařídil, aby rychtáři postiženým zabavený majetek ihned vrátili. Vedle toho povolil Lichtenštejn 12. srpna, že se emigranti, meškající v zemích kurfiřta saského a v jiných nepodezřelých místech, mohli bez překážky vrátiti a sami svůj majetek do tří měsíců prodati nebo tak učiniti prostřednictvím katolických plnomocníků. Z trhové summy měl býti zaplacen perdongeld, zadržalé berně a kontribuce, jakož i dluhy. Ostatek měl býti majitelům vydán, jestliže v cizině nespáchali proti císaři nic trestného.[253])

Když byly na sklonku dánské války v říši obavy, že mnozí protestantští knížata od císaře odpadnou, obrátili se kurfiřti mohučský a saský na císaře s žádostí, aby tvrdost protireformační praxe byla zmírněna, hlavně aby přestalo vkládání vojáků do domů nekatolíků a aby těm, kdo nechtějí přestoupiti, bylo přiznáno ius emigrandi.[254]) Císař tedy nařídil 20. března místodržícím, aby se poradili s arcibiskupem, kterým způsobem by měla býti reformace dále prováděna, a výsledek aby oznámili do Vídně.[255]) 29. dubna pak svěřil řízení akce Lichtenštejnovi a Harrachovi jako representantům moci světské a duchovní. Je to po prvé, kdy se rekatolisaci dostává jednotného řízení, kterýmž mohla býti učiněna přítrž dosavadní zvůli vyšších i nižších úřadů a úředníků a celé dílo mělo býti postaveno na pevnější základ. Za vzor pro další postup měla sloužiti protireformační instrukce pro Horní Rakousy. Městům byla uložena ke konversi lhůta dvou měsíců. Kdo z měšťanů by nepřestoupil v stanovené době, mohl se vystěhovati, musil však dříve zaplatiti příslušnou kvotu obecních dluhů a perdongeld. Emigranti, kteří zanechali v zemi jmění, měli býti vyzvani, aby se k prodeji svých statků navrátili do čty-

fiřta saského o dovolení k nastěhování do jeho zemí — Loesche, Die böhmischen Exulanten in Sachsen 395.

[252]) Arch. min. vn. C 215, C 1/1 — opis zem. arch.

[253]) Bílek, Konfiskace, CXXXII.

[254]) Kroess II. 1, 194, J. Svoboda, Památky kolleje Klementinské v Praze (Čas. katol. duch. 1875), str. 282. Česká kancelář vytýkala ve své zprávě ze dne 17. dubna »den observirten modus mit einquartierung der soldatesca und des verweigerten juris emigrandi.« V císařově korespondenci s kurfiřtem saským mluvívá se o beneficiu emigrandi.

[255]) Carafa, Comment. — Decreta 95 6.

měsíců nebo je prodali skrze plnomocníky. Kdyby se tak nestalo, mělo býti jejich jmění zabaveno jako res derelicta. Nadto bylo nařízeno, že vojsko ubytované v městech nesmí na měšťanech vymáhati více, než co by bylo určeno k jeho vydržování.[256]) Již 30. dubna vyzýval Lichtenštejn král. města, aby k víře katolické přistoupila, a současně zakazoval přechovávání »osob zběhlých nekatolických, které nechtíce se napraviti dáti, jak z měst královských, tak i odjinud z gruntův vrchností svých všetečně pryč ucházejí, a ti jak zde v městech pražských, tak i jinde na rozličných místech pokoutně se zdržují.«. Každý, kdo by o nich věděl, má je úřadům udati. Přechovávači budou trestáni pokutou 100 kop gr. čes. »tolikrát, kolikrát by se toho na kolikaliv osobách zběhlých dopustiti opovážil«.[257])

IV.

Od zřízení reformační komise do saského vpádu.

Chabé výsledky protireformace byly příčinou, že na podzim r. 1626 byli rozhodující činitelé svoláni do Vídně k poradám, jejichž výsledkem bylo zřízení čtyřčlenné hlavní komise reformační pro Čechy.[258]) Instrukce, vydaná současně s jmenovacím dekretem, obsahovala všeobecné pokyny.[259]) Do jednotlivých krajů měla komise vyslati vzdělané pracovníky (subdelegáty) a zvoliti si způsobilého sekretáře.[260]) Liknaví a zatvrzelí kacíři budou napomenuti, aby se obrátili. V každé farnosti budou ustanoveni dva instruktoři; kde by byl způsobilý farář, postačí jeden. Protireformace bude zahájena v Praze.[261]) Instruktoři podají každého měsíce písemnou zprávu o pokrocích protireformace hlavní komisi, která ji zašle české kanceláři. Termín konverse může býti za jistých podmínek prodloužen. Počet instruktorů ustanoví arcibiskup. Proti zvlášť zatvrzelým kacířům budiž použito vojáků. Konvertitům, i když se zúčastnili vzpoury, budiž odpuštěno. Pro subdelegáty dal arcibiskup vypracovati speciální instrukce, totiž 1. všeobecný návod, 2. pro postup proti nekatolické šlech-

[256]) Arch. min. vn. R 109/10 — opis zem. arch., Ill. evang. věst. I, 85, č. XVII; C a r a f a, Rel. dello stato 254: »E cosi nel 1626... fu ordinato a Sua Maestà che fussero comissarii della riforma del regno il sig^{re} cardinale d'Harrach come arcivescovo di Praga et il principe Carlo Lichtenstein, governatore del regno, accio unitamente consultassero e trovassero m o d o p i ù d o l c e per la riduttione al grembo di s. chiesa di Boemi heretici.«

[257]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 a fol. 154b/155a.

[258]) Byla zřízena cís. dekretem ze dne 5. února 1627 a členy byli kardinál Harrach, nejv. komorník Jaroslav Bořita z Martinic, nejv. sudí a president nad apelacemi Fridrich z Talmberka a nejv. písař Krištof Vratislav z Mitrovic.

[259]) C a r a f a, Comment. — Decreta 101/10.

[260]) Byl jím známý nám již Jan Hegner z Rezlsfeldu — D. Z. 143 fol. M. 24b.

[261]) Hlavnímu městu byla vždy věnována největší pozornost pro příklad ostatní zemi. Počalo se na Malé straně — arch. min. vn. R 109/10, S c h m i d l III. 781.

tě, 3. pro reformaci král. měst, 4. pro učitele a katechety, 5. návod k přemlouvání kacířů, 6. pokyny pro reformaci měst pražských.[262])

Fary ve všech pražských městech buďtež rozděleny tak, aby každý farník znal svého faráře.[263]) Arcibiskup vydá dekret, vymezující přesně pravomoc farářů, resp. jejich oprávnění k výkonům křtu, oddavek, posledního pomazání, pohřbu, zpovědi a přijímání. Poněvadž na šťastném výsledku protireformace velmi záleží, nutno přesně věděti, kdo a kdy přestupuje, a neodevzdávají-li konvertité falešných potvrzení, že přijali svátosti. Proto si arcibiskup vyhrazuje právo uděliti rozhřešení od kacířství, resp. je postupuje těm hodnostářům, kterým o tom budou vyhotoveny příslušné dekrety, a kteří budou povinni o ustanovených nedělích podávati arcibiskupské kanceláři soupis všech osob, které rozhřešili. Jsou to rektor staroměstské jesuitské koleje, představený malostranského profesního domu Tovaryšstva Ježíšova, převorové dominikánů u sv. Jiljí a sv. Maří Magdaleny, převor minoritů u sv. Jakuba, kapucínů na Hradčanech, františkánů u Panny Marie Sněžné, augustiniánů u sv. Tomaše, bosáků u sv. Václava na Zderaze, děkan u Panny Marie před Týnem a děkan metropolitní kapituly. Tito ovšem mohou své právo přenésti na spolehlivé a osvědčené příslušníky svých řádů, nicméně budou povinni vysvědčení o konversi ověřiti svou pečetí. Nikdo v Praze nebude pokládán za rozhřešena od kacířství, kdo nebude míti písemného potvrzení jmenovaných duchovních nebo jejich zástupců.

Bude pořízen soupis veškeré mládeže, jak katolické, tak i oné, která má kacířské rodiče, počínajíc sedmým rokem věku. Hoši budou zapisováni do 18, dívky do 12 let podle jednotlivých měst, a pokud možno, i podle farností. Čechové a Němci buďtež vedeni odděleně. U řeholí, zastoupených v Praze, bude zjištěno, jsou-li mezi jejich příslušníky spolehliví katechisté, a bude sestaven jejich seznam, rozlišený co do národnosti. Katechetům budou odevzdány seznamy mládeže, aby mohli kontrolovati docházku. Kdo by se katechismu vyhýbali, budou sepsáni a seznam bude odevzdán P. Valerianovi. Vyučování chlapců a dívek bude konáno oddě-

[262]) Kopie instrukcí byly zaslány v lednu 1628 kongregaci Propagandy — archiv Propagandy, vol. I. Boemia ad 1629, n. 214, f. 227 seq. — opis zem. arch.

[263]) Instrukce pro Prahu má název »Prescribuntur quam plurima pro execucione precipuorum negociorum concernencium reformacionem civitatis Pragensis, que negocia singulis idoneis personis committuntur peragenda sub inspeccione ac direccione Patris Valeriani capucini« — tamže, f. 242 seq. P. Valerian Magni, Vlach v Praze narozený, byl kvardiánem kapucínského kláštera na Hradčanech a provinciálem česko-rakouské provincie svého řádu. Kurie ho ustanovila apoštolským misionářem pro Čechy a Horní Německo (»missionario di S. Congr. de Prop. fide nel regno di Boemia a nella Germania Superiore«). Byl podřízen Propagandě, kterou o situaci v Čechách pravidelně informoval, a patřil k nejoblíbenějším důvěrníkům a rádcům kardinála Harracha. Vedle něho vykonávali znamenitý vliv na řízení protireformace v Praze generální visitátoři pražské arcidiecése, kanovník Jan Arnošt Platejs a barnabita P. Florio Cremona — arch. Prop. Lettere di Germ. e Polon. 1628, n. 69, f. 133 a 193 — opis zem. arch.

leně. Vyučovací postup bude jednotný, a poněvadž jesuité mají v te příčině největší zkušenosti, bude radno, aby se jejich příkladem řídili i ostatní katechisté. Jesuité také dodají potřebnou zásobu katechismů a modlitebních knih, vhodných pro mládež; výlohy s tím spojené uhradí arcibiskup. Jednou měsíčně bude konána porada zvlášť zkušených katechistů o prostředcích, kterými by se výuka co nejúčinněji podporovala. Výsledky budou stručně sepsány a doručeny P. Valerianovi, jenž bude o věci referovati v reformační komisi.

Bude zjištěno, kolik je v Praze triviálních škol mimo jesuitské, a zda je navštěvují děti kacířů. Podle konsignace, takto pořízené, budou vybrány děti, které by mohly navštěvovati školy jesuitů, již v té příčině poskytnou potřebné pokyny. Z ostatních škol budou odstraněni neschopní učitelé, a arcibiskup ustanoví nové, buď jesuity či jiné. Poněvadž věc předpokládá rozdělení farností, budiž vzat na potaz církevní hodnostář, který je pověřen úpravou pražských farních obvodů.[264]) Hejtmani a cís. rychtáři pražských měst dodají co nejpřesnější seznamy nekatolických sirotků s vypsáním jejich poměrů. Kopie seznamů budou dodány P. Valerianovi. Vhodné osoby budou požádány o radu, jak by bylo lze sirotky obrátiti a vychovati po katolicku. Písemné návrhy buďtež odevzdány P. Valerianovi, který je předloží hlavní komisi.

Pražské řády budou dotázány, kolik instruktorů mohou pro Prahu dodati. Tito budou sepsáni a rozděleni ve tři skupiny, Čechy, Němce a znalé obou jazyků. Instruktorům budou doručeny seznamy všech dospělých kacířů, rozlišené podle městské příslušnosti a postranních práv i co do národnosti. V Menším a Novém městě bude za přispění hejtmanů a cís. rychtářů ustanoven kostel neb vhodný dům, v kterémž by se scházeli nekatolíci, přidělení jednotlivým instruktorům, pokud by raději nechtěli docházeti do klášterů svých učitelů. Doporučuje se, aby instruktoři užívali arcibiskupova návodu (»Norma suadendi fidem catholicam hereticis, praescripta ab archiepiscopo«). V instrukčním domě budou střídavě vyučovati rozliční řeholníci, jednoho dne jesuité, druhého františkáni atd., pokud si sami neopatří vhodnějšího místa. Arcibiskup ustanoví tři i více instruktorů, kteří budou zvláště pečovati o konversi žen, které mají katolické manžely. Tito budou přidržováni, aby své manželky posílali k instruktorům do učení. Takovéto ženy budou sepsány v samostatnou konsignaci; vznešenější paní budou požádány, aby byly vyučování přítomny a vybízely nekatolické ženy k přestoupení. Vždy v neděli sestaví instruktoři písemnou relaci o nejnebezpečnějších kacířích, které bude nutno přiměti k vystěhování. Ve zprávě bude uvedeno jejich jméno, příjmení,

---

264) Byl to asi děkan metropolitní kapituly Kašpar Arsenius z Radbuzy. V archivu arcib. praž. (Registrata fasc. IV. 1614—1627) zachoval se předběžný nástin, nadepsaný »Divisio parochiarum in triurbe Pragensi«, v jehož závěru se ukládá farářům, aby sestavili soupis všech domů ve svých farnostech, jakož i seznam duší. K definitivnímu rozdělení pražských farností došlo ještě r. 1627, jak dále uslyšíme.

povolání, jméno manželky, synů a dcer. Relace budou P. Valerianem odevzdávány reformační komisi.

Instruktoři si opatří knížky, do kterých budou zaznamenávati jména konvertitů z pražských měst a postranních práv. Zapíší nejprve ty, kteří přestoupili v době od velikonoc do dne vydání instrukce,[265]) což jim pomohou zjistiti cís. rychtáři a rychtáři postranních práv; pak budou konvertity zaznamenávati v časovém pořadí. Do jiné knížky zapíší ty, kdo sice v Praze přestoupili, nemají tu však měšťanského práva. Zvlášť budou registrováni konvertité ze stavu panského a rytířského, každý stav odděleně. V další knížce budou poznamenáni dobrovolní emigranti s připojením jmen jejich manželek a nedospělých dětí. Odděleně se zapíší ti, kterýmž bylo nařízeno, aby se vystěhovali z Prahy a z celého království. Potřebné informace poskytne sekretář reformační komise Hegner. Podobně se pořídí konsignace emigrantů z obou vyšších stavů.

Dodáme-li, že reformační komise byla vybavena též náležitými prostředky hmotnými,[266]) je patrné, že se tentokráte musil dostaviti očekávaný výsledek. Dosavadní rekatolisační improvisace ustupuje pevnému plánu, do podrobností promyšlenému, který je důsledně dodržován.

27. března uložila komise staroměstskému magistrátu,[267]) aby opatřil seznam všech měšťanů, osedlých i neosedlých, dále podruhů, jejich manželek, dětí a čeládky obojího pohlaví o čtyřech skupinách, a to tak, že v první měli býti zapsáni rodilí katolíci, ve druhé konvertité, ve třetí nekatolíci, kteří slibují přestoupiti, ve čtvrté zatvrzelí kacíři. Všecky osoby »náboženství protivného a kacířského« měly býti předvolány na radnici a městský úřad měl jim tu jménem komise poručiti, aby »ničímž se nezastírajíc«, náboženství katolickému se daly vyučiti a přijaly svátosti. Soupis neposlušných pak měl býti předložen komisi.[268]) Ale již 28. května vytýkají komisaři hejtmanovi Starého města Jáchymovi Slavatovi, že předešlá nařízení o reformaci nejsou dodržována, a ukládají mu, aby podal seznam »nejurputnějších a nejtvrdošijnějších« kacířů, pak konsignaci o tom, kterého jsou náboženství hospodáři, jejich manželky,

---

[265]) Přesné datum nepodařilo se zjistiti.

[266]) 5. března poukázal císař arcibiskupovi prozatím částku 8000 tolarů a nadto ustanovil, aby z každé prostice soli dovezené do Čech plynulo po 5 krejc. ve prospěch církevních účelů — arch. min. vn. R 109/10—12 — opis zem. arch. Později (9. ledna 1628) bylo nařízeno, že král. města musí vypláceti instruktorům po 30 krejc. denně — B í l e k, Reformace 75. Komise pamatovala i na jinou stránku. 30. července psala nejv. purkrabí Adamovi z Valdštejna, že by se mělo pomýšleti na zesílení vojenských posádek v zemi, aby nedošlo k vzpourám. Než přijde vojsko, bylo by nutno opatřiti aspoň pražské brány silnými domácími strážemi. — P o d l a h a, Dopisy č. 25.

[267]) Nejhojnější zprávy jsou pro Staré město; dekrety a všechna jiná opatření zde ukládaná platí i pro Nové a Menší město, i když tamní knihy vykazují mezery nebo vůbec mlčí. Rekatolisaci Starého města věnoval se zvlášť horlivě Martinic — K r o e s s II. 1, 211.

[268]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 4a/5a, arch. arcib. praž. B. 1. 4, fol. 2b/3a, Historie 194/5.

děti i čeleď ve všech domech, náležejících osobám stavu panského a rytířského. Poněvadž bylo shledáno, že cís. rychtář vybíral od konvertitů po jednom tolaru za povolení k opětovnému provozování živností, nařizuje se, aby všem postiženým byly takovéto nenáležité dávky vráceny. Dále bylo zakázáno prodávati kacířské knihy.[269])

Tyto seznamy staly se základem dalšího postupu komise. Aby nekatolíci ochotněji přestupovali, nařídil císař 19. dubna české komoře, aby měšťanům král. měst, kteří přestoupili, byl odpuštěn perdongeld.[270]) Proti zatvrzelým byly obnoveny, a ovšem i praktikovány, starší ostré předpisy o zastavení živností a o zákazu sňatků.[271]) Obnovené zřízení zemské, vydané 15. května 1627. prohlašovalo v článku A 23 všechna privilegia a zákony na svobodné provozování náboženství pod obojí za zrušené a stanovilo, že příště nemá býti žádný nekatolík přijat za obyvatele země a za měšťana. Majestátem ze dne 29. května téhož roku pak prohlašuje Ferdinand II., »poněvadž jest rozdílnost v náboženství největší příčinu k té minulé rebelii podala, tehdy chceme a máme všecky stavy ... království ... českého v jednotě církve svaté římskokatolické zdržeti a zachovati a žádné jiné víry a náboženství aneb provozování jeho ... netrpěti, nýbrž kteří ještě k nahoře jmenované víře katolické nepřistoupili, je náležitými prostředky k tomu přivésti dáti ...[272]) 8. července 1627 bylo zahájeno předvolávání nejvytrvalejších protestantů na radnici, kde jim cís. rychtář, purkmistr a rada ukládali termín, do kterého se měli dáti vyučiti u jesuitů nebo minoritů a přijímati pod jednou. Kdo by se podle poručení nezachoval, obdržel »peremptorní termín ad certam conversionem vel emigrationem«. Z jednotlivců byli obesláni 16. srpna Tomáš Teyfl z Ceilberka, 2. září Mikuláš Diviš z Doubravína, 25. září Jan Gerle z Děvína.[273]) Ve skupinách byli předvoláni 8. července Václav Magrle

---

[269]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 5a/6a. Arcibiskup sám vydal den před tím dekret »z strany neprodávání a tlačení bez přehlédnutí, též vydání poznamenání všech kněh« — arch. arcib. praž. B. 2. 4, str. 146/7. Poznamenáním se rozumí soupis knih, které měli impresoři a knihkupci na skladě, a jejž musili předložiti k nahlédnutí. Mimo to musili tiskaři složiti přísahu podle předepsané formule: »Já N ... přisahám, že v impresí mé chci věrnost a upřímnost zachovati, žádnejch novin nedám tisknouti, jediné ty, kteréž prve v městě Vídni vytištěny budou. Item přisahám, že žádné spisy, knihy, písně a obrazy (obzvláštně ty, kteréž by proti a na potupu církve svaté katolické aneb proti J. Mti cís. býti mohly) pro žádný dary ani pro žádnou jinou věc tisknouti a tlačiti nedopustím, leč se prve ty a takový věci od duchovní vrchnosti spatří a přehlídnou, a mně, abych je tisknouti mohl, povoleno bude ...«

[270]) Podlaha, Dopisy č. 33, 35.

[271]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 17 ab. Kupci Krištofu Tannerovi byl pro jeho zatvrzelost zavřen krám ve Vladislavském paláci — Podlaha, Erlässe 3/4.

[272]) Beckovský II. 3, 31/3. Tu je majestát per extensum.

[273]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 19b/21a, 13ab, 12a. Diviš byl předvolán z vězení, do něhož byl uvržen pro styk s M. Davidem Lippachem, jak bude dále pověděno.

ze Sobíšku,[274]) Zikmund Celestýn z Freifeldu, Jan nejst. Petráček z Vokounštejna, Jan Jiří Pětikostel z Aventinu, Martin Šmertoš z Riesenthalu a Bohuslav Zahořanský,[275]) 12. července Jan Theodor Sixt z Ottersdorfu, Abraham Anděl z Engelsperku, Jan Jakub Hayden,[276]) 24. července Teyfl (po druhé), Jan Kechl z Hollenštejna (měšťan malostranský), Jan Marcián Bezdězský z Bezdězí Hory, Jakub Kozel z Peclinovce,[277]) Šimon ml. Lopatský z Liběchova a Pavel Aretin z Ehrenfeldu,[278]) 23. srpna Daniel Roudnický z Březnice, M. Daniel Vratislavský, Bernard Karban z Volšan, Mikuláš Hofman z Šenhofu, Jan Vodňanský z Uračova, Jan Haldius z Nayenperku, Vavřinec Stybr, Jáchym Mattes a Jen Gerle z Děvína (po druhé),[279]) 22. října a 18. prosince skupiny o dvanácti a patnácti méně významných měšťanech.[280])

26. července pohrozila komise těm, kdo by nepřestoupili nebo se nevystěhovali, že budou uvězněni.[281]) Uvedli jsme již, že Jakub Kozel byl opravdu uvězněn, v celku však byla praxe mírnější a termín byl mnohým měšťanům, i po opětovném předvolání na radnici,[282]) třeba i několikrát, prodloužen. Prodloužení povoloval buď císař, buď arcibiskup nebo celá reformační komise, zpravidla na přímluvu vlivných osobností. Obecnějšího prodloužení dostalo se osobám, kterým byl stanoven termín do 20. ledna 1628, a to do 2. února, vzhledem k vánočním svátkům, »an se za některý tejden na právě seděti nebude«; cís. dekretem ze dne 6. prosince 1627 byl ustanoven nejzazší termín pro konversi nebo vystěhování koncem května r. 1628.[283])

Za tohoto nátlaku osvědčili mnozí měšťané podivuhodnou odolnost, povzbuzujíce se navzájem k stálosti a vytrvalosti. Proti těmto »puntovníkům, kteří od svého bludného sektářství neodstupovati, nýbrž v něm

---

[274]) Téhož dne psala o něm ref. komise české komoře (sloužil »při ouřadě J. Mti. cís. pana prokurátora«), aby byl napomenut k přestoupení; kdyby se zdráhal tak učiniti, aby byl v úřadě nahrazen katolíkem — P o d l a h a, Dopisy, číslo 12.

[275]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 7b 8a.

[276]) Tamže, fol. 8a/10b, Historie 195/7. Hayden byl malostranský měšťan a snad bydlil právě na Starém městě.

[277]) Podle dekretu ref. komise ze dne 6. listopadu byl propuštěn z vězení, aby se mohl dát vyučovati. Vězením byl potrestán, že nedodržel termínu a nevystěhoval se. Za konversi byl odměněn členstvím v radě při obnově konšelského úřadu 17. července 1628 — arch. města Prahy, rkp. č. 2114 fol. 386b, P o d l a h a, Erlässe 5/6.

[278]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 10b/11a.

[279]) Š i m á k, Vodňanští z Uračova, str. 282. pozn. 62.

[280]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744, fol. 25a/26b, 27ab. V posledních dvou skupinách byli význačnější Zikmund Frelich z Frydnfelzu, Vavřinec Benjamin od Háje, Jan Kukla z Taurnperka, Samuel Dobřanský z Nigropontu, Jan Wind Podvinský z Doubravičan, Jan Lukšan z Luftenštejna, Jan Jakub Rosenthaler, Kašpar Melichar Bresl z Ardynku.

[281]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 12a.

[282]) Tamže fol. 14a/15b, 21b/23a.

[283]) Tamže fol. 27b/28a, rkp. č. 744 a fol. 228a/229b.

pevně jeden při druhém držeti a státi chtějí«, je namířen přísný dekret komise ze dne 28. července 1627.[284]) A 31. srpna bylo nařízeno předvolati postupně na radnici všechny nekatolické osoby obojího pohlaví podle městských čtvrtí, a tu jim zapověděti, »aby oni a žádný z nich, buď ten kdo buď... po dnešní den jeden druhého od obrácení se k víře svaté katolické ani řečí, ani skutkem, jak sám, ani skrze koho jiného neodvozoval a o tom ani rozprávek (an oni tomu, co se spasení duší dotejče, s dostatkem nerozumějí) s žádným v sektářství sobě rovným nemíval, mnohem méně strany odstěhování se pryč z země se nenamlouval a nepuntoval...« Přestupníci budou trestáni, jak na statcích, tak na hrdle, beze všeho ušetření. Kdo by z nich byl již mimo zemi, bude stihán zabavením majetku.[285])

Manželky některých konvertitů se domnívaly, že je dosti učiněno přestoupením mužů, avšak reformační komise dala dekretem ze dne 4. srpna předvolati přestoupivší měšťany na rathouz, kde jim bylo poručeno, aby dali své manželky vyučiti, jinak že bude oběma manželům zastavena živnost, po případě uložen i jiný těžší trest.[286])

Vystěhování bylo povoleno s podmínkou, že emigrant dostojí všem povinnostem a závazkům, totiž zaplatí všechny dluhy soukromé i veřejné dávky, t. j. berně a kontribuce, perdongeld a kvotu.[287]) Nad správností přiznání majetku měly bdíti přísežné osoby katolické a radní. Kdo se nemohl včas vyprodati, tomu byla povolena lhůta jednoho roku, počínajíc od vypršení termínu ad conversionem vel emigrationem, v kteréž tak měl učiniti prostřednictvím katolických plnomocníků. Řádně odcházejícím vystavila reformační komise osvědčení (passbrief, billet, pallet), jen sirotky bylo zakázáno odváděti.[288]) Již 8. července 1627 psala komise Slavatovi, že mnozí kacíři, nevyčkavše, až jim bude určen termín, svévolně, někdy i s manželkami a dětmi odcházejí, svěřivše své jmění k opatrování nekatolickým osobám. Na takové má cís. rychtář s radou dáti dobrý pozor, a kdyby se někdy vrátili, k živnostem jich nepřipouštěti. 19. července bylo hejtmanovi uloženo, aby předložil jejich soupis »s tím dostatečným toho doložením, kteří jsou manželky a kolik dětí svých s sebou pryč odvezli, též komu jsou statky své prodali anebo k správě a opatrování poručili a s čím povolením se to jest stalo«.[289]) Poněvadž nekatolické manželky některých emigrantů zůstaly na Starém městě a provozovaly

[284]) Tamže rkp. č. 744 fol. 16ab.

[285]) Tamže fol. 24b/25a.

[286]) Arch. arcib. praž. B. 1. 13. fol. 165a/166a; arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 176/18a.

[287]) Šestinu čistého jmění, plynoucí na umoření obecních dluhů.

[288]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 19ab.

[289]) Tamže, fol. 6b/7a, 12b. Někteří hledali útočiště tam, kde se domnívali býti nejbezpečnější. 10. dubna psali místodržící císaři, že »mnohé osoby z měst pro náboženství zběhlé ne z nějaké upřímnosti aneb horlivosti k službě V. cís. Mti, nýbrž aby svým vrchnostem ušly a při svém kacířství mezi soldáty setrvati mohly, verbovati se dávají« — arch. min. vn. R 109/12-I.

živnosti, psala komise 28. srpna,[290]) že »Jejich Milostí oumysl nikdy takovej nebyl, aby se manželé nekatoličtí od sebe děliti neboližto rozlučovati jměli«. Proto byly dotčené ženy citovány na rathouz, kde jim bylo nakázáno, aby nejdéle do 12. září přestoupily nebo se vystěhovaly. Vedle toho bylo magistrátu uloženo bdíti nad tím, aby odcházející mužové brali s sebou manželky, neboť tu žádná po manželově odjezdu nebude trpěna déle dvou neděl.

Podobně bylo postupováno na Novém městě, jehož hejtman, Hendrich Adolf Berka z Dubé a z Lipého byl reformační komisí 31. srpna napomenut, aby zatvrzelé kacíře obojího pohlaví předvolal na radnici podle městských čtvrtí.[291]) Zde možno zaznamenati řídký celkem případ denunciace. 21. dubna 1627 stěžovali si starší pořádku krejčovského na konkurenci štolířů, kteří se v městě nezakoupili, nejsou měšťany, neplatí kontribucí a nejsou katolíky.[292]) Po náboženské stránce dohlížel na rekatolisaci Nového města kanovník Platejs.

Poněkud hojnější zprávy máme o Menším městě. Tam byla práce zahájena tím, že komise předložila 7. května některým evangelickým měšťanům pět obmyslně stylisovaných otázek náboženského obsahu, chtějíc se podle odpovědí informovati o smýšlení, resp. stupni zatvrzelosti obyvatelstva. Odpovědi, které podali Pavel Nelcel z Löwenastu, Jiří Petr Dyryx z Bruku a Rotenberku, Jan Sallmutt a Michal Echter, jsou zajímavé vtipností a nesmlouvavostí. Prohlašují, že jsou jednoduší, neučení lidé, kteří nestudovali dialektiky a retoriky, a že tedy na otázky, které se hodí k universitním disputacím, nemohou odpověděti. Mimo Dyryxe, jenž odpověděl nejstručněji, hlásí se všichni tři otevřeně jako evangelíci, kteří zůstanou věrni své víře.[293]) Donucovací prostředky byly tytéž, jako na Starém městě. Měšťanům Jiřímu Mayerovi a ševci Sylvestru Mornerovi bylo povoleno opět otevříti živnosti, když slíbili, že v krátké době přestoupí.[294]) Kupec Jan z Bílé byl vězněn pro nedodržení termínu; přislíbiv, že se vystěhuje, byl propuštěn.[295]) Došlo i na známého boháče Jana de Witte z Lilienthalu, mnohonásobného císařova věřitele a účastníka všech nečistých finančních akcí Lichtenštejnových. Smrt zbavila ho nejmocnějšího protektora a komise mu psala suaviter in modo, fortiter in re, aby se nerozpakoval přijmouti svatou víru katolickou.[296]) Ani služebných lidí nebylo zapomínáno a komisaři upozornili 14. července hraběnku Annu Fürstenberkovou, že bude zakročeno proti hospodáři v jejím domě hradčanském Jonáši Barrayterovi, jestliže nepřestoupí.[297])

[290]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 23b/24a.

[291]) Arch. arcib. praž. B. 1. 13 fol. 169b/170a.

[292]) Arch. min. vn. R 109/10.

[293]) P o d l a h a, Erlässe 11/13, č. 1—4.

[294]) Dekrety komise d. d. 27. června a 16. listopadu — P o d l a h a uv. m. 15/16. 24/5.

[295]) Tamže 17/18.

[296]) Dekret ze dne 7. srpna 1628 — tamže 46.

[297]) P o d l a h a, Dopisy č. 14. B. byl malostranský měšťan — D. Z. 152, N. 14a.

Také postranní práva neunikla pozornosti reformační komise, jež vzala 10. května na vědomí zprávu probošta kláštera sv. Petra a Pavla na Zderaze, Kašpara Rocka, že všichni obyvatelé jeho gruntů jsou katolíci, současně však jej upozornila, že malostranští kacíři, kterým byly zastaveny živnosti, utíkají se do Starého i Nového města a na postranní práva. Probošt nechť má na věc bedlivý pozor, a kdyby se takoví lidé na klášterních gruntech vyskytli, nechť o tom ihned podá zprávu.[298]) Vyšehradským nařizovala kapitula koncem února, aby s manželkami svými přistoupili o velikonocích ke stolu Páně. Muži byli v celku ochotni, leč za manželky nepřislíbili. A když tyto byly přímo napomínány, prohlašovaly otevřeně a nebojácně, že katolickému učení nerozumějí a že nepřestoupí.[299])

Kromě měšťanstva bylo nastupováno i na úřednictvo české komory. O Magrlovi jsme se zmínili již při Starém městě. Současně s ním byl napomenut Václav Kolidius, zaměstnaný v komorní puchalterii.[300]) 30. srpna byl Magrlovi a registrátoru a koncipistovi při české kanceláři, Janovi Jiřímu Pětikostelovi z Aventinu, prodloužen termín.[301]) Kontrolor dvorského výplatního úřadu Gabriel Pichler, jenž překročil uložený termín o několik neděl, byl za to uvězněn. Z císařova rozkazu byla mu 29. října prodloužena lhůta do konce roku, hlavně proto, aby mohl dokončiti úřední práce.[302])

Že se přes všechna přísná opatření a hrozící tresty stále a stále loudili do Prahy predikanti, je samozřejmé. Jakou pozornost věnovaly úřední kruhy i jen nahodilým stykům Pražanů s nekatolickým duchovenstvem, ukazuje případ M. Davida Lippacha. Bývalý farář od Salvátora přijel do Prahy v pondělí 28. června 1627,[303]) provázeje rakev s mrtvolou mladého sasko-výmarského vévody, Jana Arnošta, na cestě do Výmaru. Ač průjezd Prahou byl císařem povolen a Lippach se tu zdržel necelých 24 hodin, bylo reformační komisi udáno, že se setkal s různými nekatolickými osobami, zvláště ženami, měl kázání a snad jim i podal pod obojí. Proto bylo cís. rychtářům na Starém i Novém městě, Ostrštokovi a Rytršicovi, uloženo, aby věc důkladně vyšetřili a podali písemnou zprávu. Z ní vyplývá, že Lippach přijel s jízdným průvodem a vozy, celkem v 72 koních. Ubytoval se v hospodě u Matoušků na koňském trhu, kde ho vyhledali vdova Anna Kronenperkrová z Kronenperka, její synové Kri-

[298]) Arch. min. vn. R 109/10.

[299]) Vojtíšek, Z pamětí 21.

[300]) Podlaha, Dopisy č. 12. Kolidius byl z Nového města a byl 30. září s tamními měšťany Václavem Vovsem, Michalem Šulcem Veseckým z Vesce, Jiřím Košetickým z Horek, M. Janem Libertýnem, Janem Turkem z Rosenthalu a Jiřím Zyglem z Chocenic obviněn criminis laesae majestatis — arch. města Prahy, rkp. č. 1866, fol. 92ab. Byl odsouzen všeho jmění — Bílek, Konfiskace 992.

[301]) Podlaha, Dopisy č. 30.

[302]) Týž, Erlässe 23/4.

[303]) J. J. Harant, Paměti (vyd. F. Menčík v H. A. Č. A. č. 10), str. 29.

štof a Samuel a snacha Anna, všichni z Nového města, pak Mikuláš Diviš z Doubravína. Podávati a kázati jim však podle výpovědi hostinského nemohl, neboť se záhy odebral k večeři a již ze své světnice nevyšel. Druhého dne zašel se staroměstským měšťanem Mikulášem Hoťmanem z Šenhofu k paní Kronenperkrové, kde se zdrželi asi půl hodiny. Dále byl viděn ve společnosti tkaničkáře Volfa Taubnera, pernáře Pavla Junka, šmukýře Albrechta Kargesa a kožišníka Daniela Lehmana. Odpoledne navštívil kratičko svého švakra, sklenáře Jiřího Schindlera, na Starém městě na rynečku a zastavil se též u krámu kupce Martina Šmertoše.[304]) Reformační komise se nespokojila zprávou rychtářů a ustanovila k opětnému vyšetření případu čtyřčlennou komisi s Platejsem v čele. Uvedení měšťané měli pak různé nepříjemnosti a Diviš byl dokonce uvězněn.[305])

Z positivních opatření, vykonaných k zesílení katolicismu v Praze, dlužno vytknouti uvedení obutých karmelitánů k farnímu chrámu sv. Havla. Novému řádu připravil v Praze půdu Gdowski horlivou činností v duchovní správě, takže již 7. října 1626 dal císař Harrachovi pokyn, aby se dorozuměl s Lichtenštejnem, nemohl-li by svatohavelský kostel býti řádu vyhrazen.[306]) 25. března 1627 byl Gdowski, jenž se stal představeným nového kláštera, s třemi kněžími a jedním bratrem laikem k sv. Havlu slavnostně uveden.[307]) Další změna nastala u sv. Michala na Starém městě, kterýžto kostel dal císař 28. května servitům.[308]) Konečně pak 8. října dostalo se kostelu sv. Benedikta na Hradčanech řádu barnabitů.[309])

Neklamnou známkou rostoucí důvěry dvora v příznivý vývoj situace v Praze byly císařovy majestáty ze dne 8. dubna a 7. června 1627, jimiž byla Starému i Novému městu potvrzena všechna privilegia, nadání, jakož i majestát Ferdinanda I. ze dne 25. března 1562 na vrchnost a kolátorství nad všemi kostely, farami a záduším. Císař tu zavazuje své dědice, bu-

---

[304]) Arch. arcib. praž. Recepta ab a. 1622—1627 — opis zem. arch., P o d l a h a. Erlässe 6, 7.

[305]) Zpráva purkmistra a rady Starého města d. d. 27. srpna — arcib. arch. u. s. Je zajímavé, že osoby obviněné ze styku s Lippachem vyšly vesměs ze země. Jejich jména se najdou v mé Emigraci.

[306]) Arch. arcib. praž. Registrata fasc. IV. (1614—1627) — opis zem. arch.

[307]) Darovací listina ze dne 27. dubna 1627 v opise arcib. arch. B. 1, 4, f. 25b/26a a u B e c k o v s k é h o II. 3, str. 44/6 (per ext.), kde je též Harrachova aprobace a konfirmace d. d. 16. září (str. 46/7).

[308]) Již 8. a opět 16. listopadu 1623 psal Ferdinand II. Harrachovi o prosbě P. Clemente di S. Maria, aby se jeho řádu dostalo útočiště v Praze — arcib. arch. Registratura fasc. IV. — opis zem. arch. Také v tomto případě měl arcibiskup v dohodě s Lichtenštejnem vybrati řádu příhodné místo. Podle E k e r t a (II. 226) vrátil císař servitům r. 1626 pustý klášter Zvěstování Panny Marie na Trávníčku (na Botiči). 8. prosince 1627 získal gen. vikář řádu P. Sosteneus Odoneus císařovo svolení ke stavbě kláštera na Bílé hoře — Z. W i r t h, Klášter a poutní kostel na Bílé hoře (v soub. publ. »Na Bílé hoře«), str. 152.

[309]) Arch. arcib. praž. B. 2, 4, str. 146.

doucí krále české, aby Staroměstským i Novoměstským neodnímali kostelů, záduší a nadání. Rady obou měst byly ovšem povinny nepřijímati nekatolíků za měšťany, obyvatele a úředníky.[310]) A když po arcibiskupově napomenutí ze dne 24. září purkmistr a rada Starého města zúčastnili se vždy »před uvažováním věcí světských« mše sloužené v radniční kapli Panny Marie, můžeme pokládati smír radnice s novými poměry za dokonaný. Kapli znovu vysvětil kardinál Harrach již dne 14. září r. 1624,[311]) a ovšem v ten čas byly vysvěceny znovu i kaple jiných pražských domů radních.

Někdy koncem roku 1627 došlo k trvalé úpravě a rozdělení obvodů pražských farností. Na Starém městě byly tyto: v Týně s filiálním kostelem sv. Benedikta, u sv. Havla, u sv. Mikuláše s filiálními kostely Panny Marie na Louži, sv. Linharta a sv. Valentina, u sv. Martina, u sv. Haštala s filiálním kostelem sv. Kříže Většího, u sv. Jiljí s filiálními kostely sv. Štěpána Menšího a sv. Jana na Zábradlí. Na Novém městě u sv. Štěpána s připojeným kolegiátním chrámem sv. Apolináře, u sv. Jindřicha, u sv. Petra na Poříčí s filiálním kostelem sv. Klimenta, u sv. Vojtěcha Většího s filiálním kostelem sv. Michala v Opatovicích, u sv. Vojtěcha Menšího s filiálním kostelem Nejsv. Trojice. V Menším městě u sv. Václava s filiálním kostelem sv. Jana v Oboře a sv. Vavřince na Újezdě, u sv. Tomáše, u Matky Boží pod řetězem (jen pro maltézskou jurisdikci); na Hradčanech u sv. Benedikta, kde vykonával duchovní správu sakristián od sv. Víta.[312]) V řeholních rukou byly fary u sv. Havla (obutí karmelitáni), u sv. Jiljí (dominikáni), u sv. Petra (křižovníci), u sv. Vojtěcha Menšího (benediktini z Emaus), u sv. Tomáše (augustiniáni), u Matky Boží konec mostu (johanité). Konvertitů zaznamenali jesuité r. 1627 na Malé straně 204, na Starém městě 3334.[313])

Katolická věc byla v Praze od zřízení reformační komise na nezadržitelném postupu, a tak mohl r. 1628 psáti arcibiskupův sekretář, Jiří Vojtěch Neřestýn z Koberovic (Janovi Vilémovi?) Skálovi ze Zhoře o jakémsi Netolickém a o Pražanech: »mám tu naději jistou, že jeho v krátkém čase zejskáme; tvrdší jiní a starší byli, ale chvála Pánu Bohu k poznání přišli. Ti, kteří v vězení zůstávají, dokud nepřipovědí v jistém case, nechť suplikují, jak chtějí, nic nezjednají... Strany reformací dobře se vede; z Malé strany na větším díle kalvíni jsou vypověděni a někteří katoličtí učiněni...«[314])

Rekatolisační technika pohybuje se také r. 1628 v kolejích předešle vytčených. Na staroměstskou radnici bylo 13. března předvoláno 54, 12. dubna 105 mužů a 1 žena, 5. května 96 mužů a 10 žen, 19. května 4 a 27.

---

[310]) Arch. města Prahy list. I/67 a I/68, Erben, Primatoren str. 83 násl.

[311]) Arch. arcib. praž. Registratura fasc. IV. N. 502 — opis zem. arch., Vojtíšek, Radnice staroměstská, str. 107.

[312]) Tamže, B. 2. 4, str. 146.

[313]) Kroess II. 1, 215. Pro Nové město není záznamu.

[314]) Arch. arcib. praž. Recepta ab a. 1628—1633 — opis zem. arch.

června 59 mužů, 22. července 40 žen, téhož dne 77 mužů, jimž všem byly uloženy obvyklé termíny. Celkem bylo v době od 8. července 1627 do 22. července 1628 předvoláno na radnici okrouhle 450 osob, z nichž některé dvakrát i třikrát.[315]) Mnozí obcházeli nařízení a prodlužovali pobyt v Praze pod nejrůznějšími záminkami.[316]) Tak se dovolával kupec Jiří Perkauer, chtěje uniknouti protireformačním předpisům, zvláštním podáním písemným starých smluv české koruny s říšským městem Norimberkem. Komise však mu suše odpověděla, že neshledává, proč by se naň měly smlouvy vztahovati, a že by z nich měla pro něho vyplývati imunita[317]) Pius Kristián Preuss, agent wirtenberského vévody Julia Fridricha, marně poukazoval na svůj diplomatický úkol a dosáhl jen několikerého odložení termínu.[318]) Rada a dlouholetý faktor kurfiřta saského v Praze, Mikuláš Hofman (jinak Zeidler), dovedl prodloužiti stanovenou lhůtu protekcí svého pána i jiných vysokých osobností o dlouhé neděle,

---

[315]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 28b/29a, 29b/31a, 31a/32b, 34a/35a, 37a/38b, 40b/41b. Z přednějších, kteří byli r. 1628 citováni, buďtež uvedeni Jiljí de Mayer, Konrád Schmidt ze Schmiedberku, Mikuláš Troilus Hagiochoranus, Alexander Rumpál z Kundratic, M. Jan Černovický z Libé Hory, Jakub Kaplánek z Adlersfeldu, Jan Živnůstka, Pavel Rozenberger z Werdenstädtu, Jan Ctibor Kbelský, Jindřich Vodňanský z Uračova, Daniel Pichlperker z Pichlperku, Mikuláš Esterraicher z Lebenthalu, Melichar Štark ze Štarkenfelsu, Anna Florýnová z Lambštejna, Kateřina Hauenšildová z Fürstenfeldu, Anna Pichlperkerová z Pichlperku, Anežka Kirchmajerová z Rejchvic, Kateřina Škrétová ze Závořic, Ludmila Teyprechtová z Prechtynku, Anna Trejtlarová z Krošvic, Salomena Zbytková z Greifenberka. Jejich společenské postavení je vytčeno v Emigraci. B í l e k (Reformace 80/86) uvádí všechny, kdož byli na Starém městě v l. 1627/8 předvoláni, jmény. Z předvolaných se vystěhovalo okrouhle 100 osob, tedy o něco méně než čtvrtina. Ukázal jsem jinde, jaké ztráty byly v Praze způsobeny touto bezohlednou praxí, jejíž hospodářské důsledky byly jasny již současníkům. V archivu min. vn. (R 109/14—2; stejnopis je též v archivu gremia pražského obchodnictva sign. I. B. 1) je nedatovaný a nepodepsaný seznam 19 pražských bohatých kupců, opatřený charakteristickým nadpisem »Specification etlicher der vornembsten und reichesten kauf- und handelsleute, so wegen der religion allein aus Prag emigrirt und abgeschafft worden. Verzeuchnuß der vornembsten und reichesten kauf- und handelsleute. so alle in Prag burger gewesen ohne etliche hundert, welche in den königl. stätten wahren undt wegen der religion emigrirt undt aus dem königreich abgeschafft worden, auch der geringsten undter ihnen über 50.000 reichsthaler sein eigenthumb gehabt, welche alle gern leib, ehr, gut undt hutt vor Ihr Kay. May. dargesetzt, auch große contribution gern gegeben hetten, wann Ihr Kay. May. sie bei ihren religion hette schützen wollen, aber nicht erlangen können.« Jejich jména najdou se u B í l k a (Konfiskace 1009, pozn. 2) a v mé Emigraci. — Na Novém městě víme podle dochovaných pramenů toliko o 7, v Menším městě o 4 předvolaných.

[316]) 30. června ukládá komise cís. rychtáři, purkmistru a staroměstské radě. aby »oni všechna poznamenání takových osob revidírovali a na to pilně pozorovali i také skrze čtvrtní hejtmany, setníky a desátníky bedlivě vyptali. Dopadení buďtež uvězněni — arch. města Prahy, rkp. č. 744, fol. 35ab.

[317]) P o d l a h a, Erlässe 28 — dekret komise ze dne 2. února.

[318]) Tamže 28, 71/2, 75/5.

až komise ostře odpověděla 23. listopadu české kanceláři, že se Hofman na pohoršení katolických měšťanů více zabývá obchodem než diplomacií, pročež se mu ukládá konverse nebo emigrace, jako každému jinému.[319]) 30. června připamatovala komise Slavatovi svůj dekret ze dne 10. května 1627 s poučením, »aby se všemi těmi osobami, kteréž jsou se po ten čas, jakž se ta slavná a spasitedlná reformací začala, k víře svaté katolické přistoupily, examen držel, zdaliž jsou kdy zase více nežli jednou u zpovědi a stolu Páně byly«.[320]) Nedůvěra komise v upřímnost konverse byla často oprávněna a starší nařízení bylo nutno opět a opět obnovovati. Jsou to vždy ženy, které pokládají věc konversí neb odchodem svých manželů za vyřízenu. 20. července vytýkali komisaři katolickým mužům, že se nestarají o přestoupení manželek, a žádali důrazně, aby manželkám radních Kašpara Losellia, Jana Jungmajera, Matyáše Korandy, Jindřicha Řečického, Jana Petráčka a Adama Václava z Velechova bylo proto ihned zastaveno vykonávání živností. Nařízení platilo ovšem pro všechny takové ženy nekatolické (»buď ona kdožkoliv, třebas nejpřednější«) a stejným trestem bylo vyhrožováno všem mužům, nepřičiní-li se o konversi svých žen.[321]) Již dříve (21. června) stanovil císař nekatolickým vdovám jako nejzazší lhůtu konverse 21. prosinec.[322])

V Menším městě kárala komise Tobiáše Güntzla, že netoliko sám v kacířství zatvrzele setrvává, ale nadto i přemlouvá zemského lékaře Severina Škatona ze Šatenthalu, aby nepřestupoval.[323]) Konvertitovi Šebestiánovi Leopardovi dostalo se ostré výtky, že jeho žena a dcera dosud nepřestoupily, a bylo mu poručeno, aby se o to do tří neděl postaral.[324]) Přísnost byla taková, že se někteří mistři neodvažovali zaměstnávati nekatolické tovaryše bez svolení komise. Tak prosil puškař Wenger 22. září, poukazuje na stáří a objednávky mnohých vznešených pánů, aby směl podržeti dílenský personál protestantský do konce roku, což mu bylo povoleno s pobídkou, aby se v té době pokusil získati své pomocníky samospasitelné víře.[325])

Česká komora měla přes kolikeré napomenutí komise stále ještě četné nekatolické úředníky a služebníky.[326]) Proto byl rentmistr Fridrich Raming z Löwenastu 8. července 1628 vyzván, aby úřední sluhy Jana Paula.

[319]) Tamže 32, 35/6, 37/8, 39/41.

[320]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 36a.

[321]) Tamže fol. 39a/40a. V dekretu jsou některé nesprávnosti. Kašpar Losellius z Velechova nebyl radním, nýbrž primátorem. Koranda vůbec nebyl v obecní representaci a Adam Václav z Velechova byl kancléřem. Srv. arch. města Prahy, rkp. č. 2114 fol. 386b (obnovení úřadu konšelského v Starém městě 17. července 1628).

[322]) Tamže, rkp. č. 744a fol. 249b/251a. Také na Novém městě byl hejtman 13. července upozorněn, že se tam zdržuje mnoho nekatolických žen, které mají býti ihned vykázány — tamže, rkp. č. 1866 fol. 117ab.

[323]) Dekret ze dne 5. září — Podlaha, Erlässe 48/9.

[324]) 11. listopadu — tamže, 55/6.

[325]) Tamže 49. — [326]) Podlaha, Dopisy č. 80.

Davida Schobera a Matesa Tietze přiměl do čtyř neděl ke konversi nebo k vystěhování.[327]) Poněvadž poslední dva neuposlechli, byli komisí přímo vybídnuti, aby se tak zachovali do čtrnácti dnů.[328]) Služebníci při komorní puchalterii, Baltazar Krüger, Eliáš Schrempf a Jan Englman získali 1. září po intervenci komory prodloužení lhůty o čtyři neděle.[329])

Toho roku byla založena třetí jesuitská bašta v Praze, řádová residence při staré universitní kapli Božího těla na Dobytčím trhu v Novém městě, »in ea urbe, quae tamquam hussiticae sectae metropolis celebrabatur«, jak praví s důrazem Schmidl.[330]) Zřízení nového sídla Tovaryšstva Ježíšova stalo se za štědré účasti císařovy;[331]) z jiných příznivců mladého ústavu vynikli P. Lamormain, kanovník Platejs a hrabě Oktavián Vchynský. Ač s počátku působili v residenci jen dva duchovní (Kravařský a Bouda), přinesla jejich usilovná činnost záhy ovoce — v době od 14. července do konce r. 1628 bylo tu obráceno 478 kacířů.[332]) Na Starém městě se dostalo kostela sv. Kříže Většího polským mnichům z řádu cyriaků neboli bílých křížovníků s červeným srdcem,[333]) na Novém městě byl svatovítské kapitule vrácen kolegiátní chrám sv. Apollináře, k němuž byl 30. července uveden jako děkan kanovník Eliáš Kolb z Kolnberka.[334])

Číslo, jímž jesuitští historiografové ilustrují rozmach katolicismu na Starém městě r. 1628, je neobyčejně vysoké (22.360 přestupů). Není příčiny, proč bychom pochybovali o jeho správnosti, ale i nyní dlužno míti zato, že jde o kacíře, jesuity sice v Praze získané, nikoli však výhradně o Pražany.[335]) Viditelným pomníkem vítězící protireformace pak měl býti klášter servitů, zřízený ke cti Panny Marie Vítězné na místě,

---

[327]) Týž, Erlässe 43/4.

[328]) Tamže 46/7.

[329]) Ibidem 33. Schrempfovi pak povoleno dalších čtrnáct dní, aby mohl dokončiti závěrečné mincovní vyúčtování — tamže 36.

[330]) III. 858.

[331]) 10. dubna 1628 dal císař jesuitům »k obzvláštnímu zvelebení svaté katolické církve a k cvičení v literním umění mládeže i pro jiné mnohé příčiny místo na rynku v Dobytčím trhu s obou stran kostela Božího těla... k vystavení koleje a noviciátu.« Poněvadž se místo jesuitům nehodilo a obci by stavba bývala na překážku, směnil řád 21. října 1630 vykázaný pozemek s Novoměstskými za dům řečený Mediolán (uprostřed Dob. trhu) s okolním místem — D. Z. 303, K. 28a/L 1b.

[332]) Schmidl III. 858.

[333]) Byli z Prahy vypuzeni za Jiřího z Poděbrad. Uvedení bylo vykonáno 11. ledna — Zimmermann, Dipl. Gesch. 20/22.

[334]) Arch. arcib. praž. B. 2. 4, str. 146.

[335]) Kroess II. 1. 216; Schmidl (III. 893), mluvě o činnosti jesuitů na Starém městě r. 1628, praví: »Tum enim vero, ut nullus exiit dies, quin septuageni, pluresve ecclesiae per Patres nostros adscriberentur; ita dominicus aut festus nullus illuxit, quo non trecenti quadringentive in eundem censum cooptarentur.« Na Malé straně bylo získáno 890 duší; číslo pro Nové město, vždy ještě nízké, bylo již uvedeno.

kde Bůh dopřál katolickým zbraním rozhodného úspěchu,[336]) jenž umožnil katolickou obnovu v hlavním městě i v celé zemi. Z výtěžku sbírek, konaných na popud arcibiskupa Lohelia,[337]) byla zbudována na Bílé hoře kaplička, do které se dne 8. listopadu 1624 po prvé ubíralo procesí, konané vždy se výroční den bitvy. 25. dubna 1628 byla na témž místě okázalá slavnost položení základního kamene chrámu a kláštera za přítomnosti císařských manželů, Ferdinanda III., kardinála Harracha a generála řádu servitů.[338])

Když na Starém a v Menším městě bylo katolické náboženství zhruba obnoveno, soustředila reformační komise r. 1629 hlavní úsilí na Nové město, v němž »ta slavná, důležitě potřebná a spasitedlná reformací v náboženství ještě právě dokonale vyřízena nebyla«, kde je stále ještě mnoho nekatolíků, »odkudž nic jiného se smejšleti nemůže, nežli že v tom někteří možnější schválně ušetřeni bývají, anebo že se na to žádného pozoru nedává«.[339]) V druhých dvou městech vyřizuje komise r. 1629 již jen méně důležité věci, udělujíc hlavně emigrantům povolení k přechodnému pobytu v zemi. Povšimnutí zasluhuje dekret ze dne 21. února, kterýmž byl cizozemským kupcům, bydlícím v Praze, ustanoven termín ad certam conversionem vel emigrationem bez zřetele na privilegia a svobody, kterých se dovolávali.[340]) Právě na Novém městě došlo tenkrát k případu, který vzbudil veliké rozhořčení katolických kruhů úředních a způsobil reformační komisi nemalé zaneprázdnění. Když komise záhy po svém ustavení nařídila, aby všichni nově na víru obrácení předkládali písemné potvrzení duchovních, že přijali svátosti, sáhli mnozí k úskoku a opatřovali si falešné cedulky zpovědní. Byl to zejména farář od sv. Vojtěcha Většího, Vavřinec Augustin Hanžburský z Kopečka, jenž vydal za peníze téměř 300 potvrzení, hlavně měšťanům pražských měst. Císař se dal o věci podrobně informovati a svatokrádežný kněz odpykal provinění dne 7. dubna 1631 hrdlem na Staroměstském rynku.[341]) Pražští měšťané, kteří byli styky s Hanžburským kompromitováni, měli býti podle návrhu komise potrestáni ztrátou aspoň desáté části majetku, a pokut mělo

---

[336]) C a r a f a, Comment. 183.

[337]) L í v a, Platejs 52, pozn. 4.

[338]) B e c k o v s k ý II. 3, 62.

[339]) Ref. komise novoměstskému magistrátu 21. února 1629 — arch. města Prahy, rkp. č. 1866 fol. 167ab.

[340]) P o d l a h a, Erlässe 61/2. Již r. 1627 činila ref. komise rozličné potíže dvorským obchodníkům se stříbrem Šebest. Peschovi a Filipovi Warnbergrovi z Augšburku — tamže 15, 16, 20/23, 25/7. Neznajíce zatím s výjimkou sekretáře úřednického personálu reformační komise a složení její kanceláře, podivujeme se jejím pracovním výkonům v l. 1627/8. Vedle pražských měst bylo ovšem nutno zdolati materiál ze všech krajů království.

[341]) Věc vylíčil po prvé F. V a c e k v článku »Vavřinec a Mikuláš Hanžburský z Kopečka« (Sb. hist. III) a podle něho opět K r á s l ve svém Harrachovi. Sám jsem se k případu vrátil s ruznými dodatky a korekturami v článku »Jan Arnošt Platejs«, str. 322/7.

býti užito k rozšíření kláštera sv. Jiří.[342]) S jakou pozorností císař sledoval postup pražské rekatolisační akce, vysvítá z obšírné relace reformačních komisařů ze dne 20. října.[343]) Prahy se týká sedmý odstavec zprávy, v němž komise bere na vědomí, že císař by měl rád důkladnou konsignaci o tom, kteří z pražských měšťanů přestoupili a o velikonocích se zpovídali a přijímali. Pokud jde o Staré a Nové město, praví komisaři, byl takový seznam již zaslán; v Menším městě zdržela se věc tím, že cís. rychtář nemohl býti se soupisem měšťanů včas hotov, nyní však posílají malostranskou konsignaci v příloze. Pro poznání situace v Praze na sklonku r. 1629 je poučný závěrečný pasus, kde komisaři píší: »so befleissen wir uns auch ferner, weiln alle angessesene bürgerschaft dahie in Präger städten (dem lieben Gott sey es gedankt) nunmehr catholisch, gleichfalls die unangessesene oder innleute zur conversion anzuhalten...«

Po překonání odporu přednějšího měšťanstva obracejí se tedy snahy komise k získání nižších a nejnižších vrstev. 1. června psali místodržící perkmistrovi hor viničných, Samuelovi Pruškovi z Prušova, aby dal před sebe povolati všechny starší vinaře pražských hor viničných a vyšetřil, u kterého nákladníka se »všelijaká chasa kacířská, předtím do Perma odešlá a nyní se navrátivší, zdržuje. Ty pak, kteří by hlavatější byli, beze všeho ušetření nákladníků nebo hospodářů«, aby dal uvězniti. Dále má dohlížeti na ostatní chasu a dbáti, aby plnila náboženské povinnosti, zvláště pravidelně přijímala.[344]) Předtím (21. února) vytýkala reformační komise Slavatovi, cís. rychtáři a radě Starého města, že se množí podruhové, kteří se po celý rok skrývali, opět vracejí do svých příbytků, a že mistři a kupci chovají nekatolické tovaryše a čeládku. Kdyby se tomu nečelilo, »tudy by celé město zase v blízkým čase tím proklatým sektářstvím (čehož Pán Bůh rač uchovati) se naplnilo«. Proto se nařizuje, aby úřad vybral »jisté osoby správné a v náboženství katolickém upřímné a horlivé«, které měly obejíti všechny domy a sepsati nekatolíky, kterýmž byl uložen nejzazší termín dvou neděl. Pokud by se mistři nemohli bez nekatolických tovaryšů obejíti (»nemohouc vždy katolických dostati«), mohli tito býti prozatím trpěni, měli však do středopostí (22. března) přestoupiti. Kteří by tak neučinili, měli býti sepsáni a seznam předložen komisi do 26. března. Zatím jim bylo zakázáno zpívati kacířské písně.[345])

---

[342]) Podlaha, Dopisy č. 200. Došlo-li opravdu k pokutování provinilých Pražanů, není z pramenů mně přístupných patrné.

[343]) Tamže č. 214.

[344]) Arch. min. vn. R 109/10. K »hlavatějším« patřili ovšem také někteří měšťané, kteří se obrátili jen na oko a utíkali se do vinic v Libni, Troji, Bráníku a Dvorcích, ba i do vzdálenějšího pražského okolí (na př. do Líbeznic), kde jim predikanti poskytovali duchovní útěchu — arcib. arch. Recepta ab a. 1631 (opis zem. arch.). 26. srpna 1631 podali purkmistr a rada Starého města ref. komisi zprávu o zatčení kněze Františka Víta Rýčka z Unhoště při tajných bohoslužbách v Holešovicích — arch. min. vn. R 109/1.

[345]) Arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 45a/47a.

K hojným již řeholím přibyla r. 1629 další, v Praze dotud zcela neznámá. 19. listopadu svolil císař, aby se v Praze usadili irští františkáni neboli hybernové. S podporou Šimona Petra Aulíka z Třebnice a Dona Martina de Huerty zřídili si mnichové na známém místě prozatímní klášter.[346])

Teprve tehdy bylo možno vykázati se na Novém městě značnějšími výsledky, třebas počet získaných kacířů (6631) ani tentokrát ještě není v náležitém poměru k lidnatosti této části Prahy.[347])

Přestávají-li nás r. 1630 takřka náhle doprovázeti dekrety reformační komise, svědčící pražským městům, nelze to zajisté vysvětliti jinak, než že jich už nebylo třeba, že katolická obnova byla v hlavním městě v hrubých rysech dokonána, jak dosvědčuje též jesuita Schmidl. Vypočítav získané kacíře na Starém městě,[348]) praví: »Huic tanto numero P. Krawarskius cum socio suo P. Bouda adlegit Novae Pragae 3045. Et in his tota tribus zythopaeorum, Pragae praenobilis ac numerosissima, caeteris vero pertinacior, cum h o c d e m u m a n n o [1630] e c c l e s i a e R o m a n a e s e s u m m i s i s s e t«. Novoměstští jesuité mohli se toho roku pochlubiti ještě jiným znamenitým úspěchem, když se dne 7. července tři kněží nekatoličtí v kostele sv. Štěpána veřejně a slavnostně, za veliké účasti lidu, odřekli bludů, osvědčujíce slzami v očích lítost nad svou minulostí.[349])

---

[346]) E k e r t II. 452/3. Stavba klášterního chrámu Neposkvrněného Početí Panny Marie byla zahájena až na poč. 2. pol. 17. st.

[347]) S c h m i d l III. 969. K r o e s s II. 1, 216 má cifru 7110, k níž dospěl sečtením Schmidlových čísel pro l. 1628 a 1629. Na Starém městě bylo přivedeno do církve 2826, na Malé straně 907 duší.

[348]) III. 1074. Bylo jich 12570, na Malé straně 540 — K r o e s s II. 1, 217.

[349]) S c h m i d l III. 1074, E k e r t II. 111. Podle Schmidla jich bylo pět. Ekert uvádí jen tři, zato však plnými jmény. Též C h. A. P e s c h e c k, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen (Leipzig 1850) II. 339 mluví o pěti. Přehled konvertitů v Praze v l. 1621—1630, sestavený podle údajů Schmidlových a Kroessových (jiných pramenů zatím není, pokud nebudou přístupnější bohaté fondy arcibiskupského archivu), jeví se takto:

Rok	Staré Město	Nové Město	Menší město	Celkem
1621	?	?	?	105
1622	298	?	?	298
1623	?	?	?	350
1624	?	?	?	805
1625	?	?	?	?
1626	?	?	?	800
1627	3334	?	204	3538
1628	22360	478	890	23728
1629	2826	7110	907	10843
1630	12560	3045	540	16155
Celkem	41388	10633	2541	56622

Nevalnou akvisicí pro katolickou Prahu byl generál. komisař řádu ambrosiánů P. Alexius Ravellius, jemuž císař daroval r. 1629 kostel i faru sv. Vojtěcha Menšího, aby tu zřídil klášter. Arcibiskup stvrdil darování 12. ledna 1630[350]) s podmínkou, že každý představený budoucího kláštera bude povinen vydržovati faráře, znalého češtiny, kterého arcibiskup ustanoví, sám však hned svěřil správu vojtěšské fary Ravelliovi. Novoměštští se marně odvolávali na císařův majestát ze dne 7. července 1627, slibující, že jim kostely nebudou odnímány, když Harrach pověřil Ravellia duchovní správou též u Nejsv. Trojice v Podskalí.[351]) Farníci si záhy stěžovali, že Ravellius nedovede kázati česky; záležitost se pak rozřešila jednoduše, když mnich resignoval a odešel z Prahy, první a poslední zástupce své řehole.

Poslední dekret, jejž reformační komise vydala před saským vpádem,[352]) mluví káravými slovy o povrchních konvertitech, kteří nepřijímají svátostí a nezachovávají církevních předpisů, »což k nepilnosti pánův hejtmanův měst pražských i J. Mti cís. rychtáři, též purkmistru a radě, že na ty věci malý pozor dávají, mohlo by přičteno býti«.[353])

*

V té době stál již »Gedeon ze severu«, Gustav Adolf, přes rok na německém bojišti, a když saský generál Arnim stanul na českém pomezí, zdálo se vůdcům emigrace, že zavzněla »trouba milostivého léta pro český národ, zvěstující zarmouceným potěchu, lkajícím radost, zajatým vysvobození, rozptýleným shromáždění«. Zdálo se s počátku, že i zajaté Praze

---

Nápadný je nepoměr mezi Starým a Novým městem, nejlidnatější částí Prahy, jenž se vysvětluje tím, že cifry v jednotlivých městských rubrikách neznamenají též městskou příslušnost (ba ani ne pražskou příslušnost vůbec). Jde o konverse vykonané na Starém, Novém a v Menším městě, takže na př. z výsledné cifry pro Staré město bylo by nutno odečísti téměř polovici a přičísti k závěrečnému číslu novoměstskému, měl-li by býti s přibližnou správností vyjádřen poměr lidnatosti obou měst. Nízké číslo Nového města vysvětluje se nedostatkem duchovních pracovníků, takže Novoměštští se dávali vyučovati na Starém městě. Příchod jesuitů na Nové město situaci radikálně změnil.

[350]) Arch. arcib. praž. Registrata fasc. V. (1628—1636).

[351]) Eckert II. 494/5. Pověděli jsme již o marném protestu staroměstského magistrátu proti připojení kostelů sv. Jana na Zábradlí a sv. Štěpána Menšího k chrámu svatojilskému (srv. pozn. č. 216). Ani druhého jejich protestu ze dne 28. února 1628 Harrach nedbal (arch. kapituly praž. LXIX. 15), ba dokonce udělil ještě téhož roku patronátní právo nad kostelem sv. Martina kanovníku Platejsovi (arcib. arch. B. 1. 4, f. 69a/70). — Ravellius pobýval před svým působením v Podskalí krátkou dobu též u sv. Valentina, odkud musil odejíti po energickém protestu křížovníků — Beckovský II. 3, 73/4.

[352]) Ze dne 4. srpna 1631 — arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 65a/67a.

[353]) Na Starém městě vystřídal Slavatu dosavadní novoměstský hejtman Hendrich Volf Berka, jehož nástupcem se stal Václav ml. Vratislav z Mitrovic. Hejtmanem Menšího města byl Jiří ml. Vratislav z Mitrovic — arch. města Prahy, rkp. č. 744 fol. 74b/75b, 77ab.

nadchází vysvobození. Obojetné chování Sasů a nezájem švédského krále byl však příčinou, že saský vpád zůstal pouhou episodou bez trvalejších politických a tudíž i náboženských následků. Emigranti se pokusili obnoviti dolní konsistoř a akademii, pochovali uctivě sťaté hlavy předních vůdců odboje, zmocnili se řady pražských chrámů, když se však objevil 24. května 1632 Valdštejnův trubač na pražském hradě, nadešel konec částečné obnovy evangelické v Praze. A bylo příznačné, že magistráty všech pražských měst se staroměstským v čele zachovávaly po celou dobu saské okupace Vídni věrnost a že vše, co evangelíci pro přeměnu náboženských poměrů podnikli a vykonali, naráželo na jejich důrazné protesty.[354]) Také širší pražská veřejnost zůstala celkem chladná.

O situaci Prahy v době šestiměsíční saské vlády s našeho hlediska informuje »Compendiosa relatio status ecclesiarum urbis Pragensis principio mensis Februarii huius anni [1632] usque ad recuperationem dictae urbis ac praesens tempus, mensem scilicet Augusti, exclusive«.[355]) V metropolitním chrámu byly každodenně konány obvyklé bohoslužby bez jakékoli překážky se strany Sasů. Podobně bylo v kostele sv. Benedikta, kde je obstarával Don Florio Cremona a jiní duchovní. Na Strahově zprvu nebylo dovoleno několika zbývajícím kněžím (druzí prchli) otevříti kostel a konati veřejné bohoslužby, později však se dal plukovník Hofkirchen obměkčiti. Kapucíni v hradčanském klášteře vytrvali všichni a zasluhují s kvardiánem P. Alexiem v čele obzvláštní chvály, neboť nepřetržitě kázali, zpovídali a pohřbívali.

K sv. Mikuláši na Malé straně a do profesního domu, jejž musili jesuité se svými staroměstskými spolubratřími 27. prosince 1631 opustiti, uvedl plukovník Solms M. Jana Rosacia a sám pak navštěvoval zdejší luteránské bohoslužby. Při farním kostele sv. Václava se podařilo katolického kněze udržeti. Filiální kostel sv. Jana v Oboře byl zabrán kacíři. Augustiniáni u sv. Tomáše vynikli neobyčejnou horlivostí v duchovní správě. Karmelitáni od Panny Marie Vítězné, pokud neuprchli, byli z kláštera vypuzeni a musili se spokojiti kostelíkem sv. Vavřince. Do jejich chrámu byli uvedeni němečtí kazatelé, M. Daniel Alginus a M. Jan Landsman. Též kostela sv. Jana Kř. na Újezdě se zmocnili kacíři. V johanitském kostele Matky Boží konec mostu byla za velkopřevorovy nepří-

[354]) Srv. »Snešení paměti, což se jest po odjezdu pana generála Don Balthasara s posádkou pražskou a při ujetí se měst pražských od kurfiřta saského až do šťastného J. Mti cís. vítězství a zase dobytí měst pražských s Pražany a obyvateli jich dálo.« Č. Č. M. XXVII (1853), str. 710; Erben, Primatoren str. 83 násl.; J. Čelakovský, Návrat emigrace české r. 1631. Osvěta II., III. (1872?); A. Rezek, Dějiny saského vpádu do Čech (1631—1632) a návrat emigrace, Praha 1888.

[355]) Pisatelem zprávy je velmi pravděpodobně, ba skoro s určitostí Vilém z Ackeru, jejž Harrach, který před Sasy uprchl, pověřil zastupováním. Relace, která je určena arcibiskupovi, je v rkp. arch. arcib. praž. B. 2. 10 (Missivae a mense Julio 1631 usque ad mensem Septembris a. 1632. Missivae archiep. Harrach 1631/2), str. 230/52.

tomnosti špatná správa, jak si kapucín, který tam kázal, častěji stěžoval. Administrátor několikrát o nedělích a svátcích ani necelebroval a vyhledával raději kostely, kde se právě slavila pouť. Z dominikánů u sv. Maří Magdaleny setrval jen převor s dvěma bratřími a jedním laikem. Kázeň tu mohla býti lepší. Křižovníci byli v duchovní správě nedbalí. Do Klementina byli po vypuzení jesuitů převedeni pavláni od Salvátora, kde se usadili protestanti. U sv. Jiljí vytrvali jen čtyři dominikáni, kteří se o kostel málo starali a způsobili několikrát pohoršení. U sv. Michala se uhnízdili kacíři, kostel však se přece podařilo zachovati katolíkům pomocí rady Starého města. Když odtud serviti uprchli před Sasy, byl tu konsistoří ustanoven týnský farář Cechiades, jenž byl ze své fary vypuzen. V týnském chrámu se usadil hned na počátku administrátor dolní konsistoře Samuel Martinius z Dražova. V klášteře sv. Kříže Většího zůstali jen čtyři cyriakové a vedli »vitam Polonicam«. Milosrdní bratří si vedli řádně. V minoritském klášteře u sv. Jakuba nebylo téměř vůbec kázně. Františkáni u Panny Marie Sněžné vytrvali a bohoslužby dobře opatřovali. Nový klášter hybernů, kteří utekli, byl Sasy tak zpustošen, že se nehodil k obývání. Do kostela sv. Jindřicha byl na Hofkirchenův rozkaz uveden kazatel M. Pavel Kruppius. Vedle zmíněných kostelů zabrali protestanti dále na Starém městě chrám Panny Marie na Louži, sv. Štěpána ve zdi, sv. Martina, sv. Haštala a Betlemskou kapli, na Novém městě sv. Štěpána Většího, sv. Apolináře, sv. Petra, sv. Vojtěcha Většího a kapli Božího těla.

Katolické kruhy sledovaly ovšem s napiatou pozorností chování Pražanů za okupace. Tak psal 19. června 1632 Vilém Slavata Martinicovi: »O vzetí Prahy již přestávám na těch relacích, které jsem dostal, než rád bych ještě od někoho z Prahy relací dostal, kteří z měšťanův v městech pražských v tom čase nekatolíci sou učiněni a jak se ti nyní ukazují. A poněvadž se psávalo z Prahy, že mnoho tisíc lidu v kostele tejnským od těch nepořádných predikantů pod obojí přijímali, což jestliže to pravda bylo, tehdy bylo by potřebí nyní zase k tomu se přičiniti, aby se přesvědčili, které osoby jsou to, tak aby zase k víře svaté katolické přivedeny býti mohly«.[356]) S tím by zdánlivě souhlasilo Peschkovo tvrzení,[357]) že se za okupace vrátilo k staré víře na 15.000 lidí. Položme vedle suchý, tím však výmluvnější závěr svrchu uvedené relace: »In communi de ipsis civibus referendo plurimi et maiori ex parte in Nova civitate in haeresim sunt relapsi, quorum nomina fere omnia a parochis habentur notata. Aliqui actualiter quidem relapsi non sunt, sed tum haereticorum conciones adierunt atque ulteriorem hostis victoriam et incrementum magis expectarunt, qui in hodiernum etiam suspensi manent in Saxonis et Sueci spe confidentes.« Pisatel zprávy, nejen očitý svědek, ale mnoho-

---

[356]) F. Tischer, Dopisy Viléma hraběte Slavaty Jaroslavu Bořitovi hraběti z Martinic z léta 1632 (Sb. hist. II), str. 97.

[357]) Gesch. d. Gegenreformation in Böhmen II. 339.

krát i aktivní účastník událostí, nebyl by opomněl zmíniti se o tisících evangelických konvertitů, kdyby jich bylo. Jeho zpráva jaksi nerada vydává svědectví o katolicitě Pražanů, která se ku podivu osvědčila, vzpomeneme-li jejího nedávného původu.

Když nastaly v Praze pravidelné poměry, vyšel společný dekret arcibiskupské kanceláře a reformační komise na cís. rychtáře,[358]) aby sestavili seznam všech osob, které za vpádu podporovaly luteránské kazatele, poslouchaly jejich kázání a přijímaly pod obojí. Jen z Nového města se zachovalo nedlouhé »poznamenání osob, kteří na oklamání vrchnosti ošemetně k víře svaté katolické přistoupili a na předešlé své kacířství v ochotnosti se oddali«.[359]) Více starostí měly úřady s vypátráním emigrantů, kteří se vrátili se Sasy a s nimi opět odešli s výjimkou Mikuláše Diviše, jenž byl pak žalářován až do počátku r. 1636, kdy byl z Prahy vymrskán.[360])

V následující době, až do westfálského míru, jsou opatření úřední agendy protikatolické takřka stereotypní. Na cís. rychtářích a magistrátech se vyžadují seznamy sirotků, odvedených do ciziny, nebo emigrantů, stále a stále tajně se vracejících a v Praze se zdržujících, pátrá se po predikantech a jejich přechovávačích; faráři a duchovní vrchnosti předkládají soupisy farníků s vytčením jmen kacířů zjevných nebo podezřelých, sbírají a odvádějí zpovědní cedulky a sestavují konsignace komunikantů.[361]) Za zmínku by stálo nařízení místodržících cís. rychtářům ze dne 13. března 1635, namířené proti posledním zbytkům pražských nekatolíků a příslušníkům nejnižších vrstev.[362]) Rychtáři mají sobě »jistá registra zhotoviti a do nich jména všech v městech pražských i na jiných postranních právech obývajících lidí obojího pohlaví, osedlých i neosedlých, katolických i nekatolických, domácích i přespolních (na ně se všudy s největší pilností a snažností skrze setníky, padesátníky, desátníky, servusy i jiné horlivé osoby katolické nepodezřelé, jimž by se to bezpečně

---

[358]) Zachoval se jen pro Staré město — arch. arcib. praž. Acta religionis fasc. II. (opis zem. arch.).

[359]) Bylo jich jen 28 — ku podivu málo na starou baštu utrakvismu! Nízké toto číslo je důkazem, že protestantská recidiva neměla pražádné intensity. Způsobila to nedůvěra Pražanů v trvalost politické proměny a v neposlední řadě i obojetné chování Sasů. Je nepochybné, že velmi mnoho Pražanů přijímalo za okupace pod obojí, což však ještě neznamenalo otevřenou konversi. Jde tu jen o nejkřiklavější případy. Poznamenání je bez adresy a má presentační datum 30. července 1631 — arch. min. vn. C 215, P 2/1. Jména odpadlých u Bílka (Reformace 93).

[360]) Jména vrátivších se pražských emigrantů u Bílka (Konfiskace) a v mé Emigraci. Souborně otiskl jsem jejich jména v Reformačním sborníku III. (1931), str. 100/105 a tamže (str. 96/100) jména vrátivších se kněží.

[361]) Z těchto seznamů, které by tolik prohloubily naše poznávání pobělohorské Prahy, nezachovalo se v archivu města Prahy a ministerstva vnitra nic. Doufejme, že se svým časem podaří tento cenný materiál nalézti aspoň zčásti v arcibiskupském archivu.

[362]) Arch. min. vn. R 109/13/2.

svěřit mohlo, v domích panských i městských, buďto deskami zemskými anebo pod šos knihami městskými se řídících, v královém dvoře, v kolejích, při kostelích, v minci, mlýních, pivovařích, v branách, na věžích i jiných jakýchkoli výsadních, pod správu duchovní neb světské vrchnosti, majíce s nimi o tom všelijakou dobrou korespondencí a srozumění, náležejících místech vyptati dadouce), spolu s dětmi a všelijakou služebnou přístavní čeládkou jich, žádného ovšem, ani toho žebráka a infimae sortis člověka odtud mimo samé lidi na rozumu nedostatečné a v dětinském způsobu, jenž by ještě dvanácti let věku svého nedošli, postavené nevymiňujíc, poznamenati dali.«

Tak se stala Praha v poměrně krátké době desíti let katolickou a obstála v první těžké zkoušce za saského vpádu. Probíráme-li se knihami testamentů archivu hl. města Prahy, podivíme se, kolik a jak štědrých odkazů činí Pražané, nedávno získaní katolicismu, jejichž četní příbuzní strádají v exilu, rozličným duchovním ústavům. Synové bývalých tuhých nekatolíků studují u jesuitů a stávají se členy Tovaryšstva Ježíšova a jiných řeholí. Mohl-li Vilém z Ackeru podezřívati Pražany, že jejich politické sympatie v l. 1631/2 platily opačné straně fronty, nebylo to možné r. 1648, když Švédové leželi před Prahou. Pražané bojovali tenkrát na hradbách nejen za hmotné statky, nýbrž i za svou novou víru. Praha slavila smíření s Habsburky; staroměstské popraviště bylo zapomenuto, bylo zapomenuto povstání a z něho na hlavním městě lpící »macula, kterouž jsou... Pražané svou již nejednou nám k obzvláštnímu Našemu zalíbení skutečně a povinně dokázanou, stálou a nepromněnitedlnou věrností, obzvláštně pak při... nedávným přetěžkým obležení krví svou smazali...«[363])

---

[363]) Majestáty Ferdinanda III. pro Staré a Nové město d. d. 20. dubna a 3. května 1649 — arch. města Prahy list. I/77 a I/78.

Zpovědní seznam malostranský z r. 1654[1])

		Aetas	Schedae confessionis
1. In curia Parvopartensi inhabitatores [č. p. 35]	D. Mathitas Rambousek Bylonský	37	Schedam dedit
	Elisabeth Rambousková uxor	22	,, ,,
	Margaretha Toupelna, ancilla	30	,, ,,
	D. Michael Ferdinandus Horssth, scriba iudicis	54	,, ,,
	Anna Maria Horssthin uxor	35	,, ,,
	Catharina Horssthin filia	12	,, ,,
	Dorothea Kličková, ancilla	20	,, ,,
	Matthaeus Mocher	66	,, ,,
	Anna Mocherin uxor	58	,, ,,
	Sabina Mocherová filia	18	,, ,,
	D. Bartholomaeus Heringer	31	,, ,,
	Anna Heringerin uxor	39	,, ,,
	Joannes Nicolaus Heringer filius	16	,, ,,
	Matthaeus Heringer filius alter	14	,, ,,
	Quatuor habet socios abituros brevi lutheranos		
	D. Simon Višňovský, šlotýř	48	dedit
	Catharina Višňovská uxor	43	,,
	Matthaeus Višňovský filius	18	,,
	Georgius Sedláček, šlotýř	40	,,
	Catharina Barczová, vidua	50	,,
	Barbora Beruna, vidua	55	,,
	Domina Ludmila Hermannin, vidua	43	,,
	Julius Hermann filius	20	,,
	Dorothea Hermannová filia	18	,,
	Catharina Nadlerová, ancilla	28	,,
	Joannes Renuška, convictor	12	,,
	Anna Catharina Přídvorská, vidua	40	,,
	Dorothea Pařízková, vidua	45	,,

[1]) Hned od počátku svého působení vymáhala hlavní komise reformační na konvertitech aby předkládali potvrzení, že vykonali zpověd a přijali pod jednou. Z toho se vyvinula instituce zpovědních lístků (schedae confessionis), jež se pak udržela i v dobách, kdy rekatolisace byla již skončena. Lístky byly osvědčením, že věřící přijal svátosti podle římsko-katolických předpisů, v době velikonoční, a byly v královských městech sbírány městskými úřady, které je pak zasílaly české kanceláři. Ukázkou praxe je zde otištěný seznam komunikantů, pořízený pomocí sebraných zpovědních cedulek a ověřený podpisy čtyř malostranských radních, na postranních právech podpisy tamních rychtářů. Nedatovaný seznam se chová v archivu arcibiskupství pražského v konvolutu D. 136.5 Pragensia, i děkuji panu archiváři Frant. Tischerovi za laskavou ochotu, s jakou mi jej dal k disposici. Za přesné vročení vděčím komisařce archivu hl. města Prahy paní Dr. Marii Válkové-Frýzové.

Seznam, poučný též po jiných stránkách, je celkem zařízen podle vzoru prvního pobělohorského katastru, berní roly zr. 1653, která byla sestavena takřka současně; zachovává, jako rola, rozdělení Menšího města na čtyři čtvrti. Pojmenování nebo označení domů nekryje se vždy s rolou (při srovnávání jsem užil moderního opisu pražského svazku roly v arch. hl. města Prahy — rkp. č. 2969) a také soupis domů není ani zdaleka úplný. Kdežto rola vykazuje ve všech čtvrtích 304 domy, jest jich v seznamu jen 210. Podobné minus proti role shledáme též u postranních práv, která nadto nejsou v seznamu uvedena v úplnosti. Chybí postranní právo Matky Boží pod řetězem, sv. Tomáše a sv. Maří Magdaleny.

2. In domo Splawiana[2]) [č. p. 36]	D. Georgius Gräff	32	dedit
	D. Anna Rosina Gräffin uxor	27	,,
	Justina Raišová	—	,,
	Thomas Kohoutek	25	,,
	Dorothea Ptáková	—	,,
	Martinus Brechl	27	,,
	Anna Roleth		,,
	Helena Lindin		,,
	Venceslaus Forman	45	,,
	Georgius Sirozek	—	,,
	Anna Catharina Jonnerin	—	,,
	Andreas Flicher	—	,,
	Joannes Frey	—	,,
	Joannes Karl	—	,,
	Dorothea Lolin uxor	—	,,
3. In domo Sontochiana	D. Joannes Sontag, civis	29	,,
	Catharina Sontagin uxor	28	,,
	D. Joannes Petrus Petronius, mercator	30	,,
	Justina Petronin uxor	44	,,
	Jacobus Hurt	17	,,
	Maria Hermannin	50	,,
	Suzanna Pletinová	30	,,
	D. Joannes Maria de Petronis	20	,,
	Maria Schallerin, coqua	34	,,
	Dorothea Schneiderin, ancilla	22	,,
	Joannes Beem	36	,,
	Anna Beemin uxor	30	,,
	Unus socius Norimbergensis abiturus lutheranus		
	Item unus socius Michael Kloutz cath.	—	non dedit
4. Domus Honsminichiana[3]	Ibi quartirum habet supremus La Croen cum sua familia, schedas non exegimus, sed domum ad alias domus magnatum reliquimus		
5. Domus Meeriana [č. p. 38]	D. Thomas Chötz, civis et sartor	32	,,
	Ludmila Chötzin uxor	26	,,
	Elisabeth Suchá, ancilla	19	,,
	Ludmila Hofmannin	18	,,
	Elisabeth Hofmannin	19	,,
	D. Casparus Vinter, civis	36	,,
	Elisabeth Vinterin uxor	59	,,
	Martinus Zerner, discipulus	15	,,
	D. Michael Klebs, civis et mercator	—	—
	Et uxor eius	—	—

[2]) U ,,Splavínů". Majitel Jan Jiří Gräf (Graf) z Gräfenberka — archiv města Prahy. rkp. č. 2216, fol. N11 b (kde cituji rkp., jde vždy o archiv města Prahy).

[3]) Po majiteli Janovi Václ. Münichovi.

6. Domus Plantiana[4])	D. Melichar Reutter, civis	—	dedit
	D. Anna Reutterin uxor	—	,,
	Veronica Plantin	—	,,
	Simon Franciscus Schineck	—	,,
	Anna Maria Schinin	—	,,
7. Domus Špindleriana	Domina Anna Špindlerin, vidua	76	,,
	Anna Maria Riedlerová, ancilla	17	,,
8. Czelingeriana[5])	Andreas Vernik, civis	30	,,
	Uxor eius Catharina	—	,,
9. Laixiana[6])	Matthaeus Duliger, Thorschitz	26	,,
	Maria Dulegerin uxor	37	,,
10. Saxonica[7]) [č. p. 55]	D. Adamus Laix, mercator et civis	30	dedit
	D. Maria Barbora Laixin uxor	20	,,
	Lusanna Teutschin, ancilla	15	,,
	Andreas Morner, socius	22	,,
	Leopoldus Schenek	24	,,
	Joannes Kirenfeil	11	,,
	Margaretha Rosenbathin, ancilla	34	,,
	Ludmila Rumlová	24	,,
	Dorothea	20	,,
	D. Casparus Wagner, mercator et civis	36	,,
	D. Dorothea Wagnerin uxor	29	,,
	Joannes Georgius Hernicher	12	,,
	Barbara Kneblin, ancilla	27	,,
	Eva Rosina Pandlerin	18	,,
	D. Nicolaus Meertz von Pichenhaldt	—	,,
	D. Anna Ludmila Meerczin uxor	—	,,
	Christianus Lindner	—	,,
	Susanna Volavková, ancilla	—	,,
	D. Martinus Osterich, civis	48	,,
	Anna Maria uxor	22	,,
	Paulus Osterich filius	14	,,
	Magdalena, ancilla	20	,,
	Christophorus Thaner, socius	—	,,
	D. Joannes Žabka, civis	64	,,
	Dorothea uxor	46	,,
	Paulus Žabka filius	26	,,
	Venceslaus Dosich, socius	18	,,
	Matthias Ignatius Baerbischalt	16	,,
	D. Georgius Bachrer, stannarius et civis	30	,,
	Anna uxor	28	,,

[4]) Dědicŭ po dvorském kupci Tomáši Plantovi.

[5]) Patřil Kateřině, vdově po Janovi Czelingerovi — rkp. č. 2216, fol. H 15a.

[6]) Majitel byl Gerhard Luyx (Leux), kupec a dvorský handlíř — tamže, fol. I 43b.

[7]) Obecní.

	Joannes Vilhelmus Mergel, discipulus	15	dedit
	Anna Maierlin, ancilla	14	,,
	D. Samuel Rebentrost, sutor et civis	44	,,
	Eva uxor	45	,,
	Quatuor habet socios brevi abituros, qui nullas schedas dederunt		
	D. Michael Miller, sutor et civis	40	dedit
	Susanna uxor	25	,,
	D. Stephanus Piscator	40	,,
	Anna uxor	38	,,
	Judith filia	11	,,
	Eva Lemonová, ancilla	18	,,
	D. Barbara Maria Porczin, vidua	30	,,
	Joannes Müller, socius	60	,,
	Bartholomaeus Adalbertus Lütser	22	,,
	Ludmila Máslová, ancilla	26	,,
	D. Hieronymus Ortman, organista	25	,,
	Catharina Gallerin, coqua	21	,,
	Habet unum socium abiturum et est lutheranus		
	Margaretha Praierin, vidua	60	dedit
	Urbanus Freitag, arcularius	68	,,
	Lucia uxor	42	,,
11. Apud tres mauros [č. p. 282]	D. Joannes Huber	42	,,
	Maria Huberin uxor	35	,,
	Michael Herman socius	24	,,
	Daniel Müller	25	,,
	Margaretha Clara Mullerin uxor	23	,,
	Andreas Halbsteg, socius	17	,,
	Valentinus Rocher, socius,	29	,,
12. Apud auream catenam[8]) [č. p. 281]	non potui habere schedas; habitat in illa domo unus cum uxore sua lohag [!] Eminentissimi principis nostri		
13. Apud ephypiarium[9])	D. Georgius Dylmon, civis	50	dedit
	Alexander Laiser, socius	25	,,
	Catharina Smidin, ancilla	18	,,
	Elisabeth Lislin	—	,,
14. Vingleriana[10]) [č. p. 279]	D. Christophorus Solomon Paier	41	,,
	Octavia Paierin uxor	26	,,
	Sabina Paierin	12	,,
	Eva Barbara Balhalterin	20	,,

[8]) Majitelka Anna Marangoni — rkp. 2174, fol. G 28b.
[9]) Držitel Tylman byl sedlář — rkp. č. 2217, fol. B 7b.
[10]) U ,,černého orla". Předešlý majitel Tobiáš Winkler prodal r. 1650 bradýři Krištofu Baierovi — tamže, fol. B 7 b.

	Georgius Freundt, discipulus	13	dedit
	Joannes Ludovicus Thürorf	19	,,
	Joannes Bartholomaeus Heerthing	21	,,
15. Domus ad tria corda [č. p. 278]	D. Joannes Jacobus Guttmon, civis	54	,,
	D. Virginia Guttmanin uxor	40	,,
	Martha Campionin	18	,,
	Maria Everlin, coqua	52	,,
	D. Thobias Bach, civis	46	,,
	D. Dorothea Bachin, uxor	22	,,
	Elisabetha Bachin filia	12	,,
	Helena Hilissin, coqua	26	,,
	Joanna Elisabeth Borberin, ancilla	18	,,
	Anna Catharina Honová	20	.
16. Ad aureum calcar [č. p. 277]	D. Nicolaus Neltl, civis et sartor	45	,,
	Anna uxor	27	,,
	Catharina Osterová, ancilla	20	,,
	Habet 5 filios, qui scholas Patrum Societatis frequentant		
17. Domus Slavatiana[11])	D. Thomas Regner, sartor et civis	37	dedit
	Magdalena Regnerin uxor	30	,,
	D. Joannes Henricus Brainer, sartor et civis	39	,,
	Elisabeth Catharina uxor	43	,,
	Anna Maria Sensin filia	17	,,
	Joannes Jacobus Sense, filius et studiosus	15	,,
	Daniel Wendelin	18	,,
	D. Henricus cum sua coniuge non dederunt schedas		
18. Ad albam rosam [č. p. 276]	Michael Kulsammer	39	dedit
	Eva Kulsamberin uxor	40	,,
	Catharina Kregerin, vidua	50	,,
	Ursula Herschin	20	,,
	Desunt tres schedae ex hac domo, non potui acquirere		
19. Domus Poletiana	D. Georgius Polet	—	dedit
	D. Maria Poletin uxor	—	,,
	Catharina Scholniczin, ancilla	—	,,
	Juliana Arnardin	—	,,
	Anna Schoferin	—	,,
	Regina Jackschin, nutrix	—	,,
	Gunegundis Rotenbergerin, coqua	—	,,
	Volfgangus Ernestus Thumseker	—	,,
	Michael Venceslaus Polet studiosus	—	,,

[11]) Dědiců po nej. kancléři Vilémovi Slavatovi († 1652). Deskový.

	Georgius Ploha } studiosi	—	dedit
	Ferdinandus Heifelter }	—	,,
20. Gröfiana	D. Catharina Kröffin, civissa et vidua	—	dedit
	Generosus D. Joannes Kröff de Greffenburg	—	,,
	D. Margaretha Gröffin coniunx	—	,,
	Magdalena Chotělovská	—	,,
	Martinus, starší	—	,,
	Christophorus, podstarší	—	,,
	Anna Černá	—	,,
	Paulus, braxator	—	,,
	Veronica Kolínská	—	,,
	Fridericus Grün	—	,,
	Dorothea Fišková	—	,,
	Georgius Rosak	—	,,
	Anna Maria Kalperganin	—	,,
	Georgius Madl	—	,,
	Martinus Waller	—	,,
	Desunt záškodní, ab illis non potui schedas habere, sunt homines vagi		
21. Chlupiana[12]) [č. p. 6]	D. Thomas Sixt	49	dedit
	Barbara Sixtin uxor	45	,,
	Anna Kulpocherin	16	,,
	Dorothea Krousin	20	,,
	D. Christophorus Krav, pistor et civis	40	,,
	Anna Krabin uxor	50	,,
	Joannes Adamus Schmidt	20	,,
	Anna Ziereissin	35	,,
	Johanna Königin	11	,,
	Elisabeth Herbothová	18	,,
	Catharina Polívka	12	,,
	Henricus Rumel	16	,,
	Sebastianus Dixler	28	,,
	Sybilla Wikin	20	,,
	Catharina Anglerin	20	,,
22. Domini Oriers	Nobilis D. Daniel Stephanus Oriers, senator	47	dedit
	D. Christina Oriersin coniunx	36	,,
	Dorothea Veselá, coqua	20	,,
	Anna Kačina, ancilla	15	,,
	Dorothea Hochemacklin, nutrix	18	,,
	Anna Matějčková, ancilla	15	,,
	Regina Ewrle	23	,,
	Adamus Ewrle, starší	34	,,
	Anna Eberin mater	70	,,
	Matthias Frauhoffen, podstarší	25	,,

[12]) Uprostřed 16. století patříval Martinu Chlupovi.

	Matthaeus Geršmondt	28	dedit
	Joannes Pechsücker	30	,,
	Venceslaus Toblata	23	,,
	Joannes Wrber	26	,,
	Thomas Khill	31	,,
	Anna Dorothea Henrichová	20	,,
23. Ad album bovem	D. Melichar Adalbertus Worel, civis	29	,,
	Maria Magdalena uxor	32	,,
	Joannes Mahler	56	,,
	Apollonia Erbin, coqua	40	,,
	Christophorus Heroldt, sutor et civis cath.	41	non dedit
	Magdalena Heroldtin uxor	42	dedit
	Venceslaus Heroldt et Georgius filii, studiosi	—	—
	Jacobus Florianus Zigl, studiosus	—	—
	Est una femina nomine Barbara, schedam dare non vult, nescio, utrum sit catholica		
24. Ad tres ursos	Domina Lucretia Muschikin, civissa, vidua	41	dedit
	Thomas Sixt	20	,,
	Tres studiosi, qui student apud P. P. Societatis		
25. Ad auream clavim D. Mizeron [č. p. 270]	Dominus Franciscus Miserani	47	dedit
	D. Anna Splendida uxor	31	est in bonis, schedam habet secum
	D. Joannes Tibelius	28	dedit
	Rosina uxor	29	,,
	Martinus Kratochvíle	18	,,
	Joannes Ficz	60	,,
	Michael Žaloudek	15	,,
	Margaretha Fisserin	36	,,
	Elisabeth Kovářová	18	,,
26. Domus Hybliana	Nobilis D. Joannes Jacobus Hibl, senator	44	dedit
	D. Anna Francisca Hiblin coniunx	35	,,
	Joanna Francisca Hiblin filia	11	,,
	Godefridus Pompeii	24	,,
	Casparus Schindler	60	,,
	Elisabeth Bučková	24	,,
	Maria Ulmin, ancilla	21	,,
	Jacobus Rittel	36	,,
	Ludmila Rittlová	24	,,
	Susanna Remin	17	,,

27. Valderotiana[13]) [č. p. 270]	Nobilis Domina Catharina Walderodin	—	dedit
	Venceslaus Měšťák	—	,,
	Magdalena Kozitsky	—	,,
	Dorothea Hrdličková	—	,,
	Georgius Maier	—	,,
	Gregorius Maier	—	,,
	Joannes Plzenský	30	,,
	Ipsius uxor deest		
28. Ad aureum botrum [č. p. 267]	Margaretha Chrisnickin	30	dedit
	Christophorus Jacob	27	,,
	Gunegundis Arnoldin	30	,,
	Dorothea Reiserin	21	,,
	In hac domo sunt homines tres lutherani advenae, qui sua negotia hic peragunt iterum abituri		
29. Klobicziana[14]) [č. p. 266]	Nobilis D. Joannes Klobitz, senator	—	dedit
	D. Magdalena Klobiczin coniunx	—	,,
	Susanna Vondroviczin	—	,,
	Anna Helena		,,
	Susanna Kouřimská	—	,,
	Dorothea Islin	—	,,
	Joannes Adamus Rössl	—	,,
	Joannes Rees	—	,,
	Catharina Fričková	—	,,
	Georgius Achac	—	,,
	Sabina Bitteresová	—	,,
	Joannes Reicheldt	—	,,
	Jacobus Klatz	—	,,
	Anna Ferová	—	,,
	Anna Pemilin	—	,,
	D. Georgius Vyhnanský	—	,,
	Maria Vyhnanská uxor	—	,,
	Venceslaus Zavadczil	—	,,
	Matthaeus Lerl	—	,,
30. Landšadliana[15]) [č. p. 265]	Nobilis D. Severinus Landšadl, senator	50	,,
	D. Catharina coniunx	24	,,
	Dorothea Mizina, coqua	24	,,
	Magdalena Fentová, ancilla	18	,,
	Joannes Herbett	—	,,
	Margaretha Herbettin uxor	—	,,
31. Petrpiczziana	D. Joannes Wünsch, civis	70	,,
	Anna Wünschin uxor	40	,,
	Georgius Chudoba	29	,,

[13]) ,,Hrachovský", Kateřiny, vdovy po Janovi Walderodovi z Eckhausen.
[14]) U ,,zlatého stromu".
[15]) U ,,červeného jelena".

	Catharina Lüchtin	—	dedit
	Joannes Breda	30	,,
	Una deest nimirum uxor Chudobae		
32. Swabliana [č. p. 263]	Nobilis D. Simon Schwabl	65	,,
	D. Anna Schwabliana coniunx	51	,,
	Anna Schwablin	25	,,
	Andreas Gulielmus Mussgethatl	21	,,
	Joannes Godefridus Harter	24	,,
	Joannes Georgius Hoch	17	,,
	Paulus Plener	27	,,
	Georgius Wilhelm	30	,,
	Catharina Jarošová	28	,,
	Elisabeth Moravcová	26	,,
	Maria Strüblin	22	,,
	Ludmila z Chotovic	35	,,
33. Santiniana [č. p. 262]	D. Santinus de Bossi, civis	—	,,
	Anna de Bossin coniunx	—	,,
	Joannes de Bossi	—	,,
	Anna Maria de Bossin	—	,,
	Georgius Eismann	—	,,
	Caspar Piatus	—	,,
	Dominicus Angothon	—	,,
	Maria Magerin	—	,,
	Elisabeth Relczerin	—	,,
	Joannes Paumkartner	—	,,
	Franciscus Obertum	—	,,
	Maria Sulden	—	,,
	Catharina Baffin	—	,,
34. Miseroniana Dyonisii[16]) [č. p. 261]	Martinus Nopfl	—	,,
	Jacobus Miller	—	,,
	Matthaeus Spaann	—	,,
	Barbara Spaanin uxor	—	,,
	Anna Maria Laurin	—	,,
	Thomas Maar, pincerna	28	,,
	Barbara Maarin uxor	24	,,
	Joannes Michellind	20	,,
	Dorothea Swarczin	20	,,
	D. Georgius Sortor	49	,,
	Anna Skobrin	—	,,
	Unus deest, qui respondit se daturum, postquam supremus burggravius mandaverit		
35. Khinsliana[17]) [č. p. 260]	Gen. D. Abrahamus Khünstl	77	dedit
	D. Abrahamus Künzel filius	30	,,
	D. Catharina Kinczlin coniunx	28	,,

[16]) Po majiteli Divišovi Miseronovi, J. Mti cís. šacmistru na hradě pražském.
[17]) U „tří korun". Majitel Abraham st. Günzl z Günzlfeldu, rada čes. komory.

	Joannes Bernardus Hoffmann	22	dedit
	Jacobus Lenhardt	19	..
	Catharina Wolpraczkowá	40	..
	Dorothea Pedovsová	16	..
	Nicolaus Sádlo	46	..
	Juliana Sádlová	40	,,
	D. Christophorus Kauffmann	37	..
	Dorothea Kauffmannin uxor	30	..
	Joannes Georgius Braun	19	..
	Anna Haviková	19	..
36. Renthaus sive Pauhoviana	Gen. Dominus Sigismundus Pauhoff	—	..
	Nob. D. Esther Pauhoffin coniunx	—	..
	Venceslaus Waldřický	—	..
	Joannes Chral	—	..
	Joannes Kustoš	-	..
	Dorothea Lenwain	—	..
	Joannes Henrich	—	..
37. Lichensteiniana	D. Paulus Klöckner	53	..
	Barbara Klöcknerin uxor	39	..
	Barbara Fischerin, ancilla	30	..
38. Špalkiana	D. Georgius Venceslaus Lignelius, cantor	35	..
	Maria Magdalena uxor	26	..
	Mariana Zelenková, ancilla	39	..
	Catharina Chramecká	60	..
	Nicolaus Vojtěch	50	..
	Mariana Vojtěchová mater	72	..
	D. Joannes Friczhans, sartor et civis	39	..
	Salomena Friczhansin uxor	40	..
	Joannes Rispler	16	..
	Joannes Hofsgal, socius	19	..
	Joannes Beer, tabellarius	39	..
	Barbara Beerin uxor	40	..
	Agatha Beerin filia	15	..
39. Czukrmaniana	Sylvester Manner, sutor et civis	36	,.
	Sabina Mannerin uxor	40	..
	Maria Marquardin, vidua	27	..
	Margaretha Ingrissin, vidua	35	..
	Susanna Ingrissin	18	..
	Joannes Walwermann	—	,.
	Christina Elmarzová	50	..
	Elisabeth Teichertin	30	..
	Maria Fleislová	—	..
	Elisabeth Černá, ancilla	23	..

40. Domus Stannarii ad Jesuitas	Paulus Kaitner, stannarius et civis Anna Kaitnerin uxor Anna Maria Rufmin, ancilla	42 48 23	dedit ,, ,,
41. Alter Stannarius	D. Martinus Wolff, stannarius et civis Elisabeth Wolffin uxor Joannes Georgius Wolff, discipulus et cognatus Andreas Schedel Anna Schofferin, ancilla	32 46 16 18 20	,, ,, ,, ,, ,,
42. Kubetiana[18])	D. Gulielmus Christophorus Bartsch Maria Magdalena Bartschin uxor Maria Kobettin Maritus eius deest Susanna Hacklin, ancilla Maria Hacklin, ancilla Sabina Schillingin, ancilla	34 27 30 — 20 21 24	,, ,, ,, — dedit ,, ,,
43. Verdemoniana[19])	D. Joannes Jacobus Paravicin D. Maria Anna Parawiczin coniunx Anna Francisca Trentinin Catharina Ludmila Swebin Ludmila Slavíková Dorothea Millerin Catharina Vavřincin Magdalena Žáková Bartholomaeus Martinelli Augustinus Martinelli parens Carolus Schönfeldt Abraham Sádlo Joannes Georgius Forchett Georgius Adamus Wittman Casparus Hampl	38 19 21 20 31 22 22 23 11 40 24 14 25 23 25	dedit ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
44. Schmidliana	D. Kilianus Pfeffer, chirurgus et civis Dorothea Pfefferin uxor Christianus Joannes Schrad, discipulus Carolus Vonüllin, discipulus Dorothea Kilianin cognata Catharina Prikrin, ancilla Habet duos socios lutheranos	40 39 17 16 32 26	,, ,, ,, ,, ,, ,,
45. D. Fortunati	D. Fortunatus Kastelmaur, mercator et civis Catharina Kastelmaurin uxor Maria Elisabetha Tumerin, ancilla	35 20 18	dedit ,, ,,

[18]) Podle bývalého majitele Petra Kobety (koupil r. 1627) — rkp. č. 2216, fol. H 2 b.
[19]) Patřil dědicům po dvorském kupci Janovi Kř. Werdemanovi.

	Sybilla Waczlin, ancilla	25	dedit
	Gio. Giandro Agnollino	19	,,
	Zacharias Tobias Pach	16	,,
46. Farmacopoliana	D. Georgius Weiss, farmacopola et civis	—	,,
	Elisabeth Catharina uxor	—	,,
	Joannes Jeremias	—	,,
	Elias Londinger	—	,,
	Hieronymus Ill, socius	26	,,
	Matthaeus Ferdinandus Uklaeus, socius	27	,,
	Anna Schöfflin, ancilla	—	,,
	Anna Maria Sabathin, ancilla	25	,,
	Dorothea Dröffin[20])	18	,,
	Pars secunda[21]) incipit.		
47. Domus D. Cassini [č. p. 257]	D. Antonius Cassini, chirurgus et civis	46	dedit
	D. Margaretha Cassinin coniunx	40	,,
	Maria Barbara Cassinin filia	13	,,
	Margaretha Schmidin, ancilla	17	,,
	Catharina Kollpergerin	46	,,
	Agatha Breslauerin	40	,,
	Sylvester Trusda, discipulus	18	,,
	Joannes Plestry, discipulus	15	,,
	Socium unum habet lutheranum		
48. Marcziana[22]) [č. p. 256]	Nullam consignationem acquisivi nec schedas		
49. Plailebliana[23])	Nullam consignationem acquisivi nec schedas		
50. Ad tres angelos [č. p. 254]	D. David Ezechiel Gross, civis	45	dedit
	D. Anna Maria Grossin uxor	25	,,
	Catharina Tauschin cognata	13	,,
	Catharina Dunglerin, ancilla	25	,,
	Elisabeth Weinerin, ancilla	23	,,
	D. Martinus Riczel, sutor et civis	37	,,
	Eva Riczlin uxor	26	,,
	Nicolaus John	19	,,
	Georgius Werner, Tafeldecker Eminentissimi Principis nostri dicit se dedisse schedam in aula	—	—

[20]) První čtvrt (zde ani neoznačená), zahrnující náměstí a Mosteckou ulici, má v role 78 domů.
[21]) Nerudova ulice a zámecké schody.
[22]) Pavla hraběte Morzina, deskový — D. Z. 304, L 5a/7b.
[23]) Alexandra Regniera svob. pána z Bleylebenu.

	Barbara Wernerin uxor	53	dedit
	Ludmila Hanzlíková	11	,,
51. Ad rubrum agnum [č. p. 253]	D. Joannes Schuster, pistor et civis	40	,,
	Catharina Schusterin uxor	28	,,
	Venceslaus Jelínek	—	,,
	Christina Adlerin	—	,,
	Elisabeth Meirin	—	,,
52. U sedláře	D. Bernardus Mekl, civis et ephypiarius	68	,,
	Susanna Meklin uxor	48	,,
	Balthasar Raber	19	,,
	Deest scheda socii et unius ancillae		
53. Leboriana[24])	Joannes Ibl	28	dedit
	Margaretha Ibelin uxor	27	,,
	Jan Ambrož	—	,,
	Anna Ambrožová	—	,,
	Anna Saifferin	—	,,
	Dorothea Aurin	—	,,
54. Renthauz[25]) [č. p. 250]	D. Paulus Groman, vietor et civis	—	,,
	Rebecca Kramanin uxor	—	,,
	Abraham Groman frater	—	,,
	Dorothea Halzhagin	—	,,
	Hieronymus Bronholtzer	—	,,
	Barbara Ekwordin, vidua	—	,,
	Anna Lachlin filia	—	,,
	Anna Dorothea Hausin non habet sched.	—	—
	Martinus Taubinger	—	dedit
	Dorothea Taubingerin uxor	—	,,
	Catharina Schmidallerin	—	,,
	Joannes Kottek	—	,,
	Mariana Lothin	—	,,
	Georgius Gibal	—	,,
	Maria Gibelin uxor	—	,,
	Dorothea Hlücherin	—	,,
	Paulus Skřivánek, ludi magister	—	,,
	Catharina Otilia uxor	—	,,
	Joannes Křižátecký, sutor et civis	—	,,
	Dorothea Křižátecká	—	,,
	Ludmila Kornovská	—	,,
	Anna Hannin	—	,,
	Martinus Rosenkranz	—	,,
	Elisabeth Rosenkranzin uxor	—	,,
	Anna Tesařská	—	,,
	D. Sigismundus Praum, aurifaber et civis	52	,,
	Anna Barbara Praumin uxor	—	,,

[24]) Liburnovských dědicu — rola.
[25]) Zádušní dům kláštera sv. Anny, deskami se řídící — starý renthauz.

	Susanna Praumin	—	dedit
	Antonius Praun filius	—	non dedit
	Agnes Maieronová	—	dedit
	Barbora Schanzin	—	..
	Margaretha Schmidin	—	dedit praecedentis anni
55. U Czelschneiderů	Dominus Hermannus Lumen	40	dedit
	Domina Anna Barbara uxor	30	..
	Maria Kralin, ancilla	23	..
56. Hans Türkiana[26]) [č. p. 248]	Dicunt se schedas dedisse proprio domino domus		
57. Apud Füršt	D. Georgius Füršt, pistor et civis	46	dedit
	Anna Maria Fürštin uxor	38	..
	Anna Maria Fürštin filia	12	..
	Matthias Hubner	17	..
	Anna Nesslin	27	..
	Michael Bauerfenndt	—	non dedit
58. Apud ephypiarium[27])	D. Joannes Hegell, civis	38	dedit
	Catharina Hegellin, uxor	28	..
	Catharina Křížková, ancilla	19	..
	Joannus Georgius Vagelwert, socius	23	..
	D. Georgius Fiebiger, registrator	46	..
	Ludmila Fiebigerin uxor	37	..
	Magdalena Robičková	43	..
	D. Andreas Egger, faber ferrarius et civis	31	..
	Ursula uxor	24	..
	Joannes Georgius Stainer, socius	18	..
	Dorothea Sairin	18	..
	Socium unum habet lutheranum		
59. Gugleriana domus	D. Jeannes Kugler, faber ferrarius et civis	62	dedit
	Dorothea Kuglerin uxor	28	..
	Magdalena Kuglerin, ancilla	15	..
	Sebestianus Dorner, socius	23	..
	Georgius Ulmik, discipulus	18	..
60. U Krejčířů	Catharina Keglerin, vidua	48	..
	Georgius Upelt	30	..
	Dorothea Upltová	29	..
	Helena Holomucká	40	..
	Ludmila Manassová	50	..

[26]) Podle Jana Turka, jemuž patříval v 16. století.
[27]) Majitel Jan Hegelin byl sedlář.

61. Summwinter	D. Venceslaus	—	—
	Matthias, famulus	20	dedit
	Matthias Pásek, famulus	27	,,
	Elisabeth ze Cvrčovic, ancilla	20	,,
	Magdalena Konopická	40	,,
	Rosina, ancilla	30	,,
62. U Mlynářů	Stephanus Studnička	—	dedit
	Susanna Studničková uxor	—	,,
	Andreas Schuberth	—	,,
	Margaretha Schuberthin	—	,,
	Paulus Stechovský	—	,,
	Dorothea Stechovská uxor	—	,,
	Gunegundis Pettwertin	—	,,
	Joannes Bílej	—	,,
	Georgius Blažej	—	,,
	Anna Krejčová	—	,,
	Catharina Lisková	—	,,
	Rudolphus Christophorus Prain	—	,,
	Anna Streczová	—	,,
	Marie Maštalířka	—	,,
	Catharina Zadruhová	—	,,
	Anna Rucheřka	—	,,
	Jan Budilovský	—	,,
	Jacobus Budilovský frater	—	,,
	Magdalena Budilovská	—	,,
	Venceslaus Klat	18	,,
	Duae desunt schedae	—	
63. Ad viridem regem [č. p. 238]	D. Leonardus Plaile, sartor et civis	40	dedit
	Anna Barbara Plailin uxor	49	,,
	Dorothea Plailin filia	14	,,
	Joannes Habener	48	,,
	Regina Anna Huberin uxor	37	,,
	Anna Heberin filia	16	,,
	Barbara Heberin filia	21	,,
	Vitus Reiter	58	,,
	Maria Reiterin uxor	29	,,
	Wolfgangus Saidl	39	,,
	Justina Saidlin uxor	40	,,
	Thomas Theuer	—	,,
	Ursula Thousin uxor	—	,,
	Anna Kršňáková	50	,,
	Jacobus Novotný	60	,,
	Joannes Paulus Hanuss	34	,,
	Catharina Schwantnerin	—	,,
	Venceslaus Lišetický	40	,,
	Dorothea Mosikářová	—	,,
	Margaretha Rothsneblin	—	,,
	Catharina Pamská	—	,,
	Eva Machin	—	,,

64. Ad albam rapam [č. p. 237]	D. Paulus Rein, civis Anna Rainin uxor Tobias Müllner Gertrudis Müllnerin uxor Anna Douškin Jacobus Počkaj Dorothea Piczová Duae personae non dederunt et unus est sartor lutheranus	40 48 — — — — —	dedit ,, ,, ,, ,, ,, ,,
65. Ad viridem cancrum [č. p. 235]	D. Joannes Bartlák, civis Maria Anna Bartlin uxor Anna Catharina, ancilla	51 54 21	dedit ,, ,,
66. Keltenhauriana	D. Gabriel Keltenhauer, aurifaber et civis Elisabeth uxor Laurentius filius Joannes Georgius filius Ursula Balthasarin Anna Sabina Harassin Marcus Hubeck Duo socii lutherani	53 46 14 12 40 17 15	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
67. Altmaniana	D. David Norbertus Altman, civis D. Anna Altmanin uxor Elisabeth Hlaváčková, ancilla	50 70 20	dedit ,, ,,
68. Schaleriana	D. Georgius Thom, pistor et civis Ludmila uxor Tobias Thom frater Daniel Ross, socius Catharina Lolin, ancila Anna Maria Marin Andreas Nauman Maria uxor Michael Mayer Judith uxor Jan Longa	29 30 18 19 27 18 60 60 50 40 50	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
69. Ad cygnum [č. p. 232]	Jacobus Krejčí Ludmila Uhlířská Martinus Hoppmon Anna Segorková Magdalena Křivánková Anna Fiková Joannes Sykora Jan Fika Ludmila Ptáčková	30 40 50 40 30 70 24 — 70	dedit ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,

70. Subertiana[28])	D. Gertrudis Schaberin, civissa et vidua	40	dedit
	Anna Christina Schaberin filia	20	,,
	Georgius Štěpán	15	,,
	Martin Štěpák	12	,,
	Magdalena Štěpáková	37	,,
	Venceslaus Třebický	—	,,
	Maria Schummerin	—	,,
71. Strakiana	D. Bartholomaeus Straka, civis	64	,,
	Ludmila uxor	40	,,
	Anna filia	12	,,
72. Pelitziana	D. Venceslaus Pelikán	70	,,
	Dorothea uxor	60	,,
	Barbara Sponczová	—	,,
	Desunt duo vinitores; dicunt se dedisse pergmaistero		
73. Kocziczkiana	Eva Ziglerin	50	dedit
	Catharina Hodmodna	40	,,
	Nicolaus Novička	50	,,
	Ludmila uxor	50	,,
	Anna Maková	60	,,
	Thomas Choura	19	,,
	Desunt schedae ipsius hospitis et hospitae		
74. Bossiana	Non scio, utrum sint catholici homines, nolebant dare schedas nec respondere dignabantur exceptis his:		
	Valentinus Polák, sutor et civis	60	dedit
	Uxor non dedit	—	—
	Josephus Domažlický	—	dedit
	Uxor non dedit	—	—
	Anna Hortová	—	dedit
	Margaretha Thimblin	—	,,
75. Latwikiana	D. Joannes Christophorus Brahl, civis	31	,,
	Catharina uxor	25	,,
	Elisabeth Roštokin	40	,,
	Catharina Karásková	50	,,
	Ursula Magistříčková	50	,,
	Dorothea Klasserin, vidua	40	,,
	Catharina Fišerin	39	,,
	Anna Raynová	40	,,
	Christophorus Raiberger	45	,,
	Maria Anna	29	,,
	Catharina Kraziczová	40	,,
	D. Thomas Freimeniger, civis	46	,,

[28]) Patřil Šoberovským dědicům.

	Dorothea uxor	38	dedit
	Anna Budovička, lutherana	—	—
	Kapsa non voluit confiteri		
76. Wolfiana[29])	D. Christophorus Camerdinger, pictor et civis	28	dedit
	Ludmila uxor	30	,,
	Catharina Krabicová, vidua	40	,,
	Matthaeus Wagner	50	,,
77. Ad auream rotam	D. Joannes Rudolphus Marckert, civis	40	,,
	Ursula uxor	30	,,
	Margaretha Morin, ancilla	21	,,
	Eva Herin	30	,,
	Thomas Funk	—	,,
	Anna Lebetina	—	,,
	Emilia Dorothea Schleffpergerin	—	,,
	Dorothea Illerin	—	,,
	Martha Kerin	—	,,
	Anna Hanschelin	—	,,
	Catharina Řezáčka	—	,,
	Barbara Kroczin	—	,,
78. U Tesařů	D. Petrus Saidl, faber lignarius et civis	43	dedit
	Susanna uxor	40	,,
	Eva Saidlin soror	24	,,
	Christina Hohenbergerin	23	,,
	Matthaeus Deink	40	,,
	Margaretha uxor	36	,,
	Georgius Kraus	40	,,
	Anna uxor	40	,,
	Georgius Helkich, Thorschicz, dedit in arce schedam	—	—
	Dorothea uxor	38	dedit
	Maria Myllerin, vidua	36	,,
	Martinus Prunka	30	,,
	Maria	37	,,
	Catharina Moravická	48	,,
	Joannes Hulka	—	non dedit
	Dorothea Hulková uxor	30	dedit
79. Arcularii	D. Christophorus Nestl	37	,,
	Dorothea uxor	28	,,
	Joannes Onmuk, socius	30	,,
	Anna Czenklerin, ancilla	20	,,
	Dorothea Fugin	27	,,
80. Beeriana	D. Nicolaus Beer, civis	40	,,
	Maria uxor	33	,,

[29]) Držel Daniel Wolf z Štrospurka — rkp. č. 2216, fol. G 13ab.

80. Beeriana	Petrus Foršt	59	dedit
	Catharina uxor	40	,,
	Barbara Spanin, vidua	60	,,
	Catharina Colin	—	,,
	Maria Suchczová	50	,,
	Anna Donnin	50	,,
	Matthaeus Kall	30	,,
	Anna Maria Frechingerin	50	,,
81. Kommerhouzin	D. Maria Markin, vidua	90	,,
	Anna Maria filia	32	,,
	D. Joachimus Longe, civis	39	,,
	Ludmila uxor	50	,,
	Georgius Slavatta	—	,,
	Venceslaus Březina	50	,,
	Dorothea uxor	40	,,
	Eva Rodin	50	,,
	Matthias Recz	—	,,
	Maria Stroková	—	,,
	Susanna Trechterin	—	,,
	Catharina Hirlin	—	,,
82. Slavatiana	D. Augustinus Waishaibl, praefectus aulae	—	dedit
	D. Isabella uxor	—	,,
	Matthias Divišovský	—	,,
	Hieronymus Holzschaller	—	,,
	Jacobus Lang	—	,,
	Anna, ancilla	—	,,
	Georgius Dander	—	,,
	Laurentius Hoider	—	,,
	Magdalena Dorchová	—	,,
	Paulus Klásek	—	,,
	Martinus Švanda	—	,,
	Margaretha Burfin	—	,,
	Hans Weiss	—	,,
	Magdalena Turkin	—	,,
	Lucas Uxa	—	,,
	Judith Constantia Chartnerin	—	,,
	Eleonora Veronica Mrkotschin	—	,,
	Martinus Bogner	—	,,
	Andreas Baumaister	—	,,
	Matthias Hodějovský	—	,,
	Gregorius Waczl	—	,,
	Lucas Pokorný	—	,,
	Petrus Behm	—	,,
	Martinus Picherle	—	,,
	Margaretha uxor	—	,,
83. Ad iridem[30]	D. Thobias Baier civis	50	,,
	Polexina uxor	42	,,

[30] Též u „tří duh" rkp. č. 2217, fol. B 27b.

	Susanna filia	13	dedit
	Johanna filia	11	,,
	Dorothea, coqua	45	,,
	Venceslaus Dreifarius, socius	30	,,
84. Pistoris	D. Christophorus Wittman	50	,,
	Maria uxor	40	,,
	Georgius Wittman filius	18	,,
	Sebastianus Lenhart, socius	27	,,
85. Krideliana[31])	Joannes Port, civis	40	,,
	Elisabeth uxor	29	,,
	Jacobus Šiffel	—	,,
	Christophorus Šiffel	—	,,
	In hac domo est aurifaber, qui nec ante annum commissariis schedas exhibuit, et de facto non scio, utrum sit catholicus. Item sunt adhuc duae domus Kridelianae, nullas schedas habere potui propter absentiam ipsius Nobilis ac Generosi domini.		
86. Walgouniana[32]) [č. p. 211]	Venceslaus Hlávka, hospes	30	dedit
	Magdalena Polexina uxor	25	,,
87. Rabštejnskiana [č. p. 210]	Nobilis D. Daniel Rabštejnský	49	,,
	D. Catharina coniunx	29	,,
	D. Anna Rabštejnská mater	79	,,
	Catharina Pergmistrová	50	,,
	Georgius Turnovský	25	,,
	Nicolaus Franz	19	,,
	Marcus Fischer	50	,,
	Judith Erbalovská	—	,,
	Magdalena Matíková	—	,,
	Elisabeth Červenka	—	,,
	Anna Nemanická	—	,,
	D. Joannes Pergermaister	—	,,
88. Swabliana[33]) [č. p. 209]	D. Andreas Ott	27	,,
	Barbara uxor	30	,,
	Anna Catharina Partakin, ancilla	42	,,
	Michael Ott frater	15	,,
89. Wilhelmiana	D. Joannes Rosswurm, civis	29	,,
	Anna uxor	25	,,

[31]) Po bývalém majiteli, apelačním radovi JUDr. Janovi Krüdellovi.

[32]) Rytíře Bohuslava Valkouna z Adlaru.

[33]) Majitel Šimon Švabl z Švalbenfeldu, rada při puchalterii čes. komory — rkp. č. 2216, fol. J 48a 49a.

90. Ad nigram aquilam [č. p. 207]	D. Matthias Zavadovius, senator	43	dedit
	Anna Maria Stierin	18	,,
	Daniel Hilsen, socius	26	,,
	Joannes Laurentius Engelschal, discip.	20	,,
	Samuel Hülden	20	,,
	Sabina Eberlin, coqua	26	,,
	Dorothea Amzová, ancilla	20	,,
	D. Petrus Fuchs, aurifaber et civis	53	,,
	Anna uxor	49	,,
	Georgius Fuchs filius	23	,,
	Maximilianus Jagesch, socius	—	,,
	Apollonia Schumannin, ancilla	26	,,
	D. Christophorus Khinl, sartor et civis	29	,,
	Veronica uxor	24	,,
	Elisabeth Hanerin, ancilla	18	,,
91. Tomasoniana [č. p. 206]	D. Petrus Tomassoni, chirurgus et civis	78	—
	Polexina Octavia coniunx	60	dedit
	Godefridus Hroschner, socius	27	lutheranus
	Joannes Weiss, socius	19	cath.
	Margaretha Sprinczlin, ancilla	19	dedit
	Maria Thauin, ancilla	18	,,
92. Bamboliana [č. p. 205]	D. Maria Bambolin, vidua	50	,,
	Regina Bambolin filia	30	,,
	Barbara Bambolin filia	22	,,
	Catharina Khinerlin, ancilla	24	,,
93. Ad pelles Salomonis [č. p. 201]	Balthasar Schaffner	28	,,
	Sabina uxor	56	,,
	D. Joannes Segmiller	45	,,
	Margaretha uxor	39	,,
	Ludmila filia	13	,,
	Joannes Bidermann	48	,,
	Eva uxor	40	,,
	Andreas filius	15	,,
	Anna Milnerin	40	,,
	Elisabeth Příbramská	50	,,
	Torschiz unus dedit schedam in arce		
94. Brotskiana [č. p. 200]	D. Christophorus Quittenius	25	dedit
	D. Regina coniunx	58	,,
	Catharina Mesrerin	21	,,
95. Schostaliana	Nobilis D. Joannes Ludovicus Schostall	—	,,
	D. Catharina coniunx	—	,,
	Eva Ceinkin, ancilla	—	,,
	Daniel Michael, famulus	—	,,
	Apollonia Spanerin	—	,,
	Matthaeus Ungelprecht	—	,,

	Nicolaus Silbergans	—	dedit
	Helena Hösslin	—	,,
96. Leschiana	D. Michael Balthazar Prosch	49	,,
	Barbara uxor	50	,,
	Anna Barbara filia	23	,,
	Michael Prosch filius	12	,,
	Joannes Paulus filius	19	,,
	Maria Elisabetha Preschin filia	21	,,
97. Schorffiana [č. p. 185]	D. Sebastianus Schorff	—	dedit
	Elisabeth uxor	—	,,
	Barbara Schorffin soror	—	,,
	Anna Maria Rennertin		,,
	Michael Schosser	—	,,
	Michael Zacharias	—	,,
	Magdalena Löplin	—	,,
	Anna Koudelková	—	,,
	Anna Lomnická	—	,,
	Adam Selner	—	,,
	Margaretha uxor	—	,,
	Joannes Krausskopf	—	,,
	Barbara uxor	—	,,
98. Maiderliana[34])	Wilhelmus Widmann	48	,,
	Anna Maria uxor	47	,,
	Wilhelmus Venceslaus Schebel	22	,,
	Joannes Georgius Steniger	12	,,
99. Statuarii [č. p. 186]	D. Ernestus Haidelberger, civis	69	,,
	Johanna uxor	53	,,
	Mathaeus Hrodt	18	,,
	Magdalena, ancilla	30	,,
	Hieronymus Koln	17	,,
	Desunt tres schedae, quas non potui habere		
100. Berkiana domus[35])	Non accepi		
101. Vitriarii[36])	Valentinus Klíma	—	dedit
	Dorothea Rejská	—	,,
	D. Jacobus Regnert, vitriarius	—	,,
	Veronica uxor		,,
	Anna Klímová	—	,,
	Udalricus Kochlík	—	,,
	Susanna Malá	—	,,

[34]) Dědicû po Lorencovi Mayderlovi z Mansperku, J. Mti cís. radě a výběrčím pomezních cel.
[35]) Deskový.
[36]) U „zlatého lva".

	Anna Králová	—	dedit
	Joachimus Olej	—	,,
	Martinus Malý	—	,,
	Thomas z Holoměřic	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Elisabeth Vinařová	—	,,
	Anna Krčmářská	—	,,
	Deest Martinus Thirsteher cum ancilla et coqua; responsum dedit, ut ipse exigam schedas a confessario, si nolim credere esse catholicus	—	
102. Pileatoris[37]) [č. p. 188]	D. Andreas Smuker, civis	—	dedit
	Maria uxor	—	,,
	Joannes Georgius Dornkreil, socius	—	,,
	D. Amos Reiwaldt, aurifaber et civis	—	,,
	Christianus Khinel, discipulus	—	,,
	Martinus Khekl	—	,,
	Maria Domkisslin	—	,,
103. Kholcheriana [č. p. 189]	Nobilis D. Thobias Franciscus Kalcher	—	,,
	Rosina Kolicherin soror	—	,,
	D. Anna Maria Hoslerin	—	,,
	Antonius Peschl	—	,,
	Barbara Jonkerin	—	,,
	Joannes Tangler	—	,,
	Nicolaus Šafář	—	,,
	Anna Friczhonsin	—	,,
	Ludmila Králová	—	,,
	Christophorus Leczl	—	,,
	Barbora Pöschlin	—	,,
	Thomas Hermannus Smidt	—	,,
	Una femina Sentlová non dedit		
104. Keberliana	D. Martinus Keberle	54	dedit
	Regina coniunx	48	,,
	Georgius Franciscus Gnosch, scriba	20	,,
	Anna Maria Proklin	19	,,
105. Mansfeldiana[38])	D. Zacharias Ring, civis et sartor	28	,,
	Susanna uxor	25	,,
	Vilibaldus Vliess	—	,,
	Socius est lutheranus		
106. Smislovskiana[39])	Jacobus Keller	—	dedit
	Eva vidua	—	,,
	Laurentius Rust	—	,,

[37]) Andres Šmuker byl kloboučník.
[38]) Deskový.
[39]) Taktéž.

107. Potiana[40]) [č. p. 181]	D. Christophorus Ernestus Schrom	—	dedit
	Ursula Catharina uxor	—	,,
	Helena Urlechtin, ancilla	—	,,
108. Loziana[41]) [č. p. 182]	D. Georgius Haermolous, sartor et civis	38	dedit
	Eva uxor	39	,,
	Veronica Hermolousin cognata	19	,,
	Rosina Hermolousin cognata	14	,,
109. Gladiatoris[42]) [č. p. 202]	D. Virgilius Koppenwaller, civis	40	,,
	Uxor	—	,,
	Georgius Černej	45	,,
	Catharina Hassmolin	28	,,
	Samuel Tynes	38	,,
	Gunegundis Veronica Portin	—	,,
	Maria Černá	26	,,
110. Muškoniana[43]) [č. p. 203]	Matthias Karas, hospes	46	,,
	Catharina Karasin	31	,,
111. Komerhauss	Joannes Mayer, hospes	37	,,
	Maria uxor	41	,,
	Anna Maria Maierin filia	12	,,
	Joannes Dalen	30	,,
112. Don Balthasariana[44])	Vitus Kherost, hospes	40	,,
	Elisabeth	39	,,
	Lucretia	40	,,
113. Diefenbachiana[45])	D. Bartholomaeus Barthl, aurifaber et civis	33	,,
	Anna Catharina uxor	24	,,
	Margaretha, ancilla	22	,,
	Joannes Martinus Moher, discipulus	15	,,
	Duos habet socios, utrumque lutheranum		
114. Štembergiana[46])	Ex familia Matthaeus Novák	—	dedit
	Catharina Nejedlá	—	,,
	Anna Barbara Švorcin	—	,,
	Anna Maria Švorcin filia	—	,,
	Nicolaus Nejedlý	—	,,

[40]) Náležel Janu Puczovi z Adlersthurnu, radovi dvorské komory — D. Z. 151, R 16a/17a.
[41]) Po Janovi Ant. Lozim z Lozimthalu — rkp. č. 2216, fol. H 18a.
[42]) Majitel Koppenwaller byl mečíř.
[43]) Ferdinanda Mussquona, jenž dědil po (? otci) Antonínovi M. — rkp. č. 2216, fol. H 2a.
[44]) U „divého muže". Po Donu Baltazarovi de Marradas, jenž daroval dům r. 1632 svému, „od J. Mti cís. legitimovanému synovi" Donu Kašparovi — tamže, fol. K 6b/7a.
[45]) Deskový.
[46]) Taktéž.

115. Franchimoniana	D. Nicolaus Franchimondt, doctor	—	dedit
	D. Judith coniunx	—	,,
	Martinus Ferdinandus Smidt	—	,,
	Dorothea Pilerová	—	,,
	Barbara Neideckerin	—	,,
	Elisabeth Voppin	—	,,
	Catharina Pullingin	—	,,
	Joannes Zelenka	—	,,
	D. Joannes Peple	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
116. Perlhefteriana	D. Georgius Richthamer, civis	—	,,
	Eva uxor	—	,,
	Maria Špenkin	—	,,
	Elisabeth Albrechtin	—	,,
	Anna Catharina Beczlin	—	,,
	Anna Šicbeckin	—	,,
	Susanna Sternerin	—	,,
	Anna Margaretha Riterscherczin	—	,,
	Elisabeth Nourková	—	,,
	Ludmila Hosíková	—	,,
	Joachimus Zalin	—	,,
	Benno Festa	—	,,
	Simon Kelner	—	,,
	Eva Kolbossnarin	—	,,
	Elisabeth Catharina Misingerin[47])	—	,,

Tertia pars[48])

117. Susteriana	D. Joannes Suster, faber et civis	39	dedit
	Catharina Susterin uxor	30	,,
	Joannes Thomas, socius	—	,,
	Elisabeth Lemin	—	,,
	Eva Bierheslin	—	,,
	Georgius Czaber	—	,,
	Philippus Irganzler	—	,,
	Lucas Dornnar	—	,,
	Barbara uxor	—	,,
	Catharina Paurin	—	,,
	Barbara Kočinská	—	,,
	Georgius Ablor	—	,,
	Socius unus lutheranus		
118. Waisiana	D. Christophorus Weiss, sartor et civis	38	dedit
	Barbara uxor	27	,,
	D. Joannes Leiffer, sutor et civis	60	,,
	Barbara uxor	50	,,
	Joannes Kasperle	—	,,

[47]) Druhá čtvrt má podle roly 79 domů, zde vykázáno 70.
[48]) Tomášská ulice, Valdštejnské náměstí, okrsek pod mostem, Újezd.

119. Velvarskiana			
120. Campioniana[49]) [č. p. 13]	D. Christophorus Maximilianus Preibisch	30	dedit
	D. Anna Virginia coniunx	21	,,
	Barbara Elisabeth Campionin	18	,,
	Franciscus Zacharias Campion	17	,,
	Franciscus Edmundus Putz	19	,,
	Christophorus Solner	20	,,
	Matthaeus Jeremias Helfeir	25	,,
	Magdalena Moczerothin	45	,,
	Catharina Franczin, coqua	27	,,
	Anna Voglin	21	,,
	Johannes Smidt	—	,,
	Anna Maria uxor	—	,,
	Barbara Heklin	50	,,
	Dorothea filia	15	,,
121. Kropffiana[50]) [č. p. 14]	Nobilis Domina Martha Kropffin	60	,,
	Clara Josepha Kortensin filia	18	,,
	Sylvester Bauer, famulus	20	,,
	Dorothea Fükerin	—	,,
	Catharina Sylvesteromin	—	,,
	Sybilla Šenffelterin	—	,,
	Martinus Reczel	—	,,
122. Kawkiana [č. p. 15]	Illma Herula Anna Maria Eusebia Kawkiana	—	,,
	Nobilis virgo Johanna Catharina Jesovská	—	,,
	Virgo Ursula Sedlecká	—	,,
	Christina Krejčin	—	,,
	Eva Ladenská	—	,,
	Christina Madaczka	—	,,
	Ludmila Zedlacká	—	,,
	Marianna puella	—	,,
	Adalbertus Močenský	—	,,
	Adamus Vocásek	—	,,
	Benedictus Konelstejnský	—	,,
	Martinus Hrdina	—	,,
123. De Clari[51]) [č. p. 16]	Georgius Sebastianus Prol, hospes domus	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Maria Prolin filia	—	,,

[49]) Dědiců po Zachariášovi Bossim de Campion — rkp. č. 2216, fol. N 39a.
[50]) Majitelka Marta byla vdova po apelačním radovi Janovi Kundrátovi Kropfovi z Altendorfu — tamže, fol. I 18b.
[51]) V pozůstalosti po Janovi hraběti Altringenovi de Clary, jenž koupil dům r. 1628 — D. Z. 303, E 8a/12b, rkp. č. 2216, fol. H 33b.

	Elias Kegger Elisabeth Catharina	— —	dedit ,,
124. Laczkiana			
125. De Thun[52])			
126. Munšwicziana	D. Joannes Lux D. Apollonia uxor Dorothea Paumonin	— — —	dedit ,, ,,
127. S. Martini	Maria Begmerin Margaretha Lieczmannin Unus deest	— —	,, ,,
128. Papazoniana[53])			
129. Hartmanniana	Thobias Maškovský Helena uxor Maria Baritrin	— — —	dedit ,, ,,
130. Černiniana			
131. Zarubiana			
132. Loubskiana	Nobilis ac Generosus D. Adamus Jaroslaus Loubský D. Carolus Berkmann, praefectus Jacobus Andreae Anna uxor Joannes Kovář Georgius Ussl	— — — — — —	dedit ,, ,, ,, ,, ,,
133. Kolowratiana	D. Joannes Mann, sutor et civis Maria uxor Anna filia Nicolaus Maier, socius D. Joannes Schumin, aurifaber et civis	40 36 15 19 30	,, ,, ,, ,, ,,

[52]) Vdovy Markéty Anny Thunové, dříve dům Roupovský, deskový.

[53]) Po Janovi Bonaventurovi Papazonim z Klarštejna, komorničím starostovi při deskách zemských, deskový stejně jako č. 129, 130, 132, 133 a 134.

	Maria uxor	22	dedit
	Gunegundis Maler	60	,,
	Simon Url, discipulus	15	,,
	Michael Dez, discipulus	17	,,
134. Lesliana domus[54])			
135. Ewerliana	Joannes Siegel, hospes domus	—	dedit
	Regina uxor	—	,,
	Una deest		
136. Markiana	Anna Maria Jebockin	—	dedit
	Ludmila Svinková	—	,,
	Paulus Svinka	—	,,
	Anna Margaretha Bergmillerin	—	,,
	Christophorus Breibisch	65	,,
	Margaretha uxor	40	,,
	Jacobus filius	13	,,
137. Wingleriana	Sigismundus Wilegner	31	,,
	Maria uxor	28	,,
138. Marogana	D. Dorothea Marová, vidua	40	,,
	Maria Březinová	—	,,
	Apollonia Březinová	—	,,
	Susanna Řetězářka	—	,,
	Thomas Březina	—	,,
	Petrus Paumon	—	,,
	Maria Nirbergerin	—	,,
	Barbara Polenšteinin	—	,,
	Elisabeth Chrisbergerin	—	,,
	Magdalena Paumanin	—	,,
	Duae desunt duorum virorum		
139. Urbaniana	D. Petrus Hermann, lanio et civis	—	dedit
	Elisabeth uxor	—	,,
	Gregorius Rautler, socius	—	,,
	Daniel Příhoda, socius	—	,,
	Maria Knoblochin, ancilla	—	,,
140. Postarii	Achacius Hieronymus Peczoldt	48	,,
	Catharina Eleonora Bartholomein	50	,,
	Ottilia Heesin	20	,,
141. Kopitariana	Thomas Šestiměstí	—	dedit
	Georgius Drvoštěp	—	,,

[54]) Waltera hraběte z Leslie — D. Z. 151, J 3b/5b.

	Maria Křížová	—	dedit
	Anna Kindin	—	,,
	Judith Kovářová	—	,,
	Margaretha Romulin	—	,,
	Cecilia Sechštetlin	—	,,
	Martha Millerin	—	,,
142. Ad turtures	Catharina Precherin	—	,,
	Anna Catharina Müllerin	—	,,
	Joannes Kopa	—	,,
	Catharina Černá	—	,,
	Catharina Švorcin	—	,,
	Joannes Piget	—	,,
	Procopius Kuřátko	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Elisabeth Skálová	—	,,
	Dorothea Skálová	—	,,
143. Frankiana	D. Henricus Frank, lanio et civis	—	,,
	Maria Magdalena uxor	—	,,
	Matthias Beránek, socius	—	,
	Anna Skálová, coqua	—	,,
	Matthias Port, socius	—	,,
	Unus socius deest, qui non deposuit schedam		
144. Ad aureum pelicanum [část č. p. 458]	D. Sigismundus Piedermas, senator	53	dedit
	D. Dorothea coniunx	43	,,
	Ursula filia	13	,,
	Magdalena Foxová	63	,,
	Anna Pidermasová, ancilla	17	,,
	Judith Jenišová, ancilla	22	,,
	Severinus Fišer, socius	21	,,
	Joannes Carolus Sixt, socius	24	,,
145. Kinliana [část č. p. 457]	Nobilis D. Elisabeth Kesselerin	—	dedit
	Nobilis D. Joachimus Kesseler	—	,,
	Nobilis D. Anna Theresia Schelhartin	—	,,
	Nobilis D. Johanna Maria Krechlin	—	,,
	Clara Kredetin	—	,,
	Anna Fridlin	—	,,
	Susanna Kumpmannin	—	,,
	Anna Maria Schelhartin	—	,,
	Joannes Redlicz	—	,,
	Georgius Hladký	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
146. Castelli [č. p. 455]	D. Joannes Castelli, senator	—	,,
	D. Barbara coniunx	—	,,
	Joannes Hillert	—	,,

	Margaretha uxor	—	dedit
	Joannes Tauffner	—	,,
	Anna Reutterin	—	,,
	Henricus Kunemann	—	,,
	Elisabeth Hanin	—	,,
	Catharina Ramanin	—	,,
	Elisabeth Krausin	—	,,
	Stephanus Kraus	—	,,
	Dorothea Krausin	—	,,
	Anna Ditrichin	—	,,
147.	Laurentius Souczek	—	,,
Wiskocziliana	Ludmila Zvoníčková	—	,,
[č. p. 453]	Georgius Alexa	—	,,
	Mariana Maratin	—	,,
	Thomas Marad	—	,,
	Dorothea Hillerová	—	,,
	Maria Laurová	—	,,
	Jacobus Rott	—	,,
	Joannes Žádný	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Magdalena Řezačka	—	,,
	Margaretha Veselská	—	,,
	Paulus Veselský	—	,,
	Magdalena Remenin	—	,,
148.	D. Joannes Pohorský, civis	—	,,
Pohorskiana	Anna uxor	—	,,
[č. p. 451]	Michael Redlich	—	,,
	Ludmila uxor	—	,,
	Joannes Novák	—	,,
	Elisabeth Novačka	—	,,
	Catharina Kolářská	—	,,
	Matthaeus Prchlina	—	,,
	Joannes Šalanda	—	,,
	Agnes uxor	—	non dedit
	Venceslaus Novák	—	dedit
	Susanna Novačka	—	,,
	Dorothea Novačka	—	,,
	Dorothea Králová	—	,,
	Catharina Králová	—	,,
149.	D. Catharina Švamberská, vidua	—	,,
Ad tres coronas	Udalricus Jelínek	—	,,
[č. p. 452]	Mariana Novotná	—	,,
	Anna Slivenská	—	,,
	Catharina Didlin	—	,,
	Catharina Turková	—	,,
	Matthias Mirka	—	,,
	Ursula, vidua	—	,,
	Dorothea von den Kranz	—	,,

	Catharina Ševcová Desunt schedae 6 vinitorum et uxorum	—	dedit
150. In Petrzin			
151. Illmi comitis Michna [č. p. 450]			
152. Šestiměstský	Casparus Forhaim	—	dedit
	Joannes Stephanus Hol	—	,,
	Ursula uxor	—	,,
	Georgius Zabranský, vinitor	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Georgius Magistřík	—	,,
	Susanna Řezačka	—	,,
	Joannes Skoták	—	,,
	Dorothea Venclovská	—	,,
	Anna Forkhamin	—	,,
	Andreas Dvořák	—	,,
	Mariana Skotáková	—	,,
	Anna Lucerka	—	,,
	Gregorius Suchánek	—	,,
	Justina Zeranská	—	,,
	Catharina Stránská	—	,,
	Dorothea Vetečnice	—	,,
	Eva Kubátka	—	,,
	Elisabeth Jandová	—	,,
	Dorothea Nerudová	—	,,
	Maritus deest		
153. Liskiana [č. p. 425]	Nicolaus Vlach	—	dedit
	Maria Elisabeth uxor	—	,,
	Georgius Dvořák	—	,,
	Anna Žatecká	—	,,
	Anna Hlávková	—	,,
	Bartholomaeus Toužimský	—	,,
	Bartholomaeus Wlach	—	,,
	Joannes Brunst	—	,,
	Ludmila uxor	—	,,
	Joannes Řezník	—	,,
	Magdalena Krabin	—	,,
	Catharina Lipanská	—	,,
	Joannes Motl	—	,,
	Anna Řezáčová	—	,,
	Jacobus Valenta	—	,,
	Georgius Myslivec	—	,,
	Catharina Pešenka	—	,,

154. Hospitale ad s. Joannem	Joannes Křivánek	—	dedit
	Maria uxor	—	,,
	Matthias Polák	—	,,
	Susanna uxor	—	,,
	Joannes Hrobník	—	,,
	Elisabeth uxor	—	,,
	Ludmila Smetáková	—	,,
	Georgius Weigl	—	,,
	Stanislavus Beškovský	—	,,
	Catharina Berounská	—	,,
	Anna Jirková	—	,,
	Ludmila Rajská	—	,,
	Joannes Zumpacz	—	,,
	Dorothea uxor	—	,,
	Helena Karkulková	—	,,
	Anna Pučálková	—	,,
	Georgius Raitek	—	,,
	Simon Plzenský	—	,,
	Agatha uxor	—	,,
	Adalbertus Hozák	—	,,
	Eva uxor	—	,,
155. U Strodlů	Joannes Hruška	—	dedit
	Anna uxor	—	,,
	D. Georgius Daniel Kořenský	—	,,
	Jacobus Novák	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Dorothea Cihlářka	—	,,
	Matthias Hubatka	—	,,
	Dorothea Křivanová	—	,,
	Severinus Spurný	—	,,
	Elisabeth Severová	—	,,
	Paulus Černýkníže	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Matthias Novák	—	,,
	Anna uxor	—	,,
156. Kocziniana	D. Maximilianus Lozník, civis	—	dedit
	Apollonia uxor	—	,,
	Eva Rybová	—	,,
	Elisabeth Rybová	—	,,
	Joannes Špatenka	—	,,
	Joannes Červenka	—	,,
	Maria Theresia Beningin	—	,,
	Anna Maria Bittingerin	—	,,
157. Mendliana	Nobilis D. Joannes Joachimus Mendl	—	dedit
	D. Dorothea uxor	52	,,
	Carolus Mendl filius	19	,,
	Mendlin	19	,,
	Dorothea Menclíková, ancilla	—	,,

	Anna Franczová	—	dedit
	Catharina Presserová	—	,,
	Georgius Proster	—	,,
	Matthaeus Scurba	—	,,
	Magdalena Sedláčková	—	,,
	Paulus Smetana cum uxore sua non dederunt et 4 alii		
157.[55]) Gavallini.	D. Joannes Gavallini	—	non dedit
	D. Adamus Selner, pincerna	—	dedit
	Anna uxor	—	,,
	Anna Künnerlin	—	,,
	Anna Maria Leopoldin[56])	—	,,
	Quarta pars[57])		
158. Paumiana[58]) [č. p. 302]	D. Georgius Paum, senator	—	dedit
	D. Susanna coniunx	—	,,
	Margaretha Krattigin	—	,,
	Ludmila Zanin, ancilla	—	,,
	Maria Hollige	—	,,
	Joannes Meer	—	,,
	Desunt schedae scribae et avrigae		
159. Parifis [č. p. 303]	D. Richardus de Bois, sartor et civis	—	dedit
	D. Catharina uxor	—	,,
	Dorothea Weselskin, ancilla	—	,,
	Tres desunt schedae, ancillae, socii et inquilini		
160. Arculaiius [č. p. 304]	D. Daniel Schaar, civis	—	dedit
	Margaretha uxor	—	,,
	D. Michael Schaar, civis	—	,,
	Maria uxor	—	,,
	Anna Adamin	—	,,
	Barbara Scharin	—	,,
	Eva Klogerin	—	,,
	Venceslaus Vrba	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Petrus Adam	—	,,
161.[59]) Vietoris [č. p. 305]	Wolfgangus Zauner	—	,,
	Maria uxor	—	,,

[55]) Odtud písař chybně čísloval, opakovav č. 157. Chybu pak vyrovnal tím, že za č. 219 píše hned č. 221.
[56]) Třetí čtvrt má v role 72 domů, v seznamu 42.
[57]) Vlašská ulice, Tržiště, Karmelitská ul.
[58]) U „tří seker" — rkp. č. 2216, fol. N 19b.
[59]) Majitel Jiří Šedivý byl bečvář — rola.

	Anna Krejčová	—	dedit
	Ursula Weissin	—	,,
162. Friczhonsin	D. Ursula Friczhonsin, vidua	—	,,
	Susanna Franckin	—	,,
	Maria Rumlin	—	,,
	Anna Maria Ognobin	—	,,
	Dorothea Smidmanová	—	,,
	Anna Elisabeth Rumlin	—	,,
	Quatuor socii in hac domo sunt et duo ex hiis lutherani		
163. Hospitium sartorum[60]) [č. p. 307]	D. Michael Hennel, sartor et civis	—	dedit
	Rosina Hannelin uxor	—	,,
	Anna Maria Hannelin filia	—	,,
	Paulus Štefanik, discipulus	—	,,
	Anna Khintrová	—	dedit
	Catharina Remin	—	,,
164. Slipocherů	Joannes Augustinus Casparides	—	,,
	Anna Maria uxor	—	,,
	Maria Wildin	—	,,
	Anna Maria Wolffin	—	,,
	Catharina Porgerin	—	,,
	Barbara Diennerin	—	,,
	Antonius Tunner	—	,,
	Eva Spreglin	—	,,
165. Trubačů[61])	Jacobus Augostin	—	,,
	Veronica Augostinin uxor	—	,,
	Martha Werstertin	—	,,
166. Faber	Wolfgangus Sax, civis	—	,,
167. Ad auream ungulam [č. p. 327]	Anna Elisabeth Moltenweicherin	16	,,
	Paulus Ader	34	,,
	Dorothea Jadrová	31	,,
	Christophorus Horák	—	,,
	Rosina uxor	—	,,
	Georgius Kraus	—	,,
	Barbara Summertin	44	,,
	Anna Maierin	—	,,
	Catharina Itin	48	,,
	Susanna Wolffin	20	,,
	Anna Boiová	—	,,

[60]) Krejčovský herberk ve Vlašské ulici koupil r. 1650 krejčí Michal Haynel (Hennel) od starších pořádku krejčovského — rkp. č. 2217, fol. A 29b/30a.
[61]) Trubače J. Mti cís. Jana Richtera — rola a rkp. č. 161, str. 371.

168. Ad auream mensam [č. p. 326]	D. Abrahamus Stolz, civis Anna Storzin uxor D. Joannes Drexelmaier, civis Elisabeth Oxmannin, ancilla Joannes Bogatsch, socius Gerhardus Stainer, socius Joannes Kramwatter, socius Conradus Sammer et Casparus Wegen, socii lutherani	40 28 74 20 — — —	dedit ,, ,, ,, ,, ,, ,,
169. Kampodiana [č. p. 325]	D. Justus Schöna, sartor et civis Sybilla uxor	37 44	dedit ,,
170. Ad botrum [č. p. 324]	D. Michael Maur, civis Eva Rosina uxor Margaretha Morschertz Elisabeth Regentin Wilhelmus Echenss	47 45 — — —	dedit ,, ,, ,, ,,
171. In curia s. Joannis[62]) [část č. p. 323]	D. Laurentius Hegelmilich Catharina uxor Veronica Albrechtin Margaretha Šusterin Joannes Paul Catharina uxor Barbara Penslin Desunt 3 schedae	66 67 60 60 36 26 26	,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
172. Ad lilium album	D. Michael Kraass, civis Sophia uxor Anna filia Sybilla Ohlin Susanna Krasserin	— — — — —	non dedit dedit ,, ,, ,,
173.	Joannes Kolínský Catharina uxor	— —	,, ,,
174. Domuncula sub turri s. Joannis	Maria Krinin	—	,,
175. Sartoris [č. p. 318]	D. Bartholomaeus Wellisch, sartor et civis Anna uxor Margaretha Hilerin Anna Mičková Joannes Khell Regina Khollin uxor	— — — — — —	,, ,, ,, ,, ,, ,,

[62]) Rathouz někdy svatojanský, deskový.

	Anna Maria Krieschin	—	dedit
	Elisabeth Lochmannin	—	,,
	Unius viri deest scheda		
176. Ex angulo	Jacobus Maullauss	—	dedit
	Margaretha Friczkin	—	,,
	Anna Boslerin	—	,,
	Magdalena Klebowdin	—	,,
177. Vitriarii	D. Joannes Casparus Waller, civis et vitriarius	—	dedit
	Apollonia uxor	—	,,
	Gulielmus Waller	—	,,
	Conradus Schnaider	—	,,
178. Pisingeriana [část č. p. 322]			
179. Ad aureos duos leones [č. p. 321]	Georgius Stolhans		dedit
	Anna uxor	—	,,
	Jacobus Světlík	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Thomas Gdowský	—	,,
	Catharina Lovcová	—	,,
	Thomas Procházka	—	,,
	Barbara Krantzin	—	,,
	Catharina Procházková	—	,,
	Thomas Nevyklovský	—	,,
	Catharina Rodanin	—	,,
	Elisabeth Honavská	—	,,
	Maria Schudová	—	,,
	Deest vinitor cum uxore sua		
180. Ad albam rosam	D. Joannes Georgius Šwenda	29	dedit
	Anna Maria uxor	34	,,
	D. Joannes Augustus Poseldt	—	,,
	D. Justina Barbara coniunx	—	,,
	Georgius Granner	—	,,
	Getrudis uxor	—	,,
	Maria Stigliczin	—	,,
	Joannes Tenn	—	,,
	Elisabeth Jongerhelterin	—	,,
181. Czindleriana	Nullus inhabitat		
182. Lewiana	Joannes Jelínek	—	dedit
	Dorothea Ambrožová	—	,,
	Mariti scheda deest		

183. Ad nigrum elephantem [č. p. 331]	Joannes Jacobus Fink	—	dedit
	Ursula Finkin uxor	—	,,
184. Ad albam crucem [č. p. 330]	Hieronymus Tempelmann	—	dedit
	Anna Černá	—	,,
	Dorothea Burssová	—	,,
	Gabriel Gebart	—	,,
	Elisabeth Gebartin uxor	—	,,
	Leonardus Krentnes	—	,,
	Barbara Tempelmannin	—	,,
	Domina Rosina	—	,,
	Susanna Rungin	—	,,
	Margaretha Gebortin	—	,,
	Martinus Boretz cum uxore Dorothea et Martinus Černý cum uxore Anna dicunt se dedisse pergmaistero		
185. U kulhavých Petrů	Joannes Svoboda, sartor et civis	—	dedit
	Dorothea uxor	—	,,
	Jacobus Schmidt	—	,,
	Maria uxor	—	,,
	Gabriel Windter	—	,,
	Georgius Hertzer	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Vitus Nikodim	—	,,
	Anna Kolínská	—	,,
	Mariana Hoffmannová	—	,,
	Anna Elisabeth Kallesin	—	,,
	Matthias Kalles	—	,,
	Adamus Nymper	—	,,
186. Ad equellum	D. Ernestus Andree, chirurgus	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Fawerwerfer cum uxore sua non dedit		
187.	D. Joannes Ernestus Tyralla, ingrossa-		
Tyralliana	tor ad tabulas regni	—	dedit
	D. Maria Sophia coniunx	—	,,
	Joannes Georgius Tyralla filius	—	,,
	Franciscus Thomas Tyralla filius	—	,,
	Joannes Gelenius, famulus	—	,,
	Sabina Smidlin	—	,,
	Apollonia Waisin	—	,,
	Dorothea Flammichin	—	,,
	Catharina Kocourová	—	,,
	Elisabeth Mensslin	—	,,

188. Orlissiana	Fridericus Geharst	—	dedit
	Maria uxor	—	,,
189. Schmidliana [č. p. 357]	D. Ludmila Terentzin	—	dedit
190. Ad tres hirundines [č. p. 359]	D. Joannes Gulielmus Dieczler	43	dedit
	Eva Barbara coniunx	27	,,
	Catharina Enderin, ancilla	14	,,
	Ferdinandus Rossner	14	,,
	D. Michael Leopoldus Eckhardt	48	non dedit
	Anna Maria Kifflerin, coqua	35	,, ,,
191. Ebenauriana [č. p. 360]	D. Martinus Harter	—	dedit
	Magdalena uxor	—	,,
	D. Hieronymus Brenner	—	,,
	Justina uxor	—	,,
	Margaretha Harderin	—	,,
	Ancilla una lutherana et duae schedae desunt		
192. Ad aureum brachium [č. p. 363]	D. Zacharias Augustinus Eitner	—	dedit
	D. Anna Emerentiana coniunx	—	,,
	Andreas Christianus Wirdt	—	,,
	Laurentius Baier	—	,,
	Margaretha Wadlin	—	,,
	Ludmila Catharina Hortmannin	—	,,
	Elisabeth Raczová	—	,,
	Ursula Baierin	—	,,
		—	,,
193. Hessiana [č. p. 364]	D. Joannes Fridericus Hess, pictor et civis	32	dedit
	Catharina uxor	42	,,
	Matthias Zelenka, discipulus	14	,,
	Adamus Bruchner	27	,,
	Salomena Schidlowitz	20	,,
	Henricus Vranius, socius	21	,,
194. Czokiana[63]) [č. p. 361]	D. Thomas Javornický	36	dedit
	D. Ludmila Theresia coniunx	25	,,
	Joannes filiolus	2	,,
	Anna Catharina filiola	6	,,
	Regina Barbara filiola	4	—
	Salomena Polexina Czokin	18	—
	Dorothea Kochová, nutrix	73	—
	Barbara Cesarová, coqua	23	dedit
	D. Eva Bodlová	—	,,

[63]) Dědiců po Markovi Cioccovi — rola.

	Joannes Budek filius	—	dedit
	Dorothea filia	—	,,
	Catharina Betriková, ancilla	—	,,
195. Collorediana[64]) [č. p. 365]	Nullas schedas acquisivi		
196. Freislebiana[65]) [č. p. 366]	Nullas schedas adhuc acquisivi		
197. Ad fabrum [č. p. 367]	D. Wolfgangus Celler, civis et rotarius	36	dedit
	Uxor	48	,,
	Paulus Stetting, socius	33	,,
	Joannes Czeder	32	,,
	Joannes Gedt, discipulus	15	,,
	Maria Adamin, ancilla	28	,,
	Stephanus Bentinger	32	,,
	Anna uxor	35	,,
	Martinus Rosenthalt	41	,,
	Margaretha uxor	30	,,
	D. Melichar Trost, faber et civis	45	,,
	Susanna uxor	26	,,
	Catharina Wolfferin, ancilla	25	,,
	Joannes Pecz, socius	30	,,
	Joannes Kosidský, socius	28	,,
	Joannes Keller, socius	30	,,
198. Czapiana[66])	D. Ludmila Tančíková, vidua	—	dedit
	D. Andreas Erle	—	non dedit
	Ludmila coniunx	—	dedit
	Georgius Plátěný, braxator	—	,,
	Paulus Hauptmanni	—	,,
	Vitus Hertling	—	,,
	Georgius Freiberger	—	,,
	Rosina Fingerin	—	,,
	Maria Dauschin	—	,,
	Elisabeth Šmídová	—	,,
	Magdalena Kraczmarin	—	,,
	Tres desunt schedae		
199. Ad tres glandes [č. p. 369]	D. Michael Newmann	—	dedit
	Anna uxor	—	,,
	Maria Urbanová	—	,,

[64]) Dva domy v jedno spojené (Henklovský a Šmidovský) koupil r. 1640 Rudolf hrabě Colloredo — D. Z. 302, I 8b/10a.

[65]) Podle majitele Fridricha Freysleba z Bischofu — rkp. č. 2217, fol. B 24a.

[66]) Po bývalém majiteli primasu Janovi Čápovi, jehož vdova Ludmila se provdala za mladšího písaře radního Jiřího Tančíka — rkp. č. 2216, fol. K 55b.

	Magdalena Trentin	—	dedit
	Constantia Wenedigerin	—	,,
200. Hajkiana[67]) [č. p. 370]	D. Stephanus Fischer, civis	51	dedit
	Johanna Maria uxor	44	,,
	Catharina Karlová	22	,,
	Ludmila Speronowá	56	,,
201. Zbudowskiana [č. p. 371]	D. Georgius Adalbertus Zbudowský	—	dedit
	D. Sophia Barbara coniunx	—	,,
	Adamus Erlinger	—	,,
	Magdalena Nekrčmářová	—	,,
	Una deest		
202.	In domo Eminentissimi Principis de Brandeburg non accepi schedas ullas		
203. Pistoris [č. p. 299]	D. Michael Kortner, pistor et civis	—	dedit
	Dorothea uxor	—	,,
	David Keller	—	,,
	Tres desunt schedae		
204. U Goliášů[68]) [č. p. 298]			
205. Ad duos vexilliferos [č. p. 374]	D. Joannes Laurentius Lufnecker, civis	46	dedit
	Polixena uxor	35	,,
	Ludmila Sylová, ancilla	30	,,
	Barbara Wagnerin, ancilla	22	,,
206. Ad auream coronam [č. p. 375]	D. Sabina Fontanin, vidua	—	dedit
	Gallus Heich	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Joannes Wiesaur	—	,,
	Dorothea uxor	—	,,
	Anna Schlegin	—	,,
207. Domus[69]) [č. p. 377]	Illmi Comitis Berkae; nullas schedas acquisivi		
208. Antiqua schola vel hospitale[70])	D. Jacubus Pěnkava, arcularius et civis	—	dedit
	Susanna uxor	—	,,
	Dorothea, ancilla	—	,,

[67]) Majitel Štěpán Fišer Polenský, kancelista čes. kanceláře — rkp. č. 2217, fol. D 2a.
[68]) Měl nákladník Samuel Hurt — tamže, fol. B 3a.
[69]) Deskový.
[70]) Zádušní.

[č. p. 378]	Dorothea Ticzová, vidua	—	dedit
	Venceslaus Thobias Trix	—	,,
	Barbara uxor	—	,,
	Henricus Behm	—	,,
	Eva Smetanová	—	,,
	Maria Portunnin	—	,,
	Georgius Franciscus Petrzin	—	,,
	Catharina Krejčová	—	,,
	Mariana Svobodová	—	,,
	Maria Kriblis	—	,,
	Anna Čáslavská	—	,,
	Catharina Behmin	—	,,
	Matthias Krejcárek	—	,,
	Maria Zemanová	—	,,
	Margaretha Handlin	—	,,
	Sex desunt schedulae		
209. Domus[71]) [část č. p. 528]	ad Patres Carmelitas spectans, in qua nullas schedas acquisivi[72])		

L. S. Severin Landschadel m. p.[73])
L. S. Jan Globicz m. p.[73])
L. S. Johann Adalbert Stodský m. p.[73])
L. S. Michael Pfahler m. p.[73])

Fundus et ius virginum s. Georgii in arce Pragensi.

Oujezd 210. Fabri	D. Margaretha Stenglin, vidua	—	dedit
	Philippus Stengl filius	19	non habet
	Michael Pille	—	dedit
	Jacobus Rulík	—	,,
	Maria Anna Drvoštěpka	—	,,
	Christophorus Pech	—	,,
	Elisabeth Kovářová	—	,,
	Dorothea Jilemská	—	,,
	Dorothea Hodějovská	—	,,
	Joannes Hodějovský maritus	—	,,
211. Popelkiana [č. p. 390]	D. Joannes Laurentius Schneider, senator	72	dedit
	D. Ludmila uxor	53	,,
	Carolus Kawka	53	,,
	Eva uxor	33	,,
	Ludmila Dolková, ancilla	26	,,
	Maria Margaretha, ancilla	16	,,

[71]) Taktéž.
[72]) Ve čtvrté čtvrti podle roly 76 domů, zde 52.
[73]) Radní.

212. Ad caeruleum cervum	D. Venceslaus Stopper	—	dedit
	Ursula uxor	—	,,
	Georgius Wolffer	—	,,
	Anna Maria uxor	—	,,
	Conradus Belitz	—	,,
213. Apud D. Claudium [č. p. 454]	Non erant hic Pragae. Est domus in libero fundo		
214. Saiwertiana	Joannes Vilímovský	—	dedit
	Anna uxor	—	,,
	Martinus Špaček	—	,,
	Veronica uxor	—	,,
	Filius Joannes	—	,,
	Eva Maiová	—	,,
	Jacobus Řešetář	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Paulus Švela, vinitor	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Matthias Clement	—	,,
	Catharina Burianka	—	,,
	Matthias Rychtář	—	,,
	Anna uxor	—	,,
215. Na růžku	Catharina Kinnichová, vidua	—	,,
	Agnes, ancilla	—	,,
	Urbanus Dripos	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
216. U Dlaždičů	D. Sixtus Hochhauser, civis	—	,,
	Andreas filius	—	,,
	Dorothea Hochhauserin	—	,,
217. Jedličkiana [č. p. 398]	D. Johanna Jedličkiana, vidua	—	,,
	Catharina Kovářka, ancilla	—	,,
	Ludmila Horská	—	,,
	Catharina Šadenková	—	,,
218. Nigriniana [č. p. 399]	D. Margaretha Nigrinin, vidua	—	dedit
	D. Anna Maria Niessin	—	,,
	Anna Margaretha filia	—	,,
	Johanna, vidua	—	,,
	Joannes Pffanzedl	—	,,
	Jacobus Liška	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Georgius Brada	—	,,
	Maria uxor	—	,,
	Salomena Shejbalová	—	,,

	Veronica Franczlová	—	dedit
	Dorothea Selingerin	—	,,
	Melichar Zelinger maritus	—	,,
	Elisabeth Kouřimská	—	,,
	Una scheda deest	—	,,
219. Paskiana	D. Joannes Pásek, civis et judex	40	dedit
	Anna uxor	38	,,
	Elisabeth Herličková, coqua	26	,,
	Anna Barbara, nutrix	18	,,
	Venceslaus Boleslavský	25	,,
	Anna uxor	21	,,
	Ludmila Boleslavská mater	50	,,
	Georgius Šrámek, vinitor	58	,,
	Elisabeth uxor	49	,,
	Nicolaus Štěpán	28	,,
	Maria uxor	39	,,
221. Zauřikiana	D. Matthias Zauřík, civis	—	,,
	Sophia uxor	—	,,
	Anna Soukopovic	—	,,
	Jacobus Cvrček	—	,,
	Magdalena Veselá	—	,,
	Anna Lanczkein	—	,,
	Magdalena Svíčková	—	,,
	Anna Lounická	—	,,
	Deest scheda Řídkoveselý		
222. Prospiczeriana	D. Philippus Prospiczer, pistor et civis	58	dedit
	Catharina uxor	50	,,
	Susanna Hrnková	70	,,
	Catharina Rottová	36	,,
	Venceslaus Pinta	30	,,
	Maria Anna uxor	32	dedit
	Justina Hájková	20	,,
	Anna Hájková	50	,,
	Martinus Velvarský	40	,,
	Dorothea Marková	34	,,
	Joannes Kunczovicz	27	,,
	Georgius Koukol	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Rosina Proswiczin, filia D. hospitis	—	,,
	Georgius Karbul et Anna uxor	—	,,
223. Pavlatskiana [č. p. 403]	D. Martha Forheimová	—	,,
	Eva Schmithaberin	—	,,
	Catharina Křížková	—	,,
	Maria Pringerin	—	,,
	Socius unus haeret hic lutheranus artis sartoriae		

224. Pistoris	Georgius Peltzer	—	dedit
	Ludmila Fogelfrayin	—	,,
	Matthias Wirdt	—	,,
	Maria Magdalena uxor	—	,,
	D. Christophorus Wischer	—	,,
	D. Christophorus Fogelfray	—	,,
	Tobias Kanell	—	,,
	Anna Swarczin	—	,,
	Margaretha Fischerin	—	,,
	Ludmila Gottfreidin	—	,,
	Una deest scheda		
225. Srapkiana	Melichar Heffner	—	dedit
	Maria uxor	—	,,
	Šťastnej	—	,,
	Dorothea uxor	—	,,
	Anna Sedláčková	—	,,
	Anna Zakolanská	—	,,
	Catharina Sedláčková	—	,,
	Ursula Čepičková	—	,,
	Elisabeth Gulterin	—	,,
	Maria Rosslerin	—	,,
	Novem schedae desunt		
226. Cassini domus	Georgius Neberger, hortulanus	—	dedit
	Johanna uxor	—	,,
227. Turkiana	Eva Turková, vidua	—	,,
	Dorothea Klučilová	—	,,
	Martha Petráková	—	,,
	Agnes Kuchtová	—	,,
	Catharina Koulová	—	,,
	Venceslaus Hlaváček	—	,,
	Elisabeth Votrubová	—	,,
	Venceslaus Hluchý cum uxore Elisabetha et filio Martino non dederunt schedas		
228. Punčochářů	Anna Stirová, vidua	—	dedit
	Anna Krubšová	—	,,
	Vitus Krubess maritus	—	,,
	Dorothea Chromá	—	,,
	Andreas Košířský et uxor Anna non dederunt		
229. U Konvářů	D. Georgius Laurentius Černohorský	—	dedit
	Ludmila uxor	—	,,
	Elisabeth Gilitiana	—	,,
	Elisabeth Bitnerová	—	,,
	Anna Cikánová	—	,,
	Catharina Zeitlerin	—	,,

	Duae desunt		
L. S.	Philip Proschwitzer, Richter auf dem S. Georgen Recht m. p.		
	Fundus et ius burggraviatus.		
230. Puczalkiana	D. Joannes Pučálka	—	dedit
	Anna Maria uxor	—	,,
	Salomena Servusová	—	,,
	Paulus Pelikán	—	,,
	Anna Drkalová	—	,,
231. Vietoris domus	D. Christophorus Ludvík, civis et vietor	—	,,
	Elisabeth uxor	—	,,
	Sebastianus Czolfrey	—	,,
	Unus socius est lutheranus		
232. Pileatoris	D. Andreas Pawer, pileator et civis	—	dedit
	Maria uxor	—	,,
	Martinus Knoblich	—	,,
	Adamus Wanders	—	,,
	Adam Girgan	—	dedit
	Ursula Handlin	—	,,
	Elisabeth Göttnerin	—	,,
	Deest scheda discipuli et ancillae	—	
233. Numburskyana	Nicolaus Šorkon	—	,,
	Maria uxor	—	,,
	Wolfgangus Miller	—	,,
	D. Jacobus Nymburský	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Catharina Čáslavská	—	,,
	Joannes Vondráček	—	,,
	Martha Heyduková	—	,,
	Magdalena Tobiáška	—	,,
	Eva Horká	—	,,
234. U Dubských	Non potui habere schedas		
235. Longiana	D. Martinus Long, iudex huius iuris	—	dedit
	Dorothea uxor	—	,,
	Matthias Hvězda	—	,,
	Christina Mendlin	—	,,
	Nicolaus Syrovej	—	,,
	Andreas Syrovej	—	,,
	Anna Syrová	—	,,
	Dorothea Nedbalová	—	,,
	Anna Farovská	—	,,

236.	Joannes Berounský	—	dedit
Berounskyana	Dorothea uxor	—	,,
[č. p. 427]	Magdalena Buchnerová	—	,,
	Catharina Buchnerová	—	,,
	Josef Syrovej	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Matthias Krosnář	—	,,
	Barbara uxor	—	,,
	Magdalena Srbová	—	,,
	Justina Bártová	—	,,
	Catharina Satranská	—	,,
	Vitus Satranský maritus	—	,,
	Martinus Chirunk	—	,,
	Dorothea Šranková	—	,,
	Anna Doušová	—	,,
	Catharina Řezačka	—	,,
	Margaretha Ammonin	—	,,
	Catharina Mandlířka	—	,,
	Catharina Boráková	—	,,
	Bartholomaeus Kučera	—	,,
	Deest scheda vinitoris unius et uxoris		
237.	Venceslaus Fik	—	dedit
Sojkiana	Catharina uxor	—	,,
238.	Joannes Strunka, sutor	—	,,
Strunkiana	Ludmila uxor	—	,,
	Paulus Čepička, discipulus	—	,,
L. S.	Martin Lang, Richter auf des h. h. Obersten Burgrafen Recht		
Fundus et ius venerabilis capituli s. metropolitanae ecclesiae.			
239.	D. Joannes Krün, murarius et iudex huius iuris	—	dedit
	Sophia uxor	—	,,
	Adamus Wallk	—	,,
	Maria Nováková	—	,,
	Henricus Pečka	—	,,
	Catharina uxor	—	,,
	Joannes Cihlář	—	,,
	Anna Rottová	—	,,
	Anna Nováková	—	,,
	Dorothea Jindrová	—	,,
	Margaretha Hošková	—	,,
	Catharina Růžičková	—	,,
	Lucas Novák	—	,,
	Joannes Maier	—	,,
	Rosina Kulhavá	—	,,
	Siigsmundus Flašek	—	,,
	Šimon Drahostep	—	,,

240. Hrbkiana	Venceslaus Brodský	—	dedit
	Anna uxor	—	,,
	Anna Vondrová	—	,,
	Elisabeth Stečená	—	,,
	Ludmila Šorková	—	,,
	Dorothea Štagerová	—	,,
	Ludmila Bregeczová	—	,,
	Quinque desunt schedae		
241. Červenkiana	Jan Peczka	—	dedit
	Anna Maria uxor	—	,,
	Michael Hoffmann	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Joannes Zelenka	—	,,
	Anna uxor	—	,,
	Catharina Hrubšová	—	,,
	Joannes Klatovský	—	,,
	Thobias Klatovský	—	,,
	Maria Anna Hrušková	—	,,
	Jacobus Hrubeš	—	,,
	Ludmila Němečková	—	,,
242. U Valentů	Georgius Mohejl	—	,,
	Uxor	—	non dedit
	Thomas Skočdopole	—	dedit
	Susanna uxor	—	,,
	Maria Horáková	—	,,
	Laurentius Steinprecher	—	,,
	Desunt tres schedulae		
243. Kritenský	Venceslaus Vlasák	—	dedit
	Anna uxor	—	,,
	Elisabeth Nusslin	—	,,
	Elisabeth Regsová	—	,,
244. U Benešů [č. p. 433]	Georgius Škavrada	—	dedit
	Rosina uxor	—	,,
	Martinus Suchý	—	,,
	Magdalena uxor	—	,,
	Anna Suchá	—	,,
	Joannes Posl	—	,,
	JacobusPanáček	—	,,
	Catharina Krejčová	—	,,
	Catharina Horáčková	—	,,
	Margaretha Pomáčková	—	,,
	Joannes Tischler	—	,,
	Dorothea Svačinová	—	,,
	Christina Oppin	—	,,
	Michael Opp maritus	—	non dedit
	Dorothea Meichelin	—	dedit
	Matthaeus Vepřek	—	,,

	Sybilla Matoušová	—	dedit
	Joannes Krištof	—	,,
	Maria Anna Ptáková	—	,,
	Joannes Venceslaus Dissler	—	,,
	Anna Vrbová	—	,,
	Eva Václavíčková	—	,,
	Anna Vaňková	—	,,
	Joannes Kloger	—	,,
	Tres schedae desunt		
L. S.	Johann Grin, Richter auf dem h. Prelat Recht		
	Fundus et ius Strahoviensium.		
245. Profiantmistra	D. Salome Liebsoltin, vidua	—	dedit
	Maria Troberin	—	,,
	Anna Catharina Kruberin	—	,,
	Susanna Albrechtin	—	.
	Desunt aliquot schedae, quas non deposuerunt		
246. Ad album leonem	D. Paulus Grapper	—	dedit
	D. Sophia uxor	—	,,
	Maria Grapperin filia	—	,,
	Elisabeth Grapperin filia	—	,,
	Catharina Grapperin filia	—	,,
	Ancilla	—	,,
247. Loiteriana	D. Joannes Laiter	catholici et confessi, sed schedas non habuerunt	
	D. Barbara coniunx		
	Maria Ziglerin		
	Et alii, qui sunt catholici, sed schedas non providerunt		
248 . Fingelhaus	D. Joseph Scheimbstein, sartor et civis	—	dedit
	Maria uxor	—	,,
	Eva Haymin, ancilla	—	,,
249. Constantini	D. Constantinus Horl	—	non dedit
	Ludmila coniunx	—	dedit
	Dorothea Harlin	—	,,
	Anna Maximiliana Polexina	—	,,
250. Ad tres sclopetarios	monui hospitem; adhuc non deposuit schedas		

Fundus et ius Raczinensium sub nova via.			
	Ipsi senatores Raczinenses collegerunt schedas et me inscio audio depossuise Admodum R. Domino sachristiano et parocho s. metropolitanae ecclesiae.		

František Roubík:

Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547 až 1785.

OBSAH:

Zřízení královských hejtmanů. — Jejich první instrukce. — Nová instrukce. — Instrukce pro městské rady z r. 1599. — Snahy o zrušení královských hejtmanů a rychtářů r. 1609. — Zrušení hejtmanů r. 1619. — Hejtmané královských měst venkovských a jejich instrukce z r. 1622. — Instrukce pro pražské hejtmany z r. 1622. — Instrukce z r. 1626. — Slavatovy návrhy z r. 1630. — Instrukce pro pražská města z r. 1637 a 1650. — Policejní řády. — Jednání o revisi instrukce. — Policejní instrukce pro hejtmany z r. 1685. — Pokus o revisi instrukce z r. 1721. — Instrukce z r. 1731.

*

Jmenování hejtmanů. — Resignace a jejich příčiny. — Vedlejší funkce hejtmanů. — Jejich poměr k městským setninám. — Agenda a manipulace hejtmanů. — Protokoly z r. 1731. — Hejtmanské registratury.

*

Platy hejtmanů. — Jejich liknavé vyplácení. — Pokusy o zvýšení platu. — Resignace pro nízký plat. — Akce o zvýšení platů z r. 1647. — Další resignace. — Platová úprava z 18. století. — Platové zrovnoprávnění s krajskými hejtmany z r. 1751. — Nová akce o zlepšení platů z r. 1754. — Majetkové poměry hejtmanů.

*

Reformní plány Josefa II. z r. 1771. — Anonymní návrh opravy z r. 1772. — Návrhy Fürstenbergovy. — Josefův plán generální reorganisace politické správy z r. 1782. — Nosticovy námitky. — První zrušení hejtmanů v září r. 1783. — Další Nosticovy námitky. — Definitivní zrušení městských hejtmanů v únoru 1785. — Likvidace hejtmanského úřadu.

*

Přílohy: I. Seznam královských hejtmanů v městech pražských v l. 1547—1785. — II. Instrukce Petrovi Bechyňovi z Lažan, královskému hejtmanu Starého města pražského, z 23. května 1551. — III. Instrukce pro královského hejtmana Nového města pražského z 22. prosince 1590. — IV. Instrukce pro rady měst pražských při jejich obnově 25. června 1599. — V. Instrukce Karla z Lichtenštejna pro městské hejtmany královské v Čechách z 3. listop. 1622. — VI. Instrukce Karla z Lichtenštejna Heřmanovi Černínovi, král. hejtmanu Starého města pražského, z 22. října 1622. — VII. Instrukce pro král. hejtmana Starého města pražského Jáchyma Slavatu z 26. října 1626. — VIII. Instrukce pro královské hejtmany měst pražských z 12. dubna 1731.

*

Když císařovo vítězství nad protestantskými knížaty v říši roku 1547 uvolnilo Ferdinandovi ruce k ostrému postupu proti českým stavům, rozhodl se obrátiti trestající ruku zejména proti stavu městskému. Již Sixt z Otrsdorfu napsal o Ferdinandovi správná slova: »A také že všecka téměř moc a síla království českého na stavu městském záleží, tu kdyby nějakým způsobem mohl k snížení přivésti a ji sobě osobiti a opanovati, že by potomně snázeji mohl všeho docházeti a všecko vedle vůle své

konati, což by se jediné jemu líbilo a zachtělo.«[1]) A Ferdinandův postup proti viníkům ukázal vskutku velmi jasně, že mu jde především o zničení nepříjemného vlivu českých měst s pražskými městy v čele. Když tedy Ferdinand I. měl po vítězství v říši nejen Pražany, nýbrž všecka česká města »v své moci a jako ptáka v kleci«, pospíšil si plně využíti vítězství k posílení zeměpanské moci, což ovšem předpokládalo zlomení moci českého stavu městského, nejen politické, ale i hospodářsko-finanční, a tím také i vojenské, a uvedení jeho v tuhou závislost na vůli a milosti panovníka. Ostrá revise městských privilegií, konfiskace městských důchodů, zrušení staré městské samosprávy, zřízení královského apelačního soudu, jemuž jediné měla příště náležeti odvolací jurisdikce nad městy, prohlášení pražského perkmistra hor viničných zeměpanským úředníkem — to byla, kromě jiných méně důležitých novot, hlavní opatření, jimiž hodlal Ferdinand dosáhnouti co nejrychleji a nejtrvaleji bezprostředních cílů. Královští rychtáři, dosazení ještě r. 1547 v královských a věnných městech a nadaní širokou kompetencí fiskálně-kontrolní a policejní,[2]) úmyslně ne dosti určitě vymezenou, byli nejvýmluvnějším a pro město nejtíživějším průvodním zjevem změněných poměrů, institucí, které byla města zbavena trvale teprve po 236 letech, roku 1783.

Jako v ostatních královských městech, tak byli r. 1547 zřízeni královští rychtáři také v městech pražských. Kdežto však v královských městech Ferdinand se spokojil dozorem těchto nových zeměpanských rychtářů měšťanského původu, došlo v pražských městech kromě toho ještě ke zřízení vyššího zeměpanského orgánu, jímž se stali šlechtičtí hejtmané královští. Zachované prameny nedávají možnosti přesně stanoviti důvody, které vedly ke zřízení královských hejtmanů pražských měst, ale není těžké domysliti se těchto motivů. Král chtěl dáti zevní zřetelné znamení nového stavu, v němž města, prve svobodná, byla proměněna v komoru královskou. A jako přenesl jmenování městských rad pražských na komisaře, volené ze šlechty, aby bylo patrné ponížení měst — dříve městské rady pražské zřizoval vlastní osobou — tak královští hejtmané ze šlechty nad městy pražskými měli vyjadřovati, že jim nenáleží stejné postavení se stavy vyššími, nýbrž že jsou v jejich podřízení a dozoru. Snad se i to uvádělo důvodem, že královští rychtářové, jmenovaní z místního měšťanstva, nejsou kompetentní, aby vydávali a oznamovali rozkazy osobám šlechtického stavu, v Praze hojně usazeným. To na venku obstarávali šlechtičtí hejtmané krajští, a proto asi Ferdinand pokládal za radné svěřiti tuto funkci v městech pražských, kde nebylo bezprostředního dohledu

---

[1]) Srv. Sixt z Ottersdorfu, Knihy památné o nepokojných letech 1546 a 1547, II. str. 147. Vyd. Jos. Teige, Svět. knihovna č. 1372—1379.

[2]) Srv. František Roubík, Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 až 1783. (Sborník příspěvků k dějinám hlav. města Prahy sv. VI. 1930.) Tam jsou také otištěny instrukce pro královské rychtáře z té doby a seznam královských rychtářů v pražských i královských a věnných městech.

krajských hejtmanů, úředníkům ze šlechty. Avšak tyto příčiny byly jistě jen podružného rázu proti účelu ovládnutí a spoutání měst.

Ke zřízení královských hejtmanů v pražských městech došlo již asi v září r. 1547. Navraceje dne 24. září 1547 pražským městum část jejich privilegií, ustanovil Ferdinand mezi jinými omezeními městské samosprávy také to, že ti, »kteříž tak v ouřadech konšelských budou, nyní ani na časy budúcí bez hejtmana našeho, jim od nás usazeného, žádných rad obecních na rathouze ani jinde držeti a postranních obecních schúzí žádným vymyšleným způsobem nemívati, ani obce bez povolení hajtmana našeho obsílati nemají, leč by hajtmanu našemu o tom prvé oznámili, že jest potřebí obci pohromadě býti, a při tom vědouc, co se jednati má, byl a povolil, tehdy tepruva to učiniti mohou a jináče nic.«[3]) Když pak dne 8. října 1547 složili na radnicích Starého a Nového města pražského noví konšelé přísahu králi, bylo jim oznámeno, že král »hejtmana a rychtáře svého na jednom každém městě, kteří by mezi nimi sedali, míti ráčí«.[3a])

Tento dozor nad svoláváním obce a povinnost zabrániti postranním obecním schůzím byl z hlavních bodů instrukce, vydané prvním královským hejtmanům pražských měst. Tato instrukce[4]) uváděla hned v úvodě příčinu zřízení úřadu královských hejtmanů, k němuž došlo »pro uvarování budoucích těch a takových neb těm podobných neřestí, a aby poddanost a poslušnost a věrnost ke králi zachována byla«. Královský hejtman, zavázaný přísahou králi nebo v jeho nepřítomnosti arciknížeti Ferdinandovi,[5]) měl bydleti ustavičně v Praze, maje nejvyšší místo v radě

[3]) Srv. Jar. Čelakovský, Privilegia měst pražských, v Praze 1886, str. 393.

[3a]) Sixt. uv. m. II. str. 147.

[4]) Instrukci z 8. října 1547, resp. z 23. května 1551, srv. v příloze II. Instrukci z r. 1551 poslal král Ferdinand arciknížeti Ferdinandovi dne 23. května 1551 s poznámkou, že ani staroměstský hejtman Petr Bechyně z Lažan, ani novoměstský hejtman Albrecht Kaplíř nemají dosud instrukce. (Arch. min. vnitra kop. 48 fol. 148.)

[5]) Teige (uv. m. II.) otiskuje ze Sixtových pamětí i přísahu královského hejtmana. Jiná hejtmanská přísaha, obsahově celkem shodná s touto, jest uvedena i v knize přísah v archivu ministerstva vnitra, kopiář č. 119 fol. 199. Přísaha, pocházející asi z r. 1622, zní: »Já N. N. přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii a všem svatým, též nejjasnějšímu a nejnepřemoženějšímu velikomocnému knížeti a pánu, panu Ferdinandovi Druhému, z Boží milosti volenému římskému císaři, uherskému a českému králi, arciknížeti rakouskému, markrabí moravskému a slezskému knížeti a lužickému markrabí, dědicům J. Mti a budoucím králům českým, že chci při tomto úřadě J. Mti cís. hejtmanským v městě N., od J. Mti cís. na mne vloženým a svěřeném, vedle instrukcí mně obzvláštně k tomu vydané věrně a pravě se chovati, J. Mti cís. dobré užitečné obmejšleti, toho vyhledávati a při tom také jak bohatému, tak chudému spravedlivě činiti. Tak mi toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, Matka Boží i všichni svatí.« K zápisu této přísahy, jež byla určena hejtmanum královských měst v Čechách, zřízeným Lichtenštejnem r. 1622, jest připojena kancelářská poznámka: »Tuto povinnost vykonal Maxmilián Pechler do města Tábora a Karel Litický do města Chrudimě.« To by svědčilo o tom, že snad v jiných královských městech nedošlo tehdy k jmenování královských hejtmanů.

mezi úřadem konšelským, takže bez něho neměla se rada vůbec konati. Hejtman měl tak kontrolovati činnost městské rady a oznamovati králi nebo jeho zástupci a přetrhovati vše, co by se dálo proti králi nebo jeho úředníkům, a s pomocí primasa a purkmistra měl rovnati různice mezi konšely, pokud se netýkaly zájmů krále a jeho komory. Na městském soudě neměl hejtman seděti, nýbrž v něm měl míti místo královský rychtář. Souviselo to s tím, že král. hejtmané pražských měst byli současně povoláni do apelačního soudu královského a nemohli býti soudci ve dvou instancích. Proto hejtman měl býti přítomen toliko projednávání obecních věcí v radě, kde jej ovšem mohl, v čas potřeby, zastoupiti královský rychtář. Kontrolní funkce hejtmana měla se vztahovati i na pravidelnou docházku konšelů do sedění městské rady, v níž hejtman neměl sice hlasu, ale v níž mohl jménem krále zakročiti v případě, že by se přímluvou některého z konšelů křivdilo jedné ze stran. Tajnost rady hejtman měl ovšem zachovávati, nešlo-li o něco, co by bylo proti králi. V tom případě byl povinen oznámiti věc ihned králi nebo jeho zástupci.

Rámcová tato instrukce ponechávala královskému hejtmanu dosti možnosti vměšovati se všemožně do správy obce. Největší váhu kladl král pochopitelně na kontrolu všeho, co by se v městě dálo proti němu a jeho zájmům. Proto byla také do instrukce vložena zmínka, hejtmanům jistě nepohodlná, o povinném stálém pobytu v městě. A král dbal také vskutku o to, aby toto nařízení bylo plněno. Když se v dubnu r. 1552 dověděl, že všichni tři královští hejtmané opustili Prahu, pravděpodobně z obavy před hrozící infekční chorobou, pospíšil si Ferdinand dne 7. dubna nařiditi jim, aby se ihned do Prahy vrátili a aby dohlíželi, zda by se co proti císaři nebo proti němu mezi lidmi, buď řečí neb jakým praktikováním a novinami, vtrušovalo, aby to přetrhovali a lidi od toho vedli, a co zvědí, aby mu ihned oznamovali. Bez povolení jeho nebo arciknížete Ferdinanda neměli se příště z pražských měst vzdalovati.[6])

Vlastní policejní funkce ležela ovšem na bedrech královských rychtářů, kteří proto přicházeli nejvíce do bezprostředního styku se stranami a obraceli proti sobě nejvíce nenávist měšťanstva. Královští hejtmané jen asi ve výjimečných případech zakročovali také osobně v policejních funkcích. Ale i proti nim obracela se pravděpodobně antipatie městského obyvatelstva, kteréž v nich rovněž spatřovalo tíživý a potupný účinek nezdařeného povstání a úspěch centralistických snah králových.[7])

Královský hejtman jako bezprostřední nadřízený královského rychtáře byl odpovědný zejména za správné vykonávání dohledu nad fiskál-

---

[6]) Ferdinand hejtmanům měst pražských, staroměstskému Petru Bechyňovi z Lažan, novoměstskému Albrechtovi Kaplířovi a malostranskému Jindřichu Plaňanskému dne 7. dubna 1552. (Arch. min. vnitra, kop. 49 f. 247'.)

[7]) Malostranský královský hejtman Planský vešel r. 1553 do královského dvora s pomocníky a vnikl do bytu Václava Hlaváče z Vočenic, chtěje tam z rozkazu králova dáti opraviti nějaká skla. Hlaváč ho však nechtěl do bytu vpustiti, volaje naň: »Slyšíš-li, Planskej, nechoď mi sem!« Královský hejtman s pomocníky pak Hlaváče zbili (W i n t e r, Kult. obraz čes. měst II. str. 632).

ními zájmy královskými, ač o tom nebylo v první hejtmanské instrukci ani zmínky. Obtíže, s touto funkcí spojené, vedly r. 1572 novoměstského královského hejtmana, Zdeňka z Vartenberka, k podání návrhu, který měl ulehčiti tuto fiskální funkci, jak hejtmanům, tak i královským rychtářům. Zdeněk z Vartenberka, jenž byl již téměř tři roky v úřadě, neobdržel ještě instrukce, a žádaje, aby mu byla konečně vydána, stěžoval si zejména, že má mnoho práce a že není o všem informován, protože purkmistrové se mění každé čtyři týdny, a nový purkmistr neví pak, co se stalo za úřadování jeho předchůdce. Zdeněk z Vartenberka proto navrhoval, aby byl ve všech třech městech pražských zřízen jeden královský prokurátor, který by dostával od české komory roční plat a který by zastupoval královského hejtmana nebo rychtáře v době jejich nepřítomnosti v městě. Protože sám prý nestačí na doptání všech fiskálních nároků královských, navrhoval hejtman, aby při pokutách, odúmrtích a nápadech bylo vždy něco ponecháno obci a něco aby bylo dáno rychtáři za práci, s touto funkcí spojenou. Tento návrh byl však císařem Maxmiliánem na radu české komory zamítnut, hlavně asi proto, že by to bylo znamenalo zkrácení fiskálních příjmů královských a nový výdaj z komorní pokladny.[8])

Již první královští hejtmané byli jmenováni přísedícími nového apelačního soudu,[9]) aby městské soudy pražské i jiné byly i v odvoláních pod kontrolou zeměpanských činitelů. Později však nebyl zachováván řád a teprve r. 1574 nařídil opět císař, aby královští hejtmané sedali i u apelace, »jakž to předešle bejvalo«. Když však česká komora oznámila hejtmanům tento císařův rozkaz, nejevili příliš ochoty jej splniti. Namítali, že nemají k tomu času, že sedají kromě toho u dvorského a komorního soudu, dostávajíce za to »dosti skrovný plat«, že nejsou zběhlí v německé řeči a latinsky neumějí, a těchto dvou řečí se prý u apelace nejvíce užívá. Žádali proto komoru, aby je těmito důvody omluvila u císaře, že nemohou sedati při apelaci. Česká komora uznala tyto jejich důvody a ve svém dobrém zdání žádala císaře, aby je zprostil této povinnosti. Zachované prameny nedávají nám věděti, jak císař ve věci rozhodl — je však velmi pravděpodobno, že upustil od povinného členství královských hejtmanů v apelaci.[10])

První instrukce královských hejtmanů, vymezující jen povšechně jejich povinnosti, zůstala dosti dlouho základem hejtmanské kompetence,

[8]) Zdeněk z Vartenberka císaři 3. října 1572, Maxmilián české komoře 8. října 1572 a 9. listopadu 1572. (Arch. min. vnitra, sign. S 208/1/st. m.)

[9]) Přísedícími apelačního soudu byli všichni tři první královští hejtmané pražští (srv. S c h m i d t, Monographie des k. k. böhmischen Appellationsgerichtes, str. 143 násl.). Když dne 8. srpna 1556 jmenoval Ferdinand novoměstským královským hejtmanem tehdejšího apelačního radu Viléma Muchka z Bukova na Chodově, nařídil mu mimo jiné, aby z a t í m sedal i v apelaci. Svědčí to o tom, že již tehdy nebylo povinností královských hejtmanů v apelaci zasedati. (Arch. min. vnitra, kop. 60 f. 7).

[10]) Česká komora císaři 10. září 1574 (tamže, A 27/7/st. m.).

ač se brzy i ve Vídni zapomnělo na její existenci. Již roku 1571 česká kancelář, oznamujíc nejvyšším zemským úředníkům a místodržícím císařovo rozhodnutí o hejtmanském platu, připojila dotaz, charakteristický pro nedokonalost tehdejší zeměpanské administrativy. Žádala místodržící o podání zprávy, proč byli v pražských městech ustanoveni královští hejtmané a jaká by jim měla býti dána instrukce.[11]) A tak teprve r. 1590 došlo k vydání druhé hejtmanské instrukce, adresované novoměstskému hejtmanu Adamovi staršímu ze Šternberka.[12]) Základem této instrukce byla ovšem první instrukce z r. 1547, jejíž text byl převzat do nové instrukce téměř doslovně, uváděje místo arciknížete Ferdinanda nyní české místodržící jako nadřízený orgán královských hejtmanů, k němuž měli se uchylovati v pochybnostech o radu a jemuž měli v zastoupení krále podávati oznámení. Podstatným doplněním staré instrukce bylo ustanovení o dozoru na královské pokuty a nápady, na což bylo v první instrukci ku podivu zapomenuto. Opakujíc všecka ostatní ustanovení první instrukce, nařizovala instrukce z r. 1590 královskému hejtmanovi, aby udržoval dobrou korespondenci s některými jistými dobře zachovalými osobami (však s vědomím celého úřadu), na které by se mohl spolehnouti v případě pozdvižení lidu. Hejtman měl dbáti na plnění artykulů, uložených při poslední obnově městské rady, a měl vůbec přetrhovati všecky »neřády v regimentu«, v městské správě.

I tato instrukce vyhýbala se, pravděpodobně úmyslně, určitějšímu vymezení hejtmanské kompetence, omezujíc se na schematická ustanovení a ponechávajíc hejtmanům volnost v jejich činnosti podle potřeb doby. Direktivou pro královské hejtmany byla — jak praví výslovně již instrukce z r. 1590 — také různá královská nařízení a instrukce, vydávané občas městským radám pražských měst. Tak instrukce, vydaná pro městské rady pražských měst při jejich obnově dne 25. června 1599, byla nepřímo také instrukcí pro královského rychtáře a hejtmana, již oba měli dozírati na její správné plnění.[13]) Městská rada neměla podle této instrukce trpěti postranních náboženských schůzí »bratří boleslavských«, měla se účastniti procesí, v neděle a svátky docházeti na mše, dodržovati posty, choditi pilně do schůzí a poslouchati královského hejtmana, jenž měl podávati králi, resp. místodržícím zprávy o liknavcích a provinilcích proti této instrukci. V oboru policejní agendy městská rada měla pod dozorem královského rychtáře a hejtmana dbáti na čistotu ulic, měla prováděti dohled nad cechy a pořádky, pečovati o zachovávání veřejného klidu, o dodržování požárního řádu, dohlížeti na žebráky a povaleče, na provádění zdravotních opatření v době epidemií, na správné hlášení cizinců, na drahotní poměry a neměla se vměšovati do práv farářů. Tato in-

[11]) Česká kancelář místodržícím 2. října 1571 (tamže, sign. S 208/1/st. m. a kop. 86 f. 254).

[12]) Instrukci pro královského hejtmana Nového města pražského Adama staršího ze Šternberka ze dne 22. prosince r. 1590 viz v příloze III.

[13]) Instrukci pro městské rady měst pražských při jejich obnově dne 25. června 1599 viz v příloze IV.

strukce, v níž se již jeví vliv tehdejšího bojovného katolicismu, byla tedy podstatným doplňkem dřívějších instrukcí hejtmanských, jež byly stále v platnosti. Instrukce, vydaná dne 26. srpna r. 1599 královským hejtmanům pražských měst, shodovala se obsahově úplně s instrukcí z r. 1590.[14]) I později při nastupování nových hejtmanů byly jim vydávány instrukce, shodující se s instrukcí z r. 1590.[15])

Není pochyby o tom, že jak královští rychtáři, tak také královští hejtmané využívali volnosti, dané jim neurčitým zněním instrukcí, k neoprávněnému zasahování do různých oborů městské samosprávy. Vidíme to zcela jasně ze stížnosti městského stavu na zemském sněmu r. 1609. Tehdy žádala města, aby byli v pražských městech zrušeni královští hejtmané a královským rychtářům aby bylo zakázáno zasahovati bezohledně proti instrukcím do záležitostí soudních a obecních. Proti tomuto požadavku postavila se však šlechta, poukazujíc krátkozrace k tomu, že by tím »třetí stav něco nad stavy vyšší chtěl míti«, že úřadové královských hejtmanů náleží šlechtě a jejich zrušení že by bylo vyšším stavům k ublížení. Ani k žádosti o zrušení královských rychtářů nechtěli sobečtí stavové vyšší dáti svolení, a v tomto smyslu byl tedy vložen příslušný článek i do sněmovního snesení.[16]) Za těchto poměrů nebylo tedy divu, že mohlo r. 1617 dojíti k vydání pověstné radikální instrukce pro královské rychtáře, zaostřené zjevně proti nekatolické většině v zemi. Bezohledně stylisovaná tato instrukce rychtářská byla nepřímo také instrukcí pro královské hejtmany; ti měli dozírati na její plnění, které ovšem znamenalo další těžké omezení městské autonomie a poškozování náboženského míru.[17])

Instrukce z r. 1617 byla symptomem napiatých tehdejších poměrů, které vedly brzy potom k defenestraci a všem jejím účinkům. Pražská města, tak dlouho ponižována a omezována v samosprávě, postavila se ochotně do proticísařské fronty, doufajíce, že se tak zbaví tíživého zeměpanského dozoru, a že obnoví někdejší svá práva. Avšak s těmito požadavky odvážila se vystoupiti teprve později, když nebylo již naděje na vyrovnání s císařem. Po zřízení vlády direktorů ustoupili královští hejtmané pražských měst stranou, neúčastníce se věcí veřejných a ponechávajíce řízení městských věcí osobám, voleným ze stavů. Při sněmovním jednání o poselství do Chebu byli sice páni ochotni zrušiti úřad královských hejt-

---

[14]) Srv. instrukci pro novoměstského královského hejtmana z 26. srpna 1599 v arch. min. vnitra, kop. 114 fol. 138.

[15]) Dne 6. července r. 1605 byla vydána instrukce novoměstskému královskému hejtmanu Vilémovi z Landštejna na Sosni a Brlohu. Znění instrukce nebylo však k příslušnému konceptu přiloženo, nýbrž písař se spokojil jen kancelářskou poznámkou: »ut in communi forma. Formu najdeš in Augusto léta 99.« (Arch. min. vnitra, J 18/23/st. m.).

[16]) Jar. Čelakovský, Úřad podkomořský v Čechách, Č. Č. M. roč. LI. 1877 str. 441.

[17]) Instrukci královských rychtářů z r. 1617 viz in extensi Roubík, Královští rychtáři, uv. m. přil. I. Srv. i Čelakovský, Úřad podkomořský, str. 447.

manů a rychtářů, ale ku podivu i tehdy ještě byl to rytířský stav, jenž nechtěl upustiti od svých držav v pražských městech. Tak došlo jen k usnesení, aby byly královskými hejtmany příště toliko osoby podobojí a královští rychtáři aby byli zrušeni. Když však smrtí krále Matyáše zmizela poslední naděje na smír s králem, vystoupila teprve města na sněmu r. 1619 s požadavkem, aby byli zrušeni jak královští rychtáři, tak i hejtmané. Zástupci rytířského stavu postavili se proti tomuto požadavku i tentokráte. Než, zejména na přímluvu hraběte Šlika, bylo konečně přijato zrušení obojího nenáviděného úřadu.[18])

Pražská města netěšila se dlouho z nové svobody. Bílá hora a její následky přinesly rychle obnovu starého stavu a nad to ještě jeho podstatné zhoršení. Královští hejtmané i královští rychtáři byli znovu dosazeni a jejich kompetence byla značně rozšířena v neprospěch nepatrných zbytků městské autonomie. Obnoviv v městech královské rychtáře, navrhl císařský místodržící Karel z Lichtenštejna další ještě větší omezení městské samosprávy, doporučuje r. 1622 císaři zrušení purkmistrovského úřadu a dosazení zvláštních královských hejtmanů, nejen v pražských, ale i ve všech královských městech v Čechách. Tyto Lichtenštejnovy návrhy zdály se však příliš radikálními samému císaři Ferdinandovi. Odpovídaje koncem června 1622 Lichtenštejnovi na jeho návrh, císař jej upozornil, že purkmistrovský úřad, mající podklad v městském právu a zemském zřízení, nemá býti zrušen, ale že má tento úřad vésti primas vždy po 1 rok pod dozorem královského rychtáře. Pokud šlo o návrh na zřízení královských hejtmanů i ve všech královských městech, pokládal císař za vhodné řádně věc uvážiti, protože bude prý asi těžké nalézti tolik kvalifikovaných katolických osob, aby to stačilo k obsazení všech hejtmanských míst, nehledíc k tomu, že by to bylo i velkým zatížením komorní pokladny. Císař proto nařídil Lichtenštejnovi, aby zatím svěřil tuto agendu královským rychtářům, do krajů aby jmenoval královskými hejtmany dobré katolíky a také ostatní úřady aby obsadil osobami katolického náboženství.[19])

Zachované prameny nedovolují nahlédnouti blíže do dalšího jednání o této otázce. Že se Lichtenštejn nehodlal vzdáti myšlenky dosazení královských hejtmanů do všech královských měst v zemi, o tom svědčí tištěná instrukce pro tyto královské hejtmany ze dne 3. listopadu 1622, tedy více než čtyři měsíce po zmíněném odmítavém reskriptu Ferdinandově.[20])

---

[18]) Čelakovský, Úřad podkomořský str. 450. Srv. i Vojtíšek, O vývoji samosprávy pražských měst (Samosprávná knihovna hlav. města Prahy, sv. I., v Praze 1927, str. 63).

[19]) Císař Lichtenštejnovi 22. června 1622, orig. v arch. min. vnitra. S 208/1/st. m.

[20]) Instrukci Karla z Lichtenštejna pro královské hejtmany měst v Čechách ze dne 3. listopadu 1622 viz v příloze V. Srv. i B. Rieger, Zřízení krajské I. str. 219 a Čelakovský, Privilegia měst pražských, XLIII. Instrukci pro královské hejtmany, purkmistra a radu a městského písaře z r. 1622 viz v knihovně archivu hlavního města Prahy, sign. VIII U 2 č. 15.

Instrukce, nenavazující na hejtmanské instrukce ze 16. století, nýbrž koncipovaná samostatně ve vítězném a bezohledném duchu doby, znamenala další podstatné zeslabení práv českých královských měst. Počínajíc nařízením, že královští hejtmané mají pečovati o rozhojnění pobožnosti a o zachování svaté víry v obcích, dávala hejtmanu právo, aby měl v držení klíče od městských bran a bděl nad jich zavíráním a otevíráním. Opakovala předpisy dřívějších instrukcí o povinném stálém pobytu hejtmana v městě a ustanovovala královského rychtáře hejtmanovým zástupcem v městě. Královský hejtman měl míti první místo v radě a jménem jeho, královského rychtáře, purkmistra a konšelů měla býti publikována všecka právní jednání obce. Hejtman měl dozírati na plnění istrukce, tehdy současně vydané pro purkmistry a konšely, měl míti vrchní dohled nad dodržováním měr a cen v obci a nad čistotou v ulicích. Do jeho kompetence mělo náležeti také kárání výstupků kněžstva a udávání neposlušných přestupníků arcibiskupovi. Proti dřívějším instrukcím velmi tíživou novotou byla široká hejtmanská kompetence v oboru fiskálním. Královský hejtman měl míti dozor na nadání, špitály a školy, měl míti péči o vdovy a sirotky, zejména ovšem na královské důchody z toho plynoucí, měl povolovati sňatky vdov a rozhodovati o udílení městského práva osobám katolického náboženství. Neměl trpěti nedovolených schůzek a jediné sám směl svolávati obec. V radě měl sbírati odevzdávané hlasy a vůbec měl hájiti všech zájmů krále, obraceje se v pochybnostech na pražského místodržitele Lichtenštejna.

Instrukce již kladla, jak zřejmé, veliký důraz na fiskální agendu královského hejtmana, jenž měl pečovati o řádné a včasné inventování měšťanských pozůstalostí a o jmenování poručníků a měl dokonce míti i právo doporučovati vdovám k manželství »hodné a šlechetného jednání osoby, kteréž by budoucně městu platné býti mohly«. V povaze této instrukce obráží se také jasně protireformační tendence doby, nerespektující nic z dosavadních práv královských měst, ale podřizující je bezohledně pronikavému dozoru nových královských hejtmanů. Právem tedy připsal na originál těchto tří instrukcí pro královského hejtmana, purkmistra a písaře Starého města pražského přední městský písař Včelín: »Tyto všecky tři instrukcí jsou velmi velice ostré a prudké, též proti privilegiím stavu městského a předešlým instrukcím všech tří stran, ale to se stalo, že tehdáž nejprvé obnova rady ve všech třech městech pražských 17. Novembris 1622 se stala a samí katoličtí do ouřadu ponejprve dosazeni byli, a tu již pomalu se dála reformací sv. římské víry katolické, ale potom to všecko jest skrze konfirmací privilegií přetrženo a změněno a zůstaveno při starobylých způsobích a obyčeji.«[21])

Pro nedostatek pramenů nevíme, došlo-li vůbec k jmenování královských hejtmanů ve všech královských městech v Čechách, a jak dlouho jejich funkce potrvala. Zdá se však, že nebyli jmenováni všude a že trvali toliko jediný rok a že se splnila obava, projevená císařem Ferdinandem

---

[21]) Čelakovský, Privilegia měst. praž., str. XLIII.

ve výše zmíněném reskriptu, totiž že bude nedostatek katolických osob pro tuto funkci, na jejíž řádné honorování nebylo v královské pokladně peněz. Již dne 14. června 1623 bylo nařízeno českou kanceláří, aby »důležitější« funkce městských hejtmanů, ustanovených předešlého roku, byly odevzdány krajským hejtmanům, kteří měli býti právě tehdy jmenováni. Tehdy tedy již nebylo královských hejtmanů v královských městech, poslední zprávu o jmenování královského hejtmana máme z 13. února 1623, kdy dosadil Lichtenštejn císařovým jménem Karla Šeb. Litického z Šonova za hejtmana do města Chrudimě.[22])

Pravděpodobně o něco dříve, než zmíněná instrukce pro královské hejtmany královských měst, vznikla Lichtenštejnova instrukce pro staroměstského hejtmana Heřmana Černína z Chudenic.[23]) Tato instrukce, jejíž zachovaný koncept jest nejasně datován, vznikla asi r. 1622 (22. října) v souvislosti s podobnou instrukcí pro královské rychtáře. Složitější poměry v pražských městech vyžadovaly podrobnějších předpisů pro královské hejtmany a rychtáře, než tomu bylo v jiných královských městech na venkově, a proto asi došlo k sepsání této instrukce. Její ustanovení se pak stala základem zmíněné instrukce hejtmanů královských měst ze dne 3. listopadu r. 1622, jež vznikla tedy jenom o několik dní později. Pro nedostatek pramenů nelze bezpečně zjistiti, nabyla-li tato Černínova instrukce právní platnosti, či byla hejtmanům pražských měst vydána stejná instrukce, jako hejtmanům královských měst v zemi. Jest však velmi pravděpodobno, že pražským královským hejtmanům byla vydána tato obšírnější instrukce ze dne 22. října, kdežto hejtmanům venkovských měst královských byla pak intimována instrukce ze dne 3. listopadu, publikovaná výše zmíněnými tištěnými formuláři. Že Černínova instrukce jest původnější než instrukce ze dne 3. listopadu, jest zřejmé také z toho, že v instrukci hejtmanů královských měst jest již značně zmírněn ostrý tón instrukce Černínovy.

Černínova instrukce z 22. října 1622 byla stylisována ještě bezohledněji a ostřeji, než instrukce z 3. listopadu r. 1622. Počínajíc zase výzvou k hájení cti a chvály boží, podřizovala hejtmana přímo Lichtenštejnovi a dávala mu do správy všecky politické, hospodářské a jiné obecní a důchodní věci, které náležely dříve do kompetence purkmistra nebo primasa. V politické a justiční agendě měl se hejtman říditi rozkazy české

---

[22]) B. Rieger, Zřízení krajské I. str. 219. Srv. i pozn. 4.

[23]) Instrukci Karla z Lichtenštejna pro staroměstského hejtmana Heřmana Černína z Chudenic z 22. října 162(2) viz v příloze VI. V zachovaném konceptu jest poslední číslice roku napsána nezřetelně, a protože úřední knihy z této doby nejsou zachovány, nelze správné datum bezpečně zjistiti. Datovací formule jest kromě toho psána jinou rukou, což ovšem ještě více ztěžuje její přesné vročení. Obsahem se však instrukce nehodí jinam, než jen do roku 1622, Heřman Černín byl staroměstským královským hejtmanem od 21. srpna 1614 do července r. 1625, kdy resignoval (srv. připojený soupis královských hejtmanů v příloze I.). Srv. i instrukci pro královské rychtáře měst pražských z r. 1622 (Roubík, Královští rychtáři, uv. m., příl. II.).

kanceláře, kdežto v důchodních věcech měl se říditi českou komorou. Hejtmanu mělo náležeti pod správu a jurisdikci vše, cokoliv v okršku města jest, tedy i panské domy a postranní práva. Pouze přestupky duchovních osob byl povinen hlásiti k potrestání arcibiskupovi, kdežto vyšší osoby stavovské a vojenské měly býti odevzdány k úřednímu řízení vlastním nadřízeným orgánům, tedy šlechtici královské kanceláři, dvořané maršálkovi a vojáci pražskému vojenskému veliteli. Pro případ vzpoury hejtman měl spolupracovati v dohodě s vojenským velitelem. Dále uváděla instrukce ustanovení, známá nám již z instrukcí výše uvedených. Hejtman měl dozírati na agendu královského rychtáře, purkmistra a konšelů, jeho jménem měly býti konány a publikovány všecky právní procesy, obeslání, rozsudky a výpovědi, měl kontrolovati prokurátory a advokáty, aby zbytečně neprodlužovali procesů, měl rovnati rozmíšky mezi konšely, pečovati o vdovy a sirotky, revidovati pozůstalosti a sepisovati jejich inventáře, vyhledávati královské odúmrti, udíleti městské právo, povolovati svolávání obce, dohlížeti na cechy a pořádky, netrpěti nepodepsaných stížností, kontrolovati správnost měr a vah, zabraňovati předkupnictví, obsazovati na dobré zdání konšelů zádušní a jiné městské úřady a jmenovati cechovní starší, dohlížeti na plnění zdravotních předpisů, na čistotu ulic, na žebráky a povaleče. Podstatným zhoršením dosavadního stavu a úplným popřením městské autonomie byla ustanovení instrukce, jednající o správě obecních důchodů. Hejtman měl poříditi podrobný soupis a inventář všech obecních příjmů i dluhů a měl je pak i s tímto soupisem odevzdati do správy královskému rychtáři, jenž měl býti povinen skládati z nich účty. Opis tohoto inventáře hejtman měl odevzdati s písemnou zprávou české komoře a měl vyčkati jejího rozhodnutí. Účty královského rychtáře o správě těchto obecních důchodů hejtman měl zrevidovati a podepsati ještě před jejich odevzdáním účtárně české komory. Pokud šlo o kšaftovní spory, hejtman neměl trpěti vzájemných dorozumění stran, nesoucích se ke zkrácení královských nápadů, ale měl každý takovýto případ ihned ohlásiti české komoře. V původním konceptu instrukce bylo ustanovení, dávající hejtmanu nebo v jeho zastoupení královskému rychtáři právo disponovati obecní pečetí, uzamčenou pod jeho klíčem na radnici, ale odstavec tento byl pak v konceptu škrtnut.

Královští hejtmané zůstali tedy po r. 1623 jen ve třech pražských městech, ale ani tam se neudržela v platnosti zmíněná bezohledná instrukce. Již v září r. 1625 psal Lichtenštejn nejvyššímu kancléři, že nově dosazení královští hejtmané pražských měst žádají o instrukci, která jim byla dříve vždy vydávána od české dvorské kanceláře. Protože starých instrukcí nebylo možno tehdy nalézti v registratuře českého místodržitelství, žádal Lichtenštejn kancléře, aby dal staré instrukce vyhledati ve své expedici a aby je zaslal, pokud možno brzy, do Prahy. Při té příležitosti poslal mu Lichtenštejn aspoň instrukci, kterou vydal r. 1622 »po slavném vítězství do měst dosazeným hejtmanům, s kterýchžto již sešlo«,

nebylo-li by lze něco z jejího obsahu užíti pro sestavení nové hejtmanské instrukce. Na konec neopomněl Lichtenštejn upozorniti, aby bylo v nové hejtmanské instrukci zdůrazněno zvláště to, »což by k fedrunku a rozmnožení svaté katolické církve sloužilo«.[24])

Trvalo však ještě celý rok, než došlo dne 26. října r. 1626 k vydání nové instrukce pro královské hejtmany pražských měst.[25]) Instrukce pro hejtmana Starého města pražského Jáchyma Slavatu z Chlumu a Košumberka uváděla hned s počátku opět rebelii Starého města pražského příčinou ustanovení královského hejtmana »pro uvarování budoucích těch a takových neb těm podobných, proti Pánu Bohu všemohoucímu a všem právům, jak přirozeným, tak i psaným, čelících neřestí«. V dalším obsahu přidržovala se instrukce po věcné i slovní stránce ustanovení starých hejtmanských instrukcí ze 16. století, připojujíc ovšem ustanovení, vyvolaná pobělohorskými změnami. Hejtman, podléhající králi nebo v jeho zastoupení pražskému místodržiteli Lichtenštejnovi, měl dbáti a hájiti zájmů krále, měl dozírati, aby se nedělo proti němu jakékoli »srozumění a puntování«, měl s pomocí purkmistra a primasa rovnati různice a svády mezi konšely, zdržuje se stále v městě,[26]) měl sedati v radě, dávaje se zastupovati i královským rychtářem, jenž mu byl přímo podřízen. Dohled na konšely, zachování tajnosti rady, svolávání obce — všecka tato ustanovení starých instrukcí opakovala se i v nové instrukci, doplněné předpisy o péči nad přijímáním katolických toliko osob za městské obyvatele a připouštění jich ke vkladům do městských knih. Rovněž fiskální předpisy tato instrukce přejímala z instrukcí 16. století: péči o vdovy a sirotky, inventarisaci pozůstalostí, jmenování poručníků. Dobové poměry vyžádaly si zvláštních podrobnějších předpisů, zejména v otázce péče o sirotky, jimž neměly býti dovolovány cesty do nekatolické ciziny a jejichž poručníci měli se čtyřikráte ročně o suchých dnech scházeti v přítomnosti několika konšelů na radnici ke skládání sirotčích počtů. Instrukce končila opakováním předpisů o dozoru na čistotu ulic, o hlášení podezřelých podnájemníků a o dohledu na žebráky a povaleče.

Instrukce z r. 1626 byla tedy s hlediska městské samosprávy podstatným zlepšením proti instrukcím z r. 1622, vracejíc se v zásadních věcech k hejtmanské kompetenci ze 16. století, z doby počátků hejtmanského úřadu. A brzy potom, již r. 1628, omezil Ferdinand ještě více moc královských hejtmanů, vrátiv městské radě právo subsidiárně nařizovati poručníky vdovám a sirotkům a trestati neposlušné měšťany.[27])

---

[24]) Karel z Lichtenštejna nejvyššímu českému kancléři 10. září 1625. (Arch. min. vnitra, konc. v J 18/23/st. m.)

[25]) Instrukci pro staroměstského královského hejtmana Jáchyma Slavatu ze dne 26. října 1626 viz v příloze VII.

[26]) Ve spisech nalézáme zvláště od polovice 17. století častá písemná povolení k odjezdu královských hejtmanů z Prahy, obyčejně jen na několik dní. Povolení udíleli hejtmanům místodržící a někdy sám císař. (Srv. spisy arch. min. vnitra, sign. P 1/1/2/n. m.)

[27]) Čelakovský, Privilegia měst praž., str. LXX.

S omezením kompetence nebyli však královští hejtmané spokojeni, třeba že nejasnost a schematičnost instrukcí dávala jim stále ještě mnoho příležitosti k svémocnému zasahování do různých oborů městské správy a k různým intervencím a protekcím, které byly s to, aby korumpovaly veřejnou správu v městech. Šlechtické sebevědomí hejtmanů a jejich stará animosita k městskému stavu, representovanému městskými radami, vedla je k pokusům rozšířiti spíše meze kompetence na úkor městské samosprávy. Vidíme to velmi dobře z nedatovaného návrhu staroměstského hejtmana Jáchyma staršího Slavaty z r. 1630.[28]) Domáhaje se nové instrukce, žádal Slavata za její podstatné doplnění několika novými body. Přál si, aby všecky dekrety v městských věcech, vycházející z české kanceláře v Praze, byly adresovány přímo na něho nebo v jeho nepřítomnosti na královského rychtáře, aby byl tak o všem řádně informován. Žádal dále, aby mu byla předem oznamována každá obnova rady, aby se mohl vyjádřiti o kvalifikaci navržených kandidátů. Městská rada neměla dosazovati bez něho městských úředníků, aby tak mohl kontrolovati nestrannost jmenování. Slavatovy kompetenční aspirace šly však ještě dále. Městská rada nebo primas měl mu podle jeho návrhu předkládati čtvrtletně účty obecních příjmů a vydání, žádný městský radní neměl se bez jeho vědomí vzdáliti z města, a učinil-li by tak, měl býti nejvýše dvakráte napomenut a po třetím neuposlechnutí sesazen. Bez vědomí královského hejtmana neměl příště nikdo obdržeti městského práva ani svolení ke koupi nebo prodeji domu. Pod dozorem české kanceláře měla královskému hejtmanu podléhati i policejní agenda v městě, dohled na čištění ulic, na pekaře, kvalitu piva a vína a vůbec všecko, co náleží k dobrému pořádku. Jemu měly býti také adresovány všecky dekrety, týkající se pražských židů, a královský rychtář, purkmistr i primas neměli činiti nic bez jeho vědomí. Návrh skončil Slavata steskem na nedostatečný plat 350 zl., žádaje za jeho zvýšení. Žaluje také na obtížnost nařízení o povinném a stálém bydlení v městě, žádal, aby směl každého roku odjeti na dva týdny na svůj statek, zdůrazňuje, že by jinak nemohl podržeti hejtmanské funkce.

Císař poslal Slavatův návrh místodržícím k dobrému zdání. Slavata sám již počátkem října 1630 znovu žádal místodržící za výplatu zadrženého ročního platu, a koncem ledna 1631 urgoval jejich dobré zdání o svém návrhu, ale pravděpodobně se ho nedočkal. Zachované spisy aspoň mlčí o dalším osudu Slavatova návrhu, jenž svědčí jasně o zvýšeném sebevědomí královských hejtmanů v této době, kdy se již pozvolna počíná jeviti rostoucí byrokratisace hejtmanského úřadu a související s tím žárlivost na úřední kompetenci. Přes tyto snahy hejtmanů zůstala však instrukce z r. 1626 kompetenční základnou hejtmanského úřadu až do 18. století, do vydání zdokonalené instrukce z r. 1731.

[28]) Jáchym starší Slavata z Chlumu a Košumberka císaři (bez data, asi v srpnu 1630) v arch. min. vnitra, sign. S 208/1 st. m. Císař místodržícím 19. září 1630, Slavata místodržícím 2. října 1630 a 24. ledna 1631, tamtéž.

Že se na kompetenci městských rad ani po Slavatově návrhu celkem nic nezměnilo, pokud se týkalo jejich poměru ke královským hejtmanům, vidíme z instrukce pro purkmistra a radu pražských měst, vydané dne 18. července r. 1637.[29]) Z obsahu této instrukce není nikde zřejmé, že by bylo došlo k uskutečnění Slavatových návrhů — týkala se většinou jen kompetenčních a především policejních otázek, spadajících v obor působnosti městské rady. Protože tato instrukce byla zároveň nepřímo direktivem pro činnost královských hejtmanů, třebas že v ní nebylo o nich výslovné zmínky, všimněme si aspoň povšechně jejího obsahu. Městská rada neměla trpěti v městě nekatolíků a pokoutních náboženských schůzek, měla konfiskovati zakázané knihy, stíhati cizí obchodníky kromě těch, kteří se mohli vykázati průvodním listem saského kurfiřta, a dozírati na korespondenci domácích obchodníků s cizinou. Předpisy náboženského rázu týkaly se také zachovávání postů, svěcení nedělí a svátků, povinné účasti úředních osob na mších a procesích, dohledu na účast při přijímání a zákazu lání, zlořečení a přísahání. Všichni konšelé měli se pilně a pravidelně účastniti sedění rady, vydávajíce se jinak nebezpečenství udání k místodržícím, a dozorčí povinnost v těchto věcech náležela královskému rychtáři. Městská rada měla stíhati pokoutní prokurátory a netrpěti nepodepsaných suplik a stížností, měla chrániti cechy a řemesla, dohlížeti na váhy a míry, na kvalitu a ceny piva a chleba a zříditi podle starého řádu přísežné osoby, které by dvakráte týdně kontrolovaly pekaře v městě. Důležitou povinností městské rady byl i dozor na překupníky, zdražující nejnutnější potraviny. Městské radě náležel vůbec dozor na lehkou minci a na trhy, na žebráky a zahaleče, na plnění požárních předpisů. Zvláštní pozornost věnovala instrukce otázce evidence cizinců. V městských branách měl býti ustanoven přísežný písař, jehož povinností bylo zaznamenávati u každého cizince, do města přicházejícího, jméno, zaměstnání, odkud přijíždí, jak dlouho a v které hospodě neb u kterého souseda se zdrží. Tyto seznamy, jakož i soupisy cizinců, které byli povinni odváděti městské radě pražští hostinští, měly pak býti denně odevzdávány místodržitelské kanceláři k úřední evidenci. Mimo to městská rada měla přetrhovati povyky, rvačky a souboje, měla dbáti na dodržování předepsaných hodin, vyměřených pro otevření městských výčepů, měla se starati o čistotu v ulicích, o řádné vyvážení neřádů, hnoje, rumu, bláta a smetí, o odstraňování hromad dříví z pražských ulic a o jejich řádné dláždění. Pro stráže v městských branách a pro ochranu

---

[29]) Dne 29. srpna r. 1637 poslal císař Ferdinand místodržícím schválenou instrukci pro purkmistra a radu Nového města pražského z 18. července 1637, kterou proti návrhu místodržících v některých bodech doplnil. Nařídil zároveň místodržícím, aby nepostupovali příště v některých věcech o své ujmě, ale aby vyčkali vždy císařské resoluce. Čeho se týkala tato císařova výtka, není ze zachovaných spisů zřejmé. Schválenou instrukci, jejíž originál je přiložen k citovanému císařskému reskriptu (v arch. min. vnitra, J 18/17/st. m.), měli místodržící publikovati pražským městům.

města bylo městské radě povoleno naverbovati určitý počet vojáků, kteří měli podléhati jejímu dozoru.

Jako instrukce z r. 1637, tak i obšírná instrukce pro pražská města z r. 1650[30]) všímala si hlavně otázek městské policie, zmiňujíc se jen dosti stručně o organisaci městských úřadů a nechávajíc vůbec bez povšimnutí jakékoli předpisy manipulační a kancelářské. Tato instrukce opakovala v 39 článcích uvedené policejní předpisy instrukce z r. 1637, rozváděje je do detailů. Šlo zvláště o povinnost vyznání katolické víry v radniční kapli hned po obnově rady, o dozor na nekatolíky v městě, svěcení nedělí a svátků, zakazování schůzek řemeslné chasy v »kuchynkách nestoudných«, o trestání různých hříchů, dohled na cechy a obchodníky, na míry a váhy, pro které měl býti na radnici chován »všech měr a vah jeden dobře dělaný mustr«, o dohled na tržní ceny a na kvalitu potravin, přetrhování »neřádně vedených překupnických handlů a obchodů«, kontrolu obchodníků obilím, prodeje cizích vín a piva, o dozor na noční povyky a rozpustilosti, na žebráky, na oheň a zdravotní předpisy, na podezřelé cizince, na povaleče, »kteří v šeňkovních i jiných domích dnem nocí hýří a štveří a po Praze sem i tam se protulují«, na nedovolenou střelbu v ulicích, na čistotu náměstí a ulic a na bezpečnost silnic kolem města. Kromě toho si však tato instrukce všímala také již otázek, souvisících se správou obecního jmění. Městská rada měla poříditi podrobný soupis zbožných nadání a jejich jmění, správa obecního jmění neměla zůstati, jako se někdy dálo, v rukou jen několika radních osob, ale měli bráti na ní účast stejným dílem všichni konšelé, předkládajíce u přítomnosti královského hejtmana a rychtáře v plné radě čtvrtletní obecní počty a pečujíce o to, aby o vánocích každého roku byly připraveny k případnému nahlédnutí celoroční počty důchodní i kontribuční. V rozvrhování berní a kontribucí mezi obyvatele města mělo se šetřiti spravedlnosti, obecní dluhy měly býti dělány jen s vědomím a svolením celé rady, a královský rychtář měl finanční toto hospodářství města kontrolovati.

Pokud šlo o vlastní provádění správy města, spokojila se instrukce jen povšechnými nařízeními. Všichni konšelé měli se pravidelně účastniti sedění rady, měli dbáti o zachovávání poctivosti, lásky, pilnosti a střízlivosti, měli choditi na mše, procesí a pobožnosti, dbáti na dobré konání spravedlnosti, brániti prokurátorům ve zbytečném prodlužování procesů, stíhati pokoutní prokurátory, umožňovati i chudým dosažení spravedlnosti, nezvyšovati tax za úřední výkony, ale pořiditi návrh podrobného a přesného taxovního řádu městského, revidovati v pravidel-

---

[30]) Instrukce pro královského rychtáře, purkmistra a radu Nového města pražského ze dne 27. srpna 1650, v arch. min. vnitra, J 18/17/st. m., současný opis tamže, J 18/23/st. m. Srv. Čelakovský, Podkomoř. úřad str. 571. Instrukci otiskl v německém znění Weingarten v Edition der Stadtrechte im Königreich Böheimb a Jak. Vrba v Krátkém výtahu práv městských, str. 146—201.

ných lhůtách městská vězení a urychliti pokud možno vyšetřování vězňů, pečovati o vdovy a sirotky a dohlížeti na správné plnění předpisů o přísaze dědičné poddanosti nově přijatých měšťanů. Obšírná instrukce končila předpisy o správě městských kompanií (jejichž velitelem byl královský hejtman) a o střežení ulic v noci v dohodě s vojenskými důstojníky, a ukládala všem radním, aby měli každý jeden opis této instrukce, jež měla býti vždy čtvrtletně předčítána v sedění plné rady.

Obě tyto instrukce, adresované jak městským radám, tak i královským rychtářům, jimž příslušel dozor na jejich plnění, byly tedy nepřímo také kompetenčním direktivem královských hejtmanů, a instrukce z roku 1650 zůstala pak po desítiletí základním předpisem pro činnost městských rad. Ústupky ve prospěch městské samosprávy, jevící se v těchto instrukcích pro purkmistry a městské rady, vyplynuly pravděpodobně z poznání, že špatně placení královští hejtmané a rychtáři nemohou se zdarem plniti všechny veliké úkoly, které by jim bylo rádo uložilo proti městům sebevědomí pobělohorských vítězů. Obvyklá prázdnota královské pokladny byla příliš důrazným mementem, než aby nebylo nutné ho uposlechnouti a nesvěřiti městské správy — ovšem, že pod vrchním dohledem královského hejtmana a rychtáře — do rukou městských rad, nevyžadujících finančního nákladu z královského fisku. Čím více se časem zapomínalo na »ohavnou rebelii« jako na vlastní příčinu spoutání městské samosprávy, tím více počaly v těchto organisačních otázkách rozhodovati momenty ryze administrativní a finanční, vedoucí nutně k nenáhlému uvolňování městské autonomie. Naproti tomu byl však tento vývoj k lepšímu brzděn tím, že se zeměpanské úřady, ať hejtmanský, ať rychtářský, vymaňovaly v této době již z původního spíše ochotnického rázu a nabývaly povahy více byrokratické. Královští hejtmané, kteří dosud neviděli hlavního zdroje existence v málo výnosném úřadě, ale ve svých statcích na venkově, resignujíce často na hejtmanskou funkci, zejména proto, aby se zbavili tíživé povinnosti stálého pobytu v městě a aby se mohli volněji věnovati správě svých statků, počínali se nyní již častěji a v hojnějším počtu ucházeti o tento úřad, a hledali v něm hlavní zdroj výživy, dostávajíce se tak v užší úřední závislost na místodržících. Byl to zejména vliv třicetileté války, který způsobil tuto stále zřetelnější změnu. Z úst samých královských hejtmanů slyšíme tehdy stesky na hospodářské škody, utrpěné dlouhou válkou, venkovské jejich statky byly nepřítelem ničeny a pražský hejtmanský úřad stával se proto hlavní oporou jejich existence.

Instrukce pro městské rady a purkmistry byly tedy kromě vlastních hejtmanských instrukcí hlavní kompetenční direktivou královských hejtmanů a rychtářů, kteří měli pečovati o jejich správné a řádné plnění. Také občasně vydávané policejní řády,[31]) adresované městským radám,

[31]) O městských policejních řádech srv. **R o u b í k**, Počátky policejního ředitelství v Praze (Sborník archivu ministerstva vnitra, sv. I. 1926) str. 38, pozn. 58.

zavazovaly královské hejtmany i rychtáře k dozoru nad tím, aby bylo se strany městské správy posloucháno jejich podrobných předpisů. Rostoucí důraz, kladený již v této době na předpisy policejního a bezpečnostního rázu, vedl časem k vydávání zvláštních úředních pokynů, adresovaných již také přímo královským hejtmanům. R. 1648 bylo nařízeno místodržícím, aby rozkazy v politických a vojenských věcech byly městským radám posílány přímo a ne již, jako dosud, prostřednictvím královských hejtmanů.[32]) Byl to opět další ústupek městské samosprávě, vynucený časovými poměry, ale neměnící celkem nic na dosavadní kompetenci královských hejtmanů, již se tehdy stále řídili výše zmíněnými instrukcemi.

Poslední instrukce z r. 1626 byla tehdy stále základem hejtmanské působnosti a o její případné doplnění počalo se jednati již r. 1637. Císař poslal tehdy pražským místodržícím obě poslední hejtmanské instrukce z r. 1622 i 1626, ukládaje jim, aby je uvážili a podali brzy dobré zdání o jejich eventuální revisi. Vyhovujíce tomuto rozkazu, navrhli místodržící doplniti instrukci předpisem o ochraně katolického náboženství, zemského a obecního dobrého a o »přetrhování některých nezpůsobů při městě«. V návrhu, jehož přesné znění se nezachovalo, žádali také místodržící, aby byla v Starém městě pražském založena donucovací pracovna (Zuchthaus) a aby byl do nové hejtmanské instrukce vložen článek o tom, že se má královský hejtman raditi s městskou radou o založení tohoto ústavu. Císař nepokládal to však účelným a nařídil, aby instrukce nebyla zatěžována takovýmito paragrafy pomíjejícího významu, nýbrž aby místodržící nařídili prostě dekretem staroměstskému hejtmanovi, že má tuto otázku projednati s městskou radou, a aby pak místodržící podali o výsledku dobré zdání císaři. Pozornost císařovu vzbudil také návrh místodržících, podle něhož se královský hejtman neměl přimlouvati v potazu konšelském a neměl míti hlasu v městské radě. Na výslovný rozkaz císařův upozornili jej místodržící ve svém dobrém zdání, že ani podle dřívějších instrukcí neměl míti královský hejtman hlasu v radě, protože by to bylo i na újmu jeho úřední vážnosti. Hejtman měl toliko seděti v radě, naslouchati jednání a kontrolovati je, a promluviti v radě jen tehdy, mluvilo-li by se něco proti právům městským nebo proti zemskému zřízení. Kdyby byl výslovně žádán o radu, bylo ponecháno jeho volnému rozhodnutí, vyhověl-li tomuto přání či ne.[33]) Zachované prameny nedávají odpovědi na otázku, jaký byl výsledek těchto úvah o revisi hejtmanské instrukce. Zdá se však, že ani potom nedošlo k podstatné změně dosavadních hejtmanských instrukcí — v zachovaných úředních spisech není ani zmínky o vydání nové instrukce. Zdá se ostatně, že se za tehdejších špatných poměrů administrativních místodržící velmi nedbale sta-

---

[32]) Čelakovský, Privilegia měst praž., str. XLVII.

[33]) Císař místodržícím 28. září 1637 a místodržící císaři 12. listopadu 1637, v arch. min. vnitra, sign. S 208/1/st. m., císař místodržícím 6. prosince 1637 tamže, J 18/23/st. m., místodržící císaři 4. února 1638 tamže, S 208/1/st. m.

rali o to, aby každý nově jmenovaný královský hejtman obdržel ihned také hejtmanskou instrukci. R. 1667 stěžoval si aspoň novoměstský hejtman Martin Jindřich Paradis, že nedostal dosud instrukce, ač je již po tři roky městským hejtmanem, a zmiňoval se ve své stížnosti o městské instrukci z r. 1650, jež byla tehdy, jak se zdá, hlavní kompetenční oporou i pro královské hejtmany.[34]) A téměř současně i malostranský královský hejtman Kašpar Max Bechyně z Lažan, obdržev od místodržících k vyjádření městskou instrukci, odpověděl, že se po celou dobu svého úřadování (byl tehdy malostranským královským hejtmanem již na třetí rok) řídí obnoveným zřízením zemským a deklaratoriemi a novelami na místě instrukce, »nevědouc o žádné jiné«.[35]) Ani tehdy však, pokud je ze zachovaných spisů známo, nedošlo k vydání nové instrukce, a i dále byla to pravděpodobně městská instrukce z r. 1650, jež byla hlavním základem také hejtmanské činnosti.

Byl to zejména stále více utužovaný dozor na policejní správu pražských měst, který si v druhé polovici 17. století vyžádal vydání podrobnějších předpisů pro tento obor hejtmanské kompetence. Již r. 1648 bylo městskému hejtmanu a radě Starého města pražského zvláště uloženo, aby vykonávali policejní agendu v židovském ghetu a přihlíželi k provozování židovského řemesla a obchodu, trestajíce všechny přestupky, kterýchž se dopouštěli židé při prodeji zboží. Vliv královských hejtmanů na správu pražské židovské obce pak stále více rostl, a ještě císař Josef II. podřídil židy v soudním a policejním ohledu dozoru královských hejtmanů a magistrátu.[36])

Občasné policejní předpisy byly královským hejtmanům opakovány při zvláštních příležitostech, které přinesla doba. Když se r. 1677 počal v sousedství Čech rozmáhati mor, napomenula česká dvorská kancelář královské hejtmany pražských měst a všecky krajské hejtmany, aby dbali více na povznesení klesající mravnosti, aby tak byl zmírněn hněv boží. Magistráty měly se pod dozorem hejtmanů přesně říditi vydanými jim instrukcemi, zejména asi zdravotního rázu.[37]) Když pak koncem r. 1680 odjel císař z Čech do Rakous a zanechal místodržícím podrobnou instrukci, týkající se zejména policejní agendy, pospíšili si tito intimovati ji královským hejtmanům pražských měst s rozkazem přísného plnění. Hejtmané měli pečovati o čest a slávu boží v pražských městech, měli přetrhovati lání, rouhání a zlořečení, chrániti víru katolickou a bdíti nad prováděním reformačních patentů, zabraňovati kacířství, sektám a bludům a chrániti katolické kněžstvo. Řídíce se obnoveným zřízením zemským, měli hájiti zájmy krále, bdíti nad konáním spravedlnosti, brániti

---

[34]) Paradis císaři 28. března 1667 v arch. min. vnitra, S 208/1/st. m.

[35]) Max Bechyně z Lažan místodržícím 11. srpna 1667 v arch. min. vnitra, S 208/1/st. m.

[36]) Čelakovský, Privilegia měst praž., str. CXII a 584.

[37]) Dekret české dvorské kanceláře z 19. listopadu 1677 v arch. min. vnitra, P 130/97/st. m., příloha k přípisu ze dne 26. srpna r. 1681.

vzrůstu drahoty a předkupnictví, dozírati na plnění požárních předpisů, na čistotu ulic, na péči o žebráky, chudé a nemocné, měli dohlížeti na zahaleče, přetrhovati rvačky a souboje, kontrolovati hlášení podezřelých cizinců a vždy po třech měsících visitovati pražská vězení, poříditi specifikace vězňů a dbáti o to, aby nebyli zbytečně dlouho držáni ve vězení bez odsouzení. Obě tato výše zmíněná policejní nařízení byla pak královským hejtmanům republikována již v srpnu r. 1681 s rozkazem, aby je dali přečísti v radě a bděli nad jejich přesným plněním.[38]) A již po několika letech, r. 1685, byla královským hejtmanům vydána nová speciální policejní instrukce, vymezující podrobně dozorčí jejich kompetenci v policejním a bezpečnostním oboru.[39]) Instrukce opakovala a šíře rozváděla zmíněné policejní předpisy, týkající se »bláta, cizoložstva, hnojův, kuběnářství, lání, svěcení dnův nedělních a svátečních, nekatolických osob, ohně, policie, překupníkův, nočních povykův, řemeslníkův, smilstva, vězňův, zlořečení, žebrákův a zahalečův«. Obsahově shodovala se tedy tato hejtmanská instrukce s výše zmíněnými policejními články instrukce pro městské rady z r. 1637 a 1650.

Kdežto dříve město Hradčany nepodléhalo dozoru královských hejtmanů, nýbrž podkomořího, bylo r. 1688 ustanoveno dekretem místodržících, že příště má býti hradčanský magistrát ve věcech politických a vojenských podřízen královskému hejtmanu malostranskému, a jen v obecních věcech úřadu podkomořskému.[40])

Jak jsme viděli již výše, bylo v této době velmi špatně postaráno o poučení královských hejtmanů řádnou instrukcí, takže byli nuceni spokojiti se instrukcí pro městské rady z r. 1650, jež jim dávala zásady aspoň pro část jejich úřední kompetence. Když tedy počalo býti r. 1721 uvažováno o revisi hejtmanské instrukce a pražští místodržící byli císařem vyzváni, aby předložili dosud platnou instrukci s návrhem na její případné doplnění, objevilo se, že jí ani nemá nikdo z tehdejších královských hejtmanů, ba že ani není nikde v místodržitelské registratuře, že tedy městští hejtmané nemají v rukou úředního vodítka pro svou funkci. Císař poslal proto místodržícím z registratury české dvorské kanceláře dvě kopie české a německé instrukce pro městské hejtmany, které, jak se zdá, nebyly do Prahy expedovány (opisy tyto se ve spisech nezachovaly, takže nevíme, o které instrukce šlo), vyzývaje je, aby sestavili komisi z radů místodržitelství, zemských desk a apelace, která by uvažovala o revisi hejtmanské instrukce, vezmouc k pomoci také dosud platné instrukce pro královské hejtmany v Čechách a na Moravě. Místodržící vy-

---

[38]) Místodržící královským hejtmanům 7. října 1680 a 26. srpna 1681, tamtéž.

[39]) Policejní instrukce pro královské hejtmany ze dne 30. dubna 1685, v arch. min. vnitra, P 1/1/2/n. m. Otiskl jsem ji in extenso v Počátcích polic. ředit., uv. m. str. 155 násl.

[40]) Místodržící malostranskému královskému hejtmanu Janu Karlovi z Goltzu 11. května 1688. Arch. min. vnitra, Publ. 1748—1755, M 1/9. Srv. i Čelakovský, Privil. měst. praž., str. XCIX.

plnili tento rozkaz císařův aspoň potud, že vskutku jmenovali komísi, v kteréž zasedali za místodržící nejvyšší sudí dvorský a královský podkomoří Markvart, za desky zemské radové Pecelius z Adlersheimu a Salza a za apelaci radové z Glauchova a Hoch.[41]) Uložili-li místodržící této komisi, aby se dala ihned do práce, neznamenalo to za daných poměrů ještě nikterak, že se tak skutečně stane. Jako tomu bylo u mnohých jiných komisí, tak i tu se snad komise vůbec nesešla. Ale také ve Vídni se na věc zapomnělo, a tak teprve po desíti letech dne 12. dubna 1731 byla publikována nová, velmi podrobná instrukce pro královské hejtmany pražských měst.[42])

Tato instrukce, vzniknuvší v době, která již kladla větší důraz na podrobné předpisy, nejen kompetenční, nýbrž i manipulační, byla sestavena dosti samostatně, s ohledem na změněné poměry a bez zřetelné závislosti na instrukcích dřívějších. V 21 článcích vyčerpávala všecka pravidla, týkající se povinností královských hejtmanů, nejen ve směru fiskálním a policejním, ale i kancelářském. Kdežto dřívější instrukce se o písemné agendě královských hejtmanů vůbec ani slovem nezmiňovaly, ponechávajíce způsob úřední manipulace zcela na vůli hejtmanům, obsahovala nová instrukce již podrobnější zásady o vedení kanceláře, o úředních knihách a registratuře, a rovněž ostatní ustanovení kompetenčního rázu prozrazují zvýšený smysl doby o byrokratický postup a pořádek.

I tato instrukce počínala ustanoveními o ochraně katolického náboženství a o vykořenění kacířstva. Hejtmané měli dozírati na pokoutní nekatolické kazatele a na nedovolené šíření kacířských knih, stíhati podezřelé nekatolíky a kacířské schůzky s pomocí duchovních a čtvrtních hejtmanů, měli dohlížeti na svěcení nedělí a svátků a provinilce uvězniti a udati místodržícím k potrestání. Zvláště měli pečovati o to, aby židovští obchodníci neprodávali zboží v neděle a svátky, aby se neprovinovali proti zákazu nahlížení do katolických kostelů a aby vůbec nečinili nic, co by bylo na škodu katolické církvi. Další článek stanovil povšechně povinnost hejtmanů publikovati magistrátům a pražským právům postranním originály zeměpanských patentů, dekretů a rozkazů, které by jim byly nadřízenými úřady zaslány, a dbáti o jejich přesné plnění. Vyžádaná dobrá zdání a zprávy hejtmané měli posílati o každé věci zvlášť, nemísíce do jedné zprávy několik materií. Zvláště podrobné předpisy přinášela instrukce pro způsob úřadování královských hejtmanů. Všichni tři pražští hejtmané měli navzájem udržovati v zájmu služby dobré styky, zvláště pokud šlo o stíhání zločinců v pražských městech, měli býti podle císařského reskriptu z r. 1725 v přímé korespondenci s apelačním soudem a se soudem honebním (judicium venaticum) ve věcech, týkajících se py-

---

[41]) Císař místodržícím 31. března 1721, místodržící císaři 18. dubna 1721. (Arch. min. vnitra, J 18/23/st. m.)

[42]) Instrukci pro královské hejtmany měst pražských ze dne 12. dubna 1731 viz v příloze VIII.

tláctví. Pokud šlo o kancelářskou manipulaci, měli hejtmané vésti o došlých věcech řádné podací protokoly, a to jeden pro věci veřejné (in publicis) a druhý pro podání soukromých stran (in Privatsachen) a zapisovati do nich datum a praesentatum došlého přípisu a datum a stručný regest příslušné expedice. Úřední spisy měly býti ukládány do zvláštní registratury (Repositorium), a to originály došlých přípisů i s koncepty vydaných expedicí a partikulární protokoly komisionálních jednání v chronologickém pořádku podle let. O registraturních spisech mělo býti vedeno přesné chronologické i abecední repertorium. Odstupující hejtman nebo jeho dědicové měli všechny tyto úřední spisy i s protokoly a s úřední instrukcí odevzdati novému královskému hejtmanu, který jim měl potvrditi příjem a podati místodržícím zprávu o převzetí spisů s jejich soupisem a s udáním spisů eventuálně chybějících. Policejní předpisy instrukce opakovaly celkem ustanovení instrukcí dřívějších. Královský hejtman měl dohlížeti na dobrý pořádek v městě, zvláště na čistotu ulic, a revidovati činnost uličních komisařů zvláště k tomu ustanovených. Měl dozírati na správnost měr a vah, na dodržování předepsaných cen potravin a na jejich kvalitu, měl zamezovati škodlivé předkupnictví za městskými branami i na trhu, dohlížeti na žebráky a povaleče, stíhati a zamezovati noční povyky, rvačky a střelbu. Viníky měl právo zatknouti a udati je příslušnému úřadu k potrestání. Pro vyšetřování nebezpečných srocení byl sice tehdy v Praze ustanoven zvláštní delegovaný soud, ale královští hejtmané měli povinnost v daném případě osobně se dostaviti na místo srocení, zameziti je, hlavní vinníky zatknouti, provésti s nimi sumární výslech a odevzdati je příslušnému soudu. Právo sumárního výslechu měli hejtmané míti také v případě epidemie nebo vraždy v městě, o čemž měli ihned podati úřední zprávu místodržícím.

Povinnost stálého pobytu v městě byla uvedena i v nové instrukci. Hodlal-li hejtman opustiti město, měl si k tomu vyžádati svolení od nejvyššího purkrabí nebo jeho zástupce a k cestě za hranice země od české dvorské kanceláře prostřednictvím místodržitelství. Déle než na 8 dní nemělo se takovéto povolení vydávati. Nepřítomného hejtmana měl zastupovati jeden z ostatních dvou hejtmanů pražských měst, který měl pak vrátivšího se hejtmana informovati o všem, co se událo v době jeho nepřítomnosti.

Zvláštní podrobnou pozornost věnovala instrukce předpisům pro zapečeťování pozůstalostí po úmrtí osob vyšších stavů. Ihned po oznámení úmrtí měl se hejtman nebo jeho zástupce osobně odebrati do obydlí zemřelého a provésti bezpodmínečně soudní uzávěr veškeré pozůstalosti. Pro poměry charakteristické je výslovné upozornění instrukce, že hejtmané nemají, jak se to někdy dálo, prohlížeti nejprve skříně a truhlice a teprve potom provésti inventuru, ale že mají provésti uzávěr bez předběžné prohlídky. Věci, které není možno dáti pod uzávěr, měly býti sepsány do konsignace, jejíž jeden exemplář měl býti ponechán u pozůstalosti a druhý měl býti odevzdán zemským deskám s úřední zprávou

o příbuzenských poměrech zesnulého. Zpráva o úmrtí měla býti zaslána také místodržícím, a měl-li zesnulý statky, také příslušnému krajskému úřadu. Místodržitelství měla býti rovněž hlášena úmrtí duchovních osob in loco laicali a všech prelátů a duchovních představených. K obyvatelstvu města měli se hejtmané chovati slušně a nestranně, každého klidně, ochotně vyslechnouti a rychle mu, pokud možno, vyhověti, a svým sekretářům nedopouštěti braní úplatků. Zvláště bedlivý dozor měli hejtmané vykonávati na cizí židy, aby se v Praze dlouho nezdržovali, a vůbec aby se pražské židovstvo v městě nerozmnožovalo proti platným předpisům. Rostoucí byrokratisace hejtmanského úřadu jevila se i v tom, že sekretáři královských hejtmanů, kteří až dosud byli pokládáni za soukromé zaměstnance hejtmanů, měli příště po vzoru krajských sekretářů skládati při přijetí služební přísahu u českého místodržitelství. Jejich přijímání a propouštění ze služby bylo sice i dále ponecháno samým hejtmanům, ale tito měli za své sekretáře osobně ručiti a každou změnu v obsazování sekretářských funkcí hlásiti místodržícím. Sekretáři měly býti jmenovány jen katolické, svobodné a zachovalé osoby, znalé slovem i písmem obou zemských řečí, pokud možno domácího původu.

Vypukl-li v městě požár, měl se královský hejtman osobně dostaviti na místo a zaříditi vše potřebné k jeho rychlému uhašení. Měl dohlížeti na plnění požárního řádu z r. 1677 a kontrolovati kominíky. Požární řád měl býti v přítomnosti královských hejtmanů a magistrátů vždy za čtvrt roku přečten shromážděné obci, k níž měli býti zvláště přizváni všichni řemeslníci, kteří měli co dělati s hašením ohně. Často měly býti také revidovány stříkačky a jiné požární rekvisity, jakož i domy, mají-li na půdách připravenu potřebnou vodu. Revisi královských hejtmanů podléhaly i špitály a dobročinná nadání, a zjištěné závady a nedostatky měly býti hlášeny místodržícím. Pokud šlo o městské fysiky a chirurgy, hejtmané měli kontrolovati, plní-li své povinnosti, slouží-li ochotně i chudým lidem a respektují-li předpisy o prohlídce nemocných a mrtvol.[43]) Pro evidenci podezřelých osob a cizinců vůbec královští hejtmané měli dáti velitelem městské stráže občas visitovati podezřelé šosovní i deskové domy bez zřetele na osoby a nařizovati náhlé prohlídky hospod a jiných domů. Zjištěné podezřelé osoby, tuláky a žebráky měli zatknouti a odevzdati příslušnému soudu a jejich přechovavače potrestati. K ulehčení

---

[43]) Seznamy zemřelých křesťanů i židů v pražských městech předkládali královští hejtmané místodržícím již počátkem 18. století; již z r. 1705 máme je zachovány ve spisech arch. min. vnitra (P 1/9/19/n. m.). V konsignacích nemocných a zemřelých z r. 1748 (Publ. 1748—1755, B 5) jsou připojovány i diagnosy nemocí, ovšem ještě dosti naivně stylisované. Tehdy se předpisy instrukce skutečně plnily. Městští chirurgové vykonávali prohlídky nemocných a mrtvých a podávali o nich zprávy a soupisy městským hejtmanům, kteří je pak předkládali týdně místodržícím. Nedálo se tak ovšem pravidelně a často se tato povinnost zanedbávala. Dne 21. ledna 1754 nařídila representace a komora městským hejtmanům, aby městští fysikové a chirurgové předkládali příště předepsané týdenní tabely nemocných a zemřelých in duplo (Publ. 1748—1755, B 5).

dozoru na tyto podezřelé živly hejtmané si měli každého půl roku vyžádati od hospodářů specifikace všech nájemníků.[44])

Pokud šlo o dozor na městské magistráty, královští hejtmané měli kontrolovati, aby byla plněna městská instrukce z r. 1650, zvláště její předpisy o spravedlivém rozvrhování kontribuce a dále nařízení o vyplácení povolených bonifikací. Jednou ročně hejtman se měl dostaviti osobně na radnici a v přítomnosti plné rady dáti přečísti zmíněnou městskou instrukci a vyptati se při té příležitosti, jak byly její předpisy dosud plněny. Vlastní instrukci hejtman měl jednou nebo dvakrát do roka pozorně pročísti, aby si uvedl znovu v paměť všecky její předpisy. Vyžadovala-li potřeba chvíle rychlého a důvěrného opatření ve věcech obecních, policejních nebo vojenských, hejtman měl k sobě povolati primátora nebo případně i několik důvěryhodných radních a dáti jim příslušné rozkazy, ale sou-

---

[44]) I výkazy cizinců do Prahy zavítavších byly královskými hejtmany předkládány již počátkem 18. století (srv. arch. min. vnitra, P 1/9/19/n. m.). Udání jmen a doby pobytu jest ještě uvedeno velmi primitivně. Již z r. 1705 máme rovněž (tamtéž) zachovány zprávy královských hejtmanů o obvyklých visitacích cizinců v hospodách a občanských domech. Visitace tyto prováděl na rozkaz královského hejtmana, resp. místodržících, magistrát prostřednictvím čtvrtních komisařů a podával o jejich výsledku zprávy královskému hejtmanovi. Dne 12. srpna r. 1749 stěžovala si politicko-viktuální komise při representaci a komoře, že konsignace cizinců z hospod jsou příliš stručné, obsahujíce málo údajů. Komise žádala, aby byl královským hejtmanům doručen připojený přesnější formulář nových konsignací, kterýž měli hejtmané odevzdati hostinským, a ti jej měli vyplňovati a odevzdávati hejtmanům. Nový formulář přihlášek obsahoval tyto rubriky: 1. Namen des Wirths und Benennung des Wirthshauses. 2. Befinden sich seit dem letzten Extrakt den 1. Augusti annoch alhier? 3. Neu angekommene diesen und jenen Tag mit Beisetzung des Namens und Kondition und woher er komme. 4. Datum der Abreise und wohin. (Publ. 1748—1755, B 4.) Dne 4. května 1752 stěžovala si representace a komora městským hejtmanům, že se neplní dřívější ustanovení o tom, že každý majitel domu má čtvrtletně odevzdávati přesnou konsignaci všech obyvatel v domě s udáním jejich zaměstnání. Městští hejtmané měli proto uložiti magistrátům, aby dbaly o plnění tohoto předpisu, potřebného k visitacím. Konsignace měly býti odevzdány bezpečnostní komisi. V soupisech měli býti zejména přesně označeni studující, jejich jméno, rodiště, pod kterým profesorem studují, v které třídě a kolegiu. Toto zdůraznění bylo motivováno tím, že jest v Praze mnoho falešných studujících. Ale ani potom nebylo toto ustanovení přesně plněno a muselo býti pod pokutou 5—100 říšských tolarů republikováno již dne 9. července 1753 (srv. Publ. 1748-1755, B 4). Dne 4. května 1752 upozornila representace a komora městské hejtmany, že konsignace cizinců z hospod jsou ledabylé, neúplné, nečitelně psané. Hejtmané měli příště dbáti, aby soupisy byly čitelné, úplné a spolehlivé, opatřené podpisem příslušného hospodského, a aby byly nejdéle do 8. dne v měsíci odevzdány přímo bezpečnostní komisi (tamtéž). A již dne 7. července 1752 upozornila representace a komora městské hejtmany znovu, že někteří cizinci vystupují v městě v domech majitelů nájemných povozů i jinde, nikoli v hospodách, takže nejsou pak zapsáni do předepsaných cizineckých konsignací. Hejtmané měli příště dbáti na to, aby každý majitel domu ohlásil ihned každého svého cizího nocležníka (tamtéž).

časně měl zapsati do protokolu vše, co bylo v té věci zařízeno. Zvláště hejtman měl dohlížeti na ustanovení městské instrukce o revisi obecních účtů. Novotou proti dřívějšku bylo ustanovení, že každý městský radní, který hodlal se svolením purkmistra odjeti z města na dva až tři týdny, měl odjezd ohlásiti také královskému hejtmanu. Městští hejtmané neměli býti zvláštní instancí nebo judicium formatum, ani v útrpných, ani v civilních věcech, ale měli dané případy odevzdávati příslušné řádné instanci a kompetentnímu foru. Obrátily-li se však na ně sporné strany neb uložilo-li jim to místodržitelství, měli se snažiti spor urovnati smírnou dohodou, sine strepitu juris. Neměli však ukládati stranám peněžitých pokut a neměli zvláště dovolovati, jako se dosud dálo, sekretářům, aby vyhotovali expedice bez jejich vědomí a svolení nebo aby je dokonce sami podepisovali. Protože se instrukce odvolávala na mnoha místech na zemské zřízení, novely a deklaratorie, císařská rozhodnutí, pragmatiky, sněmovní snesení a místodržitelské patenty a nařízení, která mohla býti časem měněna, hejtmané měli pozorně sledovati všechna vydávaná císařská i místodržitelská nařízení a měli také za tím účelem vésti zvláštní úřední knihy resolucí, pragmatik a patentů.

Tato instrukce, jevící již stopy pokročilejšího byrokratického systému tehdejší doby, zůstala pak v platnosti až do zrušení hejtmanského úřadu r. 1785. Přes obšírnost a podrobnost dávala přece královským hejtmanům často příležitost, aby zasahovali dosti intensivně do různých oborů městské správy. I potom záleželo vždy na osobnosti hejtmanově, chtěl-li se osobně více či méně exponovati v úřední funkci a prováděti svědomitě vše, co mu jeho instrukce předpisovala a dovolovala. Většinou ovšem používal hejtman pravděpodobně podřízeného sobě královského rychtáře k bezprostřednímu dozoru na městskou správu, zejména policejní, zdravotní a bezpečnostní, prováděnou v městě městským rychtářem a čtvrtními hejtmany, padesátníky a desátníky.

Bylo by ovšem velmi zajímavé sledovati, kterak kralovští hejtmané vykonávali v praxi předpisy svých povšechných instrukcí, které jim dávaly teoreticky mnoho možností k libovůli. Hejtmanské registratury jsou však pravděpodobně navždy ztraceny, a proto by zbývala jen cesta podrobného studia městských knih k přesnějšímu zjištění vlastní úřední činnosti městských hejtmanů. To je ovšem za nynějšího stavu registrace městských knih velmi obtížné, ne-li nemožné, a proto nezbývá než ponechati dalšímu speciálnímu badání sledování této otázky. Je však velmi pravděpodobno, že šlechtičtí královští hejtmané, odměňovaní za úřední funkci velmi skrovně, nebrali úředních povinností příliš vážně, spokojujíce se často jen zdáním skutečného úřadování, které bylo ostatně se strany místodržících velmi málo kontrolováno. Pokud městští hejtmané podlehli svodům podplácení a korupce ve vykonávání funkce, je ovšem dnes velmi obtížné zjistiti; jejich finanční poměry však k tomu často přímo svaděly. Ať tak, či onak, jisto je tolik, že královský hejtman již pouhými teoretickými možnostmi úřední kompetence byl velmi nepříjem-

nou kontrolou městské samosprávy jako zástupce zeměpána a exponent absolutistických tendencí královým. Byla to snad jen nedokonalost a primitivnost tehdejší zeměpanské správy, jestliže mohla ulehčovati městům snášení tohoto dozorčího jha, jehož tíhu representoval spíše měšťanský rychtář královský, než královský hejtman šlechtický, přece jen více stranou stojící, dohlížející toliko jaksi z dálky na činnost královského rychtáře a městských rad.

*

Jmenování královských hejtmanů měst pražských náleželo od počátku králi. Ten si vyžádal zpravidla předběžný návrh a dobré zdání českého místodržitele arciknížete Ferdinanda nebo později nejvyšších úředníků zemských a místodržících. Uprázdnilo-li se místo královského hejtmana úmrtím nebo resignací, oznámili to místodržící králi, jenž je pak vyzval, aby mu jmenovali pokud možno několik osob, vhodných k zastávání úřadu. Někdy král naznačil arciknížeti Ferdinandovi, resp. nejvyšším úředníkům zemským již předem jméno svého kandidáta, vyžádav si o něm jen jejich dobré zdání. Nevyhovoval-li králi nikdo z navržených kandidátů, jichž ostatně zejména v 16. století nebývalo nikdy více než nejvýše tři, uložil místodržícím znovu, aby podali nové návrhy.[45]) Zvláštním doporučením bylo upozornění místodržících, že jde o velmi horlivého katolíka.[46]) Král nebyl ovšem nijak vázán v konečném rozhodnutí návrhem místodržících a pominul někdy všecky doporučené osoby, jmenovav hejtmanem svého kandidáta.[47]) Někdy podával příslušný návrh i sám nejvyšší kancléř český.[48])

Tradicí se vyvinul zvyk, že staroměstskými a novoměstskými královskými hejtmany byly jmenovány osoby stavu panského, kdežto městský hejtman malostranský náležel stavu rytířskému. Proto také, byl-li malostranský hejtman povýšen do stavu panského, resignoval na funkci a jeho resignace byla přijata jako zcela obvyklá a přirozená.[49]) Třebaže měli všichni tři královští hejtmané stejné povinnosti a stejná práva, přece jen byl v jejich jmenování činěn rozdíl potud, že staroměstský hejtman byl první v hodnostním pořadí a teprve za ním následovali hejtmané novoměstský a malostranský, takže jmenování novoměstského hejtmana hejtmanem staroměstským bylo pokládáno za povýšení. Funkce krajského hejtmana byla pokládána rovněž za nižší, než hodnost městského hejt-

---

[45]) Tak na př. r. 1626, kdy upozornil Lichtenštejn císaře, že je nedostatek katolických osob pro tento úřad. (Arch. min. vnitra, S 208/1/st. m.)

[46]) R. 1625 doporučil tak Lichtenštejn hradeckého krajského hejtmana Ottu z Oprštorfu, z Dubu a Frídštejna na Častolovicích, Týništi a Přestavlcích (tamtéž).

[47]) R. 1625 jmenoval Ferdinand Jana Slavatu místo navrženého a zvláště doporučeného Otty z Opršторfu (tamtéž).

[48]) Tak r. 1565.

[49]) Tak roku 1636 malostranský královský hejtman Adam Ignác Tluksa Vrabský z Vrabí a r. 1646 malostranský hejtman Mikuláš Aleš Víta ze Rzavého.

mana pražských měst, a proto také ucházeli se o ni četní krajští hejtmané a bývali také dosti často jmenováni.[50])

Rozhodl-li se král pro jmenování jednoho z navržených kandidátů, poslal jmenovací dekret místodržícím s rozkazem, aby jmenovaného instalovali a publikovali jeho jmenování příslušné městské radě, aby ho poslouchala a jím se řídila. České komoře byl pak poslán rozkaz, aby novému hejtmanu poukázala roční plat ode dne složení jeho služební přísahy. Přísahu tuto skládali městští hejtmané v kanceláři místodržících na pražském hradě a jen výjimečně někdy přímo do rukou krále.[51])

Hejtmanský úřad byl v zásadě doživotní, ale přes to docházelo poměrně velmi často ke změnám. Byly to zejména velmi časté resignace, jimiž byla tato místa uprazdňována. Důvody resignací byly různé. Nejčastější příčinou, třebas že ne vždy upřímně přiznanou, byla malá výnosnost hejtmanského úřadu a tíživá povinnost stálého pobytu v městě, která znemožňovala hejtmanům spravování jejich venkovských statků.[52]) Dosti častým motivem resignace bylo také jmenování královského hejtmana k jiné zeměpanské funkci, jako ustanovení místodržícím,[53]) karlštejnským purkrabím,[54]) hejtmanem hradu pražského,[55]) purkrabím hradeckého kraje,[56]) nejvyšším polním proviantmistrem,[57]) dozorcem pražských fortifikací a nejvyšším berníkem[58]) a pod. Důvody nemoci nebo stáří bývaly městským hejtmanům často jen záminkou k zakrytí vlastní příčiny resignace. Král zpravidla nerad přijímal resignace královských hejtmanů, zvláště nebyly-li dostatečně odůvodněny. Nařizoval proto často místodržícím, aby se pokusili resignujícího městského hejtmana přemluviti k dalšímu setrvání v úřadě, a teprve tehdy, nepodaří-li se jim to, aby navrhli nové kandidáty na uprázdněné místo. Přemlouvání místodržících potkávalo se s úspěchem jen dosti výjimečně. Někdy však král přímo odepřel přijmouti ohlášenou resignaci a nařídil hejtmanovi setrvati ve funkci.[59]) Z celé doby trvání hejtmanského úřadu jest nám známo jen několik málo případů, kdy došlo k sesazení královského hejtmana z trestu, resp. k jeho vynucené resignaci. Roku 1641 byl na přímý návrh místodržících donucen k resignaci pro nedbalost a nemírné pití malo-

[50]) Srv. seznam královských hejtmanů pražských měst v příloze I.

[51]) Tak roku 1614 složil přísahu u dvora v Linci nově jmenovaný staroměstský hejtman Heřman Černín z Chudenic. (Arch. min. vnitra, S 208/1/st. m.)

[52]) Srv. příklady níže uvedené.

[53]) Tak r. 1577 malostranský hejtman Jan z Valdštejna resignoval, byv jmenován nejvyšším sudím dvorským.

[54]) R. 1612 Tiburcius Žďárský ze Žďáru.

[55]) R. 1614 Diviš Černín z Chudenic a r. 1641 malostranský hejtman Beneda z Nečtin.

[56]) R. 1629 Malovec, r. 1685 Scheidlern.

[57]) R. 1625 Heřman Černín z Chudenic.

[58]) R. 1653 Aleš Vratislav z Mitrovic.

[59]) Tak se stalo na př. r. 1685 při resignaci staroměstského hejtmana Jana Václava Novohradského hr. z Kolovrat a téhož roku po resignaci novoměstského hejtmana Václava Karla Čabelického ze Soutic.

stranský královský hejtman Rudolf Tycho Gansneb Tengnagel z Kampu, r. 1742 byl suspendován malostranský hejtman Maxm. Bechyně z Lažan, r. 1743 novoměstský Jan Václ. Paradis, roku 1764 byl z trestu sesazen staroměstský hejtman Václav František sv. p. Vernier a r. 1768 byl pro dluhy donucen k resignaci novoměstský královský hejtman Frant. Ant. Příchovský hr. z Příchovic. V dosti častých případech byla to také smrt, která učinila konec úřední funkci královských hejtmanů.

Malá výnosnost hejtmanského úřadu, o které se podrobněji zmíníme dále, byla příčinou, že zejména v 16. století působilo vhodné obsazení hejtmanského úřadu dosti veliké potíže pro nedostatek schopných kandidátů. Teprve od druhé poloviny 17. století a zejména v 18. století počíná se hlásiti více kandidátů na uprázdněná místa.[60]) Šlo tu hlavně o chudé šlechtice, kteří se snažili přijetím za městského hejtmana upraviti si cestu k další výnosnější kariéře úřednické.

Kromě vlastní funkce měli královští hejtmané pražských měst ještě i jiné vedlejší povinnosti, jsouce členy různých komisí, příležitostných a později v 18. století i stálých, zejména komise policejní a bezpečnostní, kterážto funkce souvisela ovšem velmi úzce s policejním dohledem, uloženým jim služební instrukcí. Jako krajští hejtmané na venkově, tak v městech pražských královští hejtmané řídili mustrunky zbrojného lidu.[61]) S policejní funkcí královských hejtmanů souviselo i to, že byli veliteli městských setnin. Tato funkce, spíše jen representační, kterou můžeme sledovati již v 17. století, vztahovala se v druhé polovici 17. století již také na městské setniny hradčanské. Jejich důstojníci měli při prvním svém veřejném vystoupení skládati přísahu do rukou těch důstojníků, které k tomu určil z hradčanského měšťanstva malostranský královský hejtman.[62]) Vlastní jmenování důstojníků městských setnin však náleželo příslušným magistrátům, jež také toto své právo žárlivě hájily. Když se roku 1730 malostranský královský hejtman Rudolf z Bünau dostal s magistrátem do sporu právě o tuto otázku, rozhodli místodržící, že jmenování všech důstojníků městských setnin, pěších i jízdních, náleží do kompetence příslušných magistrátů, jež jsou však povinny každé jmenování hlásiti ihned městskému hejtmanu jako veliteli setnin. Hejtman měl pak ovšem právo užívati služeb velitele městské stráže in politicis, publicis et militaribus.[63]) Tento poručík (Stadtwachtleutenant) byl totiž výkonným orgánem městského hejtmana, prováděje nařízené visitace domů a

---

[60]) R. 1687 hlásilo se na uprázdněné místo novoměstského hejtmana 10 žadatelů, kterýžto počet nebyl pak již překročen. R. 1688 na místo staroměstského hejtmana bylo 5 petentů, r. 1695 na místo malostranského hejtmana 4 žadatelé. V žádostech jsou často uvedeny podrobné osobní i kvalifikační údaje o žadatelích.

[61]) Tak r. 1596, 1598, 1601, 1602, 1604. (Sněmy české IX. str. 323, 553, X. str. 224, 340, 622).

[62]) Místodržitelský dekret ze dne 23. srpna 1675. (Arch. min. vnitra, Publ. 1748—1755 fasc. M 1/9, příloha k přípisu ze dne 22. listopadu 1748.)

[63]) Místodržící staroměstskému hejtmanu 23. května 1730. (Tamtéž.)

hospod, a doručuje stranám písemné rozkazy vyšších zeměpanských úřadů, posílané prostřednictvím městských hejtmanů. Od roku 1741 byli tito velitelé městských stráží povinni skládati služební přísahu do rukou městského hejtmana, jemuž měli býti jediné podřízeni in publicis et politicis bez jakéhokoliv vměšování magistrátu.[64]) Tato bezprostřední podřízenost velitele městské stráže sváděla městské hejtmany ke snaze domoci se podobné kompetence také v otázce voleb všeho důstojnictva městských setnin. Jako roku 1730 malostranský hejtman Rudolf z Bünau, tak podobně se dostal do sporu s malostranským magistrátem o tutéž věc r. 1748 královský hejtman Arnošt Malovec z Chýnova, žádaje, aby magistrát nesměl bez jeho vědomí jmenovati členy důstojnického sboru městských setnin. Místodržící však zamítli jeho žádost jako neodůvodněnou, prohlásivše znovu, že volba důstojníků městských kompanií náleží i dále do kompetence magistrátů a že jediné velitel městské stráže (Wachtmeisterleutenant) podléhá přímo městskému hejtmanu.[65])

Velitelství městských setnin poskytovalo královským hejtmanům velmi vítanou příležitost ukojiti osobní ješitnost při různých městských slavnostech, při nichž hejtman vyjížděl v čele pěších i jízdních kompanií městských zpravidla na Vyšehrad, kde bývaly vypalovány oslavné salvy z hmoždířů. Ale ani to nestačilo sebevědomí královských hejtmanů, kteří se proto snažili domoci se ještě také vzdávání vojenských poct. Zdá se, že se jim to také na čas podařilo, ale ne na dlouho. Již roku 1754 stěžují si hejtmané tří pražských měst, že již po několik let není jim jako dříve vzdávána vojenská pocta od pražské vojenské posádky a že jim není oznamováno denní vojenské heslo, jako se to dálo dříve za velitelství hraběte z Lobkovic v době, kdy vojenské hlídky v Praze nestačily a kdy musely vypomáhati i civilní stráže. Městští hejtmané proto žádali císařovnu, aby jim příště pražská vojenská posádka vzdávala opět poctu presentováním pušek a aby jim bylo svěřováno vojenské denní heslo. Na návrh representace a komory byl však tento jejich návrh císařovnou zamítnut.[66])

Ze zachovaných spisů jsme jen velmi málo zpraveni o skutečném provádění úřední agendy a o kancelářské manipulaci královských hejtmanů, takže jsme odkázáni jen na ustanovení uvedených služebních instrukcí. Jak jsme viděli, teprve instrukce z r. 1731 obsahovala podrobnější předpisy o kancelářské manipulaci městských hejtmanů a o vedení jejich úředních knih a registratur. Královští hejtmané byli zprostředkujícím článkem mezi místodržícími a pražskými magistráty, majíce za úkol publikovati zeměpanská nařízení vyšších úřadů pražským městům. Byla to ovšem se stanoviska účelnosti dosti zdlouhavá instanční cesta, a proto již roku 1672 bylo nařízeno na žádost všech tří městských hejtmanů, aby jim byla příště posílána místodržitelská ustanovení, týkající se společně

---

[64]) Místodržící pražským městským hejtmanům 10. července 1741. (Tamtéž.)
[65]) Místodržitelský výnos ze 13. prosince 1748. (Tamtéž.)
[66]) Srv. spisy v arch. min. vnitra, Contributionale 1748—1755, sign. H 3/3.

všech tří pražských měst, každému zvláště, a nikoli jako dosud všem společně jediným dekretem.[67])

Před vydáním instrukce z r. 1731 městští hejtmané nekladli, jak se zdá, vůbec váhy na uchovávání úředních spisu a knih, a také jejich úřední manipulace byla pravděpodobně velmi primitivní. Teprve od r. 1731 došlo k předepsanému vedení dvou oddělených protokolů in publicis a in privatis. Ze dvou těchto protokolů, zachovaných v archivu ministerstva vnitra,[68]) můžeme si učiniti aspoň jakýsi obraz hejtmanské písemné agendy v této době. Nebyla nijak veliká. Protokol in publicis, zahrnující agendu za plných pět měsíců roku 1731, obsahuje toliko 55 jednacích čísel, z nichž většina vyžadovala jen prostého doručení adresátům prostřednictvím velitele městské stráže bez dalšího úředního řízení, a jen menšina musela býti úředně projednána. Publikace různých jmenování šlechticům v Praze bydlícím, popisy vojenských desertérů a různých zločinců, upozornění na oběh pilovaných tolarů, publikace nového formuláře měšťanské přísahy, policejní nařízení, týkající se dozoru nad žebráky v městě, předpisy pro vybírání pivní dávky a pro repartici kontribucí, zákaz vypouštění raket, upozornění, že obce nemají vysílati do Vídně nákladných deputací, ale že se mají obraceti na advokáty, publikace prodejen sanytru a soli, zákazy protižidovských excesů, stanovení policejní hodiny pro provozování hudby v hostincích, vyhlášky o dřevní taxe, o dozoru na cizince, o zvýšení cen za léky, důtka šlechtici za to, že poslal bez dovolení zvláště velikého člověka do osobní gardy pruského krále, publikace nové čtvrtletní taxy potravin, přípis místodržících o zásilce suken — toto vše nevyžadovalo od městských hejtmanů nic jiného, než poslati po veliteli městské stráže příslušné přípisy na vědomí, k provedení nebo k dobrému zdání magistrátům, resp. jiným adresátům. Jen některé rozkazy místodržících vyžadovaly komisionálního zjištění nebo podání úřední zprávy se strany městského hejtmana, jako nařízení o iluminaci v městě, žádost za osvobození nově vystavěného domu od kontribuce, provedení obvyklé podzimní generální visitace, rozkaz k vydláždění Újezda a nařízení o novém způsobu kontroly dovozu tabáku, publikovaný dozorčímu písaři v městské bráně.

Ještě menší byla agenda městských hejtmanů, pokud se týkalo protokolu in privatis, jenž čítal za pět měsíců jenom 25 jednacích čísel. Šlo tu o dlužní spory některých šlechticů, o navrácení disposičního práva židov-

[67]) Žádost tří městských hejtmanů pražských z 13. června 1672. (Tamže, P 1/1/2/n.)

[68]) V sign. S 208/1/st. m. tamže jsou uloženy dva originální protokoly malostranského královského hejtmana z doby od 1. srpna do 31. prosince 1731, a to jeden in publicis a druhý in privatis. Jde asi o dva první protokoly, které počaly býti vedeny po vydání nové instrukce z r. 1731, a které byly asi malostranským hejtmanem předloženy místodržitelství k nahlédnutí. Z 25 jednacích čísel protokolu in privatis připadají na srpen 4, na září 8, na říjen 5, na listopad 6, na prosinec 2. Z 55 jednacích čísel protokolu in publicis obsahuje srpen 7, září 11, říjen 18, listopad 11 a prosinec 8.

skému obchodníku, o citaci svědka před staroměstského hejtmana, o publikaci zrušení zákazu půjčování peněz kterémus šlechtici, o intervenci v záležitosti uvězněného poddaného, o dovolení k převzetí pekařské živnosti, o obstavení peněz, o různé soukromé stížnosti, o propuštění šlechtičny z kláštera Uršulinek, o výslech strahovského opata v jisté věci, o urovnání sporu kteréhos z městských radních s primátorem, o přijetí do cechu, o propuštění žida z vězení a o podání zprávy o úmrtí šlechtické osoby. I tu stačilo většinu těchto podání vyříditi krátce tím, že byla doručena buď magistrátu nebo příslušným osobám nebo úřadům, cechovním starším a pod. Jen ve výjimečných případech bylo třeba vyšetřiti věc komisionálně a podati o výsledku úřední zprávu místodržícím. Ze zachovaných těchto protokolů jest tedy zřejmé, že úřední agenda městských hejtmanů nebyla v této době nijak veliká, třebaže možno připustiti, že ve větších Starém a Novém městě byla hejtmanská agenda poněkud obsáhlejší než na Malé straně.

O uchovávání vyřízených úředních spisů se městští hejtmané pravděpodobně nijak nestarali, ničíce je, jakmile ztratily úřední význam. Ostatně ani po vydání nové instrukce z r. 1731 nebyly úřední spisy uchovávány déle, než průměrně asi 30 let, po kteréžto době byly zničeny. Stěhování úředních spisů a knih z obydlí jednoho královského hejtmana do druhého nepřispívalo arci nikterak k zachování těchto spisů, z nichž se nám proto nezachovalo téměř nic, ovšem kromě originálních hejtmanských přípisů, uložených porůznu v registratuře bývalého místodržitelství. Ze zachovaných inventářů registratur královského hejtmana staroměstského a malostranského z doby jejich zrušení[69]) můžeme si učiniti dosti jasnou představu o tom, jak bylo asi tehdy postaráno o uchování jejich úředních spisů a knih. V registratuře staroměstského královského hejtmana byly kromě instrukcí pro hejtmana a jeho sekretáře, pro královská a věnná města v Čechách, pro staroměstskou hospodářskou administraci, kromě požárního řádu a instrukce pro nákladníky piva vaření uloženy protokoly in publicis et privatis od roku 1716 do r. 1785 v 45 svazcích, kdežto úřední spisy byly tu zachovány jen od r. 1746 do r. 1785 ve 472 měsíčních fasciklech. Starší spisy z doby od r. 1700 do 1745 byly zachovány neúplně, čítajíce celkem 408 fasciklů bez protokolů. Kromě těchto spisů byly tu uloženy ještě některé hospodářské spisy od r. 1782, písemná korespondence se zeměpanským komisařem z r. 1778, zvláštní protokol o presidiální korespondenci s nejvyšším purkrabím, sbírka patentů a různých nařízení od r. 1748, kontribuční repartice z posledních sedmi let, protokol o sporech služebných osob a populační tabely od r. 1780. Podstatně chudší byla tehdy registratura malostranského královského hejtmana, obsahující sbírku nařízení vyšších zeměpanských úřadů od roku 1719 v měsíčních fasciklech, protokoly patentů a generalií, sněmovní snesení od roku 1707,

---

[69]) Inventáře tyto otiskl jsem in extenso ve svých Počátcích policejního ředitelství v Praze v příloze VI. a VII.

kontribuční repartice z těchže let, nesrovnaný fascikl různých soukromých stížností a fascikl tax potravin a různých tržních cenových tabel. Inventář registratury novoměstského královského hejtmana se sice nezachoval, ale ze spisů víme aspoň tolik, že byla opatřena hlavním elenchem spisů, sahajícím zpět do r. 1729. Po zrušení úřadu královských hejtmanů byly tyto jejich registratury odvezeny z obydlí hejtmanů, kde byly dosud uloženy, a stopa po nich pak zcela mizí. Nebylo je možno nalézti ani v registratuře pražského magistrátu ani v archivu ministerstva vnitra (bývalém místodržitelském archivu), takže je, žel, velmi oprávněná domněnka, že byly svého času zničeny a že jsou pro nás již navždy ztraceny.

*

Žádná z hejtmanských instrukcí, vypočítávajících někdy dosti podrobně povinnosti královských hejtmanů, nezmiňovala se ani slovem o jejich služebních příjmech. Ba, ani obšírná instrukce z r. 1731 neobsahovala ustanovení v tomto směru. Ze zachovaných spisů jsme zpraveni, že již v 16. století činil roční plat pražských královských hejtmanů 300 tolarů (150 kop čes. = 300 kop míš.). Tento skrovný plat mohl ovšem postačiti jen tomu hejtmanu, jemuž soukromé jmění umožňovalo věnovati se tomuto úřadu jen jaksi honoris causa, jako přechodnému stupni k dosažení vyšších a výnosnějších funkcí veřejných. Chudší hejtman však, nechtěl-li se uchýliti k získávání zvláštních příjmů cestou darů a úplatků, nemohl vystačiti s tímto platem, zvláště když mu ustanovení instrukcí o nuceném stálém pobytu v Praze znemožňovalo osobní dohled na správu jeho venkovského statku. Proto také již od polovice 16. století slyšíme o stížnostech královských hejtmanů do nízkého platu, který jich nemohl uživiti, zvláště když jim byl ještě velmi nepravidelně vyplácen. Již roku 1560 žádal malostranský hejtman Mikuláš Miřkovský z Tropčic, aby mu byl dosavadní plat 300 tolarů, z něhož nemůže býti s rodinou živ, zvýšen na 500 tolarů, podobně, jak to bylo tehdy výjimečně povoleno novoměstskému hejtmanu Muchkovi. Arcikníže Ferdinand doporučil sice císaři, aby bylo žadateli povoleno zvýšení platu o 200 tol. jako pense již proto, že je Miřkovský starý úředník zeměpanský, ale jako obvykle nestalo se nic. Ještě r. 1564 opakoval Miřkovský žádost s tou obměnou, aby mu byl dosavadní roční plat 300 tolarů ponechán jako roční pense. I tenkráte doporučil arcikníže Ferdinand císaři, aby byla Miřkovskému vyměřena roční pense aspoň v obnosu 200 tolarů, ale nevíme, došlo-li k rozhodnutí o této žádosti.[70])

Roční plat 300 kop míš. zůstal tedy královským hejtmanům nezměněn i v následující době. Již r. 1571 pokusili se sice královští hejtmané pražští žádati za zvláštní příplatek za svou účast v komorním soudu, ale Maxmilián se vyhnul rozhodnutí o tom odkazem na budoucí dobu.[71]) Hejtmané nemohli se proto spokojiti pouhým ročním platem, ale museli se

[70]) Arch. min. vnitra, kopiář č. 68 fol. 215 a č. 75 fol. 13.

[71]) Maxmilián české komoře 2. října 1571. (Tamže, S 208/1/st. m.)

snažiti, aby získali vedle toho i jiné funkce lépe placené. Někteří z nich brali plukovnický plat za vojenskou hodnost, jiní brali (počátkem 17. století) roční plat jako přísedící komorního soudu, a jen tak mohli udržeti v Praze domácnost. Slyšíme sice v 18. století o jakémsi příjmu z městské pokladny, jehož hejtmané kdysi požívali a jenž jim byl později zastaven, ale nemáme přesnějších zpráv o jeho výši. Že městští hejtmané přijímali také dary od magistrátu i od soukromých stran, netřeba pochybovati. Česká komora nikterak nepospíchala s vyplácením ročního platu, který měl býti nastupujícímu hejtmanu poukázán ode dne složení služební přísahy. Nebyly řídké případy, že se hejtman musil, třebas až po téměř čtyřech letech úřadování, hlásiti o zadržený plat.[72])

Stížnosti do nepatrného ročního platu hejtmanů slyšíme častěji zejména v době třicetileté války, jež ochudila mnohé z menších šlechticů, zruinovavši jim jejich venkovské statky. V této době stálého nebezpečenství, hrozícího od nepřátelských vpádů, byla zvláště tíživou povinnost královských hejtmanů nevzdalovati se z města na venek. Za těchto poměrů nezbývalo jim než resignovati na úřad, jenž byl břemenem, a hejtmané této možnosti také dosti často užívali. Když r. 1633 resignoval novoměstský a později staroměstský královský hejtman Jindřich Volf Berka z Dubé po osmileté činnosti hejtmanské, odůvodnil tento krok zcela upřímně tím, že utrpěl válkou a nemá, z čeho by byl živ, a že nemá prostě prostředků k nucenému pobytu v Praze. Místodržící se sice na císařovo přání pokusili přemluviti Berku k odvolání resignace a k setrvání v úřadě, ale marně. Berka setrval na resignaci a byl pak jmenován krajským hejtmanem v Boleslavsku.[73]) A již rok na to odůvodnil resignaci podobně novoměstský královský hejtman Jan Fridrich ze Švamberka: nezná prý vůbec česky a je ruinován válkou. Rovněž odolal přemlouvání místodržících a resignace neodvolal.[74]) Resignace nyní stíhala resignaci. Ještě roku 1634 vzdal se hejtmanské funkce po čtyřleté službě Václav Vratislav z Mitrovic proto, že mu válka zničila statek a že nemá na živobytí, a ponechal si hejtmanství staroměstské teprve tehdy, když byl zproštěn povinnosti zastávati současně i hejtmanství novoměstské. Ale nakonec ponechal si obě tyto hejtmanské funkce, a ještě roku 1639 urgoval zadržený plat, který vůbec nedostával. Stěžoval si, že mu nepřítel spálil celý jeho statek i s dvory a obilím, takže nemá žádného jmění a je odkázán jen na služební příjem z hejtmanské funkce. Vratislav měl tehdy zadržen plat téměř za plných deset let úřadování. Když pak r. 1646 Vratislav defini-

[72]) Malostranský královský hejtman Jan ml. z Valdštejna urgoval r. 1570 zadržený plat (kopiář č. 84 fol. 138), podobně r. 1591 malostranský hejtman Václav Ples Heřmanský ze Sloupna (S 208/1/st. m). R. 1629 stěžoval si bývalý malostranský hejtman a tehdy již purkrabí hradeckého kraje Jiří Malovec z Chýnova, že nedostal dosud ještě vůbec nic z platu, který mu náležel, za více než 3 a půl roku jeho hejtmanské funkce (S 208/1/st. m.). Srv. i výše uvedenou žádost Jáchyma staršího Slavaty z r. 1630.

[73]) Srv. spisy v arch. min. vnitra, S 208/1/st. m.

[74]) Tamtéž.

tivně resignoval na úřad, nedávaje se již přemluviti k setrvání, odůvodnil resignaci kromě nemoci opět také tím, že je válkou ruinován.[75]) Nevýnosnost a obtížnost hejtmanské funkce, vázané na stálý pobyt v Praze, nevábily nikterak k přijetí, a navržení kandidáti se tím nijak netajili. Když byla funkce malostranského hejtmana královského nabídnuta roku 1646 Dionysovi Františkovi Vratislavovi z Mitrovic, odmítl s upřímným odůvodněním, že spravuje svůj venkovský statek, z něhož se proto nemůže vzdáliti, že je stále pronásledován věřiteli a že by přijetí hejtmanského úřadu znamenalo pro něho a jeho ženu jen chudobu a bídu.[76])

Neutěšené finanční podmínky, spojené s vykonáváním hejtmanského úřadu, přiměly v listopadu roku 1647 všecky tři hejtmany pražských měst ke společné akci o nápravu. Ferdinand z Kolovrat, Aleš Vratislav z Mitrovic a Jiří Víta ze Rzavého obrátili se tehdy k císaři společnou suplikou, v níž ukazovali na to, že jim dosavadní roční plat 300 kop míš. nestačí k výživě, zvláště když jim není ani vyplácen. Trpí prý nouzi, zanedbávají svá hospodářství na venkově, nesmějíce se vzdáliti z města ani na jedinou noc, a musili by prý takto přijíti zcela na žebráckou hůl. Žádali proto za zvýšení ročního platu z výnosu spotřební daně (»akcízu«), nemá-li česká komora pro ně jiného finančního zdroje. Česká komora, dožádána o dobré zdání, byla nucena potvrditi stesky královských hejtmanů a zdůrazniti, že je to právě nevýnosnost hejtmanského úřadu, která je příčinou toho, že je tak obtížné nalézti schopnější osoby pro tuto funkci. Komora si však nevěděla rady přes dobrou vůli pomoci poněkud městským hejtmanům, a tak zůstala tato jejich stížnost bez výsledku a vůbec bez odpovědi. Všichni tři králövští hejtmané, k nimž se tentokráte připojil také hejtman hradu pražského, Albrecht Beneda z Nečtin, opakovali žádost v únoru roku 1648, uvádějíce znovu spotřební daň nebo solnou dávku jako nejvhodnější finanční zdroj pro zvýšení svých platů. Tentokráte však česká komora upustila již od blahovolného tónu svého dobrého zdání. Ukazujíc k tomu, že i úředníci české komory jsou špatně placeni a musí často dlouho čekati na výplatu skrovného platu, komora podotkla ve své zprávě dvorské komoře, že by i královští hejtmané měli býti s tímto stavem spokojeni. Hejtmané však nebyli ochotni dlouho čekati. Když konečně po dlouhých urgencích dostali každý v květnu roku 1648 vyplaceno po 50 kopách splátkou na plat od července předešlého roku, a když se dozvěděli, že císař nařídil vyplatiti krajským hejtmanům roční plat 600 zl., pospíšili si žádati totéž, přesto, že komora neustále tvrdila, že nemá peněz. Česká komora zaujala tentokráte totéž stanovisko, jako při poslední žádosti: není prý peněz ani na jiné zeměpanské úředníky, a hejtmané mohou se proto vydržovati ze svých vlastních prostředků. Přeceňují prý svou práci, a jejich předchůdci byli prý se svým starým platem spokojeni. Nemají tolik práce, jak tvrdí, a musí míti trpělivost jako

[75]) Tamtéž.

[76]) Tamtéž.

jiní královští úředníci. Protože královští hejtmané navrhovali, aby zvýšení platu hradila ze svých prostředků pražská města, postavila se česká komora i proti tomuto návrhu, ukazujíc k prázdnotě městských pokladen, a doporučila místodržícím, aby zamítli žádost městských hejtmanů. Místodržící podali proto císaři zamítavé dobré zdání a radili odkázati hejtmany k trpělivosti na lepší časy. Tím byla věc vyřízena a hejtmanům zůstal dosavadní nepatrný plat bez jakéhokoli zvýšení.[77])

Není divu, že tyto poměry, neměnící se a neutěšené, a nepatrný roční plat, nezvýšený od polovice 16. stol. přes všecky hospodářské a cenové změny, nutily ke stálým steskům a opětovaným resignacím královských hejtmanů. V červenci roku 1569 uváděl novoměstský hejtman královský Mikuláš Aleš Víta ze Rzavého ve své resignaci opět starý důvod, že je mu obtížné tráviti většinu času v Praze, protože, chce-li se uživiti, musí spravovati své statečky na venkově.[78]) A r. 1664 malostranský hejtman Václav František Kořenský z Terešova motivoval resignaci rovněž poukazem na to, že má statek daleko od Prahy a že proto správa tohoto hospodářství velice trpí nuceným jeho pobytem v Praze.[79]) Kromě těchto resignací nalézáme ve spisech velmi četné urgence královských hejtmanů o výplatu ročního platu, který jim nebyl třeba po léta vyplácen.[80]) Ještě počátkem 18. století činil tedy roční plat královských hejtmanů pražských měst 300 kop míš. nebo 350 zl., a to ještě ne celých. Z tohoto platu bylo totiž třeba odečísti 75 zl. roční bankální legitimační arhy a 3% t. zv. asignační arhy, která činila čtvrtletně 2 zl. 37 kr. a 3 d., takže čistého platu zbývalo ročně jen 264 zl. 30 kr. Kromě toho dostával tehdy staromětský hejtman ještě 50 zl. z pivní taxy podle počtu sudů (z jednoho sudu 1 zl.). Z toho musel hejtman hraditi nejen náklad na byt a palivo pro sebe i úřední místnost ve svém soukromém bytu, ale i sekretáře, kancelistu a úřední potřeby.[81]) Teprve asi kolem roku 1725 došlo k úpravě hejtmanských platů tím, že byli královští hejtmané pražských měst postaveni platově na roveň s krajskými hejtmany,[82]) a byl jim tedy vyměřen roční plat 1200 zl. Tohoto platu požívali sice jen krajští hejtmané panského stavu, kdežto hejtmané stavu rytířského brali toliko 800 zl. ročně, ale u tří pražských hejtmanů nebyl činěn rozdíl v jejich stavu, takže všichni tři, ať stavu panského nebo rytířského, dostávali pak 1200 zl ročně. Když byl po zavedení nového berního systému roku 1748 zvýšen krajským hejtmanům plat na 2000 zl. ročně, přihlásili se o toto zlepšení v červenci roku 1749 také tři pražští hejtmané, Jan hr. Breda, Gustav sv. p. Skronský a Arnošt

---

[77]) Srv. spisy tamže, P. 123/56/st. m.

[78]) Tamže, S 208/1/st. m.

[79]) Tamtéž.

[80]) Srv. P 1/1/2/n. m. a S 208/1/st. m.

[81]) Srv. žádost malostranského hejtmana Ludvíka Ignáce Bechyně z Lažan a staroměstského hejtmana Ferdinanda z Říčan ze dne 7. června 1717 stavům za výplatu zadrženého platu (S 208/1/st. m.).

[82]) Srv. B. Rieger, Zřízení krajské I., str. 242.

Malovec z Chýnova. Representace a komora, obdrževši z Vídně tuto žádost k vyjádření, postavila se na stanovisko hejtmanům příznivé. V dobrém zdání ukazovala k tomu, že královští hejtmané pražských měst konají tutéž práci jako krajští hejtmané, a nemusejí-li vydržovati ze svého platu krajské posly, jako krajští hejtmané, jsou proti nim v nevýhodě v tom, že se v Praze dráže žije, než na venkově, a že by proto mělo býti vyhověno jejich žádosti o zvýšení platu na stejnou výši, jako je tomu u krajských hejtmanů. Ve Vídni byly sice tyto argumenty v zásadě uznány, ale nebylo peněz na splnění žádosti městských hejtmanů. Dvorským reskriptem ze dne 5. července 1749 byla tedy representace a komora vyzvána, aby podala návrh, z kterého fondu by mělo býti žádané zvýšení platů uhrazeno. Hejtmané, byvše vyzváni k podání příslušného návrhu, upozornili, že by mohli býti placeni ex camerali, které získá určité úspory postupnou amortisací stavovské půjčky, převzaté císařovnou po zavedení nového systému. Přes to však, že i zemský výbor doporučil tento navržený zdroj k splnění hejtmanských požadavků, nedošlo tehdy k tomuto finančnímu řešení. Již v srpnu téhož roku 1749 přišli proto tři pražští městští hejtmané s jiným návrhem. Upozornili, že u expedicí representace a komory in publicis et politicis, in militaribus, in cameralibus a u konsesu nejvyšších zemských úředníků je mezi kancelářským personálem mnoho oficiantů, placených ad tempus, jednak ex fundo domestico, jednak ex camerali. Ukazujíce k tomu, že většinou staří tito oficianti nebudou již dlouho živi, navrhovali městští hejtmané, aby jim byl zvýšen plat z těchto fondů, representujících celkem ročních 8528 zl. 20 kr. Avšak ani tento návrh, počítající s brzkou smrtí starých oficiantů, nedošel ve Vídni schválení, a dvorským reskriptem ze dne 30. srpna 1749 byly podané návrhy zamítnuty a městští hejtmané vyzváni, aby buď navrhli jiné fondy nebo aby počkali, až budou peníze na splnění jejich požadavků. A teprve dvorským reskriptem ze dne 25. ledna 1751 rozhodla císařovna, že pražští městští hejtmané mají příště dostávati stejný plat s krajskými hejtmany, totiž 2000 zl. ročně, placených čtvrtletně z c. k. výplatního úřadu.[83])

S touto novou úpravou platů hejtmané však nebyli dlouho spokojeni. Již r. 1754 přihlásili se o nové zlepšení hmotných poměrů. V žádosti ukazovali k tomu, že z ročního platu 2000 zl musí platiti arhu 200 zl a kromě toho že musí sami hraditi náklady na sekretáře, kancelářský personál a kancelářské potřeby, což činí ročně asi 500 zl, takže jim samým zbývá jenom asi 1300 zl. čistého příjmu. Kromě toho ztratili prý také část vedlejších příjmů. Jednak jim representace a komora zastavila příjem, jehož požívali od nepaměti z obecní pokladny městské, jednak se jim podstatně snížil výnos poplatků za obstavování dědických pozůstalostí (Sperrhonorarien); ty byly kdysi odváděny bez nucení, ale nyní se vyplácí toliko

---

[83]) Srv. příslušné spisy v arch. min. vnitra, Contributionale 1748—1755, sign. H 3/1.

1 promile, a to jen z domů v městě a z jejich příslušenství bez zřetele na výši jmění, což velmi málo vynáší a slouží to spíše ke zlehčení karakteru městských hejtmanů, než k užitku. Srovnávajíce tedy své hmotné poměry s platem krajských hejtmanů, dokazovali městští hejtmané, že jsou proti nim ve veliké nevýhodě, zejména v tom, že krajští sekretáři a kancelář jsou placeni ab aerario, že krajští hejtmané dostávají sice také jen 1 promile z dědických poplatků, ale ze všech realit v kraji, jichž cena jde do milionů, a kromě toho, že pobyt v Praze vyžaduje nákladnější representace, než je tomu na venkově. Městští hejtmané žádali proto o příplatek 500 zl. ročně na vydržování sekretáře a kanceláře, a pokud šlo o dědické poplatky, žádali buď o jejich zvýšení na 5 promile nebo za návrat ke starému ustanovení o výměře těchto poplatků nejen z domů, ale i ze všeho pozůstalostního jmění. Na doporučení representace a komory bylo žádosti městských hejtmanů vyhověno dvorským reskriptem ze dne 18. ledna roku 1755 v tom smyslu, že jim bylo povoleno 5 promile z pozůstalostních domů a jejich nábytkového příslušenství.[84])

Roční plat 2000 zl. zůstal pak městským hejtmanům až do zrušení úřadu, a nedošlo také k povolení žádaného příplatku na sekretáře a kancelář, což musil městský hejtman platiti i dále ze svého služebního příjmu.[85]) Byl-li hejtmanem šlechtic, nemající soukromého jmění a odkázaný jen na služební plat, nedařilo se mu nijak skvěle. Když roku 1765 zemřel malostranský královský hejtman Maxmilián Josef Bechyně z Lažan, bylo konstatováno, že jeho pozůstalost nestačí ani na vypravení pohřbu, takže musilo býti k tomu účelu povoleno 60 zl. z kamerální pokladny.[86]) A brzy potom, r. 1768, byl nucen k resignaci novoměstský královský hejtman František Antonín Příchovský hrabě z Příchovic, upadnuv do takových dluhů, že musila býti guberniem dosazena zvláštní komise, aby to vyšetřila.[87]) O neutěšených finančních poměrech královských hejtmanů v této době svědčí ostatně i to, že r. 1757 byla povolena pense z milosti v částce 600 zl ročně staroměstskému hejtmanovi hraběti Bredovi s výslovným odůvodněním, že nemá jmění, jeho statek Skřivany že je silně zadlužen a že ke své chudobě má ještě také mnoho dětí.[88]) A z týchž důvodů byla r. 1785 povolena pense z milosti také poslednímu staroměstskému královskému hejtmanu Janu Filipovi Hartmannovi hraběti z Klarsteina.[89])

---

[84]) Srv. příslušné spisy tamtéž, sign. H 3/3.

[85]) R. 1783 dostával sekretář malostranského městského hejtmana Václav Bernkopf 200 zl ročně, kancelista Josef Haas 40 zl ročně a úřední sluha měsíční příplatek 1 zl. Z kancelářských potřeb platil se tehdy jeden rys konceptního papíru za 2 zl, jeden žejdlík inkoustu 8 kr, jedna kopa per 20 kr, jedna libra černého špagátu 24 kr a 3/4 libry bílého špagátu 45 kr. (srv. Contributionale 1756—1783, sign. F. 5/12).

[86]) Srv. spisy v Contributionale 1756—1783, sign. F 5/11.

[87]) Tamtéž, sign. F 5/10.

[88]) Tamtéž, sign. F 5/7.

[89]) Srv. Camerale 1784—1785, sign. J II/155.

Převážně policejní ráz úřadu královských hejtmanů pražských měst vedl k tomu, že o otázce jeho další existence nebo zrušení musilo býti vážně uvažováno, jakmile se v sedmdesátých letech 18. století počalo jednati o reorganisaci správy městské a především policejní v pražských městech v době, která kladla již veliký důraz na rychlost, přesnost a účelnost veřejné administrativy, spiaté cílevědomou centralisací. V Čechách došlo k reformním těmto úvahám zejména po inspekční cestě Josefa II. v Čechách a na Moravě r. 1771, na níž měl mladý vladař nejlepší příležitost osobně se přesvědčiti o četných nedostatcích tehdejší zeměpanské administrativy.[90]) Za pobytu v Čechách povšiml si Josef II. mezi jiným, že stálými kompetenčními spory mezi magistráty a krajskými hejtmany a mezi guberniem a vojenskou správou velmi trpí vnitřní i policejní správa měst, drahota stoupá a lichva bují. Navrhl proto císařovně, aby byl vrchní policejní dozor v zemi svěřen společné péči vojenských i civilních úřadů a aby bylo také provedeno sloučení všech čtyř pražských měst. Nepropracovaný návrh Josefův zapadl sice bez úřední odezvy v registratuře státní rady, ale myšlenka sloučení pražských magistrátů, kterou si Josef přinesl pravděpodobně ze svých rozhovorů s vyššími zeměpanskými úředníky v Praze, nezmizela již z programu reformních plánů císařových.[91])

Brzy po Josefově návštěvě v Praze, v srpnu r. 1772, obdržela císařovna z Prahy anonymní návrh, pocházející pravděpodobně od některého z guberniálních radů, který doporučoval podle vídeňského vzoru sloučení pražských magistrátů a pokoušel se dokázati výhody této reorganisace. Ukazuje na dosavadní zbytečné náklady a zdlouhavost úředního jednání, sliboval si anonym od provedení svého návrhu zejména ušetření práce guberniu, apelaci a jiným úřadům, zrychlení agendy, odpadnutí kompetenčních sporů mezi magistráty, zrušení královských rychtářů i jiných úředníků a tím také značné finanční úspory a uvolnění tří městských radnic k jiným účelům. Při úvahách o přednostech svého návrhu nemohl se anonym ovšem vyhnouti řešení otázky existence tří městských hejtmanů, jež doporučoval rovněž zrušiti. Ušetří se tak kromě úspory 8000 zl ročně i mnoho zbytečného psaní guberniu, dosavadní těžkopádná úřední cesta zeměpanských dekretů od gubernia k městským hejtmanům a odtud teprve k magistrátům a zpět se podstatně zkrátí, bude-li příště gubernium korespondovati přímo s magistrátem, ušetří se tak nejen práce, ale i tax a sportulí. Eventuální námitku, že by bylo proti autoritě gubernia, kdyby si mělo dopisovati přímo s magistrátem, vyvracel anonym již pře-

[90]) Josefův zajímavý denník o této cestě otiskl jsem ve vyčerpávajícím českém výtahu v článku Relace císaře Josefa II. o jeho cestě do Čech r. 1771. (Čas. pro děj. venkova XIII. 1926).

[91]) K dalšímu dlouhému jednání o zrušení úřadu královských hejtmanů pražských měst, kteréž úzce souviselo s chystanou reorganisací policejní správy vůbec a s otázkou sloučení pražských magistrátů, srv. moje Počátky policejního ředitelství, str. 44 násl.

dem poukazem, že je tomu tak i ve Vídni. Další případnou námitku, že královští hejtmané musí publikovati všecky úřední intimace vyšším stavovským osobám, které nejsou povinny přijímati je přímo od magistrátu, odbyl anonym návrhem, aby tuto agendu obstarávalo příště přímo gubernium, buď zvláštními dekrety nebo dekretacemi a tergo na podáních stran. Městští hejtmané musili býti podle dosavadní praxe přítomni u prelátských voleb a musili prováděti uzávěr pozůstalostí při úmrtích osob vyšších stavů. Ale i tu si věděl anonym rady, navrhuje, aby volbám prelátů byli příště přítomni střídavě sami guberniální radové, kdežto uzávěry pozůstalostí aby podle vídeňského vzoru prováděli sekretáři nebo jiný kancelářský personál. Staroměstský královský hejtman měl býti přidělen městské radě jako zeměpanský zástupce (Stadtanwalt) rovněž podle vzoru města Vídně, kdežto ostatní dva městští hejtmané měli býti jmenováni krajskými hejtmany s doživotním úředním platem v dosavadní výši.[92])

Anonymův návrh nebyl však v Praze přijat příznivě. Byly to právě městské rady dvou největších pražských měst, jež se k němu vyjádřily naprosto odmítavě. Městská rada staroměstská, obávající se podstatného zmenšení úřední vážnosti a zrušení různých výhod městských radních, snažila se v obšírném vyjádření shrnouti množství podstatných nebo i nepodstatných námitek proti navrhovanému sloučení, pokoušejíc se vyvrátiti všecky argumenty anonymního návrhu, od jehož provedení se obávala zejména i hmotného poškození Starého města pražského, bude-li sloučeno s chudšími ostatními pražskými městy. Staroměstský hejtman královský hr. Hartmann z Klarsteina, předkládaje guberniu toto odmítavé zdání městské rady, projevil s ním úplný souhlas, vyslovil se rozhodně proti sloučení magistrátů a proti zrušení městských hejtmanů, opraviv stručně některé anonymovy údaje o platu městských hejtmanů. Byly to rovněž především hmotné důvody, které vedly i městskou radu Nového města pražského k odporu proti anonymovu návrhu. V obšírném posudku uvedla velmi mnoho důvodů proti navrhovanému spojení a žádala, aby zůstalo vše při starém. O otázce zrušení městských hejtmanů se městská rada opatrně nezmínila, ale tuto mezeru nahradil novoměstský královský hejtman Vojtěch hr. Klebelsberg, jenž projevil úplný souhlas s odmítavým stanoviskem městské rady a připojil také své argumenty proti navrhovanému zrušení městských hejtmanů. Ukázal k tomu, že finanční úspora by nebyla tak veliká, jak tvrdí anonym, protože roční plat tří pražských hejtmanů činí toliko 5400 zl., z čehož platí i sekretáře, ordonance a kancelářské potřeby. Ani úředního psaní by se provedením návrhu mnoho neušetřilo. Šlechtické a privilegované domy nemohou dostávati rozkazů od magistrátu, městští hejtmané musí býti přítomni při volbách prelátu a uzávěry pozůstalostí vyšších stavů mohou prováděti

---

[92]) Spisy k jednání o anonymově návrhu z r. 1772 viz v arch. min. vnitra, Publ. 1764—1773 fasc. L 1 75 a v čes. dvor. kanc. sign. IV J.

jenom šlechtici. Ostatně ani tím by se mnoho neušetřilo, protože městští hejtmané mají za tuto pozůstalostní agendu jen 5 promile z deskového odhadu ceny domů a mobilií, což činí ročně jen nepatrný peníz. Dotýkaje se anonymova návrhu, že by mohli býti městští hejtmané jmenováni krajskými hejtmany, proti tomu Klebelsberg protestoval námitkou, že by to bylo pro ně degradací již proto, že funkce městského hejtmana je »ein perpetuirliches officium«, doživotní úřad, kdežto krajský hejtman je ad nutum amobilis a musí každé dva roky žádati za nejvyšší potvrzení v úřadě. Novoměstský hejtman žádal proto, aby byli městští hejtmané ponecháni v úřadech i dále a aby jim byla i příště svěřena policejní a bezpečnostní agenda.

Jediné městská rada malostranská postavila se kladně k anonymovu návrhu, ukazujíc na jeho výhody, ale rovněž doporučila na konci dobrého zdání, aby byly zřízeny na místě dosavadních čtyř jen dva magistráty, jeden pro Staré a Nové město a druhý pro Malou stranu a Hradčany, a aby jim byla podřízena i všecka postranní práva. Nezmínila se však o otázce zrušení královských hejtmanů, a také malostranský hejtman Antonín Voříkovský z Kundratic spokojil se jen upozorněním, že je již sedmý rok městským hejtmanem, byv před tím 17 let u krajského úřadu kouřimského. Městská rada hradčanská, nejméně hmotně interesovaná na navrhované správní reformě, spokojila se prohlášením, že se podřídí císařskému rozhodnutí, bude-li jen zachována při starých privilegiích města.

K odmítavým míněním připojila se i královská apelace, ukazujíc k rozdílům mezi Prahou a Vídní a uvádějíc mnoho argumentů proti navrhovanému sloučení. Pokud šlo o zrušení královských hejtmanů, doporučila apelace jejich ponechání, zejména proto, že by navrhovaný jediný městský návladní pro rozsáhlou Prahu nestačil.

Gubernium, předkládajíc císařovně všecka tato zdání pražských magistrátů a jiných úřadů, většinou odmítavá, projevilo souhlas s jejich námitkami, prohlásilo, že by z navrženého sloučení magistrátů nebyl užitek, ale jen zmatky, a doporučilo proto císařovně, aby bylo ponecháno vše při starém a aby nebylo provedeno ani zrušení městských hejtmanů, anonymem navržené. Odpor pražských instancí vzala za své i dvorská kancelář, opakujíc ve svém votu zejména také všechny důvody proti zrušení městských hejtmanů: jejich zrušením by se nic neušetřilo proto, že by musili býti zaměstnáni jinde, jsou to nutní vykonavatelé zeměpanských a guberniálních nařízení, zejména vůči osobám vyšších stavů, mají též dohled na veřejnou bezpečnost a policii, a pro rozsáhlá pražská města by jeden takovýto úředník nestačil. Královští hejtmané pražští jsou hodnostně před krajskými hejtmany, již proto, že jsou doživotní, kdežto krajští hejtmané jsou jmenováni jen na tři roky. Ustanovení městským hejtmanem je tedy vlastně pro krajské hejtmany povýšením a navržené jmenování městského hejtmana krajským hejtmanem bylo by vlastně degradací. Staroměstského hejtmana, kterýž je hrabětem a tajným radou,

nelze učiniti pouhým městským návladním u měšťanské instance. Z těchto důvodů, charakteristických pro názory tehdejší doby, doporučila dvorská kancelář císařovně, aby byl návrh anonymův zamítnut, i pokud se týče zrušení královských hejtmanů v Praze.

Císařovna nerozhodla však ještě v neprospěch anonymova návrhu, nýbrž nařídila poslati všecka došlá dobrá zdání pražskému nejvyššímu purkrabí s rozkazem, aby je odevzdal k prostudování anonymovi, který mu byl znám, a aby ho vyzval k podání odpovědi na vznesené námitky a k vypracování nového jasného plánu, jak odstraniti překážky a provésti navrhované sloučení pražských měst. Anonym vyhověl rychle císařovninu přání, a již v listopadu r. 1773 předložil žádané obšírné nové dobré zdání o výhodách plánu. Většina zajímavého tohoto memoriálu, v kterém anonym prozrazoval vynikající znalost tehdejší městské správy, byla věnována důkladné polemice s odmítavými argumenty pražských městských rad a úřadů. Anonym podrobil věcné kritice celou složitou tehdejší administrativu městskou a pokoušel se všemožně dokázati znovu užitečnost svého plánu na podstatné její zjednodušení. Pokud šlo o funkci navrhovaného městského návladního, kterým měl býti dosavadní staroměstský hejtman, dovozoval anonym, že hlavním úkolem tohoto úředníka by bylo bdíti nad tím, aby magistrát plnil zeměpanská nařízení, a přestupky proti tomu že by měl hlásiti guberniu, jež by pak trestně zakročilo. Neměl by tedy nic co dělati s vyššími stavy, ale konal by vlastně funkci nynějšího královského rychtáře. Uzávěry šlechtických pozůstalostí mohl by podle vídeňského vzoru prováděti zvláštní vládní sekretář, jímž by byl v Praze guberniální sekretář in judicialibus. Kavalíři s českým inkolátem mohli by býti pro dluhy zatýkáni a odvezeni do Bílé věže, kdežto cizí šlechtici byli by pro týž delikt vězněni na radnici. Ke konci svého memoriálu připojil anonym nový podrobný návrh příštího městského zřízení.

Nejvyšší purkrabí kníže Fürstenberg, posílaje nový anonymův návrh císařovně, doporučil sice, aby byl navrhovatel pozván na nějaký čas do Vídně k osobnímu studiu městského zřízení a pak aby mu byla dána příležitost vlastní praxí u staroměstského magistrátu získati možnosti praktického doplnění návrhu, ale dvorská kancelář neuznala za vhodné podrobiti nový návrh vážné úvaze, doporučila císařovně, aby bylo ponecháno vše beze změny, tam in linea politica, quam in linea justitiae, a v tomto odmítavém smyslu rozhodla v únoru r. 1774 také císařovna. Anonymův návrh, obsahující mnoho bystrých kritických postřehů, byl tedy uložen ad acta, ale myšlenka sloučení pražských magistrátů nebyla tím definitivně pohřbena.

Přesvědčení o nutnosti reformy policejní správy, které vedlo r. 1776 ke zřízení samostatného policejního ředitelství ve Vídni, bylo příčinou, že se o věci počalo uvažovati také v Praze. Tendence císaře Josefa II., směřující k zjednodušení a zrychlení, jakož i k důsledné a cílevědomé centralisaci a byrokratisaci veřejné správy, měly býti realisovány také v administrativě českých zemí, a byl to energický nejvyšší purkrabí kníže

Karel Egon Fürstenberg, jenž podal již koncem r. 1781 císaři podrobný návrh na zjednodušení guberniální agendy, zejména pokud šlo o četné komise, kterými byla veřejná administrativa více zdržována, než podporována. Nemůžeme si zde blíže všímati celého souboru těchto návrhů.[93]) Pokud šlo o městské hejtmany, navrhoval Fürstenberg, aby místo dosavadních tří hejtmanů byl pro všechna čtyři pražská města jmenován toliko jediný městský hejtman, který měl býti zároveň guberniálním radou a měl zastávati funkci policejního ředitele pro celou Prahu. Poněvadž dva z dosavadních městských hejtmanů, staroměstský hrabě Hartmann a malostranský Voříkovský z Kundratic, byli tehdy již dosti staří, sloužíce oba již hodně přes 30 let, navrhoval Fürstenberg, aby byl novým policejním ředitelem jmenován novoměstský královský hejtman hrabě Klebelsberg. Ve dvorské kanceláři projevily se však i tentokráte staré obavy z r. 1772, že by snad byla agenda jediného městského hejtmana pro celou Prahu příliš veliká, a tak byla tato otázka ponechána zatím in suspenso. Byly sice podle Fürstenbergova návrhu zrušeny některé guberniální komise, ale policejní zřízení v Praze mělo býti zatím ponecháno bez proměny a s ním také všichni tři královští hejtmané.

Netrvalo však dlouho a stará myšlenka sloučení pražských magistrátů a zřízení policejního ředitelství vrátila se znovu v Josefově generálním plánu reorganisace politické správy v Čechách, poslaném v listopadu roku 1782 tehdejšímu nejvyššímu purkrabí, hraběti Nosticovi, aby se o něm vyjádřil. Mezi jiným obsahoval plán císařův úmysl sloučiti všechny čtyři pražské magistráty v jeden a zrušiti královské hejtmany až na jednoho, který měl býti jmenován policejním ředitelem pro všechnu Prahu. Nejvyšší purkrabí nebyl příliš nakloněn radikálním reformním plánům Josefovým, a v dobrém zdání, celkem odmítavém, kterým odpověděl na císařův plán, postavil se také proti navrhovanému zrušení městských hejtmanů. Opakoval také známou nám již námitku, že jediný magistrát a jediný městský hejtman nepostačí na správu veškeré Prahy, jež jest z největších a nejrozlehlejších evropských měst. Hlavní potíž spatřoval Nostic v rozdělení města řekou Vltavou na dvě části, jejichž spojení jediným mostem bylo zejména za deštivého a zimního času velmi obtížné. Vraceje se tedy k někdejšímu návrhu malostranské městské rady z r. 1772, doporučil Nostic rozděliti Prahu mezi dva magistráty a dva městské hejtmany tak, aby jednu správní oblast činilo Staré a Nové město, druhou pak Malá strana a Hradčany.

Císař Josef nedal se však názorem Nosticovým odvrátiti od centralisačních a reformních úmyslů, a proto v rámci energického rozhodnutí o svém plánu ustanovil v září r. 1783, že všichni tři královští hejtmané pražských měst mají býti ihned zrušeni a propuštěni, a jejich agendu že mají převzíti tři krajští hejtmané v Praze sídlící, a to tak, že berounský krajský hejtman měl spravovati Malou stranu, rakovnický Hradčany

[93]) Srv. moje Počátky polic. ředitelství, str. 46 násl.

a kouřimský Staré a Nové město. Nejvyšší purkrabí hrabě Nostic byl tímto císařovým rozhodnutím, nečekaně rychlým, uveden do nemalých rozpaku. Pokud šlo o nařízené okamžité propuštění městských hejtmanů, nemohl je Nostic provésti dříve, než by došlo ke skutečnému sloučení magistrátů. Kromě toho pokusil se také přesvědčiti císaře o nevýhodnosti plánu podříditi všechnu Prahu dozoru tří krajských hejtmanů. Doporučoval proto starý plán někdy Fürstenbergův, aby zeměpanská správa pražských měst byla svěřena jedinému městskému hejtmanu, kterýž by měl i dohled na policii a bezpečnost a jemuž by mohli býti dáni k pomoci jeden komisař, sekretář a dva kancelisté. Dvorská kancelář, dvorská komora i bankodeputace postavily se sice na stanovisko Nosticovo, kritické a v celku záporné, ale neústupný Josef II. setrval přesto na původním plánu, zdůrazňuje, že jako ve Vídni, tak ani v Praze není třeba mezi magistrátem a guberniem zprostředkujícího úřadu, jímž byli královští hejtmané. Všecka čtyři pražská města měla býti proto rozdělena mezi tři krajské hejtmany v Praze sídlící, všichni tři městští hejtmané měli býti ihned propuštěni a jejich dosavadní plat měl připadnouti k dobru státní pokladně. Nejvyšší purkrabí měl ihned předložiti do Vídně zprávu o jejich služebních letech a o majetkových poměrech, aby mohlo býti rozhodnuto o výměru jejich eventuální pense z milosti. Nejvyšší purkrabí Nostic nemohl se však ani tentokráte odhodlati k provedení tohoto císařova rozkazu, nerespektujícího jeho dřívějších námitek. Pokusil se proto v novém vyjádření upozorniti císaře na administrativní obtíže, které by vznikly zrušením královských hejtmanů ještě před skutečným sloučením pražských magistrátů. Kdyby byla hejtmanská agenda svěřena podle císařova přání krajským hejtmanům, vznikly by z toho jen zmatky, zejména proto, že by každý z nich spravoval svůj obvod podle vlastních zásad, což by způsobilo jistě nezdravou nejednotnost ve správě jediného města. Nostic proto navrhoval, aby byli tři městští hejtmané ponecháni ve funkcích až do skutečného zřízení jediného magistrátu pro všechna pražská města a do jmenování jediného policejního ředitele pro celou Prahu.

Tentokráte ustoupila dvorská kancelář věcným argumentům nejvyššího purkrabí, schváliv̌si dvorským dekretem ze dne 15. července 1784, aby byli všichni tři městští hejtmané ponecháni až do dalšího rozhodnutí pro vykonávání policejního dozoru gubernia. Nosticův návrh na zřízení zvláštního policejního ředitele (lieutenant de police) byl však zamítnut s rozkazem, aby gubernium užilo k řízení policejní agendy zatím některého ze svých radů. Když tedy dne 1. srpna r. 1784 vstoupil v život nově zvolený společný magistrát pro všechna čtyři pražská města, byla mu sice svěřena policejní a bezpečnostní agenda v celé Praze, ale byli ponecháni i městští hejtmané, již měli spolu s bezpečnostní a policejní komisí pomáhati guberniu v provádění dozoru nad tímto oborem veřejné správy.

Zmíněný výnos dvorské kanceláře o ponechání královských hejtmanů pražských měst unikl asi pozornosti Josefa II., jenž byl přesvědčen o tom,

že byl tento úřad podle jeho dřívějšího rozkazu již skutečně zrušen. Svoji existenci, tehdy již jaksi jen z opominutí trvající, připomněli pražští městští hejtmané císaři teprve v lednu r. 1785, podavše dvorské kanceláři žádost, aby jim byl ponechán příjem, plynoucí z úředního obstavování pozůstalostí po úmrtí osob vyšších stavů (Sperrhonorarien). Dvorská kancelář zamítla ihned žádost a uložila současně guberniu, aby se ospravedlnilo, proč nezrušilo dosud městských hejtmanů podle výslovného císařova rozkazu. Gubernium mělo ovšem tentokráte snadnou situaci, protože se mohlo odvolati na dvorský dekret z 15. července, omlouvajíc se tím, že čekalo se zrušením městských hejtmanů až do definitivní úpravy nového policejního zřízení.

Tehdy, v únoru r. 1785, bylo jednání o reorganisaci policejní správy v Praze opět v plném proudu, a bylo tedy možno přikročiti ke konečnému zrušení úřadu královských hejtmanů pražských měst. Dvorským dekretem ze dne 21. února 1785 bylo proto pražskému guberniu nařízeno, aby ihned propustilo ze služby městské hejtmany, jejich dosavadní roční plat aby zabralo pro státní pokladnu a aby podalo do Vídně návrh na jejich pensionování.

Tohoto konce úřadu královských hejtmanů, k němuž došlo po 238 letech od jeho zřízení r. 1547, dočkali se v Praze již jen dva městští hejtmané, staroměstský Filip Hartmann hrabě z Klarsteina, spravující tehdy prozatímně i Malou stranu místo tamějšího zemřelého hejtmana, a novoměstský hrabě Klebelsberg. Oba byli dne 3. března 1785 guberniem propuštěni s rozkazem, aby předložili zprávu o svých služebních letech a majetkových poměrech a aby odevzdali guberniu konsignace úředních knih a spisů, zároveň se soupisem nevyřízených kusů.[94]) Staroměstskou a novoměstskou registraturu hejtmanskou převzalo v květnu r. 1785 gubernium a odevzdalo ji později pravděpodobně novému policejnímu ředitelství, jež se stalo dědicem policejní agendy městských hejtmanů. Nevyřízené kusy městských hejtmanů byly odevzdány magistrátu k dalšímu úřednímu jednání, a komorní výplatní úřad převzal pak celkem nepatrné peněžní částky, deponované u městských hejtmanů. Registratura malostranského městského hejtmana byla tehdy uložena na malostranské radnici »v ne právě nejlepším pořádku«. V zachovaných úředních spisech mizí nám pak všecky stopy dalšího osudu těchto hejtmanských registratur, které ovšem nesahaly příliš daleko zpět. Agenda městských hejtmanů byla pak rozdělena mezi magistrát a nové policejní ředitelství. Jméno městských hejtmanů udrželo se však i potom, až do 19. století, v úředním označení nového policejního ředitelství, jež bylo oficielně nazýváno městským hejtmanstvím (Stadthauptmannschaft) a teprve od polovice 19. století obdrželo úřední jméno »policejní ředitelství« (Polizeidirektion).

Tak zmizel úřad královských hejtmanů pražských měst, jenž byl bezohledným a tíživým účinkem nezdařeného povstání protihabsburského.

[94]) Vyžádané tyto zprávy městských hejtmanů — byly-li ovšem vůbec podány — nepodařilo se mi přes usilovné pátrání v zachovaných úředních spisech nalézti.

Přílohy.

I.

Seznam královských hejtmanů v městech pražských v l. 1547—1785.

Zkratky: jm. jmenován; př. složil přísahu; instr. obdržel instrukci; r sign. resignoval; zemř. zemřel.

Tento seznam byl sestaven z největší části podle úředních spisů, uložených v archivu ministerstva vnitra v Praze, které byly také hlavním pramenem k této studii. Jsou to zejména signatury S 208/1/st. m. (tu jmenovací dekrety královských hejtmanů a spisy k vývoji jejich úřadu), P 1/1/1, 2/n. m., Contributionale 1748—1755, H 3/2, Contributionale 1756—1783, F 5/2, 3, 4, 5, 12, 14, a kopiáře tamtéž. Rovněž bylo použito výpisů, uložených v lístkových katalozích archivu hlavního města Prahy. Seznamy královských hejtmanů, jež uvádí Hammerschmid, Prodromus gloriae Pragenae fol. 572 násl., jsou neúplné. Instrukce pro královské hejtmany jsou uloženy rovněž v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J 18/17 a J 18/23/st. m., a údaje o královských hejtmanech naleznou se také v rukopise č. 2415, převzatém z Vídně. Samotné letopočty bez bližšího označení značí, kdy se ve spisech hejtman ve funkci uvádí.

Staré město pražské.

Adam Řepický z Sudoměře na Řepici, apelační rada, od 8. X. 1547, zemř. 1551. — Petr Bechyně z Lažan na Pičíně, instr. 23. V. 1551, 1553. Později král. podkomoří. Zemř. 31. VIII. 1561. — Vavřinec Šlik z Holejče, hr. z Pasaunu na Neydeku, jm. 22. III. 1559, 1580. — Humprecht Černín z Chudenic (?). — Mikuláš z Lobkovic na Nových Hradech, 1581, zemř. 19. IX. 1588. — Václav z Roupova 1590. — Jan Václav Popel z Lobkovic na Jiřetíně, Litvínově a Běronicích, jm. 18. XII. 1590, dne 12. VII. 1604 jm. i správcem král. hejtmanství na Novém městě pražském, 1608. — Kryštof Albrecht z Roupova, plukovník, jm. 15. VI. 1609, od r. 1611 komorním radou, zemř. r. 1614. — Heřman Černín z Chudenic na Nebilovech, jm. 21. VIII. a př. 20. IX. 1614, resign. v červenci 1625, byv jmen. nejvyšším polním proviantmistrem. — Heralt Václav Libštejnský z Kolovrat, jm. 3. IX. 1625, resign. 10. IX. 1625. — Otto Jindřich z Vartemberka, jm. 20. X. 1625, zemř. 1625, zabit od svých poddaných. — Jan z Talmberka na Cholticích a Smilkově, jm. 4. XII. 1625, ale ihned resign. pro nemoc. — Jáchym st. Slavata z Chlumu a Košumberka, jm. 29. XII. 1625, instr. 26. X. 1626, propuštěn na vlastní žádost 10. V. 1631. — Volf Hendrych Berka z Dubé a z Lipého, dosavadní královský hejtman novoměstský, př. 30. V. 1631; resign. 19. I. 1634, byv jmen. hejtmanem kraje boleslavského místo Rudolfa hr. z Valdštejna na Rožďalovicích a Novém Kounově. — Václav st. Vratislav z Mitrovic na Všeradicích, hejtman Nového města praž., jm. 19. I. a př. 8. II. 1634, propuštěn na vlastní žádost pro nemoc 28. II. 1646. — Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na Týnici, hejtman novoměstský, jm. 12. IV. 1646, propuštěn na vlastní žádost 15. VII. 1647. — Ferdinand Libštejnský z Kolovrat na Hokově, hejtman kraje žateckého, jm. 15. VII. a př. 27. VII. 1647, zemř. 1648. — Václav Michna hr. z Vacínova, apelační rada, jm. 5. X. 1648, zemř. v květnu 1667. — Jan Václav Novohradský hr. z Kolovrat, jm. 23. VII. 1667, př. 1. VIII. a instr. 5. VIII. 1667, propuštěn na vlastní žádost 21. I. 1689. — Jindřich Fridrich hr. z Guttenštejna, hejtman novoměstský, jm. 28. II. a př. 9. III. 1689, zemř. 11. IV. 1703. — Rudolf Josef hr. z Lisova (Lissau) na Novém Stranově, jm. 16. IV. a př. 10. V. 1703, zemř. v dubnu 1711, načež úřad spravoval prozatím novoměstský král. hejtman Berchtold. — Fer-

dinand František z Říčan na Jemništi a Struhařově, hejtman kraje kouřimského, jm. 9. V. 1712, resign. 1719. — Leopold hr. z Valdštejna, instr. 16. VIII. 1719. — Jan Václav hr. Černín z Chudenic, 1729. — Jan Gotfried hr. Breda, býv. apelační rada, od r. 1743 (?), pak od r. 1744 přísedící většího zemského soudu, od 3. XI. 1756 i správcem hejtmanství novoměstského, do r. 1757, kdy pro stáří a nemoc přinucen k resignaci, ale titul král. hejtmana mu ponechán i nadále. — Václav František sv. p. Vernier, jm. 13. VIII. 1757, sesazen z trestu 18. V. 1764. — Jan Filip Hartmann hr. z Klarštejna, býv. krajský hejtman rakovnický, pak hejtman novoměstský, jm. 18. V. 1764, od r. 1783 zároveň správcem hejtmanství malostranského, do zrušení úřadu r. 1785.

Nové město pražské.

Ludvík Bezdružický (Košátecký) z Kolovrat na Kornhauzu, apelační rada, od 8. X. r. 1547, na svou žádost zproštěn služby 6. IV. 1551. — Albrecht Kaplíř, apelační rada, instr. 31. V. 1551, zemř. 1554. — Vilém Klenovský z Klenového a Janovic, jm. 17. XII. 1554, zemř. v červenci 1556. — Vilém Muchek z Bukova, na Chodově, jm. 8. VIII. 1556, 1558, 1568. — Zdeněk z Vartenberka na Buštěhradě, 1570, 1572, 1581. — Jan ml. Vratislav z Mitrovic, 1574. — Adam st. ze Šternberka na Sedlci, jm. 15. XII. 1581, do r. 1599, kdy byl jmen. nejv. sudím dvorským. — Jan Kavka z Říčan, jm. 23. VIII. 1599. — Jan Václav z Lobkovic na Jiřetíně, jm. správcem král. hejtmanství 12. VII. 1604. — Vilém z Landštejna na Sosni, Žďáře a Brlohu, př. 15. VI. a instr. 6. VII. 1605, zemř. v červnu 1612. — Hendrych Libštejnský z Kolovrat na Žichovicích, př. 24. X. 1612, 1614. — Sezima z Vrtby, 1617, resign. v červenci 1625. — Jetřich Špetle z Janovic na Diblicích, jm. 3. IX. 1625, propuštěn na vlastní žádost 10. II. 1627. — Volf Hendrych Berka z Dubé a Lipého na Jablonném, jm. 10. II. 1627, dne 2. VI. 1631 jm. král. hejtmanem St. m. pr., propuštěn 8. II. 1634. — Václav ml. Vratislav z Mitrovic na Všeradicích, jm. 30. V. 1631, dne 19. I. 1634 jm. hejtmanem St. m. pr. — Hanuš Fridrich ze Švamberka, jm. 19. I. 1634, ale resign. již v březnu 1634. — Dionys Koc z Dobrše na Bystřici a Neumarktu, hejtman kraje plzeňského, jm. 28. III. 1634, resign. 24. III. 1635. — Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat na Týnici, jm. 12. V. a př. 16. VI. 1635, do 12. IV. 1646, kdy byl jmen. král. hejtmanem St. m. pr. — Aleš Ferdinand Vratislav z Mitrovic na Nalžovicích a Poli, hejtman kraje vltavského, jm. 29. IV. 1646, r. 1651 jmen. komorním radou, dne 26. IV. 1653 na vlastní žádost propuštěn, byv zvolen nejvyšším berníkem. — Karel Heřman Koc hr. z Dobrše na Bystřici a Neumarktu, jm. 26. IV. 1653, ale ihned resignoval. — Mikuláš Aleš Víta za Rzavého na Vodlochovicích, jm. 26. IV. 1653, propuštěn na vlastní žádost pro nemoc 19. VII. 1659. — Jiří Šebišovský z Šenovic, jm. 19. VII. 1659, zemř. r. 1664. — Martin Hendrych Paradis z Ešeidu, sv. p. z Lassogy na Černovicích, jm. 19. III. a př. 18. IV. 1664, zemř. 5. X. 1668. — Václav Karel Čabelický ze Soutic na Děkově, Suchdole a Zahrádci, hejtman kraje vltavského, jm. 24. XI. a př. 29. XI. 1668, znovu potvrzen 18. VIII. 1685, zemř. v červnu 1687. — Jindřich Fridrich hr. z Gutnštejna, hejtman kraje plzeňského, jm. 10. IX. 1687, do 28. II. 1689, kdy byl jmen. král. hejtmanem St. m. pr. — Ferdinand František hr. z Vrtby, na Voticích, Janovicích a Drahenicích, hejtman kraje vltavského, jm. 28. II. a př. 15. III. 1689, do března 1700, kdy povýšen. — František Ferdinand Berchtold sv. p. z Uherčic, jm. 30. III. 1700, př. 6. VI. 1700, zemř. 9. IX. 1720. — Václav hr. Černín z Chudenic, instr. 10. I. 1721. — Jan Václav hr. Paradis z Lassogy, od r. 1726 (?), r. 1743 z trestu propuštěn a vypověděn z dědičných zemí. — Ondřej Gustav sv. p. Skronský, od r. 1743, zemř. 1756. — Jan Filip hr. Hartmann z Klarštejna, hejtman kraje rakovnického, jm. 13. XI. 1756, do 18. V. 1764, kdy

byl jmen. král. hejtmanem St. m. pr. — František Antonín Příchovský hr. z Příchovic, apelační rada a hejtman kraje berounského, jm. 18. V. 1764, resign. 9. XII. 1768. — Vojtěch hr. Klebelsberg, apelační rada, přísedící zem. soudu, jm. 7. I. 1769, do zrušení úřadu r. 1785.

Menší město pražské:

Jindřich Planský z Žeberku, 1548, propuštěn na vlastní žádost 1. III. 1558. — Jindřich ze Šternberka, 1558. — Mikuláš Miřkovský z Tropčic na Chodové Plané, kraječ král., jm. 22. III. 1559, 1564. — Jan ml. z Valdštejna na Sedčicích, od r. 1565, do r. 1577, kdy jmen. nejv. sudím dvorským a místodržícím. — Václav Ples Heřmanský ze Sloupna a na Stolanech, 1585, 1597. — Ctibor Tiburcius Žďárský ze Žďáru na Kladni, jm. 23. VIII. 1599, 1604, r. 1612 jmen. purkrabím karlštejnským, zemř. 6. IV. 1615. — Diviš Černín z Chudenic na Nedrahovicích, jm. 6. VIII. 1612, dne 10. IV. 1614 jmen. hejtmanem hradu pražského po Jiřím Čejkovi z Olbramovic. — Kryštof Vratislav z Mitrovic na Březině, jm. 10. IV. a př. 31. V. 1614, do r. 1625, r. 1624 zároveň nejvyšším písařem zemským. — Jiří Malovec z Chýnova a Vimperku, jm. 3. IX. 1625, do 22. V. 1629, kdy jmen. purkrabím kraje hradeckého. — Jiří ml. Mitrovský z Nemyšle, jm. 22. V. 1629, zemř. 23. III. 1635. — Adam Hynek Vrabský Tluksa z Vrábí na Drahonicích, jm. 4. IV. 1635, do ledna 1636, kdy povýšen do panského stavu. — Jan Humprecht Račín z Račin na Hluboši, jm. 15. II. a př. 27. II. 1636, propuštěn pro nemoc na vlastní žádost 22. VI. 1639. — Albrecht Beneda z Nečtin, jm. 22. VI. a př. 13. IX. 1639, do října 1641, kdy jmen. hejtmanem hradu pražského. — Rudolf Tycho Gansneb Tengnagel z Kampu, jm. 16. XII. 1641, resignoval 2. IV. 1644. — Mikuláš Aleš Víta ze Rzavého na Vodlochovicích, jm. 19. VIII. 1644, do 22. VIII. 1646, kdy povýšen do panského stavu. — Dionys Vratislav z Mitrovic, jm. 2. XI. 1646, resign. 11. XII. 1646. — Jiří Felix Jaroslav Víta ze Rzavého, jm. 12. XII. 1646, zemř. r. 1655. — Bernard Felix Šmerhovský z Lidkovic, cís. rada, vrchní berní výběrčí, přísedící většího zemského soudu, jm. 13. X. a př. 3. XI. 1655, zemř. v červenci 1663. — Václav František Kořenský z Terešova na Újezdci a Čechticích, vicepurkrabí, jm. 15. VIII. a př. 18. IX. 1663, resign. 14. X. 1664. — Kašpar Maxmilián Bechyně z Lažan, jm. 3. I. 1665, do r. 1667, kdy jmen. zemským místosudím. — Jan Kryštof Malovec z Malovic na Kameni a Stříteži, jm. 20. VII. a př. 11. VIII. 1667, zemř. 30. VII. 1677. — Kryštof Ferdinand ze Scheidlern na Kácově, Libochu, Sukoradech, Kostelci a Chabřicích, přísedící komorního soudu, jm. 10. X. a př. 18. X. 1677, do r. 1685, kdy jmen. purkrabím kraje hradeckého. — Jan Karel z Goltzu na Kobylníku, přísedící komorního soudu, pak hejtman kraje slanského, pak vicepurkrabí, jímž zůstal i po jmenování král. hejtmanem 10. X. 1685, zemř. 25. IV. 1695. — Ludvík Hynek Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě, přísedící komorního soudu, jm. 1. IX. a př. 4. XI. 1695, do r. 1718. — Jan Václav Vražda z Kunvaldu na Hojovicích, rada dvorského a komorního soudu, jm. 5. XI. 1718, př. 29. XI. 1718. — Rudolf z Bünau, 1729, 1730. — Maxmilián Bechyně z Lažan, sesazen z trestu r. 1742. — Arnošt Malovec z Chýnova na Vimperku, jm. 24. X. 1743, do r. 1751, kdy byl jmen. zemským podkomořím a úřad král. hejtmanství spravoval pak na čas od 27. I. 1751 vicepurkrabí Maxmilián Widersberger z Widersberku. — Maxmilián Josef Bechyně z Lažan, bývalý a r. 1742 sesazený král. hejtman malostranský, přísedící zemského soudu a zemského výboru, býv. hejtman kraje litoměřického, vicepurkrabí, přísedící pupilární komise, ředitel rektifikace v Krajině, Gorici a Gradišce, representační rada v Krajině, jm. 19. VI. 1751, ale až do jeho přísahy 12. IV. 1753 vedl zaň úřad Widersberg, zemř. 25. XII. 1765. — Antonín Klement Voříkovský z Kundratic, hejtman kraje kouřimského,

jm. 7. III. a př. 24. III. 1766, zemř. 11. V. 1783, kdy převzal správu král. hejtmanství malostranského staroměstský král. hejtman Jan Filip H a r t m a n n hr. z Klarštejna, jenž jej spravoval až do zrušení úřadu r. 1785.

II.

Instrukce Petrovi Bechyňovi z Lažan, královskému hejtmanu Starého města pražského, ze dne 23. května 1551.

Instrukcí statečnému Petrovi Bechyňovi z Lažan na Pičíně, hajtmanu našemu v Starém městě pražském od nás usazenému, věrnému milému, kterak se při témž hajtmanství jemu svěřeném chovati má, daná.

Předkem, jakož jsou Pražané Starého města pražského času jminulého v některých věcech proti nám provinili a přečinili, i znajíc my toho zvláštní potřebú naší býti, pro uvarování budoucích těch a takových neb těm podobných neřestí, a aby poddanost a poslušnost a věrnost k nám zachována byla, abychom v témž městě našem Starém pražském dobrý řád míti mohli, protož sme v nyní dotčeném městě svrchupsaného Petra Bechyni za hajtmana našeho usaditi ráčili, tak jakž svobody týmž Pražanóm, od nás znovu a z milosti naší nadané, to v sobě s strany téhož hajtmana obsahují; chtíce tomu, aby nynější i budoucí hajtman, kterýž tu v Praze od nás neb dědicuov našich usazen bude, nám, dědicóm a budoucím našim, králóm českým, přísahou zavázán byl, dobré a užitečné naše a dědicuov našich všemi obyčeji obmejšlel, jednal, puosobil a poslušně, poddaně a věrně se k nám zachovával a k nám, jakožto k králi, pánu svému, a bez přítomnosti naší k nejjasnějšímu knížeti Ferdinandovi, arciknížeti rakouskému etc., synu našemu nejmilejšímu Jeho Lásce, a komuž bychom v nebytu našem poručiti ráčili, zření své měl.

Dále, aby týž hajtman náš toho pilen byl a šetřil, jestliže by v ouřadě konšelském, aneb na jiném místě, mezi obcí tu v městě co toho zvěděl a seznal, že by se co proti nám, duostojenství a mocnosti naší královské, dědicuom našim a budoucím, králóm českým, aneb proti ouředníkuom, soudcím zemským, soudu našemu komornímu aneb kterým radám našim před se bralo, puosobilo a jednalo, aneb jaké srozumění a puntování pod jakýmžkoli zpuosobem se dálo, o tom aby nám a bez přítomnosti naší synu našemu nejmilejšímu, aneb komuž bychom na místě našem poručiti ráčili, každého času a beze všeho meškání oznamoval, a pokudž by mohl, ty a takové jednání neb srozumění, kteréž by se, jakž nyní dotčeno, proti nám dálo a puosobiti chtělo, přetrhoval a tomu žádného vzniku nedopouštěl, nébrž zjevně tomu odpíral. A jestliže by také které nevole, ruoznice aneb svády mezi konšely kdy se zběhly, ty aby, přijmouc k sobě primasa a purkmistra, pokudž by se nás neb komory naší nedotejkalo, upokojil, srovnal a na dobré míře postavil.

A týž hajtman náš aby ustavičně v Starém městě bydlel, v radě mezi ouřadem konšelským najvyšší místo držel, a bez přítomnosti téhož hajtmana našeho aby žádné rady nemívali, než každého času sám vždycky v tejž radě sedával a pilně toho, k čemu se jeden každý z konšeluov přimlouvati bude, poslouchal; neb když který soud se držeti a strany se slyšeti budou, při tom hajtmanu našemu býti a seděti nebude potřebí, toliko rychtář náš má při takovém stran slyšení přítomen býti, a tepruva, když se na to rada držeti bude míti, aby hajtman náš přítomen byl, a bez hodné zvláštní příčiny nemá týž hajtman toho pomíjeti, aby neměl do rady se nacházeti dáti. Pakli by vždy bezelstně při tom býti nemohl, tehdy rychtáři našemu místo své poručiti bude moci. Ale sám hajtman náš nemá se přimlouvati ani hlasu v radě míti, leč by srozuměl, že by se které straně přímluvú kterého z konšeluov ubližovalo a křivda dála, tu hajtman náš má toho aneb těch osob napomenúti, aby od toho

přestali, než k tomu, což spravedlivého jest, se přimlouvali a radili; pakli by se v tom upokojiti nechtěli, muože se týž hajtman náš opověditi, že to nám oznámiti a na nás vznésti chce.

Také, jestliže by konšelé lidem pruotahy bez potřeby činiti chtěli, aneb se v čas do rady nescházeli, má se o to k nim domlouvati; pakli by toho nepřestali, má nám aneb synu našemu zejména takovú osobu neb osoby jednoho každého času oznamovati. Avšak častopsaný hajtman náš tajnost rady zachovati má, leč by co toho slyšel a srozuměl, že by se proti nám, duostojenství našemu, dědicuov našich a budoucích, králuov českých, jednalo a rozmlouvalo, aneb v radě puosobilo, toho před námi zatajiti nemá, než na nás aneb na syna našeho vznésti.

A jakož také ouřad konšelský Starého města našeho pražského obce bez povolení našeho hajtmana obsílati nemá, protož jestliže by kdy ouřad konšelský obec obsílati chtěl a to na hajtmana našeho vznesl, nemá jim toho dopouštěti, nébrž, vyrozumějíc příčině, proč by obce pohromadě býti potřebí bylo, toho nám neb bez přítomnosti naší synu našemu nejmilejšímu, aneb komuž bychom na místě našem poručiti ráčili, každého času beze všeho meškání oznámiti a v tom další vuoli naši vyrozuměti a podle toho tak se zachovati má.

A tak nyní dotčený hajtman náš má a povinen bude v tom ve všem podle znění a vyměření této instrukcí naší a přísahy nám od něho učiněné, jakž o něm nepochybujem, nébrž té jisté a milostivé naděje k němu sme, se zachovati, jináče nečiníce. A my nad ním ruku naši královskú milostivě držeti i králem a pánem jeho milostivým býti ráčíme.

Dán v Vídni, v sobotu před svatú Trojicí léta etc. 51.

(Souč. opis v archivu ministerstva vnitra v Praze, kopiář č. 50 fol. 1 násl., otisk in extenso Sněmy české II. str. 619. Touž instrukci mutatis mutandis pro královského hejtmana Nového města pražského Ludvíka Bezdružického z Kolovrat, dat. na hradě pražském v sobotu po sv. Františku (8. října) 1547, viz in extenso u Sixta z Ottersdorfu, Knihy památné II. str. 228, vyd. Jos. T e i g e).

III.

Instrukce pro královského hejtmana Nového města pražského z 22. prosince 1590.

Instrukcí urozenému Adamovi staršímu z Šternberka na Sedlci, radě naší a hejtmanu Nového města pražského od Nás usazenému, věrnému milému, kderak se při témž hejtmanství jemu svěřeném chovati a co činiti má.

Předně, aby Nám, dědicuom a budoucím Našim, králuom českým, přísahou zavázán byl, dobré a užitečné Naše všemi obyčeji obmejšlel, jednal a puosobil a poslušně, poddaně i věrně se k nám zachovával, též také k Nám, jakožto k králi a pánu svému, a bez přítomnosti Naší k místodržícím Našim zření svý měl.

Dále týž hejtman Náš aby toho pilen byl a šetřil, jestliže by v ouřadě konšelském aneb na jiném místě mezi obcí tu v městě co toho zvěděl a seznal, že by proti Nám, duostojenství a mocnosti Naší královské, dědicuom Našim a budoucím, králuom českým, aneb proti nejvyšším ouředníkuom a soudcím zemským, soudu Našemu komornímu anebo kderým radám Našim předsebralo, púsobilo a jednalo, aneb jaké srozumění a puntování pod jakýmžkoli způsobem se dálo, o tom aby Nám a bez přítomnosti Naší místodržícím od Nás nařízeným každého času a beze všeho meškání oznamoval, a pokudž by mohl, ty a takové jednání neb srozumění, kderéž by se, jakž dotčeno, proti Nám dáti a puosobiti chtěly, přetrhoval, budoucí nebezpečenství tudy odvracoval a takovým věcem žádného zniku nedopouštěl, nýbrž zjevně tomu odpíral a to rušil.

A jestliže by takové kderé nevole, různice aneb svády mezi konšely kdy se sběhly, ty aby, přijmouc k sobě primasa a purkmistra (pokudž by se Nás neb komory Naší nedotejkalo), upokojil, srovnal a na dobré míře postavil.

Item týž hejtman Náš má se k tomu všelijak s pilností snažiti a přičiniti, pokudž nejvejš možné, aby bytem v Novém městě byl a každého času sám osobně v radě sedával a pilně toho šetřívával, aby nižádnému právo a spravedlnost zastřína nebyla, nýbrž bez činění daremných odkladuov, skrze což stranám k zaneprázdňování Nás a k stížení (tak jak se to až posavad nejednou stalo) slušná příčina se dává, jednomu každému náležitě a bez přijímání osob udělována a v tom vuobec všeckny spravedlivé, jako i Naše pokuty a nápady, aneb k čemu bychom tak více právo a spravedlnost jměli, (aby skrze rozličné obmysly a chytrosti zatajeny nebyly) každého času vyhledávány a fedrovány byly. Avšak častopsaný hejtman Náš nemá se přimlouvati ani hlasu v radě jmíti, leč by srozuměl, že by se kderé straně přímluvou kderého z konšeluov ubližovalo a křivda dála, tu hejtman Náš má toho aneb těch osob napomenouti, aby od toho přestali, než k tomu, což spravedlivého jest, se přimlouvali a radili. Pakli by se v tom upokojiti nechtěli, může se týž hejtman Náš opověděti, že to Nám oznámiti a na Nás vznésti chce.

Kdyby také dotčený hejtman Náš v duoležitý a vlastní potřebě své někam odjeti chtěl, to má každého času s dotazem a milostivou vuolí Naší učiniti a bez opovědi nikda neodjížděti.

Tejnost rady tolikéž zachovati má a jí nepronášeti, lež by co toho slyšel a srozuměl, že by se proti Nám, duostojenství Našemu, dědicuov Našich a budoucích králuov českých jednalo a rozmlouvalo aneb v radě působilo, toho před Námi zatajiti nemá, než na Nás neb na místodržící Naše vznýsti.

A jakož také ouřad konšelský Nového města Našeho pražského bez povolení hejtmana Našeho obec obsílati nemá, protož jestliže by kdy ouřad konšelský obec obsílati chtěl a to na hejtmana Našeho vznesl, nemá jim toho dopouštěti, nýbrž, vyrozumějíc příčině, proč by obce pohromadě býti potřebí bylo, to Nám neb v nepřítomnosti Naší místodržícím Našim každého času a beze všeho meškání tolikéž oznámiti a v tom další vuoli Naši vyrozuměti a podle toho tak se zachovati. Nicméně také s některými jistými dobře zachovalými a rozumnými nebožižto rozšafnými osobami (však s vědomím celého ouřadu) dobrou korespondenci a srozumění jmíti má, na něž by se ubezpečiti mohl, že by v čas nastalé potřeby, a kdyby se puovodem a obmyslem nešlechetných lidí zběř a obecní i také jiný lid nenadále rotiti a k nějakému pozdvižení ponuknouti dáti chtěl, tomu všemu časně v cestu vkročiti, budoucí nebezpečenství odvrátiti, je přetrhnouti, zastaviti a všecko zase náležitě upokojiti mohli a uměli.

Naposledy častopsaný hejtman Náš z příležícího vejpisu někderých obzvláštních artykulóv, kderýž jsou při tomto pominulým obnovení rady ouřadu konšelskému v Novém městě Našem pražském z jistého nařízení a poručení Našeho k předložení a skutečnému naplnění dodány byly, jaká v nich milostivá a dokonalá vuole Naše jest a co v sobě obsahují, šířeji vyrozumí. A poněvadž pak toho důležitá potřeba ukazuje, aby se podle nich dotčený ouřad konšelský vždycky a každého času náležitě choval a z těch vykračováno nebylo, protož nad takovým ustanovením Naším hejtman Náš skutečnou ochrannou ruku jménem a na místě Našem držeti a ve všem podle znění a vyměření této instrukcí Naší a přísahy Nám od něho učiněné, jakž o něm nepochybujem, nýbrž té jisté a milostivé naděje k němu jsme, se zachovati, i sice také všecky a všelijaký neřády, kderéž by při tomto Novém městě pražském v regimentu i jinak spatříny a shledány býti mohly, každého času přetrhovati, je zastavovati a k tomu se dle nejvyšší možnosti přičiniti a toho bedliv bejti má, aby všecky věci v dobrým a stálým řádu zuostávaly, jináče nečiníce. A My nad ním a tím ouřadem

ruku Naši císařskou, královskou etc. držeti i také jeho milostivým císařem a pánem bejti ráčíme.

Dán na hradě Našem pražském v sobotu po svatém Tomáši léta etc. devadesátého a království Našich římského šestnáctého, uherského devatenáctého a českého šestnáctého.

Rudolf m. p.

Adamus de Nova Domo,
s. r. Bohemiae cancellarius, mp.
L. S.
Ad mandatum Sacrae Caesareae
Majestatis proprium
Kryštof Želinský mp.
J. Myllner mp.

(Čes. orig. v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J 18/23/st.).

IV.

Instrukce pro rady měst pražských při jejich obnově dne 25. června 1599.

Jeho Milost římský císař, uherský a český král, pán náš nejmilostivější ráčí při obnovování týto nynější rady poctivým purkmistru a konšelům Starého města pražského milostivě poroučeti, aby oni se podle těchto níže psaných i také oustně jim jménem a z milostivého nařízení J. Mti cís. skrze urozené... rad Jeho Mti oznámených artykulův vždycky a každého času poslušně a poddaně chovali a z nich (jakž J. Mt cís. té nepochybné naděje k nim býti ráčí) nižádným způsobem nevykračovali.

Předně postranních schůzí s strany náboženství pikhartského, aneb jak se jmenují bratří boleslavští, aby žádným vymyšleným způsobem nedopouštěli, a takovou osobu, buď panského neb rytířského stavu, zejména žádného neušetřujíc, poznamenaného podali, pakli by spolu z sousedův jich byl, ním se ujistili a též poznamenaného do kanceláře J. Mti cís. český podali. Tolikéž když se procesí užívá, na ty dny aby osoby ouřadní se bez vejmluv všickni scházeli a tak procesí přítomni byli, do chrámu Páně v nedělní a v sváteční dny chodili, svátky Panny Marie a apoštolské aby světili, posty, od církve svaté nařízené a ustanovené, drželi a zachovávali, do rady časně a každodenně, když se na radě sedá, se scházeli, a lidských spravedlností bedlivě pamatujíc na závazky své vyhledávati pomáhali a bez odpovědi purkmistra z rady neodcházeli, a který by se nacházeti nedal, toho aby J. Mti cís. rychtář zejména poznamenaného hejtmanu podal a hejtman aby takového J. Mti cís. a v nebytnosti J. Mtem místodržícím v království tomto, od J. Mti cís. nařízeným, oznámiti povinen byl. Též také v přímluvách aby sobě nepřekáželi a v řeč nevskakovali a také, jakž jmenováni a vyhlášeni jsou, aby pořád sedali. Na hejtmana svého aby pozor měli, a což by jim skrze něho z poručení a jménem J. Mti cís. oznámeno bylo, tak se poslušně zachovali. Lidem bezpotřebných odkladů v soudech a spravedlivostech jich pro jich nescházení, a zvláště mnohokrát snad pro jich nesvornost, nečinili, poručení J. Mti cís., též také místodržících J. Mtí jim na stížnosti stran neb suplikujících činěná v lepším, než až posavad, ušetření měli, na ryncích a po všech ulicech čistotně se chovali, smrady a jiné nečistoty, bláta, rumy ven z města bez napomínání od vrchnosti sami od sebe každého času voziti dali i také na to obzvláště pamatovali, aby haldy dříví v ulicech neležely; nad cechy, řemesly a pořádky ruku drželi, a v čem by který pořádek jakou stížnost měl a na ně znesl, v tom je, aby J. Mt císař o to zaneprázdňován býti neráčil, náležitě opatrovali, a při nich to aby nařídili, kdyby který pod jednou žádal do některého cechu přijat býti, toho

jemu zbraňováno nebylo. Povyky noční i denní aby zastavovali a přetrhovali, ponůcky nařídili a strany ohně podle vyměření řádu mezi nimi ustanoveného a od J. Mti cís. schváleného (což obci častokráte připamatováno bejti má) se ve všem náležitě chovali, povalečův a lehkých lidí, též žebrákův, přespolních a cizích národův netrpěli, nýbrž ty z města vybyli. Strany morového povětří, jestliže by co toho kdy z dopuštění Pána Boha proskakovati chtělo, časně hnedky pokoje, kdo by v nemoci byl, nemocného v jiné místo v opatrování dadouce, zapečetiti dali a lehčejší osoby do obzvláštních k tomu domků neb lazaretů dávali, a o osoby, kteří by k nim dohlídali a posluhovali, k tomu nařídili. A sumou v tom ve všem podle vyměření řádu, z poručení J. Mti cís. vyšlého a zvláštního, se chovali, z něho nižádným vymyšleným způsobem nevykračovali, v hospodách obecních i v jiných domích, kde lidé stávají, při hospodářích tolikéž nařídili, kdyby kdo z cizího národu sem přijel, aby ihned od hostí, kdo jest a odkud přijel, zprávu gruntovní vzali a do kanceláře J. Mti cís. etc. české poznamenání každého času podávali. Item strany drahoty aby nad řádem J. Mti cís. etc. o pečení chlebů a prodávání mas v slušných a v spravedlivých penězích nařízeným skutečně ruku drželi. Item aby se na spravování far, kostelův a škol nepotahovali, než v tom, co se služeb božích a učení církevního i školního dotýče, farářem aby se spravovali. Item farářům, poněvadž jsou hodni mzdy své, ta aby poctivá, vedle stavu jich určitá a v svobodě byla, aby nebyli povinni vždycky běhati a žebrati. Item bakaláři a mistři školní aby se ve školách a kostelích faráři spravovali. Item aby farářům správcův školních bezděky nedosazovali, ani toho, který by se komu líbil, neodjímali a jinam nepřenášeli. Naposledy aby sami mezi sebou svornost a lásku zachovati hleděli, neb se J. Mti cís. zpráva dala, že pro takové jich nezpůsoby a nesvrovnosti věci J. Mti cís. etc., jich vlastní i obzvláštních osob fedrovány býti nemohly, čehož by jim ale J. Mt císař nikterakž snášeti moci neráčil, jináče nikoliv nečiníce. A na tom se etc. Decretum per Imperatoriam Majestatem in consilio Bohemico Pragae etc. 25. Junii Ao. 1599.

(Opis v kopiáři č. 106, fol. 98. násl., archiv minist. vnitra v Praze).

V.

Instrukce Karla z Lichtenštejna pro městské královské hejtmany v Čechách z 3. listopadu 1622.

Karel z Boží milosti kníže, vladař domu lichtenštejnského, kníže opavské a krnovské, J. Mti římského císaře, uherského a českého krále tejná rada, komorník a od J. Mti cís. plnomocenstvím nařízený místodržící v království českém.

Instrukcí, vedle kteréžto urozený........ jménem a na místě J. Mti cís. v městě....... nařízený hejtman neb gubernátor se říditi a chovati má.

Předně, když výš jmenovaný hejtman před nařízenými k tomu od J. Mti cís. komisaři povinnost jemu vydanou vykoná, má všecky věci ke cti a chvále Pána Boha, k rozhojnění pobožnosti a k zachování svaté víry, k rozšíření lásky a svornosti mezi obcí říditi, vésti a spravovati, měšťany v stálé věrnosti a poslušnosti k J. Mti cís. zdržovati, v městě, pokudž nejvýš možné, zůstávati, je v jistý čas otvírati a zavírati dáti, klíče od něho v svém opatrování míti, v nepřítomnosti pak své je J. Mti cís. rychtáři svěřovati, tak aby město bez vůle a vědomí jeho nikdy otvíráno aneb zavíráno nebylo.

Kdyby jaké nedorozumění v radě povstati mělo anebo nějaké nebezpečenství nastávalo, má ihned město dáti zavříti, před neštěstím chrániti, a podlé své nejvyšší možnosti o to, aby pokoj a svornost zachována byla, se vynasnažiti.

V radě, poněvadž jemu a v nepřítomnosti jeho J. Mti cís. rychtáři přední místo náleží, má na dobrý řád a spravedlnost pozor dáti, na jiné hlasy podávati a sám přímluvu zavírati, též všecky a všelijaké žaloby, spravedlnosti lidské, obeslání, vejpovědi jménem pana hejtmana, v nepřítomnosti pak jeho J. Mti cís. rychtáře, purkmistra a konšelův nyní na tento čas až do dalšího J. Mti cís. nařízení vedle práv městských, jakž předešle bylo, vynášeny býti mají. Hejtman každého času s J. Mti cís. rychtářem v dobrém srozumění zůstávati má, všecky a všelijaké zprávy a regimentu politického se dotýkající ke dvoru aneb do kanceláře a komory J. Mti cís. podávány a od nich podpisovány býti mají. Obzvláště pak hejtman na to pilný pozor dáti má, aby se od J. Mti cís. rychtáři, též purkmistru a konšelům vydané instrukci ve všem zadosti činilo.

Zbytečný a dlouho trvající právní proces při prokurátořích, pokudž nejvýš možné, má zastaviti a takové soudné spory s pomocí J. Mti cís. rychtáře, primasa a jiných radních osob přátelsky pokojiti, a jak by dobrý řád v městě, tolikéž mírnost a lacinost v věcech viktuálních a jiných potřebných, jako i v ulicích a jinde čistota zachována býti mohla, se starati.

Město aby pořádným a příkladným kněžstvem opatřeno bylo, tolikéž i o jiné věci se starati a pečovati, a pokudž by jaké vejstupky při těch se nacházely a trestání hodny byly, ty a takové pěkným napomenutím od toho odvozovati, a pakli by nic tím nezpůsobil, o tom panu arcibiskupovi v známost uvésti. Nicméně při fundacích kostelních nic bez vůle a intencí fundatora aby činěno a předsevzato nebylo, o to se vynasnažovati a k tomu cíli jednoho každého vésti a přidržeti má.

Tolikéž, ačkoliv špitálové od J. Mti cís. k tomu nařízených komisařův, totiž ctihodného kněze Jana Baptisty Casnedo a jiných k tomu přidaných osob opatrováni býti mají, však aby lidé chudí v tom žádného zkrácení neměli, o to se starati povinen bude.

Podobně i školy tak opatřeny býti mají, aby s vědomím kněze lidé učení, a to takoví, kteří by mládež ne k zahálce, jakožto všech nepravostí původu, ale k poznání pravé víry křesťanské a nabývání literního umění skutečně vedli, přijímáni byli, jiná pak mládež, která by k liternímu umění způsobna nebyla, rodiče jich k tomu míti, aby na řemesla, však vše s vědomím téhož hejtmana aneb J. Mti cís. rychtáře, dávána byla.

Vdovy a sirotky nyní i na budoucí časy hejtman opatrovati má, a kdyby kdo z měšťanův prostředkem smrti s tohoto světa vykročil, takového statek má býti pořádně zinventován, nad kterýmž týž hejtman poručníky, kteříž by statek k dobrému sirotkům opatrovali a z toho časem svým náležitý počet učinili, zříditi má.

Žádná vdova ani sirotek nebude moci bez vědomí pana hejtmana k stavu svatého manželství se zamlouvati, ale s radou téhož pana hejtmana hodné a šlechetného chování osoby, kteříž by budoucně městu platni býti mohli, obráni a k takovému manželství připouštěni býti mají.

Městského práva žádnému, kterýž by jak v religii, tak i politických a jiných města zvyklých obyčejích se nesrovnával, dáváno a k němu povolováno býti nemá.

Žádných schuzek hejtman v obci anebo jinak v pořádcích dopouštěti nemá, nýbrž kdyby obec svolati zapotřebí bylo, to on sám činiti, jiné pak všecky schuzky zapovědíti a vyzdvihnouti má, a kdyby pak obec na jeho poručení pospolu svolána byla, tehdy on aneb na jeho místě J. Mti cís. rychtář nemají toho dovolovati, aby podlé předešlého způsobu se chovati a raditi měli, ale má nejprve primas anebo purkmistr, po nich spoluradní po pořádku, potom i jiní všichni tak, jakž voláni budou, hlasy a dobré zdání své dávati, kteřížto hlasové, ač by byli k škodě J. Mti cís., a hejtman by toho změniti nemohl, takoví hlasové a jednání obecné na kancelář J. Mti cís. českou odesláni býti mají.

A poněvadž o všech partikulárních věcech se vypisovati a o nich instrukcí dávati nemůže, bude povinen týž hejtman vedlé přísahy a povinnosti své tak se zachovati, a o to, což by k dobrému a užitečnému J. Mti cís. a k vzdělání chvalitebného řádu města a policie sloužilo, se skutečně starati.

Jestliže by se pak co takového trefilo, čemuž by rozuměti a rady vynalézti nemohl, má to vše neprodleně na J. Mt cís. nebo na Nás vznésti, nařízení dalšího J. Mti cís. aneb Našeho očekávati a dále v tom ve všem, o čemž nepochybujeme, že se stane, náležitě se zachovati hleděti bude. Na potvrzení toho pečet Naši knížecí jsme přitisknouti rozkázali. Actum na hradě pražském 3. Novembris léta 1622.

(Čes. tisk v archivu minister. vnitra v Praze, sign. J 18/17/st. a v knihovně archivu hlavního města Prahy, sign. VIII U 2, č. 15).

VI.

Instrukce Karla z Lichtenštejna Heřmanovi Černínovi, královskému hejtmanu Starého města pražského, dne 22. října 1622 (?).

Karel.

Instrukcí jménem a na místě J. Mti cís. urozenému pánu, panu Heřmanovi Černínovi (titul), vedle kteréž se jakožto hejtman téhož Starého města říditi a spravovati má.

Předně jmenovaný pan hejtman má především cti a chvály Boží a potom J. Mti cís. dobrého a užitečného věrně a pilně vyhledávati, J. Mtí cís. ve všech a všelijakých věcech se říditi a nyní na tento čas Námi, jakožto od J. Mti cís. s plnou mocí nařízeným místodržícím v království tomto českém se spravovati a k Nám své zření a outočiště jmíti.

A budoucně všeckny a všelijaké politické, hospodářské a jiné obecní a důchodní věci v témž Starém městě pražském, kteréž předešle purkmistru aneb primasovi k opatrování přináležely, pod svou správu a jurisdikci přijíti a v tom dále vedle této instrukcí a artykulův, v ní položených, se říditi.

A dále, co jemu v politických a spravedlností lidských se dotejkajících věcech z kanceláře J. Mti cís., v věcech pak důchodních z komory české poručeno a nařízeno bude, tím se spraviti, to tak a ne jinak vyříditi a na místě postaviti.[1])

Cokoliv v okrlšku města jest, to vše pod správu a jurisdikci témuž panu hejtmanu náležeti bude. Pročež kdyby jaké neřády v domích panských neb na právích postranních se dály, může týž pan hejtman buď sám do týchž aneb toho domu jíti anebo poslati, pána domu k přetržení toho napomenouti, a pokudž by toho neučinil, to sám přetrhnouti, jakž i, jestli by který mordýř aneb jakýžkoliv jiný nešlechetný člověk se tam zdržoval, toho odtud vyzdvihnouti. Však pokudž by se duchovních osob dotýkalo, panu arcibiskupu, jestli z stavů vyšších, do kanceláře J. Mti cís., pakli dvořanův J. Mti, tehdy panu maršálku, jestli pod správu pana nejvyššího lidu vojenského v městech pražských náležejících, témuž panu nejvyššímu jednoho každého z týchž osob s dostatečným

---

[1]) V konceptu škrtnut odstavec: »Domy osob všech, buď vyššího neb nižšího stavu užívajících, usedlých neb neusedlých, v témž Starém městě, jako i na duchovních a jiných právích postranních ležící, spolu s týmiž osobami, v nich obydlé své majícími, též pod správou a jurisdikcí svou míti má, neřádův pak žádných (ač by jací v nich se dáli), jak v týchž domích, tak i v celém městě, nepřehlídati, osob žádných podezřelých a jiných, lehké obchody a živnosti vedoucích lidí netrpěti, nýbrž takové neřády časně přetrhovati a ty osoby odtud vyzdvihovati, a jestliže by se na kterou z týchž lehkých osob co neslušného vzneslo, náležitě ztrestati dáti, však pokudž by se duchovních osob dotýkalo, ty...«

přečinění jeho oznámením k dalšímu té věci opatření a přetržení v známost uvésti.

A kdyby se v městě nějaké pozdvižení neb jaká rumrejška aneb něco jiného postranního nenadálého sběhlo, a při tom jaké jiné nebezpečenství budoucí nastávalo, to časně předjíti, přetrhnouti a dle největší možnosti své v dobrý a pokojný způsob přivésti hleděti, při tom také s dotčeným nejvyšším lidu vojenského neb s tím, kdož by na místě jeho správu sobě poručenou měl, dobré srozumění míti, a kdyby vždy čemu sám aneb s pomocí téhož nejvyššího odolati a začaté nevole neb rozbroje zastaviti nemohl, to ihned na J. Mt cís. aneb Nás časně vznýsti.

A aby, jak od týchž purkmistra a konšelův, tak i vší obce náležitě věrnost a poddanost J. Mti cís., též dědicům a budoucím králům českým, jakož také na tento čas na místě J. Mti cís. i Nám náležitá poslušnost od jednoho každého zachována byla, o to svou péči míti.

A jakož jsou až posavad mnohé a častokráte brzkého opatření potřebující věci, buď od J. Mti cís. z kanceláře komory české, aneb z jiných míst k náležitému vyřízení a spravedlivému opatření buď purkmistru a radě téhož města aneb jiným osobám odsílané bývaly a skrze nedbanlivost osob, jimž se k vyřízení poroučely, k náležitému a místnému vykonání svému nepřicházely, odkudž mnozí neřádové povstávali, protož nemá týž pan hejtman neposlušnosti žádnému přehlídati, nýbrž skutečně a jiným ku příkladu trestati dáti, a pokudž by se budoucně přehlídáním od téhož pana hejtmana takového nezpůsobu co obmeškávalo, on sám odpovídati musí.

Nicméně, jakož také J. Mti cís. rychtář, purkmistr a konšelé podle jich instrukcí na téhož pana hejtmana ve všem své zření míti, ním se říditi a spravovati a jemu ve všech nastalých potřebách, když by jim neb kterému z nich od něho oznámeno bylo, nápomocni býti a všelijakou náležitou a šetrnou volnost prokazovati povinni budou, protož týž pan hejtman má na to, aby jak týž J. Mti. cís. rychtář, tak purkmistr a konšelé té jim vydané instrukcí své ve všem dosti činiti, práva a spravedlnosti lidem udělovati, do rady, jako i on pan hejtman vedle nejvyšší možnosti se časně a všickni scházeti, odkladův a průtahův zbytečných stranám nečiniti, nýbrž jak právní, tak jiné předně přicházející a lidských spravedlností se dotýkající věci pilně vyřizovati hleděti, bedlivý pozor dáti.

Při zasednutí pak do rady týž pan hejtman sám bude přímluvy podávati a potaz zavírati.

A jménem téhož pana hejtmana, též purkmistra a konšelův jak obeslání, ortelové, vejpovědi, tak i všelijací jiní právní procesové se díti a vycházeti, rozsudkové pak, všelijaké lidských spravedlností právní rozeznání, ty všecky na tento čas až do dalšího buď J. Mti cís. aneb Našeho nařízení vedle práv městských, jakž předešle bylo, činěny a vynášeny býti mají.

A z toho obzvláště prokurátorům a řečníkům, aby při právě tak zbytečně a obšírně (jakž se to posavad od nich dálo) řečňovati, právu daremné zaneprázdnění činiti, strany proti sobě zjitřovati, patrné artykule práva a jiné předešle vynesené nálezy jináč mimo samá v nich položená slova vykládati, a tudy lidi k prodlouženým soudům a outratám a záhubě přivozovati měli, nedopouštěti, při tom také týmž řečníkům, aby se čím spraviti věděli, a co nejkratčeji, na čem toliko samá podstata lidské spravedlnosti záleží, to přednášeti hleděli, v známost uvésti, a který by se mimo to oznámení jináč zachoval, toho vězením ztrestati dáti má.

Jestliže by také mezi osobami konšelskými, buď v radě neb krom rady, jaké nedorozumění a nevole povstati chtěla, týž pan hejtman má to mezi nimi přetrhnouti, vyzdvihnouti, je k společné svornosti, lásce a pokoji napomenouti,

a pokudž by toho od nich pominuto bylo, ty aneb toho, kdož by toho příčinou byl, náležitě dáti ztrestati.

Na to také obzvláštní pozor dáti, aby vdovy a sirotci bez vůle a vědomí téhož pana hejtmana žádnému k manželství zamluveny nebyly, a pokudž by se toho budoucně co stalo, týž sirotek o spravedlnost svou přijíti a to vše J. Mti cís. v pokutě připadnouti, a ten, kdož by mu napomáhal, také ztrestán býti má. Tolikéž o to se starati má, aby se školy dobrými, učenými muži pro cvičení mládeže osazovaly, a měšťanům, aby děti jich zaháleti, v nějaké rozpustilosti se vydávati měly, nikoliv dopouštěti nemají, nýbrž aby týž měšťané a rodičové jich děti své, s vědomím však jeho pana hejtmana, buď k učení liternímu aneb na řemesla oddávali, k tomu míti.

A kdyby někdo z sousedův umřel, o tom ihned týž pan hejtman, jaký statek, též jací sirotci neb dědicové jsou pozůstali, jestli jaké pořízení učiněné, obzvláště pak na to pozor míti, zdali J. Mt cís. jaké právo odoumrtní neb interese tu se nachází, na to se vyptati, a pokudž by se co toho J. Mti cís. náležejícího vynašlo, to předně J. Mti cís. rychtáři a dvoum osobám z konšelův, též písaři radnímu předně popsati dáti a potom o té vší věci na komoru J. Mti cís. českou zprávu svou učiniti, a zatím tomu, komuž by taková pozůstalost spravedlivě náležela, bedlivě opatřiti. A aby taková interese, práva a spravedlnost J. Mti cís. tím snázeji a spíšeji vyhledána, jako i ta, o kteréž na soudech a právních rozeznáních pozůstává neb budoucně pozůstávati bude, k dobrému J. Mti cís. přivedena býti mohla, má týž pan hejtman s dobrým zdáním J. Mti cís. rychtáře jednu osobu a prokurátora, kterýž by vedle téhož J. Mti. cís. rychtáře takových odoumrtí a všelijakých interese vyhledávati a zastávati nápomocen byl, zvoliti a naříditi. Co se pak nezletilých sirotkův, jako i všech jiných z obce mladých lidí a statečků jich dotýče, častopsaný pan hejtman, aby od týchž mladých lidí takoví statkové daremně a zbytečně utráceni býti měli, toho nikoliv nedopouštěti a toho nepřehlídati, nýbrž k tomu, aby živnosti a hospodářství svého pilni byli, vésti, kteří by pak rozpustile a neřádně živi byli, ty jiným ku příkladu skutečně ztrestati dáti.

Městská práva osobám hodným a toho pořádně vyhledávajícím týž pan hejtman s dobrým zdáním J. Mti cís. rychtáře, purkmistra a konšelův dávati má. Schůzek žádných obecních bez vůle a vědomí téhož pana hejtmana, a to pod těžkým a neprominutelným trestáním, kdož by se toho všeho dopustil a jaké takové schůzky sám o své újmě sobě zarážel, dopouštěno býti nemá. A kdyby toho vždy jaká bezelstná potřeba, buďto pro J. Mti cís. vlastní, neb pro obecní města dobré nastala, že by všechna obec svolána bejti měla, nemá se to dřívěji díti, leč když pan hejtman s vědomím J. Mti cís. neb nás o tom nařídí a poručí, při čemž při všem, co se tak jednati bude, sám osobně přítomen bejti, toho doslejchati, a aniž při takovém obecním jednání obci, aby jakou radu postranní držeti a potom skrze jednu neb více osob své zdání činiti a odpovědi dávati měla, dopouštěno býti má, nýbrž jeden každý po pořádku, jakž dotazován jest, k tomu, oč by tak jednáno bylo, přímluvu a zdání své oustně oznámiti moci bude.

Však co se osad při farách, řemeslníkův, cechův a pořádkův dotýče, kdyby oni vedle potřeby na hospodu aneb v jiné místo obyčejné se sjíti chtěli, mají nejprve to na téhož pana hejtmana a v nepřítomnosti jeho na J. Mti cís. rychtáře vznésti a o příčině oznámiti, a týž pan hejtman, pokudž slušnou potřebu jich pozná, má jim k tomu povoliti, a z konšelův osoby, kteříž by toho jednání jich přítomni byli, naříditi.

A jakož jsou mnozí předešle, myslíce sobě některé artykule, a to ty, jako by k obecnému dobrému sloužiti měly, je jménem obce neb většího počtu, nepodpisujíce se zejména, v spisích přednášeli, a tudy vrchnosti mnohé zaneprázdnění činili, protož nemá také budoucně žádná taková suplikací ani vznešení od

žádného přijato býti, nýbrž, chce-li kdo buď jaké stížnosti neb nastalou obecní potřebu přednášeti, bude povinen sám od osoby své, jiných v to nepotahujíc, to učiniti, jináčeji, kdo by toho co před sebe vzal, takového každého pan hejtman jiným ku příkladu trestati dáti má.

(V konceptu škrtnuto: Co se pak pečeti městské dotejče, ta má na tento čas v jistém místě na rathouze v zamčení zůstávati, od kteréž klíč on pan hejtman a v nepřítomnosti jeho J. Mti cís. rychtář míti, a když by k čemu tisknouti jaká potřeba toho nastala, tehdy s vědomím jich přitisknuta a zase do téhož místa složena býti má.)

Z strany důchodův obecních všech a všelijakých, jakž by ti jmenováni býti mohli, mají od téhož pana hejtmana vedle jiných k tomu zřízených osob, jaké jsou a na čem záležejí, jako i naproti tomu, jaký náklady a na jaký potřeby obec činila, v jakých komu povinných, kdy a kterého času zdělaných dluzích zůstává, neprodleně vyhledáni, řádně popsáni, ti k dalšímu opatrování s jedním přípisem téhož popisu a inventáře J. Mti cís. rychtáři (z nichž on náležitý počet činiti povinen bude) poručeni a odevzdáni býti mají, a dále týž pan hejtman má o těch všech důchodích, jací jsou a na čem záležejí (tolikéž s jedním přípisem téhož inventáře) na komoru českou zprávu a dobré zdání své učiniti a na to potom s týmž J. Mti cís. rychtářem dalšího nařízení očekávati.

Co se pak těch oužitkův a důchodův městských, kteréž budoucně J. Mti cís. rychtář k sobě přijímati bude, dotýče, z toho ze všeho, jakž vejš dotčeno, týž J. Mti cís. rychtář pořádný počet učiniti, jej témuž panu hejtmanu přednésti a ukázati, a týž pan hejtman přehlídnouce a vyrozuměje témuž počtu, jej podepsati, témuž J. Mti cís. rychtáři zase odvésti a on potom do renthauzu J. Mti cís. ten počet svůj složiti povinen bude.

Jestliže by také kdy odporové o kšafty, že by se těm od které strany místa dáti nechtělo, při témž právě vznikli, a při takových odpořích týž pan hejtman, aneb v nepřítomnosti jeho rychtář J. Mti cís. to poznával, že by slušně takoví kšaftové minouti a ti statkové J. Mti cís. spravedlivěji, nežli komu jinému, náležeti měli, protož kdyby strany samy mezi sebou, rozuměje tomu, že by takoví statkové na J. Mt cís. připadnouti měli, jaké smlouvy (jakže se to nejednou stalo) učiniti a tudy J. Mti cís. právo a spravedlnost na sebe potáhnouti chtěli, tedy týž pan hejtman aneb J. Mti cís. rychtář nemá takovým smlouvám na škodu J. Mti cís. činěným místa dávati, anebo k dělení takového statku dopouštěti, nýbrž ihned se k tomu ohlásiti, J. Mti cís. aneb na komoru J. Mti to v známost uvésti a dalšího na to nařízení očekávati.

Též častopsaný pan hejtman na všelijaké míry a váhy, aby v tom upřímnost a spravedlnost ode všech zachována byla, pozor dáti, a pokudž by na koho v tom jaký obmysl a fortel se vyhledal, ten o všechno to, při čemž se jaké neupřímnosti dopustil, přijíti, osoba pak také náležitě ztrestána býti má.

S strany pak překupníkův, poněvadž skrze ně všelijaká drahota povstává, a lidé přespolní, jak od viktualií, tak jiných věcí na svobodné trhy a k tomu obraná místa dosti nemalé dodávají, a to vše příčinou týchž překupníkův, že oni za brány před město vycházejí a všelijaké potřeby, což mohou, skupují a potom zase v městech pražských a na trzích mnohem za dražší peníze prodávají, protož týž pan hejtman takové všeckny překupníky v týmž Starém městě, jako i v jiných postranních právích (vznesouce to však na vrchnost téhož práva) buď náležitě ztrestati dáti anebo takový nezpůsob přetrhnouti a více jim překupovati nedopouštěti.

Purkmistr a ouřad konšelský žádnejch zádušních ani jiných jakýchkoliv ouřaduv městských dosazovati, mnohem méně týchž osob, jakož také starších obecních a obce přísahou sobě zavazovati, jakýchkoli řemesel, starších mistrův nařizovati nemají, než pan hejtman, v nepřítomnosti pak jeho J. Mti cís. rychtář, vezmouce dobré zdání ode všech osob konšelských, komu by správa

jakých ouřadův a povinností při městě se svěřiti mohla, takové osoby voliti a dosaditi moci bude.

Pro zachování pak dobrého a zdravého povětří má týž pan hejtman jak J. Mti cís. rychtáře, tak i osoby konšelský k tomu míti, aby oni to při všech sousedích a spoluobyvatelích svých dostatečně nařídili, aby žádný z nich na rynku, v ulicech, domích a před domy žádných rumův, nečistot a hnojův neskládali, a pokudž toho ještě kde co zůstává a uprázdněno není, to vše neprodleně ukliditi a v místa k tomu obraná vyvésti dali. Kdož by se pak z měšťanův a obyvatelův po témž napomenutí tak nezachoval a ulice před domem aneb v domě svým ukliditi nedal, ten ihned jiným ku příkladu skutečně, buďto pokutou peněžitou aneb vězením, ztrestán býti má.

Kdež se také v městech pražských po ulicech a jinde nemalý počet všelijakých mužského a ženského pohlaví žebrákův a jiných povaleču každodenně spatřuje, a mnozí z nich dobře prací svou by se živiti mohli, protož týž pan hejtman to ctihodnýmu knězi Janovi Babtistovi Casnedovi v známost uvésti moci bude, aby on takové lidi, kteříž bezelstně pro sníženost a nedostatek zdraví svého prací svou se živiti nemohou, do špitálův přijímati a je vedle té na něho od J. Mti cís. vzložené komisí náležitě opatrovati nařídí. A dále týž pan hejtman, kteříž pracovati a chleba sobě dobývati mohou a mimo to lehce žebrotou na světě živi býti chtějí, jakožto lidi zahálčivé a práce se vzdalující na šance aneb k jinému některému obecnému a potřebnému dílu bráti a přistavovati naříditi má.

Jestliže by mimo tyto artykule týž pan hejtman dále co náležitého a k dobrému obecnému, též J. Mti cís. se vztahujícího zapotřebí býti poznal, v věcech větších a hlavnějších s vůlí a vědomím buď J. Mti cís. neb Naším, v menších pak příčinách sám J. Mti cís. rychtáři to naříditi a v lepší způsob a řád uvésti moci bude.

Na potvrzení toho pečet Naši knížecí k této instrukci rozkázali jsme přitisknouti, kteráž jest dána etc. 22. Octobris 1622(?).

(Koncept v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J 18/23/st.).

VII.

Instrukce pro královského hejtmana Starého města pražského Jáchyma Slavatu z Chlumu a Košumberka ze dne 26. října 1626.

Ferdinand Druhý, z boží milosti volený římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše a uherský, český král.

Instrukcí urozenému Joachimovi Slavatovi z Chlumu a z Košumberka, válečné radě Naší a Našemu, též J. Mti arciknížete Leopolda Rakouského, pana bratra Našeho nejmilejšího, komorníku, hejtmanu Našemu od Nás v Starém městě pražském usazenému, věrnému Našemu milému, kterak se při témž hejtmanství jemu svěřeném chovati a co činiti má.

Předkem: Jakož jsou Pražané téhož Starého města pražského v té ohavné a před málo lety s pomocí Pána Boha všemohoucího v dědičném království Našem českém i jiných zemí, k němu přivtělených, potlačené a vykořeněné rebelii v mnohých příčinách a věcech proti Nám, králi a pánu svému přirozenému a pomazanému, velice hrubě provinili a přečinili, i znajíc My toho obzvláštní potřebu Naši býti, pro uvarování budoucích těch a takových neb těm podobných, proti Pánu Bohu všemohoucímu a všem právům, jak přirozeným, tak i psaným, čelících neřestí, a aby poddanost, poslušnost a věrnost k Nám zachována byla, abychom v témž městě Našem Starém pražském dobrý řád jmíti mohli,

protož jsme v nyní dotčeném městě svrchu psaného Joachima Slavatu za hejtmana Našeho usaditi ráčili, chtíce tomu konečně, aby nynější i budoucí

hejtman, kterýž tu v Praze od Nás neb dědicův Našich usazen bude, Nám, dědicům Našim, králům českým, přísahou zavázán byl, dobré a užitečné Naše a dědicův Našich všemi obyčeji obmejšlel, jednal, způsobil a poslušně, poddaně a věrně se k Nám zachovával, nad řádem a právem v městě sobě svěřeném ruku ochrannou držel, a aby jeden každý ouřad vedle instrukcí sobě daných se choval, a na to bedlivý pozor dal, a k Nám jakožto ke králi a pánu svému a v nepřítomnosti Naší místodržícímu Našemu zření své měl.

Dále aby týž hejtman Náš toho pilen byl a šetřil, jestliže by v ouřadě konšelském neb na jiném místě mezi obcí tu v městě co toho zvěděl a seznal, že by se co proti Nám, důstojenství a mocnosti Naší královské, dědicům Našim a budoucím, králům českým, aneb proti radám a služebníkům Našim před se bralo, působilo a jednalo, aneb jaké srozumění a puntování pod jakýmkoliv způsobem se dálo, o tom aby Nám a v nepřítomnosti Naší témuž místodržícímu Našemu každého času a beze všeho meškání oznamoval, a pokudž by mohl, ty a takové jednání neb srozumění, kteréž by se, jakž prve oznámeno, proti Nám dály a působiti chtěly, přetrhoval a tomu žádnému vzniku nedopouštěl, nýbrž zjevně tomu odpíral.

A jestliže by také které nevole, různice aneb svády mezi konšely kdy se sběhly, ty aby, přijmouc k sobě primasa a purkmistra, pokudž by se Nás aneb komory Naší nedotejkalo, upokojil, srovnal a na dobré míře postavil.

A týž hejtman Náš aby ustavičně v Starém městě pražském bydlel, v radě mezi ouřadem konšelským nejvyšší místo držel, a v nepřítomnosti téhož hejtmana Našeho aby žádné rady nemívali, než každého času sám vždyckny v týž radě sedával a pilně toho, k čemu se jeden každý z konšelův přimlouvati bude. poslouchal. Než když který soud se držeti a strany se slyšeti budou, při tom hejtmanu Našemu býti a seděti potřebí nebude, toliko rychtář Náš má při takovém soudu a stran slyšení přítomen býti, a teprva, když se nad tím rada držeti jmíti bude, aby hejtman Náš přítomen byl. A bez hodné zvláštní příčiny nemá týž hejtman toho pomíjeti. aby neměl do rady se nacházeti dáti. Pakli by vždy pro nemoc aneb pro některou jinou bezelstnou příčinu přítomen býti nemohl, tehdy rychtáři Našemu místo své poručiti bude moci. Ale sám hejtman Náš nemá se přimlouvati ani hlas v radě jmíti, leč by srozuměl, že by se které straně přímluvou kterého z konšelův ubližovalo a křivda dála, tu hejtman Náš má toho aneb těch osob napomenouti, aby od toho přestaly, než k tomu, což spravedlivého jest, se přimlouval a radil. Pakliby se v tom uspokojiti nechtěli, může se týž hejtman Náš opověditi, že to Nám aneb v nepřítomnosti Naší místodržícímu Našemu oznámiti a na Nás vznésti chce.

Také jestliže by konšelé lidem průtahy bezpotřebné činiti chtěli, aneb se v čas do rady nescházeli, má se o to k nim domlouvati; pakli by toho nepřestávali, má Nám aneb témuž místodržícímu Našemu zejména takovou osobu neb osoby každého času oznamovati. Avšak často psaný hejtman Náš tejnost rady zachovati má, leč by toho slyšel a srozuměl, že by se proti Nám, důstojenství Našemu, též dědicův Našich a budoucích, králův českých, jednalo a rozmlouvalo aneb v radě působilo, toho před Námi zatajiti nemá, než na Nás aneb na místodržícího Našeho vznésti.

A jakož také ouřad konšelský téhož Starého města Našeho pražského obce bez povolení hejtmana Našeho obsílati nemá, protož, jestliže by kdy ouřad konšelský obec obsílati chtěl, a to na hejtmana Našeho nevznesl, nemá jim toho dopouštěti. nýbrž, vyrozumějíc příčině, proč by obce pohromadě býti potřebí bylo, toho Nám neb v nepřítomnosti Naší místodržícímu Našemu každého času beze všeho meškání oznámiti a v tom další vuoli Naši vyrozuměti a podle toho se chovati má.

Také má hejtman Náš na to dobrý pozor dáti a toho nikoliv nedopouštěti, aby purkmistr a konšelé nynější i budoucí od datum této instrukcí žádného

více za měštěnína aneb obyvatele do obce jich, který by se s nimi v starobylé římské katolické víře pod jednou způsobou nesrovnával, nepřijímati, též žádnému, který by již jmenovaného katolického náboženství nebyl, aby knihy městské více nesvědčily a nesloužily.

Nicméně i tomu chceme, aby týž hejtman Náš toho pilně šetřil, když by někdo budoucně z měšťanův neb z obyvatelův městských zemřel a sirotky po sobě zanechal, aby skrze ouřad konšelský všecken statek a jmění téhož, skrze smrt s tohoto světa sešlého, ihned popsati a zinventovati, též jim sirotkum dvě osoby katolické, dobře zachovalé, za poručníky, proti však dostatečnému statku a jmění sirotčího zaručení (jestliže by matka poručenství nad takovými svými sirotky na se přijíti a jim jejich statek a jmění dostatečně zaručiti nemohla neb nechtěla) naříditi a opatřiti dáti, tak aby statci sirotčí k rozptýlení nepřicházeli. K dochování pak týmž sirotkům statkův jich v celosti má svrchu psaný hejtman Náš při purkmistru a konšelích téhož Starého města pražského to skutečně naříditi a opatřiti, aby oni na rathouze svém jistý a obzvláštní pokoj aneb místo obrali, v kterémž by poručníci každoročně čtyrykráte, a to o suchých dnech, u přítomnosti tří neb čtyř konšelův počet z týchž statkův sirotčích činiti měli. A pokudž by již jmenovaní konšelé při témž počtu činění nějaké v dotčených sirotčích statcích zlé hospodaření aneb neopatrnost seznali, mají to jménem Naším zastaviti a přetrhnouti, tak aby v tom sirotčí dobré nehynulo, a dotknuté místo, k takovým počtům zřízené a ustanovené, aby budoucně sloulo a nazváno bylo ouřad sirotčí.

A jestliže by někdo z měšťanův aneb poručníkův děti své aneb sirotky ven z země v místa nekatolická na učení aneb za kteroukoliv jinou příčinou vyslal aneb vypravoval, aby takovému každému k povolání zase zpátkem týchž dětí svých aneb sirotkův lhůta tři měsíce dána byla a po navrácení jich aby je na rathouz před hejtmana Našeho, též ouřad konšelský postavil, tak aby je dotčený ouřad buďto k liternímu umění aneb k poctivému řemeslu v místa katolická na učení dáti mohl. A pokudž by se to od někoho nestalo, takový každý má v Naši pokutu upadnouti.

Pakli by se který sirotek toho sám dopouštěl a se ven z země o svý ujmě do nekatolických míst odebral, má Nám svý celý jmění propadnouti.

S strany vyklizení z ulic všelijakých neřádův má každý měštěnín povinen bejti každou sobotu před svým domem bez vejmluv a odpornosti mésti a nečistotu v jisté k tomu vykázané místo odnésti aneb odvézti dáti.

Naposledy má také hejtman Náš skrze ouřad konšelský se každého času na to pilně vyptati dáti, jaké kdo podruhy aneb lidi ve svém domě má aneb přechovává, tak aby osoby podezřelé i ten, kdo je přechovával, k slušnému trestání přijíti a povaleči na šance aneb k jiným obecním pracem a potřebám dáni býti mohli.

A tak nyní dotčený hejtman Náš má a povinen bude v tom ve všem podle znění a vyměření této instrukcí Naší a přísahy, Nám od něho učiněné, jakž o něm nepochybujeme, nýbrž té jisté a milostivé naděje sme, se zachovati, jináče nečiníce, a My nad ním ruku Naši císařskou a královskou držeti i králem a pánem jeho milostivým býti ráčíme.

Dán v městě Našem Vídni v pondělí po památce svaté Voršily léta Páně tisícího šestistého dvadcátého šestého a království Našich římského osmého, uherského devátého a českého desátého.

Ferdinand.

Ad mandatum Sacrae Caesareae Majestatis proprium

Otto de Nosticz.

(Současný opis v archivu ministerstva vnitra v Praze, sign. J 18/23/st.).

VIII.

Instrukce pro královské hejtmany měst pražských z 12. dubna 1731.

Carl der Sechste, von Gottes Gnaden erwehlter Römischer Kaiser, auch in Germanien. Hispanien. Hungarn und Böheimb König.

Instrúktion und Befehl für Unsern jetzig- und künftigen Haubtmann Unserer königlichen Alten Stadt Prag.

Articulus primus et praeliminaris.

Es wird Unser königlicher Stadthaubtmann der geleisteten Pflicht gemäss in seinem Amt getreu, fleissig, gehorsam und gebührend sich verhalten.

Articulus secundus.

Von katholischen Glauben und Ausrottung der Ketzerei.

Ein jeder Stadthaubtmann solle in der Ihme anvertrauten Stadt forderist die Ehre Gottes fleissig suchen, das ärgerliche lasterhafte Leben (wodurch Gott zum Zorn und Straf billig bewogen wird) alles Ernsts einstellen, den heiligen alleinseeligmachenden römischen katholischen Glauben in guter Obacht halten, allen heimlich oder offentlich einschleichenden Ketzereien, Irrtumen und Puschpredigern, wie auch einschleppenden ketzerischen Büchern auf alle Wege und nach besten Vermögen steuern, auch diesfalls mit der Geistlichkeit und denen Viertelshaubtleuten, damit sie derlei verdächtigen Leuten nachforschen und nach deren Erfarnus sie alsogleich anzeigen, sich vernehmen, zu dem Ende auch die Einschleppung deren ketzerischen Büchern und Haltung deren verdächtigen und ketzerischen Conventiculorum ex officio und ohne auf einen Angeber zu warten, fleissig invigiliren, wann ein de haeresi verdächtiger suspectus de fuga wäre, solchen gleich arrestiren lassen und von allem deme Unserer königlichen Statthalterei die unverlängte Anzeige tun, folglichen auf die genaue Befolgung deren in materia haereseos sowohl von Unseren glorwürdigsten Vorfahren, Königen in Böhmen, als auch besonders von Uns unterm neunundzwanzigsten Januarii des verstrichenen siebenzehnhundertsechsundzwanzigsten Jahrs ergangenen Generalien und künftig diesfalls noch ergehenden kaiser- und königlichen Resolutionen feste Hand halten; und so nicht weniger, damit von jedermänniglichen die Sonn- und andere gebotene Feiertäge mit gebührender Ehre geheiliget und die Inwohnere, besonders aber die Handwerksleute, sich von der Arbeit enthalten, in denen Wirts häusern hingegen vor Anfang und Endigung des Gottesdienstes kein Tanz gestattet, mit Ernst darob sein, Unser königlicher Altstädter Haubtmann aber hiernächst noch, damit der Prager Judenschaft an Sonn- und Feiertägen so wohl vor- als nachmittag kein Verkauf und Handel mit keinerlei Waaren und Manufakturen in der Judenstadt zuwider Unserer unterm einundzwanzigsten Februarii des verflossenen siebzehenhundertvierundzwanzigsten Jahrs emanirten Rescripti geduldet werde, allen Fleisses die Obsicht tragen, und besonders sie samentlich auch dahin invigiliren, damit die Juden wieder das Verbot des Kirncheneinsehens nicht handlen, noch auch sonsten etwas der katholischen Religion nachteiliges attentiren.

Articulus tertius.

Von Unseren Regalien und Rechten, Publicirung deren statthalterischen Decretorum und zu erstatten habenden Relationibus.

Ferners solle Unseren königlichen Stadthaubtleuten obliegen über Unsere Regalien, Rechte, Gerechtigkeiten publicirte Patenten, nicht weniger über die von Unserer königlichen Statthalterei in Unserem Namen ergehende Decreta

und Befehle fleissige Aufsicht zu haben, denenselben ad litteram nachzukommen und dergleichen Patenten oder Resolutionen denen Magistratibus, denen Nebenrechten oder wo es sonsten gehörig in ipsis formalibus, auch dafern es die Notdurft erforderte, in originali publiciren und nichts erliegen zu lassen, sondern alle Befehle ehist möglichst zu exequiren oder exequiren zu lassen, die abgeforderte Relationes hierüber ohne Protelation auf das schleunigste einzuschicken oder wenigstens den Anstand ad interim zu berichten, verschiedene Materias aber nicht zu kumuliren oder zu vermengen, sondern auf einen jeden Befehl oder Dekret besondere Relation zu erstatten.

Articulus quartus.

Von der Korrespondenz, so die Stadthaubtleute mit einander pflegen sollen, besonders in Einfangung der Criminosorum.

Und weilen sich gar oft ereignet, dass an alle drei Stadthaubtleute einerlei Verordnungen ergehen oder aber auch die Sach selbsten, umb welche zu tun ist, also bewandt, dass ein Stadthaubtmann dasjenige, was er zu verrichten hat, ohne des andern Beihülf von sich selbsten nicht werckstellig machen kann, als sollen die Stadthaubtleute miteinander eine gute Verständnuss haben, einer dem andern, besonders, wo es umb Einfangung und Vertilgung deren Criminosorum zu tun wäre, (in welchem Fall dem Gericht oder Wacht den angegebenen Reum von einer Stadt in die andere zu verfolgen und allda anzuhalten erlaubet ist) die Hand bieten und des gemeinen Wesens Nutzen und Frommen mit gemeinsamen Kräften zu befördern sich befleissen, so nicht weniger auch die immediate Korrespondenz mit Unserer königlichen Appellations-Kammer vermög Unseres unterm achten Martii siebenzehenhundertfünfundzwanzig an sie ergangenen gnädigsten Rescripti, dann mit dem iudicio venatico nach Anweisung deren unterm fünfzehenden Februarii siebenzehenhundertsechsundzwanzig in materia der Wilddieberei emanirten Patenten pro obvenientibus casibus fleissig pflegen.

Articulus quintus.

Von Ambts-Prothocollis, Repertoriis und Repositoriis, so die Stadthaubtleute haben sollen.

Damit man aber wissen möge, was bei einem jeden Stadthaubtmann, sowohl in publicis, als auch in Privatsachen verhandlet worden, und sie selbsten der Notdurft nach sich in vergangenen Sachen ersehen mögen, so sollen auch sie Stadthaubtleute über die einkommende Ambtssachen ein ordentliches Prothocoll, und zwar eines in publicis, das andere aber in Privatsachen, damit die Materien nicht durcheinander vermischt werden, führen und darein eine jede einkommende Sach, de quo dato und praesentato solche eingeloffen, und was hierüber expedirt oder berichtet worden, mit Benennung des Tags und Jahrs, wie auch sonsten, was sie vi officii angeordnet oder bei ihnen angebracht und verhandlet worden, fleissig und punctatim einschreiben lassen, über dergleichen einkommende Acta ein besonderes wohl verwahrtes Repositorium (worein alle solche Schriften sambt denen Concepten deren hierauf ergangenen Expeditorum de anno in annum separirter, wie auch die über die Commissionalverhandlungen etwan a parte geführte Particularprothocolla zu legen sein werden) haben, hierüber ein exaktes Repertorium, umb damit dergleichen Acta leicht hervorgesucht werden mögen, so wohl secundum ordinem chronologicum, als auch ordinem alphabeticum führen und solches in sothanem Repositorio sicher aufbehalten.

Articulus sextus.

Von Fortsetzung und Überantwortung deren Prothocollorum und Repertoriorum einem neu eintretenden Stadthaubtmann.

Solche Prothocolla nun sollen nicht mit dem Repertorio von einem jeden Stadthaubtmann fortgesetzt, sondern auch bei Veränderung eines oder des anderen Stadthaubtmanns allemal cum specificatione deren in Repertorio befindlichen Acten, Schriften und Urkunden, wie auch gegenwärtiger Instruktion dem neu antretenden Stadthaubtmann von dem Ambtsantecessore oder dessen hinterlassenen Erben und gegen Quittung des Successoris in officio überantwortet werden, worüber sodann der letztere nebst Beilegung der Specification, was er an Ambtsschriften empfangen, zu relationiren, und in jenem Fall, dass entweder der Übergang halber ein Anstand gemacht werden möchte oder bei derselben ein oder anderer Abgang in Sachen sich zeigen sollte, zu derselben Remedur und Bewirkung die Assistenz Unserer Statthalterei anzusuchen haben, von welcher dann auch das behörige allenfalls an Uns zu berichten sein wird.

Articulus septimus.

Von guter Polizei, Reinigkeit der Gassen, Gewicht und Maass, wie auch statthalterischen Taxen über die Victualia.

Sie sollen auch ferners auf die Policei und gute Ordnung deren Ihrer Inspektion anvertrauten Prager Städte, insonderheit auf die Reinigkeit der Gassen, damit sie, so viel immer möglich, gesaubert werden und durch eingesetzte Gassencommissarios, ob sie der Ihnen von Unserer königlichen Statthalterei de dato den neunzehenden Maji des verwichenen siebenzehenhundertdreiundzwanzigsten Jahrs vorgeschriebener Instruktion in allem nachleben, dann auf Gewicht und Maass, damit die Waaren in rechten Gewicht und Maass verkaufet, ferners auf die von Unserer königlichen Statthalterei aussetzende Taxen deren Viktualien, damit diese besonders von denen Fleischhackern, Müllern, Becken (welche sie, damit das von dem armen Mann höchst bedürftige Brod nicht kleiner gemachet werde, öfters mit der Untersuchung überfallen lassen werden) und so weiters von denen Schänkern, Fisch- und Holzhandlern, Wachsziehern, Saiffensiedern und dergleichen Handwerckern und handlenden Leuten genau beobachtet werden, vigore officii sui scharfe Obsicht haben, ihnen diesfalls keine Excessen, insonderheit wegen einigen etwann selbst darbei suchenden Nutzens und Interesse halber nachsehen, sondern sie zur geziemender Bestrafung selbst ziehen, oder aber an ihre Behörde anzeigen, mithin zur Einführung des wohlfeilen Preises deren Consumptibilium ihres Orts alles beitragen, folglichen auch, damit die Taxen deren Viktualien unverzüglich publiciret und nicht, wie es bisweilen geschehen, cum aggravio publici die Publicationes und Anhängung deren Taxtabellen ganze Wochen oder auch noch länger verzögert werden, darob sein.

Articulus octavus.

Von Vorkauflereien, Aufenthaltung der Bettler und liederlichen Leute, nächtlicher Schwermereien, Raufhändeln und Schiessen in denen Häusern.

Weiters lieget denen Stadthaubtleuten ob, die Vorkauflereien sowohl vor denen Tören als auch auf dem Markt, so viel immer möglich, einzustellen, Un-

seren königlichen statthalterischen und anderen zu verschiedenermalen wegen Aufenthaltung der Bettler und Einlassung der liederlichen verdächtigen Leute, besonders aber letzthin de dato Prager Schloss den zwanzigsten Aprilis Anno siebenzehenhundertdreiundzwanzig an sie ergangenen Verordnungen fleissig nachzuleben und so nicht weniger Unsere in puncto des Bettlerwesens alschon emanirte und künftig annoch erlassende Generalia genau zu befolgen, die nächtliche Schwermereien, Jauchzen und daraus entstehende Raufhändel niemandem, er seie, wer er wolle, nachzusehen, auch das Schiessen in denen Häusern wie auch denen Gassen, woraus leicht ein Feuersbrunst entstehen kann, nicht leiden, und da dergleichen Raufhändel auf den Gassen oder sonsten erwecket werden wollten, solche Täter sine respectu personarum in die Wacht und gefängliche Haft nehmen zu lassen, sodann dieses alles seiner Behörde zu der verdienten Bestrafung und der Sach nötigen Antuung anzuzeigen.

Articulus nonus.

Von denen Zusammenrottirungen und ansteckenden Krankheiten.

Ingleichen sollen die Stadthaubtleute in denen ihnen anvertrauten Prager Städten keine gefährliche Zusammenrottirungen (worüber zwar ohnedem ein judicium delegatum in Unseren königlichen Prager Städten bestellt ist) leiden, sondern, wann sich etwas dergleichen ereignete, weil solche Motus, wann sie in ersten Glimmen nicht gleich gedämpfet werden, gemeiniglich ein grosses Feuer und schädliches, weit einreissendes Übel in dem gemeinen Wesen zu erwecken pflegen, zeitlich hintertreiben, selbsten in persona mit zulänglicher Stadtwacht sich ad locum des sich ereignenden Tumults verfügen und all mögliches vorkehren, damit dergleichen Motus zeitlich gestillet, die Täter eingefangen, zerstreuet oder verjaget, die Radelführere aber so viel immer möglich in gefängliche Haft gebracht und in flagranti examiniret werden mögen. Sodann aber haben sie königliche Stadthaubtleute den sich ereigneten Casum dem diesfalls allergnädigst bestellten judicio delegato und Unserem königlichen Gouverno anzuzeigen und so gleichermasen auch, wann eine gefährliche Krankheit in der Stadt sich vortäte, oder sonsten was in das Publicum einlaufendes gesetzt, eine in der Nacht auf öffentlicher Gassen ausgeübte Mordtat sich zugetragen hätte, nach vorheriger der Sachen summarischer Untersuchung, wie es geschehen, Unserer königlichen Statthalterei solches beizubringen.

Articulus decimus.

Von Verreisung Unserer königlichen Stadthaubtleuten, und wie sie sich diesfalls zu verhalten haben.

Wann einer von Unseren königlichen Stadthaubtleuten von Prag auf etliche Täge zu verreisen gesonnen, so solle er bei Unserem obristen Burggrafen oder in seiner Abwesenheit dem Directore, so bei Unserer königlichen Statthalterei dazumalen das Praesidium führet, sich umb die Licenz anmelden, diese aber für acht Tage ihme ohne erheblicher Ursach nicht erteilet, in jenem Fall hingegen, wann derselbe ausser Landes verreisen wollte, solche bei Uns mittelst Unserer königlichen Statthalterei vorhin gewöhnlichermassen von ihm angesuchet, dann zur Zeit seiner Abwesenheit einer von denen anderen zweien Stadthaubtleuten statt seiner, welcher immittelst die Verwaltung habe, substituiret werden. So bald nun der verreiste Stadthaubtmann zurück kommet, wird er sich über dasjenige, was immittelst der Substitutus in seiner Abwesenheit getan, wohl erkundigen und die etwan indessen vorgekommene Acta ihme ordentliche übergeben lassen.

Articulus undecimus et duodecimus.

Von Anlegung der Sperr und wie Unsere Stadthaubtleute hierinnfalls verfahren sollen.

Es sollen auch Unsere Stadthaubtleute bei sich ereigneten Todesfall einer oder der anderen höheren Standsmanns- oder Weibsperson alsobald nach dessen Vernehmung die gerichtliche Sperr anlegen, und weilen dieselbe juris publici auch zuweilen in securitatem fisci nötig ist. durch keine Protestation oder Appellation sich davon abhalten lassen, sondern sotane Sperr (alles Einwendens ungeachtet) vollziehen, welches durch sie Stadthaubtleute selbsten, oder, da jemand von ihnen abwesend oder auch legitime impeditus wäre, durch dessen respective Viceregenten oder sonsten eine von ihme Stadthaubtmann darzu ersuchte höhere Standsperson und durch seinen Secretarium zu vollziehen sein wird. Hingegen sollen die Stadthaubtleute oder die statt deren Abgesendete bei Vornehmung der Sperr sich des unverweilten vorgegangenen Missbrauchs, dass sie nemblichen zuvor Kisten und Kasten lustriret und gleichsam praepostere vor der Sperr eine Inventur vorgenommen, fürohin enthalten und nur simpliciter die Sperr sine eiusmodi lustratione anlegen. Respectu deren Ausländer und unter andere Instanzien gehörigen Personen aber, da wollen Wir es mit der Sperr nach Unseren diesfalls vorhin ergangenen gnädigsten Resolutionen gehalten wissen.

Articulus duodecimus.

Bei Anlegung der Sperr sollen diejenige Sachen, welche zur Notdurft herausgelassen werden müssen, oder da sie nicht haben füglich gesperret werden können, in eine ordentliche Konsignation gebracht, diese mit Ihrer Unterschrift und Petschaft in duplo ausgefertiget, ein Exemplar davon in der Sperr gelassen. das andere aber der königlichen Landtafel nebst der Original-Rekognition dessen, deme solche Sachen in Handen gelassen oder in Verwahrung gegeben worden sind, mit ihrer Relation (in welcher sie zugleich, ob der Verstorbene ein Testament hinterlassen, ob Kinder oder Befreundte et cuius gradus obhanden, ob sie mündig oder unmündig seind, zu berichten haben) sambt dem etwann gefundenen Testamento nach Inhalt novellae declaratoriae H. h. 1. et 2. ungesaumbt eingeschicket, beinebst auch solcher Todesfall Unserer königlichen Statthalterei, sowohl als auch, da der Verstorbene begütert ware, Unseren königlichen Haubtleuten desjenigen Kreises oder Kreisen, worinnen der Verstorbene begütert gewesen, angezeigt werden. Ein gleiches werden sie auch zu beobachten haben, da eine frembde höhere Standes-Person gestorben, welche entweder sehr notorisch gewesen oder glaubwürdig sich darfür ausgegeben. Wegen deren Geistlichen aber, wann sie in loco laicali abstürben, sollen sie die den siebenden Februarii Anno sechzehenhundertzweiundneunzig ergangene Pragmaticam in Obacht nehmen, sich derselben gemäss verhalten und ebenfalls auch die Todesfälle deren standmässigen und begüterten Praelaten, geistlichen Vorsteher und Vorsteherinnen Unserer königlichen Statthalterei zur Nachricht zeitlich hinterbringen.

Articulus decimus tertius.

Wie sich die Stadthaubtleute gegen die Inwohnere der Prager Städte aufführen und die Erpressung deren ungebührlichen Diskretionen meiden, umb soviel weniger aber Ihren Sekretarien dergleichen Excessen gestatten sollen. Item von Aufnahmb und Absetzung deren Sekretarien und Ihren Eid.

Gegen denen Inwohnern der Prager Städte werden sie sich dergestalten aufführen, damit sie wieder dieselbte sich zu beschweren keine rechtmässige Ursach haben, sich aller Eigenmächtigkeit, unbilligen passionirten Procedere oder Partialitäten enthalten, sondern vielmehr glimpflich und bescheiden aufführen, einen jeden der Notdurft nach mit Geduld und zur Genüge in seinen Angelegenheiten anhören und ihme, so viel es an Ihnen gelegen, schleunig Ausrichtung geben, auch nicht gestatten, damit ihre Sekretarien etwas darwider sich unterfangen, noch auch einige Schenkungen oder ungebührliche Discretiones sub poena resarcitionis, amotionis ab officio und gestalten Dingen nach auch noch unter einer schärferen Straf erpressen, fordern und annehmen. Besonders wollen Wir auch, dass auf das Einschleichen fremder Juden ein wachtsames Aug gehalten, denen nacher Prag kommenden kein langer Aufenthalt daselbst verstattet, mithin, damit die dasige Judenschaft zuwieder Unserer ergangenen Generalien sich nicht vermehre, fleissige Obsicht getragen werden. Und damit auch fürohin mit denen Expediendis deren Secretariorum desto richtiger es hergehe, so werden dieselbe ad exemplum deren Kreissekretarien bei ihrer Aufnehmung ein Jurament bei Unserer königlichen Statthalterei abzulegen haben. So viel aber die Aufnahmb anbetrifft, da wollen Wir Ihnen Stadthaubtleuten, insolang Wir diesfalls nichts anderes resolviren, verstatten, dass sie dieselbe aufnehmen und auch widerumb ihres Dienstes entlassen können, jedoch werden sie Stadthaubtleute für Ihre Sekretarien zu stehen, und mit ihnen vornehmende Abänderung allemal Unserer königlichen Statthalterei mit Anführung der Ursach, welche sie hiezu bewogen, anzuzeigen, quoad personale aber vornehmlich dahin zu sehen haben, damit der Secretarius ein katholisches, mit keiner Leibeigenschaft verbundenes, beeder Landessprachen in Schreiben und Lesen genugsamb kundiges, wohl verhaltenes und zu diesem Officio hinlänglich fähiges Subjectum und so viel möglich auch ein Inländer sein möge.

Articulus decimus quartus.

Wie sich Unsere Stadthaubtleute zur Zeit einer Feuersbrunst zu verhalten und was sie für eine Inspektion auf die Kaminfeger haben sollen.

Wann eine Feuersbrunst in denen Prager Städten sich ereignet, da sollen Unsere Stadthaubtleute dabei fleissig erscheinen, alle benötigte Anstalt machen, damit das Feuer zeitlich gelöscht werde, ein jeder die seinigen zur Hülf anmahnen und antreiben, und gleich wie unter denen Magistraten geschieht, einander die hilfliche Hand bieten, auch öfters nachsehen, ob der Löschordnung de Anno sechzehenhundertsiebenundsiebenzig vom neunundzwanzigsten Aprilis nachgelebet werde und ob die Kaminfegere (welchen obliegt, bei habender Bestallung in dem Haus, wovon sie das jährliche Geld geniessen, alle Kamin sauber zu halten, in anderen Häusern aber, wann deren Inhabere allda die Kaminen nicht fegen lassen, deren Possessores an Ihre Behörde zu denunciren, und diesfalls ein ordentliches Buch, de quo dato in diesem oder jenem Haus die Kaminen und ob alle ausgekehrt worden, zu führen) ihrer Schuldigkeit nachkommen tun, zu dessen allen besserer Befolgung und desto richtiger Beobachtung solle sothane Löschordnung quartaliter in Gegenwart Unserer Stadthaubtleuten und deren Magistraten mit Berufung einer jeden Stadtgemeinde, besonders derenjenigen Handwerkern, welche bei der Löschung das ihre zu tun haben, im Rathaus abgelesen, die Spritzen und andere nötige Feuerlöschungsinstrumenta, ob solche in guten Stand erhalten werden, öfters beschauet und auch probiret, so nicht weniger die Häuser, ob auf denen Böden das benötigte Wasser gehalten würde, visitiret werden.

Articulus decimus quintus.

Von Spitälern und Bedienung der kranken Leute.

Nicht minder sollen auch Unsere königliche Stadthaubtleute über die Spitäler, wie auch andere jetzige und künftige milde Stiftungen das Einsehen haben, ob die darinnen befindliche arme Leute in behöriger Anzahl gehalten werden, ihre Speisen, Trank und Kleider richtig empfangen, dann ob sie zum Beten und Gottesforcht angehalten werden, fleissig nachforschen, zu dem Ende dann in diesen wenigstens alle halbe Jahr die Visitationes vornehmen, die etwan hervorkommende Defectus alsogleich remediren, jene hingegen, welche von einer Konsequenz wären, Unserer königlichen Statthalterei zur Remedur anzeigen. Gleichermassen wird Ihnen die Inspektion auf die Stadtphysicos und Stadtchyrurgos, ob sie ihrer Schuldigkeit nachkommen und zu deren armen Leuten Bedienung sich willig und ohne Entgeld gebrauchen lassen, wie auch, ob sie dasjenige, was ihnen wegen Visitirung der verstorbenen und kranken Leuten von Unserer königlichen Statthalterei anbefohlen worden, beobachten, aufgetragen.

Articulus decimus sextus.

Von Visitirung der verdächtigen Häuser.

Ferners sollen sie die verdächtige Schoss- und landtäfliche Häuser sine respectu personarum durch den Stadtwachtmeisterleutenanten visitiren lassen und darob sein, damit auch die bürgerliche Wirts- und andere Häuser, so oft es nötig, unversehens überfallen und visitiret werden. Und da einige verdächtige Leute oder Vagabundi und Betler bei ihnen oder auch in anderen Häusern gefunden würden, die Veranstaltung machen, damit sie zeitlich entdecket, habitis indiciis verhaftet, von denen Gerichten, denen sie unterworfen seind, examiniret, samt dem Wirt, welcher solche Leute wissentlich aufgehalten, geziemende abgestrafet und solchergestalten, so viel es immer möglich, die Stadt von liederlichen und losen Leuten gesäubert werden möge.

Damit aber dieses gute Absehen umb so mehr erreichet werde, so wollen Wir auch, daß sie ob der gewissen Befolgung deren und zwar besonders unterm siebenden Aprilis siebenzehenhundertdreiundzwanzig in materia des Bettlerwesens ergangenen Generalien feste Hand halten, auch alle halbe Jahre von denen Hauswirten Specificationes aller Inwohneren und deren bei denenselben sich aufhaltenden Leuten abfordern sollen.

Articulus decimus septimus.

Von genauer Beobachtung der Stadtinstruktion.

So werden auch Unsere Stadthaubtleute generaliter fleissige Obsicht und Obacht haben, ob die Magistraten die ihnen von Unserer königlichen Statthalterei in Anno sechzehnhunderteinundfünfzig vorgeschriebene Instruktion in allen Punctis, insonderheit in guter Einteilung der Kontribution halten, und in der Subrepartition deren bürgerlichen Anlagen nach der auf Unsere genädigste Approbation von Euch untern zehenden Martii siebenzehnhundertfünfundzwanzig publicirten Cynosur verfahren, mithin einen vor den andern nicht praegraviren, dann, ob die Bonificanda denenjenigen, welchen solche gebühren, wirklich zu statten kommen, und falls sie etwas dergleichen findeten, wo die Magistraten entweder wieder dieselbe handleten oder derselben nicht nachkommen täten, ihnen solches keineswegs gestatten, sondern sie derentwegen ermahnen, gestalterdingen nach das Factum verweisen oder pro diversitate casus derjenigen Instanz wissend machen, welcher obliget, die entweder in das Publicum oder in das Judiciale einlaufende Fehler zu korrigiren. Zu dem Ende,

und damit sotane Instruktion desto genauer beobachtet werde, so wird sich ein jeder Stadthaubtmann einmal des Jahrs persönlich auf das Rathaus verfügen und solche in dem ganzen versambleten Rat ablesen lassen, dann ob der Stadtinstruktion in allen nachgelebet werde, fleissige Nachfrag halten, und. was nicht beobachtet würde, auf dessen Remedur fürsorgen. Er selbster aber die ihme hier vorgeschriebene Instruktion ein oder zweimal des Jahrs wohl bedächtig überlesen.

Articulus decimus octavus.

Wie sich die Stadthaubtleute in jenen Fällen, welche eine schleinige Expedition brauchen und ihnen in geheim anvertrauet seind, zu verhalten haben.

Bei erheischender Notwendigkeit, wo etwas sonderliches in publicis, politicis aut militaribus anzuordnen kommete, welches eine schleinige Expedition brauchete, ohne daß es allzukundbar werden solle, können Unsere Stadthaubtleute entweder den Primator oder gestaltendingen nach ein paar Ratsverwandte (die der Bürgermeister zu denominiren haben wird) zu sich berufen und durch die das benötigte veranstalten, welches auch von dem Stadtrichter und anderen dem Magistrat subordinirten Bedienten pro exigentia casus zu verstehen, jedoch soll all dasjenige, was dergestalten vorgekehret wird, dannoch ordentlich vorgemerkt und protocolliret werden.

Articulus decimus nonus.

Von fleissiger Revidirung der gemeinen Raitungen und Wegreis der Ratsverwandten auf eine längere Zeit.

Es sollen auch Unsere Stadthaubtleute in derjenigen Stadt, in welcher sie zu Stadthaubtleuten von Uns eingesetzet worden (es wäre dann, dass Wir ein anderes befinden möchten) wohnen, und weilen dem Publico einer jeden Stadt an guter Wirtschaft und Anwendung der Stadteinkünften viel gelegen, darob und daran sein, damit vermög obcitirter Stadtinstruction 31, 32 et 33 in Erlag und Revidirung deren Gemeinraitungen verfahren werde. So will sich auch ferners geziemen, wann ein Ratsverwandte nach von dem Bürgermeister erhaltener Erlaubniss auf eine längere Zeit, gesetzt zwei oder drei Wochen, verreisen wollte, damit er vor seiner Hinwegreis sich bei Unserm Stadthaubtmann aufhalte und Ihme diese seine Hinwegreis anzeige.

Articulus vigesimus.

Unsere Stadtheubtleute sollen keine besondere Instanz konstituiren.

Ansonsten sollen Unsere Stadthaubtleute keine Instanz oder iudicium formatum weder in peinlichen noch Civilsachen, massen darzu andere Instanzien bereits beordert, Ihnen arrogiren, sondern derlei Sachen zu Ihrer ordentlichen Instanz und ad forum competens verweisen, im Fall aber die strittige Parteien bei einem Stadthaubtmann sich in der Güte vergleichen wollten oder es ihm auch von Unserer königlichen Statthalterei anbefohlen worden wäre, mögen sie die Kommission vornehmen und die Parteien sine strepitu juris vergleichen, dabei jedoch Unsere königliche Landesordnung B 15 genau beobachten und so auch keine Parth wieder erstgedachte königliche Landesordnung B 16 zu keinem Vergleich zwingen, Unsere Kontribuenten nicht leicht mit einer Geldstraf zu Entkräftung des Publici belegen und dadurch etwann ihren Nutzen suchen, vielweniger aber (wie es vorhero öfters geschehen) ihren Sekretarien etwas dergleichen gestatten, noch bei schwerer Verantwortung ihnen nicht zu lassen.

sledních let, V. Vojtíška,[3]) přinesly snad konečný obraz vzniku Prahy. Autor soudí, že založení nového města, ke kterému došlo povoláním cizích kolonistů a zvláštním zakládacím právním aktem královským, nezbytně předpokládalo volné prostranství, kde by se mohla osada svobodně rozvinouti. Byl-li pravý břeh Vltavy osazen vesnicemi, židovskou a německou osadou, a hlavní trh — na místě nynějšího Staroměstského náměstí — patřil přímo pod královskou svrchovanost, připínaje se ke královskému Ungeltu, zbývala jediné plocha, která se rozprostírala po toku řeky výše, nepochybně okupovaná jen nedostatečně původním obyvatelstvem. Tu bylo možno umístiti novou osadu, vyměřiti jí obvod pro hradby a ještě vypuzením domácího obyvatelstva uvolniti místo kolonistům. Tím by bylo určeno nové město kolem svatohavelského tržiště, jež se stalo jeho centrem, na rozdíl od královského tržiště, jež zůstalo doménou zeměpána. Touto lokalisací se pak vysvětluje i poloha rychtářova domu, nynější Staré rychty, na rohu Rytířské ulice a Můstku (č. p. 404-I.), místa, jež se jen tímto ohraničením Starého města dostává do středu bývalé osady. V jakékoli jiné variaci octlo by se na její periferii, což by sotva bylo možné při významu, který mělo sídlo městského soudu a správy. Prostranství před kostelem sv. Havla mělo charakter ústředního náměstí i svým rozsahem, který se rekonstruuje ve své původní velikosti, když se na mapě odmyslí dvojí řada domů, dělících Havelskou ulici od Rytířské. Tyto domy byly totiž teprve později vestavěny do protáhlého náměstí, kam dříve hleděly čelem domy a podloubí (dosud zachovaná) obou protilehlých front jmenovaných ulic.[4]) Není důvodu pochybovati, že nynější Stará rychta je nástupkyní — přestavovanou a rozšiřovanou — původního »domu soudcova«. Tradice, která zachovala téměř nezměněné jméno, půdorys objektu, který ukazuje na významnou a nákladnou stavbu, i některé zbytky starého zdiva, nepřipouštějí námitek.

Vznik pražského města se datuje k r. 1232—1234. V život bylo uvedeno právním aktem, královskou listinou, obsahující mimo vymezení rozsahu osady i různá ustanovení, která se stala základem městského zřízení a svobod. Byla to nepochybně obvyklá lokační smlouva, kterou uzavíral zakladatel s lokátorem, v tomto případě král Václav I. s pozdějším minc-

---

[3]) Speciálně lokalisace Starého města týkají se práce: »K počátkům pražského města« v Časopise Národního musea, roč. CIV. (1930), str. 27—36, kde je uvedena a hodnocena všechna starší literatura, týkající se této otázky. — »O vzniku pražského města«, Samosprávná knihovna hlav. města Prahy, sv. VII. (v Praze, 1930). — Právního vývoje, který je nerozlučně spiat s otázkou vzniku města, týká se práce »O vývoji samosprávy pražských měst«, Samosprávná knihovna hl. m. Prahy, sv. I. (v Praze, 1927).

[4]) Tento závěr byl podpořen následujícím upozorněním p. prof. Dr. Fr. Čády, za které zároveň děkuji: fronta Havelské ulice, obrácená k j. v., stejně jako protilehlá fronta Rytířské (k s. z. obrácená), vykazují dodnes podloubí, které se dříve táhlo i v Rytířské ulici po celé její délce; zmíněné dvě řady dělících domů podloubí nemají a prokazují se tím jako blok vestavený do prostranství vroubeného loubími, tak jak to bylo u tržišť obvyklé. (V Praze na př. to nejlépe dosud ukazuje Malostranské náměstí.)

mistrem Eberhardem. Listina se ovšem nezachovala, ale že je ji možno v tomto smyslu předpokládati, ukazuje listina Václavova nástupce, kterou Přemysl Otakar II. rozmnožil práva, otcem udělená, a která se obrací k témuž adresátu. Je datována v Praze 25. srpna 1265.[5]) Pro danou otázku jest důležitá věta, v které vydavatel vzpomíná zásluh Eberhardových a jeho přátel o založení a vystavění nového města — »dictus magister monete nostre et sui amici construccionis ipsius nove civitatis pars maxima exstiterunt« — a za odměnu dává právo »ipsis et ibidem civibus habere solas... ad sanctum Gallum eo modo et libertate per omnia, qua in aliis civitatibus nostris haberi communiter consueverunt.«

Jde hlavně v listině o termín »sole«, a jak ho chápati. Listina není zachována v originále. Jsou po ruce jen dva opisy: jeden ve formuláři královny Kunhuty, v rukopise ze 13. stol. (v Národní bibliotéce ve Vídni), druhý v přepise druhého stupně, v rukopise J. Fl. Hammerschmida »Phoenix redivivus, sive historia ecclesiae divi Galli...« (v archivu Strahovského kláštera). Tento rukopis transkribuje »scolas«. Povaha kopií — přepis ve formuláři a pozdní přepis druhého stupně — nezaručují ovšem spolehlivou shodu s originálem. Palacký emendoval sporné místo na »salas«,[6]) což nejlépe smyslem odpovídá, a jeho čtení převzal i Emler v Regestech.[7]) Tomek, drže se druhé varianty, emenduje na »scholas« a myslí na farní školu.[8]) Čelakovský,[9]) vycházeje od obojího čtení, vykládá termín »sale« i »schole« na výsadní trhová místa, výsadní kotce nebo krámce, společné bazáry na tržišti. Zycha navazuje na Čelakovského; ale spíše uznává slovo »sale« a praví, že termín »sal«, který vlastně náleži šlechtickému domu, může znamenati budovu, »položenou při trhu a požívající určitou svobodu s ohledem na trh jako reální právo (osvobození od areálního platu?)«. Také Vojtíšek[10]) obrací se k emendaci Palackého a opravuje obojí variantu na »salas«. Tento termín je v Du Cangeově Glossariu opatřen vysvětlením »domus, aedes ampla, palatium«, ale i »curia, senatus, quomodo Galli dicimus la cour de Parlement«, tedy přímo s významem soudní budovy, soudu.[11]) Je to vskutku jediné možný výklad, jejž

---

[5]) J. Čelakovský, Privilegia měst pražských. Sbírka pramenů práva městského král. českého, díl I. (v Praze, 1886), str. 720. (Dále: Privilegia I.)

[6]) Fr. Palacký, Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte. I. (Prag, 1842), str. 311.

[7]) J. Emler, Regesta diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Moraviae II. (Pragae, 1882), str. 190, č. 494.

[8]) V. V. Tomek, Dějepis města Prahy I. (2. vyd., v Praze, 1892), str 177, pozn. 27 a str. 474. Téhož názoru jako Tomek je Karl Beer, Aus Böhmens mittelalterl. Schulgeschichte. Mitt. Ver. f. Gesch. Deutsch. in Böhmen LIV. 1916, str. 67.

[9]) J. Čelakovský, O začátcích ústavních dějin Starého města pražského. Zvl. otisk ze Sborníku věd právních a státních, roč. IV., seš. 3. (v Praze, 1904), str. 12, pozn. 20.

[10]) V. Vojtíšek, K počátkům pražského města, uv. m. str. 31.

[11]) Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinitalis VII. (Niort, 1886), str. 227 a sl., dále uvádí »Sala publica — domus judiciis expediendis

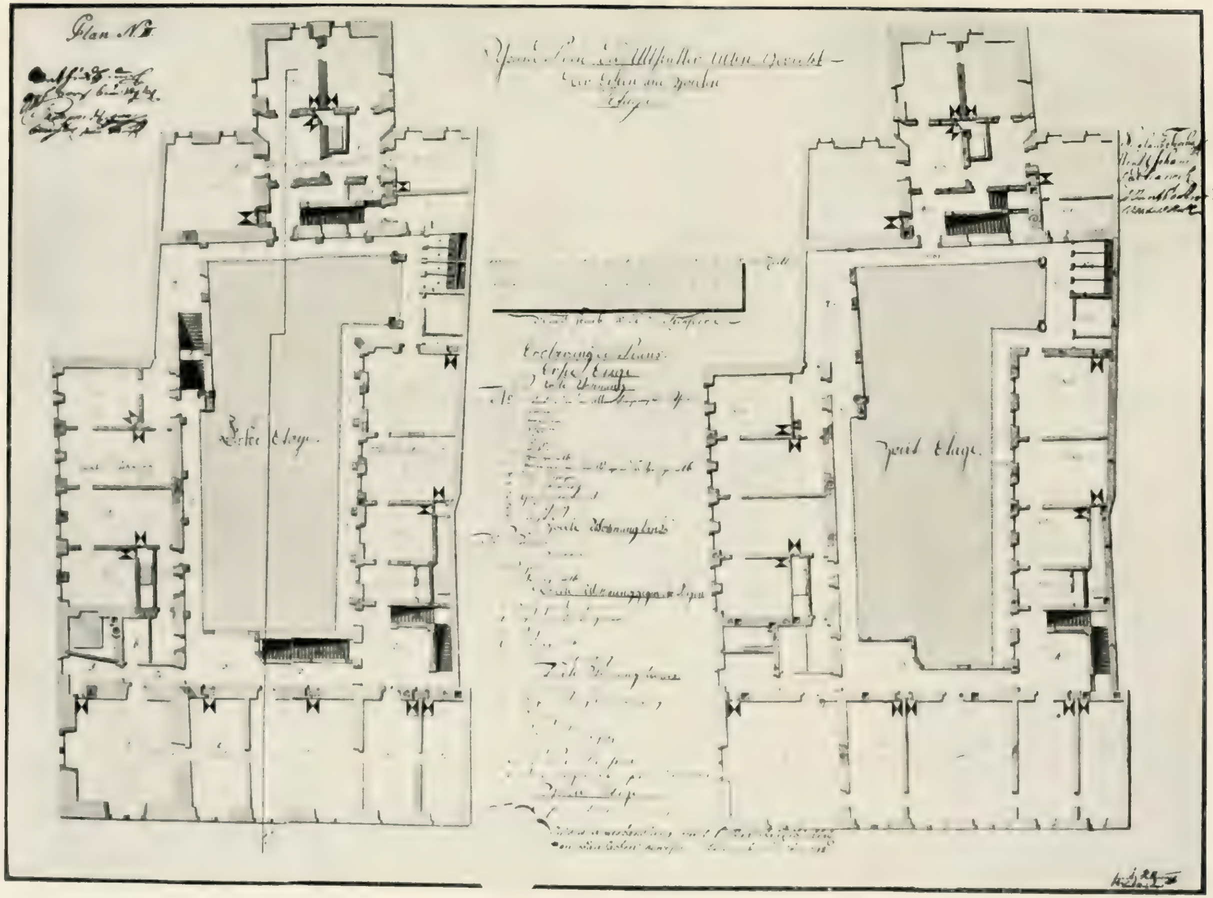
podporuje mnoho okolností. Kromě terminologické shody s latinským výrazem jihoněmecké oblasti, jehož právní příbuznost padá přece tolik na váhu právě v Praze, jsou tu četné, zvláště negativní závěry o různém jiném obsahu slova. Písmeno »o«, které se v obou různočteních opakuje, ukazovalo by na termín »scole«, jenž však jiného významu než škola nemá. O nějakém »jus scholae«, jak je známo středověkému právu v Anglii, nemůže být v Německu a u nás ani řeči, kde školské záležitosti náležely do oblasti výlučně církevní a s městskou správou nebo dokonce s městskými svobodami nemohly býti v té době ve spojení. Rovněž ničím není doložen význam »kupeckých krámů čili kotců« (svobodných), jak termín vysvětluje Čelakovský, když Du Cangeovu »schola artificum« rozšiřuje i na tento případ, ačkoli mezi školy tohoto druhu patřily spíš instituce, jako »škola šermířská« a pod. Konečně přístavek »libertate..., qua in aliis civitatibus nostris haberi communiter consueverunt« vylučuje jakoukoli mimořádnost případu a ponechává jen jedinou možnost, nejlogičtější: jen rychty byly pravidlem osvobozovány od povinností a opatřovány výsadami. Je-li tato »libertas« udílena v Praze lokátorovi, nelze objekt, na který se vztahuje — »salas« — vykládati jinak, než opět jako rychtu, která byla bezvýjimečně lokátorovi udělována, ať ad personam, ať dědičně.

Šlo by nyní právě o tuto povahu držby rychty, která byla královým vlastnictvím. Nejstarším pramenem je opět jediné listina Přemysla Otakara II., o níž byla řeč. Lokátor Eberhard je v ní uváděn jako první, s kým byla uzavírána smlouva o rychtu a rychtářství.[12]) Král se obrací k němu

---

destinata«. A dále: »ita appellari aedificium, quod in burgo ejusdem urbis veteri etiamnum visitur, ubi judicia sua exercebat Vicecomes aut ejus Baillivus«. Ale termin nezůstal omezen na románský jih, přešel i do jižního Německa, jak ukazuje hned následující poznámka »hinc sala pro judicium in aula seu curia, apud Schilterium in Glossar. Teuton. ex Traditionibus Fuldensibus«. Při tom pluraletantum »sale« je vykládáno souhlasně (»eodem significatu«).

[12]) Mezi svědky listiny z 29. III. 1234 (Erben, Regesta I., uv. m. str. 391, č. 830), kterou král Václav I. osvobozuje kteréhos pražského měšťana ode všech dávek, je uveden »Sifridus judex«. Tohoto Sifrida vykládal Tomek (Dějepis města Prahy I., uv. m. str. 174) prvním známým »rychtářem německým v Praze«. Jako městského rychtáře vykládá ho i Čelakovský (O vývoji středověkého zřízení radního v městech pražských. Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy I./2 (v Praze, 1920), str. 125, pozn. 6), naposled připouští tuto možnost Novotný (České dějiny, I./3, v Praze, 1928, str. 869, pozn. 4.). Tento výklad nelze sice žádným protidůkazem vyvrátiti, možný je, nezdá se však pravděpodobný. Ve Václavově listině je Sifrid uveden mezi ostatními dvorskými úředníky, královniným maršálkem, dvorským sudím (Albertus, judex provincialis) a několika šlechtici i nezjištěnými svědky jinými. Že by si obdarovaný Pražan, kterému byla listina určena, mohl přivésti s sebou rychtáře za svědka, zdá se násilné. K darování došlo kdesi před Prahou (»datum ... apud Pragam«), když král s dvorem učinil zastávku na některé ze svých cest — t. r. v květnu byl král ve Štadlavě — a tak byl Sifrid snad spíše členem jeho průvodu, snad sudím některého blízkého hradského obvodu nebo jiným

Půdorys I. a II. poschodí Staré rychty z r. 1798.

(Současný plán z obrazové sbírky archivu hlav. města Prahy.)

a jeho přátelům a uděluje právo »habere solas ... ipsis et ibidem civibus«. Plurál »ipsis« lze chápati v tom smyslu, že se Eberhard se svými přáteli, kteří byli kapitálově nebo organisátorsky účastni při společném lokačním podniku, střídali i v užívání výnosu této práce, nebo že se o výnos dělili, aby výhody a důchody, spojené s držením rychty, odpovídaly poměrně investicím a práci zúčastněných podílníků. Druhá část věty — »et ibidem civibus« — jasně naznačuje, že rychtáři budou i v budoucnu vybíráni z pražského měšťanstva. Nepochybně byla tato výsada obsažena již v původní lokátorské smlouvě, jejímž obnovením a potvrzením Přemyslova listina pravděpodobně je.[13]) Tím byla přiznána Praze mimořádná svoboda, neboť jinak se panovník nikde zprvu nevázal při ustanovování rychtáře na domácího měšťana té které obce a města měla často rychtářem měšťana z města cizího. Staroměstská rychta nebyla však v tomto případě udělena dědičně, nýbrž Přemysl II. se jen zavazoval pronajímati rychtu členům lokátorské společnosti.

V dědičný nájem nepřešla staroměstská rychta ani později, jak bylo častým zjevem u jiných královských měst. Trvalá vláda jednoho měšťanského rodu byla by na překážku účinnému uplatňování zeměpanského vlivu, kterého král jistě nechtěl pozbýti na tak důležitý úřad hlavního města království. Při změnách držitelů záleželo tedy — jak z pozdějšího stavu vysvítá — na vůli panovníkově uděliti právo rychty na delší nebo kratší dobu. Základem byl nepochybně jednoroční nájem, jehož prodlužování se dálo každoročním obnovováním pachtu. Tak nejspíše lze vysvětliti různě dlouhá období držby rychty i doby úřadování staroměstských rychtářů, jichž napočítal Tomek[14]) během 80 let — od Přemyslova privilegia počítaje až do nastoupení Karla IV. — 26. Dvě takové nájemní smlouvy z doby Přemysla Otakara II. jsou též zachovány, ovšem jen v ochuzeném formulářovém přepise, kde jest výslovně uváděna lhůta nájmu »per anni circulum revolutum«.[15])

Rychta měla býti svými důchody odměnou za práci, spojenou s vykonáváním rychtářské funkce, a kompensací za režii, při tom vynalo-

---

sudím královským kromě dvorského (zemským?). Jméno Sifrid bylo poměrně časté a neustálenost titulatury a bližšího určení osoby může ho ztotožniti ve skutečnosti s kterýmkoli jmenovcem té doby (na př. Sifridus Pucazizc de Praga v Erbenových Regestech I., str. 363, č. 773). Podobnou dvojici soudců »Albertus, judex. Item alius Albertus, judex« přináší výčet svědků v listině z r. 1238, kde jsou oba sudí uvedeni výlučně mezi dvorskými úředníky: komořím, podkomořím, číšníkem, jídlonošem. (Regesta I., str. 444, č. 953.)

[13]) Vojtíšek, K počátkům pražského města, uv. m. str. 33.

[14]) Tomek, Dějepis m. Prahy I., str. 607.

[15]) Regesta II., str. 1046, č. 2418: »Tibi per unius anni circulum iudicatus officium in civitate Pragensi gerendum commisimus et regendum, dantes tibi auctoritatem plenariam in quolibet, quibus expedit, ius dicendi ...« a tamže č. 2419: »Notum facimus, quod iudicium civitatis Pragensis B. de eadem civitate gerendum commisimus et regendum, locantes eidem prefatum iudicium a festo Pasche proxime futuro usque per anni circulum revolutum pro centum octoaginta marcis argenti ...«. (Obé z formuláře Jindřicha Vlacha.)

ženou. Proto byla většinou pronajímána rychtáři samému. Ale ne každý, kdo byl takto králem obdařen, vykonával i funkci samu. Rychta, na níž byly vázány určité svobody a práva, byla vlastně objektem hospodářské povahy a ceny. Obsahem pojmu »rychta« byl souhrn práv a materiálních užitků, spíš než konkrétní dům-rychta, a tento souhrn práv, toto »právo rychty«, jak by se to nejpřesněji mohlo označiti, nebylo nerozlučně spiato s rychtářstvím, se samým výkonem veřejného úřadu. Neboť tato odměna byla často udělována osobám, které neměly ani v úmyslu a také nezastávaly tuto funkci, značně obtížnou. Jestli to v prvním stadiu byli lokátoři, komu král právo rychty udělil, mohlo se tak z vůle panovníkovy díti i kdykoli jindy, že rychta byla pronajata měšťanu, který se v seznamu rychtářů pak nenalézá. Oddělení faktického výkonu od užitků, které nesl základ funkce, byla věc středověkému právu zcela běžná, jak to na př. nejmarkantněji ukazuje církevní právo. Praktiky s beneficiemi (jejich kumulace, kdy vzali církevní úkony na sebe na jednotlivých farách za plat zjednaní zástupci) v předhusitské době, byly možné jen na tomto podkladě. Tak i ten, komu byla rychta s rychtářstvím udělena za jistý nájem, mohl odděliti materiální základ, práva a užitky od vlastní rychtářské funkce, kterou mohl svěřiti za plat jiné osobě. Ta pak v rychetním domě soudila a úřadovala. Tím lze vysvětliti okolnost, že se Eberhard, jenž byl se svými přáteli asi doživotním držitelem rychty, nikdy nenalezne ve funkci rychtáře.[16]) Jestliže se královský rychtář a držitel rychty mohl dáti ve svém úřadě zastupovati, mohl na druhé straně též samostatně disponovati i s rychtou, jakožto hospodářským objektem, mohl ji pronajmouti, směniti i prodati — vše ovšem s královým vědomím a souhlasem. Na př. r. 1360 došlo k takovému prodeji, kde rychtu koupil mindenský biskup Dětřich pro svého synovce téhož jména.[17]) (V následující době se domu proto říkalo »curia Mindensis«.) Časem se spojení rychty s rychtářstvím, t. j. s faktickým výkonem úřední funkce, stávalo častějším, z rychty stával se »domus judicis«. Až opět v době, kdy se těžiště městské správy přeneslo z rychty, královské vládní budovy, do radnice, kterou si vymohli měšťané, nalezne se zase případ oddělení rychtářské funkce od držby rychty. Šlo tu o staroměstského rychtáře Bořutu, jenž i po ukončení svého rychtářství r. 1348 zůstal v držení rychty až do r. 1360.[18]) Pozdější vývoj, který při vítězném postupu samosprávných snah pražských měšťanů správní a právní význam královského rychtáře stále více stlačoval, ještě tím více napomáhal k oddělování obou složek rychty a rychtářství, když materiální hodnota rychty právě naopak stoupala a nabývala významu. To souviselo se vzrůstem jejich důchodů a svobod i s novým jich vznikáním.

---

[16]) Vojtíšek, K počátkům pražského města, uv. m. str. 33.

[17]) Rukopis archivu m. Prahy, č. 987, fol. CLXXXXVIIII. (Dále vždy: Rkp. č. ——.)

[18]) V. V. Tomek, Základy starého místopisu pražského oddíl I. (v Praze, 1866), str. 129, č. 404.

O výši užitků, které neslo držení rychty, není pro starší dobu zpráv. Jen podle nájemného, které držitel za roční užívání platil — podle ustanovení uvedených listin Přemysla Otakara II. 180 hřiven stříbra — lze souditi na velkou výnosnost rychty,[19]) která musila svými užitky vrátiti nájemci předně výši pachtu, dále kompensaci práce a režie (dal-li se držitel zastupovat za plat) a nadto ještě čistý zisk. I druhy příjmů lze rekonstruovati jen přibližně podle pozdějšího stavu a podle analogie poměrů jinde, zvláště v Německu, a to v oblasti obojího práva. Tak jako purkrabí v Augšpurku a Würzburku, fojtové v Goslaru a Hildesheimu, rychtáři v Norimberku, i pražský rychtář byl především soudcem. Tím byla dána povaha hlavní části jeho příjmů: byly to podíly na peněžitých trestech, pokutách, ať na základě rozsudku, ať z trestních pokut na trzích a z urovnávání cechovních sporů. Za vkládání smluv do soudních knih, které vedl rychtář vlastním písařem, i za ostatní výkony soudní (zájem, dražba, zástavy a pod.) a policejní (zatýkání, policejní dohled na pořádek ve městě) plynul do rychtářovy pokladny díl z celkové sumy. Byly-li tyto příjmy vázány na rychtářské funkce přímo, byly na rychetní dům vinkulovány různé svobody hospodářské povahy. Rychta byla předně osvobozena ode všech dávek a povinností, jimž byly podrobeny domy ve městě (census, plat na žoldnéře), dále k ní náležely některé svobodné pozemky a konečně byla obdařena i obchodními výsadami, které nepochybně záležely v tom, že se ze zboží, prodávaného v rychtě, neplatily tržní poplatky, a naproti tomu byly držiteli rychty poplatny krámy a kotce, které se nacházely v rychetním dvoře a ve vnějších jejích podloubích. Jak z pozdějšího stavu lze souditi, byla rychta v přízemí a nádvoří jakýmsi skladním domem a tržnicí. V době mimo trhy a jarmarky bylo dovoleno — kromě v krámech úředně v ulicích vyměřených — jedině tam skládati a prodávati některá dovážená zboží. Zdá se, že tu byl lákavým vzorem královský Ungelt v Týně, jehož variantu v nově založeném městě napovídají výsady Staré rychty. Výklad podporuje i srovnání s jedním mimopražským svědectvím, které je zachováno v listině krále Jana z r. 1328 a týče se plzeňské rychty.[20]) Král tam stvrzuje (dědičnou) držbu rychty kterémusi kutnohorskému měšťanu, jenž ji koupil od dosavadních držitelů, dvou pražských měšťanů. Praví se tam výslovně: »concedimus

---

[19]) Není možné převésti přesně hodnotu marky na novější platidla. Nejrozšířenější byla marka kolínská, která se rovnala přibližně 200—300 gramům stříbra. (F. Friedensburg, Münzkunde und Geldgeschichte der Einzelstaaten des Mittelalters und der neueren Zeit. Below-Meinecke. Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte, (München, Berlin 1926), str. 3). Groše, který byl u nás zaražen — ovšem teprve r. 1300 — bylo počítáno 48—64 kusů do jedné hřivny, podle její provenience. (J. Šusta, Dvě knihy českých dějin (v Praze, 1917), I., str. 102.) Takže k r. 1300 možno přibližně odhadovati marku cenou 1 kopy české, a lze předpokládati, že se platební hodnota stříbra během druhé polovice 13. stol. sotva nějak znatelněji změnila.

[20]) J. Strnad, Listář král. města Plzně a druhdy poddaných osad. Publikací městského historického musea v Plzni I. Část I., č. 28, str. 22.

et favemus, ut prelibatum supradicte civitatis Nove Pylzne judicium cum theloneo ibidem ipsi judicio antiquitus pertinente... liberum... teneant«. I nemovitý majetek, příslušející k rychtě, je do potvrzení zahrnut, »cum eciam allodiis, agris cultis et incultis, silvis, rubetis, pratis, pascuis, piscinis, piscacionibus, venacionibus, aucupacionibus, molendinis, aquis aquarumque decursibus, censibus, redditibus, usufructibus, obventionibus...« Výčet je stereotypním seřaděním termínů, jak se vyskytuje pravidlem v pertinenčních formulích císařských listin potvrzovacích nebo darovacích, ale přes všechnu formálnost přece předpokládá objekt povahy dost značného »statku na zemi«. Uváží-li se, že s počátku byl rychtář skutečnou hlavou města, jeho představeným v králově zastoupení, lze souditi, že i hospodářsky musil býti vybaven, jako nejpřednější, ve městě.

Pro pražskou rychtu nezbývá, než se spokojiti s analogickou rekonstrukcí příjmů, jak je lze bezpečně předpokládati pro absolutní shodu právních a správních předpokladů v Praze s poměry v městech jiných. Jen formát byl v sídelním městě království větší, bohatší. Záznamy finančního hospodářství, které jistě rychtářův písař vedl a které by daly nahlédnouti do jednotlivých zdrojů příjmů, zachovány nejsou.

Výše důchodů a nejen význam hospodářský, ale i politicko-správní rychtářova domu souvisel nerozlučně s vývojem postavení králova úředníka ve městě, které usilovalo o vliv na vlastní správu. Je to vývoj sestupný, v němž nad zeměpanským orgánem zvítězila samospráva. S poklesem moci královského rychtáře ubývalo významu i jeho vládnímu domu. Zprvu soustřeďoval se ve zdech rychty veškerý právní i správní život města. V době, kdy královský rychtář byl ještě pravým pánem města, zastupuje panovníka a stoje v čele městskému soudnictví i administrativě, byla rychta v plném lesku zeměpanské vládní budovy. V jejích síních konány zahájené soudy, jimž rychtář předsedal uprostřed 12 kmetů, konšelé se tu scházeli k ranním schůzkám — byly to t. zv. morgensprache, maniloquia — v kterých byly projednávány správní a hospodářské záležitosti města, tu pracoval a zároveň i bydlil rychtářův písař, který musil býti stále po ruce soudu a rychtáři. Ve své kanceláři vedl registra a knihy, kam zapisoval pro pojištění paměti všechny právní záležitosti, řízené a ohlašované před městským soudem, a vyhotovoval na žádost stran listiny o právním pořízení. V městské truhle, chované v Staré rychtě, byla ukládána a uzavírána původně i městská pečeť.[21])

Zatím, co prostory prvního poschodí zaujímaly městská administrativa a soudnictví, okupoval rušný obchodní a trhový život nádvoří a přízemí rychty, kde se rozsáhlá skladiště, kotce a krámy plnily zbožím všeho druhu. Strážnice městských biřiců, byty rychtářova služebnictva dělily se o zbývající místnosti. V rychtě bylo konečně i vězení, nezbytná příslušnost soudu. Ve statutu z r. 1327, jímž se zakazuje měšťanům nositi

---

[21]) V. Vojtíšek, O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých. Knihovna Památkového sboru hl. m. Prahy (v Praze, 1928), sv. I., str. 201.

zbraně, mluví se též o kládě, do které byl delikvent v rychtářově vězení vsazen.[22]) Lze předpokládati, že bylo opatřeno vším zařízením, které bylo běžné při útrpných výsleších. O vězně se dělil rychetní žalář s vězením ve věži u mostu »uff dem turm bei dem spytal uf der bruken«.[23]) Zdá se, že měřítkem, které určovalo místo uvěznění, byla sama povaha vězení v rychtě, kam dáváni vyšetřovaní vězňové nebo provinilci, kteří měli kratší dobu své vazby zostřenu některými mučivými zařízeními. Vězení delšího trvání a prostá, řekli bychom policejní vazba, byla ve věži.[24]) Někdy ovšem rozhodoval prostě nedostatek nebo volnost místa v tom kterém vězení. Rychta nebyla výsadním domem jen svobodami materiálního rázu, nýbrž byla, jakožto sídlo soudu, nadána i zvýšenou nedotknutelností právní. Prostory rychty byly chráněny zvlášť proti jakémukoli násilí, a tato ochrana se vztahovala i na každého, kdo byl v jejích zdech. Byla vyjádřena též vyšší trestní sazbou za přečiny a zločiny v rychtě spáchané, neboť rychta bylo místo výsadní, frýdní.

V plnosti významu ovšem rychta dlouho nezůstala. Je známo, jak se měšťané snažili převésti znenáhla správu města z rukou zeměpanských orgánů v moc vlastní, a toto úsilí bylo provázeno snahou vymaniti městskou administrativu i lokálně z vrchnostenského dozoru. Mimo to byl rychtář a jeho kompetence hlavním cílem soustředěného náporu v osvobozovacím boji samosprávném. Rychtář a jeho soud representoval při tom zeměpanskou frontu, konšelé, kteří zároveň zasedali na soudě, a rada samosprávnou. Rychetní půdu, kde přímý dozor a vliv králova zástupce tíživě působil na volnost slova i jednání měšťanů, opustili nejdříve konšelé při poradách o hospodářských záležitostech města. Již zmíněné ranní schůzky byly nadále konány v domech jednotlivých konšelů v pořadí týdně se střídajícím. Stejně jako tyto radní schůze změnila místo i shromáždění velké obce, která byla přenesena do kostela sv. Mikuláše při tržišti, a tam byly dokonce někdy konány i slavnostní zahájené soudy, nejpevnější bašta rychtářovy pravomoci. Nejdříve začal ztrácet rychtář půdu v radě, kde ho z vedoucího místa znenáhla vytlačil předsedající konšel, vždy po 4 nedělích se střídající, purkmistr. Rovněž bylo velmi vážného dosahu, že záhy po přenesení radních schůzí z rychty následovala je i obecní truhla s městskou pečetí, která byla tak zcela vzata z disposice královského úředníka.[25]) Ruku v ruce s tím pak postupovala úspěšná konkurence radního řízení s jednáním před rychtářovým soudem. Známý boj soudu s radou,[26]) kde na straně rady byly též technické vý-

---

[22]) E. Fr. Rössler, Das Altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrhunderte. Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen u. Mähren, I. (Prag, 1845), str. 13: »er schol ie fur die zwainzich grozze acht tage zu dem richter in einem stokch sizen . . .«. Rkp. č. 986, fol. XXIX. — [23]) Rössler, uv. m. str. 29.

[24]) Statuta tam dirigují zatčené, kteří si mají odpykati prosté tresty několika dnů za menší přestupky. Rössler, uv. m. str. 15, 29.

[25]) V. Vojtíšek, O pečetech a erbech, uv. m. str. 202.

[26]) V. Vojtíšek, Soud a rada v královských městech českých. Sborník věd správních a státních, roč. XXI. (1921), str. 40 a sl.

hody jednání jednoduššího, praktičtějšího, vedl k vítězství samosprávných snah i na tomto poli o uznání právní průkaznosti a moci radních výroků a zařízení. Místo těžkopádného postupu čtverého provolávání na zahájeném soudě nabízelo se stranám jednoduché vyřízení při zasedání městské rady, které nabylo stejné právní hodnoty, když obdobně k soudním knihám vyrostly i v radních knihách rovnocenné průkazné a vysvědčující prostředky právního pořízení.[27]) Konečně i královy ústupky a obdarování, kterými odměňoval stále častěji vyžadovanou pomoc finanční i jinou pražských měst, zeslabovaly rychtářovu pravomoc stejnou měrou, jak přecházela na orgány samosprávy. V historii rychty je nad jiné důležitý okamžik, kdy pražští měšťané požádali krále o udělení výsady svobodného domu radního. Jestliže jejich první žádost r. 1926 král Václav II. ještě odmítl, dobře si uvědomuje politický dosah věci, Jan Lucemburský již povolil. Od krále, který tolik pomoci Prahy potřeboval, obdrželo město r. 1338 vyplnění svého přání, z nejvýznamnějších v celém vývoji samosprávy. Proti královské rychtě vyvstala měšťanská radnice.

Radnice byla hlavně určena, aby byla sídlem radě a jejím orgánům. Tak při první žádosti ke králi Václavu II. uváděli měšťané, že nemají »domum consilii et maniloquii«, takže jsou nuceni každý týden jednati jinde — »septimanis singulis querere diversa locorum diverticula, ipsorum honori minus decentia«. Nešlo tedy zprvu o přenesení i soudu na radnici. Když po 40 letech došla žádost Pražanů splnění, určuje darovací privilegium v dispositivní části, »ut jurati civitatis predicte, quicunque pro tempore fuerint, in dicta domo causas et negotia ipsius civitatis et collectas habere debeant et perpetuo pertractare«. Je nepravděpodobné, že by rychtář se soudem přesídlil hned s počátku z rychty na radnici, aby tam soudil »causas«, spory. Zato záznamy o některých pořízeních nesporných, ale právě i o sporech a jejich vyřízení před radou, naleznou se pro celé 14. stol. zapisovány v nejstarší pražské knize — všechny případy projednávané »in pleno consilio«.[28]) Ale ani přenesení rychtářova soudu do staroměstské radnice asi nedalo na sebe dlouho čekati a připojilo se jako závažný moment k postupující závislosti královského rychtáře na radě a k přesunu významu právních rozhodnutí a zajištění ze zahájených soudů na výroky a knihy konšelů. Možno předpokládati, že již v 2. polovici 14. století byl i rychtářův soud přestěhován do staroměstské radnice. Že k tomu již tehdy došlo, lze souditi i z další vnější okolnosti: mezi knihami, které nesou stopy zhoubného požáru, jenž r. 1399 zachvátil radnici, jsou totiž i dvě registra soudní se zápisy soudů zahájených i posudků.[29])

---

[27]) V. Vojtíšek, O nejstarších českých městských knihách, pražské a novobydžovské. Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin čsl. k šedesátým narozeninám J. Pekaře (v Praze, 1930), I., str. 189 a sl.

[28]) Tamže str. 195.

[29]) Rkp. č. 32 se zápisy z let 1351—67 a rkp. č. 38 se zápisy z let 1370—1391.

II.

Rychta měšťanská.

(Rok 1419. — Jan Múček. — Výkup rychty za Ladislava Pohrobka. — Rychta v soukromých rukou a opět obecní. — Od r. 1547.)

Vývoj, který ve městech, a především v Praze, směřoval k vystřídání královy svrchovanosti a pravomoci jeho orgánů měšťanskou samosprávou a jejími představiteli, byl dovršen v definitivním rozsahu husitskou revolucí. Jestliže výsledky tohoto úsilí již v předchozím období převedly do rukou měšťanstva veškerou správu města, obecní hospodářství, svobodné osazování podřízených úřadů a via facti i soudnictví, byl to právě úřad rychtáře a vlastnictví rychty, co odolávalo do poslední chvíle. Ale došlo i na tyto poslední a nejvlastnější posice zeměpanské moci. Již prvním vzplanutím bouře, zahájené r. 1419 červencovým útokem na novoměstskou radnici, dostaly se do popředí požadavky městské samosprávy. Řízení osudu města chopila se ihned veliká obec, která se stala representantkou nejvyšší moci ve městě. A z prvních činů bylo zabrání úřadu dříve královského, rychtáře, a jeho domu, rychty. Tím došel konečně dlouhý zápas měšťanstva o moc nad řízením vlastních záležitostí konečného a úplného vítězství. Z rychtáře, bývalé hlavy městské správy, stal se podřízený městský úředník a jeho povinnosti byly pak ještě, čím dál, tím více, přizpůsobovány za tím účelem, aby vynikla jeho služební závislost na radě i podřízenost jeho významu, znenáhle již jen policejního.

Když spolu s rychtářským úřadem padla do rukou vítězů i rychta, byl to výtěžek dvojí ceny: jednak symbolické, kdy se obec zmocnila bývalé vládní, královské budovy, jednak hospodářské. Na velký význam obou těchto momentů v povaze pražské rychty ukazuje právě houževnatý odpor králův vydati dobrovolně rychtu měšťanům, tak jak se to podařilo již některým menším městům, že dostala aspoň osazování rychty do svých rukou, byť vždy jen na čas (snad jediné Brno se domohlo rychtářského úřadu trvale již před husitskými válkami.)[1]) Ale co se mnohde dařilo postupným vývojem již dříve, mohlo se v Praze — právě pro mimořádnou důležitost rychty — státi skutkem teprve revolucí.

Jestliže se rychtář dostal do podřízeného postavení obecního úředníka, městskou radou voleného, cena rychty zůstala tkvěti hlavně v její hospodářské hodnotě. Ovšem vědomí právního a správního významu rychtářství nevymizelo ani po tomto příznivém obratu, a Pražané si nedotknutelnost rychty proti králi žárlivě střežili. Nejmarkantněji to ukázal osud, který potkal »znamenitého konšela z Starého města pražského, Jana Múčka«. V neklidné době krátké vlády Albrechta II. v Čechách, kdy se stavovská politika tříštila ve stranickou a kdy zájmy osobní často převážily zájmy obecnější, snažil se i tento staroměstský konšel využíti situace. Účastně se poselství Pražanů k Albrechtovi do Vídně r. 1438, vy-

---

[1]) V. Vojtíšek, Soud a rada, uv. m. str. 40.

prosil si staroměstské rychtářství a rychtu, jichž se mu dostalo v odměnu jako věrnému přívrženci. Zdá se, že to byl zisk jen teoretický. Když si však Pražané následujícího roku dali obnoviti králem výsadu svobodné volby rychtářské, vystoupil i Múčka se svým požadavkem. V jeho činu byla ovšem právem spatřována zrada městských svobod a práv a její potrestání bylo proto takové, aby před následováním odstrašilo. Dne 19. května 1439 »sťat jest«.[2])

Podobně uhájila obec zajištěného práva i později, jenže prostředky již mírnějšími. Za poměrů daleko klidnějších, když se za správcovství Jiřího Poděbradského vrátil pořádek i do vnitřní správy země, stal se záhy po korunovaci krále Ladislava a jistě v rámci konsolidace a částečného návratu starých řádů ještě jeden pokus se strany zeměpánovy, který měl vrátiti rychtu a rychtářství do jeho pravomoci. Hodlaje odměniti služby svého komorníka, Jana z Ronova, dal mu král r. 1454 rychtu se všemi důchody spolu s rychtářstvím. Dárce se tu zřejmě stavěl na stanovisko, že rychta je majetkem královým a že zisky revoluce aspoň v tomto směru ustoupí dřívější zvyklosti. Podřízené postavení rychtářovo vůči radě jistě tím nemělo býti dotčeno. Spíše šlo o hospodářský užitek rychty, jenž měl odměniti zásluhy králova komorníka. Okolnost, že šlo hlavně o hmotnou stránku darování, napomohla měšťanům v obraně i proti právnímu a správnímu dosahu králova kroku. Měšťané se totiž rozhodli rychtu vykoupiti prostřednictvím smluveného prozatímního nabyvatele. Týmž dnem, kdy byla zpečetěna darovací listina krále Ladislava, je datován mocný list, kterým konšelé a zvolenci z velké obce pověřují Přecha z Budkovic, »aby to rychtářstvie... k své ruce, jakž muož, kúpil«, s odůvodněním, »zda by tím snad snáze obec k tomu... přijíti mohla«, když by rychtu a rychtářství koupil někdo »z súseduov«. Povolení, jež obec takto dala Přechovi k zakoupení objektu královy pravomoci, ujišťovalo adresáta, »že k tomu my i obec plnú jemu svobodu a vuoli dali sme... a na tom jemu slibujem nepřekážeti ani máme«.[3]) Toto ubezpečení, dané na-

---

[2]) Staří letopisové čeští. Scriptorum rerum bohemicarum tomus III. (v Praze, 1829), str. 107. — Tomek, Dějepis m. Prahy, VI., str. 63. — R. Urbánek, České dějiny, III./1, Věk poděbradský (v Praze, 1915), str. 434—5, kde je opraveno mylné starší datování.

[3]) Rkp. č. 993, fol. 155. »My purkmistr a rada Starého města pražského známo činíme tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzřie a čísti neboli čtúce slyšeti budú, že srozuměvše tomu i konečně toho došedše, kterak rychta a rychtářstvie města našeho i s příslušenstvím jeho již na královĕ milosti jest uprošeno, svolali jsme obec o to a vznesli na ně, by nám k tomu radili, poněvadž to již od obce jest odtrženo, moh-li by kto buď z nás neb z obecních k tomu jakžkoli přijíti, buď trhem neb jiným obyčejem skrze příčiny čiežkoli [!] a známosti i přímluvy, zda by potom snad snáze obec k tomu pod chvílemi [? — chwilemi] přijíti mohla. Takž obec radu o to mezi sebú jmievše a potom i nás k sobě uvolavše [!], žádali, poněvadž obci to jíti nemohlo ani muož, abychom společně sobě a jednostajně obojí my jim a oni nám radili, kým by to z súseduov najlušnějie a najsnáze kúpeno mohlo býti. A tito zejména byli sú při tom: z obecních Mathiáš Landa, Jakub Žlutický, Mikuláš

byvateli rychty, bylo jistě ozvěnou vzpomínky na nešťastný pokus Múčkův. Přech, maje autorisaci obce, provedl koupi 19. listopadu, tedy za 14 dní po královském darování. Ukazuje to, jak měšťané měli vše již připraveno, aby hned mohli paralysovati královu akci. A dva roky na to, 18. prosince 1456, prodal Přech podle dohody rychtu a rychtářství zpět obci.[4]) Dvouletá mezera mezi koupí a prodejem vznikla z části z technických důvodů (provedení deskového zápisu a pak zase výmaz ze zemských desk), z části snad i z opatrnosti, aby přechod nebyl náhlý. Tím byl likvidován i druhý pokus o vybavení rychty z městské samosprávy, a byť se to dálo proti královým intencím, přece už zeměpanská moc nezakročila. Rychta připadla obci i de iure.

Úspěch Staroměstských byl podmíněn také tím, že rychta měla již výlučně charakter hospodářského objektu. Přes to, že v obou smlouvách, právě uvedených, je pojem rychty stále ještě spojován s pojmem rychtářství, přece již od husitské revoluce byl rychtě tento úřední charakter odňat. Byla již jen výnosným domem, s nímž se spojovaly určité výsady hospodářské ceny. Tím se vysvětlí, že koncem 15. stol. obec s tímto domem obchodovala, jako s kterýmkoli jiným statkem. R. 1490 prodala obec rychtu urozenému pánovi Janu Knayslíkovi ze Světic, jenž nebyl dokonce ani pražským měšťanem, nýbrž byl kutnohorským radním. V kontraktu[5]) je dům označován titulem »domus judiciaria«. Co před 50 lety bylo ohrožením městských svobod se strany královy, to potom, když obec sama disponovala s rychtou, již v bývalém jejím charakteru veřejnoprávním překážky nenalézá. Po dvou letech prodal Knayslík rychtu panu Janu Smíškovi z Vrchovišt.[6]) Ale netrvalo to opět déle než dva roky, když rada

---

Humpolec, Jan od Tří studnic, Mikeš kožišník, Mikuláš uzdař, Vaněk Holec mísař, Mařík od Hřebenuov, Jan Ročovský, Mathiáš Mýdlo, Mikuláš Hesolt, Prokop apotekář, Jakub Sobek, Václav Chřest, Jaroš porybný, Vaněk Kolínský, Jan Wolf, Jindřich Hamrle, Vaněk od Dietek, Jan Slatina, Vaněk Krabec, Origenes, Mikuláš Košťál, Václav Mužík, Petřík Příbramský, Matěj Štraboch, Velislav, Martin od..., Matěj od Vola, Filip krajčí, Pařiezek, Vaněk Rymar, Kuba šípař, Ulrich kramář, Pobožný i jiní. Protož všichni jednostajně, totiž my s nimi a oni s námi svolivše sě o slovutného Přecha z Budkovic, prosili sme ho i žádali ze spolka, aby to rychtářstvie pro příčiny výš dotčené k své rucě, jakž muož, kúpil, že k tomu my i obec plnú jemu svobodu a vuoli dali sme i mocí listu tohoto dáváme a na tom jemu slibujem nepřekážeti ani máme. Na budúci paměť i zdrženie toho, pečet města našeho s vólí a vědomím i kázáním obce našie dali sme přivěsiti k tomuto listu, jenž dán jest léta od narozenie syna božieho tisícieho čtyřstého padesátého čtvrtého v úterý najbližší před svatým Linhartem. [5. listopad.]

[4]) Jednotlivé smlouvy v příloze I.

[5]) Rkp. č. 2106, fol. CCLXXXIII. p. v.: »Famosus Johannes Knayslik de Swieticz emit pro se, Johanna, conthorali, heredibus et successoribus suis domum acialem, que domus judiciaria appellatur, cum turri, area omnibusque ad eandem domum pertinenciis... a dominis et tota communitate Maioris civitatis Pragensis... Actum in consilio fa II^a in vigilia Bartholomei anno etc. LXXXX, domino Adam magistro civium existente...« [23. srpen.]

[6]) Rkp. č. 2106, fol. CCCXV.

Starého města obdržela dopis od »šefmistrů a rady na Horách Kutnách«, v kterémž oznamováno, že rychta přešla trhem na dalšího nabyvatele.[7] Byl jím »vicenotarius regni Bohemie« Václav Hyndrák z Habrova. Při prvních dvou trzích činila prodejní cena rychty 300 kop pražských grošů, při poslední transakci dokonce 600 pražských kop! Tato neobyčejně vysoká cena nebyla způsobena jen značným rozsahem budov, ale právě také i zmíněnými výsadami, jichž užívání přecházelo na majitele, a snad rozšířením některého trhového práva vznikl i nápadný rozdíl trhové ceny obou posledních kontraktů, který by jinak byl, v rozmezí dvou let, těžko vysvětlitelný. Tomu by nasvědčovala i okolnost, že Václav Hyndrák byl posledním soukromým vlastníkem rychty. Snad ještě v devadesátých letech staroměstská obec rychtu od něho vykoupila — pro sebe.[8])

Již při prvním prodeji rychty r. 1490 vedle všeobecných »pertinencií« vytýká se zvláště vlastníkovo právo vybírati z krámů, k domu přilehlých, — »de predictis institis tam diu, quoad iuxta domum illam site fuerint« — obvyklý nájem, census, o sv. Jiří a o sv. Havla. Obec si však vedle toho vyhrazovala platy z krámů, které se odváděly na Suché dny, »census vero Quatuor temporum singulis temporibus ad officium sex dominorum pertinebit«. Ustanovení končí dodatkem, že vlastník rychty má právo zmíněné krámy dáti odstraniti, jestliže by je nechtěl míti »pro reformacione domus« nebo z jiné příčiny. V tom případě mají šestipáni těm, kdo si krámy při rychtě zakoupili (najali), opatřiti jinde náhradu. Tento dodatek je důležitý proto, že ještě pro samý konec 15. století vylučuje nějakou výsadu výhradného skladu pláten (cizích), jak se s tím již záhy bude možno setkati se stereotypním charakterisováním zařízení »od starodávna«. Snad teprve v této době, kdy se obec rozhodla rychtu získati natrvalo, začla i s rozšiřováním jejích užitků a s monopolisováním části obchodu na území, rychtou okupovaném. Před tímto datem pozůstávala obchodní výsada rychty v tom, že tak jako na tržištích, na určitých místech v ulicích, úřadem vyměřených (na př. v kotcích), i v rychtě směli obchodníci míti krámy, což u soukromých domů dovoleno nebylo, leč, patřil-li krám, sklep, vlastníku samému. Vedle krámů byla v rychtě i »apateka obecní«.[9])

Cena rychty způsobila, že byla zařaděna do konfiskací, jimiž Ferdinand I. r. 1547 trestal viny povstání. S ostatními důchody a statky byla ztracena a po částečném snížení trestu byla i mezi některými cly, mýty

---

[7]) Rkp. č. 2107. fol. LXXIIII.

[8]) Fr. Ruth, Kronika králov. Prahy a obcí sousedních, sv. V. (v Praze s. d.), str. 928, datuje zpětnou koupi již rokem 1494, ale datum se nepodařilo jinde ověřiti.

[9]) O lékárně se činí zmínka v přípise Staroměstských, kterým se r. 1550 nájili proti vložení král. perkmistrovského úřadu do rychetní budovy. — Listina archivu min. vnitra, Stará manipulace P 124/19. (Dále: arch. m. vn. St. m. —). — Rád používám této příležitosti, abych poděkoval ředitelství archivu min. vnitra a p. Dr. V. Pešákovi za laskavou ochotu, kterou mi usnadnili použití tamního materiálu.

a poplatky r. 1549 vrácena.[10]) Jestliže její zařadění mezi hospodářské užitky již samo jasně určuje její povahu, ještě přesvědčivěji to ukazuje negativní moment: při obnově úřadu městského rychtáře královského už se ani nepomyslelo na spojení jeho funkce s bývalou hospodářskou základnou rychtářství, rychtou. Privilegium, vydané na hradě pražském 22. září 1562, uvádí »předkem a nejprvé, jakož jsme dotčeným Pražanuom staroměstským léta jminulého čtyřidcátého devátého z statkuov a duchoduov, nám postoupených, pro obecné toho města potřeby... pustiti ráčili ... mlejny, ... váhu kořennú, rychtu, platy z kotcuov, z krámuov...«[11]) Spolu s ostatními vrácenými zbytky bývalého svobodného obecního majetku přišla i rychta znovu pod správu šestipanského úřadu, který vedl obecní hospodářství.

Bělohorské tresty pražských měst činí druhé intermezzo, kdy rychta nepochybně ještě jednou na čas přešla do přímého držení zeměpanské moci, aby r. 1628 byla opět z konfiskací vyřaděna a postoupena obci.[12]) Od té doby již v městském majetku zůstala se všemi svými užitky a výsadami. Ovšem, že se, jako celé městské hospodářství, ponenáhlu dostávala pod stále rostoucí vrchní dozor a vliv zeměpanských orgánů tak, jak samospráva ve svém vývoji podléhala státní kontrole a byrokratisování. Ubývá-li znenáhla rozhodnutí rady a šestipanského úřadu ve věcech hospodářského života v rychtě, přibývá stále více dekretů vrchnostenských, nejhojněji pochopitelně v 18. století a za Josefa II., kdy guberniální dekrety přes městského hejtmana a hospodářskou administraci řídí již všechny, i nejdetailnější, záležitosti bývalého mocného výsadního domu rychetního. Reformy roku 1784 včlenily pak správu rychty zároveň s její nadřaděnou instancí zcela do postátněného byrokratického aparátu. Tento postup, odpovídající osudu všech obecních úřadů pražských měst, není třeba oddělovati zvláštním popisem; neliší se nijak od celkového úpadkového stavu. Při rozboru jednotlivých stránek života v Staré rychtě vynikne tento rys sám, když je tak nerozlučně spiat s charakterem celého vývoje.

---

[10]) J. Schaller, Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag. III., str. 598 (Prag, 1796), udává, že Ferdinand I. určil rychtu dočasným sídlem nově zřízeného apelačního soudu, »weil das k. Schloss am Hradežin von der im J. 1541 erfolgten Feuersbrunst noch grossentheils in Schutte lag«. Zdá se však, že toto domnění je nesprávné. Nelze ho aspoň ničím doložiti. Privilegium císaře Ferdinanda I. z 24. září 1547 mluví o odvoláních městských, která mají jíti »před rady naše, k takovým apelacím obzvláště zřízené a na hradě pražském usazené«. (Čelakovský, Privilegia I., str. 394) a v monografii A. C. hr. Auersperka, Geschichte des königl. böhmischen Appellationsgerichtes (Prag, 1805), str. 17, praví se rovněž: »Die so genannte Appellationskammer hatte, wie wir aus der erwähnten Instruction ersehen und wie es auch Paul Stransky berichtet, ihren Sitz auf dem Prager königlichen Schlosse.«

[11]) Sbírka listin I.—50. — Čelakovský, Privilegia I., str. 431.

[12]) Rkp. č. 744, fol. 55 p. v. Česká komora nařizuje slovutnému Fr. z Astfeldu, rychtáři v Starém městě pražském, »aby všechny statky, grunty a důchody obecní, až posavad sobě od J. Mti cís. pod počet náležitý, purkmistru a radě postoupil...« [1628 Mai 11.]

III.

Obchod s plátnem v Staré rychtě v 17. a 18. stol.[1])

(Monopol skladu dovezených pláten. — Doba jeho vzniku. — Cena a hájení monopolu. — Plátěný jarmark a obchod mimo dobu trhu. — Měřič pláten. — Vyšší instance. — Podřízení měřiče pláten. — Trvání a konec plátěného monopolu.)

Z výsad, vázaných na Starou rychtu, zaujímá významem i výnosem první místo privilegium povinného skladu všeho »plátna, mezulánu, roušek, šlojířů, příze, nití« a pod., přivážených do Prahy, ať z ciziny, ať z českého venkova. Takto precisovaná svoboda rychty nebyla stará. Závěry, které byly výše uvedeny, doplňuje již citovaný spis o sporu mezi Starým a Novým městem dalším údajem, který aspoň přibližně vymezuje datum a quo: písař, vzpomínaje královské držby rychty, dodává: »však oni Staroměstští v těch časech a letech z rychty z pláten žádného cla nepřijímali, až teprva, když jest od předkův Staroměstských skrze pořádný prodej a trh se vším příslušenstvím a požitky na obec staroměstskou přišla, tehdy teprva toho práva a příslušenství Pražané staroměštští titulo oneroso jsou vešli a jeho až dosavad v pokojném užívání zůstávají«. Jako dokladu dovolává se nařízení královského úředníka v Ungeltu, Jakuba mladšího Granovského z Granova, z r. 1558, kde se oznamuje »všem obchodníkům a kupcům, kteří s plátny, nitmi, přízí a rouškami obchody své máte, abyste předkem do měst pražských přijeda, v Tejně v Ungeltě J. Mti cís. se zastavili, a to, co na voze se veze, jednu každou věc obzvláštně k vyclení oznámili, a potom ihned do rychty s svrchu psanými věcmi jeli a jinde toho po domích a hospodách neskládali, než v tom místě od starodávna vyměřeným«.[3]) Tento první písemný doklad ovšem nejen nevylučuje, ale přímo napovídá starší zvyklost. Nařízení Granovského bylo patrně z »vyměření a usazení«, jimiž se měli Pražané říditi »při dávání a spravování cel a ungeltuov«, jak na to upozorňovala privilegia Ferdinanda I. z r. 1558.[4]) Císař jistě tehdy nebyl v náladě darovati Pražanům nějakou novou svobodu — vždyť vracel jen to nejnutnější, »plevu místo zrna« — a tak se tu povoluje jen právo platné »od starodávna«, jehož počátky, zdá se, možno posunouti někdy k rozhraní 15. a 16. století.

Monopol skladu Staroměstští si žárlivě střežili. Instrukce, vydané měřičům pláten, obsahují stereotypně se opakující passus, který zakazuje dovozcům skládati zboží jinde pod trestem konfiskace celého nákladu. Patrně bylo častým zjevem, že kupec někde plátno pokoutně složil a prodával, aby ušetřil clo, které se z plátna nevybíralo v branách, nýbrž až v rychtě, a dále skladné. K takovému »potutedlnému zašantro-

---

[1]) Pokud není jinak citováno, čerpá tato kapitola z dat instrukcí měřičů pláten, které jsou připojeny v příloze III.

[2]) Sbírka listin I.—181/29.

[3]) Poznámka iuxta: »vide koupi rychty, dekretum z Kranova, fol. 54, Instrukcí měřiče 1113« (t. j. rkp. č. 203, fol. 53—53 p. v. Příloha II.).

[4]) Čelakovský, Privilegia I., str. 419, 424.

čení« užívalo se nejvíce hospod a jejich sklepů, někdy se také pokoušel obchodník zatajiti své zboží v domě některého známého.[5]) Věci došly tak daleko, že instrukce z r. 1694 dokonce nařizuje, že každý vůz s plátnem, který do Prahy, do kterékoli čtvrti, přijede, musí býti hned od brány doprovázen městským mušketýrem, a to po celou cestu městem až do rychty. Jestliže se přes všechna tato opatření nějakým podloudným způsobem plátno složilo mimo rychtu, měl rychetní měřič povinnost, jakmile se o tom dozvěděl, »přestupníka jmenovati a věc na magistrát vznésti«. Ohledání takového případu měli pak na starosti šestipáni spolu s královským úředníkem ungeltním. Zabavené zboží vzato »do Jeho Mti cís. sequestru«, a přes to, že městský orgán byl takto povinován zakročiti, neměla obecní pokladna na pokutě ani částečného užitku. Městský měřič byl aspoň v tomto detailu ve službách zeměpanských zájmů, a nepochybně tu šlo o jednu z četných drobných předzvěstí podřizování samosprávných institucí státním potřebám, jak k tomu vědomě směřoval vládní habsburský program. V tomto případě přispěla i okolnost, že král měl podíl na celném výnosu importu plátna do Prahy.

Ozbrojený průvod od městské brány neměl jen tento význam. Byly časy, kdy bylo skutečně zapotřebí jeho zbraně. Staroměstský monopol pláteného skladu byl předmětem trvalé závisti ostatních pražských měst. K prvnímu sporu došlo s Malostranskými, když žádali krále o povolení obdobného skladu, jako byla rychta, též na Malé straně v Saském domě. Staroměstští označili jejich žádost za »cruda et absurda petita... kdežto předce od pradávna smí se kupecké zboží v Staré rychtě a v kotcích skládati a prodávati«.[6]) Podobně o tutéž výsadu usilovali Novoměstští, jenže se v tomto případě pokoušeli dobýti úspěchu násilím, asi nejednou opakovaným.[7]) Staroměstští si stěžovali, že na př. r. 1673 byly na Novém městě zadrženy od měšťanů 2 fůry pláten, a kupci donuceni nejen přemlouváním, ale i »mit würcklicher vergreifung und handanlegung« složiti zboží na Novém městě v domě »U černé růže«. Novoměstští volili prostředky velmi nevybíravé »auf alle erdenkliche ränke... ja mit hemmung dero pferdefuhr und güter, nichtweniger mit betrohung der contrabantirung und erpressung unerhörten pflastergeldes«. Staroměstským ne-

---

[5]) Rkp. č. 1000, fol. 441 p. v. — 442 zaznamenává »Decretum strany plátna, by v Starej rychtě a ne v soukromejch domích se skládaly a prodávaly« z r. 1760. K dekretu je připojena »Consignation deren jenigen nach specificierten Häusern, alwo die Leinwandten in denen königl. Prager Städten zu Vermeidung der Visitation ausser dem Alten Gericht heimlich depositirt zu werden pflegen und zwar: in der königl. Alten Stadt Prag, in der Eisengassen bei hl. Cantoni [?], Beim weissen Chreutz (č. p. 442) ohnweit dem Carolin, Beim grünen Frosch (č. p. 13) ohnweit st. Nicolai, Beim goldenen Rath (č. p. 502?), im Neuen Wirtshaus (č. p. 803-II.!), Bei zwei roten Hirschen (č. p. 673), hinter st. Jacob.« Na Novém městě uvádí soupis 9 domů, na Malé straně 2, z nichž jeden je Saský dvůr.

[6]) Č e l a k o v s k ý, Privilegia I., str. LXXII.

[7]) Sbírka listin I.—163/3, 3E.

pomohlo opakující se napomínání sousedů; Novoměstským znovu a znovu, a ne příliš šetrně, připomínali, že to bylo Staré město, z něhož Nové vzniklo, a že to byli Staroměstští, kdo dali své pozemky i zahrady k novému založení a kdo k němu radili a při něm byli nápomocni. Když repliky a dupliky, vedené tímto způsobem, neměly pochopitelně výsledek, sáhli i Staroměstští k pádnějším argumentům, zdvojili stráže v branách i počet městských mušketýrů, kteří provázeli kupecké vozy od bran územím Nového města do Staré rychty. (2 brány v novoměstských hradbách patřily pod pravomoc Starého města.) Novoměstští pokládali tento čin ihned za provokaci, stěžovali si, že průvod byl opatřen »mit brennenden lundten auch scharf geladenen musqueten«, a tvrdili, že věc vyvolala takový sběh lidí a projevy odporu, že byl ohrožen klid a bezpečnost města. Situace se stala do té míry napiatou, že velitel městské garnisony rovněž zdvojil počet vojenských stráží. Spor, jenž byl důležitý hlavně pro zásadní význam věci, přišel až před místodržitelství, kde bylo ovšem rozhodnuto ve prospěch Starého města. Novoměstským přikázáno ponechati pláteníkům volný průjezd, a brány, které jmenovány ve sporu, přisouzeny pod pravomoc Staroměstských.[8]) Tím však ve skutečnosti novoměstské »freventliches procedere« neustalo a spory pokračovaly po desítiletí, i když později Novoměstští omezili požadavky na tolik, že si chtěli vymoci sklad pláten aspoň o svatovítský jarmark,[9]) který byl přenesen ze Starého města na Nové. Staroměstští pochopitelně nesvolili ani k tomuto ústupku.

Je zajímavé, že se setkáváme se zcela shodným opakováním tohoto případu ještě na samém konci slávy rychetních plátěných trhů a skladů. Když bylo r. 1783 pronajímáno plátěné clo v rychtě, vymínil si pachtýř (Fr. Herrkott) výslovně ve zvláštním odstavci nájemní smlouvy, že mu obec ručí za nerušený dovoz všeho plátna, určeného do Prahy. Mělo o to býti postaráno péčí městských písařů, kteří neměli žádnému dovozci plátna vydati v bráně »passierschein«, dokud by se dáním dostatečné zástavy nezaručil, že všechno plátno v rychtě řádně proplatí. Jen plátno, dovážené vojenským erárem nebo na jeho rozkaz, bylo z toho vyňato. Ale praxe dávání zástav se neosvědčovala. Proto se po nových urgencích rychetního nájemce dohodlo gubernium s k. k. general-militär-commandem, že každé fůře plátna, vezené do Prahy, bude přidělován z mužstva stráže ve branách jeden muž, který doprovodí zboží až do Staré rychty. Nájemce se naproti tomu zavázal zaplatiti doprovázejícímu vojínu za každou pochůzku 3 kr.[10])

---

[8]) »Und geben besonders die zwei Thöre mit allen ihren Zugehörungen, in der Neuen Stadtmauer ein Thor gegen den Witkenberg und das andere bei dem Wasser vor der Fürstadt, genandt Pořicz, die Ihr[e] Mt. kraft kaiserl. Briefs königl. Macht der Alten Hauptstadt aigenthumblich zu aignen, ... mit ihren aigenen Ambtleuthen und Thorwartler zu besetzen, mit ihren Schlössern zu beschliessen, als in ihrer Stadt ihre aigne Thöre.«

[9]) Sbírka listin I.—181/29.

[10]) Sbírka listin IV.—3430.

Z povinného skladu dovezeného plátna byli vyňati jen »Jich Mti páni obyvatelé z vyššího stavu«. Ti směli složiti »z panství svých plátna režná i bílená« mimo rychtu, když nebyli povinni clem. Přesto však měl rychetní měřič míti evidenci o jejich skládkách, a to proto, že židovští překupníci využívali možnosti koupě tohoto nevycleného, a tím lacinějšího zboží, aby s ním dále »na vejdělek« obchodovali. Instrukce měřiči z r. 1687 nařizuje, aby si zjednal »jistou osobu, která by na ně pozorovala,... aby obec žádný škody nenesla a taková plátna k ututlání nepřišla«. Pro lepší kontrolu měli měřiči pomáhati branní, kteří by »zprávu toho jemu učiniti hleděli,... když buď přespolní aneb cizopanští branami plátna povezou, kde je složí.«

Složitý postup pláténého obchodu, který byl komplikován tolika důchodkovými povinnostmi a kontrolními zařízeními, ukáže se nejlépe na rekonstrukci ideálního příkladu, sledováním osudu jednoho z četných vozů, které se, naloženy plátnem, sjížděly do Prahy z Vratislavě, Freiberku, Nisy neb odjinud. Je právě doba jarmarku. Těžké povozy pod plachtou, tažené dvěma páry koní, uprášené po dlouhé cestě, blíží se silnicí k bráně. Tam je první zastávka. Saská němčina kočů, dialekt Slezáků, vyjednávání obchodního příručího nebo kupcova písaře, který náklad doprovází, mísí se s dotazy a výslechem branných. Je nutné zapsati jméno kupce, původ zboží a hlavně vybrati branný poplatek »vom rasten«,[11]) za nějž branný vydával stvrzenku, »paletu«. Z pláténého zboží se ovšem clo v branách neplatilo. Když to všechno bylo vyřízeno, rozejel se průvod, rozmnožený pravidelně o ozbrojeného městského mušketýra, do města. Nejdříve byla povinnost zastaviti v Ungeltě, kde byl královskému úředníku odváděn určitý poplatek, clo z plátna. Titulem tomuto poplatku byl nepochybně import do královského města a byl na dovoz plátna uvalen ještě vedle »cla pomezného«, odváděného na zemských hranicích. S potvrzenkou od ungeltního úředníka jelo se pak rovnou do Staré rychty. Někdy — a značné zjednodušení postupu tuto praxi jen rozšiřovalo — jelo se hned do rychty, kde zaplacen i královský poplatek, který pak měřič ungeltnímu úředníku posílal.[12]) Jen ten, kdo z celého vozu měl toliko část nákladu z pláten, směl zajeti do své hospody, tam zboží složiti, ale plátno ihned na trakaři, na zádech nebo »na smyku« dopraviti do rychty. Většinou však zajel kupec do rychty s celým vozem. Tu hned stažena plachta a již vynášeny z vozu těžké truhlice i velké balíky plátna, mandlovaného i nemandlovaného, bíleného i režného, mezulánu, cvilinku, roušek, příze, nití atd. atd. Mezi zboží, podrobené rychetnímu tarifu, dostaly se i — hřebíky a vosk.

Zatím, co se zboží vykládalo, zašel kupec nebo jeho zástupce do prv-

---

[11]) Sbírka listin I.—232/10.

[12]) Rkp. č. 475, fol. 92. — Měřič vzal od kramářky peníze, »kteréž sám k sobě přijíti a do Ungeltu odevzdati chtěl« a jinde podobně. Viz instrukci z r. 1588, které toto placení do rukou rychetního měřiče předpokládá již jako pravidelné.

ního patra do kanceláře rychetního měřiče pláten (»beschaumeistra«), který ho i s jeho zbožím zapsal do register. Pak za asistence 1—2 šestipanských úředníků, kteří v době jarmarku byli do rychty přiděleni, sešel měřič k vozu, aby provedl revisi. Menší kvanta měřič si dal vynášeti nahoru do kanceláře, kde byla zazděna, »zacimentírována«, úřední míra loketní. Teprve u přítomnosti šestipánů a měřiče obchodník směl balíky a truhly otevříti. Měřič porovnal údaje, které mu kupec učinil, se »všemi na pomezném cle vyzdviženými paletami« i se skutečným stavem, o čemž rovněž pořízen protokolární zápis, který zpravidla vyhotovoval o jarmarcích některý šestipanský písař »do jedné obzvláště založené knihy«. Měřič sám bez šestipánů nesměl dáti zboží otvírati, aby »se v podezřelost nevěry a fortele neuvozoval«. Pak přistoupeno k přezkoumání jakosti plátna, což rovněž prováděli s měřičem zástupci šestipánů, »aby zboží... popsali, authentisírovali«, a potom došlo na vlastní měření, které nesměl nikdo jiný prováděti, než sám měřič (byl pod přísahou a užíval ověřené, normalisované míry loketní. Kdo by si byl sám plátno přeměřil anebo dal přeměřiti někým jiným, byl pokutován zabavením zboží. Z tohoto pravidla byli vyňati jen obchodníci, kteří prodávali »alla minuta«, t. j. v drobném prodeji »lidem ku potřebám jich na loket«. Ti si dávali zrevidovati od měřiče celé stavy, sami však mohli kupujícím odměřovati žádané menší kusy. Detailní prodej směl míti kusy v celku nejvýše do 20 loket,[13]) a byl vyhrazen toliko domácím kupcům.

Plátno, přivážené na trh, muselo býti opatřeno značkou výrobce. V rychtě k ní ještě přibyl úřední cejch. Starší způsob asi byl, že se určitá značka v plátno vyrážela, později užíváno nátisku olejovou barvou pomocí razítka, »štemplu«. Bylo předepsáno používati trvanlivé, dobré barvy, aby se bílením neztratila.[14]) Hlavně v 2. polovici 18. století vycházela nová a nová nařízení, která přinášela přísné předpisy o štemplování pláten.[15]) Osvícenský stát, který se snažil vrchnostenskými zásahy regulovati, zlepšiti a zmodernisovati i soukromé stránky výroby a obchodu, hleděl štemplováním hlavně nabýti vlivu na kvalitu zboží.[16]) Nátisky byly dvojí: domácí plátna byla opatřována štemplem s obrazem českého lva, na cizozemské výrobky vyrážena písmena: A. G. (Altes Gericht.) O všem tom »examinírování a authentisírování« zboží byl pořízen popis ve 2

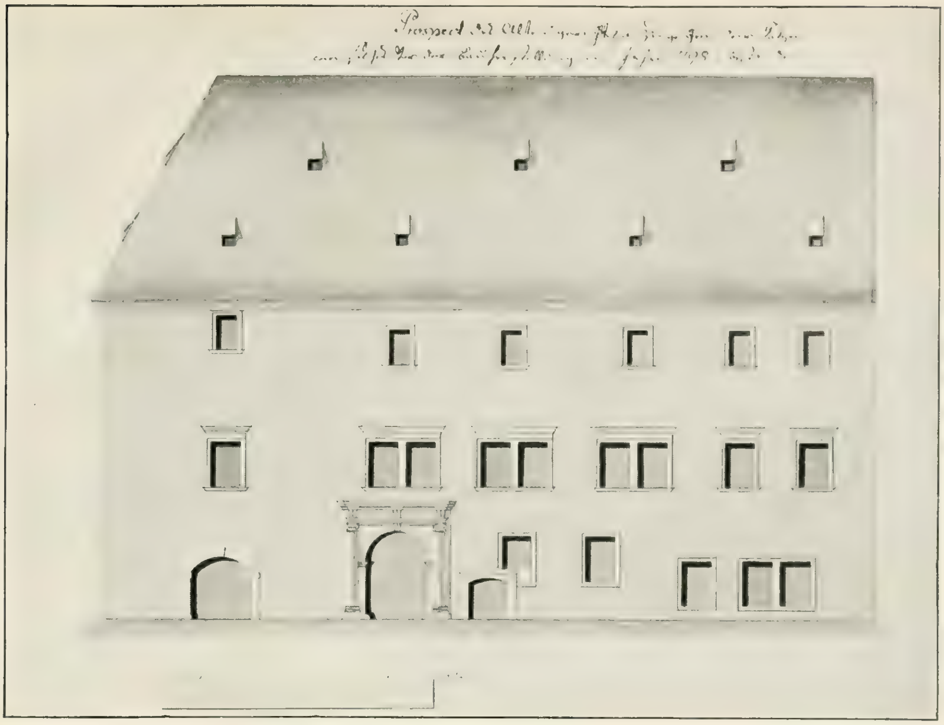
---

[13]) Pražští židé vedli o tom r. 1750 spor s Boleslavskými, který byl zakončen rozhodnutím královské komory, že 30 a 20 loket dlouhé kusy (jak pro lepší zpracování při mandlování plátno se hotovilo) jest považovati za zboží »in grosso«. Takové kusy nesměli ovšem dovozci sami dále stříhati a po loktech prodávati. — Rkp. č. 783, fol. 1.

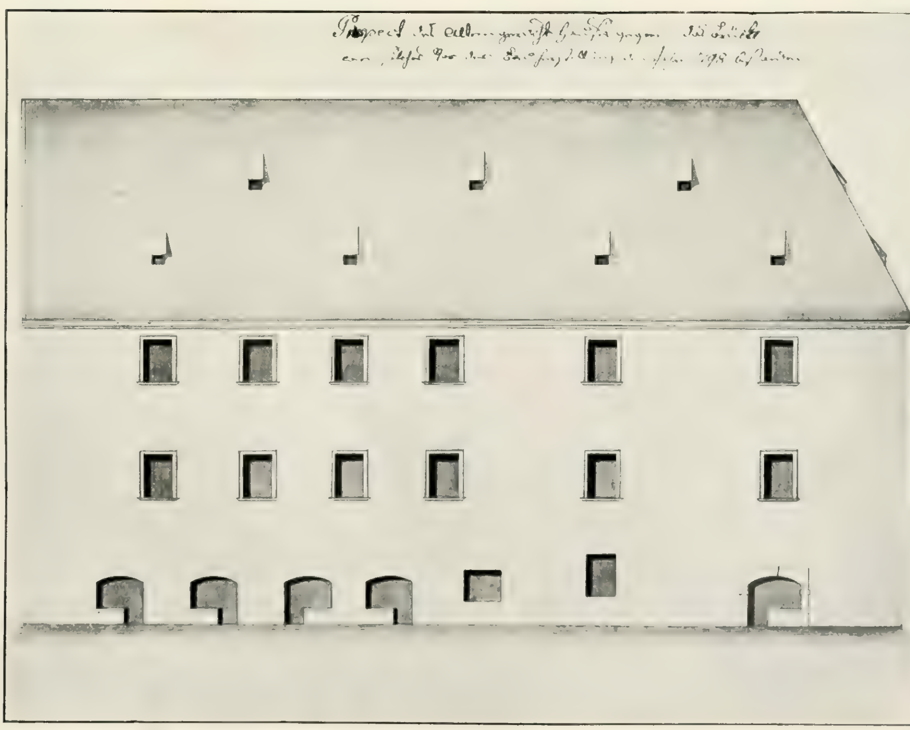
[14]) Rkp. č. 810, fol. 163 p. v.

[15]) Rkp. č. 808, fol. 294, rkp. č. 810, fol. 199, rkp. č. 813, fol. 159.

[16]) Zavedením t. zv. »komerčního« štemplu na plátnech (někdy v sedmdesátých letech 18. století) pokládali někteří výrobci štemplování vlastními, mistrovskými razítky za zbytečné. R. 1777 vydalo proto gubernium oběžník »in alle Kreise«, v němž vysvětluje, že mistrovská značka slouží k zjištění původu výrobku a úřední štempl je jen pro potvrzení dobré jakosti. — Rkp. č. 813, fol. 159.

Façada Staré rychty do Rytířské ulice
před přestavbou koncem 18. stol.
(Kolor. kresba z obrazové sbírky archivu hlav. města Prahy.)

Façada Staré rychty do ulice Na můstku
před přestavbou koncem 18. století.
(Kolor. kresba z obrazové sbírky archivu hlav. města Prahy.)

exemplářích, z nichž jeden si ponechal měřič, druhý šestipáni, magistrát. Po zjištění množství zboží bylo placeno clo, a to jednak z vozu — tento poplatek si někdy šestipáni vybrali přímo — jednak z místa a zboží, což skládáno i během jarmarku měřiči, který pak peníze měsíčními extrakty a výročním přehledem vyúčtoval šestipanskému úřadu.

Vyřízením těchto povinností byl obchodník oprávněn k prodeji a čekal již jen na místo, které mu bude v rychtě přikázáno. Všeobecně platila zásada, že se místa udělují »těm po pořádku, jak kdo přijde«, a začínalo se s místy nejlepšími, na mazhauzu. Tam byly vykazovány stánky třemi řadami. Druhými kvalitou byla místa »po pavlačích, kde se může místo obrati«, konečně přišla na řadu místa na dvoře, která byla přikazována těm, kdo přišli nejpozději »a místa nahoře míti nemohli«. Kvalita místa byla odstupňována i výší poplatku. Rozloha, vykázaná k vyložení zboží, neměla u jednotlivce přesahovati »než toliko tří loket z dýli . . . . tak, aby všichni poděliti o místa v celosti se mohli«.

Rychta byla původně určena výlučně pro přespolní kupce. Ale asi hned od počátku snažili se i pražští pláteníci usaditi se tam o jarmarcích, aby využili výhody zvýšené frekvence kupujících a rušného obchodního života, který se tu soustřeďoval. Tak instrukce z r. 1588, stejně jako jiná, o celých 100 let mladší, stěžuje si, »jakož jest také ten veliký nezpůsob a neřád byl, že mnozí z měst pražských handléři a handlířky s plátny . . . k prodeji místa svévolně a svobodně sobě opanovali a tu v rychtě prodávali, překážku činíce přespolním . . ., nebo pro domácí to místo k prodaji pláten v témž místě vejsadním vysazeno není, než pro samé přespolní, aby fedrunk a pohodlí v ochraně mohli míti a statky svými tu bezpečně býti«. Pražané byli odkazováni do koteců, tarmarku anebo po dobu trvání jarmarku na trh před rychtou. Zajímavé je odůvodnění, které zákazy doprovází: »protože vyšetříce přespolní, jak draze domácí plátna na štuky i na lokte měří a prodávají, vezmouce sobě z nich příklad . . . podle nich pokračují, a vice versa domácí po přespolních postupují, takové pak procedere, poněvadž na škodu a oklamání třetího, plátna kupujícího, nemajíce za jiné, nežli, že ti, kteří na velkém mazhauze, po pavlačích a na sklepích sedí, všichni přespolní jsou«. Jsou to zásady, které stále ještě tkvějí ve středověkých názorech cechovního kastovnictví, které neznalo obchodní svobody a nepřipouštělo výrobní i cenovou konkurenci. Ovšem ve skutečnosti se pražský živel nikdy z rychty zcela vyloučiti nedal. Zprvu to bylo per nefas, obyčejně podplacením měřiče, později bylo vyžadováno aspoň výslovného svolení šestipanského úřadu. Vzrůst domácí výroby, která ponenáhlu vytlačovala cizí běžný výrobek, zvláště v době, kdy se osvícenská vláda sama snažila podporovat rozkvět průmyslu i obchodu, nesl s sebou, že již via facti ustala výluka domácích kupců z rychty. V šedesátých letech 18. stol. byl již pražský obchodník postaven na roveň s cizími, měl býti s nimi usazován v rychtě promiscue.[17])

---

[17]) Rkp. č. 800, fol. 214 p. v.

Do rychty byl zprvu omezován přístup také židům. »Židům všem, domácím i přespolním, rychta k prodávání těch všech věcí se zapovídá pod pobráním plátna i vězením,« stanoví instrukce z r. 1588. Nejen prodej jim byl v rychtě zakázán, ale byli omezováni i v nákupech: teprve druhý den »po jarmarku propuštěném« směli přijíti do rychty vykonati nákupy »z příčiny té, aby z vyššího stavu domácí i přespolní lidé, na jarmarky přijíždějící a přicházející, bez všeliké překážky věci potřebné sobě nakoupiti svobodu měli«. Rovněž musili židé odcházeti z rychty dřív, než bývala na večer uzavírána křesťanům. Náskok, který byl dáván křesťanským kupcům tím, že jim byl vyhrazen celý první den k volnému nákupu bez konkurence židovských obchodníků, hleděli židé vyrovnati, pokud se jim to zdařilo, obcházením zákazu. Hlavně se snažili již před otevřením jarmarku koupiti nebo si zajistiti některá zboží. Toto »zaznamenávání truhel a zakazování pláten« neslo ovšem s sebou risiko značných trestů. »Ošemetnost« židovských kupců, na kterou nepřestávají instrukce upozorňovati, byla tímto drakonickým omezováním pochopitelně ještě více stupňována. A byla to opět až polovina 18. století a vláda Josefa II., která otevřela židům brány rychty v stejné míře jako křesťanům, a to jak při koupi, tak i při účasti na prodeji.

Když všichni obchodníci již zabrali přikázaná místa, čekalo se pak jen na hodinu zahájení jarmarku. K tomu došlo vyvoláním »freydu«, »míru«, t. j. ohlášením zvýšené právní ochrany, která se vztahovala po dobu trvání jarmarku na osoby i zboží na trhu vyložené; na př. obstávka pro dluh byla v tom čase zakázána a vyšší tresty vysazeny na přestupky i zločiny na jarmarce spáchané.[18]) Před vyvoláním »freydu« nikdo nesměl odkrýti truhly k prodeji, ani s nikým se dohodovati o zboží. Zahájením jarmarku začal v rychtě čilý život, otevřeny truhly a balíky, kupující se nahrnuli, a začalo vyjednávání, smlouvání a trhování, in grosso i alla minuta, až do předepsané hodiny večerní. Trhový obrat byl velký, jak vysvítá i z vyúčtování výnosu rychty, a cizí kupci vždy většinu zboží vyprodali. Když jim někdy zůstaly zbytky, nebrali jich zpět s sebou, aby je při příštím dovozu nemusili znova vyclívati. Proto ukládali takové zbylé zboží v rychtě samé do zvláštních sklepů v prvním patře. Počet takto deponovaného zboží musil měřič ohlásiti v šestipanském úřadě, aby nebylo při revisi žádáno clo dvakrát. Někdy kupec svěřoval zbytky měřiči do komise k prodeji mimo dobu jarmarku.

V čase mimo výroční trhy platila speciální ustanovení: »po jarmarcích a mezi jarmarky, kdyby kdo plátna přivezl, měřič má do koteův jíti a všem podkoteckým o plátně oznámiti, aby do rychty společně šli a se podělili.« Znovu se tu vrací zásada, pokud možno, rovnosti v účasti na obchodu. Výslovný zákaz opačné praxe, jak na ni instrukce určuje tresty, ukazuje, že se asi často stávalo, že měřič dodal zprávu o přivezeném zboží jen některému z domácích kupců, a ten si mohl v klidu a z nejlepšího vybrati. Na takový přestupek vyměřován týden šatlavy. I při »otvírání

[18]) Z. Winter, Kulturní obraz českých měst I. (v Praze 1890), str. 603.

truhel« mimo jarmark měl vždy býti přítomen zástupce šestipanského úřadu. Podle toho, zda zboží bylo přivezeno na jarmark či mimo něj, rozlišena i výše cla. Většinou bylo mimo jarmark »městské mejto« zredukováno na polovic. Měřičné ponecháváno nezměněné, spíše naopak bylo někdy v době mimo trhy zvyšováno.[19]) Jarmareční taxy platily pro zboží, přivezené již dvě neděle před zahájením jarmarku, pokud nebylo do otevření trhu prodáno, aby nemohli dovozci zneužíti nižších cel k hromadění zásob před trhem. Nové taxy a nařízení nebo změny a doplňky starých ustanovení musily býti ve formě vyhlášek vyvěšovány na vratech rychty.[20])

Hlavní osobou při plátěném obchodu v rychtě byl měřič. Jeho úřad vznikl hned na začátku rychetních trhů a byl pokračováním funkce rychetního hospodáře, který dříve, jakožto zřízenec držitele rychty, měl na starosti správu, hospodářství a výnos domu. Základem se ovšem stal úřad měřiče a výběrčího, a výnos ostatních stránek rychetního hospodářství dostal se do jeho správy až později, jako accidens. Úřední charakter měřičovy funkce a jeho včlenění v správní aparát města odpovídalo povaze analogických úřadů, kterými byly na př. úřady rychtáře uhelného trhu, porybného, měřiče soli a pod. Jako tito úředníci, i měřič byl ustanovován městskou radou a měl podíl na poplatcích kupců (měřičné), z části mu byl jeho příjem doplňován platem. Později mu byl tržní důchod pronajímán. Tím jeho veřejná funkce splývala se soukromým podnikáním, jak je to v tehdejší době typické pro správu nižších úřadů obecních. Výnosnost měřičovy funkce lákala vždy více uchazečů. Z nich měli v zastoupení městské rady šestipáni spolu s úředníky nad královským ungeltem jmenovati vhodnou osobu, »která by se k té práci hoditi mohla«. Účast ungeltních úředníků při volbě měřiče vysvětlí se spolupodílnictvím královy pokladny na celních výnosech z dovozu plátna, kde se kooperace rychty s ungeltem kontrolou navzájem doplňovaly. Jak již bylo uvedeno, stalo se zvykem odváděti pro snazší manipulaci i královské clo do rukou obecního měřiče a pokuty a konfiskace byly pak přímo vyhrazeny královskému fisku. Takto sestavená komise, která měřiče zvolila, povolala ho do šestipanského úřadu, kde nový úředník přisahal. (Později přisahal v »dolejší« kanceláři před 2 komisary.) Kromě všeobecných slibů o spravedlivém, nestranném a nepodplatitelném zacházení s kupci i zbožím přisahal, že bude přesně plniti všechny povinnosti, jak mu je ukládala instrukce, kterou mu šestipáni vydali. V ní se vypočítávaly všechny funkce dispositivní, dozorčí i správní a účetní, na mnoha místech s uvedením sankcí na přestupky toho kterého bodu. Dozorčí povinnosti zahrnovaly v sobě odpovědnost, že se v rychtě bude vše díti tak, jak káže dobrý mrav, obyčej a různá obecní snesení, dekrety a později nařízení vyšších zeměpanských úřadů. Zvláště připomínána revise správné šíře, délky a kva-

---

[19]) Jednotlivé poplatky uvádějí instrukce měřičů pláten, připojené v příloze III.

[20]) Rkp. č. 799, fol. 180.

lity pláten (postavů); kde shledána závada, měl býti odepřen štempl. Kromě dozoru nad chodem obchodu v rychtě měřič měl zjišťovati i zmíněný nedovolený prodej mimo rychtu. Dispositivní moc, o kterou se dělil se zástupci šestipánů, pozůstávala v rozdělování míst v rychte.

Jeho účtování s nadřízenou instancí bylo dosti složité. Instrukce z r. 1588 žádá, aby měřič každou středu oznamoval šestipánům výnos z míst a zboží. Toto týdenní účtování, zdá se, zůstalo později omezeno jen na platy z vozů. Ostatní měřič měl vyúčtovávati měsíčně. Instrukce z r. 1687 nařizuje — patrně to bylo právě nově zavedeno — že měřič má míti dvě pokladnice; do první má vkládati veškeré clo ze zboží i poplatky z míst. Truhlice má býti pod dvojím zámkem; od ní jeden klíč měřič má míti, druhý šestipáni. Do druhé pokladny se mají vkládati všechna »accidencia« měřiče i šestipanských inspektorů, která byla v instrukci specifikována. Rozdělení klíčů motivováno opatrně, »by často připomenutý měřič v žádné podezřelosti a nevěře nezůstával«. Kromě měsíčních účtování skládán počet z rychty (a to z celé, nejen z plátěného obchodu) při výročním účtování. Z měřičových »accidencií« brali šestipáni určitý díl na splátku nájemného.

Z plátěného obchodu měřič bral užitek z t. zv. »accidencií«, to byly zvláštní měřické poplatky, které byly vybírány mimo clo ze zboží; v době jarmarku platil koncem 17. století prodávající z každé kopy 1 kr, ať to byly kamaraj, cvilink, freyberk, fěrtochy, roušky nebo mezulán. Kupující, ale jen kupoval-li pro další obchod, tedy ve velkém, platil rovněž po 1 kr z kopy. Mimo jarmark náležely měřiči z přeměřené kopy zboží 1—2 kr, v polovici 18. stol. zvýšen tento »beschaugebühr« na 2 »gröschel« rovněž bez rozlišování jakosti zboží.

Mimo měřičné poplatky byla cena nájmu — zvláště později — zvyšována i tím, že měřič najímal od obce i vinný šenk, časem i na výčep piva rozšířený, rychetní hospodu. K provozování této živnosti pronajímal mu šestipanský úřad v rychtě i příslušné místnosti, a to byt a místnosti užitkové.

Přímým nadřízeným měřiče pláten byl šestipanský úřad, který měřiče přijímal. V něm měřič skládal přísahu a přijímal instrukci. Šestipánům předkládal měsíční i výroční účty a odváděl nájem, od úřadu byl kvitován. Zástupci úřadu asistovali — jak výše uvedeno — jarmarkům, zkoumajíce zboží, rozdělujíce s měřičem místa a vybírajíce poplatky do společných truhlic, od nichž jeden klíč byl chován v úřadě. Šestipanský písař vše zapisoval do register, která pak přispívala k porovnání se zápisy měřičovými při vyúčtování. Šestipáni byli I. instancí při všech sporech mezi měřičem a kupci,[21] ale i pro všechny případy, které se na

[21]) Kniha protokolů šestipanského úřadu z let 1613—1615 zaznamenává případ prvního typu, kdy se měřič dostal do sporu s kramářkou, když od ní žádal plat z vozu. Při tom padly výroky, které dobře ukazují malou popularitu, jaké se těšily rychetní poplatky, poměrně vysoké: »Šelmo, odři mne, jako tvoji páni«, bylo odpovědí rozezlené kramářky na udánlivé výroky rychetního úředníka o nic méně lichotivé. — Rkp. č. 475, fol. 92—93.

území rychty udály.[22]) Dozírali tresty ovšem i na měřiče samého, když se nějakého podvodu dopustil. Pronajímali konečně i krámy a boudy v průjezdě a kolem rychty. Za to jim náležely určité poplatky, t. zv. »accidencie«, z nichž jednu uvádí též měřická instrukce z r. 1687: jsou to 2 peníze z 1 kopy přeměřeného zboží. Když se obec r. 1689 zřekla vésti rychtu ve vlastní režii s pronájmem měřického úřadu a celou se všemi užitky, cly a poplatky spachtoval nájemce, tu si obec vymínila, aby šestipáni »o svůj starý accidens nepřišli..., ačkoli více práci žádnou míti nebudou..., tehdy pan nájemník se zavazuje místo toho přednímu šestipanskému úředlníku do roka po patnácti a ostatním pěti i jich ouřednímu písaři po desíti zlatých v konečnosti odváděti«.[23]) Mimo to, »ačkoli sice pan nájemník od týchž pánův úředlníkův šestipanských dependírovati nemá, však ale kdyby oni jménem magistrátu k spatření a visitírování rychty potřebováni byli, v tom je uposlechnouti povinen bude«. Šestipáni konečně dostávali i normální úřední plat — 32 fl. 40 kr. měsíčně — poukazovaný přímo z nájemníkovy pokladny. Po roku 1694, v době pronájmu rychty se všemi výnosy, skládal nájemce výroční účet a nájem do »puchhalterei městské... spolu s učiněnou relací od pana puchhaltera městskýho, od kteréhožto též počtové s pilností revidírováni byli«. V této městské účtárně byl také »knihami městskými kvitován«.[24])

Instanční závislost na šestipanském úřadě trvala až do doby, kdy začly jeho funkce přebírati nové zeměpanské anebo částečně zeměpanské instituce, jako bylo r. 1739 zřízené vrchní hospodářské ředitelství při místodržitelství a jemu podřízená hospodářská administrace při pražském magistrátu, složená sice z 3 členů magistrátu, 2 obecních starších a 2 šestipánů, ale zcela závislá na vyšší instanci zeměpanské. Tyto nové instituce, zprvu myšlené za provisorium, staly se trvalým zařízením, právě proto, že utužovaly závislost obecního hospodářství na královském úřadu. Jestli byl obchod v rychtě a jeho správa již dříve regulovány zeměpanskými zásahy, tarify,[25]) přípisy královské komory[26]) a hlavně guberniálními dekrety, v druhé polovici 18. stol. řídí se rychetní správa, podřízená hospodářské administraci, výlučně již nařízeními, jdoucími touto zeměpanskou instanční cestou; gubernium v politických věcech (povolování divadel a pod.) a vrchní hospodářské ředitelství posílají nařízení a dekrety hospodářské administraci a královský městský hejtman dohlíží a popohání vyřizení.

---

[22]) Manuál šestipanského úřadu z r. 1624—1628 (rkp. č. 478) uvádí rozsouzení rvačky v rychetní hospodě (fol. 144 p. v.) a krádeže pláten (fol. 44 p. v.).

[23]) Příloha III. D.

[24]) Rkp. č. 2178, fol. 23 p. v. — 1698 Martii 5.

[25]) Tarif z 5. XI. 1736 za Karla VI. a pod. — Rkp. 814, fol. 132.

[26]) Proti zvyšování rychetních tax zakročovaly již v 1. pol. 17. stol. císařské dekrety a přípisy. — Arch. m. vn. St. m. P. 124/23. — Když se r. 1752 přišlo na některé podvody, zvláště v kvalitě dovážených pláten, nařídila komora 21. února komerčnímu radovi von Westerholdovi, aby vykonal na místě revisi a nepořádky vyšetřil. Potrestání a nápravu měl »in aller Verschwiegenheit« zaříditi hejtman. — Rkp. č. 784, fol. 228.

Děje se tak od nejmenších až do důležitých disposic, od povolení loutkových představení (guberniem) až po smlouvu o nájem, jehož licitaci nařizuje vypsati vrchní hospodářské ředitelství. Platy z rychty byly ovšem převedeny do pokladny hospodářské administrace (wirtschaftsadministrations-hauptkassa). I k visitacím do rychty býval dirigován vždy některý z místodržitelských radů.[27]) Reformy, které, počínajíce rokem 1784, přetavily veškerý administrativní stroj pražské obce, odstranily ovšem i všechny výsady rychty, pokud měly veřejnoprávní charakter, takže ji změnily v obyčejný obecní dům nájemný s byty, skladišti a hospodou. Ani divadla se tam již nehrála. V této formě byla pak rychta ponechána ve správě přeorganisovaného magistrátu.

Co se týče zřízenců, kteří byli podřízeni měřiči rychty v době, kdy rychta nebyla v soukromém držení nájmem, o těch se zachovalo jen několik zmínek. Tak měřič pláten měl písaře, který mu vedl registra příjmů, měl pacholky a kočí, také mušketýry městské gardy, kteří byli v dobách jarmarků přidělováni do rychty. Ovšem všichni tito pomocníci — až na mušketýry — zdá se, byli v soukromoprávním poměru k nájemci pláténého cla. Teprve v polovici 18. stol. najde se zpráva, že nájemci rychetního cla »leinwandrevisorovi« byl úředně přidělen pomocník. Byl jím rychetní hospodský, kterého mu přikázal magistrát, když bylo stále více plátna k přeměřování. Ovšem »ratione emolumenti« měli se oba opět soukromě dohodnouti.[28])

Výsada pláténého skladu držela se dosti dlouho, hájena zájmy Starého města. U nadřízených úřadů zeměpanských byla však čím dále, tím více spíše jen trpěna. Zajímavé je stanovisko královských úřadů při sporném případu z r. 1734, při čemž jejich postup dobře charakterisoval situaci.[29]) Toho roku přijel do Prahy s plátnem žid Schütz, a převážeje se v Podskalí přes řeku, zaplatil clo, splatné hned na přívoze, pak zajel do města, kde v hospodě »U tří lip« v Novém městě (čp. 854) zboží složil. Když se nájemce Staré rychty o tom dověděl, dal plátna ihned zabaviti a magistrát uložil obchodníkovi pokutu 40 zl. Schütz se však odvolal na to, že o skládce v rychtě nebyl na přívoze avisován a poplatek že řádně zaplatil. Věc se dostala až ke guberniu. První, co se magistrátu od gubernia dostalo, byla ostrá důtka, že záležitost tak pozdě byla nahoru hlášena. Městský hejtman měl »bezeugte morosität nachdrucksamb und ernstlich verhöben«. Purkmistra měl dokonce poslati pro »renitenci« k výslechu na místodržitelství. Žid dostal plátno zpět a rovněž musil magistrát vrátiti pokutu 40 zl.

Znenáhla, začátkem 2. polovice 18. stol., přicházelo ve zvyk odváděti toliko clo z plátna v rychtě, ale zboží samo složiti a prodávati kdekoli. Zprvu se tak dálo aspoň v době mimo jarmarky.[30]) S tím byl zároveň

---

[27]) Viz předešlou poznámku.
[28]) Rkp. č. 780, fol. 213 p. v.
[29]) Rkp. č. 772, fol. 248 p. v. — 250.
[30]) Rkp. č. 1000, fol. 487; 1736 Novembris 5. — Sbírka listin I. — 1110/1: »jenes

zrušen měřický poplatek. Zvláště za Josefa II., a to hned na začátku jeho vlády, začal nápor obchodníků proti omezování kupecké volnosti starými ustanoveními. Akce byla opět vedena především židovskými obchodníky, kteří poukazovali na »niederlagsgebühr« a na lokální vázanost, která zmenšuje výdělek a je na škodu rozvoji svobodného obchodu.[31]) Doba, orientovaná merkantilistickými hesly, která jen nevraživě nesla tíhu tak mnohých zařízení přežilých a tradicí udržovaných, byla mimořádně příznivá tomuto hnutí. Vyšetřování o původu rychetní výsady bylo ihned nařízeno a jako první krok odstraněny všecky poplatky, které se neopíraly o úřední tarif, nýbrž jen o starou zvyklost.[32]) Rozhodujícími však byly až památné reformy městské správy, připravované pro r. 1784. Doba, která neušetřila ani jediné staré výsady a práva, smetla i bývalý plátěný monopol Staré rychty. Zákaz sice nevstoupil v platnost hned v plném rozsahu. Nejprve bylo — dekretem z 1. srpna 1783 — osvobozeno plátno »der tücheldruckfabrikanten«, tedy zboží, které bylo přiváženo do pražských tiskáren k apretuře a po natištění zase z města vyváženo.[33]) Obchodníci se snažili vykládati toto nařízení též v tom smyslu, že od cla jsou osvobozena i ta plátna, která se do Prahy přivezou, aby se tu prodala fabrikantům-tiskařům, kteří je po apretuře ovšem opět vyvezou. Takové rozšíření pojmu »transita« musilo být zastaveno zvláštním dekretem z 15. září 1784.[34]) Poněvadž se stížnosti tiskařů pláten proti clu při transitním zboží datovaly již ze starší doby, vzato datum první stížnosti (12. dubna 1783) za termín, a quo měla být zpětně vyplacena takto vybraná dávka. Touto výplatou byl povinen poslední nájemce rychetního cla František Herkott, rovněž »druckfabricant«, a šlo o sumu 145 zl. 15 kr. Poněvadž část těchto peněz přesahovala i do období předcházejícího nájmu, měli se dva poslední pachtýři hojiti na obci, s níž nájemní kontrakty uzavírali. Nájem měl býti Herkottovi snížen, neboť původní smlouva předpokládala výnos ještě nezmenšený zmíněným ustanovením.[35])

Ale právě tento dekret, který záležitost definitivně rozhoduje, připomíná: poněvadž nyní aspoň tato nejdůležitější otázka jest rozřešena, »wollen Seine Mt einsweil wenigstens für die drei pachtjahre und bies die Prager stadtgemeinde zu mehreren kraften gelangt sein und durch die jetzige concentrirung der gemeinden sich unter einer besseren regie eine mehrere ersparnuss bewirten lassen wird, diese alte-gerichtsmauth .. noch weiters allergnädigst bestehen lassen«. A konec posledního pachtu

---

Leingewandt hingegen, so ausser denen Jahrmarktszeiten in Prag einkommet, oder sonsten von der Prager Kaufmannschaft vor sich bestellet wird, soll zwar zu der wirklichen Niederlag nicht angehalten werden, jedoch davon zum Alten Gericht die Niederlagsgebühr zu entrichten... schuldig sein.«

[31]) Rkp. č. 816, fol. 119, 121.

[32]) Rkp. č. 816, fol. 122. — Zakázán poplatek $^1/_2$ kr z vozu rychetním podomkům (23. Julii 1781).

[33]) Rkp. č. 578, fol. 209 p. v.

[34]) Rkp. č. 578, fol. 260 p. v.

[35]) Viz předešlou poznámku.

(v listopadu r. 1789)[36]) toto starodávné a výnosné rychetní clo již nepřečkalo.[37]) Z kanceláře měřiče pláten a z komor a skladišť v prvním patře nadělány byty, dolejšek, pokud ho nezabírala hospoda, změněn v skladiště, pronajímaná jednotlivým pražským obchodníkům. Pláteníci z venkova sice ještě dlouho nepřestali do Staré rychty dojížděti, ale vedly je vedle tradice hlavně rozsáhlé a pohodlné místnosti, kam mohli složiti zboží. Z bývalého monopolního centra a výnosné privilegované celnice stal se nájemný dům, a ten jen svými technickými přednostmi dovedl ještě na čas ve svých zdech udržet část plátěného obchodu, který dřív byl podstatou jeho hospodářského rozkvětu.

IV.

Hospoda ve Staré rychtě.

(Instanční příslušnost šenku. — Úprava šenkování. — Šermíři v rychtě. — Divadla a kejklíři.)

Rychetní šenk jistě doprovázel již samy počátky čilejšího obchodního ruchu ve zdech rychty. Kupci i jejich služebnictvo, soustředěné o jarmarcích a přijíždějící tam po dlouhé často cestě, byli jeho vítanými zákazníky. Ovšem co do právního obsahu lze ho zkoumati teprve od doby, kdy jsou o něm zachovány smlouvy a nařízení. Když Ferdinand I. povolil r. 1549 Pražanům, aby »sobě zvláštní sklep, tak, jakž toho v jiných zemích... užívají, zpuosobiti, a v těch sklepích aby všelijaká z cizích zemí vína, však do vuole naší císařské a na koštování toliko [tedy na výčep, ne na prodej ve velkém] šenkovati dali a peněžili...«[1]), tu Staroměstští ustanovili tento obecní výčep cizích vín v hospodě ve Staré rychtě, kde jistě dříve byla již čepována vína domácí. Vzpomíná toho nejstarší zachovaná nájemní smlouva »v příčině handle vinnýho v rychtě« z r. 1610;[2]) v úvodě se praví, »že jsme vedle privilegií a obdarování, jako od někdy slavné a svaté paměti císaře Ferdinanda, též také vedle obdarování.. nynějšího krále... nám a obci naší... pro vzdělání a rozšíření důchodův obecného dobrého nadaných, abychom vína hostinská, v cizích zemích vzrostlá,... vždyckny přes celý rok tu, kdež by se nám nejlépeji a nej-

[36]) Sbírka listin I.—672.

[37]) Staroměstská obec se sice pokoušela rychetní výsadu prodloužiti, poukazujíc na to, že výnos z hospody nekryje úbytek bývalého příjmu z plátna, ale 31. května 1792 došla z místodržitelství definitivní odpověď: »Neben den S. Mt vorgelegtn, wiedrholtn Bittschrift des Prager Magistrats um Beibelassung der sogenannten Alten-Gerichtsmauth, haben allerhöchstdieselben durch Hofdekret von 2. März d. J. zu entschlüssen geruhet, dass es bei der bereits geschehenen Aufhöbung dieser sowohl in Rücksicht auf die Zahlung als der Manipulazion sehr lästigen Niederlagsgebühr lediglich zu bewenden habe...«; není-li výnos hospody dostatečným ekvivalentem bývalého rychetního příjmu, má se magistrát postarat o jiné zdroje příjmu. Sbírka listin I—1110/2.

[1]) Čelakovský, Privilegia I., str. 410, č. 248.

[2]) Příloha IV.

příležitěji vidělo, sklep náš obecní míti... mohli, vedle čehož jistým osobám do uloženého času takový šenk obecní vín všelijakých na jistý způsob v rychtě Staré, jakožto v domě obecním a v místě výsadním, pronajat jest byl«.

R. 1610 nastala ve způsobu pronájmu změna tím, že si obec ponechala jistou spolurežii hospody tak, že nájemce vedl šenk jménem obce s risikem i ziskem na polovic dělenými. Obecní zájmy zastupovala zvláštní komise, ustanovená k »opatrování téhož důchodu obecního a handle vinného«, která se skládala z 1 radního, z 1 obecního staršího a ze staroměstského kancléře. S těmito obecními inspektory nájemce se musel vždy dohodnouti o nákupu cizích vín, kde a za jaké ceny má k tomu dojíti, o jejich dopravě do Prahy, nebo měli společně vybrati spolehlivého faktora, který by nákup provedl a vína přivezl. Když byla vína dovezena, byla za asistence zmíněné komise přísežným měřičem vín změřena, »znumerována« a zapsána. Prázdné sudy byly ponechávány pachtýři. V hospodě byl ustanovován šenkýř, který musel složiti přísahu obci v šestipanském úřadě. Tržbu nájemce odváděl každého měsíce v truhlici, uzavřené dvěma zámky, k vyúčtování obecní komisi. Inspektoři rozhodovali rovněž o všech změnách, ať stavebních, ať ve správě nebo zařízení. Aby zisk byl ještě více rozšířen, bylo tomuto nájemci povoleno, že směl vína i ve svém domě, kde bydlel, čepovati, ovšem rovněž na poloviční zisk, a jen do doby, dokud držel rychetní šenk.

Uvedený způsob pronájmu na polovic nebyl v budoucnu dodržen a příští pacht se dál již za určitý peníz.[3]) Dozor měl nadále šestipanský úřad, kam bylo rovněž nájemné odváděno. Koncem 17. století přešel nájem šenku na nájemce měřického úřadu a byl pak již instančně spojen s týmiž úřady, které pronajímaly rychetní clo, jak se o tom už stala zmínka.

Výsadní obecní šenk byl chráněn nejen monopolem dovozu cizích vín, »jak pro dvořany J. Mti cís., tak pro přespolní a z jiných zemí legáty, též nemocné obzvláštně zde v Starém městě pražském«,[4]) ale bylo dbáno, aby ani fakticky, mimoprávně, nebyl ohrožován. Tak když r. 1599 pan Jan Kapr z Kapršteјna prodával dům »U zlaté hvězdy«, sousedící s rychtou, »tu páni purkmistr, páni s některými osobami z obce, do rady povolanými, o to se bedlivě uradivše,... kdyby se týž duom komu jinému dostati měl, že by to, jak v šenku obecním s strany odbejvání vín, tak i jinak v příčinách mnohých na veliké zkrácení rychty býti muselo«, dům koupili za 6000 kop míš.[5]) Kromě domácího vína, které však pro velkou konkurenci ostatních hospod bylo jistě v menšině, bylo hlavně využíváno privilegia cizozemského dovozu; »uherská, rejnská, moravská, rakouská i jiná všelijaká« vína plnila sudy rozsáhlých a suchých sklepů Staré rychty. Zajímavá je absolutní výluka piva v rychetní hospodě.[6])

---

[3]) Rkp. č. 327, fol. 389—390. — [4]) Rkp. č. 326, fol. 105.

[5]) Rkp. č. 326, fol. 57.

[6]) R. 1643 připomíná se při nájmu šenku výslovně, že se nemá čepovati »piva však dokonce žádného«. Rkp. č. 327, fol. 389.

Trvala až do 2. polovice 17. stol., kdy se pak v instrukci z r. 1687 již připomíná »živnost viného a pivného šenku«. Souviselo to nepochybně se staroměstskou koupí libeňského panství r. 1662, jež mělo velký pivovar; jak později kontrakty o šenkovní nájem výslovně nařizují, nesměla rychetní hospoda pivo odjinud odbírati, než z tohoto obecního pivovaru. Sud byl v 80tých letech 18. stol. šenkýři počítán po 9 fl. 30 kr. »nebst eingabe des 20sten fasses«.[7])

Nájemce byl mimo to povinen dbáti o dobré mravy, pořádek a bezpečnost v hospodě a nesměl trpěti »žádných povykův, rozpustilostí i jiného všeho, což by bylo proti kázni, studu, řádu a právu, též protržení obecného pokoje«.[8]) Rovněž měl odpovědnost za kvalitu vína a piva, aby tím návštěva a výnos šenku nebyly zmenšovány. Konečně musel rychtu včas zavírati, v létě v 10 h., v zimě v 9.

Podle instrukce z r. 1694 byl pronajímán šenk »s šenkovnou, kuchyněmi, po levé ruce klenutý sklep, pokojíček k bydlení,... item suchej sklípek pro skládání piva v zimě, pod schody sklípek a vzadu sklep pro čeládku«. Při spojení měřické funkce s užitky z rychetní hospody připojovaly se k hostinským místnostem ještě velký a malý sál, a pro veřejná představení v létě (zvláště šermířská) byl ještě prostranný dvůr. Pozdější nájemní smlouvy celkem na tomto výpočtu mnoho neměnil, specifikujíce jen některé sklepy lednicemi nebo sklepy jen pro vína a pod.

Hospoda ve Staré rychtě lákala kromě dobrými víny a pivem také zvláštní atrakcí, která byla trvale na rychtu vázána, »fechtýřskou školou«.[9]) »K udatnosti a zmužilosti cvičení šermířského« byly konány v rychtě pravidelné nedělní turnaje šermířské »pro pokojné poctivých lidí, a zvláště mladšího věku, cvičení, anobrž také pro poctivost města tohoto Starého«. Toto veřejné šermování vedl do začátku 17. stol. nožířský cech, do něhož zahrnuti i šermíři, od r. 1606 šermíři však učinili cech samostatný, jenž se každých čtrnácte dní v neděli scházel ke »generální škole« na nádvoří Staré rychty. Zábradlím, šranky, byl tam ohrazen velký čtverec, obklopený se všech stran lavicemi diváků. Vznešenější panstvo, radní páni, bohatí měšťané a z vyšších stavů sedávali na pavlačích. Šranky byly ozdobeny a ověnčeny a v jejich čele »má sloup vyzdvižen a na něm lopatka zavěšena býti, proto, kdo by tak do placu, an mu nenáleží, chodil, nebo jinak nenáležitě se choval, ten každý tři lopatky vytrpěti má«. Kromě toho trestu, který platil zvlášť na mladé diváky, nesl každý odpovědnost za vše, co mezi šranky utržil, když tam neoprávněně vstoupil. Na dodržování těchto předpisů a pořádku při škole vůbec dohlíželi starší šermíři svými zástupci (obyčejně 4) a z části i hospodář, který bral část vstupného za propůjčení místa. Mimo to vybírala

---

[7]) Sbírka listin I.—572/3.

[8]) Rkp. č. 326, fol. 106.

[9]) Následující je čerpáno z Pořádku šermířův z r. 1597 v rkp. č. 994, fol. 175 r. v. — 177. Zpracoval též Z. Winter, V šermířské škole. Pražské obrázky, str. 169. Sebraných spisů sv. XIII. (V Praze 1918.)

obec šestipanským písařem po penízi za osobu do obecního důchodu.[10]) Když cechmistři povolili některému svému členu konati školu, nebo když se hlásil nový uchazeč o mistrovskou zkoušku ve všech »kusech« nebo »kancích«, jak na vratech rychty o tom vysívaly vyhlášky, »má se od starších každému, školu držícímu, hodina jistá uložiti, v kterou by se měl na školu dáti nadjíti, a to hned po samejch obědích, ne kdyby se šermíři dobře napili a nešpor se zazváněl, což by pohoršení mnohým přinášelo, a lidé příčinou divadel od chrámuov Páně odtrhováni by byli«. Začátek ohlašován bubnováním a troubením, které svolávalo diváky z ulic, i ty, kdo čekali v šenkovně na zahájení podívané. Škola se skládala ze dvou oddílů, z představení profesionálů a z vlastní šermířské školy, kde mistři dávali hodiny šermu mladým měšťanským i šlechtickým synkům. Profesionálové, fedrfechtýři (rapírem), markusové (mečem), zahájili závody v šermířské dovednosti nejen o světskou slávu: vítěz dostával z pokladny vyplacenou odměnu a časem — přes všechny zákazy a nařízení — vešlo ve zvyk, že obecenstvo vysazovalo ceny za vítězství, házelo peníze bojujícím i jinak zasahalo pobídkami, pískáním a křikem. Zvláště penežité odměny dovedly stupňovat intensitu boje, který nejednou vedl k tragickému konci. Stále se vrací napomínání, »také když s obou stran šermíři zbraněmi k sobě jdou, nemají tak vztekle do sebe vskakovati, nýbrž čistě z dlouha podle umění té kratochvíle«. Zdůrazňován, možno říci, sportovní ráz šermířského umění proti hrubému a nebezpečnému boji, ovšem marně, když jen zkrvavení soupeře, a pokud možno na hlavě, přinášelo odměnu. Neboť, kdo sekl výše, byl prohlašován vítězem. Hned, jak se krev ukázala, měli od sebe šermíři uskočiti — tu byl »frýd brán« — ale pravidelně musili je teprve pořadatelé roztrhnouti, často násilím, když »chtěje se jako hovado nerozumné (an to nikoli na poctivého šermíře nenáleží) práti a tlouci«. Po třech »frýdech« souboj končil a nastávala práce ranhojičům, zatím co nastupoval další pár. Šermířské statuty byly nuceny stále více zostřovati nařízení na ochranu účastníků: vykazovaly opilé ze soutěže, toho, koho dosud neznali, mistři měli nejdříve vyzkoušeti, zda umí šermovati, než ho mezi šranky pustili; stávalo se totiž, že se mnozí hlásili ze zpupnosti nebo domýšlivosti a pak »k chromotě, k slepotě a k úrazu nebezpečnému přicházejí«. Rovněž rozvášnění povzbuzujícího obecenstva hledělo se čelit zákazy házení peněz šermířům a pokřikování. Také duelantům bráněno v obvyklých slovních úvodech zápasu, které se vyzna-

---

[10]) O tom informuje záznam o sporu v příčině rvačky v rychtě v rkp. č. 478, fol. 144 p. v.: »V tom, když ještě se škola fechtýřská začínala, Jan Svoboda, služebník úřadu šestipanského, jakž způsob starobylý to sebou přináší, jest od lidí do czempretu vybíral, kteréžto do důchoduv J. Mti pana purkmistra a pánův náleží, p. Pavel Rameš, vidouce, že by již týž fechtýři svůj kunst provozovati začínali,... z světnice skrze kuchyni při zemi ležící do placu jest šel, a služebník jeho od něho krejcaru požádal, on pak p. Pavel beze vší příčiny, sobě od něho daný,... jemu klobouk s hlavy strhl a jej pohlavkem jedním uhoditi se neostejchal, víceji chtíce ho bíti, jest se zavrhl, takže mu czempret z ruky vyrazil...«

čovaly nejvybranějšími epithety pro soupeře, výsměšnými a potupnými posunky, »hlavou jedni druhým třesením a jazykuov na sebe vyplazováním«, což mělo uměle podněcovati bojovnost, aby galantním »con licentia, signore« oheň slov přešel v blesk paže.

Stinné stránky šermířských vystoupení stupňovaly se zvláště účastí cizinců, Italů, Španělů v době Rudolfa II., takže pověst stavu čím dál tím víc upadala a sociální postavení členů »vladyckého cechu«, na jaký je Rudolf II. povýšil, bylo postaveno na roveň komediantům a kejklířům. V rychtě konány šermířské závody patrně až do zrušení cechu r. 1730, neboť se ještě v instrukci rychetního měřiče z r. 1694 mluví o jejich představeních. V době, kdy pachtována rychta celá se všemi užitky, převzal rovněž sám nájemce i poplatky z fechtýřských škol.

Jarmark přilákal mimo kupce do rychty i jiné návštěvníky, někdy dosti exotické povahy, jak se vždy táhli za velkými trhy a k slavnostem. Byli to komedianti, kejklíři, kouzelníci, zvěřince a podobné atrakce. Rychetní hospoda s velikým sálem a prostranný dvůr jim poskytovaly s dostatek místa. Jejich rozmanitá představení v době trhů i mimo jarmarky byla tak pravidelná, že ustanovení o vybírání dávky od podnikatelů vnikla i do měřické instrukce, kde se praví: »od komediantů, fechtýřů, provazotancířů a těch, kteří nějaká zvířata k ukazování do rychty přivážejí, bude povinen tolik vybírati a do příjmu bráti, jak mnoho tak s ratifikací magistrátu ouředlníci šestopanští s jedním neb druhým smluvějí«.[11]) Byla to jistě z nejpodivuhodnějších atrakcí r. 1650, kdy povoleno »Cornelovi z Gruinfeldu slona s kunšty jeho v Staré rychtě lidem ukazovati«.[12]) Jindy »jest dopuštěno dvoum kejklířům v Starej rychtě na provazech kejklovati«,[13]) což bylo nejobvyklejším zábavním podnikem starých jarmarků.

Důležitější však byla divadla, která pořádaly ve Staré rychtě kočovné společnosti divadelní, soudobým termínem sumárně označované »komedianty«. Jména, jako Santo Lapis, Belleroti, ukazují na italský původ společností, které na jevišti ve velkém sále Staré rychty předváděly zpěvohry, »Opernspiele«. Jiní přicházeli z Německa s činohrou, tak r. 1675 hrál ve Staré rychtě ředitel Johann Adam Tall s družinou,[14]) čtyři léta později Johann Fessmeier z Eggenberku a Georg Neff z Würzburku, z jejichž představení cituje Schottky část výstupu, který dobře ilustruje společenské postavení tehdejších herců: před olympské bohy přicházejí dva poslové, aby si stěžovali ve jménu herecké společnosti, jednak na malý výdělek, jednak na špatné zacházení se strany pražských obyvatel: »Non possumus intermittere Euch anzudeuten«, naříká si jeden z nich bohu Apolovi, »was gestalten die studenten nicht allein sondern sogar die hand-

[11]) Instrukce z r. 1694.

[12]) Dekret král. české kanceláře purkmistru a radě Starého města z 28. Aprilis 1650. — Rkp. č. 746, fol. 418 p. v.

[13]) Rkp. 478, fol. 38 p. v.

[14]) J. M. Schottky, Prag, wie es war und wie es ist, I., (Prag 1831), str. 222—224.

werksbursch und andere erz-phantasten ihren grimmigen zorn meist über uns auslassen und uns ohne ursache umb die goschen hauen, dass das blut hernach springet. Wann wir demnach dergleichen unverschuldete insolventien zu ertragen gar nicht schuldig und lege naturae davon überhoben seyn, als bitten wir, diese exorbitantien abzuschaffen und uns von solchen esels-scharmützeln zu befreien«. Italská opera s baletem, která vystřídala v první polovici 18. stol. německou činohru a pantomimu, usadila se v rychtě[15]) až do doby zřízení městské divadelní budovy, pro kterou dal staroměstský magistrát r. 1737 za primátora Prandta »auf oftmaliges insistieren und en faveur der allhiesigen noblesse und des ganzen publici« přestavět část tržnice v kotcích.[16]) A ještě o několik let později alternovalo rychetní divadlo s novým operahausem.

Když principál společnosti chtěl v Praze hráti divadlo, musil si nejprve vyžádati povolení od místodržitelství a pak na nájem rychetního sálu musil uzavříti s obcí řádný kontrakt.[17]) Zeměpanské úřady musily někdy zakročovat, když se magistrát pokoušel převésti právo udíleti povolení k hrám na sebe. Tak r. 1713 Staroměstští pronajali rychetní sál divadelní společnosti, která s žádostí u místodržitelství nepochodila.[18]) Sotva však herci zahájili hry, hned druhý den došel na Staré město ostrý přípis, aby okamžitě další představení dali zaraziti, jakožto »unbefugt gestattetes öffentliche spiel... umb so mehrers zu befremden ist, als derlei N. B. in das publicum einlaufende actus nicht von des magistrats, sondern directe von der königl. statthalterei lediglichsten disposition dependiren und dahero auch derselben allein zugestehet zur ausübung solcher lustbarkeiten nach beschaffenheit der conjuncturen die erforderliche licentz zu ertheilen«. Městský hejtman měl dále »erst bemeldten magistrat aber darüber zue rede stellen und seine diesfällige verandtworthung einem königl. gouverno einreichen«. Že uváděná »beschaffenheit der sich äusserenden conjuncturen niemanden als deroselben allein jedesmalen am besten bekannt wäre«, dopomáhalo zeměpanskému úřadu k dalšímu rozšíření povolovací kompetence i na obor, kde znělo až přepiatě a komicky toto odvolávání na politický charakter při udělování licencí. Neboť tak honosné odůvodnění provází dekret, kterýmž i loutková představení »policionell-spiel« spadají do rozhodování gubernia, přesto, že jde o »kleine a geringere schauspiele«. Případ, který jasně ukazuje, že nešlo o věc samu, jako spíš o další instanční rozšíření vlivu královských úřadů.

---

[15]) S rychtou se o divadla dělily menší sály v sousedním domě U zlaté hvězdy a U černého lva.

[16]) J. Vondráček, Přehledné dějiny českého divadla I., str. 12. Lidová osvětová knihovna č. 47 (Praha 1926).

[17]) Rkp. č. 1611, fol. 34 p. v.

[18]) Rkp. č. 765, fol. 20 p. v.

V.

Nájem rychty.

(Do r. 1689. — Pronájem celé rychty. — Rychta v režii obce, měřič placeným úředníkem. — Obnovení nájmů cla. — Způsob získávání nájmů.)

Rozsah nájmu i jeho povaha právní měnily se podle toho, do které míry si ponechávala obec části rychetního hospodářství ve vlastní režii. Podle toho převažoval někdy veřejný charakter měřičova postavení, jindy soukromoprávní stránka jeho poměru k obci. Ve všem vývoji tohoto poměru lze rozeznati několik období. Před vysazením plátěného dovozního monopolu na rozhraní 15. a 16. století byl tam nepochybně ustanoven nějaký hospodář rychty, podřízený šestipánům, a jeho postavení se rovnalo, jak již bylo naznačeno, asi postavení rychtáře uhelného trhu nebo pod. Soustředěním dovozu pláten ze všech pražských měst do Staré rychty úřad hospodáře, tehdy již »měřiče«, nabyl neobyčejné důležitosti. V souhlase s povahou středověkého úřadu měřický úřad byl též veřejnou funkcí, kterou si uchazeč na čas kupoval, najímal. Z nájemní smlouvy mu vyplývala jak práva, tak povinnosti. Povinnosti byly již vypočítány výše, ziskem mu byly měřičné poplatky, které »za práci svou měřič pláten... míti a sobě vybírati bude«, jak jednotlivé dávky z kopy loktů pláten, roušek, nití, z jednoho soudku hřebíků a pod. vypočítává již nejstarší instrukce z r. 1588.[1]) »A mimo to nic vejše sobě osobovati nemá.« Všechny ostatní platy z vozů, míst, ze zboží musil odváděti do šestipanské pokladny. Instrukce o 100 let mladší, která rovněž uvádí příjmy měřiče, mluvíc o »akcidenciích o jarmarcích« a »krom jarmarku«, přináší také první údaj o výši nájemného. Nájemce měřického úřadu byl tehdy povinen »ročně pět set zlatých r. do důchodů ouřadu šestipanského odvozovati«. Tento nájem byl vybírán po splátkách z »akcidencií«, které musil měřič pro sebe i pro šestipány vkládati do zamčené pokladnice. Ovšem v tomto vysokém nájmu bylo již zahrnuto rozšíření nájemcových práv: byl mu v rychtě přenechán vinný a pivní šenk s hospodskými místnostmi. Měřič se nepochybně dosti často snažil zvětšiti tyto úředně omezené příjmy. Měřické instrukce se vracejí k některým jeho pokusům toho druhu. Stala se již zmínka o tom, že avisoval zboží, dovezené mimo dobu jarmarku, jen některým kupcům, jistě za patřičnou odměnu. Instrukce z r. 1687 praví »v tom zpraveni jsme, že by předešlý měřič snad pro svůj privátní užitek handlířům domácím plátna na velkým mazhauze... mezi přespolníma prodávati dopouštěti měl«, a jiných příležitostí, kdy byla zatěžována křehkost jeho lidského svědomí, bylo při velkém peněžním obratu plátěných trhů s dostatek.

Podobně zcela samostatně a nezávisle na rychetním úřadě měřickém byl pronajímán dříve i vinný šenk. »Smlouva v příčině handle vinnýho«

---

[1]) Při tomto údaji a dalších viz přílohu III.

z r. 1610 zmiňuje se, že »jistým osobám do uloženého času takový šenk obecní vín všelijakých na jistý způsob v rychtě Staré, jakožto v domě obecním a v místě výsadním, pronajat jest byl«. Ale v uvedené smlouvě obec poměr nájemce k obci nově upravuje, »majíce toho jisté a zvláštní příčiny, vedle příležitosti, též také nepříležitosti času«. Nepochybně očekávala obec od nové úpravy zvětšení obecního příjmu. Tehdy smluvili městská rada a obecní starší s panem Janem starším Petráčkem z Vokounštejna, jenž byl tehda právě také radním městským, že obec s ním povede rychetní šenk na polovic (»na rovný náklad i zisk«). Šenkýř, kterého si spolupachtýř do rychetní hospody dal, musil složiti v šestipanském úřadě přísahu věrnosti. Z šenku činěn půlletně počet a jiná zařízení výše již uváděná ukazují, že byl z nájemce hospody rovněž udělán zároveň i veřejný orgán, obdobně, jak to bylo s funkcí měřiče pláten. Také v řečené smlouvě je Jan Petráček uváděn »jakožto úředník obecní handle vinného«. R. 1643 změnila obec tuto spolurežii v celkový pronájem: »pro veliký nedostatek obecní zvlášť v těchto vysoce obtížných vojenských příbězích nemožná věc jest předešlým, za dobrých pokojných let se zachovávajícím příkladem a obyčejem k ruce obce takový šenk vína... provozovati, pročež, aby jakýs taký užitek k ruce nyní dotknuté obce, těmi vojenskými neřestmi, jak na důchodích, tak i jinak, znamenitě ztenčené, způsoben býti mohl,« šenk pronajali svému věřiteli Danielovi Voříkovskému z Kundratic, jenž si měl roční nájem strhávati z pohledávky. Zato měl »šenk vína... k ruce a užitku svému... provozovati«.[2])

Tento stav — s uvedenou již změnou, že nájem měřického úřadu byl r. 1687 spojen s nájmem šenku — trval až do r. 1689, kdy se obec rozhodla, že nadále nepovede již rychtu a důchod z plátěného dovozu ve vlastní režii. (Neboť i pachtýři zastávali funkce z úředního titulu a za účasti šestipánů nebo jiných zástupců obce — jako při pronájmu šenku.) 21. dubna t. r. uzavřena smlouva s panem Václavem Felixem Višnoberským, staroměstským měšťanem, kterou pachtýř přejímal »všechny pokoje, komory, krámy a sklepy..., neméně všechen užitek z skládání pláten, jenž posaváde k ruce obce se vybíral a přijímával, též ze všech krámův, míst a stolic, při a okolo rychty ležících a postavených, nejinač, než jak to vše vzáctná staroměstská obec skrze úředlníky šestipanské a měřiče pláten po ty všechny leta pokojně užívali... K tomu taky šenk vín...«[3]) Obec si ponechala pochopitelně soudní svrchovanost nad rychtou, pachtýř neměl »žádného trestati aneb konkusí na strach pro svůj privátní zisk na přestupníky uvozovati«. Vedle zachovávání spravedlivého postupu při jednání se stranami nájemník se zavazoval také nic nového nezaváděti »odkud by potom zvláště po projití času nájemního vzáctná obec těžkost nějakou nésti mohla, nýbrž v tom ve všem tak postupovati, jak by všechno k ruce obce přijímal a pod počtem zůstával«. Nájemce přejímal zařízení podle inventáře a podle něho měl zase vše vydati. Stavební změny

---

[2]) Rkp. č. 327, fol. 389—390.

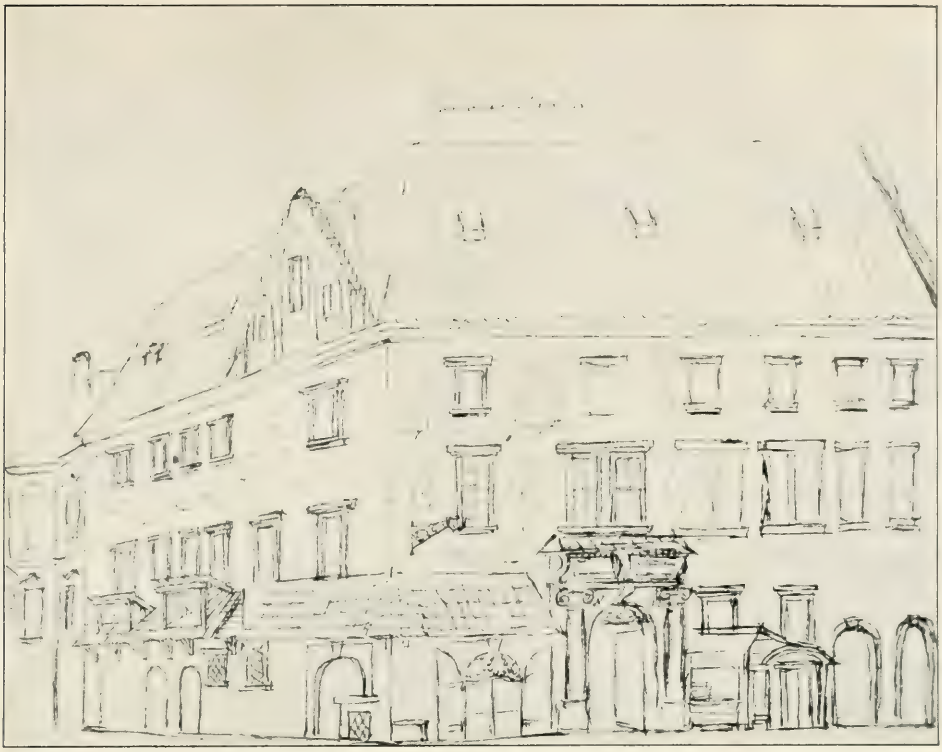
[3]) Příloha III. D.

i změny v úpravě místností byly ponechány na rozhodování šestipánů. Nájemné bylo 1800 zl. r. na rok. Mimo to placeno 75 zl. zmíněných akcidencií šestipanskému úřadu. Způsob placení nájemného jest zajímavou ukázkou tehdejšího účetnictví, které — ještě na samém konci 17. stol. — ukazuje, jak příjmy z jednotlivých obecních objektů nebyly soustředěny v jednu pokladnu, která by měla evidenci a kontrolu celkového peněžního obratu. Tak z nájemného byly části přímo dirigovány na účet některých úřadů, jež tedy vlastně byly rychtou vypláceny. Důležitý je v tom směru § 9 nájemní smlouvy, který vypočítává různé určení platů: »předně jednomu každému panu purkmistru k jeho úřadu patřících peněz po 39 fl. 4 kr., činí za třinácte měsícův do roka v sumě 515 fl. 40 kr.; druhé úředlníkům šestipanským jejich platu každého měsíce 32 fl. 4 kr., činí do roka 424 fl. 40 kr.; třetí úřadu purkmistrského služebníkům též jejich platu měsíčně 8 fl., činí do roka 104 fl.;« zbytek (756 fl.) nájemník měl odváděti »k registrám obecním« na tři termíny, po sv. Vítu, sv. Václavu a po Hromnicích. K zabezpečení nároků staroměstské obce postavil nájemce 2 rukojmí, kteří ručili, »jak osobami, tak i domy svými v nejlepším právním způsobu... nerozdílnou rukou, in solidum«. Jen příjmy z šermířských škol, komediantů a divadel měly se děliti na polovic mezi nájemce a obec.

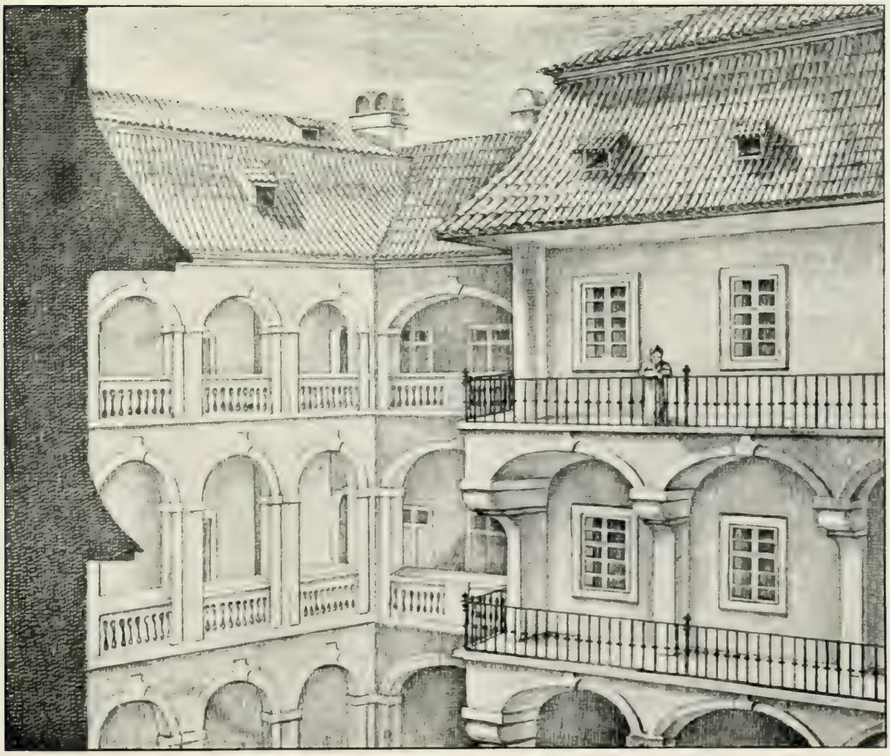
Smlouva byla uzavřena na 4 leta a po jejím vypršení Staroměstští již ji neobnovili, nýbrž další režii rychty upravili zcela nově: všechny příjmy z plátěného obchodu v rychtě i z krámů okolo rychty i všechny vedlejší příjmy z divadel a šermířů soustředila obec do své pokladny. Správcem těchto příjmů stal se opět přísežný měřič, který však byl tentokráte p l a c e n ý m zřízencem. »Roční mzdy a platu se [mu] pasíruje 150 fl.... aby v své povinnosti tím bedlivější byl a důchod obecní v rychtě upřímně zveleboval.« Kromě platu v penězích »zanechává se k jeho vlastnímu užitku šenk vinný i pivní« s hospodskými místnostmi, s bytem a inventářem. O akcidenciích měřiče, o měřičném není v této instrukci z r. 1694 — která vlastně zastupovala smlouvu — již řeči a bylo pochopitelně odevzdáváno spolu s poplatky s míst a zboží k rukám obce. Nyní byly tedy povinnosti měřičovy rozšířeny i na krámy kolem rychty, byl zbaven měřičného (za jehož nájem placeno naposled 500 zl.), zato však dostával plat a ponechán mu výdělek z hospody. Rovněž dědictvím z předcházejícího pronájmu celé rychty zůstalo odvádění platů, které »bude moci měřič rychty bez další certifikací... vydávati«, platy purkmistru a šestipánům. K tomu přibyla naturální dávka odváděná v štůčkách plátna městskému hejtmanu a primátorovi (2 štůčky po 6 fl. a 2 štůčky roušky po 4 fl. po 3 jarmarky), rychtáři a purkmistru, kanceláři a radním písařům po štůčce o svatováclavském jarmarku.

Takto zbyrokratisovaná správa rychty udržela se až do polovice 18. stol. Tak r. 1734 vyšetřuje obec příčinu úbytku cla z pláten, který tehdy poklesal,[4]) a sestupná linie výnosu ze Staré rychty, jak ji k letům 1743, 1744, 1745 zaznamenává konsignace hlavní pokladny městské hospo-

[4]) Rkp. č. 1326, fol. 38.

Stará rychta před poslední přestavbou koncem 18. století.
Současná perokresba univ. prof. Fr. Ant. Steinského.
(Sbírka kreseb Národního musea v Praze.)

Nádvoří Staré rychty v 1. pol. 19. století.
Perokresba Jos. Schütze z r. 1834.
(Knihovna archivu hlav. města Prahy.)

dářské administrace — čísly 1245 fl. 28 kr., 918 fl. 37 kr. a 409 fl. 49 kr. — ukazuje, že nejde o pravidelný nájem, nýbrž o poplatky odváděné rychetním úředníkem-měřičem. (Šestipáni sice ještě stále měli dozor nad rychtou, ale platy soustředila ve své pokladně zmíněná administrace.) Měřič je v této době opatřen titulem »amtmann«.[5])

Avšak toto uspořádání, odpovídající byrokratisující tendenci doby, se neudrželo. Někdy v 2. polovici 18. stol. — datum prvního kontraktu nelze určiti — pronajala hospodářská administrace rychetní clo opět soukromníkům. Roku 1771 byli nájemci Leopold Fischer a Karel Táborský, tkadlec, který připojil téhož roku k nájmu cla i nájem rychetního šenku.[6]) Administrace si ponechala jmenování přísežného zřízence v rychtě i v hospodě, měřiče a šenkýře, kteří však brali plat od nájemců rychty.[7]) Ovšem v případě z r. 1771 kryla se funkce úředního revisora pláten s osobou nájemce Táborského. Konečně r. 1783 — je to náhodou poslední pronájem cla z pláten — vrací se opět nájemná smlouva v téže úplnosti, jak byla uzavírána právě před sto lety.[8]) I omezení volby osoby šenkýřovy a měřičovy rozhodováním administrace ustalo, ustanovoval si je již nájemce sám. V rozsahu svých práv je omezován jen tam, kde by se dotýkala změna veřejného prospěchu: tak nesmí zvyšovat dávky ani podnájmy skladů a bytů, ani měnit ceny nápojů v šenku, nesmí clem zatěžovat transitní zboží a komisní plátna, která byla dovážena pro vojenskou hospodářskou komisi na ošacení vojska (takové zásilky byly opatřeny zvláště vojenským průvodním listem). Na druhé straně veřejná moc mu usnadňovala evidenci o dováženém zboží tím, že obnovila nařízení o skládání zástav v městských branách, které musili kupci deponovati u branných písařů. Kdo by nesložil nebo nemohl složiti dostatečnou zástavu, měl býti v bráně na tak dlouho zadržen, dokud by nepřišel policejní doprovod, povolaný ze staroměstské strážnice, který by náklad do rychty doprovodil. Dalším zajímavým ustanovením je závazek slevy nájemného v případě vypuknutí morové nákazy, když by byl uzavřením městských bran zastaven dovoz. Po zrušení pláteného monopolu byla obcí pronajímána již jen rychetní hospoda, byty a sklady jednotlivě. Při tom byl stanoven nad hospodářstvím v rychtě zvláštní správce »alten gerichts verwalter«, který spolupečetil a podpisoval všechny nájemní smlouvy.

Co se způsobu pronajímání tyče, byla s počátku volba nájemce ponechána volnému rozhodnutí šestipanského úřadu. Ale v pozdější době, kdy se v první řadě hledělo na zvyšování výnosu rychty, byl nájem propůjčován veřejnou licitací. Když se nájem chýlil ke konci, ohlašovala to

---

[5]) Na př. k r. 1752 v rkp. č. 580, fol. 38 p. v. a j. v. — Jeho přísahu viz v příloze V.

[6]) Sbírka listin I.—487.

[7]) Nájemce hospody má: »dem derzeitigen von einer löbl. Würtschafts-administration angestellten Ambtmann in allen billigen Dingen die schuldige Parition zu leisten ...«

[8]) Sbírka listin I.—672.

hospodářská administrace vrchnímu ředitelství ekonomickému při místodržitelství, které rozhodlo o termínu licitace, oznámilo jej magistrátu, jenž měl uchazeče, »die pachtlustigen«, dirigovati do administrace. Tam jim byly oznámeny podmínky a závazky. Svolání se dálo vyhláškami, vylepenými v rychtě i na radnici, a pak i po 3krát otištěnými v novinách.[9]) Licitaci samu řídilo gubernium a zájemci se měli den před licitací dostaviti do bytu toho guberniálního rady, kterému byla věc přidělena, aby se dověděli o hodině dražby.[10]) Dražbě byli kromě zeměpanských úředníků přítomni dva zástupci městské hospodářské administrace a městský pokladník. Při dražbě rozhodovala nejvyšší nabídka. Byl-li mezi licitujícími i dosavadní pachtýř, měl při rovnosti podání přednostní právo. Omezení platilo opět jen pro židy. Zcela byly z možnosti nájmu vyloučeni »jüdische elteste und vorsteher«.[11]) Ale i jiným židovským zájemcům byly činěny obtíže. Tak se hlásili r. 1777 mezi »pachtlustigen« i dva židé. Hospodářská administrace jim však oznámila, »wienach man hierorts wichtige anstände fiende, die juden zu dieser pachtung des privilegierten niederlagsrechts zuzulassen«. Ale poněvadž nemohla o tom rozhodnout, odkázala žadatele na oberdirekci. Situaci rozřešila okolnost, že »meistbietend« byl křesťan.[12]) Když byl nájem přiklepnut, vyhotovila administrace nájemní smlouvu ve 2 exemplářích, jeden si ponechala pro sebe, druhý vydala pachtýři. Při tom složil nabyvatel do pokladny administrace příslušnou kauci (na př. r. 1783 2000 zl.).[13])

Doba nájmu kolísala v různých dobách od 2—6 let. Když chtěla jedna s obou stran smlouvu vypověděti před vypršením lhůty, byla povinna oznámiti to druhé straně půl roku předem.

VI.

Výnos rychty.

(Kolísání výnosu. — Výnos v 18. stol. — Nájmy v 19. stol.)

»Paměť extraktu důchodův peněžitých, náležejících do ouřadu šestipanského v Starém městě«, z r. 1611—18[1]) vypočítává mezi jiným, ač bez údaje peněžitého příjmu, tato záhlaví: »Předně každého týhodne přijímá se... ze školy šermířské, když držána bývá. — Jarmark o Hromnicích, v rychtě z míst, kde se plátna prodávají, od truhel, od vozův, na

---

[9]) Administrace zapsala do svého protokolu, že dala »den gewöhnlichen Lizitationszettel gehörig anheften und es auch in das Zeitungs- und Wochenblatt eindrucken zu lassen«. Rkp. č. 583, fol. 127 p. v. (r. 1777).

[10]) Toto obtěžování pachtýřů ke guberniu souviselo s tím, že vyhláška bývala vyvěšována měsíc před licitací a dotyčný guberniální rada se nevázal předem určitou hodinou, když si to tímto způsobem mohl zaříditi pohodlněji.

[11]) Rkp. č. 577, fol. 155 p. v.

[12]) Rkp. č. 583, fol. 128 p. v. — 129 p. v.

[13]) Rkp. č. 585, fol. 32.

[1]) Rkp. č. 478, fol. 42—44.

nichž plátna extraordinárně přivážejí. — T r h o sv. Vítu, z míst v rychtě, od vozův. — J a r m a r k o sv. Václavu, v rychtě z míst, od vozův. — P l a t n á j e m n í, v rychtě ze sklepův a pokoje." K tomu přistupoval výnos z šenku nebo jeho nájmu, vše konečně vystřídáváno výnosem nájmu celého objektu se všemi jeho důchody. Pochopitelně se tento výnos měnil, ustaloval a opět poklesal tak, jak na něj průběhem doby působily hospodářské i politické změny poměrů. Rovněž nelze ho v jeho pohybu a rozsahu vždy sledovati; závisí to na poměru obce k rychetnímu nájemci, úředníku. Pokud nebyla pronajímána rychta celá se všemi užitky, anebo aspoň ve dvou hlavních skupinách (rychetní clo a šenk), nelze výšku výnosu vůbec kontrolovati. Instrukce, připojené v přílohách, uvádějí sice detailně taxy cla i měřičného z každé kopy různých druhů plátna i nití, platy z míst atd, ale o vyúčtování měsíčním ani výročním pro starší dobu záznamy se nezachovaly. A tak až do polovice 18. stol. nejsou data celkového výnosu po ruce.

Jen dva údaje ze starší doby zaznamenávají částečný obecní příjem: nájem šenku v r. 1643 činil 200 zl.[2]) a instrukce měřiče pláten z r. 1687 mluví o nájemném 500 zl. rýnských za měřický úřad. K tomu ovšem je třeba připočísti si platy z míst, nájmy krámů kolem rychty a clo ze zboží, jak to taxativně instrukce uvádějí. Musí se tu vystačit jen s úvahou, že plátěný obchod z venkova i z ciziny, zvláště z Německa (Saska, Slezska, Lužice), byl velmi čilý, a monopolisací soustředěn do Staré rychty, přiváděl tak celý proud velkého dovozu pod poplatnickou příslušnost staroměstské obecní pokladny.

Největší pokles výnosu zaznamenalo pochopitelně období třicetileté války, kdy »rychta Stará aneb šenk vinný, poněvadž peněz žádných před rukami nejní, velmi na skrovnosti jde, neb velikým vydáním po ta léta na soldáty a kaladou[3]) mince ty oba handle, solní i vinný, nemohou zase napraveny býti«.[4]) Rovněž pozdější války, období nakažlivých nemocí, kdy hranice země nebo města byly uzavírány, působily pravidelně pokles výnosu rychty. Zmenšení užitku z rychetního šenku vrací se na př. ještě r. 1734 v takové míře, že »měřič pláten... obci žádný užitek nedával«, ačkoli »předešle 200 fl. ze šenku užitku se dávalo«.[5])

Obec se snažila často o zvětšení příjmu tím, že se opětovně pokoušela zvýšiti samovolně některé dávky v rychtě vybírané. Tak na př. r. 1674 musila zakročit česká královská komora, když »v rychtě staroměstské v čas jarmarků nové clo z pláten zaraženo a skutečně vybíráno bylo«. Obec se hájila, »že by peníze, prostředkem téhož nového cla vybrané, zase větším dílem k obecnému dobrému a pro vychování mušketýrův, tu

---

[2]) Rkp. č. 327, fol. 389.

[3]) Bankrot způsobený znehodnocením peněz mincovními patenty z r. 1623. O. O l i v a, Finanční následky kalady. Numismatický časopis čsl., roč. IV. (1928), str. 25 a sl.

[4]) Sbírka listin I.—175/10.

[5]) Rkp. č. 1326, fol. 38.

při dotčené rychtě o jarmarcích k přetrhování všelikých pojíti mohoucích různic ustanovených, obrácené [býti měly], ostatek pak takových peněz celných do kláštera eleemosynae loco dáváno [!] býti mělo [!]«. Ale všechno toto »předstírání« nebylo Staroměstským nic platné, musili nové clo ihned »docela kasírovati..., poněvadž zaražení takového nového cla proti právům a zřízení zemskému patrně čelí a skrze takové prv nebývalé exakcí komercia by ztenčena býti, tudíž pak i J. Mti cís. regalia ucházeti mohly«.[6]) Hlavně poslední důvod správně motivuje, proč se i příště takové pokusy o zvýšení cla nepotkaly s úspěchem, zvláště tehdy, kdy merkantilistické názory začly míti velký vliv na úpravu různých administračních zařízení.

Měly-li taxy v instrukcích z 16. a 17. stol. tendenci vzestupnou, znamenají taxovní nařízení 17. stol. obrat k horšímu, k horšímu se stanoviska obecní pokladny. Jako doplněk k stanoveným dávkám, které jsou zřejmé z přiložených instrukcí, může na př. sloužiti dekret z r. 1736, který uvádí že do toho roku bylo stanoveno clo z kopy plátna 3 krejcary, z kopy roušek 7 kr., mezulánu 2 kr. Dekret clo ještě snižuje;[7]) zároveň zrušen měřický poplatek.

Clo	Instrukce z r. 1687	Instrukce z r. 1694	Clo do r. 1736	Po r. 1736
z kopy plátna	6 — 9 kr	7 — 11 kr	3 kr 3 d	3 kr
z kopy závojů	9 kr	11 — 14 kr	7 kr	6 kr
z kopy mezulánu	6 kr	4 kr	2 kr	1 kr 3 d

Rokem 1743 dostává se nám prvního celkového stanovení rychetních příjmů. Konsignace, kterou pořídila hlavní pokladna hospodářské administrace, uvádí výnosy z let 1743—1745. Při odhadu ceny rychty r. 1752 vypočítává se příjem z jednotlivých položek příjmu za rok 1750, pak ještě nájmy z let 1771, 1783 přinášejí celková data, která pravidelněji lze sledovati teprve od let devadesátých. Pro přehlednost jsou sestavena v tabulku.

V letech	1743	1744	1745[8])
Před r. 1789 clo + skladné			
Šenk			
Činže			
Celkový výnos	1245 fl 28 kr	918 fl 37 kr	409 fl 49 kr

V letech	1750	1771	1783	1793
Před r. 1789 clo + skladné	107 fl 13 kr			
Šenk	240 fl			150 fl
Činže	84 fl 40 kr			
Celkový výnos	431 fl 53 kr	1900 fl nájmu	2425 fl nájmu	

[6]) Rkp. č. 753, fol. 44 p. v. [7]) Sbírka listin I.—303.

[8]) Nelze zjistiti, pokud byly do těchto skutečně nízkých sum opravdu za-

V letech	1798 před přestavbou	1800 po přestavbě	1808	1809
Skladné z pláten + nájmy sklepů	994 fl 17 1/2 kr	810 fl	650 fl 47 kr	425 fl 45 kr
Šenk				
Činže	951 fl	1950 fl		
Celkový výnos	1945 fl 17 1/2 kr	2760 fl		

V letech	1810	1811	1812	1813
Skladné z pláten + nájmy sklepů	419 fl 57 kr	319 fl 39 kr	313 fl 52 kr	842 fl 11 kr
Šenk				
Činže				cca 1500 fl
Celkový výnos				

Roku 1815 byla Stará rychta odhadnuta na 55.000 zl.[9]) Hypotekárně byla zatížena 45% (dluhy vinkulovány t. r. v sumě 24.862 fl. 26 kr.).

Když bylo zrušeno rychetní clo z dovážených pláten, přesunulo se těžiště výnosu jednak na skladné ze sklepů a skladišť, kam si cizí pláteníci rádi deponovali zboží pro rozsáhlost místností, bezpečnost a jistě i z tradice, vížící se na dříve nucené skladiště pláten. Položka skladného figuruje proto i v 19. stol. dosti vysokými ciframi. Jednak staly se novým zdrojem příjmů místnosti, změněné na obývací, které byly pronajímány. Posloužily k tomu především prostory I. a II. poschodí, dále pak komory a pokoje, které dříve sloužily k uložení menších zásob, pokud cizím kupcům zbyly po jarmarcích. Činže, požadovaná za jednotlivé místnosti nebo byty, lišila se podle jejich umístění i podle toho, jak dovolovaly poměry udržovati ji na míře, pokud možná, nejvyšší, o což se hospodářská správa vždy starala. Tak chtěl na př. r. 1808 magistrát učiniti velmi radikální pokus o zvýšení nájemného výnosu. Měl v plánu všem partajím dáti výpověď a pak skladiště a byty vydražit. Ale gubernium žádost o povolení k této akci s veškerou rozhodností zamítlo. Své záporné rozhodnutí zdůvodňovalo především tím, že tímto nájemním způsobem »die ohnehin theuern miete noch höher hinaufgetrieben würden«. U skladů by to mělo následkem zdražení zboží, které je v nich ukládáno, aby se kryla obchodníkům zvýšená režie. Mimo to by se prý to mohlo státi příkladem i pro soukromé majitele domů při pronájmech. A ještě i tehdy se vracel protižidovský motiv: při dražbách by si získali nejvyšším podáním byty a sklady většinou židé, »wodurch nicht nur der christliche handelstand zurückgesetzt, sondern auch aufsehen beim publikum erregt würde«.[10])

Byty magistrát pronajímal buď smlouvou na několikaleté období (to chránilo nájemníka proti zvyšování činže) nebo bez kontraktu s oboustran-

---

hrnuty příjmy všech druhů rychetního výnosu. Možná, že na př. šenk byl započítáván jinde.

[9]) Sbírka listin I.—800/7.

[10]) Sbírka listin I.—1127/33 (1808 červenec 8.).

nou volností výpovědní. Nájmy hlásil magistrát pokladně a stavebnímu úřadu, aby si o tom učinily záznam. Ovšem změna činže musila vždy býti předem povolována guberniem. Partaje skládaly činži čtvrtletně (dříve půlletně) předem a mohly nájem vypovídati rovněž ve čtvrtletních lhůtách. Byly pronajímány buď celé byty (skupiny místností, příslušenství) nebo jednotlivé pokoje, skladiště, sklepy, půdy. Stavební dozor a opravy náležely obecnímu úřadu stavebnímu. Když nájemník něco opravoval (s vědomím obce) na svůj náklad, byla mu přiměřeně činže snižována. Porovnání jednotlivého nájemného, jak stoupalo a klesalo, je možné jen v menších časových úsecích. Neboť původně byly byty označovány někdy polohou, někdy jménem předcházejícího nájemníka a teprve koncem prvního desítiletí 19. stol. bylo zavedeno číslování bytů (ne místností). Tím však, že byt byl někdy o některou místnost rozšířen, tu zas zmenšen — jinak by nebylo možné u některých bytů vysvětliti nápadné rozdíly činže — opět nelze sledovati platební vývoj v detailu. Zato je dobře znatelná, a je též informativnější, celková tendence a vlivy, které na ni působily.[11]) Zprvu linie nájemného stále stoupá. Obec se snažila udržeti činže na míře nejvýš snesitelné. Stoupnutí nájemného r. 1805 dosahuje někde až 80%. Čtyři léta nato povolil oberstburggrafenamt magistrátu další zvýšení činží v krámech a hospodě.[12]) Státní bankrot v r. 1812 stoupnutí nájemného ještě popohnal. 31. lednem t. r. je datován přípis gubernia, kde se motivuje povolení zvýšiti činže v obecních domech: »da die erhöhung der mietzinse in den gemeindehäusern von lichtmesstermin 812 an auf die art, wie sie der magistrat... bemesset, in vergleich mit den gegenwärtigen verhältnissen nicht überspannt erscheint, so hat die landestelle beschlossen, sie mit dem beisatz zu genehmigen, dass, wenn in der folge das dermal ganz gestörte verhältniss des durch einlösung der bankozetteln kursierenden neuen papiergeldes mit dem konvenzionsgelde und die hieraus folgenden unnatürlichen preissteigerungen durch fortsetzung der hierauf wohltätig wirkenden finanzoperazionen behoben werden, auch die erhöhten zinse wieder verhältnismässig herabzusetzen sein werden.«[13]) Ovšem k tomuto snižování obec se nemohla odhodlat, ale ponechávala činži na stejné výši, a naopak ještě ji někdy zvyšovala, tak r. 1815,[14]) a to tak vytrvale, že znenáhla nenacházela nových nájemníků. Stále častěji se stávalo, že některý kvartál zůstával byt neobsazen, někdy i půl roku bezvýsledně visela vyhláška o volném bytě na vratech rychty. Konečně v r. 1822—24 byla obec nucena »in berücksichtigung der jetzigen misslichen handelsverhältnisse... bei dem gegenwärtigen allgemeinen stocken der handlung«[15]) upustiti od svých činžovních požadavků. Sestup

---

[11]) Materiál dodala sbírka listin I.—1127, 1200, 1212, 1222, 1226, 1254, 1276, 1352, 1388, 1457, 1496, 1530, 1571, 1592, 1639, 1669, 1712, 1754, 1783, 1812, 1858, 1903, 1944, 2004, 2048.

[12]) Sbírka listin I.—1457/1.

[13]) Sbírka listin I.—1570.

[14]) Průměrně o 30%. Sbírka listin I.—1638.

[15]) Sbírka listin I.—1944/11. 13.

byl tak náhlý, že se někdy nová činže rovnala až 28% původní.[16]) Jakmile však tísnivá situace jen trochu polevila, nastalo opět zvyšování nájmu, od r. 1829 — o 8—15%.[17])

Činže byla stále různá podle velikosti i polohy bytu, místnosti. Roku 1798 placeno za krámy a skladiště od 7—120 fl., za velký sál 38 fl., za malý sál 36 fl., za šenk 100 fl. Začátkem 19. stol. až do počátku dvacátých let placeno 40—500 (i 1100) fl. v. m. Při poklesu činží v r. 1823—24 pohybovala se výše nájemného u skladišť od 40—200 fl. k. m. Roku 1829 dostupoval opět až do 340 fl. Byty byly nejdražší v I. patře, kde průměrně placeno z největšího, jenž býval pronajímán purkmistrovi, 500 fl.

Ze začátku 19. stol. je zato zachováno několik dat o celkovém výnosu nájemného za byty i skladiště:

		v. m.	k. m.
roku 1808 vybráno	. . . . . .	3934 fl. 17 kr.	
» 1809 »	. . . .	4066 fl. — kr.	
» 1815 »	před zvýšením .	4442 fl. — kr.	
» 1815 »	po zvýšení . .	5740 fl. — kr.	
» 1820 »	. . . .	8225 fl. 45 kr.	525 fl. — kr.
» 1821 »	. . . .	7047 fl. — kr.	755 fl. — kr.
» 1822 »	. . . .	6779 fl. 30 kr.	737 fl. 30 kr.
» 1826 »	. . . .		2905 fl. 18 kr.
» 1829 »	před zvýšením .		2429 fl. — kr.
» 1829 »	po zvýšení . .		3224 fl. — kr.

VII.

Stavení Staré rychty.

»Curia Vetero — Pragae olim erat, ubi nunc Antiqua Richta vocatur. In hac Pragenses anno 942 Boleslaum Saevum, ducem Bohemiae, convivio exceperunt, cum ipso primores civium mensae assederunt et ipsum ad meliorem frugem, quod posthac melius rem Christianorum promoverit, adduxerunt«.[1]) Ani tento Hammerschmidův příspěvek k slávě rychty není než částí legendární glorioly, která kdysi i sv. Ludmilu činila zakladatelkou památné budovy. Ale již z právní povahy rychty vyplývá, že souvisela se samými počátky města, a tak lze datum původní stavby bezpečně posunout zpět až před polovinu 13. stol. Je snadno pochopitelné, že se z původní stavby nezachovalo nic, nebo skoro nic — románská provenience některého zdiva ve sklepích není dosud bezpečně prokázána. Přestavby, které měnily strukturu i vzhled Staré rychty odkazují nás pro starší dobu na nepřímé zdroje informací: pomocí několika písemných zpráv je částečně možno rekonstruovat prostory rychty spíš úvahou, k jakému účelu byly určeny.

[16]) Sbírka listin I.—1903/8; tak na př. pokles z 350 fl. na 100 fl.

[17]) Sbírka listin I.—2098.

[1]) J. Fl. Hammerschmid: Prodromus gloriae Pragenae (Vetero-Pragae a. MDCCXXIII) str. 565.

Tak jako při stavbě pozdější radnice, i u rychty byla nepochybně postavena zároveň věž, která zdůrazňovala nejen mocenský význam vládní budovy, ale měla pro tehdejší dobu i faktickou cenu. Děje se o ní zmínka r. 1430.[2]) Ještě r. 1793, v době Schallerově, stála. Teprve poslední přestavba na samém konci 18. stol. ji odstranila. Pro celou dobu, od husitských válek až do 18. stol., není pak již o stavebních dějinách zpráv. Jen datum první velké přestavby r. 1588 zachovalo se v Schallerově citaci,[3]) když připomíná nápis, ještě v jeho době viditelný nad vstupem do rychty: »Senatus populusque Vetero-Pragensis has aedes gratae posteritati renovat MDLXXXVIII.« Spisovatel rovněž uvádí, že sám ještě znal na čelní zdi rychty staré fresco, které zobrazovalo boj křesťanů s pohany za kněžny Drahomíry.[4]) Obraz byl při opravách r. 1782 zabílen. K přestavbě toho roku vztahuje se i přípis Pražanů král. české komoře, v kterém oznamují odběr štukového kamene na okenní obruby a zábradlí na schody z kamenného lomu v Horoušanech (okr. Čes. Brod).[5]) Z té doby pochází nepochybně i nápis, který veršem vysvětloval původ jména ‚rychty'.[6])

V ostatním nezbývá, než přizpůsobovat v představách obraz rychty

---

[2]) Rkp. č. 2102, fol. CCCXV p. v.: »domus,... que sita est post turrim domus judicis...« Hammerschmid i Hájek opatřují věž rychty velmi úctyhodnými daty vzniku i osudy.

[3]) J. Schaller, Beschreibung der königl. Haupt- und Residenzstadt Prag. III. (Prag 1796.) str. 597.

[4]) Též Hammerschmid na uv. m.

[5]) Horoušany náležely k přerovskému panství, které dříve patřilo obci pražské a r. 1547 připadlo konfiskacemi královské komoře. — Arch. m. vn. St. m. P. 124/156.

[6]) Arch. m. vn. St. m. P. 124/23 (list 8). — »Nápis, kterýž se na domě obecním, Rychta řečeným v Starým městě pražským zaznamenaný vynachází.

Vědět žádáš, proč dům tento rychta sluje
a slušně, neb důvod pravdu stvrzuje:
časem prvotním rychtář zde jest býval,
lid veškeren spravujíc, právně soudíval,
až po letech, když dům radní nynější
vystavený byl k soudům příhodnější,
starožitnost všech práv zde pominula,
širší místo obci této zpevnila.
Když pak tento dům takměř pustý jest stál,
různo lezouc [!], k voboření pospíchal,
obci pražské k velikému pohodlí
časně správcové města jej vyzvedli,
jakž mohli nejpodstatněji vzdělavše,
nákladův ni práce nelitovavše,
zdraví by v něm bylo všem bezpečnější,
hojný oužitek obci i stálejší,
by v něm přespolní pohodlnost měli,
ej, kdo by těšiti v tom se neměli,
jakž potom to vše skutek ukáže,
lepším ziskem když túž zvolnost prokáže.«

potřebám života, který v ní proudil. Stavení mělo klenutý vjezd, prostranný dvůr se studnou, po stranách velká i menší skladiště, krámy, boudy, kolny, stáje, šenkovnu s vinnými a pivními sklepy. Ve věži vězeňské komory, klenutá schodiště vedla do vyššího poschodí, které bylo vroubeno sloupovou pavlačí, hledící do dvora — vtírá se při tom představa ungeltního dvora — a nahoře sály, komory, skladiště, pokoje a kancelář rychetního úředníka. Inventář, pořizovaný při povolení posledního nájmu r. 1783,[7]) svědčí aspoň částečně o vnitřní úpravě: krámy mají křídlové veřeje, pobité železem, silnými mřížemi jsou opatřena všechna, i ta nejmenší okna, výpočet zámků, závor a závěrových řetězů zdůrazňuje charakter bezpečné kupecké pevnosti. Zámky nejsou jednoduché, dveře i okna jsou mimo to okovány. Jinak všude kámen a klenba. Cihly se dostávají do rychty snad teprve poslední přestavbou, která začala asi v 70 letech 18. stol. a skončila po r. 1800; byla zevním doprovodem správních i hospodářských změn života v rychtě, jak je josefinské reformy vnesly do veškeré obecní organisace a správy.

Původní pozdně renaissanční stavba po radikálním zásahu josefinské přestavby vlastně zmizela. Jen portál s jonskými sloupy a těžkými volutami, které hlásí již první nárazy italského baroka,[8]) zbyl z původního stylu façady. Za Josefa II. byl snesen štít na façadě do ulice Na můstku a vztyčen za to nynější trojúhelníkový do Rytířské ulice. Na něm umístěn plechový znak Starého města, platný už pro všechno město, který jistě již dříve — ať z téhož materiálu nebo ve skulptuře — označoval tento obecní dům. A teprve tato poslední fáze života rychetní stavby zachovala se jak v přesném popise, tak i ve skutečnosti nedošla již hlubších změn. Detailní popis a výpočet všech prostor v rychtě přináší protokol odhadní komise, sestavený 17. května r. 1800 po přestavbě téměř již dokončené.[9]) Postupuje výčtem od přízemku až do 2. patra a všímá si podrobně i stavebního materiálu i způsobu stavby (klenutí a pod.).

»Im Jahr 1800 den 17. Mai ist zu Folge Dekret eines löbl. Prager Magistrats die gerichtliche Abschätzung des im 1ten Hauptviertel sub N. C. 312 liegenden. der Prager löblichen Gemeinde angehörigen Alten Gerichtshauses in Beisein deren hiezu abgeordneten Commisarien....

Das Haus in sich selbsten ist zwei Stock hoch, beim Eingang eine gewölbte Einfart, mit Steinen gepflastert, darinnen ein mittelmässiger Hof, durch welchen ein gemauerter Kanal geht in den vordern Teil, unterirdisch eine[!] Warenniederlagskeler, an der rechten Seite in[!] Hof zwei aufeinander mit Quaatersteinen gewölbte Keller, alle mit Steinen gepflastert, in jeden[!] Abteilungen von Latten, an der rechten Seite der Einfart ein grosses Niederlagsgewölb mit Pflasterfussboden, darneben zwei Handlungsgewälber[!] mit einen[!] Durchgang gegen den Hof, alle mit Ziegeln gepflastert, gegen Hof ein

[7]) Sbírka listin I.—ad 672.

[8]) »Ein ausgesprochenes Werk des italienischen Frühbarocks« nazývá je O. Pollak, Studien zur Geschichte der Architektur Prags 1520—1600. Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses, B. XXIX. Heft 2. (Wien-Leipzig 1910.) str. 152.

[9]) Sbírka listin I.—1127/2.

grosses gewölbtes Vorhaus samt Küche, beide mit Ziegeln gepflastert, nebst einen[!] derbei Speisgewölbe, eine Schänkstube mit Alcove[!] und Nebenzimmer gewölbt, mit Bretterfussboden, neben denselben ein grosses Niederlagsgewölb mit Ziegeln gepflastert, dann eine gewölbte Schupfen [mit] Lattenabteilungen und Steinen gepflastert, darinen ein gemauerter Brunnen mit Pumpen und 2 gewölbte Abtritte mit Ziegeln gepflastert, an der linken Seite von [!] Ecke zwischen den[!] Kohlmarkt und Brückel ein Kaufmannsladen mit zwei Eingängen, zwei Zimer[!] mit Fussboden und Küche, ein Gang, alles gewölbt und mit Ziegeln gepflastert, gegen den[!] Brückl fünf Handlungsgewölber[!] mit Ziegeln gepflastert, über welche nebst denen zwei rechts gelegenen Gewölbern ein blechernes Vordach auf eisernen Stüzen, wider[!] gegen den Hof 2 grosse und ein kleines Niederlagsgewölb mit Ziegeln gepflastert. In den[!] ruckwertigen Theil über Quere zwei grosse Niederlagsgewölber[!], das eine mit Ziegel, das andere mit Stein gepflastert, darneben noch ein grosses Gewölb mit zwei Eingängen und inwendig mit Latten abgetheilt, dann weiter eine gewölbte Hauptstiege in den ersten Stock, oben ein gewölbtes Vorhaus, ringsherum eine auf Tragsteinern[!] gewölbte Pawlatschen mit eisernen Gittern*) versehen, unten mit Ziegeln gepflastert, gegen der Kholmarktsgasse sechs spatiose Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, ruckwerts noch ein derlei Zimmer, Küche, Vorhaus und Speisgewölb mit Ziegeln gepflastert, an der rechten Seite ein Vorzimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, darneben derlei Küche mit Ziegeln gepflastert und ein Speisgewölb auch mit Ziegeln gepflastert. Gegen den Hof drei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, wider[!] eine kleine Küche und Speisgewölb, beides mit Ziegeln gepflastert, darneben 4 Abtritte. An der linken Seite gegen den[!] Brückel ein Vorhaus mit Ziegelpflaster und eine Ka[m]mer mit Breterfussboden, beide mit Rohrboden, vier Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, zu diesen eine Küche, Vorhaus und eine Speisekammer mit Rohr und Ziegelpflaster. In den ruckwertigen Teil des Gebäudes, welches noch nicht ganz vollendet, eine gewölbte Stiege, derlei Vorhaus und Küche, alles mit Ziegeln gepflastert und zwei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, wider[!] ein Vorhaus mit Küche und Speisgewölb mit Rohrboden und Ziegelpflaster, dann drei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, noch ein Vorhaus mit Küche und Speisgewölb, mit Ziegel gepflastert und zwei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden. In den[!] zweiten Stock eine gewölbte Stiege, oben ein Vorhaus mit Rohrboden und Ziegeln gepflastert, innen eine Abteilung von Brettern, gegen der[!] Gasse sechs Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, ruckwerts noch ein derlei Zimmer, eine Küche und Speisgewölb mit Rohr und Ziegelpflaster, in den Hof ringsherum eine auf Tragsteinen gewölbte Pawlatschen mit eisernen Gegittern[!] versehen, unten mit Ziegeln gepflastert, an der rechten Seite gegen den Hof ein Vorzimmer mit Bretterfussboden, eine Küche und Speisgewölb mit Rohrboden und Ziegelpflaster und 3 Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden; ruckwerts eine kleine Küche und Speiskammer mit Rohrboden und Ziegelpflaster, darneben 4 Abtritte mit Rohrboden und Ziegelpflaster; linker Seite ein Vorhaus und Speiskammer mit Rohrboden u. Ziegelpflaster, gegen den[!] Brückl vier Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, oben zu diesen gegen Hof eine Küche, Vorhaus und Speiskammer mit Rohrboden und Ziegelpflaster. Eine gewölbte Stiegen in ruckwertigen Teil des Gebäudes im 2ten Stock, oben ein Vorhaus mit Küche und Speiskammer mit Rohrboden und Ziegeln gepflastert, dann zwei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, wieder ein Vorhaus und Küche mit Speiskamer mit Rohr und Ziegelpflaster, dann drei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, darneben noch ein Vorhaus mit Küche und Speiskammer mit Rohr und Ziegelpflaster,

---

*) Psáno »Gegittern«.

wider [!] zwei Zimmer mit Rohr- und Bretterfussboden, weiter eine gewölbte Stiege auf den Boden, der Boden durchaus mit Ziegeln gepflastert, worinn 9 Abteilungen von Brettern. Über das ganze Haus ein französischer verschwelter Dachstuhl mit doppelten Ziegeln, inn- und auswendig blecherne Kehlrinnen, wie auch unter den Dachtropfen blecherne Röhren mit eisernen Stüzen versehen.«

Protokol, podepsaný dvěma odhadními komisaři, dvěma přísežnými staviteli a přísežným tesařem, stanoví odhadní cenu na 55.000 fl., »da das haus beinahe ganz neu aufgebauet ist, als auch der schönen lage wegen«.

Jak zřejmé, byla přestavba velmi důkladná; zmizely oba sály (velký, divadelní, i menší) a skladiště i kancelář v I. patře změněny na obytné místnosti. Větší prostory byly nepochybně přepaženy a k bytům zařízeno i příslušenství. Jen přízemek byl asi nejméně přestavbou dotčen: podzemní sklepy, 4 velká skladiště a mnoho menších, krámy a šenk byly dědictví předešlé, slavnější epochy Staré rychty. První a druhé patro s 23 a 21 pokoji (z toho bylo v I. p. 6 pokojů velkých) změnily tuto část budovy v obecní činžovní dům.

VIII.

Stará rychta v 19. stol.

(Byty v rychtě. — Pláteníci. — Hospoda.)

Jestliže dovedl rušný obchodní život učiniti z rychty vyhledávané středisko, nejen pro obchod, nýbrž i pro ty příležitosti, kdy mělo dojíti k nějaké veřejné proklamaci[1]) nebo schůzce[2]) a pod., rychta podržela část této přitažlivé moci i tehdy, když již nenapomáhal ani její tržní monopol, ani ostatní výsadní postavení. Spolupůsobila tu jednak síla tradice, která přiváděla venkovské obchodníky pod starý známý krov, jednak technické vybavení rychetní budovy, jejíž sklepy a skladiště lákaly prostorností a bezpečností. Zalidnění budovy doplňovaly konečně pronajímané byty.

Byty větší i menší zaplňovaly celé I. a II. patro. Při jich pronájmu měli přednostní právo magistrátní úředníci a zřízenci. Tak se nalezne mezi obyvateli malých bytů obecní kočí, soudní (magistrátní) sluha a pod. V I. patře jsou to magistrátní radové a velmi často sám purkmistr (na př. tam bydlil purkmistr Josef Kirpal, Petr Sporschil a j.), jenž byl obyvatelem Staré rychty. Purkmistrovi, který měl právo zvoliti si byt v kterémkoli obecním domě, musely býti na jeho přání v rychtě uprázdněny obytné místnosti, i kdyby byla celá nájemníky obsazena. Rovněž když se ucházel o byt některý mag. rada, býval rušen třeba i nájem

---

[1]) R. 1710 byly v rychtě čteny žebrácké patenty »bei samentlicher Convozierung aller Bettler im Alten Gericht«. (Týkaly se nošení t. zv. »Stadtzeichen«, jimiž se měli odlišiti pražští žebráci od venkovských, kterým zakázán příchod do Prahy.) Sbírka listin I.—261/1.

[2]) R. 1620 sešli se ve Staré rychtě smluvčí ve sporu Starého a Nového města. Sbírka listin I.—63/13a.

právě uzavřený, jako na př. r. 1824 vrácen závdavek nájemného soukromníku a uzavřena nájemní smlouva s magistrátním radou, poněvadž »ein magistratsmitglied vor jedem fremden einwerber den vorzug verdient«. Náhodou najímal zmíněný rada právě byt bývalého purkmistra a musel se zavázat, že se ihned vystěhuje, jakmile by bylo bytu pro příštího purkmistra potřebí.[3])

Některé místnosti, a zvláště v pozdější době k tomu docházelo stále častěji, byly na čas okupovány některými obecními úřady. Jedna z nejstarších zmínek najde se v r. 1827, kdy bylo »gewölbe No 33 der buchhaltung der k. privilegierten städte zur aufbewahrung der alten akten . . . überlassen«.[4]) Při postupujícím rozčlenění správy města a vzrůstající potřebě nových úřadoven byly, podobně jako v jiných obecních objektech, zabírány nové a nové místnosti k veřejným účelům; r. 1848 byla v rychtě městská účtárna, později přibylo ředitelství chudinského ústavu, ústav pro zprostředkování práce a jiné, které byly vystřídávány a doplňovány novými referáty a úřady, které konečně zabraly Starou rychtu celou.[5])

Vedle obytných místností zůstala v rychtě skladiště; nahoře půdy a obilní sýpka (špýchar),[6]) dole kůlny, síně a sklepy. Ty sváděly do rychty bývalé nucené zákazníky, pláteníky z Litomyšle, Hlinska, Skutče, České Třebové, Ústí n. Orlicí a odjinud. Tuto skládku, nyní již dobrovolnou, vedla obec ve vlastní režii. Ustanovila k její správě kontrolora (s dlouhým titulem: »leinwandniederlagsgebührrechnungsverwalter«), který s »hausknechtem«, sobě přiděleným, dozíral na rychetní sklady a jejich výnos. Za správné vykonávání úřadu skládal k rukám obce 100 zl. kauce. Když přivezl obchodník zboží do rychty, kontrolor nejdřív poznamenal každou truhlu plátna »běžícíma aritmetickýma numerama« a zároveň na ni napsal datum, kterého dne byla uložena do skladiště. »Pak plátno u přítomnosti vlastence a hausknechta přepočte a do oučtovní knihy vnésti povinen bude.« Mimo to si do svých register zapisoval »jméno a domovní místo toho, kterej to plátno složil, pak vejnos platu, rok a den počatého složení«. Na zaplacené skladné vydával kontrolor stvrzenku, paletu, která byla oddělitelným ústřižkem, připojeným k té stránce kontrolní knihy, kam byla data dotyčného obchodníka zapisována. »Která pak truhla již přes měsíc v gwölbu by se vynacházela, tak to numero, den jejího složení, které na takové napsáno jest, u přítomnosti vlastence se zhobluje a na takovou zas nové numero, rok a den nového numerírování se napíše, patřící plat od složení plátna se vezme a v počtě tak, jakoby nová truhla přivezena byla, se pokračovat bude.«[7]) Výnos plátěné skládky

---

[3]) Sbírka listin I.—1944/8.

[4]) Sbírka listin I.—2043/3.

[5]) Dnes jsou v Staré rychtě umístěny fysikát a kanceláře elektrických podniků obce pražské.

[6]) Když už nebylo na sýpce ukládáno obecní obilí, pronajímal ji někdy magistrát židům nebo obecnímu eráru.

[7]) Sbírka listin I.—1254/1.

odváděl kontrolor týdně, pak měsíčně, do obecní pokladny na zvláštní stvrzenku, »gegenschein«.[8])

A ještě tu byla rychetní hospoda s četnými návštěvníky, přechodnými i stálými hosty. Venkovský živel, zastoupený formany a pláteníky, stýkal se tu s živlem městským, a tento moment nabýval nemalého významu v době, kdy začla Praha působiti svými obrozenskými a probuzeneckými myšlenkami a plány v nejširších vrstvách národa. V hospodě ve Staré rychtě soustřeďovala se část mladé české inteligence, studentů, herců, novinářů, hlavně kolem spojujícího středu, populární osobnosti literáta Jana Hýbla. Jako korektor některých pražských tiskáren Hýbl byl, sám autor mnoha povídek, novel a drobných poučných i lidových pojednání a divadelních her, v čilém a úzkém styku s mnohými kolegy literárního i divadelního světa, s nimiž ho sbližovala i jeho redaktorská činnost v různých sbírkách a časopisech. Bratří Thamové, Štěpánek, Ziegler, Kramerius, Nejedlý (Jan), Linda, Hek a jiní činili jeho trvalou i měnící se družinu. A večerní schůzky této mladé a probudilé generace konaly se pravidlem ve Staré rychtě, kde Hýbl téměř každodenně sedával v kruhu svých známých, oživuje zábavu vtipem a improvisací, aby na druhé straně se všemi vážně spolupracoval na literárních a buditelských úkolech, které si kladli. Hýbl záhy využil okolnosti, že mohl přijíti ve Staré rychtě v přímý styk s českými venkovany. Původem z České Třebové a studijním pobytem v Litomyšli byl blízký především pláteníkům, krajanům z východních Čech. Kupce a formany přijíždějící s plátnem do Prahy povzbuzoval, aby si domů odváželi české kalendáře a knihy a na venkově šířili český tisk. »Já sám jsem čítával v mladosti své v Skutči a Litomyšli«, vzpomíná životopisec Hýblův A. Rybička,[9]) »v nejedné knize české, která tam k vyzvání Hýblovu obchodníky těmi byla přinešena.« Dále uvádí, že »přicházející do hostince toho studující české vyzýval Hýbl zvláště důtklivě k tomu, aby vedle čítání knih a časopisů domácích přihlíželi zvláště v prázdninách k provozování her divadelních, a ukazoval vždy při tom, jaký užitek z her takových mravnosti a národnosti vzejíti může«. Tak se stala Stará rychta jedním z mnoha ohnisek, odkud začly z Prahy vyzařovat nové obrodné myšlenky, připravující národní uvědomění venkova. Původně pevná bašta zeměpanské autority, která měla potlačovat a omezovat městskou samosprávu, po době naprostého úpadku svého politického významu stala se hrou osudu útulkem společnosti, která s četnými obdobnými spojenci dala vznikati a šířiti se novému duchu: duchu, budícímu české vědomí a chystajícímu revoluci r. 1848.

Byl to poslední živý záblesk v dějinách Staré rychty, než zapadla v šeď a jednotvárnost svého nynějšího poslání.

[8]) Takový »Gegenschein« je na př. zachován z r. 1802 (Juni 4.) a zní na 118 fl. 2 kr., které kontrolor odvedl za měsíc květen.

[9]) Ant. Rybička, Jan Hýbl. Osvěta, roč. V. (1875), díl II., str. 659 pozn. O schůzkách probuzenců v Staré rychtě jsou též četné zmínky v Jiráskově F. L. Věku.

Přílohy.

I. Vykoupení rychty staroměstskou obcí r. 1454—1456.

List krále Ladislava, kterýžto dal jest rychtářství v Starém městě pražském Janovi Ronovskému, svému komorníku, i jeho dědicům a budoucím se všemi užitky a příslušenstvím téhož rychtářství.

[Opisy z 2. pol. 17. stol. — Rkp. č. 48, fol. 36—39.]

Ladislav, z boží milosti uherský, český, dalmatský král, etc., známo činíme všem vůbec, že chtíce štědře se míti k urozenému Janovi z Ronova, komorníku našemu, věrnému milému, jehožto služby Naší Velebnosti velmi jsou vděčný, ne omylem ani neopatrně, ale s rozmyslem a s zdravou radou našich urozených a věrných, jistého našeho vědomí, mocí královskou českého království jemu a jeho dědicům a budoucím z zvláštní milosti dáváme, darujeme rychtářství Starého města pražského se vším příslušenstvím jeho, na čem by kolivěk záleželo a kterýmž by kolikvěk jménem jmenováno býti mohlo, k jmění, držení, požívání i věčně a dědičně vládnutí; chceme, aby napřed řečený Jan a dědicové i budoucí jeho všech užitkův, cti a požitků řečeného rychtářství svobodně a úplně požívali, jakož jsou užívali téhož města našeho rychtáři od starodávna. A kdož by list tento s dobrou Jana dotčeného, dědicův a budoucích jeho vólí měl, nebo měli, tomu nebo těm chceme, aby právo příslušelo všech věcí napřed psaných. Na svědomí toho naše královská pečet přivěšena jest k tomuto listu. Datum Pragae die quinta mensis Novembris anno domini 1454, regnorum nostrorum anno Ungariae XV., Bohemiae vero secundo.

List dobré vůle od Jana z Ronova na ten list a zápis královský, svrchu psaný, Přechovi z Budkovic prodaný.

Já Jan z Ronova vyznávám tímto listem zjevně přede všemi lidmi, že ten list nejjasnějšího knížete, kněze Ladislava, uherského, českého, dalmatského, charvatského etc. krále, rakouského vejvody a markrabě moravského, pána mého milostivého, jímžto Jeho Milost dal jest a zapsal rychtu a rychtářství Starého města pražského mně a mým dědicům i budoucím dědičně se všemi jeho i každými požitky a příslušenstvím tak a v ta zavázání, jakž týž list všecko plněji vysvědčuje a v sobě zavírá, prodal jsem svobodně a rozmyslně slovutnému panoši Přechovi z Budkovic a jeho dědicům i budoucím a mocí tohoto listu prodávám se vším a celým právem mým, sobě tu ani dědicům a budoucím mým ani žádnému jinému práva nic nepozůstavuje, za jistou sumu peněz, mně již týmž Přechem v celosti zaplacených a úplně, a jemu jsem té rychty postoupil etc. Na potvrzení toho má vlastnie pečet, vedle mne na svědomí urozených pánův, pana Mikuláše Berky z Dubé a pana Henrycha z Lichtemburka a z Bietova a slovutného panoše Heřmana ze Zhořce. Dán léta od narození Syna božího 1454[1]) v outerý, den sv. Alžběty. [19. listopadu.]

Týž rychtu a rychtářství Přech z Budkovic prodal pánům purkmistru, konšelům i obci Starého města pražského a dobrou vůli dal a učinil na to.

---

[1]) V opise chybně ‚1456'. — Viz Vojtíšek, Soud a rada uv. m. str. 69. — Urbánek, Věk Poděbradský III. str. 149 pozn. 1. (Čes. dějiny III, 3., v Praze 1930).

Já Přech z Budkovic vyznávám tímto listem obecně všudy a přede všemi, kdež a před nimiž čten, neboli čtouce slyšán bude, že jakož jsem byl před chvíli koupil a zaplatil rychtu a rychtářství Starého města pražského se všemi jeho právy, požitky a příslušnostmi, k tomu z starodávna příslušnými, od urozeného pána, pana Jana z Ronova, tak v cele a úplně, jakož týž pan Jan tu rychtu zápisem nejjasnějšího knížete a pána, pana Vladislava, uherského, českého, dalmatského, charvatského krále, sobě a svým dědicům i budoucím za službu svou dědicky a k věčnosti zapsanou i danou měl jest, jakož týž zápis pod visutou Jeho Mti pečetí i list také dobré vůle, mně na potvrzení toho trhu od téhož pana Jana s jeho i jiných dobrých lidí podle něho na svědomí visutými pečetmi učiněný a vydaný, pilněji to a šířeji svědčí, tak já Přech nadepsaný, prodav také túž rychtu se všemi jejími právy, požitky a příslušnostmi, výš dotýčenými, nic sobě ani mým dědicům práva tu víc, ani které vlastnosti nepozůstavuje, slovutné opatrnosti pánům purkmistru a konšelům i obci již pověděného Starého města pražského, nynějším i budoucím, i tomu městu dědicky a k věčnosti, jakož jsem to sám měl, i jistou sumu peněz za to od nich vzav, mně již úplně a docela penězi hotovými zaplacenou, již též rychty a rychtářství se všemi právy, požitky i příslušenstvím svobodně a dobrovolně postoupil jsem jim i skutečně postupuji etc.

Na potvrzení pečet jeho vlastní a na svědomí pečeti urozených pánův, pana Jindřicha z Stráže, pana Zdenka z Postupic a pana Buriana z Lípy a Jana Malovce z Pacova. Dán léta božího tisícího čtyřstého padesátého šestého, tu sobotu po sv. Lucii etc. [18. prosince.]

II. Nejstarší záznam o pláteném monopolu. — 1558.

[Rkp. č. 203, fol. 53—53 p. v.]

Z rychty, ze sklepův.

Kupci, kteříž by koli s plátnem přijeli a do sklepův skládali, tehdy každý z nich aby dával po pěti gr č. Tak jest rozkaz pánův úředlníkův se stal, v sobotu před svatým Filipem a Jakubem léta 1558.

Jakub mladší Granovský z Granova, císaře Jeho Velebnosti ouředlník nad Ungeltem. Oznamuje se všem obchodníkům a kupcům, kteří s plátny, nitmi, přízí a rouškami obchody své máte, abyste, předkem do měst pražských přijeda v Tejně v Ungeltě Jeho Mti cís. se zastavili a to, co na voze se veze, jednu každou věc obzvláštně k vyclení oznámili; a potom ihned do rychty s svrchu psanými věcmi jeli a jinde toho po domích a hospodách neskládali, než v tom místě od starodávna vyměřeným, a potom, tu prodávajíc, měřiči přísežnému změřiti a všecky věci k vohledání a k poznamenání oznámiti a ovšem se nezbraňovali. Pakli by kdo bez přísežného měřiče sám sobě ukrytě měřil, aneb k ohledání roušek, nití, příze se zbraňoval, aneb cožkoli by jiného měl, taková koupě jemu do komory J. Mti cís. pobrána bude. Protož o tom vědouce, budete se věděti před škodami a těžkostmi jak vystříhati. Datum v Ungeltě Jeho Mti cís. v pondělí po Nalezení sv. Kříže léta 1558. [9. V.] Granovský, manu propria.

III. Instrukce měřičů pláten a nájemců.

A.

[Rkp. č. 703, fol. 113 p. v. až 119. — 1588 listop. 23.]

Instrukcí měřiče pláten v rychtě.

Předně, když by měřič pláten přijimán býti měl, poněvadž skrze osobu jeho jak důchodův J. Mti cís. z plátna, nití, příze, roušek, tak také obci vycházeti má, úředníci šesti pánův s obcí se snésti mají o jistou osobu, která by se k té

práci hoditi mohla s pány úředlníky J. Mti cís. nad Ungeltem v Tejně, a když se jednomyslně snesou v úřadě šestipanském, povinnost témuž měřiči v přítomnosti dotčených pánův úředníkův odtavad také i instrukcí vydati se má.

Povinnost pak měřiče tato jest, aby tu při rychtě býval a na to pozor měl, kdyby kteří kupci nebo kdokoli z obchodníkův, kteří s plátny, nitmi a podobnými obchody vedou, do měst pražských přijeli, předně aby se v Ungeltě i v Tejně zachovali, a což takkoliv vezou, jednu každou věc obvzláště k vyclení opověděli a potom ihned do rychty, místa vejsadního, vésti dali a nikdež jinde, v žádném městě pražském po domích, hospodách neskládali, ani prodávali, kromě v tom místě od starodávna vyměřeném.

Cožkoli od plátna, nití, příze, roušek, buďto jakýchkoli věcí do rychty se přiveze, to vše měřič ohledati a do pořádných register, zejména jak mnoho a od koho co od těch věcí přivezeno neb složeno jest, poznamenati a na přísahu k tomu učiněnou měřiti, komuž by náleželo. Povinen jest, [co] od vozu a od palíků, truhel a míst vybral, každýho týhodne v středu v úřadě šestipanském oznamovati, počet činiti a od sebe odvozovati má.

Má také i toho pilen býti, kteří v Ungeltě J. Mti cís. co dotčených věcí vyclili, jestliže by je do rychty vezl[i], aby to vyšetřil, a kdež by koli jinde v kterém městě, an by tu mimo rychtu složeno bylo, našli, má ihned bez meškání pánům úředlníkům šestipanským v známost uvésti a úředlníci panům úředlníkům J. Mti cís. nad Ungeltem, a to společně opatřiti, aby taková plátna nebo jiné věci zpečetěny a ku pokutě, kdež náleží, pobrány byly. Pakli by kdo z obchodníkův domácích, v městech pražských, handlujíce v plátních [!], v domích svých nebo v sklepích a v domích jinejch plátna skládal a tam je prodávati chtěl, povinen jest měřič na to pozor míti, a přezvědouc, bez meškání též obojím pánům úředlníkům uvésti a toho na povinnost svou nijakž nezatajiti. Pakli by měřič zoumyslně nepilností svou co toho obmeškal a časně neopatřil, skutečně trestán býti má.

Měření pláten, buď při jarmarce nebo po jarmarce, žádnej jinej kromě měřič[e] měřiti nemá; kdož by se toho dopustil a sám plátna svá vyměřoval, nebo někomu jinému měřiti dal, ty v pokutě pobrány býti mají. Než, co se dotýče při jarmarce, ti, kteříž lidem ku potřebám jich (kromě překupníků a překupnic) na loket plátna prodávají, ti, opovědouce se měřiči, co plátna mají, mohou sami prodávaje odměřovati. Při jarmarcích, než se freyd vyvolá[1]), má nad tím bedlivost míti a vše poručiti, aby žádný plátna neotvíral, neprodával, ani žádnému k prodaji, tejně ani zjevně, nepovoloval, ani v tom fortelův všelijakých požívati nedopouštěl. Kdo by se tak dopustil, ta plátna má zpečetiti a pánům úředlníkům o tom známost učiniti. Co se dotýče těch lidí přespolních, kteří sem do rychty k prodaji plátna, roušek, nití, příze při jarmarcích vezou, těm všem po pořádku, jakž kdo prve přijede, místa předně na velikém mazhauze, třími řady a nic více, potom po pavlačích, kdež může komu se místo obráti.

Kteří by pak nemohli již nahoře míst míti, těm na dvoře tolikéž pořádně vykazovati a jednoho každého poznamenávati, žádnému většího, než toliko tří loket z dýli místa dávati nemá, tak, aby všickni přespolní poděliti o místa v celosti se mohli. Jakož jest také ten veliký nezpůsob a neřád byl, že mnozí z měst pražských handléři a handlířky s plátny, rouškami, nitmi, přízemi k prodaji místa svévolně a svobodně sobě opanovali a tu v rychtě prodávali, překážku činíce přespolním, kteřížto tou příčinou v velikým utiskování jsou byli, toho měřič hájiti a dopouštěti nižádným způsobem nemá. Jestliže by pak

[1]) Opraveno z ‚vyzvoní'.

Průčelní façada Staré rychty.
(Fotografie z počátku 20. století z obrazové sbírky hlav. města Prahy.)

Nádvoří Staré rychty.
(Fotografie z počátku 20. stol. z obrazové sbírky archivu hlav. města Prahy.)

kdo tu v rychtě se vyložil s čímkoli, to všem má k pokutě jemu pobráno býti, nebo pro domácí to místo k prodaji pláten v témž místě vejsadním vysazeno není, než pro samé přespolní, aby fedrunk a pohodlí v ochraně mohli míti a statky svými tu bezpečni býti. Chce-li pak který handlíř domácí z měst pražských při jarmarcích toho co prodávati, může jinde, buď v kotcích nebo v tarmarce, buďto na trhu před rychtou, vyžádajíce sobě předně místo na úředlnících šestipanských, na lokty, pokud jarmark trvá, prodávati. Dopustil-li by se pak toho měřič, že by domácí v rychtě dopustil prodávati, tejden v šatlavě po jarmarce seděti, a ten, kdo prodává, plátna svá propadnouti má.

Židům všem, domácím i přespolním, rychta k prodávání těch všech věcí se zapovídá pod pobráním plátna i vězením.

Po jarmarcích a mezi jarmarky, kdyby kdo plátna přivezl, měřič má do kotcův jíti a všem podkoteckým o plátně oznámiti, aby do rychty společně šli a společně se podělili. Pakli by před nimi toho zatajil a postraně některé toliko osobě návěští o nich dal a kupovati dopustil (což prvé se jest zhusta nacházelo), když by to vzneseno bylo, šatlavou tejden trestán býti má.

Při každém jarmarce úředníci šestipanští mají z prostředku svého jednoho k měřičovi přidati a on má místa podle měřiče vykazovati a rozdávati, komu kde dadí, to sobě poznamenávati. Také spatřili-li by jaký nepořád, napraviti, i peníze do pokladnice od míst vybírati mají. On také měřič, co by od vozu přijal, má vše jemu s poznamenáváním odvozovati. Kdyby kdo do rychty s voskem, hřebíky a jakoukoli věcí vtrhl, má též z nich dáti, z vozu 10 gr. m. a od místa každý prodavač obvzláštně po desíti gr. dávati mají. Předně pak bráti se má od každého vozu pláten, nití, roušek, kdož do rychty neb před rychtu vtrhne, po desíti gr., byť pak i plný nebyl. A od místa, kdo by na velikém mazhauze prodával a pavlačech po 15 gr.

Dále na dvoře po osmi gr. m., a pakli by kdo v hospodách své věci složil a na smyku palík, truhly, buďto na kolečku přivezl, též po desíti gr. z smyku a kolečka po pěti gr. m. dáti jest povinen. Jestliže by také při jarmarcích kromě rychty jinde na ulici kdo přinešené věci na zádech, buď to i v rychtě prodával, tehdy po pěti gr. č. [!] toho dáti jest povinen. Když se plátna měří, z jedné kopy loket do Ungeltu J. Mti cís. po jednom gr. m. vybírati a odvozovati se má. A z jedné kopy roušek též po jednom gr., z jedné kopy štuk příze po dvanácti gr., z jedné kopy štuk nití libiitalských [!] dvanácte gr. a cedulky do Ungeltu takové dávati má a bude:

> Jan a Václav etc. společně přivezli plátna do rychty v pondělí etc. a bylo toho 12 sex. loket; dali z něho, což náleželo.

Za práci svou měřič pláten toho míti a sobě vybírati bude:

z jednoho soudku hřebíků . . . . 6 d.
z jedné kopy loktů plátna . . . . 2 d. m.
z jedné kopy roušek . . . . 2 d.
z jedné kopy nití krostierovských . . . . 3 kr.

a mimo to nic vejše sobě osobovati nemá. Mimo toto pak páni úředníci šestipanští při každém jarmarce přidati jemu mají z každé kopy, což se koliv v který jarmark vybéře, dva groše m. Tato instrukcí od pana purkmistra a pánův v radě Starého města pražského jest potvrzena, kteráž se pánům úředníkům šestipanským odsílá. Kteřížto nařízenému měřiči ji v známost uvésti a podle ní, aby se choval, poručiti mají.

Actum in consilio f^a 4. post Praesentationis Mariae, 23. Novembris anno Domini 1588, consule domino Joanne Odhay.

B.

Instrukcí měřiči pláten, dle kteréž se v čas jarmarku i sice jindy u vybírání cla z pláten a jiných věcí při rychtě zachovati má.

[Rkp. č. 995, fol. 181 p. v. až 185. — 1687 září 15.]

Předně a nejprvé majíce obec staroměstská od Jich Mtí císařův římských a králův českých, slavných a svatých pamětí, obvzláštní milosti aneb privilagia na sklad pláten (kteréž se nikdež jinde v těchto městech pražských krom Staré rychty skládati, měřiti a prodávati nemají) titulo oneroso sobě udělená a potvrzená, dle kterýchž bude povinnost měřiče pláten po vykonané Jeho cís. a král. Mti, též obci staroměstské přísahy věrnosti na všechny v této instrukci obsažené artikule bedlivě pozorovati, podle nich pokračovati a se říditi, z jedné každé věci přicházející clo spravedlivě vybírati a zase obci odvozovati a dále v tom ve všem, jak na věrnýho služebníka obecního přísluší a náleží, se chovati.

Za druhé: kdokoliv z domácích, přespolních kupcův aneb pláten handlířův, jakákoliv buď mandlovaná neb nemandlovaná, bílá neb barvená plátna, cvilinky, šlojíře, mezulány, též příze, niti černé a bílé a k tomu podobné zboží a věci buď v čas neb před a po jarmarce do měst pražských přiveze, má je k tomu míti, aby s nimi napřed do J. Mti cís. král. Ungeltu jeti a takové opověděti, potom pak do Staré rychty vtrhnouti a složiti tak, aby měřič pláten, kolik kop vyměří, a zdali se opovědění s palety cla pomezného srovnává, pokaždé relaci svou panu ambtmanu nad Ungeltem učiniti mohl. Jestliže by pak

za třetí z nyní dotčených kupcův a handlířův někdo toho se dočinil a takové zboží někam jinam mimo Starou rychtu, buď do hostinských aneb městských domův uvezl a složil, aneb prodávati chtěl, má měřič beze všeho meškání na ouředlníky ouřadu šestipanského a oni zase na J. Mti cís. královský Ungelt to vznésti a to tak zaopatřiti, aby podobná plátna aneb věci do Jeho Mti cís. sequestru, jak od starodávna bejvalo, vzata a tu, kdež náleží, obrácena byla. Když tehdy

za čtvrté často připomenutí kupci a handlíři do Staré rychty zboží svá, buď před, v čas a po jarmarku, jakž výš oznámeno, přivezou a složí, má měřič ihned pánům ouředlníkům šestipanským to v známost uvésti, kterýž, vyšlouce z prostředku svého jednu neb dvě osoby, bude moci měřič takové plátna a věci u přítomnosti jich a dříve nic otvírati a všechny na pomezném cle vyzdvižené palety, které se také v J. Mti cís. a královském Ungeltě producírují, od ouřadu vyslaným ukázati, aby oni skrz písaře svého ouřadního takové palety do jedné, k tomu obvzláštně založené knihy v ouřadě aneb v rychtě u přítomnosti kupcův a měřiče zaznamenati, kteří by pak podobných paletů nejsa ven z země neměli, co a jak mnoho pláten aneb jakého zboží přivezli a opoví, podobně pro pořádnost s doložením jednoho každého jména a přímy(!) zapsati, potom pak s měřičem po jarmarce i sice každého měsíce náležitý a pořádný oučet učiniti mohli, v čemž se měřič obvzláštně dostatečně napomíná, aby pokaždé, když kupci plátna a těm podobná zboží, jakž již oznámeno, v truhlách neb palíkách přivezou, on jich sám o své újmě více neotvíral a se v podezřelost nevěry a fortele neuvozoval, aby zapotřebí nebylo nětším nepříjemným k němu přistoupiti. Nemá také

za páté měřič na vozy, na kterých plátna do rychty přivážejí, poněvadž z nich jistý quantum obci této se platí, zapomínati, nýbrž o nich při každém složení oznámiti, aby páni ouředníci šestopanští i v tom příjmu mohli s ním při držaném oučtu náležitou pořádnost učiniti. Stává se také

z a š e s t é, že Jich Mti páni obyvatelé z vyššího stavu z panství svých plátna režná i bílená do měst pražských vvážeti dávají; ačkoliv sice od nich clo se nežádalo a nežádá, nýbrž od těch, kteří taková plátna na vejdělek kupují, a protož na takové neb větším dílem do rukouch židovských přicházející měřič bedlivý pozor dávati povinen bude, aby obec žádný škody nenesla a taková plátna k ututlání nepřišla, a snadně k tomu přivede, když sobě jistou osobu, která by na ně pozorovala, obere, v čemž jemu, oznámené Staré rychty měřiči, branní také nápomocni býti mají, když buď přespolní, domácí aneb cizopanští branami plátna povezou, kde je složí, správu toho jemu učiniti hleděli. Co se pak

z a s e d m é v čas jarmarku prodávání pláten i jiných věcí dotýče, nemá žádný z přespolních, než se freyd vyvolá a jarmark propustí, dříve plátna svá otvírati a je zjevně neb ukrytě prodávati, obvzláštně pak židům toho nedopouštěti, aby na zkrácení křesťanův před jarmarky pokoutně neb zjevně s kupci smlouvy činiti, truhly a halíky sobě zaznamenávati a plátna zakazovati měli; byli [!] by pak kdo v tom postižen, toho úředlníci šestopanští podle spravedlivého uznání potrestati mohou, méněji také židům toho dopouštěti, aby zároveň s křesťany do rychty vejíti a plátna sobě nakoupiti mohli, leč druhý den po jarmarku propuštěném, z příčiny té, aby z vyššího stavu domácí i přespolní lidé, na jarmarky přijíždějící a přicházející, bez všelijaké překážky věci potřebné sobě nakoupiti svobodu měli. A jakož

z a o s m é v tom spraveni jsme, že by předešlý měřič snad pro svůj privátní užitek handlířům domácím plátna na velkým mazhauze i sice jinde mezi přespolníma prodávati dopouštěti měl, což bez obvzláštního povolení našeho se státi nemělo, proto*) že vyšetříce přespolní, jak draze domácí plátna na štuky i na lokte měří a prodávají, vezmouce sobě z nich příklad (aby časem v lacinější ceně kupující plátna dostati mohli) podle nich pokračují a vice versa domácí po přespolních postupují, takové pak procedere, poněvadž na škodu a oklamání třetího, plátna kupujícího, nemajíce za jiné, nežli, že ti, kteří na velkém mazhauze, po pavlačích a na sklepích sedí, všichni přespolní jsou, sedějí. Pročež takový neřád po dnešní den se zapovídá. A

z a d e v á t é měřič pláten povinen bude napotom spolu s ouředlníky šestopanskýma, když přespolní plátna, roušky, mezulány a těm podobné věci k jarmarku přivezou, těm po pořádku, jak kdo prve přijede, místa předně na velkém mazhauze třemi řády, a nic více, potom po pavlačích, kde se může místo obrati; těm pak, jenž by místa nahoře míti nemohli, na dvoře tolikéž pořádně vykázati, poněvadž Stará rychta místo výsadní k skládání a prodávání pláten, ne pro domácí, nýbrž pro samé přespolní, aby fedrung, pohodlí a ochranu svou, jakožto v privilegovaným místě míti mohli, obrána jest. Aby pak

z a d e s á t é i domácí handlíři při jarmarcích plátna svá i jiné zboží prodávati mohli, to se jim buď v kotcích, v tarmarce aneb před rychtou, vyžádajíce od ouředlníkův šestipanských místo pořádné, přáti bude. Když tehdy tato pořádnost starodávní v prodávání pláten se zachová, aby dáleji

z a j e d e n á c t é jak mnoho přespolní i domácí kupci a handléři cla z již dotčených pláten i jiných věcí odváděti a měřič pláten přijímati má, věděti mohli, z této specifikací zřetedlně vyrozumějí.

V e j b ě r z p l á t e n i j i n é h o v š e l i j a k é h o z b o ž í v S t a r é r y c h t ě v č a s j a r m a r k u.

Z jedné kopy kamaraje a roušek po . . . . 12 kr
Z jedné kopy vratislavského cvilinku po . . . . 9 kr
Z jedné kopy cvilinku z Nisy po . . . . 6 kr
Z jedné kopy plátna a z Freyberku režnýho po . . . . 9 kr

*) Za »proto« následuje otazník.

Z jedné kopy fěrtochů po . . . . 9 kr
Z jedné každé kopy plátna veskrz a to od přespolních po . . . . . . 6 kr
Z mezulánu z kopy po . . . . 6 kr
Item z těch krámův, v kterých před rychtou krajky, níti a jiné věci přespolní prodávají, mají odvozovati po . . . . 15 kr

Mimo jarmarku kteréhokoliv času.

Ze všeho toho, co se nahoře specificíruje, má k ruce obce měřič z každé kopy vybírati po . . . . 1 kr

Akcidencia měřiče pláten o jarmarcích.

Ze všech třích, svrchu specificírovaných kamarajův, roušek, cvilinků, freyberku, fěrtochů, mezulánu a rozličných pláten má měřič z každé kopy od prodávajících po . . . . 1 kr
od kupujích k handli z každé kopy též po . . . . 1 kr

Akcidens měřiče krom jarmarku.

Kupci aneb handlíři pláten, kteří mimo jarmarku plátna přivážejí, budou povinni z každé kopy po . . . . 3 peněz
z nichž nyní dotčenému měřiči . . . . 1 d
a pánům ouředlníkům šestipanským . . . . 2 d
náležeti budou. A poněvadž

za dvanácté nynějšímu měřiči pláten, aby důchod často pravené rychty vésti a spravovati mohl, jsme povolili při tom tehdy, jako i při všem jiným, co se nadpisuje, toliko do roka pořád zběhlého, však na tento rozepsaný způsob ať zůstane: aby páni ouředlníci šestopanští dvě truhličky aneb pokladnice s dvojíma klíči a zámky udělati dali, do kterėžto první pokladnice měřič pláten vejběr, aneb clo ze všech i všelijakých pláten a věcí, před, v čas a po jarmarku do rychty přivezených a před pány ouředlníky šestipanskými otevřených a vyznamenaných, skládati; a od té truhličky neb pokladnice první klíček často oznámení páni ouředlníci šestopanští, druhý pak měřič pláten, od druhé pak truhličky, do níž všechny akcidencia měřiče a pánův ouředníkův které se nyní specifikovaly, písař s ouředníky šestipanskýma skládati, a klíček jeden nyní dotčení ouředlníci šestipanští za sebou mají, a to proto, by často připomenutý měřič v žádné podezřelosti a nevěře nezůstával. Co se pak

za třinácté nájmu z rychty dotýče, prohlásíce se nejednou oznámený měřič pláten ročně pět set zlatých r. do důchodu ouřadu šestipanského odvozovati, takové prohlášení se přijímá, a aby obec v tom taky zaopatřena byla, s tím měřič dobře spokojen jest, aby páni ouředlníci z svrchu pravené truhličky, když po jarmarce anebo každoměsíčně otvírána a přehlížena bude díl jeho accidencí, na něho přicházející, na porážku té činže přijímati mohli. A poněvadž

za čtrnácté měřič pláten živnost viného a pivného šenku provozovati bude, pročež mohou jemu páni ouředlníci byt aneb habitací předešlého měřiče s podzemníma suchýma sklepy vykázati, ty pak ostatní sklepy, jak se v počtech jich vynacházejí, podle předešlého způsobu k obecnému dobrému pronajímati a nájem do pořádného příjmu uvozovati.

Za patnácté, ty pak hořejší sklepy, do kterýchž kupci a handlíři plátna svá o jarmarcích i mimo skládají, v nich plátna prodávají, aneb k prodaji zanechávají, z takových sklepův nemá je měřič k svému užitku potahovati, nýbrž jim pro příležitost handléřův, an by obec z těch jistý nájem žádati mohla, zanechati, aby oni věci své bezpečně složené míti mohli.

Za šestnácté, a jakož se za časté přitrefuje, že mnozí plátna svá o jarmarce prodati, nýbrž je měřiči k prodaji zanechati musejí, i také mimo jar-

marky k prodaji měřiči odsílají, v tom tato pořádnost ať se zachovává, aby, co jich kdokoliv z handlířův zanechá, pánům ouředlníkům šestipanským byl povinen měřič vykázati a oni ad notam vzíti, neb se z nich po druhé clo žádati nebude; však kteří jemu per commissionem zboží svá kteréhokoliv času odešlou, má měřič dle artikule 4ho pokračovati.

Naposledy a za sedumnácté jest také týž měřič zavázán vždyckny dobrý řád v rychtě zachovávati a zřetel míti, aby žádnému, buď prodávajícímu nebo kupujícímu, skrze loketní míry aneb jináč žádné zkrácení jednomu neb druhému se nedálo, nýbrž každému s povinným svým dohlížením a inquirírováním za spravedlivé uznáno bylo. Jestliže by se pak v často připomenuté rychtě něco toho přitrefilo a přihodilo, čehož by on sám přetrhnouti nemohl, to na ouředlníky šestopanský vznésti tak, aby oni z moci ouřadu svého všeliké takové nevole a nedorozumění napraviti mohli, vzláště pak k lidem všelikou vhlidnost [!] zachovati má.

Tomu na svědomí pečet menší městskou přitisknouti jsme dali vědomě. Datum v Starém městě pražském 15. dne měsíce Septembris 1687.

L. S.
civit.

C.

Instrukcí měřiče pláten v Staré rychtě.

[Rkp. č. 995, fol. 201—203 p. v. — 1694 srpna 27.]

Předně týž měřič pláten bude povinen a přislibuje na svý osobě po vždyckny dobrý a ctný příklad dávati, neřády v rychtě žádné netrpěti, v tom žádnému, buď on kdokoliv, nefolkovati, s lidmi přespolními i domácími počestně jednati a na ně nebroukati, je mimo starobylou, níže specifírovanou, povinnost nepřetahovati, aniž komu něco přehlížeti, židy přes určitou hodinu v rychtě netrpěti, rychtu časně dát zavírati, na sklepy, v kterých kupci aneb handlíři své plátna depositírované mívají, bedlivou péči míti tak, aby jim nejmenšího nic zmařeno nebylo a příčiny neměli v té případnosti magistrát zanášeti.

Za druhé: a kdyby mezi handlíři pláten nějaké nedorozumění vzniklo, jeden druhého z něčeho stíhal a naříkal neb proti židům pro jich ošemetnost nějakou stížnost vedl, to ihned na ouředlníky šestopanský s ubezpečlivou informací vznésti má tak, aby oni jednu i druhou stranu náležitě vyslyšeti, to vše mezi nima buď porovnati aneb vedle spravedlivého nálezu jednoho z nich na další ratificaci magistrátu pro příklad potrestati aneb pokutu uložiti mohli. Kterážto pokuta do příjmu uvozována býti má.

Za třetí: obvzláštně také na to bedlivý pozor dáti má, aby buď o jarmarcích aneb mimo jarmarkův do Prahy přivozované rozličný plátna po hospodách ukrytě aneb veřejně se neskládaly, tam potutedlně zašantročované nebyly, anobrž hned od bran s doprovázením jednoho městského mušketýra do Staré rychty přivozované, skládané, vedle palet examinírované a podle znění J. Mti cís. nejmilostivějšího nadání tam a nikdež jinde pořádně prodávané byly tak, aby tudy privilegírovaný důchod obecní rychterní k nejmenšímu stenčení nepřicházel, alebrž raději zveleben býti mohl. Což se rozumí také i na ty pozor míti, který by se opovážili buď přivezený aneb na zádech přinešený plátna, cvilinky a těm podobné věci bez opovědění a vyclení po domích prodávati. A kdyby něco takového povyzkoumal a jednoho neb druhého přestupníka jmenovati mohl, to ihned pro další té věci předejití na magistrát vznésti má.

Za čtvrté: vedle následující konsignací bude povinen měřiče rychty ze všeho toho, co se do rychty přiváží aneb opovídá, vejběr úplně, věrně

a upřímně do příjmu uvozovati, z toho příjmu ubezpečlivý extrakt každého měsíce, počet však každého roku magistrátu skládati a mimo následovně vysazeného aneb vykázaného ordinárního platu, bez certifikací magistrátu ani jednoho krejcaru žádnému nevydávati.

Následuje předně to, z čeho se něco buď o jarmarcích aneb mimo jarmarkův vybírati má, totiž:

V času jarmarečním z jedné kopy rozličných roušek po . . . . 14 kr
Item měřičnýho po . . . . 2 kr
Mimo jarmarku po . . . . 7 kr
Z jedné kopy vratislavského cvilinku v času jarmarku po . . . 7 kr
Mimo jarmarku mejta městskýho po $1^1/_2$ kr, item měřičného po 2 kr, učiní z každé kopy po . . . . $3^1/_2$ kr
Z jedné kopy cvilinku z Nisy v času jarmarku po . . . . 7 kr
Mimo jarmarku jako od vratislavského cvilinku z každé kopy všeho po . . . . $3^1/_2$ kr
Z jedné kopy freyberku, který toliko o jarmacích se přiváží, po 10 kr, měřičnýho 1 kr, učiní po . . . . 11 kr
Z jedné kopy rouškových fěrtochů též s jedným krejcarem měřičnýho po . . . . 11 kr
Z jedné kopy k jarmarku přivezeného rozličného plátna po . . . 7 kr
Item měřičnýho v času jarmarku od křesťanů a židů po . . . . 1 kr
Z každé kopy mimo jarmarku přivezeného plátna mejta městského po $1^1/_2$ kr, item měřičného po 2 kr, učiní . . . . $3^1/_2$ kr
Z toho před každým jarmarkem na dvě neděle přivezeného plátna, co by tak ještě do jarmarku sprodáno nebylo, platí se z každý kopy o jarmarce mimo ordinárního měřičnýho po . . . . 4 kr
Z každé kopy mezulánu v času jarmarečním mejta městského po 3 kr, item měřičného po 1 kr, učiní po . . . . 4 kr
Z mezulánu mimo jarmarku, mejta městskýho po $1^1/_2$ kr, item měřičného po 1 kr, učiní po . . . . $2^1/_2$ kr
Od domácích plátenic vybírá se v času jarmarku z každého místa po . 15 kr
Od těch, jenž [!] krajky prodávají u samých vrat v rychtě, z každého místa víc neb méně, jak velký krám jest, po . . . . 30 kr
Item od domácích krajkářek, který hloubě v rychtě prodávají, po . . 15 kr
Od škrobařek a těch, kteří před rychtou nitě prodávají, z každého místa po . . . . 15 kr
Formani, kteří plátna do rychty přivážejí, platí z jednoho celého vozu po . . . . 12 kr
Item z polovičného po . . . . 6 kr
Z pláten, skrze domácí židy aneb jiné domácí handlíře do Prahy přivezených a mimo rychtu prodávaných, ihned z každé kopy po 3 kr přijímati.
Od komediantů, fechtýřů, provazotancířů a těch, kteří nějaká zvířata k ukazování do rychty přivážejí, bude povinen tolik vybírati a do příjmu bráti, jak mnoho tak s ratifikací magistrátu ouředlníci šestopanští s jedním neb druhým smluvějí.
Ze sklepův však a rozličných míst okolo rychty do dalšího zvejšení aneb zmenšení na dva terminy vybírati bude, totiž:

Od Anny Kocianový z místa . . . . 6 fl
Od Alžběty Libenský . . . . 6 fl
Od Lidmily Braunový . . . . 6 fl
Od Alžběty Syrový . . . . 4 fl 20 kr
Od France Poklopa . . . . 4 fl 40 kr
Od Johanny Vorlový . . . . 6 fl

Od Lidmily Wichnerové . . . . 6 fl
Od Žofie Kopové . . . . 4 fl
Od Doroty Chybové ze sklepu . . . . 18 fl
Od Jana Hürssela ze sklepu . . . . 18 fl
Item od Jana Mateka ze sklepu . . . . 12 fl

Summa 85 fl

Ostatní všechny důchody Staré rychty, které by tuto snad opominuté byly, bude povinen měřič rychty též v pořádný příjem uvozovati.

Za páté: k čemu aneb k jakému tak nábytku v rychtě měřič pláten podle inventáře přistoupí, to zase při budoucím odstoupení vykázati a odvésti povinen bude.

Za šesté: úředlníci šestopanští jsou k tomu zřízeni, aby o každém jarmarce i taky mimo jarmarku všechny a všelijaký do rychty přivážené plátna, roušky a cvilinky, mezulány a jiné vejš specificírované plátěný zboží sami také examinírovali, náležitě popsali, authentisírovali, jeden popis magistrátu a druhý měřiči rychty odevzdali tak, aby on svůj jarmareční příjem s takovým popisem verificírovati mohl.

Za sedmé: ze všeho pak rychetního příjmu bude mocti měřič rychty bez další certifikací níže obmezený ordinární plat měsíčně a týhodně vydávati, totiž:

k jednomu každému J. Mti cís. purkmistrskýmu ouřadu proti vzaté
a při počtech producírující quitanci měsíčně po . . . . . 39 fl 40 kr
ouředlníkům šestopanským týhodního solarium po . . . . . 8 fl 10 kr
servusům týhodního platu . . . . 2 fl

Summa za měsíc . . . 49 fl 50 kr
Neméně

za osmé: po tři jarmarky dle starobylého obyčeje J. Mti panu hejtmanu král. Starého města pražského 2 štůčky plátna po 6 fl a 2 štůčky roušky po 4 fl, což učiní do roka 60 fl, a na ten způsob taky dle starého obyčeje panu primátoru tolik odvozovati mocti bude. Též J. Mti cís. král. rychtáři a každýmu radnímu pánu, úřad purkmistrský držícímu, kancléři a radním písařům po štůčce plátna o jarmarce svatováclavským odvozovati.

Za deváté: měli jsou za onoho času ouředlníci šestopanští z té rychty své nějaké connivirované [!]) akcidencia, potom pak, byvše jim to odňato, na místě takových akcidencií týmž ouředlníkům pasírováno bylo a touto instrukcí se pasíruje: přednímu ouředlníku ročně 20 fl, ostatním pěti i jich ouřadnímu písaři po 10 fl, učiní . . . . 80 fl.

Za desáté: jemu pak měřiči pláten, aby v své povinnosti tím bedlivější byl a důchod obecní v rychtě upřímně zveleboval, roční mzdy a platu se pasíruje . . . . 150 fl.

A nad to vejšeji zanechává se k jeho vlastnímu užitku šenk vinný i pivní v rychtě s tou příležitostí, kterou jest někdejší měřič pláten neb Taut bytem užíval, totiž s šenkovnou, kuchyněmi, po levé ruce klenutý sklep, pokojíček k bydlení a sklípek, v síncе pro písaře sklípek, item suchej sklípek pro skládání piva v zimě, pod schody sklípek a [v]zadu sklep pro čeládku.

Ostatní příležitosti v rychtě všechny se reservírují k disposici magistrátu, a co by tak k reparírování za potřebné se uznalo, to se má skrze ouředlníky šestopanský na ratifikací magistrátu zaopatřiti a spraviti. Jakož pak týmž ouředlníkům in corpore moc a právo se dává, aby jak v čas trvajícího

jarmarku, tak i mimo jarmarkův inspekcí nad rychtou míti a nesnáze tam se sbíhající při svém ouřadě rozeznávati mohli.

Tomu na vědomí pečet menší městskou přitisknouti jsme dali vědomě. Datum v Starém městě pražském 27. dne měsíce Augusti ai 1694.

Karel Gränitzer, kanclíř.

L. S.
civit.

D.

Kontrakt o nájem rychty.

[Rkp. č. 995, fol. 180—181 p. v. Sb. l. I—163/4 — 1689 dubna 21.]

Léta Páně 1689 dne 21. Aprilis mezi urozenými a statečnými vladykami, též slovutnými a mnoho vzáctné poctivosti panem purkmistrem a pány radními, též pány staršími obecními i na místě obce král. Starého města pražského z jedné a panem Václavem Šťastným Višnoberským, měštěnínem téhož města, z strany druhé stala se smlouva nájemní taková:

Předně pan purkmistr a páni radní, též páni starší obecní rychtu, v témž Starém městě ležící, totiž všechny pokoje, komory, krámy a sklepy, jak suchý, tak podzemní (vynimajíce toliko podzemní sklepy pro vína z vinic obecních a špejchary pro sypání potřebného obilí), neméně všechen užitek z skládání pláten, jenž posaváde k ruce obce se vybírával a přijímával, též ze všech krámův, míst a stolic při a okolo rychty ležících a postavených, nejinač, než jak to vše vzáctná staroměstská obec skrze úředlníky šestipanské a měřiče pláten po ty všechny leta pokojně užívali, a to jak v čas jarmarkův, tak i mimo jarmarkův, k tomu taky šenk vín všelijakých, jako i rozdílného (mimo hořkého) piva bez obyčejného platu k obci povinného pronajali a touto listovní smlouvou pronajímají tolikéž jmenovanému panu Václavovi Šťastnýmu Višnoberskýmu na čtyry léta od svatého Jiří teď minulého pořáde zběhlá. Však ale

za druhé: pan nájemník povinen bude a přislibuje podle té již prve mající instrukcí se zachovati, neřád v rychtě žádný netrpěti a v tom žádnému, buď on, kdo buď, nefolkovati, s lidmi počestně jednati, na ně nebroukati, je nepřetahovati, ani komu co přehlížeti, žádných novotin nezačínati, odkud by potom zvláště po projití času nájemního vzáctná obec těžkost nějakou nésti mohla, nýbrž v tom ve všem tak postupovati, jako by všechno k ruce obce přijímal a pod počtem zůstával. Jakož také

za třetí: žádného trestati aneb konkusí na strach pro svůj privátní zisk na přestupníky uvozovati nemá, nýbrž povinen bude vždycky, cokoliv by se tak proti privilegium a nadání rychty přitrefilo a sběhlo, na magistrát vznésti, tak, aby odtud to napraveno a remedírováno bylo; však ale za vznešení a pilnost svou při jednom každým kontrabantu díl třetí míti má. A protož

za čtvrté: kdyby vzáctný magistrát a obec spatřili a vskutku seznali, že skrze tento pronájem budoucně nějaká škoda obci by následovala, celých čtyř let vyčkati povinni nebudou, nýbrž tím samým tento pronájem vyzdvižen a kasírován a v starý předešlý způsob zase sveden býti má. Neméně

za páté: majíce úředlníci šestipanští od dávných let z té rychty své některé akcidencia a užitky, ačkoli více práci žádnou míti nebudou, nicméně, aby oni o svůj starý akcidens nepřišli, tehdy p. nájemník se zavazuje místo toho přednímu šestipanskými úředlníku do roka po patnácti a ostatním pěti i jich ouřednímu písaři po desíti zlatých v konečnosti odváděti.

Za šesté: a ačkoliv sice p. nájemník od týchž pánův úředníkův šestipanských dependírovati nemá, však ale kdyby oni jménem magistrátu k spatření a visitírování rychty potřebováni byli, v tom je uposlechnouti povinen bude.

Za sedmé: nemá se pan nájemník do nějakého nového stavení ani provo[zo]vání vydávati, nýbrž všechno na magistrát vznésti a odtud dalšího nařízení očekávati.

Za osmé: k čemu p. nájemník dle inventáře přistoupí, to vše v celosti a dobrotě zachovati a při odstoupení svém zase tak vykázati povinen bude. Naproti tomu

za devátė: přislibuje a se zavazuje často opáčený nájemník ročně nájmu platiti jeden tisíc osum set zlatých r. na takový způsob: předně jednomu každému panu purkmistru k jeho úřadu patřících peněz po 39 fl. 40 kr., činí za třinácte měsícuv do roka v summě 515 fl. 40 kr.; druhé úředníkům šestipanským jejich platu každého měsíce 32 fl. 40 kr., činí do roka 424 fl. 40 kr.; třetí úřadu purkmistrského služebníkům též jejich platu měsíčně po 8 fl., činí do roku 104 fl.; ostatních 755 fl. 40 kr. na tři termíny, totiž po svatém Vítu 200 fl., po svatým Václavu 356 fl. a po Hromnicích 200 fl. k registrám obecním, aneb kam by magistrát nařídil, na hotové dobré minci odvésti má. Jakož pak

za desáté: aby magistrát strany tohoto platu nájemního dokonale ubezpečen a v jistotě byl, p. nájemník za sebe rukojmě postavuje pana Jiřího Dvorskýho a pana Jana Fišera, kteří podpisujíce tolikéž tuto nájemní smlouvu, jak osobami tak i domy svými, v nejlepším právním způsobu ručejí, takže, kdyby p. nájemník něčemu zadosti neučinil, oni za to nerozdílnou rukou a in solidum jeden každý právi býti mají,

za jedenácté co se komoediantův, fechtýřův a jiných divadel dotýče, ty se, jako kdy prve, v rychtě provozovati, užitky však odtud pocházejí do polovice k dobrému obce a druhá polovice p. nájemníku náležeti mají.

Na potvrzení toho jménem strany pronajímající pečet menší městská přitiskla se vědomě, neméně jak p. nájemník, tak i rukojmové jeho vlastními rukami se podepsali a sekryty své přitiskli pod tou vejminkou, aby se tato smlouva v knihy městské bez přítomnosti stran jednoho každého času vložiti a vepsati dáti mohla.

Stalo se léta a dne svrchu psaného.

L. S. civit. L. S. Václav Felix Višnoberský z Zlatého Toku,
měštěnín a nájemník rychetní
v Starém městě pražském.
Jiří František Dvorský.
Jan Jiří Fischer.

IV. Nájem šenku.

[Rkp. č. 326, fol. 105—106. — 1610 listopadu 12.]

Smlouva v příčině handle vinnýho v rychtě.

My purkmistr a rada, starší obecní i na místě vší obce Starého města pražského přiznáváme se touto smluvní cedulí řezanou, že jsme vedle privilegií a obdarování, jak od někdy slavné a svaté paměti císaře Ferdinanda, též také vedle obdarování a zvláštních milostí Jeho Mti cís. nynějšího[a]) krále a pána, p. našeho nejmilostivějšího, nám a obci naší z mocnosti J. Mti. cís.[a]) a krá-

a) — a) připsána po straně

lovské učiněných a pro vzdělání a rozšíření důchodův obecného dobrého nadaných, abychom vína hostinská, v cizích zemích vzrostlá, totižto uherská, rejnská, moravská, rakouská a jiná všelijaká, jak pro dvořany Jeho Mti císařské, tak pro přespolní a z jiných zemí legáty, též nemocné obvzláštně zde v Starém městě pražském vždyckny přes celý rok tu, kdež by se nám nejlépeji a nejpříležitěji vidělo, sklep náš obecní míti, aneb se o to s některými osobami k užitku obecnímu urovnati a víny dobrými a příhodnými opatrovati a túž věc, jak nejlépeji příležitost káže, na místě postavovati mohli. Vedle čehož jistým osobám do uloženého času takový šenk obecní vín všelijakých na jistý způsob v rychtě Staré, jakožto v domě obecním a v místě výsadním, pronajat jest byl. Jakož pak majíce my toho v tento čas některé slušné a zvláštní k vzdělání obecného dobrého se vztahující příčiny, vo týž šenk obecní v rychtě Staré s slovutným panem Janem starším Petráčkem z Wokaunštejna, měštěnínem a na ten čas spoluradním naším, s dobrým rozmyslem naším, majíce toho jisté a zvláštní příčiny, vedle příležitosti, též také nepříležitosti času o týž handl vinný obecní obapolně snesli jsme se a jistý kontrakt mezi sebou učinili tento: Předně, že ten handl vinný a šenk obecní hned od času svatého Havla, nyní přítomného, až do tří let, pořád zběhlých, pod jménem a titulem naším, tolikéž obce této, společně s týmž p. Janem Petráčkem na rovný náklad, škodu i zisk jíti a průchod svůj náležitě jmíti má. A jestli by dáleji příčina k dobré a platné příležitosti se podala, to jakž čas a potřeba káže, vedle společného snešení opatřeno bude tak, aby budoucně o to žádného nedorozumění z obojí strany nepozůstávalo s tímto však při tom doložením: co se skupování vín všelijakých a jich až na místo dopravování dotejče, to v bedlivém a náležitém opatření jeho, p. Jana Petráčka státi bude, takže on, snesouce se s osobami z prostředku našeho na místě našem a k ruce obce k opatrování téhož důchodu obecního a handle vinného, totiž s slovutným panem Melicharem Haldyusem z Nayenperku z větší rady, též Symeonem Humberkem z Humberku, kancléřem naším, a Lorencem Štarkem z starších obecních, obzvláštně nařízenými a za inspektory téhož handle a důchodu obecného vystavenými, kde a v které místo pro skupování vín se vypraviti aneb faktora, člověka víry hodného a dobře zachovalého, kteréhož by proti jisté mzdě a záplatě vedle zvláštního a společného jich snešení aneb nám o tom oznámení pro skupování vín v ta místa, kdež by za potřebí se uznalo, vyslati, a jak mnoho peněz k tomu potřebí bylo, aby víny hodnými, a což může býti, nejlepšími, ku poctivosti a pochvale města tohoto zásobení se stalo, a ty, jakž sama od sebe vzrostlá budou, v své váze bez směšování a jinejch všech nezpůsobův s náležitým a časným vošetřováním k nim dohlídati zuostávali. Nicméně, co by se kdy, kterého času vín k obecnímu šenku uvezeno bylo, prve, nežli by do sklepu spuštěny byly, osobám výš jmenovaným o tom v známost se uvedlo, kteříž je znumerovati a přísežnému měřiči po vydání každé numery, co která nádoba míry drží aneb odtud droždí odejde a na dolívku ujde, kdyžkoliv příležitost káže, zvisírovati a potom vyměřiti společně nařídí. Než co se sudův prázdných a náležitě vyměřených, z kterýchž by vína vydána byla, tkne, ty jse i s droždím pasírovati jemu p. Janovi Petráčkovi mají. Z strany pak vlastního trunku anebo dolívky, co by sraženo býti mělo, to jse při náležitém uznání pana purkmistra, pánův zůstavuje. Při tom i to se vymiňuje, že on p. Jan Petráček nadepsaným způsobem k ruce společný a nerozdílně zisku i ztráty pro užitek rozšířenější obce této bude moci v domě svém vlastním, kdež bydlí, nápodobně jako i v rychtě, dáti šenkovati, však potud, pokudž tento kontrakt státi a trvati bude a jináčeji nic. Co se pak za táž vína, jak v rychtě od přísežného šenkýře, aneb i doma utrží, z toho počet každého měsíce při nejmenším, aby dotčenému panu Janovi Petráčkovi pro podstatnější a bezpečnější opatření důchodu obecního činěn a konán byl tak, aby vedle toho potomně při vyměření sudův od měřiče přísežného, po čem která nádoba a pod kterou nu-

merou k vyšenkování přišla, dokonalá zpráva pro dobré obojí strany vedle jistého vyznamenání z toho učiněna býti mohla. Což vše do jednoho stolu aneb truhly železné skládati se má, odkudž on p. Jan jeden klíč a druhej jmenovaná osoba radní za sebou jmíti budou. Z čehož všeho, jak nákladu, tak vydání na všelijaké a rozličné potřeby a případnosti, tak také i z zisku pořádný počet hlavní, nejméně v půl létě a nejdéle pak v roce pořád zběhlém vykonati se má. Kteréhožto oužitku, odtud z požehnání božího přišlého, co se koliv vyhledá, to, pokudž potřeba ukazovati bude, aby zase na jiná vína v též společnosti aneb po rozdělení, co by na díl obecní přišlo, aby k registrům obecním na zaplacení dluhův a dobrému i užitečnému obce této obráceno a odvedeno bylo. Čeho by pak a jakejch pokojův neb sklepův pro pohodlí šenkování vín, tolikéž i pro jinou příležitost k zejskání obecního dobrého v témž domě rychetním mimo nynější způsob za potřebu uznal, to vznesouce na inspektory, co z náležitého počtu a uvážení společnýho nařízeno v té věci pro dobré obecní bude, své místo jmíti, a nad tím nade vším, což se nadpisuje, ruka ochranná držána býti má. Však toho se bedlivě šetřiti má, aby se v témž domě dobře a chvalitebně hospodařilo, čeládka aby v pobožnosti, v věrnosti a kázni náležitě zůstávala, nad to také při témž šenku v tom místě, jakožto obecním a vejsadním, žádných povykův, rozpustilostí i jiného všeho, což by proti kázni, studu, řádu a právu, též protržení obecného pokoje a vzláštního nařízení J. Mti cís. jse od žádného nedálo a k tomu povolováno a folkováno nebylo, a to pod pokutou proti přestupníkům od J. Mti cís. vyměřenou. Nicméněji toho se vyšetřovati má, aby se na témž domě a pokojích těch, kteříž tak k opatrování a správě téhož p. Jana Petráčka, jakožto úředníka obecného handle vinného postoupeni jsou, žádná škoda od světla, od ohňův i jinak všelijak, jakoukoliv, od kohokoliv pošlou zlomyslností neb neušetřením nedála. Sice kdo by zoumyslně něčeho toho se dopustil, k tomu skutečně hledíno a s trestáním přikročeno bude. Naposledy i to se tuto zvláštně obmezuje, chtěl-li by často psaný měštěnín náš na další časy téhož šenku obecního v té společnosti požívati a my toho někomu jinému popříti a buďto sami k obci dokonce ujíti, máme z obou stran před půl létem, než týž čas vyjde, o to mezi sebou na místě postaviti. Tomu na svědomí a pro lepší zdržení toho všeho pečetí naší menší městskou a druhé strany též pečetí tyto smlouvy jsou upečetíny. Stalo se v pátek nazejtří památky svatého Martina rytíře, léta páně tisícého šestistého desátého.

V. Přísaha měřiče pláten.

[Rkp. č. 780, fol. 215. — 1753 května 7.]

Formulare des Eides für den Beschaumeister.

Ich N. N. schwöre zue Gott dem allmächtigen, der ohne Mackel empfangenen und gebenedeithen Mutter Gottes etc. demnach ich in denen königlichen Prager Städten zue einem Beschaumeister derer Leinenwaaren bestellet worden, dass ich bei diesem meinen Ambt die allergnädigst emanirte kais. königl. Leinwandt- undt Beschauordnung de 3^{tia} Augusti 1750 sambt denen übriegen [!]. disfalls erlassenen Befehl undt Satzungen, besonders des Garn- undt Leinwandt-Patentalnachtrags de 1^{a} Martii 1753 vor Augen haben, mich zur Beschau willig undt ohne Murren bezeigen, den Weeber, und zwahr der Ordnung nach, wie ein jeder seine Waaren zur Beschau gebracht, schleinieg [!] abfertigen, auf die Eigenschaft undt Beschaffenheit der Waare, besonders auf deren Länge undt Breite genaue Obsicht leegen, die gerecht undt untadelhaft befundene mit denen mir anvertrauten Schausigillen an beeden Enden subtil undt deutlich

siegeln, die ungerechte hingegen unbesiegelt lassen undt nach Maas undt Vorschrift besagter publicirten Leinwandts- und Beschauordnung mit selbieger verfahren, auch von jedem Stück beschauter Leinwandtwaare ohne Unterschiedt des Werths mehr nicht denn 2 Gröschel Beschaugebühr abfordern, hiervon einen halben Kreutzer dem Dominicalcassirer zue Prag unter Producirung meines Beschaubüchels für jedes beschaute Stück allmonatlich baar erlegen, nichts hienter mir verhalten undt übriegens mich weder durch Gunst, Freundt- oder Feindtschaft, noch weniger aber durch Gaab undt Beschenkung von der Treu schuldigsten Gebahrung abwendig machen lassen undt mich nach meiner gedruckten Instruction in allen undt jeden verhalten wolle. So wahr mir Gott helfe etc.

Praestitum hoc iuramentum in inferiori cancellaria in praesentia (tit.) domini comissarii Fridrici de Fridenberg et domini Schroffer a domino Carolo Taborski feria 2. post dominicam Misericordiae, id est die 7. Mai 1753.

F. M. Bartoš:

Manifesty města Prahy z doby husitské.

Zápas husitského odboje s církví a jejími spojenci nebyl veden a vybojován toliko zbraněmi hmotnými. Od samého počátku, ba vlastně dříve ještě, než vypukla válka, až do jejího konce, stáli na obou stranách po boku válečníků mužové péra, usilující obranou i útokem získati veřejné mínění a přesvědčiti je o spravedlnosti vlastní věci. Všechen mnohaletý zápas provázela takto veřejná diskuse o programových cílech a zásadách husitské revoluce, vedená nejbystřejšími hlavami obou táborů, především bohoslovci, ale i světskými publicisty, diskuse vysoké vpravdě úrovně a svrchované zajímavosti. Tato diskuse je nadto neposledním mravním úspěchem českého odboje. Bylať vynucena na autoritě, která ji původně zamítala zásadně, jsouc dosud zvyklá jenom rozkazovat a poroučet. Revoluce vynutila, že církevní autorita musila krok za krokem ustupovat od jednoduchého zatracování husitského programu, že na obranu proti němu musila sestoupit do veřejnosti a dopustit nakonec před tváří celého světa na koncilu basilejském veřejnou diskusi o husitském programu a uznat tu aspoň zásadně nad sebou autoritu vyšší, která by soudila ji samu.

V záplavě polemických projevů a traktátů, obran i útoků, manifestů i pamfletů, které takto zápas zrodil, připadá zvláštní místo manifestům, které jménem revoluce vydalo hlavní město Praha v desetiletí 1420—30. Kus českých dějin jest věru obsažen v těchto dokumentech významu vpravdě historického, kus slávy Prahy jako hlavního města odboje a zároveň výmluvný důkaz převratu v ústavě českého státu, jakým si Praha dobyla tohoto postavení.

Nebylo to hned, že se Praha dostala v čelo revolučního husitského státu, aby směla promluvit jeho jménem. Marně hledáme pouhé její jméno na prvním manifestě husitském, na protestu českomoravského panstva a rytířstva proti popravě Husa a Jeronyma Pražského ze září 1415. Tenkráte byla Praha toliko jedním, třeba prvním z královských měst, která z politické representace státu, vyhrazené toliko šlechtě, vyšší i nižší, byla vyloučena. I nesměla býti Praha jiného názoru než její pán, král, který k jednotě na obranu Husova odkazu přistoupit odmítl.[1] Teprve smrt Václava IV. o čtyři roky později zjednala první podmínky obratu a umožnila Praze vstup do husitského svazu. I tu však zprvu ustupuje do pozadí před ústavními představiteli českého státu, zejména před nejvyššími úředníky zem-

---

[1]) Viz moji práci Do čtyř pražských artikulů v tomto Sborníku V. str. 481 a d. (otisk str. 6). Uvádím ji dále podle zvláštního otisku z r. 1925 a označuji prostě: Artik.

skými z panstva. Krise, do niž uvrhl zemi skon starého krále, se však za krátko přiostřila tak prudce, že panstvo od kalicha odpadlo a tím husitský svaz rozbilo. Odpad panstva postavil pak v čelo odboje Prahu.

Prvním náběhem k tomu, aby se Praha ujala vedení vzpoury, je husitský manifest[2]) z počátku dubna 1420. Není ještě hlavním městem podepsán, sotva však vzešel odjinud, než právě z Prahy. Bylať to Praha, která se 3. dubna slavnostně zapsala k věrnosti myšlenkám, které manifest hlásá. Je to odpověď na vyhlášení křížové výpravy proti husitům nunciem Fernandem[3]) ve Vratislavi, jenž je provodil okázalou a krutostí nutně a věru svrchovaně pobuřující popravou předního měšťana pražského Jana Krásy (15. března 1420). Třeba se o této popravě nezmiňuje výslovně, ze slov projevu je jasno, že především na ni myslí, když žaluje, jak, »ačkoli sme v našem srdci nic jiného neměli tak milostivého a tak hodného než to, abychme božské vóle pilně poslúchali a vší svú mocí drželi a vedli vieru a zákon řádu křesťanského a všemi svými mocmi abychme slúžili Pánu našemu Jezu Kristu ... pro nic pro jiné než pro tu pravdu boží přijímanie těla a krve Kristovy pod obojím zpósobem ode všech věrných křesťanóv ..., cierkev ne jakžto mátě, ale jako macecha a jakžto najukrutnějšie hadice ... vešken jed smrtedlný na nás vylila, když jest na družebnú neděli u Vratislavi zjevně kříž ukrutný proti všem věrným našeho královstvie krvavými vyzdvihla rukami ... A na to jest ten sbor s papežem nepřátely naše přirozené, Němce okolnie, všudy proti nám k nespravedlivému boji povolal a lživými je přívětivě odpustky od muk i od hřiechóv vyzval a zbúřil. Kteříž, by žádné příčiny neměli, avšak na náš jazyk vždy se zlostnie. A jako sú našemu jazyku učinili v Rýnu, v Míšni, v Prusech a jej vyhnali, takéž nám mienie učiniti a obsésti miesta vyhnancóv.« »Ó zlosti,« horlí manifest, »o viece nežli zlosti! I kto je, ježto to znamená a na ni se nerozhněvá? Kto na to hledí a neslzí? A kto je království věrný, ježto se proto nezarmútí, protože plná lži kněžská nepravost netoliko to zlaté a najzkřesťanilejšie královstvie miení hnisem nakvasiti, ale i nesmrtedlnú pravdu boží, kteráž má samého Boha rozmnožitele a hajitele, v nás uhasiti ... na všeho královstvie poraženie a hanbu a věčné zmazánie.« I prosí manifest českých měst, aby »jakožto stateční rytieři, rozpomenúce se na udatné otce naše, Čechy staré, za svoji vlast milovníky horlivé, i chtěli se proti tomu zlému postaviti a s námi a s obojí obcí Velikého města Starého i Nového pražského, jenž sme se na to mezi sebú sjednali a za jeden člověk umluvili a na tom zcela ostali, státi a radú i pomocemi se postaviti proti každému člověku, kterýž by chtěl ten zlořečený kříž vskutce vésti a konati, abychme tak mohli najzkřesťanilejšie královstvie od také křivdy a uti-

---

[2]) Vydal F. Palacký, Archiv český III., 1844, 212-3. O datu projevu Artik. 73 p. 12.

[3]) Publikací buly Martina V. »Omnium plasmatoris domini« z 1. března 1420, otištěné Palackým, Urkundliche Beiträge zur Gschichte des Hussitenkrieges I., 1873, 17—20 (dále cituji UB). Executoria k této bule zachoval ruk. kapitulní knih. praž. D 62 l. 140'-1.

štěnie našeho jazyku zprostiti a vysvoboditi, a to s pomocí Pána všemohúcieho, jehož při vedeme, a s pomocí slavného sv. Václava, dědice našeho. A na toho dokonánie konečné račte dva neb jich viece staršie z rady a z obce vašie k nám vyslati, to vědúc, že to všem vám i nám od našich náměstkóv, synóv a synóv našich synóv má k veliké chvále a cti přijíti a k velebnému dobroděčenství a také na veliký prospěch a užitek všie vlasti našie a královstvie českého.«

Valný sjezd husitského svazu, svolaný tímto manifestem, sešel se do 14 dnů o veliké pražské pouti, založené Karlem IV., na »ukazování svátostí«, připadající na 19. dubna, a vydal nový manifest, uchovaný ve znění českém a německém s datem 20. resp. 18. dubna.[4] Tento manifest je podstatně jiné povahy než předešlý. Neobrací se ani proti církvi ani proti nunciovi Fernandovi, a to ani tehdy, když výslovně vzpomíná popravy Krásovy. Vinu na popravě svaluje ne tak na nuncia samého, jako na toho, kdo mu to prý poručil. Tím je král Zikmund. Ten to jest, komu sjezd vypovídá manifestem poslušnost a opovídá nepřátelství, vyhlašuje krále, jak bychom dnes řekli, za zbavena koruny. Obsah manifestu je skoro výlučně politický a činí jej tyto politické žaloby českého státu proti Zikmundovi:

1. Najprve, že jest najohavnější potupú všem křesťanóm nás potupil a zhaněl, a to kacierstvím, a dá-li Bóh, bez viny. A zvláště pro přijímanie velebné svátosti těla a krve božie, kteréžto přijímanie Pánem Bohem jest vydáno, v jeho sv. čtenie zjevně jest položeno, doktory svatými potvrzeno a cierkví svatú první držáno.

2. K tomu také legátovi svému k veliké potupě a hanbě koruně a jazyku českému kříž vydati kázal jakožto na kacieře proti všemu řádu a právu křesťanskému.

3. A člověka v naději boží dobrého a nevinného u Vratislavi v koruně české koňmi usmýkati a upáliti kázal, a nic pro jiné, jediné pro krve božie přijímanie. A to vše k veliké hanbě i ku potupě.

4. Horníkóm také přikázal, kteréhož by koli Čecha, ku přijímaní božie krve příchylného, dosáhli, aby stínali a do šachty metali. Jichžto již několikonádcet set Čechóv i duchovnieho i světského stavu nevinně jest v šachty vmetáno k hanbě a veliké škodě jazyka českého.

5. Velebné markrabstvie bramburské, kteréhožto slavné paměti Karel ciesař, pán náš milostivý, s předky našimi s velikými náklady a krve prolitím jest dobyl, nemaje k tomu ižádného práva ani moci, preč dal od koruny české.

---

[4]) České znění vydal P a l a c k ý, AČ III. 210-2, na německé, chované v krajském archivě norimberském, upozornil F. v. B e z o l d, K. Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten I. 1872, 39 p.

Německé znění, jehož snímek dal na mou prosbu opatřit Historický ústav, je skoro doslovně shodné s českým. Věcně se od něho odchyluje jen tím, že místo 1. odstavce má prosté oslovení »Lieben fruende«, závěrem pak podpisy obou jmenovaných magnátů »und ander herrn, stette, ritterschaft und die Behemische gemeyne«. Praha takto z manifestu zmizela. Konec manifestu (od 3 ř

6. Marky staré křižovníkóm pruským jest zastavil.[5])

7. Biskupstvie moravské člověku neřádnému a hánci velikému jazyka českého proti právóm a svobodám zemským pro listy papežské jest podal,[6]) tudy chtě korunu českú z jejích svobod vyvésti.

8. Vratislav, město slavné koruny české, velice jest zahubil, lidi v něm stínaje a jim statky jich k záhubě koruny otjímaje.[7])

9. S knězem Hanušem, synem Klemovým, kterýž jest veliký nepřietel, zhúbce, bezpravce i lúpežník koruny české, zapsal sě jest.[8])

10. A k znamenité hanbě a potupě koruně a jazyku českému mistra Jana Hus slavné paměti před sborem konstantským za svým glejtem upáliti, a bohdá bez viny, kázal.

Proto manifest vyzývá »urozené, statečné, slovutné, múdré a opatrné pány, rytieře, panoše, měšťany i vši obec královstvie českého i markrabstvie moravského«, aby nehodnému králi, »královstvie a jazyku českého velikému a ukrutnému nepřieteli«, vypověděli poslušnost, hrozí všem, kdož by Zikmundovi zůstali věrni, odvetou a vyslovuje naději, »že se v tom jako věrní Čechové skutečně ukážete, na dokázanie té viery a lásky k jazyku a království českému«. Závěrem vyhlašuje sjezd konečně program vzpoury, proslulé čtyři artikuly,[9]) prohlašuje, že »o nic jiného nestojí než

1. najprvé o přijímanie těla a krve božie pod oběma zpósoboma všemu lidu obecnému,

2. druhé o kázanie řádné a svobodné slova božieho,

---

zdola str. 211) zní podstatně odchylně takto: »Und were es, das ir ye ueber das im gehorsam weret czue schanden und schaden der Crone czue Beheim, so moecht leichte die gemeyne sich wider uech derheben, das wir in das nicht geweren moechten. Und was ewer meynung dorume ist, des gebt uns ein kuercze antwurt in ewren brieven. Gebt ir uns aber nicht antwurt, so vernemen wir anders nicht, das ir unser veinde werdet. Datum Prage in castro Pragensi feria quinta ante Georgii.« Znění artikulů najdeme v jakési doušce s nápisem: »Dise nachgeschriben zedel ist in dem brieff verslossen gewest.« Čtvrtý zní tu stručněji: »Das vierde: umb der gemeyne bestes des Kongreichs und der Crone czeu Beheim.«

[5]) Správně mělo by být: Nové Marky. Viz Jar. Goll, Čechy a Prusy ve středověku (1897) 107. Prodej Braniborska Fridrichovi Braniborskému proveden byl 1415 v Kostnici.

[6]) Manifest má na mysli Jana Železného, jemuž Zikmund dopomohl na biskupství olomoucké proti chráněnci Václava IV. Alešovi z Březí, když se uprázdnilo 1416.

[7]) Zikmund dal 4. března 1420 popraviti na náměstí 23 měšťanů a zabrati jmění 27 jiným, kteří včas uprchli. Srov. C. Grünhagen, Die Hussitenkämpfe der Schlesier (1872) 17-9.

[8]) Tento vévoda bavorský byl tchánem Václava IV., ale býval s ním v nevůli. Husité nemohli mu asi zapomenouti, že on to dal v řetězech dopraviti do Kostnice M. Jeronyma, když byl na tajném odchodu s koncilu prozrazen na hranicích.

[9]) O tom, jak se tento program objevuje již v žádostech říjnového sněmu a po částech již dříve, Artik. 43 p. 148, jakož i diskusi o tuto otázku s Jos. Pekařem v ČČH 1926, 680-1.

3. třetie, aby kněžie nám tak příkladně živi byli, jakožto jest Pán Kristus přikázal a jeho apoštolé a po nich svatí otcové ustavili, a

4. čtvrté o obecné dobré královstvie a jazyka našeho českého a o očištěnie zlé a křivé pověsti královstvie a jazyka českého.«

Za sjezd husitského svazu je manifest podepsán takto: »my, Čeněk z Vartemberka, najvyšší purkrabie koruny a královstvie českého, Oldřich z Rosemberka a jiní páni, Praha město, rytieři, panoše i jiná města se všemi, jenž o svobodu zákona božieho stojie a obecné dobré jazyka českého.« Svaz, ustavený na sjezdě, byl však trvání zcela krátkého. Do tří neděl sběhlo panstvo od praporu revoluce v čele s Čeňkem z Vartemberka, jenž vydal pražský hrad vojsku Zikmundovu, a ze svazu mimo několik měst a něco šlechty nezbyla než sama Praha.

Byla to těžká rána pro hlavní město království. Odpad panstva měl zajisté důvody velmi vážné. V den, kdy vypršelo příměří, sjednané v listopadu mezi Prahou a stranou královskou po nezdařeném pokuse královských o to, aby se zmocnili vlády nad hlavním městem, dala se na pochod vojska Zikmundova, shromážděná ve Slezsku, a v tuto chvíli, v druhém týdnu května, stála již hluboko na půdě království. A odpad panstva znamenal skoro pochování největší naděje, která sílila dubnový sjezd v jeho revolučním rozhodnutí vzepřít se nastoupení bratra starého krále, naděje totiž, že korunu přijme král polský Vladislav Jagiello a že vzpouře přispěje mocnými silami velikého státu.[10]) Panstvo již asi zvědělo o velikých potížích polské kandidatury, a proto se dalo na ústup. Avšak i sám odpad panstva, ať již byly jeho důvody jakékoli, byl těžkou ranou pro naděje v polskou pomoc. Byloť asi jasno každému, že by polský dvůr mohl přijmout korunu jediné z rukou ústavních představitelů českého státu, nikdy však téměř z rukou těch, kdož se moci ve státě zmocnili revolucí... I stačil můstek zcela nepatrný, aby se po něm Praha pustila do nového jednání se sesazeným králem, jen aby se dostala ze situace, vytvořené odpadem hlavních jejích spojenců od praporu vzpoury. Toť smysl pokusu, který učinila do týdne po této události v Kutné Hoře. Můstkem, po němž se dala, bylo ujištění dvou šlechticů strany královské, že Zikmund přece chce dáti o otázce kalicha slyšení, slíbené po vánocích v Brně.

Bylo to nejspíše[11]) 15. května, kdy poselstvo hlavního města dosáhlo prostřednictvím Václava z Leštna slyšení u krále, jehož před třemi nedělemi zbavilo trůnu. Hlavní náš zpravodaj o prvních letech husitského odboje, Vavřinec z Březové, líčí, jak se poselstvo králi pokořilo nabídkou, že na důkaz opravdovosti svého podrobení rozboří městské hradby, a prosilo jen o propuštění svobody kalichu. Zikmund však prý v prudkém zá-

---

[10]) O tom Jar. Goll, K. Sigmund und Polen I. (MIÖG 15., 1894, 447). Verner z Raňkova, jenž byl vyslán do Polska podle Dlugosze, jest opravdu dosvědčen zápisem desk (Reliquiae tabularum II. 121.)

[11]) Tomek, Dějepis m. Prahy III². 53. Vypravování Vavřince z Březové, jehož se dovolávám dále, čte se v Gollově edici jeho husitské kroniky. (Prameny dějin čes. V., 1893, str. 369.)

chvatu zpupnosti, která kronikářovi připomíná vůdce odbojných andělů Lucifera, odpověděl rozkazem, aby Pražané provedli ihned úplné odzbrojení a pak vyčkali, jak s nimi sám naloží. Příliš stručné toto vypravování M. Vavřince, na němž je patrno, že jest od události vzdáleno hodně let, z něhož však přece jasně vyniká, že král nežádal nic méně než úplné vzdání na milost a nemilost, jaké mohlo Praze uložit jen dokonalé zoufalství, doplňuje vítaně především dvojí současný traktát, který nám umožňuje položit k osudnému dnu příhodu, na kterou letmo naráží dvojí soudobý leták. Je to »Scriptum doctorum regis Ungarie in Montibus Cuthnis«,[12]) kterým se v Kutné Hoře Zikmundovi bohoslovci pokusili čelit husitským důkazům o stáří kalicha a z toho plynoucímu závěru, že přijímání pod obojí je zcela oprávněné. V obou rukopisech, které traktát uchovaly, následuje za ním odpověď husitského bohoslovce a diplomata Petra Payna, patrně účastníka pražského poselství, na spis doktorů. Traktát doktorů je důkazem, že členové poselstva do Kutné Hory, z nichž dva byli universitní mistři,[13]) jednali s královskými bohoslovci, snad zatím, než jim král udělil slyšení. A na tuto situaci se výborně hodí zmínka[14]) pražské odpovědi na ironický leták, poslaný Praze a městské její radě jakoby jménem Zikmundovým 5. září 1419, Kašparem z Lewbicz, členem královské kanceláře. Autor pražské odpovědi vzpomíná tu asi v srpnu 1420 slyšení, které prý dal Zikmund provésti s husitskými vyslanci skrze magdeburského arcibiskupa. Skončilo se asi velmi brzy, neboť tento prelát na konec jednání odmítl dáti slyšení a prohlásil, že husité žádného slyšení o kalichu nedosáhnou, poněvadž kalich byl již odsouzen nejvyšší autoritou církevní, koncilem kostnickým. Tak tedy splnil prý Zikmund slib, který dal pražským poslům v Brně, o vánocích, že jim slyšení vymůže. A nedosti na tom. Podle jiné zprávy pražské, kterou vztáhl na slyšení v Hoře právem již Tomek,[15]) nepřestal král na tomto odmítnutí slyšení nejvyšším prelátem svého dvora. Prohlásil[16]) nadto sám, že jest přísahou zavázán hubiti všecko kacířství a že této přísaze dostojí, byť měl celé království obrátit v prach a popel a přijíti o vše, co má...

Fakta, takto získaná, dávají teprve tomu, co se událo v květnu

---

[12]) O něm, jakož i o odpovědi Paynově na Scriptum podstatná data podává moje Literární činnost M. J. Rokycany, J. Příbrama a P. Payna (1928) 99.

[13]) Podle Starých letopisů českých (vyd. Palacký 1829) 36. Druhým byl asi M. J. Kardinál, vyslaný s Paynem na konci téhož roku s pod. úkolem diplomatickým do Polska.

[14]) Palacký UB II. 527. Autora rovněž tu otištěného letáku, na nějž Praha odpovídá, jmenuje basilejský rukopis, o kterém viz moje Husitika a bohemika několika knihoven německých a švýcarských (Věstník Král. čes. spol. nauk 1931) str. 46, kdež je leták i vítaně datován.

[15]) Podobná příhoda se udála, jak ještě uvidíme, i při slyšení, které Zikmund Praze přece povolil na sklonku července. Těžko si však představit, že by projev náš byl pominul vůbec jakoukoli zmínku o výjevu v Kutné Hoře, kterým přece vina Zikmundova v očích Prahy vrcholí.

[16]) Pražský manifest do Benátek z 10. července 1420, otištěný níže v příloze II. str. 280.

v Kutné Hoře, hlubokou perspektivu: podle toho Zikmund, ač v Brně slíbil vymoci slyšení a stále, aspoň navenek, udržoval zdání, že slibu chce dostát, v Kutné Hoře na zmínku o slyšení a snad i na připomenutí slibu, daného v Brně, strhl masku, v záchvatu hněvu ukončil komedii, kterou hrál tak dlouho, a usvědčil se sám z prolhanosti. V situaci, kterou se mu dařilo tak dlouho udržovat pletichami zmatenou, zjednává takto konečně kruté jasno. Jak pěkně situaci vystihl Palacký,[17]) třeba ji jenom vytušil, ztroskotání kutnohorského pokusu učinilo všeobecným heslo: boj až na smrt, a zavěsilo osud české země úplně na rozhodnutí meče. Je to opravdu rozhodná chvíle husitské revoluce, ano možno projevit souhlas s posledním historikem,[18]) který se zamyslil nad osudnými událostmi kutnohorskými, že rozhodla o směru našich dějin na staletí a že s ní souvisí dokonce stíny Bílé hory i všeho, co potom následovalo. Výjev kutnohorský nebyl arci než logický důsledek konfliktu zásad, než utkání principů, mezi nimiž nebylo smíru.

Zpupná odpověď Zikmundova přetrhla jednání o mír na půltřetího měsíce. Diskuse ustoupila zatím řeči zbraní. Teprve, když se křižácká vojska rozložila před Prahou v posledních dnech června a město sevřela, dostalo se králi příležitosti k obnově jednání. Byla to Praha, kdo učinil první krok polooředním projevem, rozvinujícím program čtyř artikulů. Byl, pokud známo, adresován vojenským sborům města Budyšína, jako představitelé hornolužického Šestiměstí, a míšenskému markrabímu.[19]) Praha prohlašuje, že nebojuje proti králi, než proto, že odepřel dáti svobodu náboženskému jejímu programu, a že by Zikmunda přijala za krále, kdyby tak učinil. Pražané slyšeli, že by to byl prý rád učinili, to prý však zvrátili biskupové a hltaví kněží.

Smířlivá tato slova, věru až překvapující po tom, co se událo v Kutné Hoře, byla asi milým překvapením pro krále Zikmunda. Pocítil mezitím hodně důsledky falešné své politiky a hledal, jak by mohl hru obnovit. Sám si však netroufal zahájit jednání. Byl si ostatně sám dobře vědom toho, že se kutnohorským prohlášením zbavil jakékoli možnosti nových slibů slyšení a nových klamů, které by měly naději na úspěch. Kdo se po tom, co se stalo v Kutné Hoře, mohl odvážit pokusu o jednání, byl jediné představitel autority církevní, jejíž svrchovanost tu král tak okázale prohlásil, papežský nuncius. Učinil tak opravdu, a to projevem,[20]) hodným

[17]) Dějiny národa českého III. 1. 371.

[18]) Pekař, Žižka a jeho doba III., 1930, 46. Co pravím dále, obrací se proti tomuto Pekařovu hodnocení pojetí Palackého i Tomkova.

[19]) Cenný tento projev otiskuji v příloze I. z dále (p. 20) uváděného ruk. berlínského. Zněním čtyř artikulů shoduje se docela s latinským jejich textem, o němž dále v p. 25, které však odpověď nunciova zřejmě zúmysla ignoruje. Je-li správné tvrzení rukopisu, že projev byl poslán markrabímu »in exercitum ante Pragam«, čemuž není důvodu nevěřit, stalo se to krátce po 28. červnu, kdy k městu přitrhl Zikmund (Tomek, IV.², 70). Odpověď nunciova, o níž hned dále, následovala patrně obratem. Viz ještě dodatek na str. 274.

[20]) Vydal Palacký, UB I. 33-7. Je také v ruk. Milichovy knihovny ve

staleté diplomatické tradice římské kurie. Sebe lákavější sliby nunciovy mluvily však již hluchým uším. I nunciův úvěr, neméně než králův, byl již vyčerpán až na dno.

Čím se pokusil nuncius Fernando dobýt důvěry a co nabídl Praze, aby zapomněla, že dal usmýkat k smrti Jana Krásu a že dal ještě v květnu[21]) upálit v Slaném dva muže stejně proto, že odmítli ustoupit od kalicha? Nuncius se ovšem varoval vzpomenouti čerstvých ještě těchto vlastních činů. Jakousi odpovědí na naši otázku rozvinul nejprve obraz spoust, způsobených revolucí, aby tím nepřímo ospravedlnil postup kurie. Chce tím však zároveň odtrhnout Prahu od spolku s Tábory, kterým Praha odpověděla na Zikmundovu výzvu v Kutné Hoře. Je hotov činiti rozdíl mezi Prahou a těmito jejími spojenci a na ně jediné svrhnout odpovědnost za hrůzy revoluce a na důkaz mírnosti a shovívavosti rozvíjí podmínky, za jakých by mohla Praha dosáhnout míru, odtrhne-li se od Táborů. Základnou pro mír jest ochoten uznat pražský manifest, vydaný asi v dubnu,[22]) dnes však žel nezvěstný. Jeho podmínky, čtyři artikuly, ve znění mírnějším, než jaké podala nabídka Prahy,[19]) prohlašuje za nikterak ne nepřijatelné. Nevidí zásadního důvodu k zamítnutí tří artikulů, o kalichu ukazuje, že ani tu není smír nemožný. Prohlásil-li v Kutné Hoře magdeburský arcibiskup za konečné slovo církevní autority o kalichu rozhodnutí koncilu kostnického a diskusi o tom za nemožnou, navrhuje nuncius cestu, která by prý mohla vésti k cíli: žádost k papeži o povolení kalicha, o které dává na jevo, že není bez naděje na úspěch! K jednání o tomto návrhu nabízí nuncius Pražanům glejt krále Zikmunda.

Přese všecku obratnost nabídky nutno říci, že si nuncius představoval Pražany příliš zpozdilými, věřil-li v úspěch svého kroku po zkušenostech, jakých Praha nabyla za několik roků konfliktu s církví. Kdo zajisté mohl věřit vážně v povolení kalicha papežem, který pro tento kalich vyhlásil proti husitům vyhlazovací výpravu křížovou a potvrdil ostatně slavnostně všecky rozsudky koncilu kostnického nad Husem, Jeronymem i nad samotným kalichem,[23]) a to v odpověď na úřední žádost sjezdu husitské jednoty z r. 1417? Kdo mohl mít odvahu i dosti bezcharakternosti, aby pro naději tak pošetilou rozbil slavnostní smlouvy, podepsané Prahou 27. května s Táborem, jenž přispěl Praze ve chvíli nejkritičtější, jehož vojsko bylo hlavní oporou obleženého města a který na hrozby, které si nuncius přece nakonec ve svém projevu nedovedl odepřít, a to dokonce

---

Zhořelci 4° 77 l. 37 (jeho popis v mé práci, uv. v p. 14. str. 74 a d.) a v berlínském, kdysi erfurtském ruk. 4° 354 l. 106-8. Pro kontrolu mého hodnocení významného tohoto dokumentu upozorňuji na zcela odlišný soud P e k a ř ů v (uv. kniha str. 59—62), s nímž se můj rozbor mlčky vyrovnává.

[21]) Vavřinec z Březové, str. 376 a Chronicon universitatis Prag (tamtéž) 585.

[22]) Artik. 72-3 a uv. ČČH 1926, 680-1. Není však totožný, jak jsem soudil z nejasných slov nunciových, s projevem do Budyšína, jehož znění máme za chováno (viz p. 19).

[23]) Artik. 19—21.

právě v závěru své nabídky, odpověděl takřka v den obležení Prahy (30. června) skvělým vítězstvím, jímž rozprášil veliké vojsko, které oblehlo sotva ohozenou pevnost Tábor? A kdo posléze, nikoli však naposledy, mohl míti v obleženém městě vážně strach ze Zikmundových voju, o nichž bylo jasno, že nejen nestačí na dobytí nedobytné Prahy, nýbrž že nejsou ani s to, aby vydržela obléhání déle než několik neděl?

Nepřekvapí proto, že se nuncius na svou nabídku odpovědi nedočkal. Ztížil ostatně Praze odpověď neobyčejně tím, že z diskuse příkře vyloučil podávání z kalicha dítkám, tak drahé nejen Táboru, ale i značné části Pražanů. Vedení Prahy uznalo nicméně nezbytným čeliti výtce, že nabídku odmítlo ze zpupnosti, i odpovědělo novým, úředním okázalým vyhlášením a zdůvodněním vlastního programu, a ten zároveň obsahoval podmínky, za kterých je Praha ochotna pustiti se do mírového jednání. Mohloť i užít dobré příležitosti k tomu, aby svrhlo na odpůrce jako původce války odpovědnost za spousty, působené nezbytně válkou, Praze vnucenou nutností sebeobrany, a formulovalo slavnostně náboženský svůj program. Toto vyhlášení čtyř pražských artikulů stalo se projevem městské rady hlavního města, obsahujícím nové znění artikulů s doklady z Písma a církevních spisovatelů, 3. a 6. července.[24]) Projev byl vydán latinsky,[25]) česky[26]) a německy;[27]) text se shoduje skoro doslovně.

---

[24]) Artik. 70 p. 3.

[25]) Tento text, dochovaný v hojných rukopisech, pojal do své kroniky Vavřinec z Březové str. 391-5. Začíná se zpravidla slovy: Notum sit universis Christi fidelibus, quod fideles in regno Boemie instant... pro articulis infrascriptis. Znění M. Vavřince předesílá ještě jakýsi podpis tohoto znění: Nos, magister civium, consules et scabini totaque communitas civitatis Pragensis, capitalis regni Bohemie, nostro et aliorum fidelium huiusmodi regni nomine instamus. S malou obměnou, ve znění: Nos capitanei magistrique civium atd., čteme úvodní tato slova v jinak zcela shodném vyhlášení čtyř artikulů, vloženém do přípisu markrabímu míšeňskému, který s datem: feria 2. post festum s. Procopii a. D. 1421 otiskl Jan Cochlaeus, Historiae Hussitarum libri XII, 1549, str. 198 až 201 a jejž P e k a ř, Žižka II., 1927, 274, klade prostě do r. 1420, kdy bychom datum převedli na 8. červenec. Přípis se hodí opravdu dobře do této chvíle, ale neméně i do r. 1421. Pochází-li skutečně z r. 1420, je to mlčky provedené popření zmínky o Zikmundovi v projevu, o němž v p. 19, neboť vybízí markrabího velmi rozhodně, aby od krále odpadl a nespojoval s jeho osudem vlastní.

Nejstručnější znění artikulů, a to z 3. července, napsané na jedné stránce, jak bylo určeno vojsku, obléhajícímu Prahu, je zachováno, jak upozornil již P a l a c k ý, Dějiny III. 1. 398 pozn., v státním archivě v Královci v oddělení listin řádu německých rytířů. Má název: Quatuor articuli Pragen. Bohemorum et est littera missa in universum mundum. S textem Vavřince z Březové, s nímž má shod nejvíce, shoduje se skoro doslovně v odstavci 1. (tu čteme i zdánlivě mylné instituimus v ř. 4), 2. (vynechává jen poslední autoritu) a 5. Z odst. 3 má prvých 8 řádek, ostatní vypouští causa brevitatis. S týmž odůvodněním podává v artikulu 3. jen ř. 1—½14, 17—8. Poslední slova znějí: Datum sub sigillo nostro communi mensis Iulii die tercia a D. 1420. Laus et honor Ihesu Christo, imperatori invictissimo. Snímek dokumentu je nyní přístupný v Historickém ústavě, jemuž jsem zavázán díky za jeho pořízení.

[26]) Vydal P a l a c k ý AČ III. 213-6, a to nejspíše z kapitulního ruk. O 39

Ještě pak před ukončením obležení, ale když již bylo jisté, že Praze vítězství nebude vyrváno, možná hned po velkém dnu 14. července, vydány byly znovu čtyři artikuly ještě s obsáhlejším odůvodněním autoritami Písma a církevních doktorů, takže vzrostly v slušný traktát.[28]) Úvod krátkého znění obecného, obsahující prohlášení městské rady, je tu nahrazen jásavou oslavou vítězství Prahy nad tolika nepřáteli, vyvrcholující nakonec veršovanou výzvou k modlitbě k Bohu, jenž sám za ni zázračně bojoval, oslavou, která je protějškem podobné radostné modlitby, složené formou písně nazítří Žižkova vítězství na Vítkově táborským knězem Janem Čapkem.[29]) »Totoť jsou čtyři artikuly sv. písma,« dí se tu, »které šťastné a slavné město Praha přijalo celou věrou a vyhlásilo do všeho křesťanského světa a pro ně svedlo a vede podivuhodné války. Že uvěřilo celým srdcem Pánu, zvítězilo důvěřivě nad králi a nad 40 bezmála vévody a zeměmi a nejvybranějšími sbory vojenskými, a zatím co za ně Pán sám zázračně bojoval a ho bránil, proměnilo jejich slávu v hanbu, zpupnost v pokoření a život ve smrt a přemohlo vítěznou věrou veškeré Čechy, pomáhající bezbožný, a očistilo království od svrabu německého, an sám Pán dával zdar, pečoval a řídil všecky podniky. K němu se v radosti přiviňte, všichni stateční Čechové, a hlásejte, že on zůstane vítězem na věky!

Vedle vyhlášení artikulů dostalo se nunciově nabídce z Prahy nepřímé odpovědi ještě 10. července manifestem,[30]) svědčícím sice benátskému dožovi, ale, jak se podobá, ještě více králi Zikmundovi samému a jeho dvoru. Nuncius připomínal Praze také její prohlášení,[19]) že jest ochotna přijmouti Zikmunda za krále, povolí-li čtyři artikuly. Manifest neodpovídá na to přímo. Odpověď je přesto zcela zřetelná: manifest není téměř než překladem a doplněním dubnového manifestu, který Zikmunda zbavil trůnu. Stížnosti, které pronáší proti králi nově, vztahují se na rozhodný den kutnohorský, a měli jsme již příležitost je vyslechnout.[16])

Odpověď nunciovi záleží v tom, že mu manifest s jemnou, ale svrcho-

---

l. 124-7, kterého užil v uv. UB II. 523 a d. Nepatrná odchykla, vysvětlitelná asi pouhým omylem písaře, kterou zdůrazňuje Pekař II. 273, nedovoluje, myslím, abychom znění prohlásili za pozdější a neautentické, jako činí on.

[27]) Znění toto neznám než v přípise o něco dřívějším markrabímu míseňskému, o němž svrchu v p. 19.

[28]) Otisk v příloze III. Na tento text upozornil podle kapitulního ruk., jenž je základem mého vydání, Goll v edici kroniky Vavřincovy str. 391. Nejvýznamnější slova úvodní mohl jsem opraviti podle budyšínského ruk. 8° 9, kde se celý projev čte na l. 121-8. Text čtyř artikulů se zněním Vavřincovým srovnal Pekař II. 273, jehož tvrzení o odchylce v 1. artikulu třeba jen modifikovati potud, že onen smysl naznačuje pouze poslední z uváděných autorit.

[29]) Zachoval Vavřinec z Březové str. 389.

[30]) Viz přílohu II., kde drahocenná památka uveřejněna úplně. Palackého otisk v UB I. 39-43, vynechal leccos podstatného jako znění čtyř artikulů, které tu s překvapením čteme ve starším textu, nejbližším dubnovému, jak je podán svrchu str. 256, ještě mírnějším, než znění, o kterém byl ochoten jednati nuncius; čtvrtý artikul nemluví zajisté než o očištění pověsti království, ani slovem však ne o stihání veřejných hříchů.

vaně důraznou ironií hned prvními slovy připomíná pošetilost jeho úsilí nalákat Prahu nadějí, že by jí snad Martin V. povolil to, co tak slavnostně odepřel předloni. Začínáť zcela zřetelnou narážkou na papežovu bulu z 22. února 1418, shrnující a potvrzující rozsudky kostnického koncilu nad Husem, Jeronymem i Viklefem a nařizující stihání každého, kdo by se vzepřel zatracení kalichu koncilem, jako kacíře nelítostnými tresty inkvisičního práva. Začíná-li zajisté arenga této buly větou,[31]) že ze všech papežových starostí největší je věnována péči o vykořenění kacířství, zahajuje manifest krásná věta, že »ze všech starostí, jež skličují pokolení lidské, největší, jež zahrnuje všecky nároky milostí, je starost o vlast, tu že milovali a že za předrahou záchranu vlasti dovedli v slavném zápase položit nejsladčí život, statky i tělo, právě nejvznešenější lidé, a ti že šťastně žijí, ano, těší se po smrti u potomků slavné památce věčného jména; kdo však naopak vlasti nedbají, se životem pozbývají jména jako lidi bezectní, zbavení vlasti a degenerovaní...« Toť zároveň zásadní hledisko, s něhož manifest pronáší soud nad králem Zikmundem jako úhlavním nepřítelem koruny a nejkřesťanštějšího království českého, přešťastného a zcela osvědčeného slávou a velkolepými činy a zásluhami předků, jejichž památka je stále slavná, a to jen proto, že podle ustanovení Krista a apoštolů se zápalem zbožnosti přijímají svátost přebožské eucharistie pod obojí způsobou, a jako ukrutným nepřítelem a nelítostným pronásledovatelem národa a jazyka českého.

A přece, přese všecky tyto žaloby a kletby, které manifest metá na Zikmunda a spojuje nakonec s hrozbou, že se Praha stane spojencem starého nebezpečného nepřítele králova, republiky benátské, smíme, myslím, vyčísti z projevu nepřímé navazování na to, co bylo přerváno v Kutné Hoře. Jako by říkal, že odpor hlavního města české koruny přece není povahy zásadní, a jako by svými žalobami stanovil zároveň podmínky, za kterých by bylo možno jednání s králem obnovit. Sotva se aspoň mýlím v dohadu, že tak bylo také manifestu rozuměno. V Kutné Hoře přikázal Zikmund Praze, aby odzbrojila a vzdala se na milost i nemilost. Situace se nyní obracela. Po tom, co se stalo, mohla nyní Praha věru právem požadovat na důkaz vážnosti obratu v chování a smýšlení Zikmundově, aby dříve odzbrojil, t. j. aby rozpustil vojska křižáků, má-li s ním Praha obnovit jednání, které tak zpupně přetrhl v květnu v Kutné Hoře. Toť skutečně program, který rozvíjejí ti, kdož zprostředkovali pokus o smír slyšením kutnohorským, české panstvo, jakmile se k tomu naskytne první příležitost. Čtyři dny po vydání manifestu přinesl takovouto příležitost slavný den 14. července.

Porážka míšeňských sborů na vrchu Vítkově prospěla opravdu znatelně mírové nabídce papežského nuncia. Ukázalať marnost pokusu dobýt

[31]) »Cum inter cunctas pastoralis cure sollicitudines«, praví papež (H a r d t, Concilium Constantiense IV. 1518; srov. Artik. 21 p. 72), »quibus premimur incessanter, illa potissime fortius nos angit, ut hereticis de finibus Christicolarum expulsis... orthodoxa et catholica fides integra ac illibata permaneat.«

nad Prahou a jejími spojenci třeba jen tak nepatrného úspěchu, jako sehnat Žižku a hrstku jeho bojovníků s jeho vyzývavého a strategicky tak zištného postavení na Vítkově,[32]) ukázala také neobyčejnou cenu pomoci táborské. Nazítří po bitvě, která podle slov dalšího manifestu byla důkazem, že Bůh více dokáže skrze prosté, neozbrojené občany, než Zikmund svými vojáky, zahájilo pokusy o navázání mírového jednání králi věrné české panstvo. Mohlo se dovolat úspěchu, který dovedla ocenit i vítězná Praha, že totiž zmařilo pokusy a návrhy křižáckého vojska, pobouřeného porážkou vítkovskou, aby město bylo bombardováno z pevnosti hradu, sotva tato dělostřelba ukázala zhoubnou svoji účinnost; bombardování z posic tak výhodných mohlo snad opravdu otřásti nedobytností Prahy. Tento čin se nemohl minouti jistým dojmem na obležené město. Nemohl nepřispět k rehabilitaci panstva, tolik zdiskreditovaného věrolomnou politikou svého pána, nemohl neposílit v Praze stoupence dorozumění, kterých tu věru nebylo nedostatek. Ani ti však, kdož v návrhu panstva, a zejména v jeho ujišťování, že krále přiměje k rozpuštění křižáckých sborů, neviděli než úskok a úklad, nemohli se vážně vzepříti pokusu o mírové jednání. Každý den příměří, které jednání přinášelo samo sebou, znamenal zajisté uspíšení rozkladu veliké a stále nebezpečné armády křižáků, která se sama požírala potížemi v zásobování a krušivým vědomím o nedobytnosti Prahy. A zda mezi tuto armádu a pomocné sbory českého panstva nevráželo jednání o mír týž klín, jaký panstvo i nuncius zamýšleli vrazit mezi Prahu a Tábor? Nikdo rozumný nemohl se tedy v Praze vzpírat pokusu panstva. Jednání se arci rozbilo stejně jako pokus květnový v Kutné Hoře. Intriky sebe důmyslnější a povolnost předstíraná sebe horlivěji ani vůle sebe lepší nedovedly obnovit důvěru tolikrát zrazenou, a tím méně překlenout propast principů, mezi kterými nebylo smíru.

Průběh vlastního jednání, které se začalo po 20. červenci, líčí nám pražský manifest,[33]) zachovaný s datem 8. února 1421, nepochybně však starší a zcela blízký události. Jako projev do Benátek z 10. července má celé odstavce shodné s protizikmundovským manifestem z 20. dubna, tento manifest se zase přimyká na počátku, kde hovoří o kostnickém koncile, shodami téměř doslovnými k pražskému manifestu,[2]) který počátkem dubna odpověděl na vyhlášení křížové výpravy nunciem Fernandem z Vratislavě. Na něho jako na původce všeho neštěstí soustřeďuje manifest útoky nejhojnější a nejvášnivější, jemu, a to jako zmocněnci koncilu kostnického, přičítá rozpoutání války a všecky její nevýslovné hrůzy. Užívá při tom účinně formy přímého oslovení.

Tento tedy muž krve, přesvědčiv se o marnosti vlastního postupu a byv k tomu dohnán výčitkami svědomí, učinil Praze konečně nabídku sly-

---

[32]) O smyslu obsazení Vítkova i o akci panstva viz moji stať »Okolo bitvy na Vítkově« ve Vojenských rozhledech V., 1924, 370 a d.

[33]) Příloha IV. I tento dokument otiskl již Palacký v uv. UB II. 487-93, ale rovněž s vynecháním několika odstavců a ne bez několika omylů, zaviněných nepřesností přepisu, kteréhož užil.

šení, které jí tolikrát sám odepřel a tolik let odpírala církev. Nová, prudce výsměšná apostrofa nuncia ulevuje vzrušení pisatele manifestu, jaké se ho zmocňuje při vyslovení nenáviděného jména. »Jaký to směšný soudce,« praví, »jenž nejdříve lidi zabíjí a pak je vyslýchá, dříve zatracuje, než zahájí soud, a touto neschopností právní zvrací řád spravedlnosti, ustupuje najednou jako rak a pozdě nabízí výslech těm, jež dávno odsoudil. Přes to,« prohlašuje manifest, »a přes nebezpečí života rozhodli se Pražané přijmouti slyšení, pro nic jiného, než aby prospěli těm, kteří se proti nim shromáždili, zda by se totiž v nich tímto přiblížením neujala pravda. Sliby tolika lidí byli však jen oklamáni a slyšení nedosáhli a nemohou dosáhnouti pořád.« Proč, to vykládá vylíčení pokusu, provedeného v posledních dnech[34]) červencového obléhání města.

Začal se velmi slibně. S hradu sestoupilo několik králových prelátů a doktorů a proneslo k pražským mistrům a s nimi řeči a proslovy o pražském programu čtyř artikulů, o němž, co byl z Prahy vyhlášen, měli dosti příležitosti uvažovat.[35]) Soud královských doktorů o artikulích, v podstatě shodný již se stanoviskem nunciovým, ještě však, kde se jen dalo, zmírněný ve formě, přijat byl, když byl vyhlášen, s obou stran s jásotem. Mluvčí doktorů, humanista P. P. Vergerio,[36]) mohl zajisté soud ten

---

[34]) Kdy začalo jednání, nelze přesně určit. Jistě však to nebylo do 22. července, kdy v Praze, rozhořčené ukrutnostmi křižáků, bylo upáleno odvetou několik vězňů (Vavřinec z Březové str. 495). A 30. července odtrhl již Zikmund od Prahy. Spadá tedy pokus o smír mezi tato dvě data.

[35]) Zajímavým dokumentem jeho jsou »Responsiones ad quatuor articulos, datos domino duci Austrie per illos de Praga«, zachované ve Vatikáně a mně zpřístupněné přepisem Dr. V. K o s i n o v é, který byl pořízen pro zemský archiv na moji prosbu. Upozornil na ně B. J e n š o v s k ý ve Zprávách zem. archivu VI., 1924, 15. Je to votum theologů, které si z Vídně s sebou vzal vévoda Albrecht, jenž byl Zikmundem uvítán v Kunraticích 9. července a jemuž Pražané poslali čtyři artikuly, v našem rukopise předcházející, ve znění, o němž v p. 25 (Notum sit). Theologové kritisují pražský program velmi odmítavě a ukazují m. j. na přiostření ve formulaci artikulů proti dřívějšímu znění, které měli v rukou jako nuncius. Z původců memoranda můžeme se dohadovat jen jediného, o němž níže v p. další.

[36]) Proslulý tento humanista a lékař se připojil ke dvoru Zikmundovu v Kostnici a nevrátil se již do vlasti do smrti, která ho stihla v Uhrách 1440. Poslední literaturu o něm shrnuje K. B u r d a c h, Vom Mittelalter zur Reformation IV. 1929, 9 a d. Z jiných účastníků schůzky můžeme jmenovati jenom Dra Jana Stojkoviče z Dubrovníka, pozdějšího protagonistu zápasu proti kalichu v Basileji 1432-3 (viz doklad z Příbrama o tom v mé knize. uv. v p. 12, str. 70), a snad vídeňského dominikána Dra Františka z Retče, jehož projev, pronesený asi na schůzce a věnovaný artikulu o stihání veřejných hříchů, se zachoval v olomouckém ruk., popsaném ve zprávě o studijní mé cestě (viz p. 14) str. 81-2. s poznámkou: »Hec collegit vener. mag. Fr. de Recza, dum debuit facere collacionem contra Hussitas et specialiter contra articulum eorum, quando dicunt ecclesiam katholicam in hoc errare, quod admittit meretricia.« Obsah projevu podává jeho životopisec Gallus M. H ä f e l e, Franz von Retz (Innsbruck 1918), str. 118 podle ruk. mnichovského, vedle něhož se najde i v jednom ruk. Nár. knih.

shrnouti v ten smysl, že ve třech artikulích bylo dosaženo shody úplné. Neshoda že trvá toliko v otázce závaznosti přijímání pod obojí, že je však naděje, že se i tu podaří dospěti k dohodě. K tomuto druhému slyšení, jež teprve mělo býti vlastní disputací, však již nedošlo. Několik slov přátelského rozhovoru, který se rozvinul po ukončení prvého slyšení, stačilo, aby se objevila nesmiřitelnost principů, oddělující obě strany a znemožňující smír.

V tom hovoru přišla totiž na přetřes otázka, co učiní katoličtí doktoři, dokáží-li jim pražští mistři závaznost kalicha příkazy Krista a starými doktory, a zda zejména také sami přijmou kalich přes známé zákazy kostnického koncilu z r. 1415. Tato zásadní otázka rázem shodu pochovala. Katoličtí doktoři pokládali za povinnost poctivě doznat, že výrok koncilu je pro ně rozhodnutím konečným, jemuž se vzepříti nesmějí, i kdyby ve vlastním svědomí musili doznat, že husité mají pravdu. Disputace pozbyla tím arci jakéhokoli smyslu. »Jak je možno,« táže se manifest, »smrtelnému koncilu připisovat nesmrtelnou výsadu, že musí vždy jednati správně? Což není správnější náš úsudek: Kristus tak ustanovil a poručil, proto se nutno toho přidržet a tomu věřiti? A jak se možno přidržeti proti vlastnímu svědomí omylné církve, která se sama mýlí a jiné klame a uvádí v omyl, spíše než projeviti souhlas se závěrem tak naprosto samozřejmým, který je pevnější než celý sněm kostnický a všichni doktoři světa a pro který církev jediné požívá víry (že totiž sama poslouchá Kristových příkazů)?« Potom, jakoby odpovědí tvrzení nunciovu, že husité chtějí všemu rozuměti lépe než jiní, připomíná manifest, jak již r. 1417 poslala husitská jednota důkazy kalicha do Kostnice, prosíc, aby jejím zástupcům bylo dopřáno slyšení, ale marně,[23]) a prohlašuje, že stejně i dnes jsou husité ochotni k podobné diskusi.

Po zásadní srážce o autoritě kostnického koncilu pozbyly arci obě strany jakékoli chuti k nové schůzce. Každému bylo jasné, že je zcela marná. Jednání o ni nebylo sice přetrženo hned, ale bylo brzy odloženo na neurčito rychlým spádem událostí. Podle tvrzení pražského kronikáře, jemuž nemáme pražádného důvodu nevěřit,[37]) projevila Praha až do konce sebezapíravou ochotu a jednání prý usnulo nedostatkem podobné ochoty na straně královské. Byla prý již smlouvána nová schůzka, a to na hradě, kam tentokráte měli zase přijít husitští mistři. Praha žádala původně zá-

---

ve Vídni (kdysi dvor.) (anonymně). Dr. František, s jehož projevem má nápadnou shodu vzpomenuté votum vídeňských bohoslovců (pověstný citát z Augustina: Tolle lupanaria ...), byl ovšem tehdy již 77 letý stařec, jenž však přednáší ještě r. 1425 (zemřel 1427). I je dosti možné, že projev napsal přece jen doma ve Vídni, a pak ovšem vzniklo i votum doktorů doma na universitě.

[37]) Pekař (Žižka III. 66-7), jenž zprávu Vavřincovu (str. 390-1) tvrdě kritisuje a viní dokonce z úmyslné nepravdy, zapomíná, že husitský kronikář líčí pouze pokus o druhé slyšení, které se mělo konati na hradě, nikoli jednání, o němž hovoří manifest a které bylo konáno na Malé straně. Obojí líčení je kusé, ale vzájemně se doplňuje.

stavou za ně osoby stavu knížecího, ale projevila ochotu přestati na zástavě členů panstva, ti však na to od dalšího jednání již upustili. Nejjednodušším vysvětlením toho zjevu jest asi odtržení křižáků a pak i krále Zikmunda od Prahy 30. července 1420.

Manifest, odpovídající nunciovi Fernandovi, končí se krásným odvoláním k nejstatečnějšímu panovníkovi Ježíši Kristu, k němuž se Praha utíká po vzoru starých světců, když byli nespravedlivě utištěni, a — podobně jako při vyhlášení artikulů — prohlášením věrnosti k poznané pravdě, jíž jest odhodlána bránit až do smrti. Manifest se tím takřka přímo přimyká ke dvěma jiným podobným projevům, vyšlým právě tehdy z Prahy, a to svrchovaně pravděpodobně z péra M. Vavřince z Březové. Je to invektiva proti Zikmundovi z 20. července a útok na koncil kostnický, adresovaný však rovněž králi o něco málo později, a to korunou českého království, zosobňující český stát.[38]) V prvém projevu vyličuje koruna samému Bohu jako soudci nejvyššímu a nejspravedlivějšímu, jak po vymření Přemyslovců vstoupila ve sňatek s rodem lucemburským, jak dobře žila s králem Janem, jak jí byl otcem vlasti syn jeho Karel a jak byla šťastna za Václava IV. Ovdověvši jeho skonem, požádala za chotě Zikmunda, jenž však jí pohrdl, ano rozpoutal proti ní hroznou válku. Při líčení války vybuchá spisovatel v bouři hněvu: srovnává krále s ryšavým drakem Zjevení Janova, jakým Zikmunda líčil v té době Jan Želivský, hromadí na něho kletby a proklínání, vyčítá mu nevděk, a co vše prokázala jemu samotnému i všemu rodu lucemburskému, znovu vyličuje hrůzy válek a vyvrcholuje invektivu tklivou apostrofou Boha. Pro něho přece koruna česká trpí, pro věrnost vznešenému jeho příkazu o přijímání z kalicha. Nechť soudce nejspravedlivější rozhodne její při a ochrání ji před nepřáteli, když přece jen věrnost jemu způsobila jí tolik utrpení a strastí, nechť pokoří Zikmunda a shladí ho s povrchu země nebo ho s ní usmíří, dříve ho řádně ztrestaje...

Druhá invektiva je takřka přímým pokračováním projevu prvého. Koruna mluví již nikoli k Bohu, ale k Zikmundovi samému, a nechtějíc ho zahanbovat veřejně, jen důvěrně a soukromě, arci neméně důrazně. V popředí žalob na krále je tu Zikmundova neslavná korunovace z 28. července a jeho výmluvy na sněm kostnický, že prý ten zatratil kalich a že král jen poslouchá nejvyšší instance církevní. Tím přechází invektiva v útok na koncil, který zahrnuje prudkými žalobami, brzy se však zase vrací k Zikmundovi. Staví na pranýř jeho zbabělost, jak ji osvědčil tolikrát v minulosti, jako v bitvě nikopolské 1396 a právě v bitvě vítkovské a odtržením od Prahy. Nepálí však přece všecky mosty mezi husity a králem a končí projevem naděje, že se Zikmund obrátí a bude přece panovníkem české koruny...

---

[38]) Prvou invektivu jsem vydal v Listech filolog. 55, 1928, 339-45, druhou, arci svým způsobem, Höfler, Geschichtschreiber der hussit. Bewegung II. 1865, 321-7. Pro to, co pravím dále, odkazuji na úvod k této své edici.

Smírný ten tón je největším úspěchem nunciovy mírové nabídky a jednání o slyšení, které umožnila. Je to odraz dojmu, jakým na Prahu zapůsobilo odtržení posledních vojsk královských od města. Tato peripetie trvala však jen kratince. V zápětí na to přetrhlo se jednání o slyšení úplně,[39]) a české zpracování druhé invektivy zrcadlí obrat pěkně tím, že její žaloby adresuje nikoli již Zikmundovi, nýbrž českému panstvu, kterému vyčítá, že si zvolilo krále tak nehodného, a vyzývá je k volbě krále nového, řádného. Znovu oživlé a již vážné naděje v přijetí koruny králem polským nebo velkoknížetem litevským dovolily Praze zcela se vrátit na cestu vzpoury, na niž vkročila manifestem dubnového sjezdu husitského svazu, a slavnostně nabídnout korunu králi Vladislavovi, a nepřijme-li, jeho bratranci Vitoldovi.[40]) Rozprava mezi Prahou a Zikmundem jest na celá léta u konce a s ní ustávají na čas pražské manifesty. Obnova moci královské příchodem Zikmunda Korybutoviče (1422-3) a později (1424-7) aspoň jeho vladařství zbavují Prahu vůdčího postavení hlavy odboje, jehož si dobyla v počátcích vzpoury, a když se vláda litevského prince shroutí, je převaha moci v zemi pevně již v rukou bratrstva táborského a sirotčího. Teprve započetí nového mírového jednání s církví prostřednictvím Zikmundovým v r. 1429 dopřeje Praze příležitosti, aby se zase ozvala. Ani v těchto letech však jméno Prahy neumlká. Její program, čtyři pražské artikuly, se rozlétá do celé takřka Evropy a naplňuje ji mohutným ohlasem.

Protihusitská publicistika, začínající hned za života Husova a od převratného objevu kalicha zaměstnaná hlavně obranou proti jeho obnově husity, stojí od r. 1421 především ve znamení čtyř pražských artikulů. Burcuje k boji theology a všecky téměř sousední university. Z Krakova vychází proti pražskému programu husitské vzpoury obsáhlým dílem Štěpán Páleč, kdysi přítel, od let však přední odpůrce Husa i všeho jeho odkazu, Lipsko vysílá proti němu Dr. Jana Hofmana ze Svídnice, někdejšího profesora pražské university a pozdějšího biskupa míšeňského, a Vídeň přední dva theology Petra z Pulky a Bartolomoěje z Ebrachu, kteří si ještě přibrali Dr. Jakuba de Clavaro, přivedeného do pole novým nunciem, jenž byl z Říma vyslán organisovat křížovou válku, kardinálem Brandou. A to již před tím zkusil své síly v boji proti artikulům Zikmundův bohoslovec a diplomat Martin Talayero[41]) a dva učení účastníci druhé křižácké výpravy protihusitské, Dr. Konrád ze Soestu a Jan Lagenator

---

[39]) Poslední stopy po něm zaznamenává Vavřinec str. 428-9 a 434-5.

[40]) Instrukce husitského poselství, které se vydalo z Prahy 25. prosince 1420, vydal V. Novotný, Sborník Žižkův (1924) 131-3. Vedle žádostí politických obsahují především čtyři artikuly, a to ve znění »Nos capitanei« (viz shora p. 35). Uchoval je Štěpán Páleč ve spise, který věnoval jejich vyvrácení a o němž hned dále; na př. v ruk. univ. knih. IV H 17 l. 89.

[41]) O všech těchto polemikách shrnují literaturu moje Husitika (viz p. 14) str. 26, 8, 10 a 52, k tomu pak o pod. traktátě neznámého kartuziána (str. 14-5).

z Frankfurtu.[42]) Pražský program proniká nicméně dál a dále a počátkem r. 1423 čteme čtyři artikuly v nejzajímavějším snad manifestě husitské revoluce, v obsáhlém projevu belgického žáka a spojence husitu, který jeho hlásání zaplatil arci životem.

Bylo to v noci na 10. březen toho roku, kdy belgické dnes město Tournai bylo zaplaveno na osmdesáti místech exempláři manifestu, přeplněného věru jedem kacířství.[43]) Připomínal měšťanům, jak před třemi lety štvali je hlasatelé křižácké výpravy proti Čechům, a zvláště proti Pražanům, a jak z nich vydřeli veliké spousty peněz. »To vám však nepověděli,« pokračuje projev, »že největší korouhev císařova a největší korouhev uherského království a ještě jiná s vozy, koni, kořistí a několika velmi urozenými z vojska císařova byly zajaty Pražany. Proto vám píši, abyste se již nenechali sváděti.« A manifest vypisuje podrobně čtyři pražské artikuly a dosvědčuje vlastním svědectvím očitého svědka, že zásady tohoto převratného programu jsou v Praze skutečně prováděny. Že opravdu viděl, jak pravdy, hlásané apoštoly a proroky, jsou kázány bez jakékoli překážky veřejně a že se nikomu nebrání míti překlad bible, kdežto tu biskupové a

---

[42]) Tento dvojí traktát heidelberských profesorů (hlavní data o nich má Ad. Franz, Der Mag. Nikolaus Magni de Jawor, 1898, str. 83-5), vzniklý při obléhání Žatce r. 1421, čelí novému, věcně však docela se zněním z r. 1420 shodnému vyhlášení čtyř artikulů. Předchází oběma traktátům heidelberským v ruk. měst. knih. v Trevíru č. 743 l. 76-7 a č. 1206 (465) l. 125-7 a je tu označen jako »Epistola directa a Hussitis ad Christi fideles, intendentes expugnare eosdem propter heresim a. 1421, ubi erat congregacio multorum fidelium principum tam secularium quam spiritualium«. Začíná se takto: »Promptam in beneplacitis voluntatem. Christianitatis exposcit regula, ut omni veneno invidie repulso membra corporis mistici sese diligant idem sibi exoptando invicem; sic enim diligerent debite suum salvatorem et tanto hec divina et naturalis lex debet homines afficere. Ideo notum facimus omnibus generaliter et cuilibet specialiter, ad quos, ad quem hoc scriptum devenerit, quia communitas terre huius Bohemie, in spe J. Christi veri christiani instant...« Závěr prosí o omluvu nedokonalosti: »Scriptum festinanter, quia breve tempus fuit ad talia colligenda.« Snímek prvého z těchto rukopisů dal pořídit na mou prosbu Historický ústav.

[43]) Drahocennou tu památku mohu konečně uveřejnit v příloze V. Začátek manifestu otiskl již 1742 Duplessis d'Argentré, Collectio iudiciorum de novis erroribus II., 172-4, odkudž jsme jej přetiskli skoro současně Aug. Neumann, Studie a texty k nábož. dějinám čes. III. č. 2—4, já pak v práci »Puer Bohemus« ve Věstníku Král. č. spol. nauk 1922-3. Ale dopátrat se předlohy Duplessiovy, kterou jinak slušně popsal v Indexu str. VI, knihy výnosů pařížské fakulty theologické z 1. pol. XVI. stol., podařilo se mi teprve 1925. Rukopis ten byl zašantročen do pověstné sbírky lorda Asburnhama, z níž byl získán 1887 Leop. Delislem a popsán jím v Notices et extraits des MSS. Zatímní jeho signaturu určil mi pak snadno již prof. Jos. Cibulka, jenž mi dal laskavě pořídit přepis, začež mu i zde vzdávám veliké díky. Mohl jsem užít i snímků, které dal na moji prosbu pořiditi Historický ústav. Rukopis má dnes v pařížské Bibliothèque nationale signaturu lat. nouv. acq. 1826. — Pro podrobnosti o Mersaultovi odkazuji na knihu Husitství a cizina, 1931, str. 184 a d., kde o něm pojednávám v souvislosti s dějinami jeho krajanů Pikardů a našich Pikartů. Kapitola ta byla otištěna v překladě v Bulletin de la Société pour l'historie du Protestantisme 1931 a 1932

jejich drábové každou knihu hned seberou, aby mohli skrývati svoje nepravosti. Že za celého jeho pobytu v Praze, a již dlouho před tím, nebyla ve městě, a všude, kam sahá jeho panství, postižena prodejná žena ani hráč v karty ani slyšány světské písně, nýbrž že se tu zpívají jen písně duchovní jako Otčenáš, Věřím v Boha, Desatero a p. Že jak v Praze, tak i v městech jejího svazu jsou všecky kněžské statky v rukou města.

Manifest pak vykládá zevrubně ještě jiné zásady české revoluce, a to jejího nejlevějšího křídla táborského, prohlašuje, že za ně Čechové bojují a že tím kazí církev Antikrista a obnovují církev apoštolskou, a prorokuje konečnou zkázu církve. Končí pak výzvou stěží uvěřitelnou. Nemohl všeho vypsat, chtějí-li však jeho spoluobčané zvěděti více o stavu, životě a řádech Čechů a Pražanů, nechť vystaví na velkém náměstí lešení a shromáždí obec. Tu on vystoupí s pomocí boží na obranu těchto pravd proti každému, kdo by se mu postavil, nezalekne se obětovati život na záchranu jejich duší...

Puvodce manifestu Gilles Mersault, někdejší měšťan tournaiský a městský písař, vyprodavší se v říjnu 1420 z Tournai, nedošel ovšem splnění své prosby. Ve chvíli, kdy manifest rozhazoval po městě, byla mu již v patách inkvisice a v několika dnech byl dopaden v chudé chatrči, kde se skryl, a uvězněn v žalářích tournaiského biskupa. Neodvážil se ho však delší dobu vydat na popravu. Skutečně zakročil v červnu ve prospěch vězně mocný měšťan, který se pokusil město vzbouřit. Byl však sám zatčen a vypověděn, později pak také popraven. Mersault sám byl upálen za městem 22. července 1423, když byl před tím slavnostně odsouzen na náměstí, kde chtěl bránit čtyř pražských artikulů...

Pokus statečného Pikarda nemohl arci téměř skončit jinak; závěr manifestu ukazuje také jasně, že si byl Mersault dobře vědom, že jde na jistou smrt. Teprve skvělá vítězství Žižkova a Prokopova a mnohaleté státnické dílo obou těchto hlavních vůdců odboje i tolika jejich spolupracovníků vynutilo konečně r. 1429 obnovu jednání o mír a o slyšení, tak houževnatě husitům odpírané. Hned při první příležitosti k tomu ozve se nám ohlas manifestů z r. 1420. Je to v řeči mluvčího husitského poselstva M. Petra Payna ke králi Zikmundovi na jeho schůzce s Prokopem Holým a jinými hejtmany husitskými v Bratislavě.[44]) I ten pokus však se ještě ztroskotal, neboť Zikmund mohl odkazovat na budoucí koncil jako na forum, na kterém by se husité mohli slyšení dočkati, nebyl však s to, aby sám vymohl svolání koncilu. Opravdový obrat nastal tak až počátkem r. 1430, po hrozných úspěších »spanilé jízdy«, jež otřásla do základů celým sousedstvím Čech v říši.

Když v únoru 1430 vykupoval na hradě Behemštajně říšský správce markrabí Fridrich Braniborský na hejtmanech paterého vojska husit-

---

[44]) Řeč tu jsem otiskl v ČMM 1925, 179-00. Ohlas našeho manifestu č. IV. (níže str. 286) nalezneme tu na str. 183. »Liberta veritatem«, volá Payne k Zikmundovi, »et habebis Pragensem et Boemicam communitatem!«

ského, v čele s Prokopem Velikým, zastavení jejich vítězného i ničivého postupu Německem — protáhli bez překážky Saskem, Durynskem a Franky až před Norimberk — musil se mimo jiné zavázat, že sjedná husitským bohoslovcům to, čeho se marně domáhali tolik let a oč ještě marněji žádal nešťastný Mersault, svobodné a veřejné slyšení, aby tu směli vyložit a bránit čtyř pražských artikulů. Slyšení nebo hádání mělo býti provedeno na sklonku dubna v Norimberce o říšském sněmě, na který měla církevní knížata přivést své bohoslovce, aby čelila kacířským Čechům. Markrabí vykonal skutečně všecky nezbytné přípravy: vydal husitským hejtmanům glejty a požádal říšská knížata o vyslání theologů i papeže o svolení. Avšak Martin V. odmítl a neméně král Zikmund. A také veřejné mínění německé, třeba poděšené zkušenostmi těžké porážky, postavilo se ostře proti podniku smělosti tak neslýchané. Odporu tak mocnému nemohl vzdorovat ani nejmocnější kníže říše. Markrabí Fridrich se sice pokusil ještě na sjezdě norimberském získat veřejné mínění pamětním spisem, který dal napsat nejspíš upřímnému stoupenci nápravy v církvi, Dr. Jindřichu Tokovi, a jenž místo neprovedeného slyšení navrhuje aspoň soukromé porady theologů obojí strany někde na českoněmeckém pomezí, při čemž si od něho slibuje nemálo i pro obecnou reformu církve na příštím koncile, ohlášeném již od let do Basileje.[45]) Memorandum však zůstalo hlasem volajícího na poušti, a husitské poselstvo, které přibylo 21. května do Chebu za Fridrichem Hohenzolernským, aby s ním slyšení smluvilo, marně čekalo v Chebu pět dní na markrabího. Neosmělil se dojet do Chebu, jsa patrně zahanben nezdarem svých pokusů o to, aby dostál závazkům behemštajnské smlouvy. Nezbylo mu na konec, než doznat neúspěch a poprosit za omluvu. Zklamaní husité se tedy obrátili na německou veřejnost několika projevy protestu i propagandy. Táboři učinili tak proslulým agitačním manifestem, který se brzy rozšířil po celé takřka Evropě a bouří, jakou vzbudil,[46]) zatlačil do pozadí společný program vzpoury, čtyři pražské artikuly; uvádí je sice také, ale činí jen nepatrný zlomek programu, o který se bije, takže v manifestě zcela zapadají. Snad tato okolnost, snad i vášnivost a drastičnost formy, které užili Táboři, byla Praze podnětem, aby vyložila umírněnější své stanovisko podobným manifestem, postavila zase v popředí čtyři artikuly a zejména zdůraznila účinně nesplnění smlouvy behemštajnské. Toť hlavní úkol dvojího manifestu, vyšlého z Prahy někdy v květnu—červnu 1430.

Prvý z nich,[47]) psaný jaksi jménem všech husitů, pocházející však

---

[45]) Ušlechtilý ten projev otiskuji v práci, uv. v p. 14, str. 85-8, kdež úvodem podávám doklady k tomu, co tu vyloženo nad čarou. Viz můj úvod k otisku smlouvy behemštajnské v Jihočes. sborníku hist. V., 1932.

[46]) O manifestě i jeho ohlase v cizině moje Husitství a cizina str. 222 a d., 256.

[47]) Příloha VI. Obsah stuttgartského rukopisu, odkudž pochází i manifest další v příl. VII., otiskl A. P o d l a h a v Editiones archivii et bibliothecae capituli Prag. XXIII. (1931) 3-8. Druhý tento manifest otiskl sice již 1556 Flacius Illyricus v Husových Opera I. 82-4', avšak vydání jeho zcela zapadlo.

skoro nesporně z Prahy, obrací se na všecko křesťanstvo zvěstí, jak sám Pán shlédl na Čechy nevystihlou milostí, zjeviv jim za všeobecného náboženského úpadku nezvratné čtyři pravdy, hlásané Kristem a apoštoly, ale opuštěné zkaženým kněžstvem. Posvátné ty pravdy husité přijali a zasazují se o ně, aby se ukázali hodnými té milosti, vší silou a jsou odhodláni činiti tak až do skonání. Římský velekněz však požehnané ty pravdy zatratil a vyhlášením křížové války proti Čechám i Moravě způsobil, že na ně již několikrát udeřili okolní národové všemi hrůzami války. Snášeli to trpělivě. Musili se však obávat jako věrný lid rytířstva božího, lid Makabejský, aby zpozdilou touto trpností nezavinili zkázu zákona božího i svoji vlastní, a musili si být vědomi toho, že všecky zákony i všecka práva dovolují odrazit násilí násilím. I postavili se mužně nepřátelům a vyženou je i s jejich domácími spojenci ze země. Ukázalť se vpravdě, že jejich pře je pří Pána všehomíra, v jehož rukou jsou všecky končiny země a jemuž je snadno poraziti množství nesčíslné hrstkou nepatrnou. Manifest připomíná pak „spanilou jízdu“ a trpce si stěžuje na to, jak papež zmařil splnění slibů, které jim dal smlouvou behemštajnskou markrabí Fridrich. I svolává na viníky kletby Písma a končí prohlášením, že husité nehledají jako kacíři skrýší, nýbrž že se domáhají veřejného slyšení, aby tu hájili svých pravd. A končí přáním, aby všichni národové zkoumali jejich při a přijali jejich pravdy, dokáží-li jejich správnost; pakli se jim to nepodaří, že se husité sami rádi podrobí lepšímu poučení, jsouce přesvědčeni, že, ať dopadne pro ně výsledek hádání o čtyři artikuly jakkoli, že to je nejlepší cesta k tomu, aby se pomocí boží vrátil mír a pravda.

Jakousi přílohou tohoto manifestu je druhý projev, vydaný městskou radou pražskou spolu s duchovenstvem města. Obsahuje v podstatě jen novou formulaci čtyř artikulů, jež prvý manifest toliko připomínal, ale výslovně neuváděl. Není v něm žádné narážky, o kterou by se dalo opříti přesné datování, sotva však pochybíme, položíme-li jeho vznik v samé sousedství manifestu předešlého, v jakém jej nacházíme v rukopise. Do té doby ukazuje zajímavý doplněk artikulů v úvodním prohlášení věrnosti k symbolu apoštolskému a nicejskému, do té doby v blízkost táborského manifestu z r. 1430, jenž na prvé místo vlastního programu postavil požadavek vyvlastnění církevních statků, ukazuje to, že v našem projevu tento artikul zaujal hned druhé místo, do té doby snad konečně ukazuje i výrazná shoda ve formulaci artikulu o svobodě kázání, jakou má manifest s formulací pražského sněmu, podanou v srpnu 1433 koncilu basilejskému.[45]) Okolnost, že z r. 1430 nemáme formulace pražského programu čtyř artikulů, dodává projevu nemalé ceny: vidíme, s jakými podmínkami vstupovala Praha do mírového jednání, které mohlo býti již jen oddáleno, ne však zmařeno.

[45]) Artikul o svobodě slova božího se jí domáhá i pro levity (doklady v Artik. 74 p. 15). Čtyři artikuly uvádí táborský manifest v Monumenta concil. gener. saec. XV. I. str. 169. Sekularisační požadavek zdůrazňuje i manifest z 21. července 1431, o němž hned dále (tamtéž str. 148).

Aby církvi zachránil Německo, již již se smiřující s českými kacíři různou formou opětovně prodlužovaných příměří, napial nesmiřitelný Martin V. počátkem r. 1431 ještě jednou všecky síly k rozpoutání nové křížové výpravy a vyslal za tím účelem do říše kardinála Juliána Cesariniho, opatřeného prostředky zcela neobyčejnými. Znamenitý diplomat vykonal ten úkol, jak jen dovedl, a po půlroční horečné agitaci postavil za svěřené i nashromážděné peníze nebývalé vojsko. V polovici července položilo se na samých hranicích šumavských, za nimiž stály již sbory husitské za vedení Prokopa Velikého. Z jeho tábora vydán byl 21. července 1431 poslední manifest husitský pražského původu, třeba formálně jménem všech stavů království českého i markrabství moravského, hlásících se k odkazu Husovu.[49]) Je to manifest dějinného vpravdě významu. Náleží mu cena, že navázal jednání, které potom přece ukončilo tolikaletou válku a vrátilo naší zemi požehnání míru a pokoje.

Co dobylo historického významu památnému tomu dokumentu, nebyla novota jeho obsahu. Je poměrně krátký a jádro vedle čtyř artikulů ve znění snad nejstručnějším, jaké známe, činí výklad o husitském úsilí o mír za poslední dva roky a o nemožnosti, aby husité prostě odevzdali nevývratné pravdy čtyř artikulů rozhodnutí a soudu nastávajícího koncilu, a tak se mu zcela podrobili po zkušenostech, kterých nabyli s koncilem kostnickým. Dalekosáhlý dosah propůjčil manifestu, který se marně pokusil ještě v posledním okamžiku odvrátit rozhodnou bitvu, teprve výsledek zápasu, jejž odmítnutí návrhu učinilo nevyhnutelným, slavný den 14. srpna, strašlivá porážka křížové výpravy u Domažlic. Nesmírné oběti krve i statků, které si vyžádala ostatně nedlouhá válka, nebyly nadarmo. Nikdo téměř z těch, kdož unikli pohromě útěkem, především duchovní její původce, kardinál Cesarini, nemohli se ubránit zdrcujícímu přesvědčení, že rozhodnutí, svěřené tak vyzývavě do rukou samého Boha, jest opravdový soud boží. Tak ovládlo ve straně katolické to vědomí, které doráží a odzbrojuje zápasníka a činí úspěch jeho odpůrce skutečným vítězstvím. Poražený vůdce učinil z toho nezbytné důsledky odpovědí na červencový manifest husitský, kterou jest Cesarinim koncipované pozvání husitů na koncil basilejský 15. října 1431.

Jako všecky husitské manifesty, vrcholí i červencový manifest v žádosti za svobodné a veřejné slyšení o společném husitském programu čtyř pražských artikulů, aby nezvratných jeho pravd mohli husité hájit před očima celého koncilu, i když jeho autority vlastně manifest neuznává. Ve víře polobloužnivě jsou pisatelé manifestu přesvědčeni o tom, že pravda sama již dobude vítězství. V tom byla nemalá výhoda pro Cesariniho: mohl se vyhnouti hlavní otázce, zásadně sporné, a mohl nechat jen napo-

[49]) Je pohodlně přístupný v Palackého UB II. 228-32 nebo v uv. MC I. 147-8, kdež také pozvání husitů do Basileje, o němž hned dále, str. 135-7. O tom, jak vzniklo toto pozvání, viz moji práci »Manifesty Juliána Cesarinia husitům z r. 1431« ve sborníku k poctě J. B. Nováka 1932.

věděno zamítavé stanovisko koncilu i vlastní v otázce, kdo tedy rozhodne mezi husity a koncilem, stanovisko, kterému arci zadat ani nedovedl ani nesměl. Obeplul úskalí s velikou obratností diplomatickou, tím, že proti výkladu manifestu o svrchovanosti Písma nad koncilem rozvinul, a to s nemenší šetrností než rozhodností názor o svrchovanosti a neomylnosti koncilu, řízeného Duchem sv. Zato mohl spustiti stavidla výmluvnosti a roztomilosti, jsa s to, aby husitům povolil splnění hlavní jejich žádosti, totiž ve věci slyšení, a to s výslovným připomenutím, že se jim dostane, jak žádají, slyšení ne snad jen soukromého, nýbrž veřejného, přede všemi. To byl pro husity úspěch tak značný, že dovoloval zapomenouti na trpké zkušenosti s předešlým koncilem kostnickým aspoň v prvé chvíli radostného vzrušení nad tím, že dosahují slyšení tolik let marně žádaného, a tak tvrdě a zásadně odmítnutého v Kostnici. A že ho dosahují nikoli od papeže, jemuž by sotva byli směli věřit, nýbrž od autority vyšší než on a v celé církvi vskutku nejvyšší.

Tak se mohlo konečně začít opravdové vážné vyjednávání o mír, které ovšem až po letech a po tragické peripetii Lipan dospělo k míru skutečnému. Začátek tohoto vyjednávání, zahájeného pozváním husitů do Basileje, ukončuje[50]) historii pražských manifestů doby husitské. Jejich poslání i úsilí došlo naplnění, souboj manifestů stanul u konce.

---

[50]) O tom, pokud se snad aspoň levé křídlo Prahy, sirotčí Nové město, súčastnilo t. zv. druhého manifestu táborského v listopadu 1431, který se však již skřížil s pozváním husitů do Basileje, došlým do Čech ještě dříve, než byl tento manifest odeslán, a o možném podíle Petra Payna na jeho stylisaci moje Husitství a cizina str. 230-1.

Doplněk. Na str. 272 v odstavci 2. řád. 8. vlož za slovo »nicejskému«: zejména pak v slavnostním přiznání k sedmi svátostem a v okázalém zatracení táborského zamítání očistce, o kteréžto obě věci se Praha srazí prudce s Táborem v dubnové disputaci 1431.

Na str. 259 v pozn. 19. dodej: Latinský překlad našeho manifestu podává z části lipský profesor J. Hofman v polemice, o níž mluvím na str. 268 a ze které tento zlomek otiskl R. Holinka v »Bratislavě« V, 1931.

Přílohy.

I.

Vyhlášení čtyř pražských artikulů.

Z rukopisu lat. 4° 354 Pruské státní knihovny l. 141b—7 s názvem: »Articuli sectariorum Huss, missi per ipsos marchioni Missenensi in exercitum ante Pragam.«

Praha asi 1. července 1420.

Wissenlichen sein allen gelaubigen, die disen brief sehen, hörent oder lesent, wie daz für uns kumen ist, daz manche künig, fürsten und herren, ritter und knechte, burger und gepaür niht wissen die sache dez kriges [f. 142] in den kunigreich zu Behem der gelaubigen in den vorgenn. lande mit dem kunig Sigmunnd von Ungern und seinen nachvolgern, dii aus volfurunge der pfaffen den heiligen cristenlichen gelauben kezerreii und nach irr macht vortiligen. Sunder wir hörrn, daz im falsche und lugenhaftige sache des vorgenn. krigs geschriben und gesagt werden, mit den lande und leutte, ritter und knechte, felschlich und jamrlich wetrogen werdent umb leibe und umb sele, darumb, daz dii seligen undergetruckten werden. Umb die warhaftig sache des vorgenn. krigs geoffenbart werde. sullen wissen all frum kristen, daz alle gelaubigen des vorgenn. landes widerseczen sich und mit der hilf gotz willen haben sich wider zu seczén bis in den tod dem vorgenn. künig Sigmund durch der stuk willen, die hernach geschriben stent; wenn sie haben gepeten und wegert, daz der vorgenn. kunig freyung gebe den selben stüken in dem lande zu Beheym. und so wällen sie in gern aufnemen alz einen [f. 142b] kunig und heren des selben landes. Und alz wir haben gehort, das er das wolde getan haben, hetten in nit etzlich bischoffe und girig[1]) pfaffen vorleiten etc.

Darus das erste stuck ist, das das wort gotz alz weit, als dij ist das konigreiche zu Behem, frey und an hindernuss von den pristren Jhesu Christi gepredigt und vorkundegt werde nach dem wort Christi, der spricht also, do we schreibt sand Marcus und sand Matheus an den lesten capitulo: »Get in die in gancz werlt, predigt daz ewangelium einer ytzlichen creature.« Und auch sanctus Paulus 1a Cor. IIII°: »Redint in den zungen nyemant sol vorbitten«, sunder ein iczleicher sol bitten, alz er schreibt Thess. II°, daz die red gotz leufe und vorclert wurde allen enden.

Das ander stuck ist, das der leichnam unsers herrn Jhesu Christi in der gestalt des brotes und seines heiligen blutes in der gestalt des weins allen gelaubigen kristen, die das begern und nicht haben hindernisse der tötlichen sunden [f. 143], frey und an hindernusse gegeben sullen werden nach dem gepot und der saczung unseres hailandes Jhesu Christi, der do hat gesprochen: »Nement und esset, daz ist mein leichnam, und trincket aus dem alle, daz ist mein blüt der newen Ee, daz fir vil vergossen wirt« Math XXVI, Mar XIIII, Luc XXII. Und in dem, daz der herr spricht: »daz thuet«, wirt ain gebot gegeben den zwelfpotten. Und da spricht die auslegung: »Nempt und gebet den andern in meiner gedechnusse. Zu der nemung des heiligen leichnam in der gestalt des brot und zu trinken sein heiliges bluet in der gestalt des weins, vorpeüt unser hailant Jhesus Christus bij der ewigen verdampnüss allen cristen, indem daz er spricht, alz uns beschreibt sanctus Johannes an dem VI. capitolo: »Es sein dann, das ir esset mein fleisch, des menschen suns, und trinket sein blut, so werdt ir niht haben daz leben. Mensch, der do isszt mein fleischz und

trinket mein blüt, der hat das ewig leben, wann mein leichnam ist werlich ein speisze und mein bluet ist werlich ein trank; der das isset mein [f. 143b] fleisch und trinket mein bluot, der weleibet in mir und ich in ym.« Und gleicherweise spricht sand Paul Cor. XI: »Bewer sich sich selber der menschz und also esse von disen brot und trinke aus dem kelche.« Also haben enphangen dise sacrament di ersten kristen und das beweren die alten heiligen mit manichen rechten der heiligen kristenheit, dii alzu lang weren zu schreiben in deutschen zunge, sunder der dii lerer und pücher an den lateinischen leüten also:

Canon de consecracione di. II. »Comperimus« et concilium Carthaginense, et ponitur in canone XXVI. qu. VI.. »Is qui«. Et canon beati Gregorii in omelia paschali, et ponitur de consecr. di II. »Quis scit«. Et canon Augustini eiusdem dist. »Disiungitur«. Et canon eiusdem »Quia passus est«. Et canon beati Jeronimi in super Sophoniam prophetam, et ponitur I. qu. 1. »Sacerdotes«. Et idem dicit beatus Dyonisius de ecclesiastica ierarchia cap. de eukaristia. Et Cyprianus martir epistula sua XXXVII. de lapsis. Et beatus Ambrosius libro de sacramentis, et ponitur de consecr. di II. »Huius sacramenti«. Et Origines omelia XVI. super Numer. Augustinus lib. I. de symbolo et idem in sermone quadragesimali. Et Ambrosius in cantico suo »Exultet iam angelica turba celorum«. Et libro [f. 144] tripartite historie. Et Beda in omelia super Johanne. Et Leo papa in sermone quadragesimali, qui sic incipitur: »Predicaturus vobis«. Et Fulgencius de minimis officiis in libro, cuius prologus sic incipit: »Ea, que per anni circulum«. Et Remigius super I. Cor. X.: »Calix, cui benedicimus«. Et Thomas super quatuor XLVIII. et idem parte III. qu. LXXXII. et qu. LXXVIII. art. II. et idem in summa sua XXXIX. Et Paschasius in libro de sacramentis cap. X. et c. XVI. et c. XX. Et Lira super I. principio IX. »Venite et comedite panem meum«. Item I. Cor. XI. Et Wilhelmus de Monte Lauduno in suo sacramentali. Et Albertus Magnus in suo tractatu de officio misse; quorum scripta et testimonia lectori relinquimus propter brevitatem etc.

Das drite stuke ist, das dii weltlich herrschaft obir dii zeitlich schatze und guter, dii die pristerschaft besiczet wider daz gebot Christi und zu einer hindernüsse der pristerleichen wirdikeit und zu schaden der weltlichen herschaft, von der genomen werdenten entfrindt und daz die pristerschaft widergebrocht wurd zu der ordnunge und zu dem leben zu zelffpoten und daz in unser her Jhesus Christus [f. 144b] geboten hat und gesprochen hat, als uns schreibe sanctus Matheus X cap. »Nicht schult ir wösiczen golt, noch silber, noch gelt in ewern butelii.« Und auch spricht Christus Math. XX, 25: »Die firsten der heiden herschen mer und grossen gevalt haben obin ynen; seii nicht wirt es sein also under euch.« Und Luc. XXII, 25 schr(eibt): »Die konige der valkir herrschen der ewer und die do gevalt haben, woltet ir geheissen werden; ir aber niht also, sunder der der groste untter ew ist, der werd also der cleinst, und der vorgeher also der diiner.« Etzlicher weiss schr(eibt) sanctus Marcus in dem X. und sanctus Petrus I Pe V schr(eibt), wie daz sii nicht sullen herschen in den pristrn. Und sant Paulus schreibt I Thy VI: »Wann wir haben di narunge und do mit wir uns mügen bedecken, so sullen wir uns benügen lassen.« Und schreibt I Th IIII: »Seit meine nachvolger, brüder, als und ich Christi.« Und Phil III: »Seit mein nachvolger, prüder, und merkt die, die also wandern, als ir habt unser gestalt.« Aber die gestalt und die weise der zwelfpoten ist die, alz do spricht sant Peter [f. 145]: »Holt noch silber ist mir nicht.« Und so hot gesprochen der herre zu den pristrn Aaron Numer XVIII, »In ewerm lande nichts nicht werdt ir besiczen noch teil haben unter yn. Ich bin dein teil und dein erbe in dem mittel der kinder Israel.« Item Levit XXV, Num XXVI, Deut X und XII und XIIII und XVIII, Josue XIII, I Paralip VI, Josue XIIII und XVIII und XXI. Und got der herre spricht also, do beschr(eibt) Ezechiel XLIIII: »Nicht

wirt yn ein erbe, wan ich byn ir erbe, und die besiczunge wirt ir nicht geben in dem lande Israel, wan ich byn ir besiczunge.« Gleicher weise schreibt sant Pauls I Thym ultimo: »Du mensch gots, flewch die ding,« daz ist reiche ze werden. Dor auf spricht uns die auzlegunge: »Ez ist nichts nicht so herbe, nichts nicht so suodleich und schedeleich, alz daz ein gaistlich man, zu mal ein solicher der do helt die stat der wirdekeit, sich fleisset nach dem reichtum diser werlt, wan diser im, nicht allein ym, sunder andrn allen schedenlich ist, den er gibt ein ander bey-pel, wan ein gebot ist von sant Pauls, der do spricht [f. 145']: »die ding flewsch.« Gleicher weis spricht sant Jeronimus und Augustinus und Ambrosius, und wirt bewert in den gaistlichen rechten XXII c. »Clerici« et c. sequentibus, et extra. lib. III de honestate clericorum »Fraternitatem«. Und sant Bernardus zu dem babst Eugenio und ander vil gezewgnisse der heiligen schrift.

Das virde stucke, das alle totliche sunde, sunderlichen die offen frawen, sunden und alle unordenlichkeit wider daz gesecz gots in eynem iglichen wesen zustoret und vertriben werden ordenlich und mit vernuft von den amptleuten, die dar zuo verbunden sein aus dem gesecz Jhesu Christi, wan nach der schrift sant Pauls Ro I. [Die] soliche ding wirken oder tuon, die seint wirdig des tods und nicht allein, die sie tuon, sunder die do auch den tüern, die sünde verhengen. Also do sein gemeinlich in dem volke offenbar unkeusch mit freyen frawen, quesserige, bülerei hoffem, trunkenheit, diibereye, morderey, meyneyde, wücherey, kryge, zweytracht und ander sunde den gleich hantwerker, die nicht nucze sein der cristenheit, die sein erdacht ums girlichen[2]) gewyns willen. Und in der pristerschaft symoneys keczerey. Und das haisset symoneys kerczerey, wann man nimpt gelt von der tauff, von der firmung, von der beiht, von der heiligen ölung, von der begrabung, von vigilie, von XXX selmessen und von den dreisigsten, von jarenzeiten und sust von andern messen. Auch seint gezalt zu de vorgenanntten keczereyn, die verkauffen die begrabung. Auch in dem selben urtail sein die bischoff, die do weynen prister umb geet und kirchen, altar, capellen, kelche, messgewant, alter tuoch, corporal und zuvor als die do den falschen ablass verkaufft haben, die do vre vil ladung getan haben, und die lewte frewelich gebannet haben umb gericht und erdacht opfer und die da sust ander betrügnis der einveltigen menschen gerawben han. Dorumb alle die vorgenannt sunde ist ein iglicher getrewer knecht Jhesu Christi schuldig zu hassen und zu verbelgen in sich und in seinen nehsten, also doch daz ein iglicher behalt die ordenunge seins ampts und seins wesen.

Dorumb wer ez ob uns nü ymands schemlicher ding und grawsamer [f. 146'] sünd zuschreibn wolt aber unser vorgeschr. gute und heilige meynunge, der sol gehort werden von allen frumen kristen, die unser meynunge haben gelesen oder gehört lesen, alz ein falscher böser gezeueg, wan unser meynunge nichts anders ist, wann daz wir mochten behagen unsrm herren Jhesu Christo von allen unsern krefften und seine gebot mit ganczen fleisse verkundigen und erfullen. Dorumb müsse wir von des ampts wegen, daz uns verlegen ist, sten mit gewaltiger hant kegen eynem iglichen, der uns durch der sachen willen anvichtet und uns umb vil wenden und abziihen von unserm guten willen, den wir haben in der beschüczunge und beschirmunge der ewangelischen und gotlichen warheit, dor zu ein iglicher verbunden ist, als wider einen frevelichen betriger[3]) und tyranen und alz wider einen grawsamen entricht ist. Und were es ob ymant von unser gemeyne etzliche unezimlich, snode oder böse ding tete, so bezewgen wir, daz daz gancz und gar geschiht wider unseren willen.

wan unser wille nicht [f. 147] anders ist mer, wenn daz wir gancz und gar alle unzymlichkait und snödikeit mochten vertreiben. Were ez aber, daz ymants denckt, daz wir im teten gewalt, daz were an dem leichnam oder an dem güte, do entschuldigt uns die grosse not, der wir nicht entgehen mügen also daz wir von grosser not wegen kirchen, klöster, hewser oder vesten musten brechen und brennen, do uns oder den unsrn schade mochte geschehen. Daz sol uns nymand[4] fur ubel haben, wan das als wol unser veinde tun und haben getan als wir; wan das sullen wissen alle früme kristen, das wir mit willen mit nichte nicht wolden brechen oder zuostören kirchen, alter oder klöster, do gots dinst ynne geschehe, ez wer den daz uns grosse not dor zuo dringe. Und an solichen nöten wissen wir wol, das das ein iglicher mensche und land und stat tete und tun muste etc.

Poznámky: 1. Ruk. má: gering. — 2. Původně: geverlichen. — 3. Ruk. má: butrich. — 4. Konečné d je vymazáno.

II.

Pražský manifest do Benátek.

Z rukopisu Národního musea v Pešti, cod. medii aevi 260 l. 16b—18.

Praha dne 10. července 1420.

Omnimode promptitudinis apta servimina et veritatem narrantibus credere, innocentibus compati et iuste de iustis sentire et iudicare. Magnifice princeps et domine legalesque ac spectabiles fautores carissimi.

Cum inter singulas humanorum actuum curas, quibus mortalium genus premitur et ruinatur, una potissima, que omnes simul complectitur titulos graciarum, sit cura patrie, quam quia nobilissimi quique semper amaverunt gloriosoque certamine dulcissimam vitam, res atque corpora pro carissima salute patrie opposuerunt, felices, ymmo post mortem illustrem sempiterni nominis apud posteros extendunt memoriam, et ex adverso, qui patriam neglexerunt, infames, extorres et degeneres ipso nomine cum vita caruerunt. Et quia nos plurimis signis evidentibusque signorum et factorum argumentis, rerum indiciis et infallibilibus cognovimus argumentis, quod pretense serenitatis princeps Sigismundus, rex Hungarie, corone et christianissimi regni Bohemie, fama et gloria magnificisque operibus et patrum meritis, quorum semper gloriosa est memoria, felicissimi et ab experto probatissimi, licet absque ullo demerito, sed tantumdem ac una occasione, quia divinissime ewkaristie sacramento sub utraque specie, scil. panis et vini, propter Christi et apostolorum institucionem fervore devocionis communicamus, sit potissimus hostis, crudelis emulus linguagiique bohemici intollerabilis persecutor, quod ocularibus patet indiciis ex eius factis et gestis infrascriptis.

Primo, quia in Constanciensi concilio, cuius ipse rex auctor, patronus et rector erat, nos propter predictam sanctam evangelicam et a Christo institutam communionem, quatuor evangelistarum et in epistolis Pauli luculenter exaratam et plurimis ecclesie decretis ac sanctorum doctorum testimoniis, quorum in ecclesia est saluberrima auctoritas, comprobatam et ab ecclesia primitiva amplius quam per annos mille salubriter practizatam et hodie per plurimorum christianorum regna tentam et observatam, ut est Grecorum, Indorum et aliorum regnorum orientalium ceterorumque regnorum plurimorum, que propter hoc dampnare extreme demencie foret, tamquam hereticos iniuste dampnare et ut hostes

christianorum potissimos persequi iussit et permisit et hodie native postposito amore patrie ad native sue regionis iniurias et perpetuas offensas ittidem iubet, stimulat ac procurat contra fideles regni nostri nullo penitus iuris divini aut humani ordine servato nec convictos necdum auditos, sed ad solam et detestabilem hominum delacionem, qua racione Christum dampnare poterat, ex circumlocucionibus hominum malignorum, non illam Christi crucem, nescientem innocentes opprimere et se diligentes perimere, sed illam impiam crucem Antichristi velud iudex, a quo proscripta est iusticia et gubernancium omnis clemencia, nichil nobis consciis fecit suo legato cruentis manibus erigere et pollutis perfidia labiis promulgare et sic ipsam fidem Christi tamquam perfidiam condempnare et in Domini veritatem pugnaturas gentes inflammare. Hec fecit auspicatus, quod exemplo crudelitatis imperium Romanum posset attingere, eciam si regnum Boemie debuerit in flammas et favillas commutare, cum tamen virtute sola imperatoria eriguntur solia et humanitatis clemencia iudicioque equitatis amplius quam sanguine sublimantur.

Ceterum, quia comprobate sanctitatis felicisque memorie virum, magistrum Johannem Huss, qui vita et moribus precellenter vixit [f. 17] inter multos sine pari, sub suo salvo aut pocius calvo conductu, similiter Jeronimum, quatuor universitatum magistrum et philosophum utique admirandum, eadem crudelitatis nece iussit condempnari et exuri. Et novissime in Wratislawia famosum virum Johannem Krasa, integrum fide et virtute constantissimum, inclite urbis Pragensis civem, in notam et maculam regni nostri perpetuam nonnisi occasione communionis predicte iussit inhumaniter equis trahi et absiliente carne ad nuda ossa corpore laniari et tandem constantem virum dampnari et comburi.

Demum marchionatum Brandenburgensem, corone regni nostri asscriptum a dive memorie Karolo imperatore, domino nostro semper augusto, clarissimorumque patrum nostrorum mortis sudore et sanguine conquisitum, nullo iure desuper habito a corona alienavit. Similiter ex eadem iniuria Antiquam Marchiam Brutenis obligavit et in occupacionem episcopatus Olmucensis, cuius collacio ad regnum Boemie pertinere dinoscitur, amoto abinde ad serenissimi principis domini Wenceslai, Romanorum et Bohemie regis dive memorie, presentacionem ac capituli canonicam eleccionem instituto et confirmato, hominem pervicacissimum et regni nostri proditorem, litteras papales desuper surrepticie obtentas approbando admisit. Et in hiis omnibus non parum legibus et libertatibus regni, que primus conservare debuit et usque ad sanguinem defendere et tueri, dampnabiliter derogavit. Tandem in grande preiudicium regni cum duce Bavarie Hanussio, improba prole pravi patris, necnon cum marchionibus Misnensibus, regni nostri antiquis et ardentissimis persecutoribus et vastatoribus, iunxit amicicias, federa fecit et pacta ligasque construxit amiciciasque cum aliis inimicis regni copulavit. Et cum promotoribus regni, comitibus, baronibus iras, odia, iniurias, violencias, tyrannides et alia mala, que preterire suadet humanitas, patenter perpetravit ita, ut per hec omnia gestorum et signorum indicia se regni et regnicolarum ostenderet patentem inimicum et inimicorum potissimorum fautorem et amicum. Chutnenses Theotunicos, homines omnibus moribus insolentissimos, quorum adhuc impie manus madent cruore virginum, infancium mulierumque gravidarum et virorum, citra ducentos, in Malyn, oppido regni nostri, [suffocatorum], ex nudo linguagii odio [induxit, ut] tempore parvo multa centena hominum magistrorum, studencium, sacerdotum et humilium inermiumque villanorum sola occasione communionis supradicte iusticiario obmisso ordine fossis inicerent et truncarent in

tantum, ut eciam inhumanissimo nefandissimoque pacto, prout fama nunciat, se pro layco unam, pro sacerdote quinque sexagenas, qui eis Boemum afferret, daturos astringerent, ut sic commercio Jude et stimulo dicti regis totum linguagium perimerent et vastarent.

O malum, o plus quam malum! Quis te videt et non indignatur? Quis notat et non contristatur? Quis aspicit et non lacrimatur aut quis tam inexorabilis cordis, cernens tantum flagicium, indigenarum exicium regnicolarumque supplicium, predas, flammas iniuriasque pauperum calumpnias, et non resolvitur subito in fluvios lacrimarum, tediorum et dolorum? Heccine est bene regentis iusticia, heccine principis clemencia et primicie novi imperantis? Qui necdum existens rex Boemie electus aut coronatus, sed dumtaxat per quosdam postulatus, nec iudex legittimus, per iura regni assumptus et acceptus, se omnes fideles regnicolas, venerabilem communionem eukaristie sub utraque specie amplexantes et sibi de contrario errore non consencientes, permisit, ymmo gravi sacramento se astrinxit igne et gladio perimere, eciam, ut coram aliquibus ex nostris proprio ore fassus est, si deberet totum regnum Boemie penitus destruere et in flammas convertere et alienigenas in loca predictorum superinducere et omnia regna, que conquisivit, una cum corpore et anima perdere nec hoc se velle aut posse ullatenus aliter immutare aut [f. 17b] retractare. Contra quas crudeles insolencias nobis ipsum pie alloquentibus et omni subiecta humilitate deprecantibus, ut saltim aliis obmissis ante iusticiam ministraret ac prestaret regnicolis audienciam expeditam, sed ipse, cum sic a nobis humiliter et modeste peteretur, factus adamante durior et Domiciano ac Dyonisio inexorabilior, ad iustas preces totus obsurdescens, mox velud iudex, a quo ius et phas exulant, omni modestia abiecta, veluti si acculeis stringeretur, cepit ad furiosi similitudinem membra agitare, ut plane non videretur pro iusticia agere, sed verius tyranno insanire. Et ita actum est, ut nil tam grave et onerosum apud eum foret quam iustas preces nostras pro salute patrie, quas Judeis et ethnicis negare iustus iudex non debuit, quantulumcunque parum coram se resonare et nil tam audax et facile, quam supradicte communionis dominice immortalem veritatem, que Deum habet auctorem et defensorem, extinguere et annulare et sic christianissimum et aureum Boemie regnum, quod cum sua natura semper extat laudabile, moribus et actibus honorabile, viciari non potest, quantum in se est, labe putrefaccionis perpetua gratis maculare et sic tot et tanta in ipsum regnum mala peragere, qualia nullus regum egit aut agere potuit ab exordio nascentis Boemie usque modo.

Ideo, tot et tantis ipsius regis nedum lacessiti, sed lacerati iniuriis, primiciis tyrannidum premoniti tantique ab alienorum hominum plurimorum periculosissimis monimentis teste nobis Altissimo, quem timemus, non ambicione alicuius glorie nec vanitate iactancie nec cupiditate dominandi nec temeritate supercilium in reges erigendi aut animo cuipiam nocendi vel iniuriandi, sed solo legis dominice gravique et irremediabili dolore dulcissimoque amore nostre innocentis patrie a ferali iugo amare servitutis liberandi commoti et provocati, ipsum in regem et dominum nostrum, quamvis voluimus pocius habuisse semiheredem et in hoc totaliter fuimus proposito, tamen iam nolumus et reniteri cogimur, ymmo tot causis obstantibus nec tenemur nec debemus. Et quomodo, quesumus, cui repugnat omnis iusticia, ordo patrie reclamat et iura penitus renituntur, debeamus, nisi huius modi crudelitatis sevicia in mansuetudinis clemenciam fuerit commutata, in patronum nostrum suscipere et ei, qui nec lege Dei nec humanitati et iusticie obedit, obedire, qui in regno sevit

velud ramus in ligna et in ruinam dominice fideique christiane totus molitur, in regem eligere et sublimare? Absit hoc ab hiis, qui racione vivunt et fidei sacramento Altissimo Deo et saluti patrie sunt amplius obligati.

Hec ideo vobis intimamus, et utique dignum erat intimari, ne fama volubilis et gesti negocii perambula, que multorum variata relatibus, dum varias invenit voluntates, interdum enormiter a veritate descendit, auditum vestrum forsan offenderit, amicorum corda turbaret et contra nos ut noxios in odia vel bella multos animos suscitaret et ut nuda gestorum veritas vobis recte iudicandi et de innocentibus benigne senciendi materiam nuncciaret, cupientes vos sincere noscere nec aliud a vobis narrantibus credere, quia in corde nostro nil aliud umquam fuerat, quam sacratissimam religionem christianam legemque dei saluberrimam, que est tota et perfecta mundi felicitas, finis et status omnium desiderabilium, in hac vita poscendorum, constanter diligere nec a dileccione eius ulla declinacione deflecti, sed per vitam et mortem illam possetenus promovere et tenere.

Et hac racione venerabilem communionem divinissime eukaristie sub utraque specie, mella omnium desiderabilium [f. 18] graciarum, de se derivancium, iussu dominice legis astricti, quo possumus, fervore et amore amplexari.

Similiter, quatenus verbum dominice predicacionis, quod secundum Apostolum non debet esse alligatum, libero processu necessitate et racione cogente per fideles ministros undique adnunccietur et publicetur.

Eciam quod sacerdotes Domini emisso quolibet fastu seculi, sed apostolica forma sancti Gregorii iuxta prefinita sibi ore dominico mandata, prout in cedula presentibus interclusa talia clarius declarantur, vivant in continencia vite et modestia rerum secundum evangelicam et apostolicam sibi tradicionem.

Postremo instamus, ut purissimum regnum Boemie in pristina fama antiquaque et nativa sue honestatis gloria obclusis omnium sinistre deferencium et detrahencium faucibus serenatum conservetur, ita tamen, ut in hiis omnibus nil aliud intendamus, quam in nobis legem dei promovere et per hoc placere amantissimo Domino nostro, contemptori vite et mundi Jhesu Christo.

Petentes vestre favorabilitatis clemenciam ac omnes et singulos dominos, eiusdem christiane religionis cultores christianissimique regni Boemici amatores et fautores, et per viscera eiusdem domini Jhesu Christi instanter deprecantes, quatenus ipsa lex domini Jhesu Christi unacum argumentis innocencie nostre supradictis apud vos et ceteros velud iustos iudices piosque et favorabiles auditores sint integre commendata et contra emulos malivolos, quibus mos est in optima queque sevire et purissima depurare et in hoc bonos se estimare, cum aliis detrahant, fortiter defensata et constanter excusata.

Cum autem ad presens dicti regis crudelitas in tantum seviendo exarserit, ut de singulis regionibus adversus nos insultando gentes congregatas inflammaret, duces Austrie presertim in huiusmodi regni destruccionem adducens, Pragensem circumvallavit capitalem civitatem intencione expugnandi eandem et Christi fideles utriusque sexus unacum innocentibus infantulis perimendi, cuius austeritatem, confisi de auxilio Omnipotentis, minime formidamus, ideo, princeps magnifice, unacum inclite urbis vestre ingenuis dominis, fautoribus nostris graciosis, vestram commendatam dominacionem presentibus humiliter exoramus, quatenus contra superbissimum regem predictum, Altissimum Deum in lege sua

oppugnare nitentem et in hoc nomine et vita indignum hominemque moribus pervicassimum et promissis dolosissimum, qui noviter erga nos nulla gladio, plura fraude obtinuit, dolis, falsariis literarum promissionumque figmentis, quibus iam plures seduxit barones et urbes regni nostri, vestrique preclari nominis fulgentissimeque glorie emulum precipuum et per mille antiquas vestras iniurias, quas vix in eterna ignis iehenna rependet, vestre virtutis victoriosum brachium in nostrum presidium velitis suscitare et auxilium ferendo exercitus vestros in Austriam ac ceteras terras ducum Austrie destinare ipsosque nephandos duces, ne contra vos cum eo veluti modo contra nos durius insolescant, vestre maturissime prudencie ingeniis et providenciis invadere et domare, ne suppressis nobis, quod absit, et devictis ammodo vobis indubitanter velint superbius et forcius insultare, et confortati in aliorum deieccione, durius nedum contra vos, sed colla erigere in orbem universum. Quodsi vestre magnificencie dominacio hec ipsa vota nostra in nostrum modo pariterque vestrum bonum feliciter exaudire dignabitur, extunc ad vota vestra per totidem aut plura armatorum milia parati erimus et obligati obsequique pariter et servire. Responsoque vestro benigno nunccium per presentem cupimus literatorie consolari.

Datum Prage X. die mensis Julii anno Domini M°CCCC°XX°.

III.

Vyhlášení čtyř pražských artikulů městem Prahou s podrobným jejich odůvodněním.

V Praze, asi 20. července 1420.

Isti sunt sacre scripture quatuor articuli, quos felix et inclita Pragensis civitas plena fide suscepit et in totum christianismum divulgavit et pro eis admiranda bella gessit et gerit. Que cum Domino perfecto corde credidit, super reges et circa XL duces et provincias gentesque armorum electissimas fiducialiter triumphavit et Domino solo miraculose pugnante et defendente gloriam eorum in infamiam, superbias in humilitatem, vitam in mortem reduxit plurimorum ipsamque integram Bohemiam, impios adiuvantem, victoriosa fide superavit et regnum a scabie Theutunica commendabiliter expurgavit Domino solo prosperante, providente et universa negocia feliciter dirigente. Versus: Quem sibi victorem cuncti narrando futurum uniant eternum leti fortesque Bohemi.

P r i m u s   a r t i c u l u s. Quod verbum Dei per regnum Bohemie libere et sine impedimento ordinate a sacerdotibus Domini predicetur et nuncietur et a toto laycorum auditorio diligenter exequatur et inpleatur iuxta sentenciam Salvatoris Mathei ult. [29, 19]: »Euntes ergo docete omnes gentes, babtizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos salvare omnia, quecunque mandavi vobis.« Nam secundum Apostolum II Thimo II, 9 verbum Domini non est alligatum. Sed secundum eundem II ad Tessalo III, 1 orandum est, ut sermo dei currat et clarificetur ubique. Et I Cor XIIII, 39 Apostolus dicit: »Loqui linguis in ecclesia dei nemo prohibere debet.« Et I ad Tessalo V, 19: »Spiritum nolite extinguere.« Glossa ibidem: »Si Spiritus sanctus aliquid ad hominem revelat, nolite prohibere loqui, quod sentit, quia Dominus, qui [p. 362] os asine apperuit, revelat sepe minori, quod melius est.« Ad idem Num. XI, 25 9 scribitur: »Cum Heldab et Meldab, super quos requievit spiritus prophetarent in castris, puer venit et nuncciavit Moysi, dicens: Heldab et

Mendab prophetant in castris. Statim Jolue, filius Num, minister Domini et electus a pluribus, dixit: Domine mi Moyses, prohibe illos. At ille: Quid, inquit, emularis pro me? Quis tribuat, ut omnis populus prophetet et det eis spiritum suum deus.« Item in Allegoria historiarum super isto textu: »Homo quidam peregre proficiscens«: »Non sufficit fideli christiano dicere: sufficit michi soli providere, de me rediturus sum racionem, nolo, salutem alterius querens, periclitari. Non sum eruditus in scripturis nec expeditus in verbis. Modicum scio inquam pro tantillo, si non predicetur. Deus quemquam accusabit aut condempnabit. Quot etenim hominibus quisque, quantum ad se pertinet, prodesse potest verbo, de tot deo dampnum facit ex silencio et de tot non iniuste est rediturus racionem in iudicio. Qui igitur multa novit, multa dicat, qui pauca novit, pauca dicat, et quantum quisque novit, tantum dicat. Qui scit vel unum evangelium vel virtutis exemplum, quidquid scit per cognicionem, aliis tribuat per predicacionem; non consideret sexum, etatem, personam, tempus, locum, sed predicet omnibus ubique, masculis et feminis, senibus iuvenibus, pauperibus, divitibus, in prosperitate, in adversitate, die, nocte, mane, meridie, vespere, in ecclesia, in platea, in via, in agro, in terra, in mari, in omnibus semper ubique bonum, quod novit, dicat, si assit, qui audire possit. Pium igitur et meritorium est christianos servos libertati restituere, quos Christus redemit suo sanguine.« XII. q. II. 4.[1])

S e c u n d u s a r t i c u l u s: quod sacramentum divissime eukaristie sub utraque specie, scil. panis et vini, omnibus Christi fidelibus, nullo peccato mortali indispositis, libere ministretur iuxta sentenciam et institucionem Salvatoris, qui dixit: »Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Et bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.« Mathei XXVI, Marci XIII, Luce XXII . . .[2])

T e r c i u s a r t i c u l u s: quod dominium seculare super diviciis et bonis temporalibus, quod contra preceptum Christi clerus acceptavit in preiudicium sui officii et dampnum brachii secularis, ab ipso aufferatur et tollatur, et ipse clerus ad regulam evangelicam et vitam apostolicam, qua Christus vixit cum suis apostolis, reducatur iuxta sentenciam Salvatoris Mathei X, 9 dicentis: »Et convocatis XII discipulis suis misit eos, precipiens et dicens: Nolite possidere aurum neque argentum neque tuleritis pecuniam in zonis vestris.« Et Mathei XX, 25: »Principes gencium dominantur eorum, et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Vos autem non sic. Sed si quis maior est in vobis, fiat sicut minor, et qui precessor est, sit sicut ministrator.« Et idem habetur Marci X. Et ad idem I Petri V, 3: »Non dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.« Similiter I Thimoth VI, 8: »Habentes alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus. Nam qui divites volunt fieri, incidunt in tentacionem et laqueum dyaboli et desideria multa.« Et I Cor. XI, 1 dicitur: »Imitatores mei estote, fratres, sicut et ego Christi.« Ad idem Philipp III, 17: »Imitatores mei estote, fratres, et observate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.« Forma autem apostolorum hec est: »aurum et argentum non est michi«, ut dicitur Actuum III, 6. Ad idem Num. XVIII, 20: »Dixit Dominus ad Aaron: In terra eorum nichil possidebitis nec habebitis inter eos partem. Ego pars et hereditas vestra in medio filiorum Israel. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israhelis in possessionem pro ministerio.« Et sequitur: »Solis filiis Levi, michi in thabernaculo servientibus et portantibus peccata populi, legitimum et sempiternum erit in generacionibus vestris. Nichil aliud [p. 369] possidebunt, decimarum oblacione contenti, quas in usus eorum et necessaria

separavi.« Et Deuteronomii XVIII, 1: »Non habebunt sacerdotes et levite et omnes, qui de eadem tribu sunt, partem et hereditatem cum reliquo Israel, quia sacrificia Domini et oblaciones comedunt et nichil aliud accipient de possessione fratrum suorum. Dominus enim ipse est hereditas eorum, sicut locutus est illis.« Ad idem Josue XVIII, 33: »Tribui autem Levi non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio eius,« ut locutus est illi Ezechielis XLIII, 28—30: »Non erit autem eis hereditas, ego hereditas eorum, et possessionem non dabitis eis in Israel. Ego enim possesio eorum. Victimam pro peccato et pro delicto ipsi comedunt et omne votum in Israel ipsorum erit. Et primitiva omnium pecudum et primogenitorum et libamenta omnia ex omnibus, que offeruntur, sacerdotum erunt.« Ad idem I Thimothei ultimo 11 dicitur: »Tu autem, homo Dei, hec fuge«, scil. divitem fieri et questuosum. Ubi glosa ordinaria dicit: »Nichil tam asperum tamque perniciosum, quam si vir ecclesiasticus, maxime, qui sublimem locum tenet, diviciis huius seculi studeat, quia non solum sibi ipsi, sed et ceteris omnibus obest, quibus contrariam dat formam. Ideo dicitur: Hec fuge.« Item Jeronimus ad Nepocianum — et ponitur in canone XII. q. I. cap. »Clerus«: »Clericus, qui Christi servit ecclesie, interpretetur primum vocabulum suum et nominis diffinicione prolata nitatur esse, quod dicitur. Sic enim clerus grece, latine sors appellatur. Propterea clerici dicuntur, quia de sorte Domini sunt, vel quia ipse Dominus sors, i. e. pars clericorum est. Et quia ipse pars Domini est vel Domini partem habet, talem se exhibere debet, ut ipse possideat Dominum et ipse possideatur a Domino, qui Dominum possidet. Et cum propheta dicit: Pars mea Dominus, nichil extra Dominum habere potest.« Idem de ecclesiasticis docmatibus: »Bonum est, inquit, facultates cum dispensacione pauperibus erogare, sed melius pro intencione sequendi Christum omnia simul donare et absque sollicitudine cum Christo egere.« Idem epistola XXXIIII: »Aut aurum repudiemus nos clerici cum supersticionibus Judeorum aut, si aurum placeat, placeant Judei, quos aut cum auro probare necesse est aut dampnare.« Origenes super Genesim omelia XVI: »Vis, inquit, scire [p. 370], quid intersit inter sacerdotes Dei et sacerdotes pharaonis? Pharao concedit terras sacerdotibus suis, Dominus autem sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit: Ego Dominus sum pars vestra.« Et Bernardus libro II. ad Eugenium papam dicit: »Esto, ut alia racione hec tibi vendices, sed non apostolico iure. Quomodo autem potuit tibi dare, quod non habuerit? Quod habuit, hoc dedit: sollicitudinem super ecclesias, nunquam dominaciones. Audi ipsum: »Neque, ut dominantes in clero, inquit, sed forma facti gregis ex animo.« Et ne dictum sola hec humilitate putes, non eciam ex virtute, vox Domini in evangelio est: »Reges gencium dominantur eorum, vos autem non sic.« Planum est: apostolis interdicitur dominatus. Ergo et tu usurpare audes. Si utrumque habere velis, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum putes de isto numero, de quibus deus sic conqueritur: »Ipsi regnaverunt, sed non ex me, principes extiterunt et ego non cognovi. Iam si sine Deo regnare iuvat, habes gloriam, sed non aput Deum. Aut si interdictum tenemus, audiamus edictum: Qui maior est vestrum, ait, fiat sicut minister, et qui precessor est, sicut ministrator. Forma apostolica hec est: dominacio interdicitur, indicitur ministracio.«

Quartus articulus: quod omnia peccata mortalia et specialiter publica alieque deordinaciones legi dei contrarie in quolibet statu rite et racionabiliter per eos, ad quos spectat, prohibeantur et destruantur. Que qui agunt, digni sunt morte, non solum, qui ea faciunt, sed qui consenciunt facientibus. Ut sunt in populo fornicaciones, commessaciones, furta,

homicidia, mendacia, [periuria], artes superflue, dolose et supersticiose, questus avari, usure et hiis similia. In clero autem symoniace hereses et exacciones pecuniarum a babtismo, a confirmacione, a confessione, pro eukaristie sacramento et pro sacro oleo, a copula matrimonii et a triginta missis taxatis vel ab aliis missis emptis aut forissatis, ut a missis defunctorum, oracionibus et anniversariis, et sic de aliis, a predicacionibus, a sepulturis et pulsacionibus, a consecracionibus ecclesiarum, altariorum et capellarum, prebendis et beneficiis et prelaciis, dignitatibus, personatibus, paliis, empcionbus et vendicionibus indulgenciarum et alie innumere hereses, que ex hiis oriuntur et polluunt ecclesiam Christi moresque impii et iniusti, ut sunt impudici concubinatus [p. 371] cum augmento prophano filiorum et filiarum alieque fornicaciones, ire, rixe, contenciones, frivole citaciones et hominum simplicium pro libito vexaciones et spoliaciones, avare censuum exacciones, offertoriorum promociones et simplicium innumere per promissa falsa illusiones. Que omnia et singula quilibet fidelis Christi servus et filius verus matris sue ecclesie tenetur in se et in aliis persequi et ut ipsum diabolum odire et detestari servato tamen in omnibus ordine et statu sue vocacionis.

Quod si aliquis ultra hanc nostram piam et sanctam intencionem aliqua nobis ascribat inpudica et enormia vicia, tamquam falsus et iniquus testis a Cristi fidelibus habeatur, cum non sit aliud in corde nostro quam totis viribus et toto posse placere domino Jhesu Christo eiusque legem et precepta et hec puncta quattuor katholica fideliter exsequi et implere. Et huic omni malo adverso et cuilibet, nos ob hoc impugnanti et contra deum ab huiusmodi nostro proposito avertere volenti et persequenti, in defendendo veritatem evangelicam, ad quam quilibet obligatur ex debito, iuxta vocacionem divinam potestate eciam nobis concessa brachii secularis eidemque velud tyranno et antichristo crudelissime et usque ad ultimum resistere oportebit. Et si per quempiam multitudinis nostre aliquid sinistri aut scandalosi actum fuerit, cum mentis nostre est omne crimen extinguere, hoc preter intencionem nostram omnimode accidere protestamur. Si vero alicui persone vel basilice dampnum a nobis inferri rerum videatur vel corporum, aut inevitabilis in hoc necessitas aut oportuna legis et nostri tutela adversus violenciam tyrannicam nos excusat. Verumtamen protestamur, quod in hiis omnibus, si cuiquam in nobis quevis eciam species mali appareat, semper nos ad scripture sacre informacionem paratissimos exhibemus.

Datum Prage in obsidione eiusdem civitatis anno XX°.

Poznámky: 1. Odkaz ten se nevztahuje na předešlou autoritu, které v dekretu není, nýbrž patrně na další, jež však již uvedena. — 2. Další autority pro kalich, které projev hromadí dále až na str. 368, vynechávám. Hlavní z nich uvádí č. I. a VII. této edice a skoro všecky spisek o kalichu, poslaný 1417 koncilu kostnickému (Hardt III., 805—27).

IV.

Manifest městské rady Starého i Nového města Pražského.

Z rukopisu latin. 4° 354 Pruské státní knihovny l. 195 199v.

Praha, dne 8. února 1421.

Universis et singulis christiane fidei cultoribus, ubilibet constitutis pro tempore, magistri civium, consules et scabini ac universalitas civium Maioris et Nove civitatis Pragensis salutem in Domino et vera loquen-

tibus credere, deum sincere diligere, in compassione innocentum non deficere et in iudiciis proximorum non errare.

Prestantissimi domini virique toto orbe spectabiles universi! Quamvis inter tot immanes Salvatoris offensas inter totque christianissimi regni Boemie atroces calumpnias, quas humanum cor totum flebile cernit et audit, positi simus, tamen ad reprimendum sinistras, querulas et hostiles linguas, ultima arma malorum, quibus sepe iustorum subteritur iusticia et purissima veritas depravatur, indignum censuimus eciam hac vice reticere, sed pocius pro lege Domini, quam collimus, et pro nostri innocencia, quam adhuc Domino donante tenemus, digne cogimur advocare et patrocinia iusticie ad orbem exponere et plane deducere in medium universis:

qualiter pridem utinam sacrum Constanciense, si fas est dicere, concilium, an fortasse verius, si iuxta sui capitis merita loquendum erat, influentis in membra pudores, iniuriarum collegium, licet indignante sibi iusticia, licet solo Christo, Matheo, Luca, Marco, Johanne publice reclamante et sanctarum scripturarum copioso aggere renitente, contra testamentum Altissimi ausum est os aperire et ipsam veritatem Domini de divinissima eukaristia, sub utraque specie omnibus Christi fidelibus donanda, immortalem quidem et salubrem, que Deum habet auctorem et defensorem, molitum est extinguere et blasphemare, et quam ad ossa et sanguinem promovere debuerat, luciferina tumescens superbia, ut heresim condempnare et obinde fideles regni nostri, fide et corpore se puriores, nullo licet iuris ordine observato — videlicet nec per legitime citacionis et accusacionis ordinem, cum nec accusator comparuisset idoneus, nec in scripto precessisset, nec per denucciacionem legitimo denunciatore cessante, nec per inquisicionis modum, quem clamosa insinuacio non precessit [f. 195[b]], cum eciam nullorum inquisitorum nobis facta fuerit copia nullaque legitima nobis defensa concessa et admissa, ymmo in procuratoribus copiosis, quos illuc universitas magistrorum, doctorum et studencium nostre civitatis direxerat, violenter oppressa ita, ut nullus propter tyrannidem pro eisdem mutire auderet — inauditos et inconvictos inique senteneiavit et ut hostes fidei precipuos captivare iussit, occidere et ut hereticos iussit inflammare, tante sue inhumane malicie inexorabilem executorem Sigismundum, regem Hungarie, quem habere poterat duriorem, instituendo et honore imperii aliisque vanissimis sponsionibus ipsum alliciendo et ad fundendum sanguinem innocentum instanter provocando.

Et super hoc quemdam Fernandum, pretensum episcopum Lucensem, incentorem et auctorem sceleris et stimulum sue dampnacionis, ad nostras partes missum, legatum quidem non Christi, qui totus auctor est pacis et salutis, sed nuncium Antichristi, qui more Vehemot in armis scutisque fusilibus fovetur gloriaturque et crescit in sanguine, nece, peste et sanctorum oppressione innocentum, sibi adhibuit et adiunxit, qui revera velut cognatum genimen novercantis matris, que prolem uteri sui didicit non salvare, sed dampnare, et more meretricis non amare, sed suffocare, ymmo, quod durius est, in sanguine natorum suorum manus commaculare. A qua cum animum traxit et mores ducit, constitutus in Wratislawia, contra fideles et innocentes regni nostri, sicut premittitur, non auditos, nec convictos, cruentis suis manibus non est veritus crucem erigere et velut iudex, a quo proscripta est iusticia, polluto ore, pleno sanguine, ipsam temere iussit proclamare et gentes innumeras plus quam de triginta regnis et provinciis, licet armis paratissimas, sed moribus et vita insolentissimas et nomine christiano eo ipso indignas, et ex illis quam

plurimas huic invictissimo regno naturaliter [f. 196] inimicas, contra parvulam ovem Joseph, nudam penitus et insontem, bellorum et armorum prorsus nesciam, omni auxilio humano, armis, equis et viribus destitutam, verumtamen in presidio Altissimi, in quo super tam numeroso et famoso regum et principum exercitu feliciter triumphavit et triumphat, constantissime confidentem, velut Gog et Magog contra agnum studuit convocare, et ut opere factum est, sub perfidissimarum gracia indulgenciarum ipsos allicere et in bella pariter et inferna plures eorum detrudere nostrosque simplices ruricolas, quos in tuguriis et in viis nudo odio linguagii barbari rapiebant, sine gracia occidere, res diripere et ipsos cum casis inflammare, parvulos infantulos cum gemente matre dividere nullique, quos adire poterant, imbelli iuveni, seni et lactenti parcere, sed cruentis mortibus afficere et rubras in sanguine animas Domino exhalare.

O pastor et ydolum, non quidem derelinquens, sed perimens universum gregem, verius vastator, quam pastor! Qui baculum crucis non quidem Christi, que ignes perimit, gladios prohibet et involvit hastas et tela retundit, iras lenit, stulticias gemit, benigne omnibus parcit; nec ut mitis David simplicitas in armis incedere scit et sanguinem fundere innocentum. Sed ilam crucem Antichrist erexisti, que in hiis et in cunctis cruentis maleficiis tota pascitur, iniuriis iocundatur et integro pectore iurgiis et litibus delectatur contraque pauperem et contemptibilem Christum viribus, ingeniis et superbissimis operibus semper fremit et bachatur. O te, sacerdotem Belial, unacum consocio tuis moribus clero universo, pietatis officium ad populum dei penitus nesciente et vestigia veterum iustorum prorsus dediscente et precepta legis corde, ore et more blasphemante ipsaque egena recia Petri, que regum purpuras prevalent [f. 196b], fastidiente et ipsius Pauli cottidianas sollicitudines ociis, curas incuriis, lacrimas risibus, famem deliciis et egestatem diviciis et omnia, que in eo sancta fuere et iusta, suis prophanis per omnia contrariis evertente et sordibus universe labis secula replente et poluente et propterea, potissimum tamen propter superbissimas, quibus innauseat et quas per nefas occupat, mundi divicias et prophanum dominium mundi omnes iustos persequente, ymmo solum deum propter eas, ut Augustinus senteneiat, occidente dicentibus episcopis: »Expedit, ut unus homo moriatur pro populo, ne forte veniant Romani et tollant locum nostrum et gentem.«

Et quesumus, qua lege, quo iure aut cui in ipsis supereffluentibus regum pompis et diviciis successistis? Non Christo, regna fugienti et singula usque ad reclinatorium contempnenti et possidere sacerdotibus aurum et argentum districte vetanti. Non egeno Petro Pauloque pannoso totique tenuissimo, licet celi et terre principi, cetui apostolico, quorum assis et obulus omnes opes regias preponderat et regna, que per nefas possidetis, prevalet universa et quorum pannositas aridula omnia superat Constantini ornamenta atritaque Petri toga plus potuit meliusque mores docuit atque doceret, quam cum toto iure litium decretales novellate. Cum ergo in hiis Christo non successistis, cui ergo in errore tanto apostasie successistis, si non illi meretrici prophane, ecclesie insidenti bestie genti pecualissime, compicte monilibus, purpura et coccino adornate et inaurate auro et lapide vario precioso, pleno abhominacionibus et diviciis regum et principum, usque ad sinciput merse et subverse et propter hoc a sanguine sanctorum ebrie et rubicunde? Cum qua fornicati sunt omnes reges terre pro eo, quod aureum ipsis poculum, quod manu tenet, nephandis [f. 197] propinat manibus nutritque reges, quibus regnat, dividit gratuita auro prophano et argento. Cui mulieri illectus draco dat potestatem

et peccandi omnimodam libertatem, ipsam proximo casuram in sua pericula et casum protegens et defendens.

Cuius draconis et bestie tu, o Fernande, merito pendula, que honesta nescit officia, cauda censeris, cum teste sacro eulogio propheta, docens et faciens mendacium, ipse est cauda, fuco ypocrisis pudenda bestie excusans vel obnebulans, quam dominus disperdet pro eo, quia longevum et honorabilem Israhel incurvavit et depravavit, ut dicitur Ysaie nono. Hic ergo datus iudex, a quo ius et fas exulant, postquam iniuriis fidelium durissimis est ad nauseam saciatus, post tot iniurias, offensas et cruentas sentencias tactus perturbata consciencia, que semper seva presumit, cordeque compunctus et in se reversus, nobis sub suo sigillo scripsit, tardam et intempestivam asserens se et promittens nobis iam audienciam exhibere. Fecere, i. e. fecerunt idem nomine regis atque suo viginti quatuor barones; qui cum se inferiores cernerent Deumque plus posse in togatis quam regem in armatis conspicerent et effectu probarent, mox audienciam, quam a multis annis nobis, licet ardenter petentibus, iniuste denegabant, necessitati offerebant, non voluntati, falsitati pocius, quam promovende veritati.

O te ridendum iudicem et una cum tuis coerrantibus ab omni iure confutandum! Quis te docuit inprimis homines extinguere et demum illos audire? Dampnare ante, quam inicia iuris incipere? Post clades acerbasque mortes, post ignes, predas et gladios et mille hominum iniurias [f. 197[b]], ubi desinendum erat, exordia requirere et hac iuris inepcia ordinem iusticie confundere saltuque retrogrado velut cancer, terga relisus, cum tota cohorte retrorsum abire et audienciam diu licet sinistre, dampnatis tarde offerre et prebere?

Et quamvis ipsam oblatam nobis, sicut premittitur, audienciam, quam nostra utilitas non exegit, cum periclitacione vite ob nil aliud quam ob prodesse eteroclite multitudini, ex adverso congregate, si cominus cepisset in eis veritas et errantibus succurisset, voluimus suscipere caritative, tamen dissenciente veritate a promissis tot virorum, ipsam nobis spondencium, nullatenus eam assequi valuimus nec valemus usque modo.

Sane in terminis placitacionis, in quibus colludiis eorum saturati sumus et figmentis, descendentibus ad nos quibusdam viris, honestatem et humanitatem voltu et gestu spondentibus, videl. Lodovico patriarcha Acquilegiensi, Simone Ragusino, episcopo Traguriensi, aliisque doctoribus et magistris, doctrinam et pietatem pretendentibus, super quatuor articulis, summam nostre intencionis et cause ex integro continentibus, quos eis sub hac forma tenoris infrascripti legimus et obtulimus, habuere nobiscum et fecere humanos tractatus collacionesque magistrales.

Quorum articulorum primus ita exprimitur: quod verbum Dei per regnum Boemie libere et sine impedimento ordinate a sacerdotibus Domini predicetur et nunccietur. Secundus: quod sacramentum divinissime eukaristie sub utraque specie, scil. panis et vini, omnibus Christi fidelibus, nullo peccato mortali indispositis, libere ministretur. Tercius: quod dominium seculare super diviciis et bonis temporalibus, quod contra preceptum Christi clerus occupat in preiudicium sui officii [f. 198] et dampnum brachii secularis, ab ipso auferatur et tollatur et ipse clerus ad regulam evangelicam et apostolicam, qua Christus vixit cum suis apostolis, reducatur. Quartus: quod deordinaciones, legi Dei contrarie, in quolibet statu rite et racionabiliter per eos, ad quos spectat, prohibeantur et destruantur.

Quo facto viris doctis et maturis recte visum est et placitum ipsos oblatos articulos prorsus aprobare et omnino preter partem unius in quodam adiacenti ipsi articulo, scil. an communio sit precepta, prorsus no-

biscum concordare. Nec ad tenendum eos ut catholicos dumtaxat monendos, sed cogendos ad exequendum in gaudia nostra non modica ceperunt asseverare. Et hanc concordiam spectantibus foris baronibus, ipsi regi adherentibus, ac capitaneis nostris placuit omnibus nobis et in eorum gaudia per honorabilem magistrum Johannem de Przibram, decanum dicte universitatis, in vulgari boemico magistro Paulo de Praga dictis doctoribus regi adherentibus auscultante publicare. E quibus unus et synonimo nomine dictus Petrus Paulus, nescimus, si doccior an eloquencior, stans in honorato cetu et conspectu magnatum et baronum plurimorum ex una necnon capitaneorum et seniorum nostrorum et presencia trium notariorum, ad premissa vocatorum, parte ex altera, omnibus una pariter in giro astantibus exorsus dixit in hec verba: »Nobiles et magnifici domini magistrique et fratres reverendi! Notum vobis facimus, quod in hac felici collacione, quam cum magistris presentibus modo habuimus, in hoc conclusive resedimus, quod ex quatuor punctis, nobis per eos oblatis, videl. primo, tercio et quarto, totaliter et ex integro concordamus. Sed de secundo [f. 198b], qui est de communione eukaristie, omnibus Christi fidelibus porrigenda, partim sumus concordes et partim discordes. Concordes quidem, quod predicta communio potest quidem licite et meritorie fieri et non fieri. Sed in hoc, quod sit preceptum Domini, ibi discordamus, sed Domino iuvante speramus, quod et in hoc erimus concordes.« Quibus auditis mox quasi singuli voltum et animum in gaudia et ob spem beate tranquillitatis laxaverunt et in verba laudis Dei devocius eruperunt.

Sed ne principiis feliciter gestis discederemus abinvicem negocio imperacto neglectique et devii in aliqua parte videremur, confirmantibus baronibus equissima porreximus crebrisque et repetitis vocibus et precibus diximus ad magistros: »Reverendi domini! Cum singula dubia argute racioni sunt pervia et disputantes facile inveniunt, quod imperiti non attingunt, ideo pro illo residuo, quod in partem dubiam retorsistis, videl. an communis supradicta sit precepta, vestras desuper reverencias ad disputandum provocamus et veluti duces veritatis patronosque fidei, nobis missos et diu prestolatos, magna cogente necessitate exhortamur, ante omnia hoc presupponentes, ut nobis modo sitis obligati, quatenus, si nos vobis irrefragabiliter probaverimus evidentissimis racionibus et scripturis, ut vos nobis, ymmo veritati probate ex debito teneamini consentire. Quodsi dubia sorte contingat vos nobis oppositum probare, extunc parati erimus et vobis obligati a nostris discedere et vestrum oppositum doccius amplexari.« Laudantibus hoc omnibus equum iustumque asserentibus sic, heu magistri nobis responderunt: »Non expedit nobis vobis in hac materia, a concilio iam determinata, disputare, cum unum super omnia sit argumenta: »Concilium sic decrevit, ergo sic est tenendum. [f. 199] Ac si eciam vestris vinceremur argumentis in tantum, ut consciencia nostra immobiliter dictaret, quod plene probastis, contra tamen ecclesiam non auderemus consentire.«

Quibus auditis vidit, qui corda novit, quam valide et late duo responsa, etati et magistrali eorum dignitati prorsus incongrua mirabamur. [Primo], quod concilio mortali immortalem necessitudinem recte agendi adhibebant et opera eius quasi ex indefectibili antecedente inferebant, quasi non sit illacio solidior per nos illata et ab eis confutata: »Christus, verus Deus et verus homo, sic instituit et sic teneri voluit. Ergo sic est tenendum et credendum.« Secundo mirabamur, quod pocius contra conscienciam edificantes gehenam, [adherere] vellent errabili ecclesie, que sola fallitur et alios falit et fallere facit, quam evidentissime racioni, que toto iudicio Constanciensi est constancior et universis mundi doctoribus

solidior et doccior, propter quam solam universe ecclesie creditur, consentire, contradicentes ecclesie decreto et consequenter sibi ipsis Extra. II. tit. IX. c. 4. »Capellanus« et lib. III. tit. XLI. de celebracione misse c. 6. »Cum Marte«, ubi dicitur, quod raciones efficaciores et meliores semper debent obtinere, et [Decreti I. parte] dist. XX. »Decretales«, ubi dicitur: »Quo enim quisque magis racione nititur, eo maioris auctoritatis verba esse videntur.« Et subditur: »Plurimi autem tractatorum,« videl. sanctorum doctorum, »sicud pleniori gracia spiritus sancti, ita ampliori sciencia aliis precellentes, racioni magis adhesisse probantur. Unde nonnullorum pontificum constitutis Augustini, Jeronimi atque aliorum tractatorum dicta videntur esse preferenda.« In quo autem preferentur, ostendit dicens: »Apparet ergo, quod divinarum scripturarum tractatores in sacrarum scripturarum exposicionibus papis preponantur [f. 199b], in causis vero diffiniendis secundum post eos locum merentur.«

Cui sentencie fideliter innixi, citra auctorizata sanctorum tractatorum allegaciones, nude et succincte commassatas pro materia supradicte communionis contestanda, dudum per Wenczslaum de Lestna in concilium Constanciense direximus et loci congruitate et vite impunitate habita, quod predicta communio sit veritas, divino ore sancita et precepta, venire optavimus. Et sicut tunc, ita nunc probare exoptamus, si est dumtaxat, qui magistraliter cum nostris magistris velit confligere, et quod verum est, non armis, sed argumentis extorquere, ita tamen, ut in adveniendo sit nostre vite impunitas, in audiendo non tumultuosa, sed tranquilla maturitas et in presidente inobliquabilis et indifferens equitas conservata. Sed licet hucusque multa temptantibus, licet omnia iusta expetentibus pauca admodum successerunt.

Ideo more veterum sanctorum, persepe iniuste oppressorum, prono corde et affixis celo oculis dominum Jhesum Christum, principem fortissimum, humiliter invocantes et ipsum testem fidelem, quod puram veritatem gerimus et habemus, quinymmo ipsos magistros ex adverso, qua confessione et iure nulla est probacior, testes assumentes, ipsam invictam veritatem tenere proponimus et per vitam et mortem Deo donante tenebimus inconcusse et contra quemcunque hominem ad extremas vires possetenus defendemus, firmiter et constanter credentes, quod si omnia celestia, terrestria et inferna cum toto mundo obsisterent, felices triumphos, preconiis exornatos et premiis, pro benedicta veritate referemus.

Datum Prage sabbato proximo ante dominicam Invocavit anno Domini millesimo, quadringentesimo vicesimo primo etc.

V.

Manifest tournaiského měšťana Gillesa Mersaulta spoluobčanům.

Tournai, počátkem března 1423.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti amen. Omnibus burgensibus, manentibus et habitantibus in villa et civitate Tornacensi: gratia sit vobis et pax a Deo Patre nostro et domino nostro Jesu Christo. Cum ita sit, quod circa festum sancti Johannis anni 1420 aliqui missi ex parte pape vos concitaverint et inflammaverint contra illos de regno Bohemie et specialiter contra illos de Praga, denunciantes vobis eos tenere errores

et destruere et succendere ecclesiam presentem, et quod sub umbra huius aprehenderunt, collegerunt et extorserunt a vobis et ab aliis multum magnum numerum auri et ergenti fraudulenter, sicut vos ultra legendo poteritis percipere, si Deo placuit, et quod ego, qui hoc presens opus feci cum auxilio Dei, hoc sciverim et perceperim clerum non denunciasse nec manifestasse vobis supremum vexillum imperii et unum aliud supremum regni Hungarie et adhuc unum aliud cum curribus [f. 81b], equis et praedis et aliquibus multum nobilibus de acie imperatoris esse captos et adductos per dictos Pragenses et eorum dictam civitatem, circa natale proxime sequens ego vobis scripsi hos presentes rotulos ad hoc, quod de cetero non velitis vos amplius permitti seduci ab eis, sicut vos fecistis usque adhuc.

In quibus rotulis est contenta causa, pro qua illi de dicto regno Bohemie et de dicta civitate Pragensi bellant contra ecclesiam presentem, scilicet contra papam et omnes ei adherentes vel complices et contra Imperatorem adiuvantem ei. Postea vobis scripsi fornicationem spiritualem, que regnat hodie fere in tota terra, maxime in illa, que dicitur christiana, postea statum ecclesie presentis consequenter brevem, destructivum et subitum interitum eius.

Item scitote, quando invenietis scriptum sic: hoc est dictum, si ulterius vultis scire de clausula antedicta, vos invenietis in capitulo de numero antedicto. Item in omnibus dictis notulis, in quibus invenietis post numerum capitulorum A, hoc significat principium capituli, B medium et C finem. Et sic sunt capitula divisa in tres partes. Item quando invenietis sic scriptum: dicit Deus, rigatum de minio subtus, est dictum paulo infra in capitulo antedicti numeri. Item cum invenietis numerum sine scribendo librum, est dictum, quod hoc est scriptum in libro antedicti numeri.

Igitur vos rogo, quantum diligitis vestram salutem, quatenus velitis deducere ad opus hoc, quod intus invenietis scriptum, non timentes clerum nec dominum quemcunque, scientes, quod unusquisque nostrum reddet Deo rationem pro se et non clerus pro nobis [f. 82], sicut sanctus Paulus testificatur ad Rom. XIV. cap. B.

Et primo sequuntur quatuor articuli, pro quibus supradicti Bohemi et Pragenses bellaverunt et bellant usque ad presens. Unde p r i m u s est, quod omnis veritas publicetur et annuncietur per totum mundum sine ullo impedimento et contradictione, sicut Jesus precepit suis apostolis, dicens in Math. et Marco ult. cap. C. »Euntes in universum mundum predicate evangelium omni creature.« etc. Quia in veritate vobis certifico, quod omni die ante recessum meum de dicta civitate Pragensi sine ullo impedimento et contradictione, sicut Jesus precepit suis apostolis, et prophetas, publice in scalfaudo et adhuc, si Deo placeat, sunt in presenti, et non prohibebatur cuicunque de habendo bibliam in eius idiomate. Sed in hac patria non est ausum loqui, sed nec habere libros, quia episcopi et eorum gentes rapiunt statim, dicentes habentes esse incredulos, quatinus possint semper cooperire eorum nequitiam. S e c u n d u s articulus est, quod omnia peccata sint, destruantur, auferantur et prosternantur tam in oculto quam in aperto. Et quod sit verum, non fuisset repertum in eorum dicta civitate et dominio eius tempore mei recessus et longo tempore ante lupanar nec fatua mulier, lusor cum deciis aut aleis aut scasis aut cum aliis ludis inutilibus nec auditum carmen mundanum quodcunque, sed cantabant cantica spiritualia, sicus Pater noster, Credo, Decem precepta et similia, et adhuc, si Deo placeat, est sic ad presens.

Tertius articulus est, quod omnes presbyteri, volentes uti ordine presbyterali, nunc regulantur regula et vita apostolica, quam Jesus Christus nos docet Math. X, Mar. VI et IX capitulis A, precipiendo suis discipulis et dicendo: »Gratis recepistis, gratis date. Nolite possidere aurum neque argentum nec pecuniam in zonis vestris et neque duas tunicas habeatis« etc. Et Petrus intertenendo dictum mandatum respondit uni pauperi, ei petenti elemosinam: »Mihi non est aurum et argentum,« sicut apparet in Actis apostolorum 3° cap. A. Item octavo cap. B. scriptum est, quod sequitur: »Quando Symon vidit, quod per impositionem manuum apostolorum Spiritus sanctus dabatur, bis obtulit pecuniam dicendo: Date mihi hanc potestatem, quod quicunque, cui imponam manus meas, ille recipiat Spiritum sanctum. Petrus dixit ei: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possidere.« Cuius ergo sunt sacerdotes hodierni discipuli? Christi? Non, quia omnes vendunt sacramenta ecclesie in contrarium omnino antedicti mandati. Item Jesus Christus dicit Luc. 14. cap. C.: »Qui non baiulat crucem suam et venit post me, non potest esse meus discipulus.« Item Paulus dicit 2ª ad Thessalonicenses 3° cap.: »Scitis, quomodo oportet vos eos imitari, quia non requiescemus inter vos nec comedemus panem alterius gratis, sed in labore et vexatione operantes die et nocte, ne gravemus aliquem vestrum.« Et ultra dicit Apostolus in Actibus apostolorum XX. cap. C.: »Non cupivi alicuius aurum nec argentum nec vestimenta, sicut vos ipsi scitis. Omnia, que mihi opus erant, et hiis, qui mecum erant, hec manus mee nobis administraverunt. Vobis monstravi omnia, quia in laborando sic vobis convenit recipere infirmos.« Et hic declarat Apostolus epistola ad Thimo [f. 83] sexto cap. B, quid necessarium est tenentibus regulam apostolorum. Et dicit sic: »Nihil attulimus in hunc mundum. Haud dubium, non possumus aliquid inde referre. Si habeamus ergo alimenta, et quibus tegamur, hiis contenti simus.« Et ulterius dicit Paulus 2ª epistola ad Corinthios XII. cap. B.: »Non quero res vestras, sed vos.« Et rursus Paulus ad Corinthios X. cap. C.: »Non quero, quod est utile mihi, sed quod est utile multis, ut salvi fiant.« Potestis autem videre omnia opera contraria in toto clero hodierno, incipientes a papa usque ad minimum, quia papa et cardinales, archiepiscopi et episcopi et canonici non possident tantum hoc, quod est eis necessarium pro corpore singulorum aut pro eorum familia, sed habent dominationes et principatus sicut terras bonas, villas, castra et fortalitia, ut potestis videre in presenti. Unde potestis videre, quod non sunt discipuli Christi, sed sunt discipuli diaboli et sunt antichristi id est contra Christum.

Ulterius volo ostendere statum et regulam contrarios in dictis presbiteris, regnantibus ad presens. Et primo dicit sanctus Paulus ad Phil. 2° cap. C.: »Omnes querunt, que sua sunt, non que sunt Jesu Christi.« Et bene prophetavit eis Yzaias quarto cap. B.: »Ve vobis, qui estis potentes ad bibendum vinum et viri fortes ad miscendum ebrietatem, qui iustificatis impium propter munera et iusticiam iusti aufertis ab eo.« Et Hieremias VI. cap. B.: »Certissime a minimo usque ad maximum omnes student avaricie et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.« Item et Jesus Christus precepit dicens Mathei XXIII. cap. A.: »Nolite vocare vobis patrem supra terram, quia unus est pater vester, qui est in celis [f. 83ᵇ], et non vocemini magistri, quia unus est Christus magister vester. Qui maior est vestrum, erit minister vester.« Et vos potestis videre clare papam, qui se facit nominare omnino ad contrarium patrem sanctum. Etiam episcopi reverendos patres in Deo, tam in eorum litteris, quam ore. Et ultra vobis volo clare ostendere statum pape nomi-

nari antichristus ore sancti Pauli, dicentis 2ª ad Thessalonicenses 2º ca. A.: »Et dies iudicii non veniet, nisi prius discordia venerit et fuerit revelatus homo peccati, filius perditionis, qui est contrarius et elevatus est super omne id, quod dicitur Deus aut honoratur taliter, quod sedeat in templo Dei, ostendens se, sicut si esset Deus.« Infra: »Et tunc revelabitur ille iniquus, quem dominus noster Jesus occidet spiritu oris sui.« Et consequenter in dicto cap. potestis videre, quod adventus pape est secundum opera sathane in omnibus virtutibus et signis et miraculis mendacibus et in omni seductione iniquitatis. Verum hiis, qui poterunt [capere].

Unde scitote in propria civitate Pragensi et in dominio eius civitatis habere in eorum manibus omnes possessiones, quas eorum sacerdotes solebant possidere tam in bonis mobilibus quam in hereditatibus et ipsos presbiteros de presenti regimine communi per dictam civitatem nihil proprium dicentes.

Quartus articulus est, quod presbiteri antiquitus ministrabant sacramentum altaris omnibus communiter dispositis ad ipsum recipiendum sub duplici specie, scilicet sub specie panis et vini, sicut Jesus Christus precepit suis apostolis, sicut apparet Math. XXVI, Mar. XIII B. et Luce XXIIº capitolis A. Et sanctus Paulus, hoc testificans prima ad Corinthos XI. cap. C., dicit hoc: »quod ego vobis tradidi, ego recepi a domino, quia dominus noster [f. 84] Jesus in illa nocte, in qua tradebatur, accepit panem et agens gracias fregit et dixit: Accipite et comedite, hoc est corpus meum, quod tradetur pro vobis. Facite hoc in meam commemorationem. Similiter et calicem, postquam cenavit, dicens: »Hic calix est novum testamentum in meo sanguine. Facite hoc, quotiens biberitis, in meam commemorationem. Quotiens comedetis hunc panem et bibetis hunc calicem, annunciabitis mortem Domini, donec veniat. Et quicunque sic manducabit panem et bibet calicem Domini indigne, erit reus corporis et sanguinis Domini. Et homo pro certo probet se ipsum et sic comedat de isto pane et bibat de isto calice. Qui manducat et bibet indigne, manducat et bibit ad suum iudicium« etc. Et similiter scribit Paulus X. capitulo B. Ulterius Jesus Christus dat unam crudelem sententiam contra non manducantes suum corpus et bibentes suum sanguinem, dicens Johan. VIº cap. C.: »Amen, dico vobis, nisi manducetis carnem filii hominis et bibatis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed ille, qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam eternam.« Et vos videtis, quod fere in tota terra vocata christiana communicatur pauperi populo omnino ad contrarium, scilicet sub una specie panis contra predictam institutionem Jesu Christi. Ve, ve pápe et suo collegio, sic ducentibus populos in mortem non solum corporalem, sed eternam!

Item ulterius volo ostendere precepta dei, qualia ipse mandavit Moysi in monte Sina, quia usque nunc ignorastis et non cognovistis, sine quorum observantia non possumus habere vitam eternam hoc testante Jesu Christo et dicente Math. XIXº cap. A. Etiam dicit sanctus Johannes prima epistola 2º cap. A.: »Qui dicit, quod cognoscit Deum et eius mandata non custodit, est mendax et veritas [f. 84ᵇ] non est in eo.« Et sunt scripta Exodi XXº nono A. Unde primum est: Dominus loquutus est omnia verba hec: »Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Egipti, de domo servitutis. Non habebis deos alienos ante me. Non facies tibi sculptile quodcunque nec ullam similitudinem, que est in celo desuper et que in terra deorsum nec eorum, que sunt in aquis sub terra; non adorabis ea neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus fortis et zelotes, visitans iniquitates patrum in filios usque in tertiam et quartam

generationes eorum, qui me oderunt, et faciens misericordiam in milia hiis, qui diligunt me et custodiunt precepta mea.«

Item scitote, quod imago, sculptura, idolum, statua aut simulachrum, omnia hec sunt unum. Hic nos docent scripture, quod illi sunt propinqui confusioni et perditioni, qui colunt aut faciunt imagines aut sculpturas quascunque contra tenorem antedicti primi mandati. Et primo hoc nobis demonstrat Spiritus sanctus per os David, dicentis: »Confundantur omnes, qui adorant sculptilia et qui gloriantur in suis simulachris.« Et Hieremias in X B. et LI A. capitulis dicit: »Omnis artifex confusus est in sculptili, quia, quod conflavit, est falsum et spiritus non est in eis. Vana sunt et opus dignum risu et peribunt in tempore visitationis.« Et in libro sapientie sanctus propheta Jesus Sirac dicit XIII° cap. A.: »Benedictum sit lignum, per quod facta est iusticia, et lignum, quod factum est idolum manibus, sit maledictum et loqui fecit idolum. Et Ysaie dicit primo cap. C.: »Confundantur a suis idolis, quibus sacrificaverunt.« Et iterum dicit XLII cap. B.: »Confundantur confusione, qui confidunt in sculptilibus, qui dicunt conflatilibus: »vos estis nostri dii.« Et David dicit [Ps. 113, 3—8]: »Certe Deus [f. 85] noster est in celo. Omnia, que voluit, fecit. Simulachra gentium sunt aurum et argentum et opera manuum hominum. Habent os et non loquentur, oculos habent et non vident, aures habent et non audiunt, nares habent et non odorant, manus habent et nihil palpant, pedes habent et non ambulant nec iam clamabunt in suo gutture. Similes sunt eis, qui faciunt ea et omnes, qui in eis confidunt.« Et Isai in XLVI° cap. C.: »Mementote huius rei et confundite.«

Sequitur ratio, quare dicte imagines aut sculpture sunt vel fuerunt confundende cum eorum sculptoribus et factoribus ipsarum. Et primo dicit Isaias XLI° cap. C.: »Simulachra eorum sunt ventus et res vane.« Et Abacu. 2° cap. C.: »Quid prodest sculptile, quia sculptor sculpsit vacuum et vanum? Et quid prodest imago falsa, quia sculptor speravit in sua sculptura falsa, ne faciat simulachra vana et muta? Maledictus sit, qui dicit ligno: »evigila« et lapidi tacenti: »surge!«« Et Isaie XLIIII° cap.° A.: »Forme idoli omnes sunt nihil et non proderunt dilectissima earum ipsis. Testes sunt eorum, que non vident nec intelligunt, ne sint confusi. Qui formavit deum et formavit sculptile, ad nihil utile? Ecce, quod omnes participes eius confundentur.«

Sequitur, qualiter hii, qui adorant idola aut sculptile, sunt digni morte. Et primo dicit Dominus Exodi XXII° cap. C.: »Qui sacrificat diis, occidatur, preterquam soli Deo.« Et Osee VIII° cap. A.: »Argentum et aurum eorum fecerunt ipsis idola, ut interirent.« Hic nos admonet scriptura recedere ab idolis et non contaminari in ipsis. Et primo dicit Eze in XX° cap. A.: »Nolite coinquinari in idolis Aegipti.« Item XIIII° cap. A.: »Dicit Dominus Deus: Convertimini et recedite ab idolis.« Et rursus dicit Dominus Hiere XXV° cap. A.: »Nolite [f. 85b] ambulare post deos alienos, ne servi sitis ipsis et ne eos colatis nec me provocetis ad iram in operibus vestrarum manuum, et non torquebo vos.« Et 3° cap. A.: »Convertimini, filii, redeuntes.« Etiam nos admonet sanctus Paulus prima ad Corin. X cap. A. Et dicit: »Fugite culturas idolorum.« Hic vobis declarat Paulus, cui sacrificantes idolis sacrificent. Et dixit X cap. B.: »Quid dico ergo? Quod sacrificare idolis est aliquid? Aut quod idolum sit aliquid? Sed ea, que gentes offerunt, offerunt dyabolis et non Deo. Nolo, quod sitis facti socii demoniorum, quia non potestis bibere calicem Domini et calicem demoniorum.« Et David dicit: »Omnes dii gentium sunt demonia.«

Post hec sequitur, quomodo destructio idolorum aut sculptilium fiet. Et primo Zacha XIII° cap. A.: »Dicit Dominus exercituum: destruam

nomen idolorum de terra et non erunt ultra in memoria, et pseudoprophetas.« Et Ysaias dicit 2. cap. C.: »In illa die Dominus elevabitur et idola penitus confringentur.« Item XXXI cap. C.: »Vere in illa die homo proiiciet foris idola sui argenti et idola sui auri, que manus vestre fecerunt vobis in peccatum.« Et Hiere XVI cap. C.: »Nonne faciat homo deos sibi et ipsi non sunt dii? Et propter hoc ostendam per hunc modum ipsis manum meam et virtutem meam.« Infra C.: »Ego reddam dupplicia primo iniquitates et peccata eorum, quia polluerunt terram meam in cadaveribus suorum idolorum et impleverunt hereditatem meam abhominationibus suis.« Item Naum primo cap. C.: »Ego occidam sculptile de domo dei tui et conflatile ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es tu.« Item Mich. 1° cap. A.: »Revelabo fundamenta sua et omnia sua sculptilia concidentur et omnia sua premia comburentur igne. Et ponam omnia sua idola in proditionem.« Item V. cap.° C.: »Et faciam perire tua sculptilia et confringam statuas tuas [f. 86] de medio tui et non ultra adorabis opera manuum tuarum.«

Post hec sequitur fornicatio spiritualis, regnans fere in tota terra, maxime in ea, que dicta est christiana. Primo dicit Dominus Ezechi XXIII° cap. C.: »Fornicati sunt cum suis idolis.« Item Iudic. 2° cap. B.: »Sed illi noluerunt eos audire, fornicantes cum diis alienis et adorantes eos.« Item Ezechiel VI cap. B.: »Quia contrivi corda eorum fornicantia et recendentia a me et oculos eorum, fornicantes post idola sua.« Item scitote, quod Dominus precepit Moysi, sicut apparet in libro legis XX°, cap. A., quod interfecti fuissent et occisi de medio populi sui omnes, qui facerent fornicationem cum uno idolo, nominato Moloch, et non solum illi, sed et omnes, qui fornicantibus cum dicto idolo consentirent per nomina eorum, eos occidi.

Sequitur status ecclesie presentis, de qua David loquitur, dicens: »Odivi ecclesiam malignantium,« que figuratur per civitatem Babilonie, regnantem sicut reges terre. Sicut angelus, loquens sancto Johanni in Apocalipsi XVIII° cap. nobis testificatur. Et quod sanctus Johannes loqueretur vel angelus, qui ei loquebatur, de illa civitate Babilonie, que est versus partes orientis, hoc nihil esset, quia illa non habet dominationem vel dominium super reges terre, maxime in christianitate citra Greciam, nec etiam habet in tota Grecia, sed dicta est pro papa et toto suo collegio, quia Babilon interpretatur confusio, translatio, confundens, transferens. Et proprie est Roma, que interpretatur tonans vel sublimis aut sublimiter tonans aut tonitruum sublime. Et talis est Roma in sua recta interpretatione, quia muri et domus non faciunt civitatem, sed hoc faciunt habitantes in ea, hoc est collegium Romanum [f. 86[b]]. Et istud poteritis clare videre postea. Et primo dicit Dominus Hiere 3° cap. A.: »Tu vere es fornicata cum multis fornicatoribus.« Et infra A.: »Tu polluisti terram in fornicationibus tuis.« Et infra A.: »Tibi facta est frons mulieris meretricis, tu noluisti erubescere.« Infra A.: »Nonne vidisti, quid ista adversatrix Israhel fecit? Abiit sibimet super omnem montem excelsum et sub omni ligno frondoso et ibi fornicata est.« Et infra A.: »Et prevaricatrix Iuda, soror eius, non timuit, sed abiit et fornicata est etiam ipsa et facilitate fornicationis sue contaminavit terram et mechata est cum lapide et cum ligno.« Item Ezechiel XVI cap. B.: »Tu, habens fiduciam in pulchritudine tua, es fornicata in nomine tuo et exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres et sumeres de vestimentis meis, fecisti tibi excelsa hinc inde, consumpta es et fornicata cum eis, sicut non est factum neque futurum est. Et portasti vasa decoris tui et de auro meo et de argento meo, que dedit tibi, fecisti imagines tibi masculi-

nas et es fornicata in eis.« Infra B.: »Ve, ve tibi, dicit Dominus Deus: tu edificasti tibi lupanar et fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis, ad omne caput vie edificasti signum prostitutionis tue et fecisti decorem tuum abhominabilem et divisisti pedes tuos omni transeunti et multiplicasti omnes tuas fornicationes et es fornicata cum filiis Egypti, vicinis tuis magnarum carnium et multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.« Infra B.: »In quo mundabo cor tuum, dicit Dominus Deus, cum facies omnia hec opera mulieris meretricis et procacis, quia tu fabricasti tibi lupanar in capite omnis vie et fecisti excelsum tuum in omni platea [f. 87] nec facta es quasi meretrix augens precium propter fastidium, sed quasi mulier adultera, seducens super virum suum alienos. Omnibus meretricibus datur precium, tu autem dedisti mercedes omnibus amatoribus tuis et donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum, factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis et post te non erit fornicatio. In eo enim, quod dedisti mercedes et non accepisti mercedes, contrarium factum est in te.« Item Ezechiel XXIII° cap. B.: »Vidi, quod via unius illarum polluta esset et auxit fornicationes suas, et cum vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldeorum, expressas coloribus, et renes accinctos baltheis et thyaras tinctas in capitibus eorum formam ducum omnem similitudinem filiorum Babilonis terreque Chaldeorum, in qua orti sunt et insaniunt super eos concupiscentia oculorum.« Infra C.: »Et intraverunt ad eam ut ad mulierem meretricem. Sic ingrediebantur ad Collam et Collibam, mulieres nepharias. Viri ergo iusti sunt hii, iudicabunt ea in medio adulterarum.«

Postea sequuntur prophetie denunciantes interitum futurum ecclesie presentis antichristiane antedicte. Et primo dicit Dominus Hiere LI. cap. B.: »Propterea ecce dies venient et visitabo super sculptilia Babilonis et omnis terra eius confundetur et universi interfecti eius cadent in medio eius. Et celi et terra et omnia, que in eis sunt, laudabuntur super Babilonem.« Infra C.: »Ecce dies venient dixit Dominus, et visitabo super sculptilia Babilonis et in omni terra eius mugiet vulneratus, si ascenderit Babilon in celum et firmaverit in excelso robur suum. A me venient, qui vastabunt eum.« Infra C.: »Hec dixit Dominus exercituum [f. 87^{b}]: Murus Babilonis subfossione subfodietur et porte eius excelse comburentur igni.« Item L cap. C.: »Ecce populus venit ab aquilone et gens magna et multi reges consurgent a finibus terre, apprehendent arcum et scutum, crudeles sunt et sine misericordia, vox eorum sonabit sicut mare et super equos ascendent sicut homo, paratus ad prelium, contra te, filia Babilonis.« Item LI° cap° A.: »Hec dicit Dominus: »Ecce suscitabo super Babilonem et super habitatores eius, qui cor suum levaverunt contra me quasi ventum pestilentem, et mittam in Babilonem ventilatores et ventilabunt et demolient terram eius.« Infra A.: »Ecce ego ad te, mons pestifer, hec dicit Dominus, qui corrumpis universam terram, extendam manum meam super te et erradicabo te de petris et dabo te in montem.« Infra B.: »Propterea hec dicit Dominus: Ecce ego iudicabo causam tuam et ulciscar ultionem tuam et faciam desertum mare eius et siccabo venas eius. Et erit Babilon in tumulos habitatio draconum, stupor et sibilus eo, quod non sit habitator.« Item Eze XVI cap. B.: »Propterea, meretrix, audi verbum Domini. Hec dicit Dominus Deus, quia es tuum expansum, est et revelata ignominia tua in tuis fornicationibus super amatores tuos et super idola adinventionum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis. Ecce, ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, et omnes, quos dilexisti, et universos, quos oderas, et congregabo eos super te undique et nudabo ignominiam tuam coram eis. Et videbunt

omnem turpitudinem tuam. Et te iudicabo iudiciis adulterarum et effundentium sanguinem et dabo te in sanguine furoris et zeli. Et dabo te in manus eorum et destruam lupanar [f. 88] tuum et prostibulum luxurie tue demolietur. Et denudabunt te vestimentis tuis et auferent vasa decoris tui et linquent te nudam et plenam ignominia. Et adducent super te magnam multitudinem et lapidabunt te lapidibus et trucidabunt te gladiis suis. Et comburent domus tuas igni et facient in te iudicia in oculis plurimarum mulierum. Et desines fornicari et ultra mercedes non dabis.« Item Hiere LI° capit. A.: »Tu, qui habitas super aquas multas, locuplex in thesauris, finis tuus veniet pedalis precionis tue. Dominus exercituum iuravit per animam suam, quoniam replebo te hominibus sicut bruco et super te cantabitur chelemira,« hoc est vox clamoris naute, facta propter turbinem venti. Item L cap. B.: »Ve eis, quia diis eorum venit tempus visitationis eorum, vox fugientium et eorum, qui evaserunt de terra Babilonis et annunciabunt in Syon ultionem Domini Dei nostri.

Sequitur, qualiter subito eius interitus veniet. Primo Apocalip. XVIII cap. B.: »Et unus angelus fortis tulit unum lapidem magnum quasi molarem et misit in mari dicendo: sic subito mittetur hec magna civitas Babilon in infimum et ultra non invenietur.« Et Hieremias dicit similiter LI cap. C.: »Ligabis ad istum librum, in quo hec scripta sunt, unum lapidem et proiicies in medium Euphratem et dices: sic Babilon submergetur et non consurget a facie afflictionis, quam ego adduco super eam, et dissolvetur.«

Sequitur ipsius destructio. Primo Ysaye XXI° cap. B.: »Cecidit, cecidit Babilon et omnia sculptilia deorum suorum contrita sunt in terra.« Item Hieremi. L cap.: »Fundamenta ipsius [f. 88b] ceciderunt et muri eius sunt destructi, quia hec est ultio Domini.« Item LI° cap. A.: »Subito cecidit Babilon et contrita est, ululate super terram.« Et infra A.: »Fortes Babilonis cessaverunt a prelio, habitaverunt in presidiis, devoratum est robur eorum, facti sunt quasi mulieres, tabernacula eorum incensa sunt.

Sequitur admiratio sui subiti precipitii antedicti, et qualiter non dominabitur ultra in eternum. Primo Hieremie LI cap. B: »Quomodo capta est civitas sancta et comprehensa est inclita universe terre, quomodo capta est in stupore Babilon inter gentes.« Infra B: »Civitates eius facte sunt in stuporem, terra est inhabitabilis et deserta terra, in qua nullus habitet nec transeat per eam filius hominis.« Item L cap. B: »Quomodo confractus est et contritus maleus universe terre, quomodo versa est Babilon in desertum inter gentes.« Et infra A: »Non habitabitur, sed tota reducetur in solitudinem. Omnis, qui transibit per Babilonem, stupebit et sibilabit super omnes plagas eius.« Et infra B: »Non habitabitur in perpetuum nec ultra instituetur usque in generationem et generationem.« Et si ultra velletis videre statum predicte ecclesie presentis antichristine, potestis videre in Apocalipsi a XVII° cap. usque ad vicesimum sequens, ubi vocatur meretrix, et ibi invenietis, quomodo bestia capta est et pseudopropheta cum ea, qui fecit signa ante eum, quibus seduxit eos, qui acceperunt caracterem bestie et adoraverunt imaginem eius. Illi ergo missi sunt vivi in stangnum ignis et sulphuris.

Sequitur, quomodo omnes gentes inebriate sunt vino [f. 89] suarum abhominationum, sicut apparet Apocal. XVII cap° C, ubi dicitur, quod ipsa tenet calicem aureum in manu sua, plenum abhominatione et pollutione suarum fornicationum et in fronte sua scriptum est nomen suum: misterium Babilonis, mater magna fornicationum et abhominationum terre. Item XVIII cap. A: »Cecidit, cecidit Babilon, civitas magna, et

facta est habitatio demoniorum et custodia omnis spiritus immundi et custodia omnis voluptatis immunde, quia de fornicatione eius biberunt omnes gentes et omnes reges terre cum illa fornicati sunt.« Item Hierem. LI cap° A: Calix aureus Babilonis in manu Domini inebriat omnem terram. Omnes gentes biberunt de vino eius et ideo commote sunt.« Hic nos admonet Spiritus sanctus fugere Babilonem, ne simus participes peccatis suis, sicut apparet in Apocalipsi XVIII° cap. A, ubi angelus nobis ait: »Exite de illa, populus meus, et ne sitis participes delictorum eius et de plagis eius ne accipiatis, quoniam pervenerunt peccata eius usque ad celum et Dominus recordatus est iniquitatum eius.« Item Hiere. LI cap. A: »Fugite de medio Babilonis et unusquisque salvet animam suam. Nolite tacere super iniquitatem eius, quoniam tempus ultionis est Domini. Reddet ei vicissitudinem suam.« Et infra A: Relinquamus eam et eamus unusquisque in terram suam, quia iudicium suum pervenit usque ad celos et elevatum est usque ad nubes.« Infra B: Exite de medio eius, popule meus, ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Dei, et ne forte molestum sit cor vestrum et ne timeatis auditum, qui audietur in terra.«

Quid vultis vos, quod [f. 89b] scribam? Vos potestis videre per has presentes scripturas omnia mala mundi esse in supradicta ecclesia presenti antichristina et opera ipsius omnino contraria omnibus sanctis scripturis.

Et de missa, quam scribunt dominum Jesum Christum cantasse, petite eis, quando eam cantavit, et quod eam vobis ostendant scriptam in sacra scriptura, scilicet in biblia. Non dubito, quod debeant eam invenire. Sed scitote eam esse hominum mortalium factionem, credentium esse sapientiores Christo et suis apostolis, qui de hoc nihil fecerunt, quia potuistis audire superius in 4° articulo Pragensi, quod in illa nocte, in qua tradebatur, fecit institutionem sacramenti panis et vini. Unde oporteret, quod fecisset et cantasset in illa nocte [missam]. Item et nolite ultra pati seduci per eos de missis eorum de requiem, per quas attraxerunt usque adhuc a vobis et aliis aurum et argentum, sed mementote huius venerandi sancti Pauli 2a epistola ad Chorin. I. cap. B: »Oportet nos omnes manifestari ante tribunal Christi, ut unusquisque referat propria sui corporis, sicut operatus fuerit, sive bonum, sive malum.« Cum ergo unusquisque recipiet secundum opera sua, nec sacerdos nec alter adiuvare possunt defunctos. Item ad Roma. 2° cap. A. et Math. XVI° cap. C. Deus reddet unicuique secundum opera sua. Nam si esset verum ad contrarium sanctarum scripturarum predictarum, quod per facere dici missas de requiem aut alias salvari possent persone, decedentes ab hoc seculo, pauperes non haberent iustam portionem a Deo, quia non possunt eripere amicos eorum purgatorio ob defectum argenti eo, quod sacerdotes non consueverunt eas dicere sine [f. 90] pecunia contra statum apostolicum suprascriptum in 3° articulo Pragensi.

Unde scitote hoc esse falsum et tenete solum duas vias, paradisum et infernum, sicut Ihesus Christus nobis ostendit in evangelio sancti Mathei VII° cap. A. Item et nolite amplius ignorare eorum fraudem in hoc, quod vobis dant intelligere habere nos tot advocatos et advocatas ante Deum, et qualiter sub umbra illius usurpaverint usque adhuc aurum et argentum in candelis, iocalibus et contraponderibus et in omnibus offertoriis, factis ipsis, et suis antedictis idolis maledictis, sicut potuistis legere supra. Igitur scitote, quod dona Dei non sunt danda pecunia, ut supra dictum est in 3° articulo Pragensi. Et ulterius scitote, quod beatus Joannes ostendit nobis, quem et qualem advocatum habeamus ante Deum, dicens in principio epistole sue 2° cap. A: »Filioli mei, hoc scribo vobis, ne pec-

cetis, et si aliquis peccaverit, habemus ante Deum Patrem advocatum Jesum Christum iustum et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non solum pro nostris, et pro totius mundi.« Et ultra dicit sanctus Paulus primo ad Thimotheum 2° cap. A: »Unus est Deus et unus mediator Dei et hominum homo Jesus Christus, qui dedit semet ipsum pro nobis omnibus redemptionem.« Et non dicit, quod habeatis plures, sicud sacerdotes hodierni vobis dicunt. Sed si dicerent vobis veritatem, sicut hic scriptum est, non usurparent argentum vestrum et alterius, sicut faciunt. Sed bene caverunt sibi, ne dicerent, quod scriptum est in evangelio sancti Johannis 3° cap. A: »Nemo ascendit in celum nisi, qui descendit de celo filius hominis, qui est in celo.« Nam fortasse petere potuissetis: Ubi est nostra domina, ubi sunt [f. 90b] sancti, ubi orant ipsi pro nobis?

Item nolite ultra pati seduci per eos in eorum miraculis mendacibus. Nam potuistis videre supra in 3° articulo Pragensi, quod beatus Paulus dicit 2 ad Thessalonicenses 2° cap. B, quod pape datus est dyabolus ad faciendum signa, virtutes et miracula mendosa. Et hoc ipsum testificatur Apocalipsis in XIX° cap. C, sicut supra scriptum est. Et etiam dixit Jesus Christus Math. XXIIII et Marc. XIII° capitulis B. Nam pseudochristi et pseudoprophete consurgent et dabunt signa magna et miracula tali modo, ut inducant in errorem etiam electos, si fieri potest. Et beatus Paulus dixit 2° ad Corinthi. cap° C, quod pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi. Nec mirum, quoniam ipse sathan se transfigurat in angelum lucis. Non ergo magnum est, si ministri eius se transfigurant in angelos iusticie, quorum finis erit secundum opera eorum. Potestis cognoscere pseudoapostolos, de quibus beatus Paulus loquitur, videndo eos observare regulam omnino contrariam regule apostolorum et Christi supradicte.

Item ad ostendendum, quod unus solus Deus debet adorari et non papa, qui est homo mortalis sicut nos, quicquid dicat ad contrarium mendose, demonstro vobis, quod scriptum est Apoca XIX et XXII° capitulis B, quod angelus Domini dixit sancto Johanni eum volenti adorare: »Vide, ne me adores, quoniam sum conservus tuus et fratrum tuorum prophetarum et eorum, qui custodiunt verba libri huius. Deum adora.« Et in Actis apostolorum X cap. B. Petrus dixit Cornelio, volenti eum adorare: »Surge [f. 91], nam homo sum sicut tu,« et non permisit. Et XIIII° cap° A. Paulus et Barnabas, videntes sacerdotem sculptilis, appellatum Juppiter, venientem et afferentem sacrificia ad sacrificandum eis, sciderunt vestimenta sua et exiverunt inter turbas, clamantes et dicentes: »Homo, quid hic facis? Et nos sumus mortales, similes vobis homines, annunciantes vobis, ut convertamini ab hiis vanis ad Deum viventem« etc. Igitur, fratres mei, si Petrus et apostoli et presertim angeli de celo non sunt adorabiles nec recepturi sacrificia, sed unus solus Deus, qualiter audet iste papa antichristus se facere adorari maxime usque ad oscula pedum et ageniculare duobus genibus ad recipiendum benedictionem? Fratres mei, nolite amplius errare in talibus.

Item scitote errorem esse, quem demonstrant vobis in suis ecclesiis figurando custodes sepulchro dormire, dum Jesus Christus surrexit, dicente sancto Matheo XXVIII° cap. C: »Ecce, quidam de custodibus venerunt in civitatem et nunciaverunt principibus sacerdotum omnia, que facta fuerunt, et ipsis congregatis cum senioribus concilio accepto pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: »Dicite, quia discipuli eius venerunt nocte et furati sunt eum vobis dormientibus, et si hoc auditum fuerit a preside, nos suadebimus ei et securos vos faciemus.« At illi accepta pecunia fecerunt, sicut erant edocti. Et scitote etiam errorem,

quem vobis demonstrant vestiendo aut figurando in picturis sanctum Petrum, sanctum Paulum et alios in tam insignibus indumentis omnino contrario modo vite ipsorum, ut videre potuistis supra. Et parum curaverunt [f. 91b] de maledictione, quam beatus Paulus fulminat super omnes evangelisantes et annunciantes nova maxime mendacia, ut apparet ad Galatas primo capitulo A, ubi sic dicit: »Et licet nos aut angelus de celo evangelisaret vobis preterquam, quod evangelisavimus vobis, anathema sit. Sicut predixi vobis, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelisaverit preter id, quod accepistis, anathema sit.« Potestis autem videre fere omnia, que dantur vobis intelligere hodie esse extra et contra mandata Jesu Christi et suorum apostolorum. Igitur potestis videre clare, quod sepe maledicitis vobis errando in latino hoc, quod non intelligitis. Propterea orate solum Pater noster in vestro communi ideomate, sicut Jhesus Christus nos docet in beati Mathei VI° cap. A.

Et si ulterius vultis cognoscere abhominationes supradicte ecclesie presentis antichristine et suorum supradictorum idolorum maledictorum invenietis in aliis rotulis, signatis in dorso sic »Baruch le prophete«, unam prophetiam, factam per Hieremiam prophetam, scriptam sexto cap. Baruch prophete, in qua continetur omnis opera vel forma eius, sicut ad oculum videtur nunc. Possumus igitur videre hodie impletas scripturas, dicentes Danielis VIII° capitulo A: »Veritas prosternetur in terra« et Amos VIII° cap. C: »Ecce, dies veniunt, dicit Dominus, ego mittam famem in terra, non famem panis nec sitim aque, sed audiendi verbum Dei, et congregabuntur a mari usque ad mare et circuibunt ab aquilone ad orientem, querentes verbum Dei et non invenient.« Et bene prophetavit Hieremias L capitulo A: »Populus [f. 92] meus factus est grex perditus, pastores eorum seduxerunt eos.« Ita fecit Jesus Christus Mathei XXIII° cap. B et Luce XI° cap. C: »Ve vobis, scribe et pharisei hipocrite, qui clauditis regnum celorum ante homines, sed nec intratis nec alios intrare sinitis.« Sed hoc bene apparet, quando tenent omni tempore clausas eorum librarias et firmatas, quia nec in eis student nec permittunt ingredi, volentes studere in eis, quoniam per istos libros agnoscerentur eorum supradicti errores et doli.

Nunc vobis volo ostendere sacras scripturas, docentes vos concitationem vindicte ipsius, id est ecclesie presentis antichristine. Et primo dicit Dominus in Hieremia L capitulo A: »Preparate vos contra Babilonem et in circuitu eius, omnes, qui tenditis arcum, et expugnate eam. Non parcatis iaculis, quia Domino peccavit. Clamate adversus eam, ubique dedit manum.« Sufra A: »Accipite ultionem de ea, sicut fecit, facite ei, disperdite satorem de Babilone.« Item Apocalipsi XVIII° cap. A: »Reddite illi, sicut illa reddidit vobis, et duplicate duplicia secundum opera eius. In poculo, quod miscuit, miscete illi duplum, quantum glorificavit se et in delitiis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.« Item Hieremie LI cap. A: »Nolite parcere iuvenibus eius, interficite omnem militiam eius.« Item LI cap. B: »Venite ad eam de ultimis finibus, apperite, ut exeant, qui conculcent eam. Tollite de via lapides. Et redige in acervos et interfice eam, nec sit quicquam reliquum. Dissipate universos, fortes eius Babilonis descendant in occisionem.« Item LI cap. A: »Acuite sagittas vestras, implete pharetras. [f. 92b]. Dominus suscitavit spiritum regum Medorum et mens eius est contra Babilonem, ut perdat eam, quia ultio Domini est ultio templi sui. Levate signum super murum Babilonis, augete custodes, levate custodes, preparate insidias, quia cogitavit Dominus et fecit, quecunque locutus est contra habitatores Babilonis.« Item L cap. B: »Ultionem templi Domini annunciate in Babilone plurimis

omnibus, qui tangunt arcum, consistite adversum eam per gyrum, ut nullus evadat. Reddite ei secundum opus suum iuxta omnia, que fecit, facite ei, quia erecta est contra Dominum adversus sanctum Israel.« Et infra AC: »Gladius ad currus eius et ad equos eius et ad omne vulgus eius, quod est in medio eorum. Et erunt super mulieres. Gladius ad thesauros eius, que diripientur. Siccitas super aquas eius et arescent, quia terra sculptilium est.« Item LI cap. A: »Levate signum in terra, clangite bucina in gentibus, sacrificate super eam gentes, annunciate contra eam regibus etc. Adducite contra eam equum aculeatum quasi brucum, sacrificate contra eam gentes, reges Medie, duces eius et universos magistratus cunctaque terra potestatis eius. Et commovebitur terra et turbabitur, quia cogitatio Domini evigilabit contra Babilonem, ut ponat terram Babilonis desertam et inhabitabilem.«

Fratres mei, causa brevitatis non potui scripto complere decem mandata, queso, parcite. Item scitote, quod propter istas presentes veritates illi de dicto regno Bohemie et de Praga pugnant et incendunt ecclesiam presentem antichristinam et stabiliunt et restaurant ecclesiam apostolicam. Item scitote, quod propter has presentes veritates mortui sunt in vestra dicta villa Petrus [f. 93] du Perret et Bierquerius et alii etiam Valenconis et Duaco, quidquam clerus fecerit intelligere ad contrarium. Et scitote, quod vos illuserunt et deceperunt faciendo signum, quod comburerent libros eorum, quos scaffaudabant, quoniam in veritate mendacium est. Sed est verum, quod priusquam adducerent eos ad publicum supra scalfaudum, magister Petrus Flor eis fecerat promitti, quod eis non contradiceret in quocunque, promittens eis facere levem expeditionem post eorum scalfaudationem. Nam qui bene quereret in curia episcopi, invenirentur fere omnes libri eorum. Et si hoc vultis probare esse verum, interrogate super hoc aliquos ex eis, quos scitis fuisse scalfaudos in vestra dicta villa vel eum, qui fuit scaffaudatus in villa Insulensi, vicina vestra, qui adhuc est in carceribus episcopi, et non dubito, quod debeatis invenire contrarium eius, quod scribo vobis.

Heu, heu, heu vobis, preposite et iurati, qui prefatos duxistis ad mortem, nescientes, cur nec ob quam causam! Quomodo reddetis rationem in die iudicii de morte eorum? Heu, heu, heu nostris predecessoribus, qui mortui sunt, tenentes supradictos errores, quia ignorantia non excusat peccatorem. Sed beatus Paulus nobis testificatur ad Roma. 2° cap. B: »Quicunque peccaverint sine lege, peribunt sine lege« etc. Item recordamini rotulorum dudum positorum in vestra dicta villa, qui fuerunt affixi sancto Quintino, in quibus hec presentes veritates erant inscripte et que fuerunt rapte a clero et a vestris superioribus absque hoc, quod scivissetis tenorem eorum. Nolite pati sic fieri de istis presentibus veritatibus! Item habete memoriam de ludo meretricis, contente in Apocalipsi, tenentis [f. 93b] vas aureum in manu sua, qui lusus fuit in dicta villa Insulensi. Item recordamini fratris Nicolai [Serrurier], qui predicavit publice, quod si feretrum, dictum de sancto Antonio, esset in camera sua, truderet in ignem sicut aliud lignum. Item scitote, quod presentes littere vobis ostendunt causam, quare ab antiquo tempore dictum est istud proverbium, quod tempus veniret, in quo sacerdotes optarent cooperire tonsuras eorum stercore vacce. Fratres mei carissimi, qui hos presentes rotulos invenietis, nolite abscondere nec negare lecturam eorum aliis, qui requirent a vobis, ne forte condempnemini in sententia illius, qui abscondit talentum in terra, qui deiectus fuit in tenebras eternas, sicut apparet in evangelio sancti Mathei XXV cap. B. Sed obedite mandatis Jesu Christi, di-

centis in decimo cap° C: »Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem, et quod auditis auribus, predicate super tecta.«

Fratres mei carissimi, scitote pro vero me laborasse hoc opus presens cum auxilio Dei, esse in medio vestri, et si placet vobis oboedire his supradictis veritatibus aut ampliorem de eis habere declarationem aut scire multas alias necessarias vobis, quas propter certas occupationes non potui hic intus scribere amplius, scire de statu, vita et conversatione supradictorum Bohemorum et Pragensium, hoc sit signum inter vos et me: ponite unum schaffaudum in vestro magno foro et communitate ibi congregata, cum Dei auxilio apparebo, sustinens has presentes veritates contra quoscunque volentes sustinere aut contradicere illis, confidens in Jesu Christo, qui promisit bonum spiritum petentibus, sicut in evangelio sancti Mathei VII° cap. A, quia non solum volo posuisse hunc presentem laborem pro vestra salute, sed etiam corpus, quod est maxima dilectio, quam potest habere in hoc mundo alter ad alterum, sicut Jesus Christus nobis testatur in evangelio sancti Johannis XV° cap. B.

VI.

Manifest města Prahy světu z r. 1430.

Z ruk. zemské knihovny stuttgartské Theol. 4° 37 l. 359—362b.

Praha, asi květen 1430.

Pro notificacione et iustificacione nostre cause coram omni populo christiano.

Noverint universi Christi fideles, cuiuscunque status, officii, pree minencie, ordinis et gradus existant, quod nunc in novissimis temporibus, ubi heu fluctuante fidei navicula intellectus oculi in complexione veritatis caligant ac provide fervor charitatis in cordibus multorum refriguit et exuberantis iniquitatis multitudo sucrevit, misericors et miserator Dominus regionem nostram oculo sue pietatis dignative respiciens et [in] effabilis clemencie manu aurem mentis obtutibus, perniciosa nube depulsa infringibilium quatuor veritatum suarum splendidum iubar nobis licet immeritis et indignis, graciosius patefecit. Quas nimirum olim in humanitatis substancia visibiliter conversando in terra ore suo sanctissimo protulit, manu exhibuit, vita comprobavit et moribus ac similiter faciendi [f. 359b] exempla et mandata reliquit, quasque eius fideles discipuli et primitiva ecclesia, sue vicina origini, vera et magistra fidelium inconcusse tenuerunt ac fideliter observarunt per multa centena annorum, prout hoc ipsum claret ex cronicis et commentariis doctorum ecclesie generalis, quamquam postea ipse clerus, negociis secularibus involutus, ordine clericali deserto, testamenti dominici et viarum eius factus immemor, fide titubans, spe pensilis, caritate orbatus, ignave segniciei torpore easdem salutiferas Christi doctrinas eterne deseruit, legem Domini exercituum contemptibiliter abiecit et in honorem sibi et populo christiano deduxit. Nos autem, [ne] de tanta munerum munificencia censeremur ingrati ac per hoc Altissimi in nos merito concitaremus furorem, si voluntatem eius agnitam recusaremus implere, easdem sacratissimas veritates, rectivas iusticie, vias vite necnon presidia sempiterne salutis simpliciter, hilariter, veraciter amplexi suscepimus et iuxta mensuram fidei, nobis concessam, hactenus prosecuti sumus et ipso Domino opitulante prosequi proponimus, donec fides cum mortali vita claudatur, et ad eorum cognicionem, dileccionem et observanciam salutarem totam Dei ecclesiam ab inicio semper optavimus et nunc exoptamus venire. Qua-

propter ipsa salutaria Christi Jesu eiusque discipulorum fidelium, auctoritatibus veteris et novi testamenti ac sanctorum doctorum ecclesie fulcita, in scriptis palam fecimus, ad Constanciense concilium et alias per certos nuncios transmittentes, et demum nonnullis christiane religionis provinciis sub hac brevissima forma verborum promulgavimus ac die hodierna notificare sumus parati.

Propter que Romanus antistes, qui se vicarium Christi [f. 360], licet verbis fateatur et scriptis, re tamen et opere in hac parte evidencius diffitetur, nam cum sui Constanciensis concilii onerosa caterva ipsas benedictas, o Domine, veritates tamquam maledicta condempnavit et in nos propter eas tamquam erroneos et hereticos excommunicacionis, suspensionis et interdicti sentencias perperam fulminavit. Nec illo furibundo furore contentus, iniquitatem iniquitati adiciens, cruentam illam crucem, inhumane crudelitatis specimen, non eam, in qua auctor vite sponte occumbens, vitam mortuo mundo invexit, sed illam, in qua sinister Christo latro suspensus, vitam temporalem ammittens, mortem eternam invenit, contra nos et inclitum regnum Bohemie ac marchionatum Moravie non ut pater, sed ut truculentus hostis erexit, per quam revera seculares et spirituales christianismi principes in odium nostrum pariter et exterminium concitavit. Quo siquidem pacto omnium fere nominis christiani regionum rectores et populi decepti, arbitrantes se in hoc domino obsequium acceptabile prestaturos, in nos et regnum et marchionatum prefata frequenter hostilem impetum facientes, inmani debacharunt furore, expugnantes castra, castella et urbes, vicos concremantes et villas, vineta pometa depopulando et agros quam plurimos et ordinem, sacerdotes necnon promiscui sexus et etatis fideles innumeros substancia spoliantes rebus, pudicas virgines, coniugatas et viduas debita castitate, multiformi genere penarum afflictas, crudeliter perimerunt, prout hoc ipsum adeo extat notorium, ut ulla queat tergiversacione celari [f. 360b].

Nos vero tot et tanta, ymo ineffabilia mala nostris tam efferre et innumerose irrogata crebrius in omni paciencia sufferentes, sed quem admodum ille fidelis milicie dei populus Machabeorum formidantes, ne per nostram insulsam pacienciam lex Domini una nobiscum periret, scientesque, quod vim vi repellere omnes leges et omnia iura permittant, Domino fideles coadiuravimus populos, iunximus currus, sumpsimus arma, quibus non solum legis Dei et nostris adversariis hactenus Domino auxilium prebente de facto viriliter restitimus ipsosque et regni nostri indigenas, simili morbo vexatos, de patrie nostre limitibus eiecimus, verum eciam in eos veluti christiane religionis prevaricatores et apostatas veritatisque agnite impugnatores notorios pariter et blasvemos, fidelis Mathadie zelo armati ac virtute Altissimi confidentes,[1]) in veritate edocti universorum Domini fore causam, pro qua instamus, in cuius manu sunt omnes fines, cuique facile est eciam multitudinem innumeram concludere in manu paucorum.

Quapropter novissime marchionis Misnensis in easdem Domini veritates manifestam recolentes blasphemiam, per[2]) predam in regno Boemie more latronum patratam aliasque eius atroces iniurias, tempore suo proferendas, aliarum eciam vicinarum provinciarum, eodem scelere contaminatarum, atque nonnullos in nos dampnosos factos insultos, conveximus castigantes citra condignum fraterna ubique lenitate servata. Et dum ad illustris principis Friderici [f. 361], marchionis Brandeburgensis, sacri imperii archicamerarii, territorium cum virtute bellatorum adiissemus, illi, sciscitanti causam nostri adventus, retulimus, quia pro clarificacione quatuor veritatum evangelicarum eorum cum populo fidelium

laboramus et pro vindicta inimiciarum, nobis et regno nostro illatarum, sic pugnamus, qui vir, prudenti usus consilio, respondit finaliter sub puritate fidei [et] honoris, quod velit nobis audienciam seriam, securam et pacificam super eisdem disponere suis presumptis laboribus [et] expensis circa festum s. Georgii tunc proxime venturum in civitate imperiali Nurembergensi, cui principes seculares et spirituales adesse debeant ac doctores et magistri precipui septem studiorum privilegiatorum de Almanie provinciis evocandi. Et quod velit nobis procurare litteras salvi conductus et plene assecuracionis a rege Romanorum et electoribus imperii status utriusque iuxta vota nostra et formam, per nos illis transmittendam, ut possimus illic cum mille equitum comitiva secure venire, ibi manere et in eodem concilio prefatas veritates Domini verbo aut in scriptis offerre, scripturarum veteris et novi testamenti ac doctorum ecclesie declarare et astruere et super eisdem disputative aut fraterne conferre et illo peracto aut non peracto ad propria reverti salvis per nos honore et rebus. Quo siquidem dicto et promisso exhilarati, mox ipsius marchionis territorium aliasque vicinas provincias ab exercitus nostri vexacione absolvimus, in propria divino ducatu reversi, ubi fidelium populo convocato maturisque prelibatis consiliis certos magistros doctosque in lege viros, seculares et spirituales [f. 371b], ad illud concilium transmittere decrevimus, nosmet ipsos ad hoc sumptuose disponentes iuxta condictam promissionis formam brevem salvi conductus, nobis per ipsum marchionem, ut premissum est, procurandam.

Qui quidem marchio appropinquante termino concilii dixit[3]) se non posse habere tam cito sigilla regis et principum prefatorum propter distanciam ipsorum valde remotam. Deinde asseruit formam salvi conductus, per nos oblatam, nimis duram per episcopos reputari; qua duricia per nos iuxta placitum ipsorum mollificata conclusive respondit nullatenus posse disponere nobis salvum conductum et audienciam a concilio, ante promissam, resistentibus episcopis unacum clero, qui, sicuti verisimiliter presumitur, nolunt intelligere, ut bene agerent, nunc iniquitatem meditantur in cubili suo, ubi in pace amaritudinis requiescunt et assistunt omni vie nunc maliciam super graciam diligentes. De quibus in alio loco idem propheta (Ps 57, 4—7) ait: »Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surde et obturantis aures suas, que non exaudiet vocem incantancium venefici incantantis sapienter. Sed omnipotens Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum et molas leonum confringet Dominus.«

Hec ideo vestris oculis et auribus innotescimus, ut totus orbis terrarum luculenter agnoscat, quia causam nostram et eius merita pandere toti ecclesie katholice ab inicio semper fuimus et sumus parati, dummodo nobis data audiencia fraterna et ab omni vi et iure quomodolibet pretensa secu(r)atur, que eciam nemini denegari iuxta sentenciam Nicodemi (debet). »Nostra,« inquit, lex non [f. 372] iudicat quemquam, nisi prius audiat ab eo« etc. Ex quo plane patet, quod nos non querimus antra vel angulos, ut morum est hereticorum, ut docmata erroris cordibus hominum ingeramus, sed quod nostre fidei fide vera a Christo domino eiusque discipulis et doctoribus ab ecclesia sancta suscepimus, pro ceptis optamus predicare supra tecta, campos, montes, villas, castela et urbes, quatenus omnes, qui nomine christiano censentur, testamentum sui salvatoris et patris, quod propria morte firmavit, diligenter et evidenter agnoscent, agnitum diligant ac dileccione studiosa et fideli prosequantur affectu, non attendentes, quod hactenus a pseudoducibus, ducentibus,

ymmo seducentibus populum est transitum heu adhuc inprovide, sed quod sit spiritu[3]) bono deducente eum divino veniendum ad tranquilitatis eterne regnum benedictum, adopcionis eius filiis ante mundi constitucionem paratum. O utinam christiane religionis reges et principes intelligerent ac iudices finium terre Domini exercituum erudirentur in lege timoreque humano ac ser(vili) postposito necnon personarum accepcione remota diligenter attenderent ad cause nostre verum examen ita, ut de omnipotentis Dei vultu iudicium illorum in eadem prodiret et intellectus ipsorum oculi nostram in hac parte contemplarentur equitatem, quam illis, se et non oves pascentibus pastoribus semper obtulimus et adhuc atque inantea parati sumus offerre, videlicet ut, si illas benedictas quatuor a Domino veritates scripturis sacris sanctorumque doctorum sentenciis sufficienter probaverimus, eas studiose acceptent, prosequantur fideliter et deservent unacum populo, ipsorum regimini commendato. Quodsi [f. 362[b]] in probacione defecerimus, volumus ab eis melius et sanius edoceri et edocti emendanda emendare, corrigenda corrigere et restaurare collapsa. Constanter presumimus, quod per utramque hanc viam propiciante Domino pax et veritas reddetur dissensionibus ecclesie, odiis, rixis et iniuriis omnimode propulsatis.

P o z n á m k y. 1. Následuje porušený obrat: magnanimiter iuvimus ipsis nounumquam talionem legis animose videntes. — 2. Následují porušená slova: papam veterem ac. — 3. Ruk. má dále: marchio appropinquante. — Ruk. čte: spiritui ... dominum et veniendum ... constitucioni impartum. Mnoho jiných přepsání a omylů jsem opravil mlčky.

VII.

Manifest města Prahy a pražského duchovenstva.

Z téhož ruk. stuttgartského l. 362[b]—366.

Praha asi v květnu 1430.

Universis et singulis Christi fidelibus, ubilibet constitutis, cuiuscunque dignitatis, preeminencie, status, ordinis aut condicionis existant, magister civium, consules, iurati totaque communitas unacum clero civitatis Pragensis purum eterne salutis affectum. Ut nostre credulitatis effulgeat sinceritas ac perinde cause equitas pateat, innocencie reveletur candor iusticie quoque rectitudo pandatur, quas hactenus Dei et nostrorum hostium contexerat dolus, palliaverat fraus, operuit iniquitas et presertim pestilens versucia insolentis cleri velavit, quo siquidem patefaccionis huiuscemodi ministerio de cordibus fidelium odii evellatur radix, scandali extirpetur fomentum, litium elimінetur materia bellorumque inquieta rabies, res, populos ac regna demoliens, comodosius sopiatur sicque germinet fides, pax pullulet, oriatur concordia fraterneque caritatis fervor Domino largiente succrescat, de fidei nostre pura veritate[1]) summariam vobis in hiis scriptis offerimus racionem.

Sane firmiter credimus et nullatenus dubitamus universa et singula per Christi fideles credenda et presertim, que in simbolis apostolorum, Athanasii et Niceni concilii sunt inculcata aut expressa, confitemurque septem sacramenta ecclesie, concessa fidelibus in presidium, remedium et salutem. Eciam credendo fatemur tria receptacula animarum, solutarum a carne, videl. celum, purgatorium atque infernum, omnemque huius catholice fidei eciam in quocunque puncto adversarium pertinacem utpote hereticum et erroneum detestamur. Istas vero quatuor infra-

scriptas infringibiles veritates, Jesu Christi, nostri salvatoris, prolatas ore, vita practicatas et manu ac per ipsius discipulos et primitivam ecclesiam, magistram et regulatricem omnium fidelium, ymo christiane religionis verum exemplar, fideliter observatas, pie credimus, hilariter amplectimur ac pro modulo [f. 363] nostrarum virium prosequimur divina nobis quoque assistente clemencia, quoad vixerimus, prosequi proponimus.

Prima: ut, quemadmodum ipse filius Dei naturalis, dux et legifer noster, in extreme cene discubitu corpus et sanguinem suum, panis et vini speciebus stupende velatum, discipulis suis, qui tunc totam representabant ecclesiam, tradidit ad manducandum et bibendum, prout hoc ipsum tres evangeliste concordi assercione testantur, videl. Mt XXVI, Luce XXII et M[r] XIIII, sic cunctis fidelibus ab ecclesie ministris est pie credendum et fideliter ministrandum secundum ipsius salvatoris nostri documentum et preceptum, quo ait Luce XXII, 19: »Hoc facite in meam commemoracionem« et Joh. VI, 54: »Nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis; qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo.« Quod testatur Apostolus I Cor. XI, 23: »Ego enim accepi a Domino, quod et tradidi vobis, quoniam d. Jesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, et gracias agens, fregit et dixit: »Accipite et manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur.« Similiter et calicem, postquam cenavit: »Hic calix est novum testamentum in meo sanguine. Hoc facite, quocienscunque biberitis, in meam commemoracionem etc.« Et idem I Cor. dicit X, 15—7: »Vos ipsi iudicate, quid dico: calix benediccionis, cui benedicimus, nonne communicacio sanguinis Christi est, et panis, quem frangimus, nonne participacio corporis Domini est? Unus panis et unum corpus multi sumus, qui de uno omnes pane et de uno calice participamus.«

Et quod in premissis d. Jesus eiusque apostolus intellexerunt de communione sacramentali et non de spirituali, ut quidam autumant, patet ex hoc, quod post predicta verba ipse Apostolus subiungit, dicens [I Cor. XI, 28]: »Probet autem se ipsum homo et sic de pane illo edat et de calice bibat; qui enim manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non diiudicans corpus Domini.« Nullus nempe manducans spiritualiter et bibens corpus et sanguinem, indigne manducat aut bibit, quia sic [f. 363[b]] manducare et bibere est in ipso manere et ipsum manentem in se habere, ut dicit Augustinus, tractans verba Christi Joh. VI. Unde solum sacramentaliter manducatur aut bibitur indigne; quare de sacramentali communione predicta verba Christi et Apostoli intelligenda sunt. Et hoc asserit Johannes Crisostomus in suo dyalogo libro 3. cap. 5. dicens: »Neque enim aliud quam furor vocandus est contempnere illud misterium, sine quo nobis nec salus nec ea bona, que sunt promissa, redduntur. Nemo enim valebit ingredi in regnum celorum, nisi ex aqua renatus et spiritu, et qui non manducat carnem Domini nec bibit eius sanguinem, non habebit vitam eternam, quia per nullius alterius quam sancti manus efficiuntur sacerdotis nec utique gehenne ignem vitare nec promissorum remuneracionem potiri nisi per illorum valeamus officium.«

Sed forte diceretur: sufficit cuilibet fideli sub specie panis sumere, nam ibi corpus et sanguis Christi veraciter sumitur et continetur. Item Leo papa libro suo de sacramentis ait: »quamvis sub specie panis sanguis sumatur cum corpore et sub specie vini corpus sumatur cum sanguine, tamen nec sanguis sub specie panis comeditur nec corpus sub specie vini bibitur, cum nec sanguis comedatur nec corpus bibatur, ita neutrum sub specie panis bibitur nec specie vini manducatur, etsi concessibile vi-

deatur, quod corpus bibendo et sanguis comedendo sumatur. Est enim modus sumendi corpus et sanguinem, quo neutrum manducatur et bibitur.« Hec ille.

Et hunc ritum comedendi sub utraque specie universalis servavit ecclesia per multa centena annorum tam stricte, ut qui accipiens corpus Domini sub specie panis calicem domini bibere recusaret, reputaretur hereticus manicheus et a communione fidelium ut sacrilegus secluderetur. Hoc testatur Leo papa in sermone de quadragesima, qui incipit »predicaturus vobis«, ubi loquens de manicheis, sic dicit: »Cumque ad tegendum infidelitatem suam nostris audent interesse conventibus, ita sacramentorum communione se temperant, ut interdum, ne penitus latere non possint, ore indigno corpus accipiunt, sanguinis autem redempcionem nostre calicem haurire [f. 364) de(clinant), quod ideo vestre notificamus sanctitati, ut vobis huiusmodi homines eciam in suis manifestentur iudiciis, et quorum deprehensa fuerit sacrilega simulacio, a societate sanctorum sacerdotali auctoritate pellantur.«

Nec obstat insanum Constanciensis sinodi decretum, quo legem Christi in hac parte impio more damnavit, quod claret ex confessione Urbani pape posita XXV. qu. 1. »Sunt quidam.« Ubi loquens de auctoritate Romani pontificis, sic ait: »Sciendum vero summopere est, quia leges novas condere potest, ubi evangeliste aliquid (et prophete) nequaquam dixerunt. Ubi vero aperte Dominus et eius apostoli et eos sequentes sancti patres finaliter aliquid diffinierunt, ibi non novam legem Romanus pontifex dare, sed pocius, quod predicatum est, usque animam et sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt apostoli et prophete destruere, quod absit, niteretur, non senteneiam dare, sed magis errare convinceretur.«

S e c u n d u m: ut sacerdotes ecclesie, sicut ex officio sunt vicarii apostolorum et successores discipulorum Jesu Christi, ita iuxta formam illorum in voluntaria proprietate vivere studeant temporalium rerum temporali dominio abdicato, secundum quod ipse salvator discipulis inquit Mt XX, 25: »Principes gencium dominantur eorum, et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos; non ita erit inter vos.« Et Luce XXII, 25 ait: »Vos autem non sic, sed qui maior est in vobis, fiat sicut minor, et qui precessor est, sicut ministrator.« Et Luce XIIII, 33 Dominus ait: »Nisi quis renunciaverit omnibus, que possidet, non potest meus esse discipulus.« Quod affirmat beatus Petrus I, Pe. V, 3 dicens: »(Neque ut) dominantes in clero, sed forma gregis facti ex animo.« Et beatus Paulus, loquens Thimotheo episcopo, sic ait I. Thim. VI, 7—11: »Nichil intulimus in hunc mundum, haut dubium, quia nec aufferre quid possumus; habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus. Nam, qui divites volunt fieri, incidunt in temptacionem et laqueum diaboli et multa desideria, multum inutilia et nociva, que mergunt homines in interitum et perdicionem. Radix enim omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt a fide et inseruerunt se doloribus multis. Tu autem, o homo [f. 364b], hec fuge« etc. Et Origenes, tractans hanc materiam super Genesin omelia XVI dicit: »Vis scire, quid intersit inter sacerdotes Dei et sacerdotes pharaonis? Pharao concedit terras sacerdotibus suis, Dominus autem sacerdotibus suis partem non dat in terra, sed dicit eis: »Ego sum pars vestra.« Observate, qui hec legitis, omnes Domini sacerdotes, et videte, que sit differencia sacerdotum, ne forte, qui partem habent in terra et terrenis cultibus ac studiis vacant, non tam Domini quam pharaonis sacerdotes esse videantur. Ille enim vult sacerdotes suos habere possessiones terrarum et exercere agri, non anime

culturam, ruri et non legi operam dare, Christus autem, Dominus noster, sacerdotibus suis, que precepit, audiamus, qui inquit: »Nisi quis renuncciaverit omnibus, que possidet, non potest meus ese discipulus,« etc. Quapropter dicit Bernhardus ad Eugenium papam: »Planum est, apostolis interdicitur dominatus; quo ergo modo et tu usurpare audes aut dominatus apostolatum aut apostolatus dominatum? Planum ab utroque prohiberis. Si utrumque habere velis, utrumque perdes!«

Tertium: ut verbum Dei non sit alligatum, sed a sacerdotibus et levitis ydoneis libere et passim predicetur. Nam hoc Dominus cetui discipulorum iniunxit, dicens Mr ult. 16, 15: »Ite in orbem universum et predicate evangelium omni creature.« Et Mt. ult. 28, 20: »Euntes docete omnes gentes, babtisantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus s., docentes eos servare, quecunque mandavi vobis.« Et ideo beatus Petrus ad hoc exhortando sacerdotes I. Pe. V, 1—2 ait: »Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior et testis Christi passionum et eius, que in futuro revelanda est, gracie communicator, pascite, qui in vobis est, gregem Dei non coacti, sed spontanee neque turpis lucri gracia« etc. [f. 365] Et beatus Paulus, scribens episcopo Thimotheo, inquit I. Thim. IIII, 16: »Attende tibi et doctrine, insta in illis. Hoc enim faciens et te ipsum salvum facies et illos, qui te audierint.« Quapropter distinccione XXXVIII. dicit(ur) sic: »Ignorancia mater cunctorum errorum maxime in sacerdotibus vitanda est, qui docendi officium in populo Dei susceperunt.« Sacerdotes enim legere sacras scripturas admonentur Paulo attestante: »Atende, inquit, leccioni et doctrine et semper in hiis permane.« Sciant ergo sacerdotes scripturas sacras et canones et opus omne eorum in predicacione et doctrina consistat atque edificent cunctos tam fidei sciencia quam operum disciplina. Et beatus Gregorius in pastorali XV. cap. et ponitur XLIII. dist. c. 1. »Sit rector«: »Preconis iudicium suscipit, quisquis ad sacerdocium accedit, ut ante adventum iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse scil. clamando gradiatur.«

Quarta: ut universa vicia publica mortalia per rectores polliciarum et eos, quorum interest, a plebe fidelium studiosius extirpentur. Nam et hoc iubet Salvator Mt V, 29: »Si oculus dexter scandalisat te, erue eum et proice abste. Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum« etc. Et hunc modum eliminandi crimina exemplavit Dominus, ut dicitur Joh. II, 15: »Cum fecisset quasi flagellum, omnes vendentes eiecit de templo oves et boves et nummulariorum effudit es et mensas subvertit« etc. Quapropter dicit Apostolus I. Cor. V, 7, 9—11, 13: »Expurgate vetus fermentum. Scripsi vobis, ne commisceamini fornicariis, non utique fornicariis huius mundi aut avaris aut rapacibus aut ydolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis non commisceri, si quis inter vos frater nominatur et est fornicator aut avarus aut ydolis serviens aut maledictus aut ebriosus aut rapax; cum huiuscemodi nec sumere cibum.« Et subdit: »Auferte mala ex vobis ipsis.« Et Ro. XIII, 3: »Principes non sunt timori [f. 365[b]] boni operis, sed mali. Vis autem timere potestatem? Bonum fac et habebis laudem ex illa. Dei enim minister tibi in bonum.[2]) Si autem malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister vindex in iram ei, qui malum agit.« Unde scabiosa ovis a caulis, ne alia peccora inficiantur, est repellenda XXIV. questione III. c. 16. »Resecande«[3]) et beatus Johannes Chrisostomus, tractans illud Mt V. »Si oculus tuus« etc.:[4]) »Vult Christus, ut non solum de peccatis nostris curemus, sed eciam, ut, si ad nos pertinentes turpe aliquid agant, utpote ut si habes aliquem amicum, qui res tuas bene aspicit quasi proprius oculus, aut qui res pro-

curat [tuas quasi propria manus tua, et illum talem si cognoveris aliquid] turpiter agere, proice eum longe abste, qui scandalizat te, quia non solum pro nostro peccato, sed eciam pro proximorum, quod prohibere possumus, dabimus racionem.« Et quamquam ad comprobandas istas irrefragabiles veritates et earum quamlibet quamplura possunt adduci testimonia scripturarum, illa tamen ad presens obmittimus, ne legentibus fastidium generemus.

Vos itaque omnes et singulos ac vestrum quemlibet fraterne requirimus, studiose ac caritative hortamur per viscera misericordie Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto, ut ipsius vestreque salutis intuitu, nostre fidei et cause rectitudinem ac veritates predictas, scripturarum testimoniis fundatas, vestre racionis racionabili libra librantes, velitis agnoscere, diligere cognitas et dilectas manutenere et prosequi iuxta exigenciam orthodoxe fidei, vestre salutis ac locorum, officiorum et dignitatum, quibus pro istis fungimini et gaudetis, non advertentes, quod os loquencium iniqui, ambiciosi et avari cleri loquitur. Qui heu status salubri condicione deserta oculos sue discrecionis a celestibus avertendo statuerunt declinare in terram, ne claritas evangelice veritatis eorum lippientibus oculis illucesceret ac per hoc illis via ad salutem pateret. Sicque ceci duces dominici gregis pecorum more [f. 366] antecedencium gregum, quamvis errancium, sequuntur vestigia, auscultantes dumtaxat, quo dudum per eorum similes catervatim perrectum est, et nunc prochdolor inconsulte pergitur, non quo sic Christo, vero duce domus Israhel, pergendum; quo fit, ut labantur in preceps dampnacionis perpetue cum sequacium suorum commitiva. Vestrum circa premissa animum per vestras signatas epistolas nos insinuari cupimus etc. Salvo iure addendi, corrigendi, minuendi, mutandi, ut est iuris etc. Finis in laudem Jesu.

Poznámky: 1. Původně: puritate. — 2. Následuje: fac. — 3. Dále: et XLV. dist. Sed illud. — 4. Pseudochrystostomus. Opus imperf. in Mattheum (ed. Parisina alt. Opp. V. p. 799).

Dodatek. Na str. 282 (30) vlož za nápis textu III.: Z rukopisu pražské knihovny kapitulní D 53, str. 361—371. A na str. 290 (38) za nadpis textu V.: Z rkp. Národní knihovny v Paříži, lat. nouv. acq. 1826, l. 81—94, kde se čte s názvem: »Assertiones erronee et detestande, procedentes ex erroribus Pragensibus post. Wicleff. misse ad sacram facultatem a domino episcopo Tornacensi circa a. 1420.«

Václav Pešák:

Obecní dluhy královských, věnných a horních měst v Čechách, zvláště Starého města pražského, po třicetileté válce.

I.

Přehled vládních opatření a výsledků traktační komise.

Kořeny otázky městských dluhů, která hrála v hospodářském životě Čech od polovice 17. století až do jeho sedmdesátých let velikou úlohu, sahají do prvních začátků hospodářských převratů, které přinesla vítězná habsburská restaurace po Bílé hoře. Veliké konfiskace městských statků ohrozily běžné hospodářství městské a porušily tak základnu, z které se čerpaly úroky a úmor starých dluhů. První vládní kroky projednávaly proto dlužní problém v souvislosti s konfiskovanými statky.

Císařským rozhodnutím ze 16. dubna 1621 bylo zahájeno a Lichtenštejnovým patentem z 30. července 1621 nově upraveno vyšetřování likvidační komise o stavu dluhů,[1] které vázly na konfiskovaných statcích. Ze všeobecných nařízení, vzešlých z její obsáhlé práce, měla pro otázku městských dluhů veliký význam císařská resoluce z 28. ledna 1623, jíž dluhy, uzavřené v době povstání, byly až na některé menší výjimky prohlášeny za neplatné.[2] Dříve však, než byla tato otázka rozřešena, byla města zatížena novými, vysokými dluhy. Za silného verbování vojska v r. 1622 a 1623 byla města, z nichž mnohým byly tehdy již odňaty statky,[3] znovu velmi těžce postižena velikými platy v penězích i dodávkami naturálií, které vymáhaly[4] vojenské garnisony, rozložené v městech, a které města musila ze značné části hraditi půjčkami. Kromě toho rozvrat na trzích, způsobený dlouhou mincí,[5] působil městům stejně veliké potíže jako pojišťování těchto peněžních půjček; vysoké kupní ceny pro-

---

[1]) Viz Tomáš V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách. (Novočeská bibliotéka čís. XXV.), Praha 1882, díl I., str. XLIII., LXXXVIII. a násl. Citováno dále: Bílek, Konfiskace.

[2]) Bílek, Konfiskace I., str. XCI.

[3]) Bílek, Konfiskace I., str. XCIX.

[4]) Srov. Bílek, Konfiskace II., str. 1008 a Frid. Macháček, K hospodářskému stavu českých měst venkovských po válce třicetileté ve Sborníku k šedesátým narozeninám prof. V. Novotného »Českou minulostí« (v Praze 1929) str. 272.

[5]) Srovnej i stížnosti měšťanů z r. 1624 na úpadek soukromých obchodů a živností účinkem dlouhé mince (Bílek, Konfiskace II., 956).

duktů,[6]) které si dávali věřitelé při platební neschopnosti měst pojišťovati dlužními úpisy, měly vedle zmíněných půjček v hotovosti hlavní podíl na dalším, velikém vzrůstu dlužního břemene. V té době byly však již učiněny kroky, aby byla zjištěna výška městských dluhů i aby statky, městům odňaté, nebyly dále zastavovány;[7]) tím zajištěna jejich restituce městům r. 1628, která aspoň zčásti zjednala opět pevný hospodářský podklad pro plnění nezbytných obecních potřeb, a mohla zajistiti též pomalé splácení starých závazků i zabezpečiti platební schopnost měst pro jejich nové finanční operace.

Finanční krise královské komory, která koncem r. 1623 hrozila vzrůsti do velikých rozměrů, a všeobecný finanční rozvrat přivodily řadu preventivních opatření finančních. Širší otázky hodnocení dluhů, uzavřených v době od r. 1620 až do zastavení inflace r. 1623, která pro řadu měst měla veliký význam, dotkl se císařský generální mandát ze 4. září 1624.[8]) Podnět k němu zavdala řada sporů mezi věřiteli a dlužníky o placení, neboť platy na půjčky, uzavřené v znehodnocené měně, byly by při podržení nominální hodnoty značně nadhodnoceny, a tím dlužní břímě neúměrně a nespravedlivě zvýšeno. Chaos v zemi byl však tak veliký, že se vláda dosud neodhodlala vydati jasné směrnice o hodnocení těchto dluhů, které by rozhodly, zda či do jaké míry mají býti staré smluvní závazky dodržovány za poměrů hospodářsky naprosto změněných, nýbrž učinila toliko administrativní opatření, aby byla zjištěna výška dlužních závazků, uzavřených v uvedené době. Ani to však nebylo voleno tak, aby obsáhlo všechny skupiny věřitelů, přílišný zřetel na soukromé dlužníky a rozvržení zjišťovacích prací podle stavovské příslušnosti nedával dostatečné jistoty, že se přihláškám dluhujících městských obcí dostane patřičného zřetele a rychlého projednání. Zvláštního charakteru dluhů městských obcí, které jak svým vznikem, tak i umořováním a veřejným postavením dlužníků měly většinou širší význam než zadlužení soukromých osob, zmíněný mandát nedbal; vláda patrně i je pokládala za dluhy stejného rázu a významu jako dluhy soukromníků z městského stavu, jichž soupis měl provésti purkmistr a rada města, do něhož dlužník příslušel.

Tento správní způsob, který ukazoval ve srovnání se zvláštní komisí, ustavenou pro soupis a projednání zmíněných dluhů osob z prvních tří stavů, že se v této otázce politické ohledy uplatnily více, než by všeobecně hospodářský význam projednávané otázky vyžadoval, dával tušiti, že rozhodná vládní opatření nepřijdou brzy a že asi nebudou volena

---

[6]) Na př. bečku vína města prý tehda brala až za 300 i 400 zl. (podání podkomořího Kustoše z r. 1653 v archivu min. vnitra, stará manipulace S 260/5). Vysoké ceny obilí r. 1623 uvádí B í l e k, Konfiskace I., str. CXIV (korec žita za 6 kop míš., pšenice po 8, ječmene po 6 a ovsa po 3 kopách).

[7]) Tamže, I., str. CXVII. Lichtenštejn již 23. června 1622 vyzval čtyřicet svobodných měst, aby předložila české komoře výkazy svých dluhů i pohledávek.

[8]) Archiv min. vnitra, sbírka patentů čís. 246.

jen podle hospodářských potřeb stísněných dlužníků. Největší slabinou generálního mandátu ze 4. září 1624 však bylo, že se vyhnul jednotným opatřením, která by odpovídala aspoň všeobecným důsledkům měnového převratu let 1620—23. Činnost zmíněné komise a městských představenstev, kterým bylo uloženo, aby se pokusily urovnati mírnou dohodou odporující si zájmy věřitelů a dlužníků, byla sice podporována zastavením soudních kroků proti dlužníkům po dobu šesti měsíců, v níž měly býti dluhy ohlášeny, a nařízení, že dluhy nepřihlášené do uvedené lhůty nebudou požívati výhod daného opatření, přímo pobízelo dlužníky, aby si přihláškou zajistili aspoň tuto pomoc vládních orgánů; avšak nejasný slib císařův, že učiní další kroky ve věci těch dlužníků, o kterých nebude dosaženo dobrovolné dohody před pověřenými orgány, činil, zvláště pro města, vyhlídky na slevy dluhů dosti nejistými.

Rostoucí tlak státních požadavků a potřeb na všechny vrstvy obyvatelstva, na které města přispívala podílem vyšším, než v době předbělohorské,[9]) nutil však vládu již v této době, aby si všímala speciálně otázky městského zadlužení a hledala přiměřený způsob, jak městům pomoci. Referát knížete Karla z Lichtenštejna z 27. července 1624, opírající se patrně o výsledky soupisu městských dluhů, pořízeného r. 1622, počítal, že by daly dostatečnou úhradu těchto dluhů peněžité tresty, uložené jednotlivým měšťanům, kteří se účastnili povstání; navrhované komise, v nichž by zasedali též rychtáři a členové městské rady, měly určovati po jednotlivých městech výšku těchto trestů, přihlížejíce k stupni provinění a k majetku provinilců. Dvorské úřady v zásadě schvalovaly takovýto přesun městských dluhů na soukromé osoby, zapadající do rámce pobělohorské persekuce a přinášející státní pokladně naději, že jí zůstane výnos ze zkonfiskovaných městských statků, avšak přece pokládaly za nutné zajistiti nestranné provedení komise. S touto podmínkou dostal Lichtenštejn 23. října t. r. volnou ruku k dalším opatřením v naznačeném směru. Většího úspěchu však tento pokus nepřinesl.[10])

Složitá otázka honorování dluhů, uzavřených v době zhoršené měny (r. 1620—1623), způsobila zakrátko nové potíže. Výsledky, dosažené komisí a magistráty po publikaci císařského mandátu ze 4. září 1624, ukazovaly, že nebude možno dobrovolnou dohodou rozřešiti věc, v níž se ostře srážely zcela protichůdné zájmy — pro hospodářskou spravedlnost na straně dlužníků bylo těžko při složitosti problému a nezkušenosti státních orgánů v tomto směru nalézti vhodnou úpravu, když veškerá právní konstrukce smluv mluvila pro nominální honorování věřitelských nároků — a v níž dvojí orgány, různé správním postavením, zájmy i názorem na vhodnost řešení, postrádaly pevných, jednotných směrnic. Vedle těchto administra-

[9]) Srovnej Otto Placht, České daně 1517—1652, str. 149.

[10]) Archiv min. vnitra, stará manipulace, S 260/5. Pokud není jinak uvedeno, jsou údaje v textu čerpány ze spisů českého místodržitelství, české komory a traktační komise, uložených pod touto signaturou (cituji dále st. m.). Srov. Macháček v uv. čl. str. 275.

tivních orgánu trpěla ovšem i činnost soudu, když měly rozhodovati o sporech, týkajících se zmíněných dluhů. Podrobné pokyny císařského nařízení z 30. května 1625[11]) pokusily se najíti aspoň částečné východisko ze spleti těchto protilehlých zájmů a nároků podrobnějšími předpisy o modalitách uznávání těchto dluhů.[12]) Současné prodloužení přihlašovací lhůty o dalších šest měsíců dávalo pak jistou naději, že některé z projednávaných akcí budou úspěšně skončeny. Dobrovolné dohody věřitelů s dlužníky nebyly již tímto opatřením změněny, a také zahájeným akcím zmíněné komise a magistrátů, po případě i právním krokům, které by z nich vyplynuly, bylo ponecháno volné pole.

Ostatní spory stran z městského stavu, pokud by se týkaly placení dluhů z doby úpadku měny, měly však býti projednávány již normální cestou soudní. Další vývoj otázky těchto dluhů z doby kalady nebyl již usměrňován zmíněnými komisemi, rostoucí hospodářská břemena celé země vyžadovala si nových a širších opatření, před nimiž význam dluhů, uzavřených za měnového rozvratu, ustupoval pomalu do pozadí.

Navrácení statků většině královských a věnných měst, které bylo nařízeno císařskou resolucí ze 13. dubna 1628,[13]) přineslo do otázky městského zadlužení rozhodný obrat. Dosavadní obecní dluhy měst, dosahující přes 2 miliony kop míš., byly v nejhorším případě aspoň částečně kryty výnosem těchto statku a pro budoucí léta byly navrácené statky podkladem, případně i hodnotnou zárukou pro půjčky nové. Prozatím měla města aspoň část svých dluhu chráněnu částečným příročím, které jim dne 20. srpna 1627 povolila česká komora.[14])

Zesílený dozor státních úřadů nad městským hospodářstvím, jehož zásady byly shrnuty v instrukci z 11. května 1628, týkal se také otázky dalšího uzavírání půjček. Rozhodování o tom, může-li královské město uzavříti půjčku čili nic, bylo vloženo do rukou české komory.[15]) Zásada ústřední regulace úvěrových operací svobodných měst, jak tu byla po prvé vyslovena, přišla však v nevhodnou dobu. Veřejný život všestranně rozrušený za dlouholeté války přecházel v příštích letech, která přinesla ještě větší finanční nároky na městské obce, velmi zhusta přes tuto zásadu finanční politiky městské.

---

[11]) St. m. S 260/5.

[12]) Předpisy, shrnuté do desíti bodů, upravují honorování dlužních úpisů hlavně podle toho, jak byly dodržovány původní úmluvy a plněny platy z nich vyplývající; vládní nařízení bylo obráceno také proti úmyslným pokusům věřitelů i dlužníků využíti doby měnového úpadku k výhodnému urovnání závazku. — O výsledcích, kterých magistráty a komise v této věci dosáhly, bude zmínka u jednotlivých měst.

[13]) Bílek, Konfiskace I., str. CI; II., str. 1037—1038.

[14]) K tomuto roku jsou dluhy udány částkou přes 2,000.000 kop míš. (tamtéž str. CII). Viz i Macháček v uv. čl. str. 276.

[15]) Jar. Čelakovský, Úřad podkomořský v Čechách v ČČM 1877, str. 561/2 a úvod k Privilegiím měst pražských (v Praze 1886) str. XLV.

Pokus z r. 1621, směřující k co nejrychlejšímu zjištění hypoték na zabavených statcích, který měl umožniti královskému fisku přesnou orientaci o stavu a čisté hodnotě konfiskovaných statků, nedal se za mimořádných vnitropolitických i zahraničních poměrů úspěšně realisovati. Technická nemožnost mnohých věřitelů, aby přihlásili včas své pohledávky, jakož i spletitost a nejistota právních předpisů — a ne císařská dobrota, o které patent z 15. října 1629 chlubně mluví — byly v přední řadě popudem, aby tato otázka byla urovnána mírnější a klidnější cestou. Za tím účelem byla ustavena začátkem r. 1628 v Praze zvláštní revisní komise, která zanedlouho vyřídila řadu hypotekárních pohledávek na zabavených statcích. Ve srovnání s celkovou sumou byla to však malá částka; neúčinný způsob publikace, obtížné poměry v zemi a neklid na peněžním trhu stále působily, že přihlášky věřitelů docházely velmi pomalu a roztroušeně.

Dekretem z 1. února 1629, daným soudu nejvyššího purkrabství a jiným příslušným úřadům, byly všechny procesy proti městům pro obecní dluhy zastaveny, až by traktační komise skončila své práce.[16]) K důkladnému prostudování otázky bylo ovšem třeba delší doby; proto 30. dubna 1629 místodržící prodloužili všeobecně platnost přířočí pro královská města, až by práce komise byly ukončeny. Komise se snažila dosáhnouti úlevy největšímu počtu měst, avšak nepříznivé poměry brzdily její práci tak, že jen málo měst mohlo využíti vhodné příležitosti ke snížení dluhu.[17]) Odraz všeobecně stísněných poměrů projevoval se opět zvýšenou měrou u státní pokladny, která neznajíc přesně čisté hodnoty statků, nemohla dávati souhlas k novým disposicím, ani uspokojovati přiznané odškodné stran, postižených konfiskacemi. Na upozornění komise císař tedy poskytl 15. října 1629 věřitelům novou šestitýdenní lhůtu k přihlášení pohledávek u komise, která by pak mohla po výslechu dlužníků zjistiti stav uvedených hypoték. Administrativní cestou komise měla říditi práce na přesném určení přihlášených pohledávek tak, aby likvidace této otázky postupovala co nejrychleji.

Při této příležitosti byla v širším rozsahu řešena též otázka, jak naložiti s dluhy měst u věřitelů, provinilých účastí na povstání, které přešly při konfiskaci jejich jmění po Bílé hoře do rukou královské komory. Sedm měst, která pomocí komise došla slev z uznaných dluhů, získalo mimo to též pomoc královského fisku, pokud šlo o ty dluhy. Česká dvorská kancelář vymohla u císaře, že při ratifikaci dohod o dluzích prominul městům (Táboru, Berounu, Nymburku, Domažlicím, Pelhřimovu, Klatovům

---

[16]) Na nedostatek užší a účelné spolupráce však ukazuje okolnost, že přes jasné a důrazné napomenutí místodržících soud nejvyššího purkrabství přijal nedlouho nato žalobu na Litoměřické a zastavil další kroky teprve po nové připomínce místodržitelství ze 17. února.

[17]) Viz Jar. Čelakovský v uv. čl. v ČČM 1877, str. 568 a Macháček ve sborníku »Českou minulostí« str. 276.

a Chomutovu) i jejich dluhy u provinilých věřitelů.[18]) Námitky dvorské komory, jež, patrně dotčena tím, že tato »pur lautere cameralsach« nebyla meritorně u ní rozhodnuta, vyžádala si 3. dubna 1630 podrobnou zprávu o povaze těchto komorních pohledávek, neotřásly již mimořádnou výpomocí. Také Litoměřice a Kolín získaly úlevy tím, že fiskus zrušil některé pohledávky provinilých osob. Vedle těchto měst podařilo se i Sušici a Žatci snížiti obecní dluhy.[19]) Zcela výjimečného urovnání svých dlužních záležitostí dosáhla Plzeň, avšak ani ta ho nemohla využíti, neboť obecní důchody již nestačily ani na úhradu snížených splátek.[20])

Mimořádné finanční zatížení měst za saské okupace Čech a následující válečné pohromy vynutily si řadu nových opatření, jimiž se vláda pokoušela řešiti aspoň nejtíživější dlužní otázky. Dálo se tak již v široké souvislosti se všeobecným zadlužením v zemi, při čemž u měst byla podrobněji probrána i otázka jejich pohledávek za státem a jejich souvislost s městskými dluhy. V soupisu pohledávek za královskou komorou, který sestavili komisaři jmenovaní sněmem r. 1636,[21]) činily městské pohledávky — jejich konečná výška byla ovšem zjištěna teprve po delším jednání — sumu 376649 kop míš.[22]) Tříleté příročí na veškeré platy, vyplývající z pohledávek věřitelů za komorou, přineslo sice dosti dlouhou úlevu státním financím, avšak naproti tomu silně zkomplikovalo otázku, jak řešiti velikou všeobecnou zadluženost v zemi. Politicky bylo zřejmé, že města, mající veliké pohledávky za komorou, nebudou moci dostáti platebním závazkům vůči věřitelům a že se budou snažiti placení odsunouti, až se vyjasní úhrnný stav vlastních závazků.

Dokud nebyl znám poměr vlastních aktiv a pasiv, městské obce nemohly za zvýšených nároků, které na ně kladly válečné události,[23]) dobře činiti disposice o placení vlastních dluhů. Bylo to tím méně možné, že náklady na vojsko dosahovaly takových sum, že úplně vyčerpávaly nejen městské pokladny, ale odváděly i z peněžního trhu veliké peníze, ztěžujíce tak všeobecné podmínky úvěru i úvěrní operace měst zvlášť. Z tohoto dů-

---

[18]) U Tábora 1571 kop míš., Berouna 1600 kop, Nymburka 3500 kop, Domažlic 7000 kop, Pelhřimova 1158 zl. rýn., Klatov 700 kop (celkem prominuto 3200 kop, ale z těch sraženy zadržené berně ve výši 2500 kop), Chomutova 5000 kop (st. m. S 260/5). O Domažlicích, Chomutovu, Klatovech, Pelhřimově, Táboru srov. Bílek, Konfiskace II., str. 1060, 1086, 1106, 1175—1176, 1225 a násl.

[19]) Bílek, Konfiskace II., str. 1217—1218, 1255.

[20]) Bílek, Konfiskace II., str. 1190; Macháček v citovaném článku str. 276.

[21]) Byli vybráni jen ze tří vyšších stavů; městský stav jako takový neměl zástupce. Podkomoří se účastnil komise jako člen stavu rytířského. Sněm trval od 6. do 18. března. (Artikule sněmovní v archivu min. vnitra v Praze; tam jsou i výtisky ostatních sněmovních usnesení, na které v dalším odkazuji).

[22]) Macháček, uv. m. str. 273 cituje položky jednotlivých měst (chybí Žatec s penízem 33.081 kop).

[23]) Viz o nich u Ant. Rezka, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války, k r. 1636 a zvláště od r. 1639 až do konce války (cituji tuto práci dále: Rezek, Ferdinand III.).

vodu sněm r. 1636 učinil také všeobecné opatření, povoliv roční příročí na všechny platy na dlužní jistiny a úroky až do r. 1636. Úroky za tento rok byly s polovice z příročí vyňaty stejně jako všechny platy na duchovní nadání, komorní a jiné platy a nároky chudých lidí.[24])

Příročí, stanovené sněmem r. 1636, zahajuje již souvislou řadu vládních pomocných opatření a stalo se základem, na němž budovaly všechny další sněmy mimořádné zákroky v otázkách všeobecného zadlužení. Situace byla velmi obtížná. Příročí sice ochromovalo plynulost peněžního trhu, na nějž byly od státu kladeny vysoké požadavky, avšak na druhé straně by jeho uvolnění přivodilo úpadek financí veřejných svazku, mezi nimiž města zaujímala přední místo. Zákonodárné sbory proto volily cestu postupné a pomalé likvidace. Ji uváděla snaha učiniti aspoň nové závazky plně splatnými, aby byla zajištěna aspoň stabilita budoucích hospodářských ujednání. Již sněm r. 1637 vyslovil zásadu, že všechny úroky za tento rok jsou splatny, a nezastavil se jen u tohoto rozšíření sněmovního usnesení z předešlého roku; naopak zjednal věřitelům další a pevnou záruku pro nezměnitelnou závaznost příštích dlužních úpisů, přenechávaje ovšem jejich péči, aby využili usnesení, že dlužník, který se po tomto sněmovním usnesení zřekne dobrodiní příročí, bude povinen za všech okolností dostáti svým závazkům. Zároveň sněmovní shromáždění jasně vytklo zásadu, že příročím jsou chráněny toliko platy na peněžní půjčky nebo závazky, vzniklé z prodeje statků nebo z vypravených rukojemství; běžné platy obchodní nepodléhaly příročí.

Na těchto dvou sněmech byly tedy řešeny problémy formální platnosti příročí, hlubšího hospodářského významu městských dluhu, zejména se zřetelem na hospodářskou potenci dlužníků, zákonodárné sbory si dosud nevšimly a na státní správu bylo činěno příliš mnoho jiných nároků, takže ani ona té otázky dosud neřešila. Sněmy však přece daly jistý rámec pro konkrétní vládní kroky a zajistily státním orgánum patřičný čas, aby se mohly zabývati problémem úhrady městských dluhu. Z části byla ta věc, jak víme, objasněna již r. 1621—24, avšak všeobecné hospodářské poměry, a zvláště situace měst, se od té doby tak změnily, že bylo třeba problém objasniti znovu. U měst to byly zejména nové veliké vojenské výlohy ze začátku třicátých let, jejichž úroková služba již překročila hranici únosnosti městských příjmů, napiatou na nejvyšší míru běžnými veřejnými dávkami a úmorem nebo úrokovou službou starých dluhu. Stíny konfiskační praxe, politicky prováděné, padaly tehdy na města tím intensivněji; nová vládní opatření se tudíž připiala právě na hospodářské důsledky pobělohorské persekuce měst.

Rozbor hlavních stránek všeobecného dlužního problému podalo dobré

---

[24]) Co dlužno rozuměti pod termínem „a j i n é platy", jakož i bližší určení pojmu „chudých" věřitelů, ze sněmovního usnesení nevysvítá; podle pozdějších zákonů patřily k první skupině všechny platy, které plynuly z pohledávek určených ad pias causas. Určiti, který z věřitelu patří mezi „chudé" a tedy potřebné, bylo ponecháno volné úvaze příslušných úřadu.

zdání apelačního soudu z 3. srpna 1638. Bylo sice také výhradně založeno na právním stanovisku, které vyplývalo z vítězné pobělohorské likvidace, avšak přece v něm již proráží silný zřetel na hospodářské důsledky městských konfiskací, zvláště pokud měly vliv na státní pokladnu. S tohoto vyššího stanoviska byla nalezena právní forma pro nutnost uznati, jak ty dluhy z doby povstání, kterých bylo užito k »užitku« města, tak i ty, které po Bílé hoře byly uzavřeny k tomuto účelu. Zejména v této druhé skupině apelační soud neváhal uznati, že ani nedodržování dřívějších nařízení, že si města musí vyžádati císařský souhlas[25]) k uzavírání půjček, nemůže býti na překážku uznání sjednaných dluhů. Kriterion hospodářské nutnosti si tak prorazilo uznání přes formální předpisy, avšak to zatím nepřineslo městům úlevy. »Dokazatelný užitek městské obce«, s nímž posudek apelačního soudu operoval, byl totiž vykládán velmi široce; pod tímto štítem byla města nucena hraditi i veliké výlohy na vojenské potřeby, z kterých neměla pražádných užitků a které vyčerpávaly městské hotovosti finanční i úvěrem opatřené prostředky tak, že na skutečně užitečné úpravy města i jeho podniků nezbývalo peněz. Zvláštní ráz těchto vojenských vydání, zejména nutnost rychlého placení a nepředvídané výdaje, spojené s nepřátelskými vpády, kdy habsburská státní administrativa nemohla pochopitelně dbáti, aby vídeňská nařízení byla dodržována, měly mnohdy účinek, že města buď nemohla žádati za císařské povolení uzavříti půjčky, nebo se o ně ucházela až dodatečně, kdy formální souhlas nemohl již míti vlivu na finanční závazek, plynoucí z rozhodnutí o meritu věci.[26]) Hospodářské a politicko-vojenské okolnosti, které již nalomily zásadu ústřední regulace městských úvěrních operací, vynutily si uznání i u apelačního soudu. Dokladem jejich veliké závažnosti je, že se tak stalo u tohoto význačného dvora soudního, který veškerou dosavadní činností směřoval k nejpřísnějšímu dodržování právních norem a předpisů a hájil v přední řadě zájmů královského fisku. Podrobné návrhy apelačního soudu staly se základem vládního rozhodnutí z 2. listopadu 1638, jehož je třeba podrobněji si všimnouti, neboť jím byla upravena řada starých sporných otázek a v něm byly podány směrnice, které pro další vývoj otázky městských dluhů měly veliký význam. I jeho ustanovení se sice připínají k důsledkům, které způsobila politická persekuce pobělohorská, ale posuzují je již také s hlediska současné hospodářské únosnosti měst, jak ji konfiskační praxe předešlých let pomáhala vyvolati. Tyto ohledy dvora na hospodářskou spravedlnost razily svou autoritou cestu dalším vládním krokům, kterými byly závazky měst přizpůsobovány jejich hospodářské potenci.

Hospodářským stavem byl také odůvodněn vznik dvou skupin měst, jejichž majetkové poměry udávaly hlavní směrnici císařova rozhodnutí.

---

[25]) Srov. ustanovení instrukce z 11. května 1628 (str. 314).

[26]) Zdá se, že si města v praxi vyžadovala svolení nadřízených úřadů jen při mimořádně velikých půjčkách nebo při zcizení nemovitých statků (o těchto transakcích u Klatov viz Bílek, Konfiskace II., str. 1106).

Byla to jednak města úplně zkonfiskovaná, jednak ta, jimž část statku zůstala. Majitelé pohledávek za městy první kategorie měli býti odkázáni na současné majitele konfiskovaných měst, pokud ovšem královská komora nevzala takových dluhů na sebe. V císařské resoluci bylo sice připomenuto, že věřitelé, účastnivší se povstání, propadli se svými pohledávkami královskému fisku, avšak řada přihlášek na dluhy z doby povstání, podaných od věřitelů, kteří neměli v úmyslu podporovati odbojné hnutí, ba naopak projevovali buď odpor proti němu, nebo nemohli dáti své vůli výraz pro různé právní okolnosti (nedospělost a pod.), ukazovala že pro tyto politicko-náboženské ohledy i pro sociální spravedlnost bude nutno upraviti starší normy, diktované výhradně politickými motivy nedlouho po pokoření povstání. Směrnice, které císař vytkl pro posuzování oprávněnosti těchto pohledávek, neměly sice velikých finančních důsledků pro nejbližší léta, ale určily koleje, kterými se pohybovala pozdější vládní opatření při vyrovnání městských dluhů z doby povstání. Dluhy, vzniklé bez úmyslu věřitele, podporovati povstání a užité pro obecní dobro nebo ty, které měly původ v půjčkách ze sirotčích peněz anebo ze zbožných nadání a odkazů — tu vládní směrnice šly do větší šířky i hloubky než návrh apelačního soudu — byly poukázány také buď na držitele konfiskovaných měst nebo na českou komoru.[27]) Podobně i dluhy, učiněné s císařským povolením a pro dobro obce po bělohorském vítězství, avšak před zcizením města, měl nésti současný majitel, nevzala-li tohoto břemena na sebe královská komora. Pro velikou většinu královských měst bylo však nejdůležitější závěrečné ustanovení rozkazu z 2. listopadu 1638, neboť ta spadala do druhé kategorie, t. j. mezi města, jimž byla zabavena toliko část statků. Pro jejich hypotekární dluhy bylo hlavním kriteriem, má-li či nemá-li město dosud statek, na němž byl dotyčný dluh pojištěn: zajištěné dluhy měly býti placeny z výnosu tohoto statku. Pohledávky, pojištěné jenom listovním právem, byly splatny toliko v tom poměru, jak dluhujícímu městu zůstal pramen úhrady, t. j. statky. Měli se tedy na splácení těchto dluhů účastniti poměrným podílem města a noví majitelé zabavených statků.

Výška finančního zatížení těchto dvou účastníků závisela ovšem na tom, jak bude určena cena zabavených statků. Byla-li by za základ odhadu vzata poměrně nízká přejímací cena, za kterou tyto statky byly rozprodávány, mohl vyjíti odhad pro města krajně nepříznivý, neboť na nízkou odhadovou základnu by připadl malý podíl ze starých dluhů, zejména z těch, které byly uzavřeny v hodnotnější měně. Veliké potíže by také působil při této eventualitě problém, jak upraviti splátky v poměru k výnosu statků a v jakém pořadí a v jaké výšce honorovati dluhy, zejména ty, které by již nebyly kryty zjištěnou cenou statku. Opačné

[27]) Tímto nařízením i dalšími poukazy na českou komoru nebyly tedy tyto dluhy komorou teprve převzaty, jak soudí B í l e k (Konfiskace I., str. CII), nýbrž byly jen zdůrazněny staré závazky komory, pokud se jich týkaly a vyvozeny z nich důsledky pro vlastníky zabavených statků.

stanovisko při stanovení poměrného podílu, t. j. určení podle skutečné současné hodnoty statků, mohlo na druhé straně přinésti veliké zatížení novým majitelům z řad šlechty. Z těchto dvou protilehlých zájmů, v nichž se na jedné straně odrážela hospodářská mizerie měst a nutnost upraviti jejich závazky, na druhé straně pak životní zájmy šlechtického živlu, který se vzrůstem hospodářské potence zaznamenával též zesílení politického vlivu, mělo místodržitelství teprve nalézti vyrovnávací směrnici, která by umožnila provésti císařovy úmysly.

O další právnicky odlišné kategorii měst, kterou posudek apelačního soudu z 3. srpna 1638 také zvláště klasifikoval, totiž o konfiskovaných městech, která byla toliko zastavena, císařská resoluce se vůbec nezmínila; patrně to bylo proto, že šlo podle posudku apelačního soudu o závazky, které konfiskacemi přešly na královskou komoru. Důležitější a pro ducha vládnoucích šlechtických vrstev je však příznačné to, že císařské rozhodnutí pominulo bez povšimnutí jiný cenný podnět apelačního soudu, kterého bylo možno, a v zájmu hospodářské a sociální spravedlnosti namnoze i nutno užíti při řešení otázky městských dluhů i všeobecného zadlužení.

Otázku hodnocení dluhů, které byly uzavřeny v hodnotnější měně, apelační soud sice nadhodil jenom potud, pokud se tato věc dotýkala zájmů královské komory, povinné platiti dluhy z doby vyšší peněžní hodnoty u měst, která byla po konfiskaci jenom hypotekárně zatížena nebo zastavena, jestli se na ně nevztahovaly zvláštní smlouvy nebo ustanovení císařského rozhodnutí z 30. května 1625, avšak akutnost tohoto problému se projevila u zadlužených měst v širší souvislosti. Z tlaku pohledávek v hodnotnější měně, které tlačily na příjmy měst, postižených nejen hospodářsky ztenčením obecních statků, ale i finančně všeobecným znehodnocením měny a u nichž se apelační soud postavil na stanovisko, že je nutné přihlížeti k znehodnocení měny v současné době, vyvíjela se obrana měst proti zhodnocení starých dluhů, a třebaže jejich boj na této straně nepřinesl hned positivních výsledků, přece působil na konečnou úpravu honorování věřitelských nároků. Tak proti teoreticky správnému názoru apelačního soudu stál vliv hospodářského úpadku měst, který si vynucoval jiné řešení. Zajímavý a také v dnešní době akutní a nerozřešený problém, jak přizpůsobiti staré finanční závazky změněným hospodářským i finančním poměrům, byl tedy již za třicetileté války pokládán za velmi důležitý pro hospodářskou únosnost a platební schopnost měst, avšak státní úřady ani jiní veřejní činitelé neučinili nejmenšího náběhu k účelnému a plánovitému řešení této hospodářsky-finanční otázky.

Nebyla to však jen technická obtížnost problému, která způsobila, že císařské rozhodnutí, připravené a vydané českou dvorskou kanceláří, na tento zajímavý podnět nereagovalo. Ještě více patrně padala na váhu další připomínka apelačního soudu, všímající si umořování kapitálu, pojištěného hypotekárně nebo zápisem na statcích někdy městských. I v této věci apelační soud vyšel z hospodářských zřetelů a navrhoval, aby čistým

výnosem těchto statků, pokud by přesahoval obvyklé šestiprocentní zúročení kapitálu, byl pojištěný kapitál umořován. Tento způsob, který mohl státní pokladně přinésti jistou náhradu škod, způsobených překotným prodejem zkonfiskovaných statků za nízkou cenu a namnoze i v znehodnocené měně, byl však politicky těžko proveditelný, neboť by zasáhl velmi radikálně do poměrů nových majitelů někdy městských statků. Apelační soud, ukazující otevřeně, že ponechá-li se držiteli čistý výnos, pokud by byl značně vyšší než obvyklá úroková míra 6%, bude to finanční lichva, byl si dobře vědom politických důsledků svého návrhu a navrhoval proto mírnější postup tak, aby se s majiteli zvláště vyjednávalo o modalitách umořování.

Všechny tyto návrhy apelačního soudu, rozdělující spravedlivě břemena války podle hospodářské potence, z nichž by byl královské komoře vzešel veliký prospěch a které by byly učinily i otázku městských dluhů řešitelnou ve prospěch měst, ve svém celku zapadly. Další vládní opatření se omezovala na řešení finanční stránky městského zadlužení s úzkého právního stanoviska, zřetely na hospodářské potřeby a poměry měst se uplatňovaly teprve později po r. 1650 a pomalu, když se poznalo, že snížená hospodářská základna měst vylučuje plné honorování závazků, ujednaných jednak za lepších hospodářských podmínek, jednak pod tlakem zcela neproduktivních vojenských nákladů. Pokusy o narovnání dlužících měst s věřiteli se sice vyskytovaly i koncem třicátých let, ale již v menším měřítku; ne poslední příčinou toho bylo patrně odhodlání měst přizpůsobiti placení dluhů za každou cenu svým současným hospodářským možnostem. Kouřim, která vyzdvihovala ve své specifikaci z 19. června 1637, že nemá vůbec statků a že tedy nemůže věřitelů spokojiti, vyjadřovala tu asi hlavní zásadu obecného přesvědčení správ ve svobodných městech. Že naproti tomu Prachatice dosáhly r. 1636 narovnání s věřiteli,[28]) dlužno patrně přičísti vlivu jejich nové vrchnosti, vlivného Jana Oldřicha z Eggenberka. I kusé výkazy o zadlužení, které některá jiná města podala v té době místodržitelství,[29]) ukazovaly, jak těžko bude likvidovati tyto finanční důsledky války.

Pokládaly-li sněmy r. 1636 a 1637 příročí na komorní dluhy[30]) aspoň po formální stránce za naprosto odlišné, jak účelem, tak i významem, od příročí na ostatní platy, sněm r. 1640[31]) shrnul příročí na všechny pohledávky pod jedno všeobecné povolení platebního odkladu. Také stejná doba

[28]) Bílek, Konfiskace II., str. 1196.

[29]) Ml. Boleslav v prosinci 1638 (Bílek, Konfiskace II., str. 1039—1040); Písku r. 1638 uděleno příročí (tamže, str. 1185). Jaké potíže působily dluhy i ve šlechtických statkářských vrstvách, viz u Zd. Kalisty, Mládí Humprechta Jana Černína z Chudenic, str. 118 a násl.

[30]) Proti zadlužení státu, které r. 1637 dosáhlo ohromné sumy přes 10½ milionu zlatých (Bílek, Konfiskace I., str. XCII—XCIII), ustupovaly městské dluhy do pozadí, jak úhrnným obnosem, tak i menší spletitostí svých právních i hospodářských vztahů.

[31]) Držen od 28. srpna do 22. září.

platnosti příročí, určená dvěma roky pro dlužní jistiny i úroky císařské i pro jistiny všech čtyř stavů, pokud by se ovšem dlužník nezřekl výhod tohoto příročí, akcentovala spojitost všeobecného zadlužení. Měly-li sněmy dřívějších let ještě snahu i naději, že aspoň úrokovou službu bude možno nadále udržeti neporušenou, sněm r. 1640 přinesl značný ústupek dlužníkům i v otázce úroků. Povinnost zaplatiti z úroků, jdoucích od sv. Havla 1636, dvouletou částku, byla sice značnou teoretickou úlevou, která přinesla, davši první úlevy v úrokování dluhů, značné změny v politickém posuzování dlužní otázky, avšak i ta značně zatěžovala finančně slabší dlužníky, zvláště městské obce, které namnoze nemohly dostáti ani těmto malým platům, zredukovaným na polovici původní náležitosti, zvláště když z příročí byly bez omezení vyňaty dluhy berniční a platy ve prospěch duchovních a jiných obecně prospěšných účelů; nároky chudých věřitelů, vdov a sirotků, měly býti plněny jen do výšky 2000, případně 3000 kop míš. Platy z řady jiných titulů také nepodléhaly příročí.[32])

Sněm roku 1642[33]) prodloužil tyto modality příročí o rok, ačkoliv bylo již zřejmé, že příliš široké výjimky z příročí působí městům potíže. Těmi se obírala společná petice několika měst, podaná na jaře 1642 císaři. Jeho rozhodnutí z 27. dubna 1642, aby místodržitelství společně s českou komorou uvážilo přednesené požadavky, nepřineslo sice ani vyšetření pravého stavu věcí, avšak veliké stížnosti a nářky žadatelů přiměly přece vládu k zastavení exekucí na města, až by české úřady vysvětlily situaci. Vyšetřování o požadavcích měst, vyvolané tímto císařským listem, uvázlo po půldruhého roku v české komoře. Teprve přímé stížnosti postižených městských věřitelů, Jana Jiřího Skříšovského z Třečkovic a Kryštofa Karla Přehořovského z Kvasejovic, u dvora vyvolaly důraznější císařskou připomínku české komoře, aby uspíšila vypracování posudku. V tomto stadiu se však úřední vyšetřování opět zastavilo.

Příročí, určené sněmem r. 1640, bylo sice brzy nato znovu sněmovním usnesením r. 1643[34]) prodlouženo o rok, avšak mimořádné zákroky nej-

[32]) Podávám co nejstručněji 16 bodů, do nichž byly výjimky z moratoria shrnuty, a to proto, že tyto podmínky zůstaly v podstatě nezměněny až do padesátých let, kdy města byla již kryta zvláštním příročím. Do této doby tedy naznačují tyto body, v jakém rozsahu byla i města povinna nepřerušeně plniti své dlužní závazky. Bez úlevy byli povinni platiti: 1. podvodní dlužníci, 2. kdo se výslovně vzdal dobrodiní příročí, 3. kdo dluží daně, vrchnostenské dávky a platy, jdoucí ad pia opera; dále nebyly příročím chráněny 4. platy chudým věřitelům, avšak jen na nepřevzaté pohledávky do 2000, resp. 3000 kop, 5. platy plynoucí bezprostředně ze smluv královského fisku, 6. tresty a lenní nápady, 7. mzdy a služby, nájemní platy, 8. platy za zboží a za obchodní a řemeslné služby, 9. deposita a zadržené peníze, 10. svěřené a cizí věci, 11. vzájemné závazky společníků, 12. nájemné kromě za pozemky, 13. směnky a obchodní úvěr, 14. platy, plynoucí z dědictví, 15. dluhy uzavřené po sněmu, 16. zaplacené nebo již úplně exekvované dluhy.

[33]) Konán od 18. října do 10. listopadu 1642.

[34]) Sněm trval od 9. listopadu do 23. prosince.

vyšších státních činitelů ve prospěch dlužníků, které podle mínění shromážděných stavů porušovaly ustanovení sněmu z r. 1640, vynutily si apel na císaře, aby všechny podobné žádosti zamítal s odvoláním na všeobecné příroči. Zmíněná zakročení, konaná případ od případu, byla však jen slabou úlevou městům, která byla celkem více než vyvážena újmou na jiné straně. Omezení platnosti všeobecného příročí v řadě případů, které nevylučovalo převodu nechráněných dluhů pod tituly, které příročí nepodléhaly, bylo odtud hlavním předmětem stížností postižených dlužníků, a ti reagovali úsilím získati zvláštní příroči, které by se vztahovalo jenom na jejich vlastní dluhy, avšak nečinilo by v nich tolik výjimek, jako dosavadní všeobecné příročí. Není, žel, známo, za jakých okolností bylo schváleno ohrazení sněmu proti povolování tohoto zvláštního příročí, jisté však je, že sněm, v němž se tak silně uplatnil ohled na věřitelské zájmy — jistou oporu dávaly jeho stanovisku stížnosti na špatnou správu měst, které se od třicátých let stále ozývají — správně vystihl, kde a jakým způsobem hrozí nebezpečí zesílených mimořádných opatření na ochranu dlužníků. Protest sněmu proti porušování jednotných podmínek, stanovených pro vyvazování z dluhů, byl podložen jistými důvody všeobecně hospodářskými i správními. Po této stránce by zvláštní příročí působilo ústředním pražským úřadům správním i soudním veliké potíže v jejich snaze jednotně a stejnoměrně usměrňovati dlužní dohody, neboť by je nutilo podrobně se obírati dluhy jednotlivých dlužníků, a to by vyžadovalo mnoho času a mimořádné práce v úřadech. Roztříštěné jednání o dlužní vyrovnání bylo by také velmi brzdilo úsilí sněmů uvésti otázku úvěru, v hospodářském životě země velmi důležitou, co nejdříve do normálních kolejí. Z hospodářských zřetelů zejména veliká tíseň státní pokladny, vedoucí zanedlouho k naprostému zastavení platů na komorní dluhy,[35]) nutila k zvýšené snaze, aby aspoň u ostatních skupin věřitelů byly zachovány stejné platební podmínky, dávající naději, že se pomalým vzrůstem nových hospodářských transakcí bude normální hospodářský život souměrně rozšiřovati ve všech hospodářských vrstvách. Není proto divu, že sněm velmi nerad viděl, jak se vlivem sociální slabosti některých dlužníků, a naopak zase význačným postavením jiných, počínal bortiti jednotný rámec, určený sněmem z r. 1640 pro dlužní vyrovnání. Přece však nakonec zvítězila hospodářská nutnost. Konec války přinesl takovou pohromu jedné kategorii dlužníků, královským městům, že bez zvláštního příročí a řady jiných opatření nebylo možné jejich zadlužení zlikvidovati.

Obranu věřitelských zájmů proti mimořádným zásahům ve prospěch dlužníků opakoval i sněm r. 1644, prodlouživší o další rok všeobecné příročí za podmínek, stanovených r. 1640. V té době nabylo již jeho vystoupení, aby byl právu v mezích všeobecného příročí ponechán volný průběh, akutního významu, neboť dosavadní obavy před povolením zvláštního

[35]) Srov. Rezek, Ferdinand III. str. 373.

příročí nabyly konkrétní formy žádostí měst Litoměřic, Žatce, Kadaně, Ústí, Rakovníka, Domažlic, Klatov, Sušice, Rokycan, Berouna, Tábora, Pelhřimova, Kolína, Ml. Boleslavě a Nymburka císaři, která v odporu k sněmovnímu stanovisku kladla hlavní důraz na to, aby zvláštní moratorium zjednalo klidné ovzduší, za něhož by se mohla nová traktační komise podle nových směrnic pokusiti znovu o dohodu s věřiteli, nechtějícími dosud namnoze ani slyšeti o slevách. Města upozornila dále vhodně, že nutným podkladem pro rozhodování komise bude zjistiti nejprve stav pohledávek a okolností, za kterých byly dluhy uzavřeny, avšak hlavní těžisko jejich podání tkvělo v prosbě, aby byla rozřešena otázka, jak vysoko by měly býti městské dluhy honorovány a jak by města měla zajistiti příslušnou úhradu po uplynutí žádaného zvláštního příročí. S touto nejdůležitější otázkou, jež se dotýkala kořene městského hospodářství a jeho únosnosti, města spojila, více v duchu katolické exklusivity, než z ohledů na hospodářské motivy, i žádost, aby židé byli z nich vykázáni. Posudek místodržitelství a české komory o této žádosti (datován 30. ledna 1644) stal se předmětem rozsáhlých dvorských porad. Rozhodnutí, vydané teprve 16. července t. r., postavilo se sice v otázce zvláštního příročí na právnické stanovisko sněmů, že dosavadní všeobecné příročí úplně kryje města před vymáháním dlužných obnosů, doplnilo je však poukazem na směrnice dřívějšího výnosu z 2. listopadu 1638 a dalšími novými direktivami způsobilo zvláštní kategorie ve skupině uvedených patnácti dlužujících měst, která se stanoviska dlužnicky-hospodářského byla dotud rovnocenná. Předně byla zvýšena bezpečnost měst, která měla pohledávky za královskou komorou,[36]) před věřiteli, a to dalším doplňkem ustanovení o všeobecném příročí, který určoval, že do příslušné částky mají tato města požívati příročí na jistinu i úroky. Tím byl učiněn fakticky průlom i do ustanovení o všeobecném příročí, neboť byly učiněny imobilními jak jistiny městských dluhů, tak i do jisté výšky[37]) úroky, na které se příročí nevztahovalo. Toto singulární prolomení všeobecně platné normy bylo pak rozšířeno způsobem, který městům mnoho sliboval. Prakticky nejcennější bylo další zmocnění místodržitelství, aby zastavilo exekuce věřitelů na úroky z dluhů, které byly vyňaty z příročí, kdyby některá města nemohla dostáti ani povinnosti vykonávati tyto platy. Tak dosáhla tedy zmíněná města i jako celek velikého úspěchu, který při dobré vůli místodržitelství mohl poskytnouti značnou úlevu jejich vyčerpaným pokladnám, avšak byl to úspěch závislý do značné míry na subjektivním oceňování, které i při jinak stejné situaci mohlo pro různá města přinésti různě veliké úlevy. Vztah místodržitelství a jeho jednotlivých členů ke královským městům, který byl výslednicí řady veřejnoprávních, politic-

[36]) Všechna tato města vypočítává Bílek, Konfiskace I. str. CII, avšak omylem uvádí místo Rakovníka Strakonice, jež svobodným městem nebyly.

[37]) Seznam pohledávek některých z našich měst za královskou komorou uvádí Fr. Macháček, uv. čl. str. 273. O části pohledávek některých dalších měst viz pozn. 50.

kých i hospodářských činitelů (náboženské nebo poplatnické postavení města ve čtvrtém stavu, jeho vojenský, politický a sociální význam a pod.), jakož i osobního poměru jednotlivých místodržících k určitému městu a k jeho věřitelům (význam města pro odbyt hospodářských produktů ze statků dotyčného místodržícího, jejich vzájemné hospodářské spory o vaření piva, o poddané, domy v městě a pod. — i osobní poměry mezi městem a úřednictvem šlechty, zasedající mezi místodržícími), mohl za jisté působiti některým městským obcím potíže a vyvolávati nepříznivá politická opatření místodržících. Volné uvážení místodržících nemohlo také za daných okolností, kdy se nejčastěji jednalo o rychlé a účinné zakročení, bráti zřetel na všechny hospodářské potřeby města a vyrovnávati protichůdné zájmy věřitelů a dlužníků měst tak, aby nebyl ochuzený hospodářský život ještě více tísněn odmítavým stanoviskem k oprávněným požadavkům věřitelů, nebo naopak zase přeceněním platebních schopností dlužícího města.

Pro politické stanovisko dvorských úřadů, pro které města měla veliký význam po stránce politické, hospodářské i vojenské, bylo nutno zajistiti jistou rovnoměrnost v hospodářském pozvednutí měst, která by zajišťovala, že tyto korporace budou moci plniti povinnosti veřejné, zvláště finanční, tak, jak toho vyžadoval tehdejší poplatní systém. Byl tedy úkol místodržících velmi nesnadný, neboť bylo třeba přihlížeti nejen k individuálním potřebám jednotlivých měst, zvláště po hospodářské stránce, ale také dbáti, aby se všeobecný politický a státně hospodářský význam městského stavu souměrně zesiloval a aby jeho jednotlivé články byly udrženy na té úrovni, která by odpovídala jejich veřejnému významu. V souvislosti předcházejících kroků zákonodárných sborů s pozdějšími akcemi vlády je tedy uvedené císařské povolení zvýšené ochrany několika městům vlastně prvním praktickým pokusným krokem, jenž měl teprve uvolněním dosavadních schematických předpisů dáti základ pro další a hlubší opatření v otázce městských dluhů, na kterých již válečné výdaje měly hlavní podíl. Tomu nasvědčuje také veliký časový i věcný rozsah uvedeného zmocnění, jež mělo podle císařovy vůle trvati i po vypršení příročí; z okolnosti, že se toto zmocnění vztahovalo i na všeobecné směrnice pro splácení dluhů, lze souditi, že česká dvorská kancelář připouštěla, aby místodržící užili své pravomoci i u žalob, vztahujících se na jistiny a jiné platy, určené sněmem r. 1640. Tento passus císařského rozkazu, jenž, jak je zřejmé, řešil otázku zásadní hospodářské důležitosti, přináší po věcné stránce přes všechny nejasnosti formulace též naprostý odklon od metody dosavadních vládních prací. Schematickou právní ochranu měst, kterou přinesla sněmovní usnesení, bylo sice nutno z politických důvodů nechati aspoň formálně nedotčenu, avšak zhoubný odraz, který městské dluhy vyvolávaly ve veškerém hospodářském životě Čech, vynutil si opatření — prozatím jen cestou všeobecné politické správy — které aspoň připravovalo půdu k řešení, které by konsolidací městských dluhů zatím aspoň zastavilo upadající důvěru k městům, a tak pomohlo obnoviti všeobecné

podmínky hospodářského života v Čechách, zvláště po stránce úvěrové. Veliký dosah mělo uvedené zvláštní příročí několika měst i po politické stránce. Důsledky účinné pomoci některým upadlým městům, kterou místodržící mohli suspensí všech věřitelských exekucí poskytovati, nezastavily by se u dotčené, omezené skupiny měst; jejich politický ohlas v zemi i váha jejich hospodářských důsledků nutně by vedly k rozšíření této ochrany i na jiná města, zvláště když celková politická situace nutila dvorské kruhy hledati oporu proti vzmáhající se politické nespokojenosti v Čechách.[38])

Přechod k individuálnějším opatřením hospodářského rázu neomezil se jen na nové všeobecné směrnice pro místodržící. Také správní metody pracovní došly při tom změny. Dosavadní pomocné akce správních úřadů, řízené centrálně z Prahy, které nedovedly než omezováním a mírněním čeliti krajním krokům věřitelů proti městům, byly od základů změněny. Krajským hejtmanům, kteří znali z úředního působení i ze soukromé zkušenosti svěřený okrsek mnohem lépe, než místodržící v Praze, bylo uloženo, aby se pokusili upraviti dluhy měst ve svých krajích přímým jednáním, které by za jejich řízení vedli věřitelé s dlužníky. Bylo ovšem v zájmu měst samých, a zejména neuspokojených věřitelů, aby konsolidace dluhů bylo dosaženo smírnou dohodou. Avšak morální nátlak, který byl hejtmanům dán císařovou výzvou, aby neústupným věřitelům pohrozili, že budou uspokojováni až po plném zaplacení pohledávek, s kterých byla poskytnuta sleva, dával jistější záruku naději, že tato nová jednání povedou k cíli, zvláště když se císař nerozpakoval prohlásiti, že ani soudy nebudou neústupným věřitelům nápomocny při dobývání pohledávek.[39]) Ustanovením krajských hejtmanů k funkci komisařů o městských dluzích stalo se po věcné stránce nepotřebným zřizovati zvláštní komisi pro revisi městských dluhů, jak ji interesovaná města požadovala v duchu dosavadních vládních metod. Tento přesun kompetence na stálé státní úřady, které pracovaly pod přímým a trvalým dozorem ústředních úřadů, byl nutný také z důvodů, které místodržící zdůraznili v dobrém zdání z 30. ledna 1644.

Hospodářský význam tohoto opatření byl veliký. Místo soudních úřadů, které mohly rozhodovati jediné podle uzavřených smluv, byla dána příležitost politické správě, aby jednáním, neomezujícím se jen na nalézání práva, našla východisko ze složitého dlužního problému. Obnovení této

---

[38]) O vzrušené politické náladě r. 1644 viz článek dr. Z. K a l i s t y, 1644—1645 ve Sborníku k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře, díl II., str. 88 a násl.

[39]) Podobným duchem je neseno i císařovo rozhodnutí o vypuzení židů z měst. Místodržící dostali i v této otázce volnou ruku; měli důkladně vyšetřiti individuální případy, v nichž by šlo o vypovězení židů, a informovati dvůr, jenž si vyhradil rozhodnutí. O celkovém směru tehdejší židovské politiky státních úřadů viz práci dr. Jar. P r o k e š e, Úřední antisemitismus a pražské ghetto v době pobělohorské v Ročence společnosti pro dějiny židů v československé republice, ročník I. (Praha 1929).

pracovní metody, již po prvé uskutečnovaly již komise ve dvacátých letech 17. století, bylo tak spojovacím článkem mezi oněmi prvními dlužními komisemi a traktační komisí z r. 1654, která dlužní problém aspoň větším dílem rozřešila. Na tomto významu práce krajských hejtmanů nemění mnoho ani to, že jejich poslání nepřineslo positivní úlevy ani městům, ani jejich věřitelům.

Intimace uvedených důležitých směrnic úřadům a soudům dala městům jen malý oddech. Výsledky tohoto prvního širšího zásahu státních úřadů do otázky městských dluhů nejsou sice známy, avšak jejich celkový neuspokojivý odraz se projevil zanedlouho v usnesení prvního sněmu r. 1646[40]) a ukazoval již, že starší předpisy všeobecného rázu nemohou přinésti nápravy. Krajské úřady, které neměly ani přehledu o dlužních poměrech v celé zemi — a jen stejnosměrným postupem bylo možno řešiti otázku dluhů, jejíž vliv zasahoval celé Čechy — ani směrnic, jak při jednáních s věřiteli postupovati, a jimž chyběla i praxe v rozsuzování sporných případů, nemohly dobře zvládnouti spoustu materiálu jim cizího, a tak sněm musil uvažovati o jiném postupu a hlavně byl nucen povoliti i v dosavadním odporu proti zvláštnímu příročí. Nestalo se tak sice najednou a úplně, avšak již v připuštění, aby řádné soudy rozhodovaly o meritu žádostí dlužníků za zvláštní příročí, bylo doznání, třebaže ne zcela dobrovolné, že staré žádosti dlužníků o zesílení a prohloubení ochrany byly odůvodněny. Úřad menších úředníků desk zemských nebo komorní soud měl napříště vésti vyšetřování, jsou-li žádosti uchazečů o zvláštní příročí odůvodněny jejich hospodářským stavem a povahou dluhu a dávají-li tedy odůvodněný podklad pro císařovo rozhodnutí. Touto cestou, která umožňovala zjištění skutečných potřeb dlužníků i věřitelů, formálně objektivnější, avšak ne tak všestranně podložené jako komise krajských úřadů, sněm sankcionoval již také císařovy zákroky ve prospěch dlužníků, které by vyplývaly z posudků zmíněných soudů. Mimořádně krátké prodloužení všeobecného příročí (toliko do konce července t. r.) ukazovalo také, že sněm již za zmíněných okolností viděl hlavní prostředek, jehož dlužníci užijí, v dotčené proceduře soudní. Dřívější metoda přímého styku věřitelů s dlužníky byla sice zase obnovena, když druhý sněm r. 1646,[41]) prodlouživ pro příští tři roky (od posledního dne července t. r.) všeobecné příročí v těch mezích, jak je určil sněm r. 1640, vrátil se ke starým námitkám proti povolování zvláštního příročí, avšak tu zase dlouhá lhůta poskytla městům částečný oddech a naději na zdar nové akce. Účinek vyčerpávajících vydání na vojsko, která stále více nutila dlužníky, aby se ucházeli o mimořádná ochranná opatření, a která byla hlavním důvodem, proč sněm v této otázce ustoupil, byl brzy nato nečekaným způsobem zesílen zhoubnými následky posledního švédského vpádu do českých zemí.

---

[40]) Zasedal od 24. ledna do 7. února.

[41]) Konal se od 9. do 27. července.

Statečná obrana r. 1648 vynesla pražským obcím mimořádné císařovo uznání i větší ochotu k jejich žádostem. Dlužní otázka stála v nich, jako nejmarkantnější finanční důsledek rozvratu, způsobeného válkou, na předním místě. Politický dosah zvláštních úlev, které pražská města získala pro dluhy, byl veliký; a byl-li hospodářský úpadek hlavním argumentem pražských měst, nebylo možné, aby se tytéž důvody nerespektovaly i u jiných měst, byť i v menší míře. Jakmile byla za východisko pomocných opatření vzata u pražských měst jejich současná hospodářská situace, nebylo pochyby, že i jiným královským městům bude nutno podobným způsobem vyjíti vstříc.

První mírový sněm, zasedající od 25. srpna do 2. října r. 1649, převzal v otázce dluhů hlavní opatření z usnesení dřívějších sněmů. Jeho naděje, že mírová doba umožní rychlejší vyrovnávání finančních závazků, jevící se v prodloužení všeobecného příročí jenom o rok, byla však již podlomena prvním povolením zvláštního příročí, kterého se dostalo Starému a Novému městu pražskému. Původní jejich žádost o desetileté příročí, podporovaná poukazem na význam jejich statečného odporu Švédům r. 1648 a mající oporu i v povolení zvláštního příročí, které jim do sněmu udělil císařský reskript z 23. prosince 1648,[42]) byla sice sněmem zredukována toliko na rok, avšak prorazila-li tak tato přední města se starým požadavkem, bylo lze čekati, že také ostatní svobodné obce městské učiní vše, aby mimořádné zatížení z válečných dob bylo řešeno metodou, kterou řada jich doporučovala již před pěti lety. Také mimořádné úlevy na daních a dávkách,[43]) jimiž se sněm na císařovu přímluvu snažil pomoci při restauraci těžce postižených pražských měst, doplňuje tak nedávnou značnou finanční pomoc císařovu,[44]) byly jen prvním ústupkem a pomocí legislativy na poli obnovy normálních hospodářských poměrů v městech.

Skutečně se také již příštího roku ukázalo, že si mírové poměry a začátek, učiněný se dvěma pražskými městy, vynutí důkladnější opatření, než bylo dosavadní výpomocné odsunování dlužního problému pomocí všeobecného příročí. Jak povšechná potřeba uvésti hospodářské podmínky, v tom zejména styky vnitřního obchodu v zemi, do normálních kolejí a zajistiti úvěr pro příští léta, tak i odraz dosavadních mimořádných poměrů na příliv veřejných platů do státní pokladny a její závazky vůči věřitelům nutily, aby se problému vnitřního zadlužení věnovala zvýšená

---

[42]) Č e l a k o v s k ý, Privilegia měst pražských, čís. 326.

[43]) Zmíněná pražská města dostala vedle jiných pomocí na padesát let osvobození od vinného tácu z vín, sklizených na vlastních vinicích, a do příštího sněmu ode všech mimořádných dávek kromě těch, které povolil sněm r. 1646 (Č e l a k o v s k ý, Privilegia měst pražských, č. 326 a 327; viz i R e z e k, Vladaření císaře a krále Leopolda I., str. 225 [cituji dále: R e z e k, Leopold I.] a práci citovanou v pozn. 44.).

[44]) Z dědičného posudného dostalo Staré a Nové město majestátem z 20. dubna 1649 300.000 zl., splatných v 30 letech po 10.000 zl. ročně (Č e l a k o v s k ý, Privilegia měst pražských, čís. 327; srov. i R e z e k, Dějiny Čech a Moravy nové doby, I. str. 83: uvádím dále R e z e k, Dějiny).

pozornost. Komorní připomínky k sněmovní předloze r. 1650 všímaly si na předním místě komorních dluhu, navazujíce na neúspěšná sněmovní jednání z r. 1615, 1627 a 1636.[45]) Z neupravených poměrů v této otázce podávalo se podle úsudků české komory zatímní východisko jediné prodloužením přiročí. Císařská proposice doporučovala také prodloužiti přiročí na soukromé dluhy, které minulý sněm na rok povolil, zvláště s ohledem na upadlá královská města, v otázce komorních dluhu žádala podle doporučení české komory, aby byl zvláštní komisí sestaven jejich soupis a prodlouženo o tři roky přiročí na platy, plynoucí z těchto závazků.

Důležité usnesení sněmu z r. 1650[46]) posunulo problém městského zadlužení opět o další etapu. Mimořádná výpomoc Starému a Novému městu pražskému přiročím byla sice prodloužena za jistých omezujících výhrad o další rok, avšak pro jiná města byla tato metoda již nahrazena pokusem likvidovati městské dluhy pod přímým řízením orgánu, zřízeného sněmem, a to metodou, která podle vzoru Tábora[47]) slibovala rychlý a věřitelům přijatelný úspěch. Postoupení městských statků věřitelům, aby si z nich hradili nároky, byla metoda sice rychlá, avšak pro další rozvoj hospodářství městských obcí krajně nebezpečná. Ochranu před každou exekucí omezil sněm toliko na kategorii nezámožných měst, kdežto zámožná města — to byly obce, které měly statky, značný obchod a nebyly zpustlé více než třetinou domů — zůstávala i nadále podrobena předpisům všeobecného přiročí. Tříměsíční lhuta, již sněm určil zvláštní komisi,[48]) ustavené za tím účelem, aby prozkoumala stav jednotlivých měst a podala příštímu sněmu návrhy v uvedeném smyslu, byla však příliš krátká, než aby stačila aspoň na důkladné zjištění stavu městského hospodářství, a účast komisařů na jiných akcích, vzešlých ze sněmu,[49]) nedávala ani naděje, že i této krátké lhůty bude plně a vhodně využito. Sněm r. 1650

---

[45]) St. m. L 34 (r. 1650). O výšce komorních dluhů k r. 1638, kdy byl sestaven seznam, přibližně poučuje vyjádření účtárny české komory z 20. března 1655 (st. m. L 34, r. 1655). Jen pohledávek soukromých věřitelů kromě měst, které císař již uznal, bylo na jistinách 5,804.531 kop 27 gr., na zadržených úrocích do sv. Havla 1637 2.822.483 kop 5 gr. To byla podle odhadu účtárny asi polovina všech dluhů. Od té doby úroky ještě vzrostly.

[46]) Držen od 24. října do 7. prosince.

[47]) Viz B í l e k, Konfiskace II., str. 1226 a násl. a M a c h á č e k, uv. čl. ve sborníku »Českou minulostí« str. 277.

[48]) Byli v ní za duchovní stav František Rasch z Aschenfeldu, probošt u sv. Víta, a strahovský opat Kryšpín z Hradiště, za pány Jan Hertvik z Nostic, nejvyšší zemský sudí, a Ferdinand Arnošt z Valdštejna, president apelačního soudu, za rytíře Bedřich Věžník z Věžník, purkrabí hradeckého kraje, a Mikuláš Gerštorf z Gerštorfu; zástupci městského stavu byli Baltazar Werner z Jageršperku ze Starého a Severin Landschadel z Menšího města pražského.

[49]) Titíž komisaři byli pověřeni soupisem komorních dluhů, tedy úkolem, který rozsahem i spletitostí byl mnohem obtížnější otázky městských dluhů. Dále byl Rasch a oba členové panského stavu sněmem zvoleni též do komise, která měla zjistiti stav far v zemi, oba městští zástupci se účastnili komise pro zjištění válečných nedoplatku.

provedl dále jasné rozdělení dlužního problému ne podle druhu pomocných opatření (všeobecné — zvláštní příročí), nýbrž podle určitých hospodářsky-politických kategorií. Jeho rozlišení a samostatné posouzení dluhů městských od komorních na jedné straně a všech ostatních na druhé straně stalo se ideovým základem konstrukce všech dalších sněmovních opatření v dlužní otázce.

Setrval-li sněm celkem na odmítavém stanovisku ke zvláštnímu příročí, učinila vláda již před jeho zahájením kroky, aby zjistila pravý stav a povahu dlužního problému. Přímá výzva z 9. července 1650, kterou se císař obrátil na podkomořího královských měst, aby hledal cesty k povznesení zničených svobodných měst — byla patrně vyvolána častými prosbami těchto dlužníků o zastavení exekuce, proti němuž se sněmy, jak víme, rozhodně ohrazovaly — měla sice za daných okolností jen význam přiznání, že hospodářský stav měst je velmi bídný, a nepřinesla okamžité nápravy, avšak vyvolala přece usilovnější rozbor problému městského zadlužení. Posudek královského podkomořího Oldřicha Sezimy Skuhrovského ze Skuhrova, podaný v lednu 1651 místodržícím, zahajuje v tomto směru novou etapu v řešení otázky městských dluhů. Skuhrovský rozebral důkladně otázku, jak po staticko-hospodářské stránce, tak i v ohledu na její souvislost s předcházejícími vládními úpravami, a vytyčil i metody, kterými by bylo možno věc spravedlivě a úspěšně vyříditi. Velikou péči Skuhrovský věnoval důkazu, že dluhy většího počtu královských měst z doby před povstáním r. 1618 vzešly velikým dílem ze záruky Karlovi, Maxmiliánovi a Gundakrovi z Lichtenštejna za císařův dluh 200.000 zl., vzniklý nezaplacením dodávek vína.[50]) Zúrokováním podílů jednotlivých měst, na které byla věřitelům přiznána soudem nejvyššího purkrabství r. 1610 exekuce, původní zaručená suma přes 127.000 zl. vzrostla téměř na 150.000 zl., jež si města musila vypůjčiti, neboť jinak hrozilo nebezpečí, že se věřitelé dají uvésti v městské statky a dají pozatýkati členy městského představenstva. Takto vzniklé dluhy měst u soukromých stran, třebaže byly formálně pohledávkami soukromníků za městy, neztratily zcela charakteru pohledávky měst za králem, který byl dán prvotním účelem této transakce.

Veřejný charakter přiznal r. 1615 sněm i jiným zárukám měst za panovníky, které činily také nemalý díl městských dluhů. Mohl-li se v této věci Skuhrovský odvolávati jen na hospodářskou souvislost části městských dluhů s výdaji panovníkovými, měl daleko výhodnější posici

---

[50]) Podrobný výkaz (st. m. S 260/5) rozvrhuje celkovou sumu podle jednotlivých měst takto: Písek, Čáslav, Ml. Boleslav, Klatovy, Litoměřice, Žatec a Čes. Brod po 11 667 zl. záruky a po 1750 zl. úroků od r. 1606 do 1608, Domažlice 9333 zl. záruky a za tutéž dobu 1400 zl. úroků, Pelhřimov 7000 zl. záruky a 1050 zl. úroků, Ústí n. Labem a Tábor po 5833 zl. záruky a po 875 zl. úroků, Rakovník, Kouřim, Stříbro, Rokycany a Nymburk po 3500 zl. záruky a po 525 zl. úroků. Úhrnem tedy 127.168 zl. záruky a 19.075 zl. úroků. Právní řízení způsobilo mimo to další výlohy, které u města Rakovníka byly udány sumou 453 zl., u Kouřimě 851 zl. a u Nymburka 529 zl.

v otázce městských dluhu z doby po Bílé hoře. Bylo zřejmé, že města byla nucena v té době se zadlužovati, hlavně proto, aby dostála velikým a častým požadavkům vojenským, tedy význačné veřejné potřebě, která zhusta (vlivem rozvrhu krajských hejtmanů) nabývala zcela neúměrné výše ve srovnání s jejich platební schopností. Nevýhodné prodeje městských statků, které bylo nutno podnikati v takových naléhavých potřebách, připravovaly městům nejen velikou okamžitou škodu, ale zbavovaly je také pevného příjmového základu pro městské hospodářství v pozdějších letech. Srovnání dat o městských dluzích a vojenských platech však ještě ukazovalo, že by ani dluhy, takto uzavřené a pojištěné úpisy, nebyly tak tíživým břemenem, kdyby města nebyla musila vynaložiti nepoměrně větší částky přímo na vojsko.[51])

[51]) Níže uvedený přehled Skuhrovského (st. m. S 260.5) není pracován ani jednotně ani přesně. U měst Ústí n. Labem, Pelhřimova, Kolína, Nymburka a Ml. Boleslavě započítává do úhrnné sumy i zadržené úroky, u Čáslavě zase naopak uvádí jen dlužní jistiny bez úroků; u jiných měst nemá uvedeno, zda do celkové sumy jsou pojaty i úroky. Nemají tedy jeho údaje naprosté přesnosti. V součtu všech dlužných peněz má ještě seznam chybu, uváděje místo správné sumy 1.226.626 zl., která vyplývá ze sčítání jednotlivých položek, nižší sumu 1,158.960 zl. Podotýkám konečně, že se uvedené položky městských dluhů většinou nesrovnávají s daty, která podávají Bílkovy Konfiskace (v II. díle).

	Dluhy pojištěné úpisy	Náklad na císařské vojsko	Náklad na nepřátelské vojsko	Náklad na obojí vojsko
Litoměřice	90.446	516.545	257.447	
Ústí n. Labem	38.953	232.336	250.706	
Žatec	172.605	352.539	45.500	
Most	289.282		—	2,292.906
Louny	81.533			981.150
Rakovník	33.989	—	—	414.744
Rokycany	27.009			490.677
Domažlice	43.336	280.811		—
Klatovy	39.920	284.519	106.194	—
Sušice	67.667	235.089	19.086	
Písek	—	661.724	—	
Pelhřimov	62.000	571.269	48.117	
Čáslav	88.632	285.805	27.042	—
Kolín	27.778	114.480	58.100	—
Kouřim	60.619	247.523	50.054	—
Nymburk	56.370	201.245	7.836	—
Ml. Boleslav	41.820	665.165	103.733	—
Beroun	4.667	96.278	35.387	
Něm. Brod	—	271.521	171.281	—
Úhrnem	1,226.626	5,016.849	1.180.483	4.179.477

Vedle toho v seznamu uveden u Písku odhad zkázy města (53.500 zl.), a to v rubrice výloh na císařské vojsko, a u Čáslavě v téže rubrice cena odňatých obecních a zádušních statků částkou 97.510 zl.

Dlužní úpisy, vynucené vojáky v nepokojných dobách, měly býti podle názoru podkomořího jako neoprávněné zrušeny. Zkušenosti Skuhrovského z doby, kdy byl generálním správcem proviantu v Čechách, i z jiných jeho funkcí,[52]) byly patrně hlavním důvodem, proč se odhodlal doporučiti i takovéto, zcela mimořádné zrušení pohledávek listovně pojištěných.

Pro posouzení úhrnné částky městských závazků bylo dále důležité zjistiti nejen dluhy u soukromých osob, ale též nedoplatky veřejných dávek. Skuhrovský i v tomto směru upozornil, že řešiti nedoplatky berní a nápojové daně bude dalším naléhavým úkolem oddlužovací městské akce. Povaze těchto základních složek městského zadlužení Skuhrovský také přizpůsobil návrh metody, jak zjistiti hospodářský stav městských obcí. Uplatnil zejména obratně směrnice císařské resoluce z 24. července 1650, jež vytkla hlavní potřeby, nutné pro hospodářství Tábora, když toto město postupovalo své statky věřitelům;[53]) také ze zásad nové městské instrukce z 27. srpna 1650 vzal prvky celkového pojetí městského hospodářství a zesíleného dozoru nad ním.[54]) Základem Skuhrovského plánu řešení otázky městských dluhů měl býti soupis obecních důchodů na jedné straně a na druhé straně dluhů a jejich podmínek; sporné pohledávky věřitelů byly by vedeny zvlášť. Podle konečného výsledku mělo se pak posouditi, pokud je každé město schopno plniti napříště veřejné úkoly. Zajistiti jejich plnění Skuhrovský právem pokládal za věc nejvyšší důležitosti, před níž ustupovala na druhé místo otázka dlužního vyrovnání. Splácení dluhů mělo se přizpůsobiti finančním prostředkům měst, které by zbývaly až po úhradě těchto nezbytných (věcných[55]) i osobních) výdajů. Návrh, aby tyto nezbytné výdaje byly sestaveny v jakýsi rozpočet, vyvrcholil v důsledné snaze pevně zajistiti jejich úhradu trvalým věnováním některých důchodů na tento účel. Statky záduší, kostelní, špitální a jiné, určené k vydržování nadací nebo škol, neměly býti do tohoto plánu pojaty; avšak Skuhrovský neopominul při tom důrazně připomenouti, že nebudou-li konfiskované statky tohoto určení zase navráceny svým účelům, budou vážně ohroženy náboženské úkony i sociální služby a hlavně vzdělání měšťanů. Na úhradu dluhů bylo by možno tedy užiti přebytků městského hospodářství. Důležité otázky, od kdy budou města schopna zajistiti tímto způsobem splácení svých dluhů, Skuhrovský se dotkl jen všeobecně v tom smyslu, jak naznačovalo předcházející vylíčení současné situace. Bylo-li zřejmé, že dluhy bude možno platiti jenom z výnosu městských statků — možnost uzavříti u měšťanů

---

[52]) Rezek, Ferdinand III., str. 269, 290 a j.; Bílek, Konfiskace II., str. 1115.

[53]) 1. Rozvrh vydání a příjmu, 2. separace nadačních statků, 3. soupis gruntu v městě a mimo ně, 4. zajištění úhrady těchto nutných vydání z výnosu městských statků.

[54]) Čelakovský, uv. čl. v ČČM 1877, str. 570 a n.

[55]) Skuhrovský uváděl opravy zdí, bran, ulic, cest, mostů, radnice a ovšem i městských mlýnů a vodáren.

výhodnější konversní půjčku byla vyloučena při hlubokém úpadku hospodářského života vůbec — vyplýval odtud další důsledek, že statky, namnoze poškozené, ne-li zničené válkou, nutno nejprve restaurovati, aby byly schopny rentabilního provozu. To ovšem značilo, že po několik nejbližších let bude nutno zjednati městům za tímto účelem oddech, aby mohla provésti nutné opravy a investice.

Byl ovšem ještě vhodnější prostředek, jak učiniti města schopna placení. Obnovení starých městských výsad, zvláště pokud se týkaly vaření piva a provozování živností, tak aby okolní dominia byla odkázána na městský trh, bylo podle názoru Skuhrovského jedním z nejúčinějších způsobů,[56]) avšak naráželo na nepřekonatelné překážky. Vývoj posledního půlstoletí oslabil hospodářský význam měst a naopak povznesl moc šlechtických statkářů, kteří by se jistě nevzdali průmyslového a obchodního zpracování vlastních produktů ve své režii. A jen tak bylo možné za daných poměrů soustřediti v městech opět větší měrou výrobu i obchod. Restrikce židovského obyvatelstva v městech byla již menším doplňkem restauračních projektů podkomořího.

Ohledy na městská hospodářství mluvily sice pro poshovění městům, ale stejně nutné bylo snažiti se pomoci věřitelům, neboť jen oboustrannou pomocí bylo lze přispěti k obnově normálních hospodářských poměrů v zemi, v níž otázka úvěru nabyla prvořadé důležitosti. I této potřebě Skuhrovský hleděl vyjíti patřičně vstříc, a to zajištěním platů, určených na splácení městských dluhů. Objektivní záruku, že města svých přebytků skutečně užijí na úmor dluhů, snažil se zjednati tím, že doporučoval zříditi zvláštní správce peněz, určených na tento účel, kteří by pod dozorem české komory a podkomořího[57]) řídili veškerou agendu, související se splácením městských dluhů.

Vedle řešení technických otázek podkomoří věnoval velikou péči i finanční stránce městského zadlužení. Zejména v otázce hodnocení starých dluhů využil plně dosavadních vládních opatření. Soustředil v tomto ohledu argumentaci zejména na ustanoveních známého císařského nařízení z 2. listopadu r. 1638. Zásadu poměrného převzetí městských dluhů, vyslovenou v ní toliko se zřetelem na dluhy z omezeného časového období, rozšířil důsledně na všechny městské dluhy, a sleduje základní myšlenku, že městské dluhy byly vždy placeny z výnosu obecních statků, žádal, aby veškeré dlužní břemeno bylo rozvrženo též na současné majitele konfiskovaných městských statků. Technických a sociálně-politických potíží, s kterými by bylo provedení tohoto návrhu spojeno, podkomoří si nevšímal, ba naopak se snažil získati pro městská představenstva ještě další

---

[56]) O snaze Skuhrovského omeziti moc krajských hejtmanů nad městy, uplatňované téhož r. 1650, viz Č e l a k o v s k ý, uv. čl. v ČČM 1877, str. 575 a n.

[57]) Zesílený dozor na městské hospodářství zapadal do celkového rámce městské politiky vlády, v němž význačné místo zaujímá instrukce pro městské správy, právě r. 1650 (27. srpna) vydaná (Č e l a k o v s k ý v uv. čl. v ČČM 1877, str. 570 a násl. a R e z e k, Dějiny I., str. 128 a násl.)

úlevy, které vyplývaly podle jeho názoru z pardonu, daného městům roku 1628. Stala-li se města od té doby jenom uživateli obecních statků, jejichž správa, podléhající dozoru české komory, byla pokládána za příslušenství královské komory, byl zajisté jen důsledkem tohoto omezení městské samosprávy jeho požadavek, aby také právní kroky věřitelů směřovaly proti vlastnímu majiteli města a ne proti představenstvům, nemajícím plné odpovědnosti ani plných majetkových práv. Při posuzování jednotlivých druhů městských závazků podkomoří se přidržel všech dosavadních vládních opatření, snažil se však na jejich základě ještě nalézti řešení, městům co nejvýhodnější. Tak v otázce dluhů z doby povstání připomněl možnost zrušiti řadu jich, jednak z ohledu na to, že jimi byla přímo podporována vzpoura, jednak proto, že četní majitelé takových pohledávek propadli jměním královskému fisku; ten mohl zrušením těchto pohledávek značnou měrou přispěti k obnovení rovnováhy v městském hospodářství. Pro tuto likvidační metodu Skuhrovský našel podporu v novém zdůraznění, že se z měst jakožto z královské komory tato pomoc císaři zase vrátí ve formě jejich lepší poplatní schopnosti. Také nevyjasněnou právní otázku, zda totiž jsou města povinna hraditi dluhy, uzavřené v době mezi vítězstvím bělohorským a pardonem, vykládal Skuhrovský ve smyslu příznivém městům: až do pardonu byla města provinilá, a tedy dluhy v té době uzavřené nutno posuzovati jako jiné dluhy z doby povstání. I v otázce honorování pohledávek, pocházejících z doby měnového úpadku, podkomoří zašel dále, než určovala a než také šla dosavadní vládní opatření a ochota rozhodujících kruhů. Stavěl se sice proti spekulaci s městskými dluhy, z nichž mnoho bylo v té době soustředěno v rukou lidí, kteří je v době znehodnocené měny i později[58]) skoupili za nepatrnou sumu a pak se ostře dožadovali zaplacení hodnotnými penězi, avšak způsob odpomoci, který navrhoval, nebyl schůdný; města nemohla zaplatiti naráz těmto věřitelům. Pro urovnání dluhů z doby kalady, které dosud nebylo všude provedeno, ačkoli vláda v této věci užila přísných metod,[59]) Skuhrovský pokládal za vhodné užíti staré metody přímého jednání s věřiteli podle směrnic, vytčených císařskými rozkazy. Ulehčení města potřebovala také tam, kde byl spor o placení věcných dodávek z doby kalady.

Zároveň s důkladným zkoumáním povahy městského zadlužení, jehož výsledkem byl posudek Skuhrovského, vláda podnikla i další kroky, směřující k uskutečnění sněmovního usnesení z r. 1650. Začátkem, pokud šlo o městské dluhy, měly býti podle císařova reskriptu z 12. ledna 1651 porady místodržících s českou komorou a královským podkomořím; na konference o komorních dluzích neměl již býti tento nejvyšší představitel

[58]) K ilustraci, jak byly rozšířeny tyto spekulační obchody, srov. Rezek, Leopold I. díl I., str. 172 o tom, jak i president dvorské komory Sinzendorf ze spekulačních účelů skupoval za malý peníz císařské dluhy.

[59]) Viz výše str. 312.

královských měst zván, ačkoliv města v nich měla také značné pohledávky. Jiné komise (o farách a kolaturách, o vojenských nedoplatcích), které týž sněm r. 1650 ustavil, vyžadovaly ovšem zvýšené činnosti členů místodržitelské rady, a česká komora byla plně zaměstnána jednáním o komorních dluzích. Není divu, že při tak četných a různých úkolech postupovaly přípravy jen zdlouhavým tempem, zvláště když si místodržící vyložili společné porady s komorou, které měl na mysli císařský reskript z 12. ledna, tak, že si vyžádali 24. ledna písemný rozklad české komory o návrzích Skuhrovského. Při tomto ztrnulém úředním postupu, jímž si místodržitelství vyhrazovalo poslední a rozhodující slovo v informování dvorských úřadů, bylo ovšem těžko zajistiti patřičný vliv hospodářským potřebám měst, zdůrazňovaným komorou a oběma podkomořími proti politickým hlediskům místodržících. Přece však bylo značným úspěchem městského stavu, že za základ, z něhož mělo vyjíti řešení, byly již vzaty návrhy Skuhrovského. Stalo se tak patrně proto, že doklady o vojenských výdajích měst, ukazující, že města vyplnila svou poplatní povinnost skoro do výšky komorních dluhů, volaly již věcnou vahou po tom, aby ve zbývající menší části válečných břemen byla jim poskytnuta pomoc. Vzpomeneme-li si, že komorní dluhy, dosahující také asi výšky 10 mil. zl., byly úplně chráněny přířočím, kdežto městské platy na vojsko byly již dávno vyplaceny bez ohledu na platební schopnosti měst a jejich obyvatelů, vidíme, že i ohledy na sociální spravedlnost mluvily pro to, aby se dostalo aspoň malou náhradou městům výpomoci na jiné straně. Ucelený a propracovaný sanační program Skuhrovského ukazoval dobře cestu, jíž vláda mohla nastoupiti.

Posudek české komory, která probrala problém nejen po hospodářské stránce, ale (pomocí své účtárny) též po stránce formálně finanční a účetní, tlumočený v listu z 3. března 1651, obíral se jednak zjištěním povšechného hospodářského stavu měst a jejich dluhů zvláště, jednak upozornil na technický směr nastávajícího jednání.[10] Za východisko pro poznání platební schopnosti měst komora přijala návrh Skuhrovského o soupisu městského jmění a závazků, a ten měl ukázati, pokud bude možné vyhověti nárokům věřitelů. Otázky, jak postupovati při revisi věřitelských nároků, pro kterou byly již císařské direktivy, komora se dotkla jenom zběžně; ani letmý návrh, aby bylo zjištěno, jak města použila vypůjčených peněz, nebyl blíže rozvinut. Zato technické otázce, jak určiti současné majitele a výši pohledávek, komora věnovala zvláštní pozornost. Města sama měla provésti soupis majitelů svých dlužních úpisů, vytknouti v něm dobu vzniku dluhu, účel půjčky, případně, zda byl dluh po-

[10]) V podstatě se posudek komory opírá o vyjádření účtárny; z ohledu na proveditelnost a účinnost komora však přešla vhodné upozornění účtárny, že sněmovní usnesení o přířočí nevylučuje možnost, aby každé město jednalo samostatně se svými věřiteli. Události příštích let ukázaly, že nedůvěra komorní rady k této metodě dlužního vyrovnání byla u četných měst plně odůvodněna. (St. m. L. 34, r. 1651.)

jištěn na statcích, dále výšku zaplacených úroků. Místodržitelství pak mělo podle těchto seznamů říditi další práce.

Protipohledávky měst za královskou komorou, kterým sněm r. 1636 věnoval velikou pozornost, česká komora stavěla na roveň ostatním pohledávkám, které byly v rukou soukromých věřitelů. Tito měli býti patenty upozorněni, aby přihlásili pod trestem promlčení své pohledávky za komorou. Pro další jejich likvidaci bylo možno užíti výsledků komisařů, určených sněmem z r. 1636. Komora tedy nepokládala ani za vhodné ani za uskutečnitelné řešiti v souvislosti s městskými dluhy zároveň i otázku městských pohledávek za králem a podle jejího názoru byly oba problémy řešeny isolovaně. Zpracování městských výkazů o obecních dluzích, pro které česká komora navrhovala společné porady traktační komise, komorních zástupců a podkomořích vedle odborných pomocníků z komorní účtárny, mělo dáti podklad k rozhodnutí místodržících. Po dvou měsících, kterážto doba podle úsudku komorního představenstva stačila, aby města sestavila výkazy, mohly tedy již začíti rozhodující porady ústředních pražských úřadů.[61]) Místodržitelství se shodovalo ve všem s návrhy české komory až na to, že dvouměsíční lhůtu k přihlášení městských dluhů pokládalo za příliš krátkou; doporučilo proto 22. března lhůtu půlletní. Publikace nařízení o soupisu městských dluhů měla se provésti buď prostřednictvím podkomořích nebo všeobecnými patenty; vyhlášky o soupisu komorních dluhů měly býti publikovány jen patenty.

Císařský reskript z 10. června 1651 schválil návrhy místodržitelství a nařídil, aby se podkomoří, hofrychtéři a jeden nebo dva úředníci komorní účtárny účastnili porad komise. Ta měla postupovati podle měst a po skončení jednání podávati souhrnnou zprávu místodržícím; v pochybných případech měla se obraceti o radu na místodržitelství. V rukou tohoto úřadu bylo soustředěno též všechno další rozhodování o návrzích císaři, vyjádření české komory místodržící si mohli vyžadovati zcela podle svého uznání. V jejich rukou bylo také řízení správní práce komise, a zejména řízení styku s městy a věřiteli, a jim ponecháno konečně také rozhodnutí o uskutečnění návrhů Skuhrovského. Vyhlídky v tomto směru nebyly valné, neboť nutnost skončiti práce komise do šesti měsíců, kterou císař zvláště zdůraznil, ukazovala, že dvorské úřady kladou větší váhu na rychlou likvidaci městských dluhů než na všestranné vyšetření hospodářského stavu měst a otázek s nimi souvisících, které Skuhrovský učinil základem svého sanačního programu. Ba naopak, rozkaz, aby města i po dobu komise, kdy byly všecky exekuce pro dluhy zastaveny, podle nejvyšší možnosti hradila platy na duchovní úroky, kostelní dluhy, fundační peníze a chudým stranám,[62]) ukládal městům veliké břemeno, aniž by

[61]) St. m. S 260/5.

[62]) Velmi široké označení těchto platů: »geistliche zinsen, kirchenschulden, armselige parteien, fundationsgelder« nevylučovalo spekulační možnosti. Někteří věřitelé se skutečně pokoušeli převodem svých pohledávek na tyto pri-

císař aspoň naznačil, že také otázka nadačních a jiných statku bude podle návrhů Skuhrovského řešena. A také výzva místodržících, aby co nejdříve podali návrh patentu, o kterém česká komora mluvila, nasvědčovala, že k dosažení tohoto cíle má býti využito dosavadních prací pražských úřadů jen v tom rozsahu, jak byly dvorem schváleny.

Spolupráci obou podkomoří vyžádalo si místodržitelství již 12. července, chtějíc, aby zprávy, které si téhož dne od měst vyžádalo,[63]) byly co nejdříve podány. Městské výkazy, které se sešly do konce r. 1651 v místodržitelské kanceláři, nevyhovovaly však namnoze požadované osnově. Mnohá města, jejichž spisovny byly za vojenského obsazení zničeny,[64]) nemohla doložiti svých údajů tak podrobně, jak místodržitelství požadovalo.

Zatím co trvaly přípravné práce k traktační komisi, nastupovaly věřitelské strany přes vyhlášené příročí dále na placení pohledávek. Sněmovní usnesení učinilo sice již první a rozhodný krok k ochraně měst, avšak při rostoucí netrpělivosti věřitelů nezbývalo zakrátko, než zajistiti městům i účinným opatřením v soudní správě faktickou ochranu, dokud komise nezahájí činnosti. Situace byla vpravdě groteskní. Ačkoliv sněmovní usnesení z předešlého roku výslovně stanovilo, že všechny exekuce na chudá města mají býti zastaveny, věřitelé bez ohledu na to postupovali dále, nebo hrozili postupovati soudní cestou. Prosby měst Rakovníka, Mostu, Ml. Boleslavě, Nymburka, Kouřimě, Litoměřic a zejména společné podání královských měst (presentováno 13. dubna 1651), v němž bylo přímo vytčeno, že zejména úředníci soudu komorního a nejvyššího purkrabství působí tak veliké potíže, neohlížejíce se na nedávný zákon, vyvolaly konečně císařský rozkaz z 15. dubna 1651. Jím bylo místodržícím uloženo, aby zjednali průchod právu a všecky exekuce na města zastavili. V tom tedy nebyl již činěn rozdíl mezi městy chudými a zámožnými, vládním nařízením všechna města byla postavena pod ochranu zvláštního příročí. Bylo toho třeba, zvláště proto, že dlouhé porady a rozpaky pražských úřadů znemožňovaly traktační komisi zahájiti práci. Česká komora i místodržitelství byly plně zaměstnány jednáním o úpravě prací komise pro komorní dluhy, které bylo v popředí zájmu dvorských kruhů. Teprve po připomínce české komory z 10. října 1651 k sněmovnímu jednání, která znovu poukazovala na nutnost uspíšiti i jednání o městské dluhy, dostala se tato otázka znovu na pořad.

vilegované strany získati zaplacení, jehož jinak za trvajícího příročí nemohli dosáhnouti.

[63]) Byla to města: Plzeň, Čes. Budějovice, Kutná Hora, Čes. Brod, Kadaň, Hradec Králové, Dvůr Králové, Nový Bydžov, Louny, Žatec, Něm. Brod, Čáslav, Vys. Mýto, Mělník, Domažlice, Ústí n. Labem, Jaroměř, Tábor, Písek, Kouřim, Beroun, Sušice, Nymburk, Trutnov, Kolín, Litoměřice, Stříbro, Rakovník, Rokycany, Ml. Boleslav, Pelhřimov, Most, Chrudim, Polička a Klatovy. (St. m S 266/5.)

[64]) Z věnných měst zvláště Chrudim a Jaroměř. (Zpráva podkomořího Kustoše z 28. listopadu 1653 — viz o ní str. 339 a násl.)

Místodržitelství v té době mělo již připraven plán likvidačních prací. Na spolupráci s komorou, tím méně pak s podkomořím, již nepomýšlelo, nýbrž mělo v úmyslu přidělovati podání měst případ od případu traktační komisi a přímými instrukcemi říditi její jednání. Postup řízení bylo však nutno znovu upraviti podle sněmovního usnesení ze 13. března 1652, které sice rozšířilo dobrodiní zvláštního příročí na všechna královská města, avšak povolivši krátkou lhůtu půlroční, uložilo traktační komisi úkol, jehož nemohla za daných poměrů vyplniti.

Sněmovní usnesení z r. 1650 dalo ustavením traktační komise vývoji dlužního problému nový směr; třebaže se tato komise dlouho nemohla odhodlati k zahájení prací, přece její existence udržovala sněmovní zájem v pevných mezích. Další zákonodárná usnesení akceptovala existenci traktační komise a podmínky její činnosti, snažíce se prodlužováním její působnosti o krátké lhůty vykonávati jistý morální nátlak na urychlení jejích prací.[65]) Pokusy o ochranu některých zvláštních věřitelských nároků vedle privilegovaných nemohly podstaty věci změniti. Pražská města, chráněná zvláštním příročím, znamenala až do r. 1652 mezi ostatními městy samostatnou skupinu.[66]) Hlavním problémem však zůstávalo stále všeobecné příročí, podmíněné hlavně velikými dluhy královské komory. Hospodářská tíha tohoto břemena, složitost jeho povahy a také jeho částečná právní souvislost s městskými dluhy a jejich posuzováním silně brzdila řešení; traktační komise nemohla při svém nedostatečném vypravení a při ruznosti hledisek jednotlivých členů najíti uspokojivé východisko, které by odpovídalo povšechným hospodářským potřebám. Sněmy také uznávaly veliký rozdíl v povaze městských a komorních dluhů. Byla-li u oněch dotyčná komise pověřena vyříditi je v době velmi krátké, byly u těchto učiněny zatím jen kroky, aby byla zjištěna jejich výška. Městům však byla přece zjednána úleva; potíže, které některým z nich působilo nepřerušené placení privilegovaných dluhů a jejich úroků, které celkem činily jen menší díl městských závazků, ukazovaly, jakému nebezpečí by byla města vystavena, kdyby jejich dluhy nepodléhaly příročí. Přihlášky věřitelů, které se sešly po vyhlášení sněmovního usnesení r. 1652, netýkaly se sice ještě všech městských závazků, ale přece ukazovaly komisi, že potíže, s nimiž bude musiti zápasiti, budou veliké při naprosto rozrušené struktuře hospodářského života, zvláště po stránce úvěrové.[67])

---

[65]) Sněm, uzavřený 14. února 1653, prodloužil působnost komise opět o šest měsíců, ponechávaje již jenom u sporných pohledávek průchod soudním krokům věřitelů až po exekuci, avšak toto právní rozsuzování již neohrožovalo hospodářství měst.

[66]) Jejich příročí prodloužil sněm, uzavřený 13. března 1652, o celý rok. Sněm, skončený 14. února 1653, kladl je již na roveň ostatním svobodným městům.

[67]) Č e l a k o v s k ý, uv. čl. v ČČM 1877, str. 569. Tytéž důsledky války vyplývají i z K a l i s t o v a líčení vlivu války na velkostatkářské vrstvy (Mládí

Zmíněné rozšíření platnosti zvláštního příročí na všecka královská města a nedostatek pevných směrnic pro posuzování městských dluhů přivodily nutnost dalšího vyšetřování se strany místodržících. Zdálo se, že Skuhrovského dobré zdání, silně akcentující potřeby měst, nebude možno dobře uvésti v soulad s duchem sněmovních usnesení a hlavně ovšem s nároky věřitelů. Avšak na druhé straně Skuhrovský podal jediný celkový plán, který ukazoval odůvodněné metody, jimiž bylo možné problém řešiti. Také trojí, rychle za sebou následující osobní změna ve vedení podkomořského úřadu vyžadovala, aby nový representant městského stavu zaujal k problému stanovisko. To byly patrně hlavní momenty, které vedly místodržící k jisté revisi návrhů Skuhrovského a hlavně ke snaze sestaviti pro komisi instrukci, která by jí dala směrnice pro posuzování všech dluhů královských měst a problémů s nimi souvisících. Pokus místodržitelství dostati přímo od české komory návrh instrukce skončil nezdarem, a to proto, že komora pokládala ze zásadních důvodů nutným vyžádati si ve věci nejprve posudek obou podkomořích a z praktických ohledů nemohla činiti návrhy, když nebyla patřičně informována o všech okolnostech otázky městských dluhů. Výtky místodržících z 9. října 1653, že zdržuje přípravné práce, česká komora jen užila znovu k pokusu uplatniti své staré stanovisko a zkušenosti své i obou podkomořích, jak při chystaném jednání o instrukci traktační komise, tak i pomocí účetních úředníků ze své účtárny při technických pracích s projednáváním dluhů. Po věcné stránce vyplývalo z její omluvy, kterou 17. října t. r. shrnula v nepříjemný závěr, že není »povědoma případností«, na které dlužno dbáti při nastávající úpravě dlužního jednání, že změněným zákonným ustanovením nevěnovala patřičné pozornosti.[68]) Za těchto okolností, které ukázaly malou péči ústředního finančního úřadu v Čechách, nezbývalo místodržícím, než přijmouti komorní návrh, aby bylo vyžádáno dobré zdání nových representantů královských a věnných měst. Oba podkomoří zaslali připomínky velmi brzy. Podkomoří věnných měst, Jindřich Kustoš ze Zubřího, dostav výzvu místodržících z 24. října teprve 5. listopadu 1653, podal obšírný výklad již 28. t. m.[69]) Založil jej po formální stránce na posuzování osmnácti bodů, do kterých Skuhrovský shrnul posudek o dlužní otázce. Mohl také již poukázati na to, že některé návrhy a upozornění Skuhrovského byly již, pokud šlo o věnná města, uskutečněny v podaných výkazech z r. 1651.

Co se týče věcné stránky posudku, Kustoš neměl stanoviska tak důkladného a široce podloženého jako Skuhrovský a nepostavil se také tak důrazně na obranu městských zájmů. Tam, kde Skuhrovský vytkl jasně problém s hlediska dluhujících měst, Kustoš zůstal reservovaně v pozadí.

Humprechta Jana Černína z Chudenic, str. 155). U měst uvidíme ovšem ještě řadu speciálních rysu.

[68]) St. m. S 260/5.

[69]) St. m. S 260/5.

přenechávaje rozhodnutí buď traktační komisi nebo přímo císaři.[70]) Připojíme-li, že také podrobný rozklad Skuhrovského o zjištění platební schopnosti měst Kustoš odbyl čtyřmi řádky, přenechávaje i v tom traktační komisi, aby sama vyvodila důsledky, pochopíme, že v nejdůležitější otázce, jak upraviti splácení dluhů, mnoho nového nepřinesl. Věnoval rozsáhlý výklad výhodám, které by vzešly královské komoře, zemským daním i městským sousedům ze zastoupení měst komorou v jejich pohledávkách a zárukách za předešlými panovníky, poukazuje na ubohý stav měst Bydžova a Král. Hradce, a konkrétně naznačoval, jaký obchodní význam mají města pro zpeněžení produktů svého zemědělského okolí. Obojí toto upozornění bylo velmi vhodné a také obavy Kustošovy, že při zvýšení věřitelských nároků na města může dojíti k jejich vylidňování, nebudou-li měšťané chráněni před stálými exekucemi věřitelů, byly zanedlouho událostmi z valné části potvrzovány, avšak v konkrétních návrzích, jak rozřešiti složitý dlužní problém, Kustoš nenašel jednotné a zdůvodněné směrnice, jakou má plán Skuhrovského. Schvaloval-li Kustoš v řadě otázek urbanistické hledisko Skuhrovského,[71]) postavil se, jak již řečeno, v řadě jiných na neutrální stanovisko, ba v otázce honorování dluhů, uzavřených městy v době mezi Bílou horou a udělením pardonu, a těch, které od původních věřitelů získali noví za malé částky, zastával proti městům nároky věřitelů. Dobrá víra půjčujících věřitelů, jakož i veřejný účel, který byl těmito půjčkami plněn (platy na vojsko, berně a pod.) na jedné a závaznost dlužních smluv na druhé straně převažovaly u Kustoše při rozhodování první otázky, a zdůraznění, že se mohlo postoupení pohledávek původními věřiteli státi »třebas z lásky a zdarma«, ukazovalo, že podkomoří věnných měst nedovedl patřičně využíti na prospěch měst ani pohotového upozornění Skuhrovského, že těchto převodů může býti zneužito k účelům spekulačním, neoprávněným. Bylo to tím divnější, že Kustoš upozornil — s jiné stránky se dotkl téhož problému také Věžník[72]) — na jiné nebezpečenství, které také vyplývalo z neupravené otázky, jak posuzovati a spláceti městské dluhy. Mocnější a bohatší věřitelé, »kteří při expedicích přístup a povědomost mají«, mohli snadno uváža-

[70]) Ve věci dluhů, vzešlých z půjček na dlouhé minci — ač dřívější císařské rozkazy dávaly zřejmě za pravdu přesnému výkladu Skuhrovského — o restech berničních i nápojové dani, o soldatských dluzích, o statcích městských nadací a ústavů.

[71]) Výkazy věnných měst byly již sestaveny podle návrhů Skuhrovského o soupisu městských důchodů a dluhů, k třetímu a čtvrtému bodu posudku Skuhrovského, jednajícímu o zajištění městských potřeb, Kustoš našel jen připomínku, že bude dlužno, aby komise o té věci jednala s městskými delegáty; také připomínky o pochybných dluzích a o důsledcích povstání a konfiskací na nároky věřitelů i na povinnosti dlužníků pokládal za dobré. Podrobněji Kustoš vysvětlil, proč dlužno opatrně postupovati při posuzování dluhů, vzešlých z dodávek naturálií městům v době dlouhé mince, a osvětlil na příkladech věnných měst, že berničné dluhy byly leckde zaviněny přehmaty ústřední berní správy.

[72]) Viz str. 342.

ním v městské statky ohroziti rovnoměrné uspokojení věřitelů, zvláště z vrstev chudších. Věřitelům příznivější posudek Kustošův vyplýval snad z příznivější celkové situace věnných měst, jak o tom svědčila zvláště ta věc, že některá z nich již počala pod dozorem podkomořího jednati s věřiteli o narovnání a že podkomoří dbal, aby tyto dohody byly dodržovány. Také platy na privilegované pohledávky Kustošovi se podařilo ve svěřených městech zajistiti, třebaže někde jen pomocí zvláštních sbírek, když důchody městských statků ani na to nestačily. Tyto okamžité úspěchy, kterých, jak je zřejmé, bylo dosaženo za cenu mimořádného napětí vyčerpaných městských obcí, nemohly sice ani naznačovati, že podobně bude možno postupovati i jinde, avšak přispěly patrně k posílení věřitelům příznivého stanoviska místodržitelství.

Nedlouho po Kustošově posudku místodržitelství dostalo též vyjádření nového podkomořího královských měst, Bedřicha Leopolda z Věžník. Ani ten neprobral dlužního problému v tak široké souvislosti s celkovým hospodářským stavem měst jako Skuhrovský, ačkoliv upozornoval na to, že válečné potíže, kterými města ztrácela daleko více než věřitelé, byly hlavním zdrojem jejich zadlužení; odnětí statků nebo jich nucené odprodeje a ještě zadlužení dolehlo zajisté na města absolutní výškou i relativním břemenem mnohem tíživěji než na věřitele neplacení úroků. Z tohoto srovnání Věžník však nevyvodil tak dalekosáhlých důsledků, jaké Skuhrovský našel, ba naopak pokládal za vhodné i takové způsoby likvidace, které by města ještě více ochudily. V táborském příkladě, z něhož Skuhrovský akceptoval toliko zásadu soupisu jmění a dluhů jednotlivých měst a navrácení fundačních statků, Věžník našel dokonce vzor uspokojení věřitelů, který pokládal za zcela vyhovující. Postoupení městských statků věřitelům, tak aby si tito sami spláceli pohledávky z jejich výnosu, bylo sice pohodlnější než řízení splátkové služby městským představenstvem, avšak skrývalo veliké nebezpečenství, že výnos bude různými manipulacemi věřitelské správy (vysoká režie, nízké ocenění výnosu statků a pod.) uměle udržován na nízké úrovni, takže městům by z toho vznikla veliká finanční újma. Hlavní nebezpečenství tkvělo právě ve správě těchto statků, a toho nemohl odstraniti nestranný odhad, který podle Věžníkova názoru mohla provésti traktační komise s podkomořím a hofrychtéřem. Statické zjištění ceny statků nemohlo zajistiti, aby i při změnách cenové hladiny[73]) byl výnos statků nestranně hodnocen. Věžník však navrhl i druhý způsob splácení dluhů ve formě městům nepříznivé. Shodoval se sice se Skuhrovským v tom, že doporučoval, aby městské příjmy spravovali zvláštní správci z řad měšťanstva, podřízení dozoru podkomořího a české komory, avšak nevyzdvihl vůbec nutnosti, aby do této zvláštní pokladny plynula jen ta část městských důchodů,

[73]) Právě neúroda r. 1653 a snaha sněmu r. 1656 zvednouti obilní cenovou hladinu dodávala této souvislosti akutní názornosti (srov. Rezek, Dějiny I., str. 447, 466).

která zůstane po krytí nutných městských potřeb.[74]) Vyúčtování, které tito správcové měli skládati magistrátu, nemohlo v podstatě již nic měniti na naznačeném celkovém způsobu hospodářství s městskými důchody. Také myšlenku stanoviti povšechný hospodářský stav měst Věžník převzal sice od Skuhrovského, avšak učinil z těchto výkazů toliko pomocný materiál pro potřebu místodržících, nevyužil jich jako Skuhrovský k zajištění finanční základny pro plnění veřejných úkolů městských obcí.

Ochrana, kterou Věžník chtěl za těchto okolností zajistit městům proti spekulačním převodům cizích pohledávek na privilegované věřitele, a to tím, že doporučoval, aby konečné placení věřitelům konal president komory a příslušný podkomoří, vyplývala z přílišné nedůvěry a obav a dávala neodůvodněné špatné svědectví znalostem a přesnosti městských správ.

V otázce, jak posuzovati dlužní závazky měst, i Věžník se přidržel směrnic, vytčených dřívějšími císařskými rozkazy a sněmovními artikuly.[75]) Vhodně při tom zdůraznil, že komise, jíž bylo v l. 1628—1629 svěřeno projednati městské dluhy, dala již jisté předpoklady pro poskytování úlev městům. Jeho doporučení, aby bylo stanoveno vyrovnání pomocí slevy všech zadržených úroků a 20% s jistin, podpíralo se hospodářsky o všeobecně známý fakt, že právě po zmíněném roce 1629 byla většina měst přivedena do zkázy. Jediné tímto důvodem Věžník mohl také posíliti nevhodný další návrh, aby i ti věřitelé, kteří již r. 1628—1629 poskytli městům slevy, byli povinni zříci se všech úroků a aby i slevami s jistin vyšli městům vstříc. Nebezpečenství, že nedůvěra věřitelů všeobecně vzroste, budou-li takto porušeny staré dohody o vyrovnání, a že tím budou ohroženy již samé začátky nové městské pomocné akce, ztěží mohlo býti vyváženo hmotnými úlevami dlužníků. Obšírně Věžník vyložil, podobně jako Kustoš, důvody, které mluvily pro udělení příroči městům, dokud by traktační komise nedokončila svých prací. Za dané hospodářské situace dlužníků působilo by soudní vymáhání pohledávek městům jenom nové výdaje na právní zastoupení a favorisovalo by tak majetné věřitele, kdežto zaplacení nemajetným, kteří mnohem více záviseli na svých půjčkách městům, bylo by odsunuto na nedohlednou dobu. Právě dřívější vládní pokyny, kladoucí důraz na to, aby zvláště platy na peníze, patřící ad pias causas a chudým věřitelům, byly plněny beze srážek, ukazovaly

---

[74]) Ty Věžník určoval velmi úzce; pokládal za nutné krýti toliko provoz statků (»mimo náležitej a potřebnej náklad do dvorův, na čeleď, železi jinší hospodářské věci a řemeslníky, polní i jinší dělníky«). O hrazení věcných i osobních vydání městského svazku není zmínky.

[75]) O dluzích měst, postižených konfiskacemi (císařské rozhodnutí z 2. listopadu 1638 — viz str. 318), dále všeobecné směrnice císařské resoluce ze 17. prosince 1647 a 24. července 1650, o dluzích z vojenských nedoplatků (sněmovní usnesení z r. 1652); také připomínka o posuzování dluhů, uzavřených po odevzdání konfiskovaných statků městům, avšak bez císařského svolení, odvolávala se na dřívější císařské direktivy.

i Věžníkovi, že i napříště bude nutno uchovati zvláštní ochranu pro sociálně slabší věřitele. I v tom však bylo třeba zabrániti spekulačnímu dobývání soukromých pohledávek pomocí převodu na zmíněné privilegované skupiny věřitelů. Technické potíže, které vyplývaly z převodu pohledávek do druhých i třetích rukou po původních věřitelích, a veliká roztroušenost současných věřitelů, vzniklá z válečných událostí, ukazovaly Věžníkovi, že bude třeba ponechati patřičně dlouhou lhůtu pro podávání přihlášek u traktační komise. V otázce postupu prací komise Věžník konečně doporučoval, aby vždycky bylo dokončeno jednání s jednotlivými městy; zastupovati je měli dva konšelé.[76])

Zdůraznily-li tedy Kustošův i Věžníkův posudek význam všeobecně známých hospodářských momentu, které svědčily ve prospěch měst, a upozornily-li na některé technické podrobnosti, nedosáhly přece v celkovém pojetí plánovitosti návrhů Skuhrovského. Z tohoto konstruktivního nedostatku plyne také, že oba tyto dodatečné posudky byly při praktickém zhodnocení vyššími úřady pokládány jen za doplňky prvotního projektu Skuhrovského; samostatná hodnota jim nebyla přiznávána.

Řešení záležitosti městských dluhů bylo koncem r. 1653 již svrchovaně akutní, neboť stížnosti měst, které v té době docházely ke dvoru, ukazovaly, že, nepřijde-li co nejdříve pomoc, budou zámožnější vrstvy opouštěti postižená města, která při úpadku statků naprosto nemohla hraditi úrokování, neřku li i úmor dluhů. Zkušenosti berní praxe z prvních mírových let po dlouhé válce ukazovaly pak, že zchudlí měšťané nejsou s to, aby dostáli berním povinnostem, a že tedy odtud dokonce nemůže městským financím přijíti pomoc při placení městských dluhu. Uvážíme-li dále, že traktační komise zklamala zatím naděje, které byly do ní skládány, a že věřitelé nacházeli v převodu pohledávek na duchovní nebo chudobné osoby prostředek, kterým obcházeli příroči a získávali u soudů přísudky na městské rady — ani směrnic císařského nařízení z 2. listopadu r. 1638 nebylo při tom leckdy dbáno — vidíme, že císařský reskript z 15. ledna 1654, ukládající místodržícím, aby důkladně uvážili všechen souhrn otázek, týkajících se závazků a platebních schopností měst, přišel v nejvyšší čas.

Naléhal na to také jakýsi akční výbor, který se ve jménu věřitelů královských, věnných a horních měst obrátil začátkem února 1654 na císaře. Jeho podání, operující stížnostmi všeobecného rázu, snažilo se vyvrátiti nářky měst na úpadek hospodářství poukazem na městské statky a příjmy z jiných zdrojů (jarmareční a tržní poplatky, clo), a zašlo tak daleko, že paušálně obvinilo městské rady, že špatně hospodaří a obohacují se na úkor obcí. Prozatím nepokládaly ani dvorské ani pražské úřady, které o tomto udání na úřední příkaz jednaly, tyto výtky za oprávněné a tak vážné, jak byly předkládány, avšak vývoj dlužní otázky v nejbližších letech učinil je přístupnějšími útokům proti městskému hospodář-

[76]) St. m. S 260/5.

ství, zvláště když se některé městské rady nestaraly dosti pečlivě o včasné a přesné vyúčtování svěřených příjmů.[77]) I když nutno přiznati, že podstatná část uvedených výtek věřitelů byla přednesena spíše jako bojovný argument než jako vážná obžaloba, přece další, i když nedosti jasná nabídka, že mnozí z věřitelů jsou ochotni sleviti se svých pohledávek, zaručí-li dlužící města řádné splácení nově upravených dluhů, ukazovala, že i na straně věřitelů je již svrchované napětí a že nutno tento stav nějak upraviti. Hromadná stížnost věřitelů ukázala důrazně také na další překážky a brzdění hospodářského života vlivem nevyjasněné otázky městských dluhů. Platební neschopnost měst vůči věřitelům přenášela se také na další články všeobecných obchodních styků a svým finančním i psychologickým vlivem udržovala nedůvěru a nejistotu ve všech hospodářsky činných vrstvách obyvatelstva.

Všechny tyto podněty a důvody dotkly se souhrnně otázek, které byly státní správě již delší dobu známy a nevyvolaly tedy zvláštních opatření, zvláště když již byly podniknuty jisté kroky na pomoc městům. Přece však všeobecné podněty memoranda věřitelů i úředních referátů, vrcholící shodně v názoru, že je třeba zesíliti dozor na městské hospodářství, nezanikly docela. Při řešení hospodářských potíží městských obcí, které se hlásily po sanačních opatřeních v otázce městských dluhů od sedmdesátých let 17. století zvýšenou měrou, zvláště na poli státních daní, státní úřady sáhly především k opatřením, která byla právě při projednávání městských dluhů úřady i městskými věřiteli doporučována. Zesílený dozor nad hospodářstvím městských rad, který vyplýval ze zásadního názoru vládních kruhů, že města hospodaří špatně a leckdy přímo nepoctivě,[78]) měl blízké kořeny již v událostech, plynoucích z jednání o městské dluhy.

U místodržitelství byla již začátkem ledna 1654 po prostudování posudku Kustošova a Věžníkova zjednána jednota v názorech v tom smyslu, že traktační komise měla na základě vyšetřené platební schopnosti měst řešiti otázku městských dluhů. Dřívější metody individuálního jednání v místě dlužníků byly tenkrát z technických ohledů na rozptýlenost věřitelů po Čechách i cizině a pro dosažení úspor nahrazeny soustředěním veškerých akcí v Praze, a pro neúspěch soupisové akce z r. 1651 výhradně prostřednictvím městských správ mělo býti rozšířeno i zjišťování dluhů tak, že by údaje dlužících měst byly kontrolovány ještě přihláškami věřitelů, podanými přímo u místodržitelství. Již dne 24. ledna 1654 byl císaři předložen návrh instrukce pro komisi i patentu, kterým by byla zahájena soupisová akce městských dluhů,[79]) avšak dvorské úřady vyčkávaly usnesení sněmu, a teprve když jím instrukce byla schválena a prodloužením příročí pro města i všechny jiné dlužníky zjednána opět lhůta

[77]) Srov. i Celakovský, uv. čl. v ČČM 1877, str. 579.

[78]) Nepokrytý výraz toho najdeme již v císařském reskriptu z 1. října 1662; (viz o něm str. 378.)

[79]) St. m. S 260/5.

pro rozvinutí prací, přikročily k provádění příprav pro dluhovou komisi. Bylo toho již svrchovaně třeba, neboť dlouhé průtahy a stálé odkládání, působící již silnou nervositu v zemi, odrážely se i v náladě stavů, shromážděných na sněmu. Sněm zcela právem viděl hlavní příčinu průtahů ve složení komise, jehož vady jsme vytkli již výše. Nepokrytý poukaz na neúčast některých členů komise na přikázaných pracích a jeho špatné následky vedl nejen k zdůraznění, že je nutné nepřetržitě pracovati na dlužním problému, ale ukazoval také cestu k účinné nápravě. Dosavadní traktační komise, požívající naprosté vnitřní autonomie, byla podřízena hlavní sněmovní komisi, které přímo uloženo, aby v dorozumění s místodržitelstvím obsadila dlužní komisi tak, aby tato mohla nepřetržitou a odbornou prací co nejrychleji uvésti v život jednání o dluhy. Za tím účelem sněm se vyslovil také rozhodně pro účast podkomořího na komisi. Ochrana majitelů pohledávek, o nichž bylo uzavřeno nové ujednání byla na druhé straně vyvážena povolením úlev městům, která byla nucena nastoupiti soudní cestu se svými dluhy.

Nejdůležitější byl nový pokus sněmu, najíti část úhrady městských dluhů v přibrání bohatých měšťanů k úmorové službě obecních dluhů. I kdyby bylo odůvodnění tohoto dalekosáhlého usnesení — v mnohých městech prý několik zámožných měšťanů dovedlo okupovati obsazením radních míst městské užitky — věcně podloženo, přece bylo jeho provedení spojeno s velikými technickými i hospodářskými obtížemi a mohlo přivoditi odklon zámožných vrstev od účasti na městské správě, a tím leckde situaci ještě zhoršiti. Při důrazu, který sněm položil na tuto pomoc, bylo také nebezpečenství, že komise bude hospodářský stav obce, který měl býti východiskem úpravy, vyšetřovati již pod zorným úhlem pomoci zámožných vrstev. Úsilí, s kterým sněm hledal na jedné straně právní prostředky, jak pomoci věřitelům, aby byla obnovena důvěra kapitálově silných vrstev, příkře kontrastuje s jeho hospodářskými opatřeními tohoto druhu, jimiž mohl přivoditi na řadu let umělé snižování pohotových peněžních prostředků. Nedostatek plánovité akce ve věci všeobecného zadlužení v zemi, jevící se zvláště ve snaze řešiti isolovaně jednotlivé skupiny dlužníku, bezradnost a finanční nemohoucnost vedoucích státních úřadů, určujících svými proposicemi směr i obsah sněmovních jednání, mimo to nejistota a tápání výkonných a vyšetřujících orgánů působily tak nedůslednost nových zákonných opatření. Za těchto okolností se stalo, že u dvora byly konány nové porady o způsobu nastávajícího jednání s věřiteli městských obcí, a tak teprve patent místodržících z 22. října 1654, vydaný po císařské aprobaci z 1. t. m., zahájil soupisovou akci, jakožto úvod k vlastnímu rozboru dlužního problému. Tříměsíční termín byl stanoven pro přihlášky všech pohledávek za královskými městy, jediné věřitelům, kteří by v té době byli mimo zemi, se povolovaly další tři měsíce.[80])

[80]) St. m. S 260 5.

Před ustavením komise bylo však nutno ještě rozhodnouti otázku, zda podkomoří mají býti jejími plnoprávnými členy; v ní se místodržitelství 30. října 1654 znovu postavilo proti výše zmíněným požadavkům sněmu, komory i podkomořích. Vysloveně městský ráz a účel funkcí posledně zmíněných úředníků byl hlavním momentem, který padal i v poradách české dvorské kanceláře na váhu a který určil císařovo rozhodnutí z 25. listopadu 1654: podkomoří a hofrychtéři měli býti přítomni »po straně« měst tak, aby »jednali a zastávali« jejich potřeby.

Instrukce, vydaná místodržícími traktační komisi 5. prosince 1654,[81]) shrnula všechny dosavadní císařské výnosy o městských dluzích a zařadila je do nových hospodářských a finančních opatření, jak vyplynula z naznačených prací pražských úřadů. Po organisační stránce traktační komise znamená vrchol dosavadních snah, řešících otázku městských dluhů. S komisemi dvacátých let ji spojuje speciální charakter jejího úkolu, z krajských komisí r. 1644 vzala zásadu administrativního projednávání otázky u stálého úřadu, vybaveného patřičnou plnomocí, a to přímým stykem věřitelů s dlužníky. Podstatný rozdíl její činnosti ve srovnání s dotčenými dřívějšími komisemi záleží v tom, že soustředila projednávání jistého problému pro celou zemi a stala se tak prvni a hlavní instancí pro dlužní problém. Tím byla zajištěna jednotná linie vyřízení problému, která byla nutná, jak z politických ohledů na města jako stav, tak i pro hospodářské příčiny úpadku svobodných měst, který ukazoval mnoho shodných rysů a souvisel těsně s celkovým hospodářským stavem Čech. Těsný a trvalý styk komise v nejvyšším politickým úřadem v zemi zajišťoval pak nejen účinnost jejím krokům, ale i dodržování směru, který by odpovídal měnící se politické situaci.

Je velikým dostiučiněním pro důkladnou a všestrannou analysu Skuhrovského, že jeho zásady skoro vesměs udávaly směr, jak pro správní postup komise, tak zejména pro posuzování povšechného městského hospodářství v jeho souvislosti s dlužním břemenem.[82]) Zvláštní účely komise ovšem způsobily, že při sestavování instrukce byly podněty Skuhrovského

---

[81]) St. m. S 260/5. Komisaři jmenováni ze stavu duchovního Jan František Rasch z Aschenfeldu, probošt u sv. Víta, a Matouš Ferdinand Sobek z Bilenbergu, opat u sv. Mikuláše ve Starém městě pražském, z panského Ferdinand Arnošt z Valdštejna, nejvyšší zemský komorník, a Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat, president české komory, z rytířů Jan Vilém Gerštorf z Gerštorfu, purkrabí hradeckého kraje, Rudolf Tycho Gangsneb Tengnagel z Kampu, hejtman pražského hradu, z měšťanů pak Baltazar Werner z Jageršperku, měšťan staroměstský, a Severin Landschadl, malostranský měšťan. O veřejné činnosti Mat. Sobka, pozdějšího biskupa královéhradeckého, viz více u Rezka, Leopold I.; o Vilémovi Albr. z Kolovrat u téhož autora, Ferdinand III., str. 286 a další Plné znění instrukce podávám v příloze.

[82]) Jak je z dalšího zřejmé, nebyla to »instrukce Skuhrovského«, o které mluví Rezek, Leopold I., str. 239. Postup prací i zásady, podle kterých se řídilo jednání o dluhy, je u Rezka vesměs silně zjednodušeno, leckdy na újmu věcnosti a správnosti.

roztříděny a do celkového rámce instrukce zasazeny v jiné poněkud souvislosti, avšak to nikterak neubírá na jejich vnitřní ceně a zhodnocení, jehož se jim konečně dostalo. Posudky Věžníkův i Kustošův toliko doplnily při této konečné formulaci předpisů o vyvazení měst z dluhů základní linie plánu Skuhrovského. To vyniklo jasně zvláště v pokynech o první orientaci komise, z níž většina — kromě členů místodržitelství a komory — nebyla o složitosti a povaze problému dostatečně zpravena. Dobré zdání Skuhrovského je tu postaveno jako hlavní pomucka vedle směrodatných císařských rozkazů,[83]) posudek Věžníkův i Kustošův je jenom »v něčem ještě vysvětlily«.

Pravomoc komise se vztahovala v podstatě jen na posouzení materiálu, který byl u místodržících již shromážděn,[84]) nebo který průběhem její činnosti ještě dojde. Místodržitelství bylo nejen bezprostředním dodavatelem spisů, nýbrž také přímým představeným komise. Osobní složení komise, v níž členové místodržitelské rady udávali s předsednického místa tón, bylo pro urychlení běžných prací výhodné, a účast české komory, jakož i zástupců všech čtyř stavů, zajišťovala co nejširší základnu pro nestranné posuzování věřitelských i dlužnických zájmů. Na městských zástupcích spolu s příslušným podkomořím a hofrychtéřem, kteří byli komisí zvláště zváni, ležela hlavní tíha obhajoby městských zájmů. Pomoc odborných účetních úředníků z české komory zajišťovala pak technické zvládnutí kalkulační stránky. Oba přední úřady, místodržitelství a komora, podržely pak společné rozhodování o sporných a složitých případech, jak je zdůrazňovaly přípravné práce dřívějších let.

Vlastní úkoly komise lze shrnouti do dvou bodů: 1. zjistiti stav a povahu městských dluhů a platební schopnost městských obcí, 2. pokusiti se o úpravu spravedlivých dluhů tak, aby věřitelé nebyli příliš poškozeni a aby upadlá města byla s to, aby tyto nové dohody plnila. Pro první z naznačených bodů byla komisi jasně vytčena cesta rozhodnutími směrodatných úřadů, z nichž četná jsme již seznali výše. Základem zůstal ovšem právní stav, upravený po bělohorském vítězství nad českým povstáním, a kategorie dluhů, přizpůsobené těmto faktům,[85]) ukazovaly, jakým hlavním směrem bude komise posuzovati povahu jednotlivých položek. Jediné kategorie dluhů z doby dlouhé mince měla za základ čistě hospodářské skutečnosti. Nejjednotnější byla pátá kategorie, která již po politické ani právní stránce nedělala potíží; u té mohla práce komise postupovati již rychle, neboť podmínky dlužních úpisů byly jediným směrodatným vodítkem. Poznání současné výšky dluhů, jak na jistinách, tak

---

[83]) Z 2. listopadu 1638, 17. prosince 1647 a 24. července 1650. Viz o nich výše str. 318, 342.

[84]) Zatím to byly jenom výkazy věnných měst; z královských měst jich Věžník do té doby nedodal.

[85]) Byly to dluhy z doby: 1. před povstáním, 2. povstání, 3. od Bílé hory do pardonu městům, 4. dlouhé a vysoké mince, 5. od navrácení zkonfiskovaných statků městům.

i na úrocích, jemuž měla napomáhati data o podmínkách jednotlivých půjček,[illegible]) bylo prvním krokem k určení platební schopnosti měst, jak je Skuhrovský i česká komora navrhovali. Podle jeho návrhu komise pak měla srovnati tato městská pasiva s aktivy, ať už to byly pohledávky za císařem nebo soukromými osobami, nebo výnos městských statků a jiné městské důchody. Majetek, určený pro plnění různých náboženských, sociálních a kulturních účelů, ovšem do tohoto bilancování nespadal.

Určení sumy, kterou bude možno věnovati na splácení dluhů, vyplývalo teprve ze srovnání městských běžných příjmů s nutnými výdaji na správu města a na plnění jeho nezbytných veřejných úkolů. Podkladem pro stanovení těchto výdajů měl býti rozpočet jednotlivých měst, sestavený rychtářem a městskou radou; rychtářova účast na této práci zajišťovala místodržícím nestranný a přesný výpočet jen naprosto nutných položek v městských rozpočtech. Takto zjištěný hospodářský stav měst udával nejvyšší rozpětí, v jakém města byla schopna hraditi placení svých závazků. Do které míry bude ho využito, záleželo na tom, jakých výsledků komise dosáhne při řešení druhého hlavního bodu. Tu bylo její poslání jasně vytčeno hlavně direktivami císařského rozhodnutí z 2. listopadu 1638, a to jak po formální stránce, že totiž zjišťování celkového hospodářského stavu měst a jejich dluhů mělo býti rozvrženo do kategorií, které jím byly způsobeny, tak i pokud šlo o posouzení jednotlivých pohledávek a o určení, zda je má platiti město nebo současný majitel jeho někdejšího statku. Pro posuzování dluhů z doby před povstáním stanovila pravidla komise z r. 1628 a schválení jejích prací bylo dáno císařovým listem ze 13. září t. r., otázka dluhů, vzniklých od doby povstání až do pardonu městům, byla v zásadě také již rozhodnuta častěji dotčeným císařským listem z 2. listopadu 1638; místodržící však interpretovali jeho články v širším smyslu, avšak jen velmi všeobecně tak, že se placení všech dluhů, uznaných podle zmíněných direktiv, mělo rozvrhnouti poměrně podle toho, jak mnoho z někdejších městských statků města podržela a kolik získali noví majitelé. V tom tedy prorazila zásada hospodářské únosnosti před literou právního zajištění věřitelských nároků, avšak praktických pokynů, jak tuto zásadu prováděti, instrukce komisařům nedala.

V otázce, jak posuzovati dluhy z doby dlouhé mince a pohledávky získané v té době, na kterou oba podkomoří důrazně upozorňovali, a pro kterou byly udány vhodné směrnice v posudku apelačního soudu z r. 1638, vedoucí státní úřady nezaujaly jasného stanoviska. Pokyn, aby komisaři »dle dobré diskrecí své« se přičinili o spravedlivé vyrovnání věřitelských a dlužnických zájmů v této věci, dával sice komisi velmi široké

[illegible]) Určení současného majitele pohledávky a právního titulu, kterým ji drží, finanční vztahy dlužních úpisů (hotové peníze nebo zpeněžení naturálií a jejich hodnocení), místo věřitelova pobytu, a jak se choval k dosavadním jednáním o dluhy. Přednostní pořadí splatnosti dluhů bylo určeno předpisy deklaratorií a novel.

možnosti, ale ty nepřispěly, jak se později ukázalo, k hladkému průběhu jednání. Ještě méně výrazný byl suchý pokyn, aby výhody privilegovaných dluhů nebyly přiznány pohledávkám, převedeným na privilegované věřitele jen proto, aby byly vyňaty z platnosti příročí. Široké možnosti spekulačních převodů městských úpisu dlužních zustaly otevřeny i nadále. Reservované stanovisko zaujímali vedoucí činitelé také k úlevě městům zrušením pohledávek provinilých věřitelu; o těch komise měla jenom podávati zprávy, které by byly základem konečného rozhodování. Možnosti finančních rekompensací, které se tak královskému fisku otvíraly, nutily pro začátek k tomuto opatrnému postupu.

Plná závaznost dlužních smluv měst datovala se až od pardonu, který jim aspoň zčásti přinesl navrácení zkonfiskovaných statku. V otázce dluhů, uzavřených od té doby, platila pravidla, určená sněmem r. 1640 a zdůrazněná dalšími sněmy z r. 1650 a 1652; mimo to měla komise dbáti též, aby neakceptovala pohledávek, které nebyly podle platných nařízení schváleny instancemi, dozírajícími od r. 1628 na hospodářství městských rad. U této největší části městských dluhů, kterou představovaly závazky, ujednané po pardonu a vyhovující předepsaným formalitám, nadcházela hlavní a nejnamáhavější práce komise: přesvědčiti věřitele, že je nutno městům učiniti co největší slevu, zvláště s úroků, neboť jejich hospodářství, polozničené válkou, nemohlo unésti plné úhrady dluhu. Jediné privilegované dluhy byla města povinna i nadále spláceti neztenčenou měrou. Poukaz na říšská práva, popřávající za takových okolností městům beneficium competentiae, byl jen vedlejší podporou úsilí komisařu, kterým ponechána naprostá volnost ve volbě prostředků i v určení výšky slev. Větší účinek na věřitele, než z těchto povšechných poukazů, bylo možno čekati od oprávnění, na jehož základě komise mohla ustanovovati v městech zvláštní správce peněz, určených na splácení dluhů; dozorem české komory a podkomořího na jejich správu a morální zárukou, kterou patronance komise dávala novým dlužním dohodám, byly tak dávány věřitelum jisté záruky, že i při dosavadní výšce městských příjmů bude možno plniti závazky převzaté vyrovnáním. Jako platební metodu nevylučovala instrukce ani postoupení městských statku věřitelům podle vzoru Tábora, avšak její technické obtíže, kterých nijak nezatajovala, nepochybně způsobily, vedle závažných hospodářských námitek, zdrželivost komise v tomto směru.

Neústupnost věřitelů, která nabyla velikých rozměrů, porušila ovšem silně původní plán místodržících, kteří si přáli, aby komise vždy úplně dokončila jednání s každým předvolaným městem a teprve potom se pustila do smlouvání s dalším. Odvolávání k místodržitelství, které je v instrukci postaveno jako druhá instance ve sporných případech, a tam, kde si mimořádné zatížení města vyžadovalo zesílených ochranných opatření, nabylo již při začátku prací dluhové komise tak velkého rozsahu, že zvrátilo všechny předpoklady a naděje sněmů i vlády na rychlé skončení akcí dluhové komise. Také složitá další procedura, pozůstávající v po-

radách místodržitelství a české komory před konečným rozhodnutím císařským, ovšem nemálo přispěla k tomuto pomalému postupu likvidačních prací.

Ani vystavení instrukce, zakončující dlouholeté vládní přípravy, nepřineslo ještě skutečný začátek práce traktační komise. Královský podkomoří, Bedřich Leopold z Věžnik, nepokládal složení komise, jak bylo ustaveno instrukcí, za vhodné. Předcházející jednání vnukala mu nedůvěru a nabádala k opatrnosti, zvláště proto, že místodržící, číníce návrh císaři, nedbali dostatečně usnesení sněmu z t. r., který žádal, aby se podkomoří účastnil prací traktační komise. Svého velmi mírného vysvětlení, proč na toto důležité rozhodnutí, které přednesli sněmu již císařští komisaři a které nalezlo příznivou půdu, nebyl od místodržících vzat ohled, totiž opominutí sekretářova, doplněného zabalenou výtkou, že místodržící mají podíl na tomto kroku, využil podkomoří k žádosti, aby císař změnil naříkané své rozhodnutí z 25. listopadu 1654. Místodržící byli tak donuceni důkladně rozebrati obsah a smysl sněmovního usnesení i dalších opatření, která se na něm zakládala (císařská resoluce a instrukce komise). V obojím směru vyzněl jejich posudek proti členství královského podkomořího v komisi, a to zejména pro inkompatibilitu, vyplývající z předmětu jednání: podkomoří nemohl nestranně rozhodovati o věci, v níž byl úředním postavením povinen hájiti zájmu jedné ze stran, o jejichž záležitostech, přecházejících často do sporů, komise jednala. Také všechna dosavadní činnost místodržitelství, které řešilo v témž smyslu i otázku Věžníkovy inkompatibility v otázce městských dluhů, pokud se tato dostávala na pořad v místodržitelské radě, jejímž byl Věžník členem, mluvila pro navrhovaný postup. Tyto právní důvody, podporované souhlasným votem české dvorské kanceláře, získaly úplný císařův souhlas. Reskript z 3. února 1655 našel z možných kontradikcí jasné východisko a aplikoval jeho zásady i na podkomořího věnných měst. „Votum consultivum a informativum“, které přiznával oběma těmto representantům pro skupiny měst, jimi spravované, plně zajišťovalo potřebnou podporu městských zájmů po stránce věcné i formální, neboť komise měla uloženo pozvati ke každému jednání o městských dluzích příslušného podkomořího i hofrychtéře. Inkompatibilita královského podkomořího v otázkách, týkajících se královských měst, pokud šlo o zasedání místodržitelské rady, byla rozřešena snáze, neboť u tohoto kolegia byl již postup v podobných otázkách ustálen.

Zatím co místodržitelství věnovalo pozornost závažným výtkám královského podkomořího, omezovaly se práce komise, jíž byla podána spousta přihlášek, na předběžné zpracování tohoto materiálu; bylo zajisté nutné zjednati si přehled o souhrnu závazků jednotlivých měst a o oprávněnosti podaných přihlášek, podle něhož by se mohlo jednati o takovou úpravu dlužních povinností, která by odpovídala platební schopnosti měst a vyhověla oprávněným požadavkům věřitelů.

Také nepředvídané obtíže, vyplývající z nejasnosti prováděcích naří-

zení, zdržovaly práci komise. Patentu z 22. října 1654 se totiž v zemi dobře nerozumělo. Komise byla zahrnována také žádostmi věřitelů měst komorních i poddanských a třídění i zpracování veškerého materiálu bylo tím rušeno. Zejména veliký počet věřitelů královských horních měst si vynucoval zvláštní pozornost úřadů. Referát místodržitelství z 20. ledna 1655 upozornil dvorské úřady na tuto kategorii měst, jejichž hospodářství bylo stejně rozvráceno jako u královských a věnných měst. Tento závažný hospodářský moment a bezprostřední zájem královské komory na horních městech určil směr císařova rozhodnutí z 3. února 1655. Skupina královských horních měst byla zahrnuta také do dobrodiní nedávných opatření ve věci městských dluhů; jejich zvláštní organisace a správní samostatnosti bylo nyní užito pro účely jednání před traktační komisí, podobně jako při prvních opatřeních o královských a věnných městech. Nejvyšší mincmistr měl u traktační komise zastávati jejich zájmy stejně jako oba podkomoří u svých městských skupin.[87])

Ani po vyjasnění naznačených pochybností nebyly práce komise ještě plně zahájeny. Všeobecná politická situace, v které od začátku r. 1655 stálo v popředí nebezpečí nové války,[88]) obracela mysli vládních kruhů na jiné problémy. O traktační komisi není celý rok zpráv. Dekretem místodržících z 24. ledna 1656 komise sice byla rozšířena o dalšího člena z řad duchovenstva, Martina Magnera z Woltenbachu, proboštа u Všech svatých na pražském hradě, avšak navenek se toto rozšíření nijak neprojevilo, jednání s věřiteli o vyrovnání nebylo ani zahájeno, ačkoliv místodržící na to naléhali. Spisy a knihy komise byly dosud uloženy v místodržitelské kanceláři a zůstaly ležeti ještě celý rok, zvláště když smrt předsedy Arnošta Ferdinanda z Valdštejna v květnu r. 1656[89]) způsobila, že i vnitřní porady komise ustaly. Místodržitelství projevilo sice ihned snahu získati Viléma Krakovského z Kolovrat za předsedu traktační komise, avšak jeho odmítnutí v červenci 1656[90]) přivodilo nový odklad pracovních možností. Teprve, když dne 16. února 1657 byl na místo Arnošta Ferdinanda z Valdštejna jmenován nový president české komory Aleš Vratislav z Mitrovic a na místo Baltazara Wernera Karel Šuster z Goldburku, místodržící se přičinili, aby ve smyslu nově vystavené instrukce práce byly zahájeny.[91]) Předsedou komise se stal Vilém Albrecht Krakovský z Kolovrat, jenž jak svou činností v české komoře, tak i účastí na pracích komise od jejího začátku nabyl veliké znalosti všeho dlužního problému.

---

[87]) St. m. S 260/5. Některé přihlášky poddanských měst vedla komise v evidenci ještě po tomto rozhodnutí (na př. Jirkova, Kostelce n. Orlicí — viz pozn. 93).

[88]) Rezek, Dějiny I., str. 476 a násl.

[89]) Rezek, Leopold I., díl I., str. 22.

[90]) Protokol českého místodržitelství o přijaté německé korespondenci z r. 1654—56, fol. 217.

[91]) St. m. S 260/5.

V neklidném ovzduší, které způsobila smrt císaře Ferdinanda III., trvaly však i tyto zahajovací práce plných pět měsíců, ačkoliv již v únoru komise dostala z místodržitelské kanceláře všechny příslušné spisy a knihy. Tak se stalo, že teprve 19. července 1657 komise zahájila vlastní práci. Ustavující schůze zatím jen rozhodla, aby města předložila výkazy o stavu svého jmění a o běžných správních výdajích. Na tomto širokém podkladě, který by v hlavních rysech zachytil rozsah městského hospodářství i únosnost městských podniků, komise chtěla teprve posouditi tíživost všech dluhů každého města. Při tak rozsáhlém vyšetřování není však divu, že srpnové hlášení komise císaři, že již začala pracovati, zůstalo na delší dobu jediným projevem o likvidaci městských dluhů. Jistou vinu na průtahu měla sice i některá města, která dlouho nezasílala výkazů o stavu svého jmění a dluhů, avšak hlavní příčina, proč komise stále otálela, byla nepochybně v nechuti dáti se do řešení tak velikého úkolu, o jehož nesnadnosti a spletitosti dávaly i neúplné výkazy některých měst, které zatím byly dodány, dostatečné svědectví.

Při této příležitosti radno si poněkud všimnouti pracovních metod komise. Při vnitřní agendě byl hlavní pomůckou protokol, který vedl její tajemník.[92]) Do něho byly zapisovány přihlášky věřitelů v tom chronologickém pořádku, jak ke komisi přicházely. Při velikém množství jmen bylo ovšem nutné sestaviti jmenný rejstřík. Z rejstříku, sestaveného pro jména dluhujících měst, se zachovala část,[93]) je však pravděpodobné, že vedle něho byl veden i rejstřík jmen věřitelů. Registratura byla sestavena podle praktických zřetelů, jak je nesl s sebou zvláštní účel traktační komise. Spisy byly ukládány ve fasciklech, sestavovaných hlavně tím způsobem, aby záležitosti, týkající se dluhů určitého města, zůstaly v samostatném svazku. Mimořádně rozsáhlé jednání s některými věřiteli, jakož i zvláštní význam korespondence komise s úřady, zvláště nadřízenými, vynutily si zřízení několika samostatných fasciklů mimo pravidelnou řadu. Pokud ukazuje neúplný seznam této registratury, byly v prvních 27 svazcích uloženy spisy o dlužním jednání s 20 městy,[94]) dále směro-

---

[92]) Prvními byli Jiří Hoch pro německou a Daniel Semechovský pro českou agendu; po smrti tohoto r. 1660 nastoupil Jan Antonín z Greifenbachu. Z protokolu o zasedáních komise se zachovaly jen nepatrné zlomky na volných listech papíru.

[93]) St. m. S 260/5, list 295 a násl. pro písmena A—L (města Ústí n. Labem, Čes. Budějovice, Beroun, Bydžov, Ml. Boleslav, Čes. Brod, Něm. Brod, Chrudim, Čáslav, Karlovy Vary (Carlsbad), Chomutov, Domažlice, Cheb (Eger), Jirkov, Jaroměř, Jáchymov, Kouřim, Hradec Králové, Kut. Hora, Kolín, Kadaň, Králové Dvůr, Knín, Kostelec n. Orlicí, Kynšperk, Klatovy, Louny, Loket, Litoměřice. Byla v ně tedy pojata i některá poddanská města, která podle platných zákonů neměla před komisí jednati).

[94]) Čís. 1. byly spisy o městě Mostu, 2. o Karlových Varech, pod č. 5—15 byly pojaty Malá strana, Staré město pražské, Litoměřice, Žatec, Chomutov, Ústí n. Labem, Čes. Budějovice, Sušice, Kadaň, Domažlice, Loket, pod čís. 17 až 18 Trutnov, Kašperské Hory, v č. 20 Klatovy, v č. 22—25 Chrudim, Jáchymov, Nymburk, Hradčany. (St. m. S 260/5, l. 302 a n.)

datná korespondence komise s nadřízenými úřady a akta o některých významných jednáních.

Zpracování látky měli na starosti referendáři — byli to zmínění tajemníci — a to podle jazyka, kterým bylo s dotyčnými městy korespondováno; český referendář spravoval jednání s českými, německý s německými městy, a to nejen pokud šlo o zpracování došlých spisů, nýbrž i při expedování, registrování vlastních písemností komise a při vedení protokolu o jejích zasedáních. Za svou práci oba referenti obdrželi r. 1667 mimořádnou odměnu, která byla složena z příspěvků měst, o jejichž dluzích traktační komise jednala.[95]) Rozdělení látky na českou a německou skupinu ukazuje také do jisté míry odraz národnostních poměrů v městech. Z měst, která do konce r. 1664 vyřídila své dluhy s pomocí traktační komise, vedlo šestnáct českou korespondenci.[96]) V proudu bylo jednání s jedenácti českými městy[97]) a šest ještě neučinilo kroků k dohodě s věřiteli.[98]) Naproti tomu města německy korespondující byla v menšině.[99])

Stále pomalý postup prací, jak jsme se o něm zmínili výše, nemohl než vyvolávati nové protesty věřitelů; jejich ohlas zalehl velmi silně i do jednání sněmu, zahájeného 3. září 1657, který soustředil — celkově vzrušené ovzduší a napětí, způsobené velikými požadavky císařovými.[100]) přispívalo k tomu patrně také nemálo — na práci traktační komise řadu výtek. Všeobecné i komorní příročí prodloužil bez debaty, městskému

[95]) Z toho připadlo na tři pražská města 120 zl., na věnná města 249 zl., královská 441 zl. a horní 190 zl. Úhrada měsíčního nákladu na kancelářské potřeby, který činil 5—6 zl. rýn., měla podle intimátu české dvorské kanceláře ze 4. září 1654 opatřiti česká komora. R. 1657 toto ustanovení změněno tak, že města sama nesla správní náklady komise.

[96]) Česká zpráva komise z 30. ledna 1659 týkala se osmi měst (Pelhřimov, Jaroměř, Hradčany, Čes. Budějovice, Mělník, Ústí n. Labem, Nový Bydžov, Nymburk), relace z 27. října 1659 dvou (Rokycany, Polička), z 24. března 1664 osmi (Ml. Boleslav, Něm. Brod, Beroun, Chrudim, Kutná Hora, Klatovy, Vys. Mýto, Příbram). Z těchto měst však patří Budějovice a Ústí k německé skupině; viz pozn. 99.

[97]) Všechna tři města pražská, Kolín, Sušice, Stříbro, Domažlice, Králové Dvůr, Králové Hradec, Litoměřice a Žatec. Jejich dluhy (kromě Malé strany, Králové Dvora a Litoměřic) podle stavu z t. r. činily úhrnem 606.979 kop míš. (Staré město 108.400, Nové město 85.000, Kolín 23.809, Sušice 58.000, Stříbro 77.525, Domažlice 37.145, Králové Hradec 69.153, Žatec 147.947). Podle pozdější zprávy (z r. 1666) činily dluhy Králové Dvora a Malé strany asi 50.000 kop. míš.

[98]) Rakovník, Čáslav, Čes. Brod, Kouřim, Louny a Písek se zdráhaly jednati, když měly všechny statky zabaveny.

[99]) Dojednáno s Chomutovem, Kadaní, Kašp. Horami, Mostem, Kar. Vary a Trutnovem. Zbývaly tedy ještě: Loket, Cheb, Jáchymov, Slavkov a Rudolfov (viz pozn. 125.) Výkaz komise ze 16. prosince 1664 uvádí mezi německými městy též Ústí n. Labem a Čes. Budějovice, které jsou poznamenány již ve výkazu o českých městech. Obě tato města dlužno počítati ke skupině německé, neboť jednala před komisí německy.

[100]) Srov. Rezek, Leopold I., díl I., str. 33 a násl.

oddlužování vytkl příkře »daremný odklad« a města sama, když nenaléhala podle usnesení posledního sněmu na rychlé vyřízení svých záležitostí, podezříval, že úmyslně zdržují akci. Organisačně i technicky hotový plán pro řešení městského dlužního problému, jak byl podán ve výše dotčené instrukci, dával komisi podle mínění sněmu úplně dostačující technické i správní prostředky, aby v nedlouhé době úkol úspěšně vykonala. Problém městských dluhů zdál se nejvíce zralým k rozřešení, a to jak pro řadu vládních pokusů v tomto směru, tak i proto, že městský stav jako politický činitel byl ze všech stavů nejméně schopen uvésti své dluhy v tu širokou závislost na všeobecném, a zvláště státním zadlužení, jak to se svými dluhy prosadil stát a zčásti i první tři stavové. Také některé vnější momenty působily tímto směrem. Na rozdíl od velikých přesunů, způsobených přirozeným populačním pohybem, které v letech šedesátých namnoze vynesly u vyšších stavů jako dlužníky zcela jiné osoby, než byly ty, které dluhy uzavíraly, městské obce se jevily stále týmž dlužníkem. Požívaly-li státní dluhy zcela mimořádných ohledů[101]) a uplatňovaly-li se při posuzování dluhů osob z vyšších stavů namnoze ohledy na jejich hospodářskou sílu a politický význam, byly dosud na městské dluhy aplikovány z uvedených příčin v přední řadě hospodářské a finanční důvody, přející věřitelům; města měla učiniti první, nejtěžší krok k obnovení finanční důvěry. Není pochyby, že vedle vlivu vládních opatření, podniknutých k likvidaci městských dluhů, působily i tyto vnější okolnosti na vznik naprosto nepříznivého mínění o městech, které na sněmu i u vedoucích státních činitelů převládlo a které vyvrcholilo v císařově hrozbě, schvalované sněmem, že nebude-li do roka informován o stavu dluhů všech měst — rozuměly se nepochybně konečné zprávy, které traktační komise měla podávati po skončeném jednání s jednotlivými městy — zruší zvláštní příroči, městům povolené, a ponechá volný průchod soudním a jiným zákrokům věřitelů.[102])

Nálada sněmu, zahrocená proti městům, působila povzbudivě i na postup úřadů. Prostřednictvím podkomořího Věžníka komise se obrátila ještě před uzavřením sněmu, a to 29. listopadu 1657, na nedochvilná města a urychlila také svou vnitřní práci. Základním požadavkům, jak je určila instrukce z 5. prosince 1654, odpovídaly obnovené výkazy jedenácti měst,[103]) a s těmi tedy mělo býti jednáno nejdříve. Devíti městům

---

[101]) Týž sněm r. 1657 dokázal jen ve prospěch nejchudších komorních věřitelu vznésti prosbu na císaře, aby jim zaručil aspoň přednostní pořadí a nárok na splátky z mimořádných komorních příjmů před těmi, kdo z nich dostávali dary milostí. Malé částky byly pak na tento účel sice vymáhány všemi dalšími sněmy, avšak ani apel na milosrdenství k věřitelům, trpícím hlad a nouzi, (sněm z 28. března 1659, důrazněji pak 16. května 1664, též 18. července 1665 a později) dlouho neměl znatelného úspěchu.

[102]) Sněm uzavřen 24. prosince 1657. Srov. Rezek. Leopold I., str. 238.

[103]) Kolín a Čes. Budějovice — ty byly již předvolány — Čáslav, Čes. Brod, Král. Dvur. Louny. Kouřim. Domažlice. Sušice. Žatec a Most.

byly vráceny doklady, aby je doplnila,[104]) a u dalších šesti komise se chystala tak učiniti.[105]) Od desíti měst dosud nedošly zprávy[106]) a o Chebu komise měla pochybnosti, zda pro zvláštní postavení spadá pod její kompetenci. Plán postupu, který vycházel z tohoto stavu, bylo však nutno z důvodů, blíže neznámých, pozměniti. Začátek komise učinila s Kolínem, jenž předvolán na začátek března 1658, postupně pak předvolávána další města, jak dovoloval připravený materiál a postup akce. Lhůty jednotlivých měst byly stanoveny podle potřeb komise a podle přibližného odhadu, jak dlouho bude třeba projednávati dluhy, shrnuté ve zprávách měst.[107]) Hrozbu sněmu komise a jí nadřízené místodržitelství braly tedy jen přibližně, avšak i tento plán byl přece podstatným krokem ku předu. Nebylo-li od r. 1650 vykonáno skoro nic, bylo by i urovnání dluhů deseti měst v jednoroční lhůtě velikým úspěchem. Komise se skutečně snažila jednání co nejvíce urychliti, avšak již při prvních zasedáních, v kterých bylo jednáno s dlužníky a věřiteli, bylo zřejmé, že neústupní věřitelé budou působiti dlouhé průtahy. Také některá města, která dosud nevyvinula účinnějšího úsilí ve věci svých dluhů,[108]) zdržovala jednání. Přece však se komisi i za těchto nepříznivých okolností podařilo dosáhnouti do konce ledna 1659 částečného narovnání u měst Pelhřimova, Jaroměře, Hradčan, Kolína, Čes. Budějovic, Ústí n. Labem, Berouna, Příbramě, N. Bydžova, Nymburka a Chrudimě, jejichž dluhy činily přes 220.000 zl. vedle úroků, dosahujících skoro téže sumy. Výsledek přibližně odpovídal Věžníkovu odhadu z r. 1653. Úroková služba byla nadále zastavena a staré úroky prominuty u všech pohledávek kromě těch, které patřily fundacím a zbožným odkazům, a také z jistin prosazeny slevy, které se pohybovaly u jednotlivých věřitelů mezi pětinou až polovinou jistiny. Klatovy, Rokycany a Mělník měly potíže s některými věřiteli, kteří nechtěli přes časté výzvy před traktační komisí jednati. I tu se však došlo již skoro 10.000 zl. slev.[109])

Sněmovní proposice k sněmu z r. 1659, ve které císař, stále prošený neuspokojenými věřiteli, dal znovu výraz nelibosti nad váhavým postu-

[104]) Jaroměř, Hradčany, Pelhřimov, Kut. Hora, Král. Hradec, Litoměřice, Nymburk, Mělník a Rokycany.

[105]) Chrudim, Vys. Mýto, Polička, Beroun, Nový Bydžov, Ústí n. Labem.

[106]) Vedle tří pražských měst byly to Klatovy, Kadaň, Stříbro, Ml. Boleslav, Něm. Brod, Chomutov, Kar. Vary.

[107]) Beroun předvolán na začátek června 1658, Ústí n. Labem na druhou polovici téhož měsíce, N. Bydžov na začátek září, Nymburk na začátek listopadu, Chrudim na polovici prosince 1658, Klatovy na konec února 1659, Rokycany na konec srpna, Mělník na konec října a Litoměřice na polovici prosince 1659. Mezi únorem a srpnem 1659 byly patrně projednány dluhy měst Chomutova a částečně i Poličky a Rokycan, o nichž mluví zpráva traktační komise z října t. r. Souhrnný koncept komise z 20. února 1658 nemá však o nich zmínky.

[108]) Stížnost komise k místodržícím z 26. února 1658.

[109]) St. m. S 260/5. (Srov. i pozn. 113. Podrobné výkazy konečných slev u Nov. Bydžova, Pelhřimova, Ústí n. Labem a Čes. Budějovic viz v pozn. 120.)

pem komise, nepřinesla podstatnějšího pokroku. Zřídlo nesnází nebylo v administrativním jednání, nýbrž v hmotných a sociálních poměrech věřitelů i dluhujících měst, a ty nebylo možno vyléčiti ani rychlejším tempem práce traktační komise.[110]) Městské dluhy nebyly ostatně v té době již tak palčivým problémem, jako dluhy královské komory, s jejichž ohromnou sumou a obtížemi, z nich plynoucími, nevěděly si rady ani státní úřady ani sněm. Komise byla ostatně jenom prostředkujícím, třebaže nejvíce zaměstnaným článkem mezi věřiteli a dlužníky i místodržitelstvím. Tento nejvyšší úřad politický v zemi, z jehož vedoucích úředníků byli vybráni směrodatní činitelé komise, ovládal jednání komise nejen po věcné stránce, ale též pokud šlo o svolávání zasedání. Česká komora neměla tak velikého vlivu na hlavní posudky komise, vyjádření, která si od ní místodržitelství vyžadovalo, nemohla na meritu věci mnoho měniti, neboť byla někdy vyžadována příliš a patrně i úmyslně pozdě,[111]) a namáhavé sjednávání prvních dohod s věřiteli vylučovalo skoro již předem, aby se připomínkám komory věnovala pozornost, která by místodržícím i traktační komisi vynesla patrně nové zdlouhavé konference s věřiteli a nové výtky dvorských úřadů, že jednání postupuje pomalu.

Výkaz komise, předložený sněmu, oslabil ostatně výtky císařské propositce a naopak vyvolal uznání »dobrého progresu«, jehož komise dosáhla, a pilnosti jejích členů. Sněmovní účastníci, z kterýchž mnozí byli také osobně dotčeni dlužním vyrovnáním měst a kteří byli o jeho problémech vesměs lépe informováni z přímého styku s komisí i s ostatními pražskými úřady, netajili se poznáním, že bude třeba ještě dlouhé a namáhavé práce, než se komise úplně zhostí svého úkolu. Toto objektivní uznání práce projevilo se také ve snaze usnadniti komisi práci u dlužníků i věřitelů. Připomínka městům, aby sama dbala na rychlý průběh jednání, vyzněla, shodně s ostatními usneseními o městských dluzích, mírně a byla, po prvé za dlouhá léta, po která sněm o této věci jednal, doprovázena také stejně důrazným napomenutím věřitelů, aby zbytečnými průtahy neztěžovali práce komise. Termín, do kdy měly býti dohody s ostatními městy hotovy, byl za těchto okolností bez obtíží prodloužen do příštího sněmu.[112]) Za tohoto nového prodloužení podařilo se komisi do konce června 1659 pohnouti k uzavření nových dohod věřitele Chomutova a do konce října t. r. byly sníženy i dluhy Rokycan a Poličky. Úhrn slev u těchto tří měst činil přes 30.700 zl.[113]) Pod dojmem těchto zpráv prodloužil sněm

[110]) Jisté potíže působil také stálý nedostatek prostředků na úhradu běžných kancelářských potřeb. Koncem r. 1662 řada měst měla značné nedoplatky tohoto paušálu. (St. m. S 260/5.)

[111]) Tak na př. 15. listopadu 1659 zaslalo místodržitelství císaři dvě delší souhrnné zprávy traktační komise, avšak teprve 28. t. m. intimovalo je české komoře. Za těchto okolností zní ovšem výzva, aby se komora vyjádřila, má-li co podstatného připomenouti, spíše jako ironický pokyn, aby nepřipomínala nic, než jako vážná výzva k spolupráci. (St. m. S 260/5.)

[112]) Sněm uzavřen 28. března 1659.

[113]) Chomutov dosáhl z dlužných 19.306 zl. slevy 2.154 zl. (a 9026 zl. úroků).

r. 1659/60 stejným termínem jako předešlý platnost všech druhů příročí. Zpráva komise ze 6. října 1660, oznamující dohodu s věřiteli Kadaně a Kašp. Hor, při níž bylo dosaženo slev 10.745 zl., působila pak ve stejném smyslu i na sněmy roku 1660/61.[114]) Ani u těchto měst nebylo však jednání docela skončeno.

Dosavadní postup prací tedy ukazoval, že hlavní potíže působí neústupnost věřitelů. Z vlastní iniciativy, opřené o toto poznání, počala proto traktační komise začátkem šedesátých let ostřeji postupovati proti věřitelům. Hned začátkem r. 1661 zakročila u dvanácti měst, s nimiž chtěla v nejbližší době jednati,[115]) připomínajíc, že s věřiteli, kteří se v určený čas nedostaví k jednání, nebude jednati dříve, dokud nebudou zaplaceny všechny pohledávky těch z nich, kteří jí vyšli slevami vstříc. U dvora, k němuž se sbíhaly stížnosti neuspokojených věřitelů a jenž se snažil zejména žadatelům z kruhů duchovenstva a šlechty vyjíti vstříc, vyvolávala však dlouhá a zdánlivě málo úspěšná činnost traktační komise stále rostoucí nelibost. Spoustu stížností věřitelů vedoucí činitelé si nedovedli vysvětliti jinak, než váhavostí, ba i zlou vůlí měst a jejich špatným hospodářstvím, neméně pak i malým zájmem a prací traktační komise. V tomto přesvědčení směrodatné vládní kruhy byly utvrzovány i opatřením sněmu na začátku r. 1662,[116]) který, maje na mysli podle dřívějších sněmovních usnesení jenom příročí královským a věnným městům, určil traktační komisi konečný termín do konce roku.

Když za těchto okolností pravidelný dotaz z 8. srpna 1662 o postupu prací vyzněl na prázdno, nabyla u dvora půdy myšlenka, zaměniti dosavadní postup, při kterém byla traktační komisi nechána volná ruka a dostatek času k projednávání jednotlivých dluhů, přísnějším dozorem na její práci. Omeziti působnost komise na pevně stanovený čas císař měl za nejlepší prostředek nátlaku na ni, aby práce rychle skončila; poslední sněmovní usnesení zdánlivě také svědčilo pro tento postup.

Dlouhá přestávka v informování dvora, která tak trvala již dva roky, a zesílené stížnosti věřitelů, že města nedodržují ani podmínek no

---

Rokycany a Polička přes 19.600 zl. Referát komise doplňuje tu i dřívější údaje (viz str. 355): Slevy u Pelhřimova, Jaroměře, Hradčan, N. Bydžova a Nymburka činily dosud 100.000 zl., u Čes. Budějovic, Ústí n. Labem a Chomutova 41.172 zl.

[114]) První zahájen 3. listopadu 1659 a uzavřen 20. dubna 1660, druhý trval od 9. listopadu 1660 do 17. června 1661. Kadaň získala s dlužných 12.767 zl. slevu 903 zl. a úroky (8168 zl.). Kašp. Hory s 9566 zl. jistiny 674 zl. (na úrocích nebylo nedoplatků). Srov. i pozn. 120.

[115]) Byla to Jaroměř, Hradec Král., Nymburk, Chrudim, Mělník, Vys. Mýto, Kolín, Kut. Hora, Litoměřice, Beroun, Příbram, Sušice. Z těch tedy jen s Král. Hradcem, Vys. Mýtem, Kutnou Horou, Litoměřicemi a Sušicemi nebylo dosud jednáno. U sedmi zbývajících měst šlo tedy o to, aby se dokončilo jednání, jehož první výsledky byly dosaženy již r. 1658 (viz str. 355).

[116]) Konán od 3. prosince 1661 do 21. dubna 1662.

vých dohod.[117]) dávala tedy do jisté míry oprávnění císařovu reskriptu z 1. října 1662, jímž bylo místodržícím svěřeno, aby podali návrhy na omezení působnosti komise. Vyšetřování, zavedené ve spisovně místodržitelství, přesunulo část administrativní viny na jiná bedra, neboť se ukázalo, že běžný způsob vnitřní úřední práce u tohoto úřadu neodpovídá speciálním potřebám traktační komise.[118]) Také u traktační komise bylo na nový císařský rozkaz ze 6. prosince 1662 podniknuto pátrání v tom směru, jak často zasedá a jak postupuje, hlavně pak, zda města dodržují splátky na nově upravené dluhy. Komise viděla hlavní překážku rychlejšího postupu v tom, že nebylo technicky možné rychle se dohodnouti s věřiteli, kteří bydlili ve všech koutech Čech i v sousedních zemích. Mimo to bylo nutno odpor některých věřitelů přemáhati i v několika sezeních vyčerpávajícím domlouváním, někteří, zvláště šlechtičtí věřitelé odpírali pak vůbec jednati o slevu se svých pohledávek. Nemálo času si vyžádaly také zákroky ve prospěch jednajících měst proti jejich věřitelům, z nichž někteří neustále hledali cesty mimo komisi, jak by dobyli svých pohledávek. Těmito potížemi vysvětlovala komise,[119]) že dosud bylo úplně skončeno jednání jenom u osmi měst.[120]) Pod tímto zorným úhlem, který ukazoval, jak praktický život a jeho obtíže pozměnily program, narýsovaný v instrukci komise z r. 1654, bylo ovšem zřejmé, že nebude možno splniti ani očekávání stavů, projevené vůči sněmovním komisařům žádostí, aby působnost komise byla prodloužena jen do příštího sněmu a spojené s nadějí, že do té doby bude celá akce dokončena. Místodržitelství, které bylo o věci

---

[117]) Nejmarkantnějším příkladem bylo vyzdvihováno jednání s Plzní které se vleklo již od r. 1628 a nebylo dosud skončeno. V tom však byla komisi neprávem přičítána vina za průtahy, způsobené českou komorou (viz o tom Macháček v uv. článku, str. 275).

[118]) Zprávy byly zasílány českou i německou expedicí u místodržitelství podle toho, v kterém jazyku komise vedla řízení, a vedle této manipulační roztříštěnosti se vyskytly i závady v práci sekretářů. Výmluva vyšetřujícího sekretáře Jana Alstera koncem prosince 1662, že se postižená města měla sama domáhati, aby zprávy o jejich dluzích byly vypraveny, ukazuje dobře, jak tehdejší těžkopádný úřední aparát zdržoval likvidaci otázky, která pro města měla životní důležitost.

[119]) Nedatovaná zpráva byla presentována u místodržitelství 8. února 1663.

[120]) Nový Bydžov dosáhl z dlužných 35.969 zl. slevy 14.833 zl. a všechny úroky v částce 40.579 zl., Polička — r. 1658 dostala některé statky po emigrantech (Bílek, Konfiskace II. str. 1194) — z 9.804 zl. jistiny slevy 1.534 zl. a úroků 3.506 zl., Pelhřimov z 24.203 zl. jistiny slevy 2.381 zl. a úroků 15.060 zl., Chomutov z 19.306 zl. jistiny slevy 2.154 zl. a úroků 9.026 zl., Ústí n. Labem ze 4.045 zl. jistiny slevy 400 zl. a veškery úroky ve výši 2.645 zl., Budějovice ze 40.845 zl. jistiny 507 zl. a 26.440 zl. úroků, Kadaň z 12.767 zl. jistiny 903 zl. a 9.168 zl. úroků a Kašperské Hory z 9.566 zl. jistiny 674 zl. (Bílek, Konfiskace II. str. 1202 udává, že dohoda, uzavřená r. 1660, snížila městské dluhy z 10.609 zl. na 9.877 zl.). U Chomutova se tedy stav proti r. 1659 nezměnil. (Viz pozn. 113.) Úhrnné zprávy o městech Budějovicích, Ústí a Chomutově byly zaslány císaři teprve 30. prosince 1662. Rezek (Leopold I., str. 239) mluví o tomto ujednání, avšak, jak ukázáno, neprávem, jako o prvním výsledku prací traktační komise.

dobře informováno, ukázalo dvoru také na další závažnou příčinu, proč otázka městských dluhů je stále otevřená a stále působí nesnáze: města namnoze nemohla dostáti pro špatný stav hospodářství ani mírnějším platebním povinnostem, které vyplývaly z nových smluv s věřiteli, ujednaných pomocí traktační komise. Místodržitelství vidělo tedy všechen dlužní problém lépe než česká dvorská kancelář a volilo proto opatrnější postup v otázce, jak určiti další práci komise. Sněmovní shromáždění, jehož členové měli živý a stálý styk s městy a znali tedy jejich hospodářské poměry a finanční možnosti nejlépe, mohlo podle úsudku místodržících nejspíše určiti směrnice, vhodné pro další práci komise. Také s politického hlediska se jevil tento návrh jako nejlepší řešení, a místodržící, pokládající právem sněm za nejpovolanější forum, učinili již příslušné disposice v návrhu sněmovní předlohy. Po jejich referátu z 11. listopadu 1662 zůstalo při návrzích, které byly shrnuty již 31. října t. r. v připomínkách k nastávajícímu sněmu.

Situaci v otázce nejen městských dluhů, ale zejména v širším problému úvěru v Čechách, ztěžovaly v té době hlavně nevyřízené komorní dluhy. Ty sahaly daleko hlouběji než městské dluhy do všeho hospodářského života, brzdíce obnovení důvěry a nápravu škod z třicetileté války, a to zvláště proto, že veřejnost dobře znala potíže královské komory a věděla, že není s to, aby vlastní silou zajistila aspoň zúročení, neřku-li úmor svých ohromných dluhů. Prodlužování moratoria na komorní dluhy jevilo se za těchto okolností naprosto nezbytnou výpomocí, třebaže vedoucí činitelé byli přesvědčeni, že odklady situaci jen více komplikují. Při naléhavosti problému komorních dluhů je pochopitelné, že vláda chtěla míti politicky volné ruce aspoň v podružnější otázce městských dluhů; a čím menší měla naději na úspěšné rozřešení problému komorních dluhů, tím více se soustředila na snahu urychliti likvidaci městských dluhů a zrušením příročí na ně uspíšiti příchod normálních poměrů hospodářských, zvláště finančních. Tímto směrem se vládní úsilí soustřeďovalo také proto, že se od uvolnění peněžního trhu v městech, v střediscích řemesel a obchodu, očekával silný podnět k oživení povšechného hospodářského koloběhu, zejména obnovením úvěru. Nebyla-li tedy státní pokladna s to, aby restaurovala vlastní silou otřesený státní úvěr — a při mimořádném stavu doby po třicetileté válce byl tím velmi silně podvázán též soukromý úvěr a platební schopnost — měla podle plánu vlády aspoň města pomoci roztočiti jeden ze sektorů hospodářského stroje.

Z tohoto stanoviska vyplývala opatření, předkládaná v šedesátých letech vládou sněmovním shromážděním. Proti stálým žádostem, aby příročí na komorní dluhy bylo prodlužováno,[121]) vláda staví sněmu na oči

[121]) V instrukci sněmovním komisařům ze 7. prosince 1662 císař proti poukazu na »pohnutedlné, posavad trvající rationes a příčiny« a na nedostatečnost komorních prostředkův, jimiž odůvodněna nutnost prodloužiti opět o rok zvláštní příročí na komorní dluhy, naléhá, aby traktační komise vždy jednou k konci přišla a na škodu interesírovaných věřitelův městských vězeti

nutnost skoncovati co nejdříve jednání o městské dluhy a snaží se uspíšiti práce traktační komise přímým působením sněmu. V předložení sněmu r. 1663 císař neváhal doporučiti, aby se užilo i zesíleného nátlaku na věřitele i na dluhující města tím, že by se určil pevný termín, do kterého by musila býti jednání o vyrovnání skončena; zároveň s ukončením komise by pak přestalo i příročí na městské dluhy. Uspokojení váhavých nebo přímo neochotných věřitelů bylo by pak odsunuto, patrně až na dobu, až budou uhrazeny všechny závazky dotyčného města, plynoucí z nových dohod uzavřených pomocí traktační komise. Podrobnosti prováděcích opatření bylo by ovšem nutno voliti tak, aby zrušením příročí nevznikla těmto neochotným věřitelům výhoda proti těm, kteří umožňovali městům značnými slevami a přijetím malých splátek pomalý úmor jejich dluhů.

Sněmovnímu plenu, které pod dojmem dřívějších zpráv komise i nátlaku, vykonávaného dvorskými úřady, již netrpělivě čekalo na uzavření traktační komise, bylo opět nutno předložiti úhrnný výkaz o vykonané práci. Výzva komisařů městům ze 4. ledna 1663, aby předložila tabulky o stavu svých dluhů, unifikovala sice sestavování výkazů do několika rubrik,[122]) avšak nedbajíc na časovou stránku dlužních závazků a neurčivši přesný termín pro rozsah jednotlivých rubrik, způsobila jistou nejasnost v městských výkazech, takže pro předložení sněmu musily býti sestaveny nové výkazy. Císařovým výtkám na pomalý postup komise se bránila začátkem února 1663 opakováním starých a nám už známých důvodů, které trvaly nezměněně dále, zvláště pokud šlo o neochotu věřitelů. Některé případy zásadní neochoty k ústupkům, které komise uvedla, ukazovaly, jak i jednotlivci mohou zadržovati dokončení jednání u několika měst. Osm zmíněných měst, pokud likvidovalo své dluhy, dodržovalo přesně podmínky nových dohod, takže po této stránce nebyly stížnosti věřitelů odůvodněny. Celkový výkaz o vykonaných pracích,[123]) jakož i o současném stavu jednání, které mělo býti v nejbližších měsících dokončeno,[124]) a o plánech pro další města[125]) ukazoval pak, že komise dospěla asi již za polovici svého úkolu.

nezůstala«, a navrhuje i prostředky, jak v době několika měsíců dokončiti likvidaci městských dluhů. (St. m. L 34, r. 1662.)

[122]) 1. Slevy z jistiny a úroku, 2. dlužný zbytek, 3. výška a čas splátek podle nových dohod, 4. věřitelé, s nimiž dosud nejednáno, 5. upozornění o modalitách těchto nedohodnutých dluhů.

[123]) Jednání bylo dokončeno u osmi měst, zmíněných na str. 358.

[124]) V proudu bylo jednání s osmnácti městy: se Starým městem pražským, Hradčany, Kolínem, Nymburkem, Rokycany, Berounem, Klatovy, Litoměřicemi, Mostem, Jaroměří, Mělníkem, Chrudimí, Hradcem Král., Příbramí Kut. Horou, Sušicí, Žatcem a Domažlicemi. Z těchto měst tedy deset (Hradčany, Kolín, Nymburk, Rokycany, Beroun, Klatovy, Jaroměř, Mělník, Chrudim a Příbram) dokončovalo jednání, částečně upravená r. 1658 — viz str. 355 — čtyři města (Litoměřice, Král. Hradec, Kut. Hora a Sušice) jednala od r. 1661 — viz str. 357 —; nově tedy zahájila před komisí jednání jen čtyři města (Staré město pražské, Most, Žatec a Domažlice).

[125]) Osmnáct měst dosud nezahájilo jednání, a to: Nové a Menší město

Sněmovní plenum, majíc takto přesné zprávy o práci traktační komise a jejích výsledcích, vyzdvihlo v odpovědi na přednes císařských komisařů její úsilí o likvidaci městských dluhů. O návrhu na úpravu postupu s městy, která dosud jednání nedokončila, od sněmovních komisařů znovu doporučeném,[126]) sněm porokoval zcela v duchu dosavadních opatření v dlužní otázce. Prodloužil působnost traktační komise ještě na rok (do příštího sněmu) usnesením ze 17. března 1663, avšak při tom již omezil platnost příročí. Toliko města, která dosud nedokončila jednání s věřiteli, byla i nadále chráněna příročím, na ostatní, kterým byly poskytnuty značné slevy a která byla povinna podle nových dohod dostáti převzatým závazkům, se již příročí nevztahovalo. Toto opatření, nasvědčující, že příští sněm asi vyjde ještě více vstříc vládnímu přání, aby příročí pro města bylo co nejdříve zrušeno, bylo pobídkou nejen traktační komisi, ale i dlužníkům, aby své věci co nejrychleji upravili. Za rok od konce března 1663 dohodla se prostřednictvím komise města Něm. Brod, Ml. Boleslav, Beroun, Chrudim, Kutná Hora, Klatovy, Vys. Mýto[127]) a Žatec[128]) se všemi věřiteli a Příbram[129]) aspoň s většinou jich. I u nich byly srážky z jistin ponejvíce 20%, zadržené i příští úroky byly skoro vesměs prominuty a mírné splátky upraveny podle finančních schopností měst.

Tímto novým důkazem svého úsilí komise si získala opětné uznání sněmu, a to tím spíše, že znatelný pokrok v otázce městských dluhů vynikal o to více, že tíha komorních dluhů a neporozumění, které stát projevoval vůči komorním věřitelům, působily vzrůstající nesnáze v zemi. Protestující upozornění dalšího sněmu,[130]) že z bídy chudých komorních věřitelů mohou vzejíti vážné potíže v zemi, příkře kontrastuje s jeho oceněním plodné práce traktační komise, z něhož vyplývalo nové prodloužení její pusobnosti o další rok. Dosavadní zkušenosti, tlumočené hlavně zprávami komise, ukazovaly sněmu, že bude nutno nedbati bezohledného odporu některých věřitelů a uzavříti práci komise ihned, jakmile bude skončeno její jednání s převážnou většinou městských věřitelů. Tomuto pojetí, které se vyvinulo, jak je z podaného vypravování zřejmé, pod tlakem

---

pražské, Čáslav, Louny, Čes. a Něm. Brod, Kouřim, Stříbro, Písek, Loket, Cheb. Kar. Vary, Vys. Mýto, Dvůr Králové, Trutnov, Jáchymov, Slavkov a Rudolfov. Sem patří patrně i Ml. Boleslav (srov. str. 361). Z těch jen Vys. Mýto bylo vyzváno již 1661, aby zahájilo jednání (viz pozn. 115).

[126]) St. m. L 34, r. 1663.

[127]) Úhrnná sleva činila u těchto sedmi měst (bez Žatce) zatím 24.918 zl. V tom jsou započteny patrně jen částečné výsledky u všech měst, neboť r. 1667 jsou jen slevy z jistin těchto měst udávány na 23.580 zl. a neúplná data o úrokových slevách dosahují částky přes 50.000 zl. (Srovnej pozn. 139.)

[128]) O jednání se Žatcem viz Bílek, Konfiskace II. str. 1255 a násl. a pozn. 124.

[129]) O jejích dluzích a stavu obecního jmění i vydání viz Bílek, Konfiskace II. str. 1197—1198. Postup jednání u těchto měst je udán v pozn. 124.

[130]) Sněm držen od 19. listopadu 1663 do 16. května 1664.

zkušenosti ze zcela opačného původního názoru sněmů, jež původně viděly hlavní překážku v nedbalosti městských správ a leckdy v jejich přímém bojkotu, sněm r. 1664 přizpůsobil i závěrečné ustanovení. Císař měl na základě úhrnné zprávy, kterou mu komise na konci působení podá, rozhodnouti, jak naložiti s těmi tvrdošíjnými věřiteli, jejichž odpor mařil úplný zdar prací traktační komise.

Ve složení komise nastala v té době změna smrtí Jana Viléma z Gerštorfu — u něho nebyly patrně za jeho krátkého působení v úřadě královského podkomořího již uplatňovány námitky inkompatibility, které r. 1654 zabránily členství Leopolda z Věžnik v komisi; na žádost předsedy Viléma Al. z Kolovrat byla komise, jejíž práce stále trpěla malým zájmem některých členů, v srpnu 1663 doplněna panem Františkem ze Scheidlern[131]) jakožto příslušníkem rytířského stavu. Ani u tohoto Gerštorfova nástupce ve funkci královského podkomořího neozvaly se již dotčené námitky, a to patrně proto, že postup komise i výška požadovaných slev byly již podle dosavadních směrnic a praxe skoro předem určeny; také všeobecně očekávané brzké ukončení činnosti komise již otupovalo ostří možným výtkám v naznačeném směru. Do června 1664 dokončila takto doplněná komise další jednání s městy Mostem, Karlovými Vary a Trutnovem.[132])

Usnesení sněmu z 18. července 1665,[133]) dávající znovu jasně znáti, že v dohledné době bude již zrušena platnost mimořádných opatření a zastavena činnost traktační komise, přispělo k rychlejšímu projednání posledních nedodělků. Z královských měst zbývalo již vedle Prahy jen pět měst, Čáslav, Písek, Kouřim, Čes. Brod a Louny, která se vymlouvala na úplné zkonfiskování svých statků a dosud odmítala, opírajíce se o císařskou resoluci z 2. listopadu 1638, jednati s věřiteli o placení; dluhy Rakovníka byly pak projednávány u úřadu zemských desk v souvislosti s jeho úpadkem. Ostatní města již splácela snížené dluhy podle dohod, uzavřených s pomocí traktační komise, a ovšem i pohledávky privilegovaných věřitelů. Proto povolené lhůty do příštího sněmu komise musila co nejvíce využíti. Vyzvala tedy zmíněná čtyři města 18. srpna 1665, aby co nejdříve podala výkazy o stavu dluhů, jmění a nutných obecních vy-

---

[131]) St. m. S 260/5.

[132]) Most dosáhl z celkové sumy 103.289 kop míš. slevy 27.455 kop a všechny úroky (104.045 zl.) kromě z 35.290 kop fundačních peněz (srov. i Bílek, Konfiskace II. str. 1151), Kar. Vary z 10.080 zl. slevy 2.497 zl. (úroky byly zaplaceny) a podobně dluhy Trutnova z 23.449 kop a příslušných úroků (9525 kop) sníženy na 17.929 kop. (O Trutnovu viz Bílek, Konfiskace II. str. 1240.) K sumě, uvedené u Mostu, podotýkám, že koncept zprávy traktační komise mluví o 104.717 kopách, avšak nesprávně, neboť počítá jednu položku o 10.000 zl. v téže výši i v míšenských kopách. Jejím přepočítáním podle platné relace dostaneme správné číslo, které výše uvádím.

[133]) Konán od 9. listopadu 1664.

dání, a určila lhůty, kdy se měli dva delegáti každého z nich dostaviti k jednání s věřiteli do Prahy.[134])

Sněm, zahájený 23. března 1666, vyžádal si na císařovu výzvu z 24. t. m. zprávu od místodržících, jak daleko postoupilo jednání traktačních komisařů s městskými věřiteli. Skoro dvanáctiletá působnost komise, vykazující neúplný úspěch, působila ve veřejném mínění jisté rozčarování. Dvorské úřady samy, na které se stále obraceli neuspokojení věřitelé, měly již svrchovaný zájem na tom, aby tito postižení nebyli stále jen odkazováni na pozdější dobu, a tím stále znovu poškozováni. Data, oznámená komisí 10. května t. r., ukazovala však, že finanční výsledky dosavadního jednání jsou pro města dosti příznivé. A na těch hlavně záleželo. Bylo-li z dluhů více než 800.000 zl. u všech královských měst v Čechách dosaženo u 23 měst z kapitálu a úroků 343.689 zl. slevy, byl to pozoruhodný úspěch, i když ještě 11 měst (mezi nimi i všechna tři města pražská) dosud neskončila vyjednávání, které již vykazovalo dobré výsledky.[135]) Hospodářská situace zbývajících šesti měst byla pak taková, že za daných okolností nebylo naděje, aby věřitelé byli aspoň z větší části uspokojeni.[136]) Hlavní potíž u předposlední skupiny měst byla v tom, že se tyto obce nemohly před splacením části dohodnutých dluhů ani pustiti do vyjednávání, neboť ztenčené městské důchody stěží stačily krýti splátky podle nových dohod s věřiteli, a nedodržení ujednaných podmínek mělo by v zápětí exekuci na město, jak to výslovně povolil sněm r. 1663 Vedle positivního úspěchu, t. j. finanční pomoci, které se takto městům dostalo, mohla však traktační komise klidně poukázati též na známé překážky a neústupnost se strany věřitelů, které měly vedle jiných, vnějších okolností (turecká válka, jiné funkce traktačních komisařů a jejich nestálá účast v zasedáních komise) hlavní podíl na tom,[137]) že za dvanáct let nebylo jednání ještě docela ukončeno.

Sněm plně uznával všechny tyto potíže, a chtěje, aby se dostalo úlev,

---

[134]) Čes. Brod předvolán na 15. října, Kouřim na 29 t. m., Louny na 12. a Čáslav na 26. listopadu. Ohromná suma jejich dluhů (Čes. Brod 53.574 kop míš., Kouřim 55.938, Louny 69.886, Čáslav 84.476 a Písek 130.000) a zvláštní poměry, v kterých se tato města konfiskacemi octla (viz o tom pod příslušnými hesly B í l k a, Konfiskace II.), nasvědčovaly, že jednání o jejich dluhy bude mimořádně obtížné.

[135]) Vedle tří měst pražských byly to Litoměřice, Králové Hradec, Sušice, Kolín, Domažlice, Stříbro, Žatec, Dvůr Králové, které sice došly slevy přes 249.669 zl., avšak měly ještě dluhového zatížení přes 500.000 zl.

[136]) Dluhy Rakovníka byly dosud vázány kridatárním procesem tohoto města u zemského soudu, Čáslav, Čes. Brod, Kouřim, Louny a Písek prohlásily r. 1665 znovu, že konfiskacemi byli zbaveni všech statků a příjmů a že tedy nemají z čeho platiti.

[137]) Záznam o sedění komise z 26. května 1667 ukazuje, že z devíti komisařů byli přítomni vedle předsedy toliko tři (st. m. S 260 5). Tento nepořádný způsob úřadování, v 17. století obvyklý, měl patrně také vliv na pracovní tempo komise.

kterých uvedená města získala, v zájmu sociální i politické »jednostejné rovnosti« též posledním, která dosud nedokončila jednání s věřiteli, prodloužil zase, za podmínek, určených předcházejícím sněmem, působnost komise do příštího sněmu.[138]) Výslovná připomínka, že na platy privilegovaným věřitelům, jakož i těm, kteří se s městy vyrovnali, platí již obvyklé právní zajištění soudní cestou, ukazuje nejmarkantněji veliký rozdíl, jak k obnově úvěru musely přispěti městské obce a jak stát neučinil dosud vážného kroku k uspokojení svých věřitelů. Snad sněm chtěl tímto silným připomenutím vystoupiti proti možným výmluvám dlužníků, které v dotčeném dvojím loktu měly zdroj a jisté hospodářské a morální, třebaže ne právní zdůvodnění.

O stavu dalšího jednání, které pokračovalo pomalu i r. 1667, podává obraz výkaz referentů Kocha a Greifenbacha z konce června 1667. Měst, která zcela likvidovala své dluhy, bylo stále poměrně málo, většina dosud jednala s věřiteli, i když úhrnná suma upravených dluhů byla značná.[139])

Také sněm r. 1667 uznal tuto situaci a prodloužil působnost traktační komise zase do příštího sněmu. Obrátil se však s důrazným apelem v přední řadě na pražská města, která, těšíce se zvláštní státní pomoci, odkládala dosud jednání s mnoha věřiteli, s výzvou, aby pomocí traktační komise urovnala do zmíněné lhůty své dlužní záležitosti.[140]) Za prodloužení, povoleného sněmem r. 1667, byly již zlikvidovány i dluhy posledních měst, pokud věřitelé projevili ochotu k ústupkům.[141])

Pozvolnou regenerací hospodářského života, který se i z úzkých hranic, v nichž mu ustanovení všeobecného příročí ponechávala volnou

[138]) Sněm zasedal od 23. března do 14. července 1666.

[139]) Výkaz (není zcela přesný) uvádí hlavně slevy z jistin; rubrika úrokových slev je velmi neúplná a vedle toho není v něm udána doba, kdy bylo těchto slev dosaženo, ani původní suma dluhů, s které byly slevy učiněny. Srovnání s daty výše uvedenými ukazuje, že u mnoha měst jsou ve výkazu uvedeny jen částečné výsledky, nepochybně jen z let, kdy oba referenti u komise pracovali (tedy přibližně od r. 1661); některá data (o Novém Bydžově, Pelhřimově, St. městě, Trutnovu) zachycují, nevím z kterých důvodů, zřejmě jen část úlev. Celkem bylo do polovice roku 1667 z jistin sleveno, a to u měst (první číslice uvádí slevy z jistin v kopách míš., druhá z úroků, pokud jsou ovšem udány): Trutnov 5.547 — 9.525, Stříbro 11.185 — 842, Sušice 4.470 — 8.470, Rokycany 15.463 —, Polička 1.364 —, Pelhřimov 2.366—7.023, Příbram 1.284 —, Staré město pražské 9.286 — 23.999, Nové město pražské 1.390 —, Malá strana 4.116 — 11.369, Nymburk 4.897 —, Mělník 705 — 2.288, Vysoké Mýto 4.489 —, Žatec 7.528 —, Litoměřice 6.732 — 58.682, Klatovy 2.766 — 15.489, Král. Hradec 39.234 (v čísle jsou pojaty i úroky), Kolín 1.852 —, Jaroměř 4.327 —, Kut. Hora 8.655 —, Král. Dvůr 800 — 495, Domažlice 2.738 — 13.400, Chrudim 1.284 — 1.793, Beroun 71 —, Ml. Boleslav 2.583 — 19.540, Něm. Brod 365 — 471, N. Bydžov 2.447 —, Čes. Budějovice 507 — 26.440, Ústí n. Labem 400 — 2.645, Most 17.455 — 94.717, Kadaň 903 — 9.168, Chomutov 2.154 — 9.026, Kar. Vary 2.497 —, Hradčany (úroku) — 700, Kašp. Hory 654 —. Podle údajů z r. 1666 (srov. i pozn 135) činily úrokové slevy u Nového města pražského, Kolína a Žatce asi 10.000 zl.

[140]) Sněm konán od 10. března do 5. května 1667.

[141]) Sněm uzavřen 5. května 1667.

dráhu, postupně rozšiřoval a sílil tak, že nové závazky a spojení přerostly chráněné finanční částky a obchodní ujednání, blížila se stále více nutnost rozšířiti normální podmínky hospodářského a obchodního styku i na ony staré, chráněné závazky. Všeobecné příročí, za něhož byly vytvořeny předpoklady pro jejich včlenění do normálního hospodářského oběhu, vyplnilo již také svůj hlavní úkol. Tak dozrál problém soukromých a značné části veřejných dluhů, tento pod tlakem a vedením státu a jeho orgánů, onen vlivem přirozeného vývoje, regulovaného jen v širokých mezích.

Sněmovní usnesení z 3. srpna 1668, jímž uzavřeno zasedání zahájené 6. února t. r., a sněmy z dalších let nemají již ani o příročí měst a o traktační komisi, ani o všeobecném příročí zmínky. Tak po čtyřiceti letech uzavřena legislativou i administrativou důležitá kapitola hospodářských dějin z doby války třicetileté, jeden z problémů přechodné doby, v níž bylo nutno likvidovati následky války, pokud se jevily v soukromém a části veřejného zadlužení.

Uspořádání poměrů zbývajících měst bylo již dokončeno jiným způsobem. Písek vyrovnával své dluhy od r. 1671 až do 1683, Slané, zbavené příslušnosti ke čtvrtému stavu, dojednávalo své dlužní věci také až do r. 1684,[142]) podobně i Slavkov a Plzeň a některá jiná města.[143])

Dozvuky dlužního vyrovnání ozývají se sice ještě začátkem sedmdesátých let XVII. století, a to při veliké stížnostní akci královských měst, která směřovala proti vysokým kontribucím a nápojové dani i proti vaření piva a provozování řemesel v blízkém okolí měst, a domáhala se také vypuzení židů,[144]), avšak jejich likvidace již nevyžadovala zvláštních opatření zákonodárných sborů, ani řešení pomocí speciálních orgánů, a byla řešena s jiných hledisek a v jiné souvislosti, než otázka městského zadlužení po třicetileté válce.

[142]) Bílek, Konfiskace II., str. 1185—1186, 1206—1207, 1208.

[143]) O Plzni viz častěji citovaný článek Macháčkův, str. 277. Podrobnější vylíčení likvidačních prací u jednotlivých měst bude podáno v dalších číslech tohoto Sborníku.

[144]) Na př. prosbu Čáslavě o prodloužení příročí doporučoval podkomoří Lambert z Harrachu, tím spíše, že komora byla městu ještě stále dlužna 21.556 kop.

II.

Dluhy Starého města pražského.

Přihlášky věřitelů Starého města pražského, podané v padesátých letech 17. století traktační komisi, týkaly se jak peněz, poskytnutých městu výslovně pod titulem krátkodobé finanční výpomoci, tak i peněz, uložených u města jako základ trvalé renty.[1])

Nejstarší z těchto městských dluhů byly dlouhodobé obligace, jejichž majiteli byly duchovní korporace a ústavy. Je to jediný zbytek věčných rent, vycházejících stále z městských důchodů, které i v druhé polovici 16. století přes veliké veřejné zatížení měst[2]) zaručovaly trvalý a jistý příjem. Podmínky těchto zápůjček, sjednávaných s pojištěním na nemovitém městském majetku, dávaly věřitelům za hlavní zbraň dobývání listovním právem, které jim v normálních dobách hospodářských plně zajišťovalo disposici s pohledávkami podle uzavřených smluv. Dlužník byl hospodářsky schopen plně dostáti svým povinnostem; právě stáří některých zápisů svědčí, že za normálního vývoje hospodářských poměrů věřitelé pokládali stabilitu městského hospodářství za nepochybnou a že ani o výpovědi kapitálu neuvažovali. Výkazy komise z r. 1655 zachycují ovšem jen velmi nepatrný díl starých městských dluhů, totiž ten, který zůstal nezaplacen; krátkodobé dluhy byly patrně obcí propláceny tak, jak bylo smlouvami ujednáno, i když si obec musila na to někdy vypůjčiti.[3]) O celkovém zatížení města dluhy, ani o stavu městského hospodářství z doby před třicetiletou válkou nemá dosavadní literatura zpráv a podle dnešního stavu pramenů bude řešení této otázky velmi obtížné a patrně neúplné.

Nejstarší městský dluh byl věčný plat, který vycházel klášteru sv. Petra a Pavla na Zderaze z kapitálu 64 kop gr. od r. 1320.[4]) Druhá pohle-

---

[1]) Stejně jako první, všeobecná část této práce, je i tento speciální oddíl o staroměstských dluzích založen hlavně na spisech traktační komise, uložených v archivu ministerstva vnitra v Praze (hlavně pod signaturou Stará manipulace P 124/30); pokud není jinak výslovně uvedeno, pocházejí údaje z těchto spisů.

[2]) Srov. P l a c h t Otto, České daně 1517—1652.

[3]) Tak půjčky 3300 kop míš. od záduší týnského kostela z r. 1610 obec užila vedle jiných prostředků na zaplacení dluhu 5000 kop u rady apelačního soudu Melichara Grüsena.

[4]) Převésti tuto částku podle hodnoty na měnu ze začátku 17. století není možné, neboť zprávy o tomto závazku Starého města, v němž podstatnou část měly jisté služby, nejsou dostatečně jasné. Počítám dále tento dluh ve jmenovité hodnotě 150 zl. rýn., avšak úroky podle poslední známé splátky. Obvyklý šestiprocentní úrok by činil 9 zl. ročně. Původní podmínky tohoto zápisu zněly na roční úrok 12 hřiven stříbra po 64 gr. na hřivnu vedle jiných povinností. (Desky zemské větší 3 K 19). To je tedy úrok 20%. Není známo, jak dlouho úrok v této výši byl odváděn; r. 1665 Pražané jej počítali jen částkou 46⅔ krejc. a 24 strychu pšenice. Při ceně 1 strychu jen 1 zl. (P e k a ř v Knize o Kosti II.,

dávka, z polovice 16. století, byla také dlouhodobou obligací, kterou se Staré město zavázalo vyšehradskému kostelu, že bude odváděti ročně 5 kop 15 gr. českých. Záruky, která byla věřiteli dána právem braní na strašnických dědinách, nebylo třeba užíti, obec odváděla tento plat řádně až do r. 1655. Podobně také stálý plat, který byl založen kapitálem 450 kop čes. pro kostel P. Marie na louži r. 1563, vycházel ve smluveném šestiprocentním zúročení kapitálu až do polovice 17. století. Teprve z r. 1587 pocházela první měšťanská pohledávka (500 kop čes.) za Starým městem pražským, při ní však již hospodářská tíseň po r. 1620 přinesla řadu pokusů věřitele získati zpět peníze. Od konce 16. století šla pak již řada obecních dluhů až do povstání r. 1618. Celkové zatížení obce nesplacenými dluhy z let 1320 až 1618 činilo 33.121 zl. rýn.;[5]) v této částce činí největší položku dlouhodobé pohledávky duchovních ústavů (15.287 zl.), t. j. $46^{1}/_{6}$%. Podíl jednotlivých stavů na těchto starých dluzích a výšku úrokové služby znázorňují přiložené tabulky. Duchovní věřitelé půjčili městu:

Věřitel	Pohledávka		Vynesla úroků[6]) (v zl. rýn.)		Celkem
	v sumě (zl. rýn.)	z roku	do začátku května r. 1618	v l. 1621 až 1642 incl.[7])	tedy (zl.rýn.)
Klášter sv. Petra a Pavla na Zderaze . .	150	1320 15./VI.	7445[8])	550	7995
Vyšehradský kostel	204	1546 5./II.	883	269	1152
Kostel P. Marie na louži	1050	1563 23./X.	3433	1386	4819
Jesuitská kolej u sv. Klimenta	1750	1596 26./IV.	2310	2310	4620
Záduší kostela v Týně	2333	1606 24./IV.	1680	3080	4760
Záduší kostela v Týně	3850	1610 16./X.	1732	5082	6814
Záduší u sv. Michala	3617	1613 16./X.	977	4774	5751
Záduší u sv. Michala	2333	1614 16./X.	490	3080	3570
Úhrnem	15287		18950	20531	39481

str. 145 udává cenu korce pšenice v druhé polovici 17. století na $1^{1}/_{2}$ zl. rýn.), je to tedy 25 zl., t. j. asi sedmnáctiprocentní zúročení jistiny 64 kop českých. Počítám tedy toto úročení 25 zl. ročně, které je stejně nižší než úroková sazba podle původních podmínek zmíněného dlužního úpisu.

[5]) V tom je počítán i kapitalisovaný úrok zmíněného ročního platu (šestiprocentní roční úrok 5 kop 15 gr. čes. odpovídá jistině $87^{1}/_{2}$ kop čes., t. j. 204 zl. rýn.).

[6]) Dlužní úpisy z doby do r. 1618 neuvádějí vždy přesně úrokové sazby. Obvyklé termíny »úrok obyčejný« nebo »úrok podle nového nařízení« (po roce 1543, kdy byla sněmem určena úroková sazba 6% — viz Sněmy české I. 565 až 566) značí sazbu 6%. Ta činí trvalý základ pro městské půjčky až do polovice 17. století. Proto užívám tohoto základu k vypočítání úroků i tam, kde dlužní úpisy o úrokové míře sice nemluví, kde však z jiných podmínek dlužního ujednání nebo z pozdějšího vývoje je nepochybné, že dotyčná pohledávka byla úrokována.

[7]) Ze spisu nelze zjistiti, byly-li věřitelům z doby před r. 1618 uznány a

Pohledávky věřitelů ze stavu šlechtického a městského vykazují tento obraz:

Věřitel	Pohledávka v sumě (zl.rýn.)	Pohledávka z roku	Vynesla úroků do začátku května r. 1618	Vynesla úroků r. 1621 až 1642 incl.	Celkem tedy (zl.rýn.)
Od Košíkův Mikuláš, měšťan staroměst	1167	1587 16./X.	2136	1540	3676
Deklamátor zem. desk (Ondřej Stang).	467	1598 4./VII.	553	616	1169
Rabštejnský z Čihanova Oldřich	933	1599 24./IV.	1064	1232	2296
Město Čes. Budějovice	2333	1603 21./V.	2088	3080	5168
Město Most	1447	1606	984	1689[9])	2673
ze Šternberka na Bechyni Adam	2333	1606 24./IV.	1680	3080	4760
Dědici Kašpara Blovského z Palatýnu.	1167	1607 26./VII.	753	1540	3293
Registrátor desk zem. (Ondřej Stang).	583	1610 24./IV.	280	770	1050
Herkulesová Lidmila, měšťanka malostr.	2071	1616 18./VII.	218	2734	2952
Kyswein Karel, měšťan staroměstský.	3000	1618 23./IV.	0	3960	3960
Trnická z Ebenstolu Kateřina......	2333	1618 24./IV.	0	3080	3080
Celkem........	17834		9756	23321	33077

Z uvedené sumy bylo uzavřeno ve staré měně na české kopy dluhů za 2101 kop 30 gr. (t. j. 4904 zl. rýn.), zbytek až na 3000 zl. rýn. půjčky Kysweinovy z r. 1618 zněl vesměs na míšeňské kopy (21.615½ míš. kop = = 25.217 zl.). Podmínky splatnosti nebyly ovšem upraveny jednotně. Pohledávky duchovních ústavů byly uloženy natrvalo,[10]) i když po formální stránce jejich dlužní zápisy dávaly věřitelům právo půlletní výpovědi. Duchovní věřitelé byli vesměs pražského původu a svými penězi 15.287 zl. znamenali, jak již výše řečeno, největší položku z 33.121 zl., jichž dostoupila celková suma zamrzlých dluhů staroměstských. Proti jejich podílu 46⅙% stály ostatní pohledávky šlechty a soukromých měšťanů položkou 14.054 zl., t. j. 42½%, na druhém místě; městské obce byly mezi věřiteli zastoupeny jediné Čes. Budějovicemi a Mostem s pohledávkami 3780 zl., t. j. 11⅓%. Ve skupině šlechty a soukromých měšťanů nelze přesně roz-

vyplaceny úroky i za r. 1619—1620. Poněvadž také bližší podrobnosti o užití majetku městských představených z doby povstání nejsou známy, nepočítám ani v této ani v dalších tabulkách za tato dvě léta úroků. Rok 1642 je zadní hranicí proto, že od příštího roku začalo soustavnější splácení dluhů, jak je o tom řeč níže v textu. Celkovou úrokovou náležitost všech pohledávek až do vyrovnání podávají tabulky na str. 372.

[8]) Také termín, od kdy se počítá úrokování pohledávek, není vždy přesně vyznačen. Počítám tedy vždy až od prvého dne měsíce, který bezprostředně následuje po datu dlužního úpisu.

[9]) Tato položka vyplývá z redukce jistiny, které Staré město dosáhlo r. 1630; viz o tom str. 380.

[10]) Z ostatních půjček měly jediné dvě menší půjčky (z r. 1598 400 kop míš. a z r. 1610 500 kop. míš.), poskytnuté úřadem zemských desk na vydržování některých jeho úředníků, ráz základního kapitálu pro věčný plat.

lišiti tyto dvě kategorie společenských vrstev. Přesná data o zaměstnaní a trvalém pobytu věřitelů, která by dala jistý obraz, třebaže velmi přibližný, o finančním podílu šlechtického a městského stavu, nemožno z údajů dlužních úpisů zjistiti. Stejně nelze zodpověděti důležitější otázky, a to, k čemu staroměstská obec užila těchto půjček. Byly to investiční půjčky, sloužící k zdokonalení městských podniků,[11]) nebo přechodná finanční pomoc městské pokladně k úhradě schodků nepředvídaných, ale rozpočtově uhrazených, bylo peněz užito na konversi starších tíživých nebo splatných půjček,[12]) anebo to byl nejhorší druh půjček, peníze určené na úhradu neuhrazených schodků městského hospodářství? Na všechny tyto otázky nalézáme v dlužních úpisech jen malé narážky, které nepřipouštějí po této stránce nahlédnouti do celkové struktury městského hospodářství, ani do soustavy městských rozpočtů. Čtyři tisíce kop míš., věnovaných na investiční práce, činí z dluhového břemene něco přes 14%; z nich pak největší díl byl věnován na zlepšení produktivnosti městských podniků. Přihlédneme-li též k podílu půjček, uzavřených na konversi starších dluhů, zůstává přece účel skoro 75% zmíněných městských půjček neznám.

Pro srovnání se stavem v době třicetileté války mají však přece i řídká data o zbytcích městských dluhů, uzavřených do r. 1618, jistý význam v několika směrech. Veliký podíl, který měly duchovní korporace na úvěrových operacích Starého města, a zejména ta okolnost, že jejich půjčky byly uzavírány ve značných částkách a na běžný úrok 6%, dávají svědectví o stabilitě městského hospodářství ve Starém městě pražském a o důvěře, které se proto město v duchovních kruzích těšilo. Je to tím pozoruhodnější, že významné duchovní ústavy ukládaly v té době v městských půjčkách patrně podstatnou část svých hotovostí. Analogie se stavem po r. 1620[13]) by ukazovala na to, že to byly asi hlavně zbožné odkazy a nadace věřících, které dávaly duchovním ústavům prostředky,[14]) jež proměněny v pohledávky za staroměstskou obcí zaručovaly trvalou službu

---

[11]) V dlužních úpisech je zmínka o investičním užití tří půjček v celkové částce 4128 kop míš. Za 128 kop prodal klášter sv. Petra a Pavla na Zderaze dva mlýny na Poříčí r. 1320, na opravu Kamenských mlýnů uzavřena r. 1606 půjčka 2000 kop míš. u záduší týnského kostela, celé půjčky u Kateřiny Trnické z r. 1618 (2000 kop míš.) bylo užito na zvelebení obecního podniku a na stavbu Horské brány (1600 kop míš. na stavení strašnického dvora a Horské brány, za zbytek 400 kop míš. zakoupeny lepenice a krámy po obou stranách Horské brány). To je tedy jen 14½% z celkové sumy uvedených městských půjček.

[12]) Na částečné splacení dluhu 5000 kop míš. radovi apelačního soudu Melicharu Grüsenovi z Kobachu užito r. 1610 půjčky 3300 kop míš. od záduší týnského kostela; ty činí 11½% celkového obecního dluhu.

[13]) Viz o tom níže str. 375.

[14]) Jediné o půjčce 3617 zl. od záduší u sv. Michala (z r. 1613) víme, že pocházela ze zbožného odkazu Doroty Radnické z Vysoké. (Archiv města Prahy, rkp. č. 56, fol. 7; cituji rukopisy tohoto archivu, které při této práci přicházely v úvahu, dále zkratkou rkp. a udáním příslušného svazku a folia.)

zbožným účelům. Nebyly to malé peníze, které plynuly ze staroměstských důchodů pomalu zase zpět do kostelů, klášterů a kolejí. Důsledkem těchto dluhů ovšem bylo, že městské hospodářství bylo již před třicetiletou válkou stále více zatěžováno úrokovou službou starých půjček a novými dluhy. Podle tabulky na str. 367 je zřejmé, že si u duchovních ústavů úroková služba jen do r. 1618 vyžádala sumy 18.950 zl., t. j. skoro 124% základního kapitálu. U šlechtických a soukromých měšťanských věřitelů byl tento poměr pro města mnohem příznivější; úroky, činící do r. 1618 6684 zl., dosáhly 47% půjčených jistin. Věřitelské městské obce, mající nárok na 3072 zl. úroků, získaly v nich 81% půjčených jistin. Pojištění těchto půjček bylo zaručeno jediné listovním právem. Toliko vyšehradský kostel měl úrokování své pohledávky 204 zl. hypotekárně zaručeno braním na strašnických dědinách, patřících staroměstské obci.

Úroková služba nebyla vykonávána se strany města zcela přesně ani v normálních mírových dobách. Ani v tom není, žel, přesných a hlavně úplných dat, ale právě naprosto nepřesné plnění závazků u některých dluhů, a to od samého začátku trvání dlužního zápisu, nasvědčuje, že v městské správě hospodářské byly závady rázu patrně hlubšího. U věřitelů z řad duchovenstva byly závazky plněny v celku přesně, třebaže i u nich občas docházelo k menším nedoplatkům na úkor věřitelů, a také vůči veřejným věřitelům[15]) a osobám význačného postavení[16]) obec hleděla dostáti včas placení úroků. Naproti tomu naprosté vysazení úrokových platů u jiných věřitelů-soukromníků vedlo sice k soudním zákrokům proti nedbalému dlužníku,[17]) avšak ku podivu, čistě hmotné zřetele se plně neuplatnily ani v takových případech, věřitelé přes to, že dlužník platil nepřesně, ponechali mu své peníze i nadále. Byly to patrně momenty nefinanční povahy (rodinné ohledy, nové sliby dlužníkovy, vázání jinými pohledávkami a pod.), které způsobily, že přes varovné známky pomalého úpadku městského úvěru řada starých pohledávek zamrzla i v době, kdy platební schopnost obce byla ještě podložena obecními statky. Podrobnosti soudních zákroků věřitelů, zejména důvody, proč přes to i dále nechávali u města pohledávky, nejsou známy. Nepřesné placení úroků, které byly mnohdy zadržovány řadu let, ukazuje však zřetelně aspoň to, že městské finance nebyly vedeny zcela přesně. Přes to se však obci podařilo prodlužovati i platnost zažalovaných pohledávek, nebo těch, na které byla dlužna značné úroky.[18])

---

[15]) Na pohledávku deklamátora zemských desk z r. 1598 byly úroky placeny řádně až do ledna 1655. Podobně i na půjčených 583 zl. z r. 1610, avšak tu bylo již třeba řádné plnění vymáhati r. 1631 žalobou u soudu nejvyššího purkrabství. Viz str. 422 násl.

[16]) Na pohledávku pana Adama ze Šternberka zaplaceny první úroky až 30. října 1610, tedy za 4½ roku.

[17]) R. 1612 zažalovala majitelka pohledávky Oldřicha Rabštejnského obec u soudu nejvyššího purkrabství pražského, když tato až do sv. Jiří r. 1611 neodvedla ani haléře asi ze 700 zl. povinných úroků.

[18]) Půjčka 933 zl. Oldřicha Rabštejnského (z r. 1599), které byly zažalovány

Za krátké doby vlády stavů a Bedřicha Falckého dluhové břímě Starého města bylo zvýšeno poměrně malými penězi. Zvláštní pozdější právní postavení věřitelů z těchto let, o němž bude zmínka níže, působí, že nelze udati, zda pohledávka 1167 zl. z r. 1619 — u traktační komise ji přihlásili dědicové Matyáše Jirkovského z Děvína — která vznikla pujčkou záduší a špitálu sv. Pavla za Poříčskou branou, byla ujednána jménem a v zastoupení obce.[19]) Ani rok 1620 nebyl pro Staré město spojen s přílišným zvýšením obecních dluhů. Vedle 3250 zl. rýn. půjček, uzavřených u měšťanů staroměstských,[20]) přispěly obci ze šlechty sestry Beřkovské z Šebířova 2333 zl. rýn. Byly to vesměs úvěry libovolně vypověditelné po půlletním ohlášení předem a úročené obvyklou 6% sazbou. Pro další vývoj městského úvěru a dluhů nemělo však 6750 zl. rýn. dluhů z let 1619—1620 velikého významu hlavně proto, že vítězná habsburská restaurace anulovala všechny závazky královských měst, uzavřené od »neřádných« magistrátů v době »ohavné rebelie«. Několik výjimek, o kterých bude zmínka níže, tkvělo jednak v mimořádných poměrech věřitelů, jednak ve všeužitečnem účelu půjček. Při vyrovnání po r. 1650 jen část těchto dluhů zatížila městskou pokladnu, většina jich byla obcí i státními úřady odmítána.[22])

Teprve rokem 1621 počíná rychlý vzrůst městských dluhů, rok za rokem doléhá na staroměstskou obec břímě čím dál, tím větší, vedle stále rostoucích jistin rostou nebezpečnou měrou i úroky. Na soustavné splácení úroků nebo dokonce jistin starých dluhů nebylo za stísněných válečných poměrů a při přetížení obce veřejnými, zvláště vojenskými náklady, ani pomyšlení. Věřitelé, z kterýchž mnozí měli v dlužních úpisech podstatnou část svého dědictví, marně hledali mírné cesty, ani soudní procesy nevedly k cíli; soudní výroky ani zatykače nedávaly žalujícím věřitelům než ilusorní uznání právního nároku, hospodářsky vyčerpaná obec nebyla s to, aby dostála svým závazkům, ani tehdy, když věřitelé užili posledních právních prostředků, vězení a exekuce. Tento hospodářský proces, který patrně postupoval v hlavních rysech u všech královských měst v Čechách stejně, obráží se v cifrách dlužních jistin a jejich úroků, kterými staroměstská obec byla povinna od r. 1621 do 1643.

---

r. 1612, zůstala u obce až přes polovici 17. století a také řada jiných, na nichž byly veliké nedoplatky (viz o nich úrokové tabulky na str. 372).

[19]) Byla to investiční půjčka, uzavřená na stavby pro jímání vody a hraničky při Šaškovských mlýnech. Srov. o tomto věřiteli níže pozn. 127 a 128.

[20]) Vedle Kateřiny Slonové (1500 zl.) a Jana Kvasničky (583 zl.) půjčil r. 1620 Matyáš Jirkovský opět 1167 zl.

[21]) O účelu půjček je zmínka vedle Dvorského (viz poznámku 127) v obligaci Jana Kvasničky, jehož 583 zl. magistrát užil na »spravení hlavní sumy« Jiřího Cikoty.

[22]) Viz str. 425 o úsilí Vavřince Košína, aby mu byla uznána pohledávka Kateřiny Slonové, str. 436 o pohledávce sester Beřkovských a str. 437—438 o pohledávce Matyáše Jirkovského z Děvína.

Roku	Staré město si vypůjčilo zl. rýn.	Koncem roku jistina vzrostla na zl. rýn.	Úroky půjček koncem roku činily zl. rýn.	Celkový závazek města koncem roku činil zl. rýn.
1320 1618	33121		28706	61827
1621	5584	38706	30455	69161
1622	9317	48023	33117	81140
1623	0	48023	35998	84021
1624	0	48023	38879	86902
1625	0	48023	41760	89783
1626	2300	50323	44651	94974
1627	0	50323	47670	97993
1628	15400	65723	51237	116960
1629	7682	73405	55286	128691
1630	10509[23])	83351[24])	59921	143272
1631	4134	86423[25])	65052	151475
1632	6190	91763[26])	70450	162213
1633	23781	115544	76453	191997
1634	16850	132394	83852	216246
1635	7233	139627	92190[27])	231817
1636	1650	138577[28])	100557	239134
1637	12285	148462[29])	109196	257658
1638	15389	163151[30])	118622	281773
1639	7796	170886[31])	128637	299523
1640	2400	173099[32])	138880	311979
1641	3679	176028[33])	149251	325279
1642	0	175278[34])	159762	335040
1643	3283	178561	170340	348901
1644	0	178561	181003	359564
1645	680	179241	191673	370914
1646	300	179541	202379	381920
1647	500	180041	213100	393141

[23]) Není počítána pohledávka Morelliho, o které je zmínka k r. 1630. (Archiv ministerstva vnitra v Praze, sign. Stará manipulace P 123/7.)

[24]) Tohoto roku zaplaceno Michnovi 283 zl. a Mostu sraženo 280 zl. (viz str. 397a 381). Podrobnější údaje o těchto i jiných věřitelích z doby po r. 1620 podávají tabulky na str. 376 násl. Další splátky před r. 1648, u kterých nebylo zjištěno přesné datum, kdy se staly, viz na str. 381 násl.

[25]) Tohoto roku zaplaceno opět Michnovi 1062 zl. (viz str. 397).

[26]) Týž Michna obdržel t. r. 850 zl. (viz str. 397).

[27]) Od začátku r. 1635 je počítán úrok z jistiny o 650 zl. menší, než je udáno v tomto sloupci, neboť dvě půjčky v této sumě z r. 1634 byly bezúročné; viz str. 431 násl.

[28]) Toho roku zaplaceno Gordonovi 700 zl. a opatovi u sv. Mikuláše ve Starém městě 2000 zl.

[29]) Začátkem r. 1637 vzrostla neúrokovaná jistina na 850 zl.; viz str. 54. Gordonovi zaplaceno 700 zl. a Libochovské též 700 zl.

[30]) Toho roku Staré město zaplatilo Gordonovi 700 zl.

[31]) Staré město zaplatilo Bučkovi 61 zl.

[32]) Staré město zaplatilo Fojtovi 187 zl.

[33]) R. 1641 obec zaplatila na pohledávku jesuitského konviktu 2000 zl. z r. 1634 částku 750 zl.

Pokud bylo možno poznati z dlužních úpisu a z obligačních knih staroměstských, bylo tedy koncem r. 1643 městských dluhu úhrnem 348.901 zl. (z toho bylo 178.561 zl. jistiny a 170.340 zl. úroku). S tímto poznáním se zcela nesrovnávají co do výše peněz údaje staroměstské rady z roku 1665.[35]) Tuto malou diferenci (asi 11.000 zl. jen u jistiny) můžeme však aspoň částečně vysvětliti. Pražané jednak počítali do uvedené sumy zajisté i dluhy, u kterých se nám nepodařilo zjistiti dobu vzniku a které tedy do této tabulky nepojímáme (bylo jich asi 8000 zl.), jednak ze spisů traktační komise jest patrné, že tvrzení Staroměstských, že od r. 1643 neučinili dluhu, není zcela správné, neboť pohledávky věřitelů za městem vzrostly, jak viděti z tabulky, ještě za r. 1644 až 1647 o 1480 zl. nové jistiny.[36]) Vedle tohoto účetního přibarvení, které spadá na vrub Staroměstských, dlužno dále dotčenou nesrovnalost přičísti neúplnosti spisů (zvláště z doby kolem r. 1654), které nemají o některých dalších platech města vůbec zpráv. Podle výkazů Starého města z 25. ledna 1663 a 12. ledna 1665 je totiž zřejmé, že vedle níže uvedených splátek na dluhy, u kterých bylo možno stanoviti dobu vzniku, majitele pohledávky i jiné okolnosti dlužního zápisu, mělo město ještě řadu závazků, jejichž původ a podmínky dnes nelze blíže určiti. Pokud nepřesné spisy a výkazy udávají, bylo v této poslední skupině dluhů na 300 zl. jistiny; mimo to ostatní platy, u nichž není blíže označeno, zda šly na jistinu či úroky,[37]) ukazují, že jistiny bylo ještě více. Počítáme-li část těchto nejistých platů na účet jistiny, vyvodíme-li z úrokových platů příslušné hlavní sumy[38]) a přihlédneme-li konečně i k některým nepřesným údajům o blíže neznámých dluzích Starého města, lze celkový dluh snadno doplniti na udávaných přes 190.000 zl., takže údaj Staroměstských je až na nepatrnou částku pevně podložen.

Data tabulky na str. 372 ukazují, že celkové zatížení obce rostlo vytrvale zejména v položce úrokové. Bylo-li koncem r. 1618 úroků jen

---

[34]) Také tohoto roku město snížilo závazek u téhož věřitele a na téže pohledávce o 750 zl.

[35]) Staroměstští udávají ve svém výkazu z 12. ledna 1665, že do r. 1643 bylo dluhu přes 190.000 zl. rýn. jistiny kromě úroku a že od té doby obec nového dluhu neučinila; do konce r. 1654 bylo pak prý zaplaceno 40.000 zl. jistin a 60.000 zl. úroku.

[36]) Věřitele viz v tabulkách na str. 375 a násl. O půjčkách s neznámou dobou uzavření viz níže str. 378—379.

[37]) Na úroky těchto neznámých pohledávek bylo v l. 1643—62 zaplaceno 211 zl., na jistinu a úroky 1147 zl. a nepřesně je označeno („na pretensi" a pod.) platů za 414 zl. (viz o nich dále na str. 427 a násl.).

[38]) Počítáme-li první částku 211 zl. jako asi čtyřletý úrok na jistinu (z 1000 zl.), rozdělíme-li dále druhou položku na 147 zl. úroku a 1000 zl. jistiny a počítáme-li poslední zcela na účet jistiny, uhradí se nám rozdíl 11.000 zl. úplně; při tom nebéřeme ovšem v úvahu některé nejasné pohledávky, o nichž je zmínka na str. 375, 378. Je ovšem ještě mnoho jiných kombinací, které mohou vysvětliti diferenci; výkladem se má toliko ukázati, že dluhy Starého města ovšem po r. 1643 pravděpodobně dosahovaly sumy přes 190.000 zl.

86½% z půjčených peněz, postupem doby úroková služba si vyžaduje stále většího podílu. Tento nepoměr, který se pro nemožnost obce spláceti aspoň část zadržených úroků stále zhoršoval, až dosáhl koncem čtyřicátých let vrcholu,[39]) ukazuje, že městské důchody tehdy byly již neschopny umořiti ohromný dluh.

O městských důchodech v první polovici 17. století, jejichž znalost by dala teprve plně vystoupiti významu dluhového břemene pro městské hospodářství a úvěr, není v literatuře zpráv. Ani naše prameny nedávají sice o nich přímo poučení, avšak okolnosti, za kterých byly některé půjčky uzavřeny, jakož i účel, pro který byly sjednávány, ukazují přece aspoň částečný odraz celkového stavu městského hospodářství, zvláště pokud šlo o úvěr města. Zjistiti, zda i po r. 1620 bylo některých půjček užito k investicím nebo k jiným účelům, není možno, neboť o účelech půjček mlčí dlužní úpisy a akta traktační komise i případné spisy o soudních sporech a zápisy v městských knihách. O zaplacení starších dluhů půjčenými penězi je zmínka třikrát,[40]) o investičním užití půjčky dokonce jen jednou;[41]) zcela neproduktivní výdaje z let 1630—33 přivodily zvýšení dluhů o 32.500 zl.,[42]) tedy skoro o stejnou částku, jakou činily obecní dluhy do konce r. 1618. Přece však lze v celku říci, že válka byla hlavní, třebaže ne vždy přímou příčinou velikého vzrůstu městských dluhů. Pouhé odvolávání na tuto věc, jímž Pražané častěji podporovali žádosti o mimořádná vládní opatření, neměla by sama o sobě váhy, avšak suchá řeč číslic i fakt, že nejvyšší dvorské úřady tyto poukazy plně uznávaly a snažily se obci vyjíti vstříc, svědčí, že mimořádné události politické zasáhly ze všech činitelů do městského hospodářství nejvíce. Tím je dán také tíživý ráz městských dluhů. Peníze, městem vypůjčené, nesloužily převážnou většinou ani k povznesení městských podniků, ani nepomáhaly zvyšovati základnu veřejných městských úkolů. Zcela neproduktivní použití vypůjčených peněz dolehlo pak na městské finance tím tíživěji, že vlivy válečných let — nehledíme-li již ani na konfiskaci statků — se

---

[39]) Již začátkem r. 1643, kdy obec počala soustavněji umořovati své dluhy, povinné úroky činily skoro 100% nezaplacených jistin.

[40]) Půjčky 1300 zl. od kostela P. Marie na louži z r. 1626 obec užila na zaplacení pohledávky z pozůstalosti primátora Jana Kirchmaiera z Reichvic a také Questenbergova půjčka z r. 1638 byla věnována na zaplacení starších obecních dluhů. Také ve zprávě o půjčce od opata u sv. Mikuláše ve Starém městě (2000 zl. z r. 1635) je zmínka, že největšího jejího dílu mělo býti užito na zaplacení starých dluhů (tři pohledávky v celkové sumě 2500 zl.) a na úroky (450 zl.); viz o ní str. 394.

[41]) Z půjčky od kostela P. Marie, uvedené v pozn. 40, mělo býti užito jen 500 zl. na stavbu vodárny, zbytek na úrokovou a úmorovou službu starých dluhů.

[42]) Viz str. 386 a násl. To jsou však jen větší dluhy, pokud bylo zjištěno, že byly užity na vojenské výlohy. Stížnosti města a všeobecná situace na začátku třicátých let 17. století nasvědčují, že většina půjček v té době — ovšem ještě vedle jiných obecních vydání — byla určena na úhradu vojenských povinností Starého města.

zmenšila možnost produktivní práce samých měšťanů, a tím se podstatně snížila i daňová základna, z které obec čerpala.

Roztřídění zjištěných dluhů Starého města z let 1621—47, jejichž souhrn je podán výše, podle stavu půjčujících věřitelů, dává zajímavý obraz o poměru jednotlivých stavů k městu a o rozsahu jejich pomoci. Širší důsledky o finanční schopnosti jednotlivých stavů nelze z nich však vyvoditi.

Z celkové sumy pevně zjištěných půjček poskytli městu věřitelé z řad duchovenstva v l. 1621—47 půjčky v těchto částkách (zl. rýn.):[43])

Věřitel	Suma	Roku	Věřitel	Suma	Roku
Kolej u sv. Klimenta ...	1167	1622	Klášter karmelitánů u sv. Havla	700	1628
Konvikt u sv. Klimenta .	6400[44])	1622	Klášter sv. Mikuláše na Starém městě	2000	1635
	1000	1626	Klášter strahovský	7000	1638
	2000	1634	Kardinál Harrach	2000	1638
	680[45])	1645	Klášter augustiniánů u sv. Václava v Nov. městě .	233	1640
Kostel P. Marie na louži .	1300	1626	Úhrnem	29247	
	100	1639			
Klášter sv. Kříže Vel. ve Starém městě	4667[46])	1628			

Peníze, půjčené od duchovních ústavů, pocházely ze 44% (12.980 zl.) ze zbožných odkazů a věnování. Jesuitská kolej u sv. Klimenta uložila tak r. 1622 u města 1167 zl., které věnoval Pavel Michna z Vacinova na vychování dvou hochů, z politické pokuty, uložené pražským židům Albrechtem z Valdštejna r. 1622,[47]) kterou tento věnoval konviktu v Klementinu, bylo získáno 6400 zl., a konvikt je uložil u města jako základní kapitál nadace na výchovu mladých židů, kteří by přestoupili na katolickou víru, po případě i jiných alumnů. Také odkaz 1000 zl., které věnovala již r. 1624 Eva Švihovská z Rýzmberka, užil klementinský konvikt r. 1626 za základ pro výživu jednoho ze svých chovanců. Mecenášem duchovenstva z jeho vlastních řad byli vedle kardinála Harracha, jehož 2000 zl. z r. 1638 bylo městu

[43]) Do tabulky není pojata pohledávka sedleckého opata, který 14. ledna 1655 žádal o prodloužení lhůty k podání přihlášky; později není o ní zpráv.

[44]) Původní půjčka zněla na 10.000 zl. Ty peníze však byly r. 1626 zredukovány na 6400 zl. Bližší podmínky úrokové služby v l. 1622—26 nejsou známy, proto počítám i pro tato léta jen se sumou 6400 zl., která značí trvalý závazek obce. Srov. o tom str. 390.

[45]) Podstatná část půjčky 2180 zl., o níž je v dalších letech řeč (1500 zl.), pocházela z pohledávky někdy Gerarda z Taxisu (z r. 1621), kterou tento před r. 1637 postoupil Jindřichovi Lamormainovi (st. m. P. 123/7); tento větší díl je tedy uveden v tabulce o půjčkách šlechty.

[46]) R. 1661 tvrdil představený kláštera, že si město r. 1623 vypůjčilo 6800 kop. t. j. 7933 zl. Ve spisech je však vždy zmínka jen o 4667 zl., a proto počítám jen s touto částkou. Snad byla dřívější pohledávka 7933 zl. snížena na tuto nižší sumu, podobně jako půjčka jesuitského konviktu u sv. Klimenta. (Viz o ní pozn. 44.)

[47]) Pražští židé vykoupili tak 10.000 zl. život souvěrce, který kupoval přes přísný Valdštejnův zákaz od vojáků kradené věci. O redukci na 6400 zl. viz s. 390.

půjčeno jako základ pro věčný plat karlovskému opatovi, bratří Vilém a Jindřich de Lamormain, členové Tovaryšstva Ježíšova, kteří úrokem z 2180 zl., půjčených městu, zajistili vychování studenta v Klementinské koleji. Menší suma (233 zl.), věnovaná příslušníkem městského stavu Janem Agrikolou r. 1640, sloužila skrovnému věčnému platu kláštera sv. Václava na Novém městě. Časem duchovní ústavy získaly ještě řadu jiných pohledávek za městem, založených na půjčkách.[48])

Naproti tomu se vyskytl i ojedinělý případ revindikace duchovního zboží, ztraceného za husitských válek; klášter sv. Kříže Velikého ve Starém městě dostal v pohledávce 4667 zl. z r. 1628 odškodnění za domy, které mu obec prodala za husitských bouří.

U jiných věřitelů města není možno stanoviti původ zapůjčených peněz. Byly to u soukromníků nepochybně přebytky, plynoucí z výnosu jejich soukromých hospodářství.[49]) Z hotovosti korporačního tělesa měla vznik půjčka ševcovského a řeznického cechu ve Starém městě.

Ze šlechty byly staroměstské obci v l. 1621—47 poskytnuty tyto půjčky (v zl. rýn.):

Věřitel	Suma	Roku
z Taxisu Gerard	1500	1621
Hrzán z Harasova	1750	1622
Michna z Vacinova Václav	2800	1629
	3560	1630
Gintzel z Gintzelfeldu Abraham	200	1633
	200	1633
	200	1633
Meggauer z Greifenau Eliáš	700	1633
Wolfstirn z Rafaelsberku Jan Adolf	8060	1633
z Schonkirchen Jan Albrecht	4000	1634
de Bossi	300	1634
Gordon	3600	1635
Schweitzer z Kolvic Jan Oldřich	1500	1637
Schmidgrabner z Lusteneku Jan Jáchym	1000	1637
Hýzrle z Chodu Bernard	1500	1638
Webl Antonín	2000	1639
Skuhrovská Kateřina	900	1643
paní z Golcu	300	1646
	500	1647
Úhrnem	34450	

Měšťané a korporace na Starém městě přispěli obci v letech 1621—47 půjčkami (v zl. rýn.):

[48]) Viz tabulky o převodu pohledávek na str. 404 a násl.

[49]) Jediné u Gordonovy pohledávky 3600 zl. z r. 1635 a u Weblových 2000 zl. z r. 1639 se zdá, že nevznikly z půjčky města, nýbrž jako pojištění městského nedoplatku na vojenské výlohy těmto věřitelům.

Věřitel	Suma	Roku
Cortesová Zuzana	1167	1621
Kuklová z Taurnberku Dorota	1750	1621
Kirchmaierová z Zeilberku Anežka	9333	1628
Stanková z Labětína Ester	2082	1629
Tilesiusová Anna Markéta	292	1630
Kropáč z Krymlova Zikmund	933	1630
	200	1633
Výšina Václav	1000	1630
	1000	1633
z Pleštejna Jan Bernard	1800	1631
	1000	1633
	700	
Dvorský z Gryfí hory Jan	1167	1631
	572	1633
Dvorský z Gryfí hory Jan Pavel	1167	1631
	1362	1637
Jirkovský z Děvína Matyáš	1600	1632
Dvorská z Gryfí hory Alžběta	400	1632
Rovenský z Libaňhory Jiří	350	1632
Holub Fabián	1167	1632
Udart Jakub	300	1632
Vokoun z Vokounštejna Václav	600	1632
	400	
	500	1633
Payerl z Kaphenštejna Jiří	381	1632
	121	1633
Řečická Alžběta	467	1632
	175	
	500	1633
	500	
Jitrnička Jan	350	1632
	350	1634
Wagner Jan	138	1633
Fiener Kryštof	200	1633
	100	
Pilman Kryštof	800	1633
Fuchs Ezdráš	1250	1633
Buček Mikuláš	200	1633
Šejbl Jakub	190	1633
Korka Cholovský z Korkyně Linhart	370	1633
Hadová z Hohenštejna Anna	300	1633
Cortesová Kristina	4000	1633
Trentyn z Dragenfelsu Michal	590	1633
Lavin z Otnfeldu Jakub	500	1633
Udartová Barbora	250	1633
	20	1634
Vodička Jan	500	1633
	50	1636
Kellert Jan	250	1634
Ševcovský cech ve Starém městě	300	1634
Urbach Zikmund	260	1634
de Pauli Jan Dominik	1000	1634
	215	
Zych z Gryfí hory Mikuláš	155	1634
	245	1638
Visendo z Wiesenburku Jakub	8000	1634
	400	1636
Had z Proseče Felix	700	1636
Řeznický cech ve Starém městě	200	1636
Petráček z Vokounštejna Jan starší	1250	1637
	467	
Globicová Zuzana	1000	1637
Orel Jan st.	589	1637
Lemhaus Ondřej	600	1637
	500	
Petráčková z Olivé hory Barbora	2000	1637
Kober z Kobersperku Jan	150	1637
Peprl Vít	221	1633
Edlmaier Jan	745	1638
Werner z Jägersperku Baltazar	500	1688

Věřitel	Suma	Roku	Věřitel	Roku	Suma
Jungmaierová Anna	2420	1638	Václav	875	1639
Winterová Marta	758	1638	Kučera z Paumberka		
Voříkovský z Kundratic			Pavel	600	1640
Václav starší	2000	1639[50])	Rasp Kašpar	467	1640
Jagerová Zuzana	345	1639	Agrikolová Magdalena ...	700	1640
Křepelka Jakub	1167	1639	Hlaváček Martin	400	1640
Kopenický Adam Ivan ..	117	1639	de Pauli Bartoloměj	1701	} 1641
Werdeman Jan, Jiří a		9		328	
Pavel	900	163	Šererová Marie	1800	1642
Had z Proseče Vojtěch			Úhrnem	77469	

Ostatní soukromníci a korporace přispěli Starému městu v letech 1621 až 1647 půjčkami (v zl. rýn.):

Věřitel	Suma	Roku	Věřitel	Suma	Roku
Weisport Jan, měšťan			Dobřejovská Eva, měšťka		
Nového města	1167	1621	Nového města	1167	1637
Obraniřová Anna Růžena	700	1628	Chvalenský Albrecht,		
Pejr Jan, měšťan Nového			měšťan z Volyně	700	1637
města	1283	} 1629	Kavka z Dubečku Václav,		
	1517		měšťan Nového města .	292	1639
Schwabl	2917	1630[51])	Keilová Kateřina	150	1641
Nový Bydžov	1867	1630	Fojt z Winkelheidu Jiří,		
Libochovský Florián, mě-			měšťan Nového města .	1500	1641
šťan Nového města ...	933	1635	Meinardová Kateřina,		
Libochovská Anna	700	1635	měšťka Nového města .	583	1643
Elcen Jan Kryštof, úřed-			Úhrnem	15776	
ník proviantu	300	1636			

Vedle těchto půjček z let 1621—1647, u nichž byly zjištěny doba vzniku i hlavní podmínky úrokování i splácení, a jejichž celková částka činí 157.042 zl., objevují se začátkem šedesátých let ještě některé pohledávky, u nichž tyto okolnosti nejsou známy. Byly to půjčky (v zl. rýn.) u věřitelů:[52])

[50]) Poněvadž o vyúčtování, z něhož vzešla tato pohledávka, nejsou přesné zprávy, kladu tento dluh až k r. 1639, ačkoliv byl uzavřen již r. 1632 a 1634 (srovnej str. 392).

[51]) Pohledávka Morelliho (viz o ní pozn. 23 na str. 372) není do tohoto přehledu pojata.

[52]) Viz o nich více dále.

Věřitel	s částkou
Musiková Lukrecie	1050
Helferová Alžběta	1750
Korka Linhart	2333
Kropáč Zikmund	2000
Špitál sv. Karla Boromejského	800
Celkem	7933

Činil tedy podíl duchovních ústavů a osob půjčenými 29.247 zl. v letech 1621—47 asi 19% městských půjček,[53]) 34.450 zl., půjčených šlechtou v těch letech, znamenalo asi 22% dlužního břemene, kdežto staroměstští měšťané částkou 77.469 zl., jimiž přispěli obci, se účastnili asi 49%. Na ostatní věřitele se součtem 15.776 zl. připadal desetiprocentní podíl městského dluhu. Účast stavů na všech městských dluzích, které byly po roce 1650 příslušným orgánům ohlášeny a jejichž původní souhrn činí asi 190.000 zl., vykazuje poněkud změněný obraz. Duchovní stav s 23% (jeho půjčky činily 44.534 zl.) stál na druhém místě, kdežto spojená kategorie šlechty a staroměstských měšťanů[54]) byla největším věřitelem města celkovou původní pohledávkou 129.753 zl., která činila 68% úvěrních operací Starého města; ostatní soukromé osoby byly opět na posledním místě podílem necelých 9%.

Trvalé nedodržování podmínek dlužních úpisů, zvláště pokud šlo o úroky,[55]) nemohlo zůstati bez účinků na úvěr obce. Její představení nacházeli sice i v těžkých dobách třicetileté války pro nezbytné obecní potřeby část úhrady v půjčkách, avšak celková tíseň na finančním trhu i ve všem soukromém a veřejném hospodářství vedla k tužším úvěrovým podmínkám. Kdežto v letech před r. 1618 byly půjčky poskytovány buď na dlouhou dobu nebo jen s výpovědní lhůtou bez přesného určení dne splatnosti, po roce 1628 odhodlávali se věřitelé většinou jen k půjčkám se smluvně zajištěnou krátkou dobou splatnosti. Činily-li takovéto krátkodobé půjčky před r. 1631 asi jen malý podíl v celku městských úvěrních

[53]) Počítám jen ze zjištěné celkové částky 181.341 zl. (viz str. 373); za r. 1621 až 1647, tedy z původně poskytnutých 156.942 zl.

[54]) V ní ovšem rozhodnou převahu měla účast příslušníků staroměstské obce.

[55]) Nedostatek jednotlivých zpráv nedovoluje podati o této otázce podrobný přehled, avšak výslovné přiznání Staroměstských ve výkazu z 12. ledna 1665, že po r. 1643 přistoupili k splácení jistin a úroků, jakož i sporé zprávy o malých splátkách na dluhy před tímto rokem, které jsou potvrzovány výší přihlášených dluhů po r. 1650, a hlavně údaje dohod o dlužních vyrovnáních po r. 1654, nasvědčují, že do r. 1643 byla úroková služba zcela nedostačující. Pokud bylo možno určiti stav úrokových platů na jednotlivé pohledávky, jsou příslušná data v tabulkách na str. 456, a ta také ukazují, že úroková služba v době třicetileté války byla velmi nestejnoměrná a celkem nedostačující.

operací, znamenaly již v tomto roce 43½%, a v příštích letech obec uzavírala v této formě převážnou část městských půjček.

Až do r. 1629 stanoví dlužní úpisy, kromě dlouhodobých půjček, určených k založení věčného platu, vesměs jen výpovědní lhůtu bez přesného určení doby splatnosti půjčky, teprve r. 1630 obec se musila po prvé — při ujednání o modalitách placení pohledávky (1240 kop míš.) města Mostu z r. 1606 — zavázati, že do pěti let od data nového narovnání všechen dluh splatí a že bude úroky v té době řádně odváděti. Ústupek věřitelův, který slevil Starému městu z pohledávky přes 19% (280 zl. rýn.), byl jistě dostatečnou náhradou za tento nový obecní závazek, ukázal však příštím věřitelům cestu, jak zajistiti aspoň právně jistotu půjčených peněz. Od tohoto roku jdou nepřetržitě městské dlužní úpisy s pevně stanovenou dobou splatnosti, která zpravidla není delší roku. Přehled o poměru krátkodobých a dlouhodobých půjček podává tabulka na straně 381.[56])

Je tedy po r. 1637 zřejmý pokles krátkodobých půjček s pevnou výpovědní lhůtou; věřitelé, vidouce, že ani toto právní zajištění nedává jistoty, že doba splatnosti bude dodržena, obrátili se znovu ke staré formě výpovědních záruk, které umožňovaly dáti městu výpověď v kteroukoli dobu, již by pokládali za vhodnou. Daleko více se pak věřitelé snažili (zejména zámožnější z nich) získati hypotekární záruku.

Pozvolný, ale poměrně stejnoměrný vzrůst městských dluhů ve dvacátých letech a veliké zatížení obce mimořádnými výdaji vojenskými začátkem následujícího desítiletí projevilo se vedle zhoršených platebních podmínek také namáhavým zjednáváním malých půjček, a pomalým vyrovnáváním půjčkových transakcí koncem třicátých let, jak to ukazuje přehled na str. 382 až 385 o výšce uzavřených půjček (v zl. rýn.).[62])

[56]) Rozdíl mezi údaji v první rubrice a součtem částek, uvedených v ostatních rubrikách, plyne odtud, že se nepodařilo zjistiti u všech půjček podrobné znění podmínek, za kterých byly uzavřeny.

[57]) Patrně také půjčka, již poskytli poručníci Flor. Holuba (1167 zl.), měla roční výpovědní lhůtu. Pak ovšem procento krátkodobých půjček vystoupí na 85.

[58]) Mimo to pojištěno znovu 1800 zl. starší půjčky z r. 1631 a ty také ponechány městu jenom na rok, takže přihlížíme-li i k této částce, vyjde procentní poměr 53. U půjčky Wolfstirnovy (8000 zl.), Meggauerovy (700 zl.) a některých menších není známa doba splatnosti. Veliká výška jen prvních dvou položek by ovšem naznačený procentní poměr silně pozměnila.

[59]) Obnovený dlužní úpis Údrckému na 2333 zl. (ze Schwablovy pohledávky 2917 zl. z r. 1630) měl výpovědní lhůtu pulroční. Ten by tedy činil z půjček t. r. ujednaných (3679 + 2333 zl.) 38 procent.

[60]) Také tu bylo 2333 zl., pojištěných klášteru sv. Anny z pohledávky Cortesové (srov. str. 399), opatřeno pulletní výpovědí. Zustával by tedy i po započítání této částky ve třetí kategorii tabulky poměr 100%.

[61]) Podmínky poslední půjčky 500 zl. z r. 1647 nejsou známy.

[62]) Peníze, věnované přímo duchovními ústavy nebo jejich dobrodinci na zbožné účely, jsou vyznačeny *kursivní sazbou* pujčené sumy.

Z půjček uzavřených roku	Ve výši zl.	Bylo krátkodobých s pevnou výpovědní lhůtou v sumě zl.	Měly dobu splatnosti	Z celkové vypůjčené sumy bylo %	Dlouhodobých půjček bylo t. r.	Z celkové vypůjčené sumy bylo %	Půjček s půlletní výpovědí (bez přesného určení doby splatnosti) po starém způsobu bylo zl.	Z celkové vypůjčené sumy bylo %
1621	5584						4417	79
1622	9317				7567	81		
1626	2300				1000	43	1300	57
1628	15400						15400	100
1629	7682						1517	20
1630	10509				1167	11	1225	12
1631	4134	1800	$1^1/_2$ roku	44				
1632	6190	4081[57])	1 rok	66				
1633	23781	10881[58])	14 dní 700	46			500	2
			3 měs. 800					
			6 „ 200					
			7 „ 370					
			$7^1/_2$ „ 200					
			8 „ 300					
			$8^1/_2$ „ 190					
			9 „ 538					
			rok 7583					
1634	16850	15160	6 měs. 4000					
			rok 3160	90			215	1
			3 roky 8000					
1635	7233	2000	1 rok	28				
1636	1650	1600	rok 1600	97			50	3
1637	12285	5962	rok 2100	49			4867	40
			2 roky 500					
			3 roky 2000					
			4 roky 1362					
1638	15389	3211	6 měs. 1500	21			9000	58
			rok 1711					
1639	7796	2462	rok 462	32			5042	65
			3 roky 2000					
1640	2400	1300	7 měs. 700	54				
			2 roky 600					
1641	3679	3201	$^1/_2$ roku 3201	87			[59])	
1643	3283	900	$1^1/_2$ měs. 900	27			1800	55
1645	680						680[60])	100
1646[61])	300	300	$^1/_2$ roku 300	100				

Z půjček uzavřených roku bylo	od 100—200	201—300	301—400	401—500	501—600	601—700	701—800	801—900	901—1000
1621									
1622									
1626									1 *(1000)*
1628						*1* *(700)* *1* *(700)*			
1629									
1630		1 (292)						1 (933)	1 (1000)
1631									
1632	1 (175)	1 (300)	1 (381) 2 (400) 2 (350)	1 (467)	1 (600)				
1633[63])	3 (100) 1 (121) 1 (138) 1 (190) 6 (200)	1 (300) 1 (370)		5 (500) 1 (572) 1 (590)		2 (700)	1 (800)		2 (1000)
1634[64])	1 (155)	1 (215) 1 (250) 1 (260) 2 (300)	1 (350)						1 (1000)
1635						1 (700)			1 (933)

[63]) V tomto roce byla ještě malá půjčka 50 zl.

Z půjček uzavřených roku bylo	od 1001 1200	1201—1400	1401—1600	1601—1800	1801—2000	2001—3000	3001—4000	4001—6500	6501—9000	nad 9000
1621	2 (1167)		1 (1500)	1 (1750)						
1622	1 (*1167*)			1 (1750)				1 (*6400*)		
1626		1 (*1300*)								
1628								1 (*4667*)		1 (9333)
1629		1 (1283)	1 (1517)			1 (2082) 1 (2800)				
1630					1 (1867)	1 (2917)	1 (3500)			
1631	2 (1167)			1 (1800)						
1632	1 (1167)		1 (1600)							
1633[63])		1 (1250)					1 (4000)		1 (8000)	
1634[64])					1 (*2000*)		1 (4000)		1 (8000)	
1635					1 (2000)		1 (3600)			

[64]) R. 1634 byla dokonce půjčka 20 zl.

Z půjček uzavřených roku bylo	od 100 200	201 300	301 400	401 500	501 600	601 700	701 800	801 900	901 1000
1636[65])	1 (200)	1 (300)	1 (400)			1 (700)			
1637	1 (150)			1 (467) 1 (500)	1 (589) 1 (600)	1 (700)			2 (1000)
1638		1 (221) 1 (245)		1 (500)			1 (745) 1 (758)		
1639	1 (100) 1 (117)	1 (292)	1 (345)					1 (875) 1 (900)	
1640		1 (233)	1 (400)	1 (467)	1 (600)	1 (700)			
1641	1 (150)		1 (328)						
1643					1 (583)			1 (900)	
1645						1 (680)			
1646		1 (300)							
1647				1 (500)					

Pro posouzení významu, který měl pro obec soukromý trh peněžní, dlužno ovšem vypustiti půjčky, získané přímo od duchovních ústavů, i odkazy jim věnované, které měly jiný hlavní účel než peněžní pomoc městu a které také většinou nepocházely, jak víme, z výnosu hospodářské činnosti věřitelů.

Přehled ostatních údajů v tabulce ukazuje, že do konce r. 1631 byla většina půjček získána v částkách vyšších než 1000 zl., a to částkami od 1001—2000 zl., celkem jedenáct půjček v úhrnné sumě 16.135 zl.; pět půjček upsaných v částkách nad 2000 zl. vyneslo podstatně větší částku 20.632 zl.; půjčky do 1000 zl. byly toliko čtyři, a ty vynesly jen 2925 zl. V letech 1632—35 (incl.) upsalo opět největší položku 27.600 zl. 5 věřitelů z nejzámožnějších vrstev (s úpisy od 2001 zl. výše), kdežto věřitelé s půjčkami do 2000 zl. přispěli jen 24.454 zl. V této menší sumě je však největší počet věřitelů z nižších vrstev (povětšině měšťanů staroměstských), neboť peníz 9842 zl., který vynesly půjčky v částkách do 500 zl., byl upsán v tři-

65) V témže roce byla ještě malá půjčka 50 zl.

Z půjček uzavřených roku bylo	od 1001 — 1200	1201 — 1400	1401— 1600	1601— 1800	1801— 2000	2001— 3000	3001— 4000	7000	8000
1636[65])									
1637	1 (1167)	1 (1250) 1 (1362)	1 (1500)		1 (2000)				
1638			1 (1500)		1 (*2000*)	1 (2420)		1 (7000)	
1639	1 (1167)				2 (2000)				
1640									
1641			1 (1500)	1 (1701)					
1643				1 (1800)					
1645									
1646									
1647									

ceti šesti položkách; o něco menší sumu upsali věřitelé s pohledávkami od 501 do 1000 zl., totiž jedenáct věřitelů 8595 zl. Úpisy, pohybující se mezi 1001—2000 zl., které měly v dřívějších letech druhý největší podíl na staroměstských půjčkách, vynesly r. 1632—35 ve 4 položkách jen 6017 zl. Byla-li však v patnácti letech 1621—35 městskému hospodářství poskytnuta nejzámožnějšími vrstvami nejvydatnější pomoc, klesla v osmi dalších letech jejich účast na druhý nejmenší podíl dvěma půjčkami 9420 zl. Zato zámožnější střední vrstvy (s položkami od 1001 do 2030 zl.), které v letech 1636—43 upsaly 18.947 zl. ve dvanácti položkách, stouply opět na první místo mezi držiteli městského úvěru; hned za nimi šla druhá, méně zámožná skupina středních vrstev, která ve čtrnácti položkách, pohybujících se mezi 501—1000 zl., pomohla obci v uvedených osmi letech částkou 10.650 zl. Nejmenší upisovatelé s podíly do 500 zl. účastnili se asi polovicí příspěvku druhé skupiny, a to 5132 zl. v sedmnácti položkách.

I toto srovnání ukazuje tedy, že léta 1632 až 1635 byla spojena s největšími nároky na městské finance, a odkrývá zajímavý fakt, že v této době obec získávala úvěr u kruhů nejbohatších, možno skoro říci bankéř-

ských. Byla-li však jejich vydatná finanční pomoc městu v dané chvíli velmi vítána, přinesla v dalších letech městskému hospodářství značnou újmu. Hypotekární i jiné záruky jejich půjček[66]) nutily později Staré město, aby hledalo pomoc zase v nižších městských vrstvách, hlavně středních. A také při vyrovnávání po r. 1654 obec musila nejbohatším věřitelům vyjíti nejvíce vstříc.

Není snad ani vyloučeno, že město užívalo jistého administrativního a morálního tlaku na zámožnější měšťany, zvláště když bylo překvapeno nečekanými velikými výdaji vojenskými. Rok 1632 a 1633, které byly pro Staré město s tohoto hlediska zvláště významné, přinesly rapidní vzrůst obecních dluhů. Již saským vpádem r. 1631 byly vynuceny na městu velké mimořádné dávky. Napětí a nejistota, způsobené saským vpádem, zesílily sice na jedné straně zdrženlivost majetných osob vůči městským operacím finančním, avšak při obavách, že nepřítel sáhne exekucí i na soukromé jmění, dávaly na druhé straně půjčky městu zvláštním postavením tohoto dlužníka přece pevnější zajištění než půjčky soukromníkům. Věřitelé při tom hledali zvýšené zajištění vedle obvyklých záruk města v ručení jednotlivých členů městské rady,[67]) nebo si zajišťovali splátky ne od města, nýbrž z jednotlivých jeho fondů. Při tehdejší složité hospodářské situaci, zvyšované politickou nejistotou, se zdálo, že toto dvojí pojištění je velikou výhodou, později se však ukázalo, že řada právních komplikací, které odtud vznikly, snižuje bezpečnost věřitelských nároků. Dříve, než se obec vzpamatovala z rozruchu způsobeného saským vpádem, přinesl r. 1633 nové, mimořádně veliké nároky na její pokladnu. Peníze, vypůjčené v tomto a příštím roce na zaplacení vojska, měly největší podíl na neobyčejných půjčkách, které v těchto letech dosáhly nejvyšší hranice.[68]) Veliká tíseň obce lámala i nedávno vydané předpisy o dozoru státních úřadů nad městským hospodářstvím. Za šest let po vydání in-

---

[66]) Viz o nich níže str. 388 a násl.

[67]) Tímto způsobem vyjednal Jan Dvorský z Gryfí hory r. 1631 půjčku 1167 zl. u Jana Letňanského (na ni dostal od staroměstské rady asekuraci až na podzim r. 1633); také Ludvík Schirmer takto půjčil 3. ledna 1632 1000 kop míš., patřících jeho svěřenci Fabiánu Holubovi (st. m. P. 123/7) a žádost postižených konšelů, resp. jejich dědiců z r. 1652 tvrdí, že takových půjček bylo za saské okupace uzavřeno více. Půjčka 300 zl. Jakuba a Barbory Udartových ze 16. března 1632 a čtyři další samé Barbory (100 a 50 zl. z 22. dubna a 9. července 1633, 100 zl. ze 6. srpna t. r. a 20 zl. z 29. března 1634) byly půjčeny »k berni městské« a pojištěny úpisy jejich správců (rkp. 56, f. 8). Srov. i pozn. 237.

[68]) Srovnej tabulku na str. 372. Výslovná zmínka o provedení exekuce pro vojenské platy jakožto o účelu půjček je v dlužních úpisech pro Jana Adolfa Wolfstirna (8000 zl.), Abrahama Güntzla (600 zl.), Jana Bernarda z Pleištejna (1000 a 700 zl.) a Kristiny Cortesové (4000 zl.) z r. 1633 a jesuitského konviktu (2000 zl.) z r. 1634. Všeobecně jsou pak válečná vydání označena jakožto původ zadlužení při jednání o půjčce Jakuba Visendy (8400 zl. z r. 1634 a 1636), Kryštofa Pilmana (800 zl. z r. 1633) a strahovského kláštera (7000 zl. z r. 1638) — Archiv ministerstva vnitra v Praze, oddělení »Nová manipulace« P 1/2/2; uvádím i toto oddělení dále jen obvyklou zkratkou nová m. a příslušnou značkou.

strukce z r. 1627, omezující pravomoc magistrátu disponovati svobodně městským jměním, dal císař (23. března 1633) Starému městu právo uzavírati bez uvědomění české komory v důležitých vojenských potřebách půjčky a necelý rok nato svolil (8. února 1634), aby město smělo zastaviti na týž účel obecní pozemky, ba i prodati strašnický dvůr. Také mimořádně rychlé schválení veliké půjčky Visendovy z r. 1634 dlužno nepochybné přičísti vlivu vojenské potřeby.[69]) Největší potíže vznikly v těch letech ze zimního ubytování vojáků Valdštejnových, kterým placeno (kromě ubytování a vychování jídlem a pitím) po 1 zl. týdně. Za měšťany, poškozené přede dvěma lety saským vpádem, převzala obec tyto peněžní platy. Přece se však, jak zřejmo, bez pomoci měšťanů neobešla. Způsob, kterým nejvyšší Antonín Webl, jehož pluk byl umístěn na Starém městě, vymohl zaplacení na Güntzlovi, zavřev ho v jeho vlastním domě, ukazuje, že pomoc měšťanů obci, byť i malými penězi,[70]) zcela dobrovolná nebyla.

I později měly vojenské platy přední místo v městských mimořádných vydáních. Je vůbec s podivem, jak staroměstská obec dovedla hospodařiti při svých velikých výdajích na vojsko, které ve srovnání s výškou obecních dluhů dosahovaly mimořádně vysokých částek. Vysvětlení můžeme hledati asi v tom, že veliké vojenské výlohy, které níže uvádíme, byly vybírány podle rozvrhu od jednotlivých měšťanů, a obec tedy sahala k půjčkám jen v nejkrajnější nouzi. Veliké vojenské výlohy vysvětlují však dobře zmíněný fakt, že si obec zjednávala jen s velikými potížemi pomoc u svých měšťanů, vyčerpaných mimořádnými vojenskými výdaji.[71]) Za těchto okolností bylo ovšem naprosto výjimečné, když Staré město splatilo v l. 1629—32 dokonce část půjčených peněz; stalo se tak asi jediné pro vlivné veřejné postavení věřitelů Václava Michny z Vacinova[72]) a Gordona. Zaplacení pohledávky 700 zl. (původně patřila Anně Libochovské r. 1635) klášteru Neposkvrněného početí P. Marie obec převzala

---

[69]) Dlužní úpis, vystavený 7. července 1634, byl císařem schválen již 12. srpna t. r.

[70]) Viz tabulku na str. 382 násl.

[71]) Stížnosti Staroměstských na veliké vojenské výlohy datují se od začátku třicetileté války. Přesně ciframi obec dokládá výlohy za saské okupace 1631/32 (přes 670.000 zl.), v druhé polovici r. 1632 (přes 61.000 zl. rýn.), r. 1632—33 (asi 224.000 zl.), 1634 (asi 199.000 zl.), 1644—46 (přes 108.000 zl.) — rkp. 327 fol. 180 a násl.; srov. i ČČM 1853. Jakého přednostního postavení požívaly vojenské dluhy, ukazuje jeden z četných zákroků nejvyšších státních orgánů. Aby vynutil zaplacení pohledávky plukovníka Gordona (8944 zl.) za pražskými městy — na Staré a Nové město připadalo po 3600 zl. — císař hrozil 5. prosince 1637 dokonce zatčením čtyř předních měšťanů dotud, než bude zaplacena aspoň část této sumy. Snad bylo na tento účel užito části peněz, vypůjčených s císařovým svolením r. 1638 (viz str. 392).

[72]) Ve třech splátkách odvedlo město Michnovi 2195 zl., a to na sv. Havla 1630 — 283 zl., rok nato 1062 zl. a na sv. Jiří 1632 — 850 zl. Srov. další na str. 397 Gordon dostal ze své pohledávky (3600 zl.) do r. 1638 2100 zl. (rkp. 57, f. 129). Brzy nato Gordon dostal i zbytek své pohledávky.

r. 1637 jediné proto, že dodala za tuto částku stavební materiál. Také o splácení úroků slyšíme v třicátých letech velmi zřídka.[73])

Tyto zhoršené poměry na peněžním trhu vynutily si ve třicátých letech silnější právní ochranu věřitelských zájmů ještě v jiném směru, než nahoře dotčeno. Jan Dvorský z Gryfí hory, bohatý měšťan pražský, kryjící r. 1631 svým jménem půjčku 1167 zl., již by město jinak asi nedostalo, dal si první pojistiti splatnost půjčky závazkem města, že se nebude brániti zaplacení půjčených peněz v době splatnosti ani příročím, ani jinými právními úlevami dlužníků, ani poukazy na vyšší, nepředvídané překážky. Od tohoto roku pak tato podmínka se v dlužních úpisech houževnatě drží,[74]) majíc menší odchylky ve formulaci.[75]) Pokud neúplné prameny dovolují, jeví se stav této otázky v letech 1632—1641 takto:

Roku	Dalo si pojistiti půjčky touto klausulí věřitelů	V sumě	Tedy z celkového čísla půjček uzavřených t. r.	Bylo %
1632	6	3731	6190	60
1633	7	15063[76])	23781	63
1634	2	12260	16850	73
1636	1	700	1650	42
1637	7[77])	8467	12285	69
1638	3	10500	15389	68
1639	1	2000	7796	26
1641	1	2333[78])	3679	63

V dalších dvou letech, kdy byly uzavírány půjčky většinou v menši výši, jsouce zčásti kryty výnosem obecních podniků, tento způsob zajištění mizí, avšak obnovený dlužní úpis kláštera sv. Anny na částku 2333 zl. z r. 1645 je takto zase zajištěn. Ani přizpůsobení platebních schopností města jeho závazkům, provedené s přímým spolupůsobením státu

[73]) Kellert dostal ve dvou splátkách 110 zl.

[74]) Závažnost, která byla tomuto zajištění přikládána, je dobře patrná odtud, že si Jan Bernard z Pleištejna takto dal dodatečně r. 1633 při nové půjčce pojistiti starší půjčku 1800 zl. z r. 1631.

[75]) Staroměstský radní Jiří Payerl z Kaphenštejna a Ondřej Leinhaas dostali r. 1632 a 1637 ujištění, že půjčka jim bude zaplacena »před jinými věřiteli«, místopresident české komory Bernard Hýzrle z Chodů si ještě vymínil 1638 slib, že obec nebude nikdy žádati o slevu jistiny nebo úroků.

[76]) Skutečně bylo t. r. pojištěno naznačeným způsobem ještě dalších 1800 zl. (viz pozn. 74), avšak na ty byl původní dlužní úpis vystaven již r. 1631. S těmi by vzrostla výška procenta na 75.

[77]) Bylo to vlastně osm věřitelů, neboť také půjčka strahovského kláštera 3500 zl. (z 16. října 1637) opatřena touto klausulí. Ta však byla definitivně upravena teprve příštího roku, a je tedy počítána až tam.

[78]) Byla to vlastně stará půjčka Michnova (resp. Schwablova), při jejíž úpravě t. r. si nový věřitel pan Jáchym Údrcký vymínil toto silnější zajištění.

a podepřené jeho vydatnou peněžní pomocí, nezviklalo přesvědčení věřitelů, že jsou tímto způsobem zvláště dobře zabezpečeni. Roku 1653, kdy bylo možno již doufati, že nově upravované dluhy budou skutečně placeny, slevuje řada věřitelů části svých pohledávek a ujednává nové platební modality za slib obce, že současná ani příští příročí se již na tyto dohody nevztahují.[79])

První léta, v nichž tato forma zajištění trvala, užívali jí zejména staroměstští měšťané, mezi nimi řada členů městské rady, kteří půjčovali městu větší peníze. Z existence a delšího trvání tohoto důrazného zajištění a z poměru těchto věřitelů k obci se zdá, že již v třicátých letech město pomýšlelo na nějakou úpravu dluhů, ať už jednáním o slevy jistin nebo o prominutí úroků, anebo vyhlášením příročí. Správci městského hospodářství v těch letech nebyli patrně proti podmínkám, zostřeným naznačeným způsobem, neboť tak se zčásti vyhnuli pojišťování půjček na městských důchodech a podnicích.

Tento způsob zajištění, který byl užíván již před třicetiletou válkou, byl věřitelům povolován jen výjimečně, a to na pojištění zvláště velikých půjček. Rok 1633 a 1634 značí i po této stránce nejvyšší bod finančního napětí a zatížení Starého města. Výnos Šaškovských mlýnů byl zárukou půjčky 2800 zl. Jana Bernarda z Pleištejna (část byla ovšem z r. 1631[80]) a 4000 zl. Kristiny Cortesové, na strašnický dvůr vložena hypotéka 8000 zl. Janu Wolfstirnovi z Rafaelsberku. Jan Oldřich Schweitzer z Kolvic měl půjčku 1500 zl. z r. 1637 krytu hypotékou na obecním domě v Železné ulici. Pojištění 8000 zl. Jakuba Visendy z Wiesenburku[81]) na Sovovských mlýnech bylo schváleno císařem, jenž se však snažil zajistiti i město, kdyby nemohlo dodržeti ujednané smlouvy; nutnost míti předběžný souhlas císařův k uvázání v zástavní mlýny byla brzdou případným požadavkům věřitele, snad oprávněným, ale pro město kritickým. Jan Albrecht ze Schönkirchen, nejvyšší pluku Maximiliána z Valdštejna, vyjednal si ještě rozsáhlejší pojištění, než předcházející věřitelé. Nebyla-li by jeho pohledávka 4000 zl. (z r. 1634) zaplacena v ujednané půlletní lhůtě, měly mu býti postoupeny v užívání všechny obecní statky.

Všechny uvedené způsoby přituženého úvěru byly velikou překážkou obce při jednáních o půjčky, zvláště když jimi byly postupně imobilisovány skoro všechny městské důchody. Jakmile by ty byly pohlceny úmorovou a úrokovou službou, hrozilo nebezpečenství, že město nebude s to, aby dostálo veřejným povinnostem ani splácení dluhů. Toto ohrožení hleděli obecní představení odvrátiti aspoň na chvíli. První pokusy o snížení dluhů dobrovolnou dohodou s věřiteli hlásí se tak již ve třicátých letech.

[79]) Na př. Jan Petr Longen ve smlouvě z 26. září 1653 o své pohledávce z r. 1628 (po Anně Obraniřové).

[80]) Viz pozn. 74 a 76.

[81]) Mimo to si dali Jan Bernard z Pleištejna, Kristina Cortesová a Jakub Visendo pojistiti plnou splatnost půjček závazkem městské rady, že se na ně nevztahuje příročí. (Srov. o tom blližší na str. 388.)

Výše dotčená sleva z pohledávky města Mostu[82]) není sice ještě vlastním začátkem pozdějšího rozsáhlého jednání městské obce s věřiteli o zmírnění platebních podmínek a snížení dlužných sum, avšak je první ukázkou metod, kterých bylo ve veliké míře užito po r. 1650. Také u peněz, věnovaných na zbožné odkazy, na které nemohla plně odváděti povinné úroky, obec se se zdarem pokusila již r. 1630 dojíti slevy. Jindřich Lamormain spokojil se tehdy ze zadržených 900 zl. úroků toliko 150 zl., vymínil si však pevné lhůty splátek. Ani těm však Staroměstští nemohli dostáti, a v polovici r. 1637 byl již opět nedoplatek na úrocích 305 zl. Podobných případů, ačkoliv tak přesných zpráv o nich není, bylo zajisté více, jak ukazují tabulky (na str. 395 násl.) o úrokových nedoplatcích.

Nejradikálněji řešila tuto otázku, pokud šlo o dluhy, uzavřené v době povstání, vítězná habsburská vláda po Bílé hoře. Patenty knížete Karla z Lichtenštejna z r. 1623 a 1624 nařizovaly, aby věřitelé z let 1618—1620 dokázali, že dosáhli císařské absoluce, a aby přihlásili pohledávky u příslušných úřadů. Mimo to měl nově ustavený staroměstský magistrát důkladně prozkoumati takové dluhy a teprve tehdy, uznal-li by je za řádné, měly býti dále vedeny mezi městskými závazky.[83]) Původní odmítavé stanovisko vůči všem městským dluhům z doby povstání bylo sice ještě v první polovici 17. století poněkud zmírněno tím, že pohledávky věřitelů z r. 1618—1620 byly poukazovány na statky provinilých radních osob, avšak praktický význam tohoto ústupku byl omezen, jednak rozsahem tohoto jmění, jednak nároky jeho nových držitelů. Velikou úlevu přineslo Staroměstským potvrzení jejich výsad Ferdinandem II. r. 1627. Anulace veškerých dluhů, které byly za povstání na obec uvedeny, rozhodla definitivně tuto otázku; majitelé těchto pohledávek se snažili ovšem i dále dosáhnouti jejich uznání,[84]) avšak obec i nadřízené úřady v celku trvaly na rozhodnutí, podaném ve zmíněném potvrzení privilegií.

Kromě této restrikce, provedené z politických důvodů a omezené také politickými zřetely, vynutil si jistou úpravu pohledávek za městy finanční krach r. 1623. Dva císařské patenty z t. r. nařizovaly, aby se věřitelé vyrovnali, pokud šlo o dluhy »sdělané na zvejšené minci«. Pokud neúplné zápisy dlužní a jiné zprávy svědčí, Staroměstští dosáhli vlivem těchto vládních protiinflačních opatření značného snížení u pohledávky jesuitského konviktu z r. 1622. Původní suma 10.000 zl., věnovaná Albrechtem z Valdštejna ze židovských pokut, byla pomocí místodržitelské komise přepočítána na 6400 zl.

---

[82]) Viz str. 380.

[83]) Viz ve všeobecné části str. 313.

[84]) Anna Juliana Beřkovská z Ambstadtu si sice brzy vymohla císařský rozkaz z 13. července 1629, jímž jí byla půjčka 2000 kop míš. ze 16. října 1620 (jakožto pohledávka »einfältig katholische frombe« lidí) uznána, a místodržícím nařízeno, aby přiměli Pražany k narovnání, avšak z jara 1630 prosebnice musila znovu žádati přímo císaře, aby Staroměstští půjčku uznali (st. m. P 123/7). O dalších jednáních o jiné takové dluhy jsou zmínky na příslušných místech níže.

Byla-li takto upravena jen malá část dlužních závazků města z doby dlouhé mince, vlekly se hospodářské následky této inflace mnohem déle a působily obci, nepřímým sice, avšak velmi silným celkovým vlivem na hospodářský život ještě dlouho nesnáze při splácení dluhů.[85])

Veliké a rapidně rostoucí zadlužení obce vyžadovalo si však soustavnějších, hlubších a účinnějších opatření. Za všeobecného napětí státních financí, způsobeného válečnými výdaji, bylo nutno starati se hlavně o to, aby schopnost měst platiti veřejné daně a dávky nebyla snižována dalšími dluhy. Tomuto nebezpečí čelilo vládní nařízení z r. 1627, kterým uzavírání dalších půjček Starým městem postaveno pod dozor české komory. Péči o to, aby město dále nezatěžovalo svých příjmů dluhy, bylo nutno zvýšiti, když sněm r. 1636 nařídil, aby aspoň úroky byly placeny. Jak se zdá, nevyužili věřitelé ihned tohoto opatření, a tak suma dlužných úroku i jistin rostla vytrvale dále.[86]) Ani zmíněným omezením finanční autonomie, ani poskytnutím částečného přiročí nebylo však městu trvale pomoženo. Neproduktivní dluhy, vzniklé zvláště začátkem třicátých let z platů vojska, a všeobecný pokles živností a obchodu působily tak silně, že se ani uvedené nařízení o modalitách uzavírání nových půjček neudrželo. Počalo se ostatně brzy viklati také pod tlakem starých dluhů, neboť, měla-li obec aspoň částečně vyhověti příkazům dvorských úřadů i českého místodržitelství, aby uspokojila intervenující věřitele, musila se zase uchylovati ponejvíce k novým půjčkám. Jak se zdá, obec se obracela k vyšším úřadům o schválení jen tehdy, když šlo o mimořádně vysoké zvýšení dluhu; ve spisech je aspoň málo zmínek o schválení i velikých půjček císařem.[87]) Úpisy na menší dluhy, které obec asi chtěla uhraditi z běžných městských příjmů a z výnosu svých podniků, nikdy o souhlasu vyšších instancí nemluví. Některé takové půjčky městským podnikům, hrazené z běžných příjmů,[88]) nebyly ani mezi městské dluhy

---

[85]) Při zdlouhavém jednání s klášterem sv. Kříže r. 1661 (viz o něm str. 422) obec přímo žádala, aby věřitel dokázal, že dluh nebyl »za času mince zvejšené začat«, a ještě při uzavření vyrovnání s konviktem u sv. Klimenta 24. dubna 1663 (viz str. 437) si stěžovala, že zhoubný vliv dlouhé mince je stále ještě patrný.

[86]) O úroky se hlásil koncem r. 1636 Arnošt Eitler, císařský dvorní a polní trubač, majitel pohledávky 933 zl. někdy Floriána Libochovského z r. 1635. O povšechné úhradě úroků srov. tabulku na str. 456 a násl. Celkový výsledek, který je z ní vyvozen, zřejmě ukazuje, že obec zmíněného sněmovního nařízení neplnila.

[87]) R. 1633 u půjčky 8000 zl., uzavřené u Jana Adolfa Wolfstirna z Rafaelsberku, (císař dal souhlas 23. března t. r.) a u 4000 zl., které půjčila Kristina Cortesová (dekret z 2. dubna t. r.); uzavření půjčky u Jakuba Visendy schváleno císařem 12. srpna 1634. O r. 1638, kdy strahovský opat Questenberk půjčil obci 7000 zl., viz níže pozn. 89.

[88]) V říjnu 1659 udával Martin Hlaváček, že v letech 1639—42 založil obecní mlýny částkou 1200 zl. na koupi dříví. O té není v dalších letech zmínky, ačkoliv o druhou Hlaváčkovu pohledávku jednala v té době i traktační komise. Srov. v této souvislosti i pozn. 67.

počítány. Nerušený provoz podniků byl tak sice udržován bez zdlouhavého úředního jednání, avšak do městského hospodářství, v němž výnos podniků hrál značnou roli, byl tak vnesen nepořádek a rozpočtová nejednotnost. Způsob, kterým byla uzavřena r. 1638 půjčka u strahovského opata Questenberga, ukazoval ostatně, že za stísněných úvěrových poměrů může i při souhlasu české komory zadlužení stoupati, a to ještě za zhoršených podmínek,[89]) zvláště, šlo-li o věřitele význačného společenského postavení.

Veliké obecní dluhy u všech královských měst v Čechách ukazovaly, že dlužníci nebudou s to, aby je najednou zaplatili. Myšlenka na dlouhé příročí byla za těchto okolností koncem třicátých let v popředí obav věřitelů. O jejím všeobecném rozšíření svědčí fakt, že sněm r. 1640 stanovil aspoň pravidla pro ochranu nejpotřebnějších věřitelů: potřební a nuzní lidé, vdovy a sirotci měli míti přednost při placení dluhů a na jejich pohledávky příročí se nemělo vztahovati.

Představenstvo Starého města nepomýšlelo zatím, jak se zdá, na vyrovnání neplaceným snížením věřitelských nároků a užilo toliko vhodných příležitostí, mohlo-li vyrovnati část věřitelských nároků s obecními protipohledávkami. I tu se však taková příležitost naskytla zřídka. Kromě starších menších redukcí dlužních jistin, o nichž byla zmínka výše, bylo r. 1639 provedeno vzájemné vyúčtování s Václavem Voříkovským z Kundratic, jehož nároky, plynoucí z půjčky z r. 1632 (1189 zl.) a 1634 (930 zl.), upraveny po srážce různých nedoplatků veřejných platů, hlavně berní, na 2000 zl., které byly pojištěny obecním dlužním úpisem.[90]) Také pohledávka Bartoloměje de Pauli (1701 zl.) a Jiřího Fojta (1500 zl.) z r. 1641 vznikly z vyúčtování městských berní.

Začátkem čtyřicátých let vypomohly stísněné obci staroměstské poněkud její podniky. Nepatrné částky — 400 zl. vypůjčili si úředníci mostního úřadu od Kašpara Raspa a 200 zl. sjednali správci mlýna Kamenského a Helmovského za základ věčného platu od kláštera sv. Václava na Novém městě — nestačily sice ani vydatněji prodloužiti plnění úrokové služby, avšak přece ukazovaly, že tento zdroj obecních příjmů opět počíná plniti funkci v plánu městského hospodářství.

Pramen příjmů z půjček, který přece městu pomohl překonati nejhorší časy, od té doby se pomalu tenčí. Obrat přinesla chvilková úleva ve válce, která již nepustošila českých zemí v té míře jako dříve, takže obec počala od r. 1643 rozvíjeti snahu, aby splácela zadržené úroky a některým věřitelům i části jistin. Nedálo se tak klidným postupem, neboť

---

[89]) Rada české komory měla proti nové půjčce námitky hlavně proto, že si obec nevyžádala jejího předběžného souhlasu, když vyjednávala r. 1637 u Questenberga o půjčku 3500 zl. Její zdráhání bylo zcela odůvodněno, neboť Questenberg půjčil obci vlastně jen 1000 zl., dal si však pojistiti 5300 zl., pojímaje do této částky i pohledávku 2500 zl., kterou získal od kláštera na Slovanech. Když pak přece 12. března 1638 komorní rada dala svolení, vyžádala si podrobnou zprávu o dluzích, na jejichž konversi si obec u strahovského opata vypůjčovala.

[90]) Rkp. č. 57, fol. 121—122.

znepokojení věřitelé byli nuceni naléhati na placení v této době hospodářských nesnází a napětí, kdy se hotové peníze velmi těžko opatřovaly. Dlužující obec byla pak v postavení horším ještě o to, že r. 1645 měla již z obecních gruntů bez věřitelských závad jediné špitálské pozemky; užitek z mlýnů a z bran nemohl vystačiti ani na nejnutnější městské potřeby (udržování mostu, dlažby, zdí a bran).[91]) Údaje, které níže podáváme, nejsou sice úplné, avšak přece ukazují, že úsilí města, na něž věřitelé se všech stran naléhali, bylo přece provázeno jistým zdarem. V něm je nutno viděti tím větší úspěch, že ovzduší ve finančně silnějších vrstvách bylo plno krajní nedůvěry, zejména proto, že řada soudních i právních zákroků, ač byly vykonány až po exekuci, nepřinesla poháněcím věřitelům úspěchu.[92]) Byly-li soudy nuceny rozsuzovati toliko podle litery dlužních smluv a zákona, omezovaly se směrodatné úřady správní, kterým byl nepříznivý stav městských financí dobře znám, při intervencích ve prospěch věřitelů celkem na přímluvy prostřednictvím místodržitelství, nabádající město, aby dostálo svým platebním povinnostem.[93]) Úsilí Starého města se za těchto vnějších okolností soustřeďovalo hlavně na to, aby byl zjednán pomocí vyúčtování přehled o všem stavu závazků i o nárocích jednotlivých věřitelů a o jejich naléhavosti. Ani v tom však nedosáhli purkmistr a rada ani jiné obecní orgány, provádějící vyúčtování,[94]) podstatného vyjasnění. Práce byla zahájena jenom z městské iniciativy a jen v mezích obvyklé pravomoci magistrátu, a není tedy divu, že věřitelé, k jejichž ochraně byla v této době již učiněna jistá vládní opatření,[95]) nepřikládali jí velké důležitosti, zvláště když o likvidaci pohledávek nebylo jednáno. Ostatně i všeobecná nedůvěra, o které jsme se zmínili výše, a také nedostatečná administrativní příprava i pro-

---

[91]) Zejména na Horské bráně musily býti t. r. provedeny veliké opravy zdí i krovu nákladem několika set zl. (st. m. P 123/7).

[92]) R. 1631 zažalována pohledávka staršího registrátora zemských desk (583 zl. z r. 1610), dne 25. srpna 1640 dostala Alžběta Coufalská přísudek na pohledávku 500 zl., v červnu 1641 si vymohla Anisa Marie Khünová císařovo zakročení o Schweitzerově půjčce z r. 1637, v červenci 1645 došlo až k exekuci, kterou povolil soud nejvyššího purkrabství Jiřímu Fojtovi z Winkelheidu na pohledávku Nového Bydžova z r. 1630 a Jana Dominika de Pauli z r. 1634, začátkem r. 1646 projednávaly dvorské úřady stížnost kláštera sv. Kříže, že se obec zdráhá vyplatiti jistinu 4667 zl. nebo aspoň zadržené úroky, a v únoru 1647 dostal tento věřitel přísudek od soudu nejvyššího purkrabství; 18. února 1648 vydal soud nejvyššího purkrabství zatykač Jiřímu Ježkovi z Rittersfeldu na Staré město pro zažalovanou pohledávku 1167 zl. (původně Jana Weisporta z r. 1621), úroky z ní a škody. (St. m. P 123/7, 9, nová m. P 1/2/2).

[93]) Tak u Khünové a u kláštera sv. Kříže, o nichž je zmínka v pozn. 92; u Fojtovy pohledávky (viz o ní tamže) místodržitelství dokonce zastavilo na protest rady Starého města vykonání soudního přísudku.

[94]) Vyúčtování s věřiteli prováděli obyčejně purkmistr a rada nebo zvláštní delegáti, určení městskou radou (někdy to byli správci obecních register). Účty pak ratifikovala rada ve lhůtě asi jednoho týdne (rkp. č. 57).

[95]) Viz všeobecnou část str. 321 a násl.

váděni, pro které tato akce nepronikla ke všem věřitelům, vzdalovaly věřitele od navázání styků s městskými zástupci. Obavy věřitelů, že obec bude vyrovnávati i své protipohledávky za nimi, padaly u některých patrně také silně na váhu.

Veliké potíže působilo městu pátrání, jaké výšky dosáhly úrokové nároky věřitelů. Přiložený přehled ukazuje, že se hlavně v této otázce soustřeďoval první problém, jak a kdy uvede obec pořádek do svých dluhů. A teprve po této předběžné práci bylo možno uvažovati o tom, do jaké míry a kterými zdroji obec uhradí své závazky.

Pohledávky věřitelů z řad duchovenstva, vzniklé po r. 1620, vynesly do konce r. 1642 tyto úroky:[96])

Pohledávka	V částce zl. rýn.	Z roku	Vynesla do konce roku 1642 úroků
Kolej sv. Klimenta ..	1167	1622	1435
Konvikt sv. Klimenta	6400	1622	8063
	1000	1626	960
	2000	1634	905[97])
	680	1645	—
Kostel P. Marie na louži	1300	1626	1248
	100	1639	20
Klášter sv. Kříže.....	4667	1628	3980
Klášter sv. Havla	700	1628	616
Klášter sv. Mikuláše .	2000	1635	120[98])
Klášter Strahov	7000	1638	2038
Kardinál Harrach ...	2000	1638	560
Klášter sv. Václava ..	233	1640	30
Úhrnem...			19975

Úroková náležitost půjček šlechtických věřitelů z doby po r. 1620 do konce r. 1642 vysvítá z této tabulky:

[96]) Nepatrný rozdíl mezi těmito tabulkami a přehledem na str. 372 plyne z menších početních chyb, kterých se není možno vyvarovati, když přesná data všech dlužních úpisů nejsou známa. Mizivý rozdíl necelého 1% nemění ostatně nic na celkovém poměru úroků. Úroky ze starých dluhů, vzniklých před r. 1620, jsou uvedeny výše v tabulce na str. 367.

[97]) Toto číslo vyplývá ze splátek r. 1641 a 1642; viz str. 372.

[98]) Zaplacena již 1636; srov. tabulku na str. 372.

Pohledávka	V částce zl. rýn.	Z roku	Vynesla do konce roku 1642 úroků	Pohledávka	V částce zl. rýn.	Z roku	Vynesla do konce roku 1642 úroků
z Taxisu Gerard	1500	1621	1890	berku Jan Adolf	8000	1633	4565
Hrzán z Harasova	1750	1622	2153	z Schönkirchen Jan			
Michna z Vacinova				Albrecht	4000	1634	3010
Václav	2800	1629	} 5581	de Bossi	300	1634	140
	3500	1630	} [99])	Gordon	3600	1635	756[100])
Güntzel z Güntzel-				Schweitzer z Kolvic			
feldu Abraham	200	}	110	Jan Oldřich	1500	1637	503
	200	} 1633	110	Schmidgrabner z Lus-			
	200	}	110	teneku Jan Jáchym	1000	1637	340
Meggauer z Greifenau				Hýzrle z Chodů Ber-			
Eliáš	700	1633	385	nard	1500	1638	420
Wolfstirn z Rafaels-				Webl Antonín	2000	1639	410
				Úhrnem...			20483

Půjčky staroměstských měšťanů z uvedených let vynesly do konce r. 1642 úroků:

Pohledávka	V částce	Z roku	Vynesla do konce roku 1642 úroků	Pohledávka	V částce	Z roku	Vynesla do konce roku 1642 úroků
Cortesová Zuzana	1167	1621	1517	Dvorský z Gryfí hory			
Kuklová z Taurnberku				Jan Pavel	1167	1631	837
Dorota	1750	1621	2275		1362	1637	436
Kirchmaierová z Zeil-				Jirkovský z Děvína			
berku Anežka	9333	1628	8306	Matyáš	1600	1632	1016
Stanková z Labětína				Dvorská z Gryfí hory			
Estera	2082	1629	1686	Alžběta	400	1632	248
Tilesiusová Anna Mar-				Rovenský z Libáňhory			
keta	292	1630	213	Jiří	350	1632	226
Kropáč z Krymlova				Holub Fabián	1167	1632	764
Zikmund	933	1630	681	Udart Jakub	300	1632	194
	200	1633	110	Vokoun z Vokounštej-	600	} 1632	
Výšina Václav	1000	1630	725	na Václav	400	}	386
	1000	1633	565		500	1633	254
z Pleištejna Jan Ber-				Payerl z Kaphenštej-			278
nard	1800	1631	1215	na Jiří	381	1632	237
	1000	} 1633	585		121	1633	67
	700	}	403	Řečická Alžběta	467	} 1632	301
Dvorský z Gryfí hory					175	}	111
Jan	1167	1631	817		500	} 1633	283
	572	1633	328		500	}	290

[99]) V této položce jsou i úroky, patřící na Schwablovu pohledávku 2917 zl. z r. 1630 (je na str. 397); uvedená částka ovšem vyplývá ze splátek na Michnovy pohledávky (viz o nich str. 372).

[100]) Položka vyplývá z postupného snižování jistiny v letech 1636—38; viz str. 372.

Pohledávka	V částce	Z roku	Vynesla do konce roku 1642 úroků
Jitrnička Jan	350	1632	225
	350	1634	[101])
Wagner Jan	138	1633	78
Ficner Kryštof	200	1633	116
	100		55
Pilman Kryštof	800	1633	452
Fuchs Egidius	1250	1633	731
Buček Mikuláš	200	1633	96[102])
Šejbl Jakub	190	1633	106
Korka Cholovský z Korkyně Linhart	370	1633	205
Hadová z Hohenštejna Anna	300	1633	168
Cortesová Kristina	4000	1633	2360
Trentyn z Dragenfelsu Michal	590	1633	320
Lavin z Otnfeldu Jakub	500	1633	270
Udartová Barbora	250	1633	141
	20	1634	10
Vodička Jan	500	1633	283
	50	1636	19
Kellert Jan	250	1634	131
Obuvnický cech ve Starém městě	300	1634	[103])
Urbach Zikmund	260	1634	127
de Pauli Jan Dominik	1000	1634	480
	215		80[104])
Zych z Gryfí hory Mikuláš	155	1634	76
	245	1638	68
Visendo z Wiesenburku Jakub	8000	1634	4040
	400	1636	166
Had z Proseče Felix	700	1636	263
Řeznický cech	200	1636	[105])
Petráček z Vokounštejna Jan starší	1250	1637	425
	467		159
Globicová Zuzana	1000	1637	310
Orel Jan st.	589	1637	203
Leinhaas Ondřej	600	1637	186
	500		155
Petráčková z Olivé hory Barbora	2000	1637	680
Kober z Kobersperku Jan	150	1637	51
Peprl Vít	221	1638	62
Edlmaier Jan	745	1638	190
Werner z Jagersperku Baltazar	500	1638	125
Jungmaierová Anna	2420	1638	641
Winterová Marta	758	1638	201
Voříkovský z Kundratic Václav	2000	1639	460
Jagerová Zuzana	345	1639	80
Křepelka Jakub	1167	1639	222
Kopenický Adam Ivan	117	1639	25
Werdeman Jan, Jiří a Pavel	900	1639	212
Had z Proseče Vojtěch Václav	875	1639	201
Kučera z Paumberka Pavel	600	1640	81
Rasp Kašpar	467	1640	75
Agrikolová Magdalena	700	1640	91
Hlaváček Martin	400	1640	52
de Pauli Bartoloměj	1701	1641	119
	328		24
Úhrnem...			41450

Pohledávky ostatních věřitelů, vzniklé po r. 1620, vynesly do konce r. 1642 na úrocích:

[101]) Půjčka byla bezúročná; viz str. 372.

[102]) Částka vyplývá ze snížení jistiny splátkou r. 1639; viz str. 372.

[103]) Půjčka byla bezúročná; viz str. 372.

[104]) Částka vyplývá ze snížené jistiny po splátce r. 1640; viz str. 372.

[105]) Také tato půjčka nebyla úrokována; viz str. 372.

Pohledávky	V částce	Z oku	Vynesla do konce roku 1642 úroků	Pohledávky	V částce	V roce	Vynesla do konce roku 1642 úroků
Weisport Jan	1167	1621	1482	Elcen Jan Kryštof ...	300	1636	111
Obranířová Anna Ružena	700	1628	595	Dobřejovská Eva	1167	1637	397
Pejr Jan	1283 } 1517 }	1629	1001 1198	Chvalenský Albrecht .	700	1637	217
Schwabl	2917	1630	[106])	Kavka z Dubečku Václav	292	1639	53
Nový Bydžov	1867	1630	1363	Keilová Kateřina	150	1641	9
Libochovský Florian .	933.	1635	335	Fojt z Winkelheidu Jiří	1500	1641	105
Libochovská Anna ...	700	1635	70[107])	Úhrnem...			6936

Uvedli jsme podrobně stav všech známých dlužních položek, aby bylo patrné, že městská účtárna, pro niž byla dlužní otázka jen částí její práce, měla i s pouhým zjišťováním úrokové náležitosti, dosahující na 160.000 zl., dlouholeté potíže. A to byl jen první přípravný krok, který bylo naprosto nutno učiniti dříve, než obecní zástupci mohli přikročiti k meritornímu jednání s naléhajícími věřiteli. Podle dosavadních zákonných předpisů bylo zřejmé, že na úrokové položce staroměstských měšťanů (41.000 zl. z půjček po r. 1621 a větší část z 33.000 zl. z půjček před r. 1618) a šlechty (20.000 zl. z půjček po r. 1621 a menší část z uvedené položky ostatních) bude soustředěna snaha města dosáhnouti co největších slev. Úrokové pohledávky duchovních věřitelů (59.000 zl.) byly kryty mimořádnou ochranou, kterou jim poskytla opatření zákonodárných i výkonných orgánů státních. První kroky magistrátu, směřující k zjištění dlužných úroků, přinesly vyjasnění jen v několika úrokových položkách:

Roku	bylo jednáno s věřitelem	o pohledávce zl. (z r.)	stav jistiny při vyúčtování	úroků do vyúčtování zadrženo zl.	t. j. za let
1641 4./XI.	Michna z Vacinova[108]) Václav (Schwabl)	2800 (1629) 3500 (1630)	} 4105[109])	} 1038	$4\frac{1}{4}$
		2917 (1630)	2917	1628	$9\frac{1}{3}$
1643 23./I.	Pejr Ondřej Kliment a Pejrová Kateřina (Pejr Jan)	1283 } (1629)	1283	617	8
		1517 } (1629)	1517	691	$7\frac{1}{2}$
1644 29. VII.	Klášter sv. Michala	3617 (1613) 2333 (1614)	3617 } 2333 }	765	} $2\frac{1}{7}$
1648 9./I.	Jesuitský konvikt[110])	6400 (1622)	6400	884	$2\frac{1}{3}$
	(Gerard z Taxisu,	1000 (1626)	1000	60	1
	Lamormain)	2180 (1645)	2180	175	$1\frac{1}{3}$

[106]) Úrokovou náležitost k této pujčce viz na str. 395 u Michny.

[107]) Pohledávka zaplacena již r. 1637; odtud nízký stav úroku (viz str. 372 a strana 387).

[108]) V závorkách uvádím v této tabulce i v dalších o platech a vyrovnáních

Tato nečetná data, ačkoliv nedávají dosti širokou základnu pro vyvození obecnějších závěrů o placení úroků, jsou přece jakýmsi předobrazem celkového stavu, jaký se ukázal při dokončení oddlužovací akce. Předním duchovním ústavům obec platila i za největší hospodářské tísně úroky na jejich nadační kapitály, tlak platební neschopnosti dlužníkovy ležel na věřitelích z jiných stavů, a z těch byly nejvíce postiženy široké vrstvy staroměstských měšťanů. Tak přesných dat, jako o vypočítaných pohledávkách, neznáme, žel, o všech pohledávkách; a také ty údaje, které ukazují na úrokové nedoplatky staroměstské obce, nezachycují jednotným způsobem stav otázky a nevztahují se na shodnou dobu u všech.

I tyto zprávy, které shrnujeme níže na str. 404 násl., dávají však obraz o finanční tísni, do které Staré město upadlo; zejména různá doba, za kterou pohledávky různých stavů měly při vyrovnání zadrženy úroky, ukazuje znovu, jak nestejnoměrně a mnohdy i sociálně nespravedlivě městské představenstvo hradilo povinné úroky. Tam, kde obec sama měla za věřiteli pohledávky — vyplývaly nejvíce ze zadržených berní a městských dávek — měštští zástupci hleděli sraziti dluh, ať již na zadržených úrocích, nebo na jistině, co nejvíce.

První platební dohoda, uzavřená 7. července 1644 o pohledávce Wolfstirnově z r. 1633, vztahovala se nepochybně pod vlivem dřívější redukce úrokových nároků věřitelových[111]) kromě jistiny též na plnou částku nedoplacených úroků k dobru věřitele,[112]) další úpravy dlužních povinností Starého města zdůrazňují již kompensaci vzájemných nároků a pohledávek (viz tab. na str. 399).

Všechny tyto dohody s výjimkou Cortesové upravovaly tedy toliko otázku zadržených úroků. O snížení jistiny bez protislužby věřitelům není do r. 1647 ještě zmínky. Teprve do konce čtyřicátých let spadají první vyrovnání o veškerých nárocích věřitelů, plynoucích jak z nároku na zadržené úroky, tak i z honorování zapůjčeného kapitálu. Šlo zatím o malé částky; neznámým způsobem zlikvidována před r. 1648 bezúročná půjčka řeznického cechu 200 zl. (z r. 1636), pohledávka Chvalenského z r. 1637

---

jména původních věřitelů, jejichž pohledávky časem přešly na jiné osoby (viz přehled na str. 404 násl.), pojaté v těchto tabulkách na prvním místě bez závorek. Kde nejsou známa přesná data převodu pohledávek, jmenuji jen původního majitele pohledávky.

[109]) O splátkách před r. 1641 viz pozn. 24—26.

[110]) Na další pohledávku konviktu, t. j. 2000 zl. z r. 1634 (viz str. 375), toto vyúčtování se nevztahovalo, neboť ta byla proplacena částkou 1500 zl. (viz str. 372).

[111]) Na základě císařova rozhodnutí byla ze zadržené úrokové pohledávky, vzrostlé od 1. srpna 1633 do 1. února 1644 na 4140 zl. — zaplaceno bylo jen 900 zl. do 30. března 1638 — poskytnuta městu sleva 50% (rkp. č. 57, fol. 134).

[112]) Do konce března r. 1643 zaplaceno z pohledávky, upravené uvedeným způsobem na 2070 zl., 1235 zl., u zbývajících 835 zl. ujednány splátky: do 14. července 1644 měla obec zaplatiti 500 zl., dne 7. srpna 100 zl., dne 7. září 100 zl. a poslední splátku 135 zl. měla odvésti 7. října t. r. (tamže, fol. 134).

Roku	jednáno s věřitelem	z pohledávky v zl. rýn. (z r.)	dosaženo slevy	ze zadržených úroků v zl. rýn.	sraženo v zl.
1645 23./V.	Petráčková Barbora (Petráček z Vokounštejna Jan)	2000, 467, 1250 (1637)	·	1784[113])	1403[114])
1645 5./IX.	Cortesová Voršila Kateřina	1167 (1621)		735	4165[115])
	(Cortesová Zuzana	1000 (1630)	·	870	
	Výšina Václav	1167 (1631)	·	980	
	Dvorský Jan Pavel	467 (1632)	·	364	
	Řečická Alžběta	175 (1632)	·	136	
	Výšina Václav	1000 (1633)	—	720	
	Řečická Alžběta)	500 (1633)	—	360	
1645 13./IX.	Seminář u sv. Václava (Blovský z Palatýna)	1167 (1607)	—	1260	860[116])
1645 16./XI.	Fojt z Winkelheidu Jiří (Nový Bydžov, de Pauli Jan Dominik)	1867 (1630), 1000 (1634)		1200	1200[117])
1646 v srpnu	Had z Proseče Vojtěch Václav st.	875 (1639)	—	393	393[118])

byla velmi podstatně snížena,[119]) menší půjčka Peprlova z r. 1638 zaplacena najednou v červenci 1648[120]) a patrně již do konce čtyřicátých let zaplacena i pohledávka 900 zl. paní Skuhrovské z r. 1643.[121]) Menšími splátkami město snížilo řadu dalších půjček: 732 zl. na pohledávku Estery Stankové (z r. 1629), 235 zl. na dlužní úpis Michala Trentyna (z r. 1633),

[113]) Do dohody vedle zadržených úroků pojato i 253 zl. z jiných věřitelových pohledávek, takže dále zustávalo město podle dohody dlužno 634 zl. a nové úroky.

[114]) V tom byly hlavně zadržené berně z věřitelova domovního majetku na Starém městě.

[115]) Vysoké pohledávky obce za tímto věřitelem v částce 9812 zl. vznikly z berních nedoplatků i ze soukromých závazků Cortesové. Při dohodě uznalo město i její sporné pohledávky v částce 2117 zl. — a vedle výše označených jistin půjček i této sporné pohledávky byly nároky Cortesové určeny z neznámých důvodů sumou o 387 zl. vyšší — takže konečný výsledek vyzněl pro věřitele aktivně sumou 2333 zl. Ty obec pojistila klášteru sv. Anny a Vavřince, jimž je Cortesová věnovala (rkp. č. 57, fol. 139).

[116]) Z toho bylo 684 zl. zadržených berní. Zbytek úrokového nedoplatku zaplacen při smlouvě.

[117]) Obec měla protipohledávku v zadržených berních, jejichž sumu udávala na 5000 zl., a z těch si patrně srazila tyto zadržené úroky.

[118]) Tato celá částka sražena na zadržených berních.

[119]) Smlouvou z 5. prosince 1647 spokojil se Jan Kříž 291 zl. za jistinu 700 zl. i za nedoplacené úroky (činily maximálně 423 zl.); ty byly splatny: 117 zl. při podpisu smlouvy a potom po 58 zl. na hromnice, na sv. Jiří a Havla 1648 (rkp. č. 57, fol. 153—154).

[120]) Jistiny bylo 221 zl. a jiných nedoplatků, hlavně úroku, 214 zl. Vít Peprl z Löwenburku byl rychtářem staroměstským, a odtud asi vyplývá plné uznání jeho nároků.

[121]) Nepřesný zápis, že byly zaplaceny z městské berně, je v rkp. č. 57, fol. 132. V padesátých letech již o ní není zpráv.

116 zl. na pohledávku Marty Wintrové (z r. 1638) a 700 zl. na Schweitzerovou pohledávku (z r. 1637).[122]

Daleko větší oběti přinášela městská pokladna v téže době k nárokům významného věřitele ze šlechtických kruhů, hraběte Michny. Jemu obec splácela dále[123] některé jistiny i úroky v té míře, jak vyplývaly z původních podmínek dlužních úpisů. Od vyúčtování r. 1641 do 14. března 1644 bylo z jistiny převedeno 2333 zl. na jiného věřitele a na účet úroků splaceno 1330 zl., takže i v tom město dosáhlo podstatného snížení celkové náležitosti.

Již tyto první pokusy o placení nebo vyrovnání městských závazků ukazují v jádře dva hlavní druhy metod, které se po r. 1650 plně rozvinuly. Byli-li ve většině případů, ať šlo o vyúčtování nebo i o ujednání o dalších platech, představiteli dlužícího města jeho volení zástupci, vynutily si mimořádné okolnosti při jednání o Fojtově pohledávce zakročení nejvyššího správního úřadu v zemi. Činnost komise, ustavené místodržitelstvím speciálně pro toto jednání, byla z prvních předchůdců pozdější traktační komise, a to nejen těsnou souvislostí s místodržitelstvím a postavením nestranného rozhodčího mezi zájmy věřitelů a dlužníka, nýbrž i obsahem intervence. Byla-li hlavní její starost ještě obrácena na to, aby získala od věřitele slevu ze zadržených úrokových platů, hlásí se v její snaze dojíti i redukce dlužní jistiny, první předzvěsti úporných a dlouhých jednání městských obcí o vyrovnávací kvotu dlužných jistin, na které se soustředilo jak úsilí dlužníků a traktační komise, tak i odpor věřitelů. Také privilegované postavení věřitelů z řad duchovenstva projevilo se znovu již při první iniciativní akci Starého města o vyrovnání s věřiteli. Věřiteli velmi příznivý ráz smlouvy, uzavřené 29. května 1647 s klášterem sv. Kříže o splátkách na 2444 zl. zadržených úroků, vyplýval již v této době mnohem více z jeho církevně-stavovského postavení,[124] než z jeho věřitelské hrozby, že dá zatknouti členy rady staroměstské, nebude-li mu v dohledné době zaplaceno. Pozdější vývoj jen utvrdil a zesílil privilegované postavení věřitelů duchovního stavu. Na naléhání jiných věřitelů v téže době město dbalo velmi málo.[125]

Je pochopitelné, že za tísně, kterou působily městské pokladně i tyto malé redukce dlužního břemene, nejevili měštští představení ochoty uznávati dluhy z doby povstání, zvláště když proti podobným žádostem mohli

---

[122]) Podle výkazu Staroměstských z 25. ledna 1663 (viz o něm níže na str. 425 a násl.). O splátkách před r. 1648 viz str. 398 a příslušné poznámky.

[123]) O předešlém stavu Michnovských pohledávek (r. 1641) viz str. 387. Po 14. březnu 1644 Michna tedy měl pohledávku 4689 zl. jistiny a 2319 zl. zadržených úroků.

[124]) Město se zavázalo, že zaplatí 117 zl. ihned při podpisu smlouvy, 117 zl. do dvou týdnů, že dodá za 175 zl. vápna a cihel na opravy kláštera a konečně že zbývajících 2035 zl. bude spláceti po 8 zl. týdně.

[125]) Výpověď půjčky 2071 zl. (z r. 1616), kterou městu podala z jara 1647 Lidmila Michnová, neměla úspěchu (Nová m. P 1/2/2). O jiných bezúspěšných krocích věřitelů viz pozn. 92.

poukázati na potvrzení svých privilegií z r. 1627. Ta byla hlavním důvodem, proč soud nejvyššího purkrabství zamítl 7. listopadu 1643 žalobu Alžběty Tennaglové na zaplacení 1000 čes. kop. půjčených městu za vlády Bedřicha Falckého r. 1620, avšak toto odůvodnění, jímž Staré město a státní instance soudní a správní rozhodovaly i později likvidaci obecních dluhů z r. 1618—1620, nebylo uplatňováno zásadně a bez ohledu na osoby.

V celku tedy zaplatilo Staré město v letech 1643—1648 na staré úroky přes 9360 zl. hlavně srážkami svých protipohledávek a dosáhlo slevy dalších 2070 zl. Z jistin splacena jen menší částka 6634 zl. Snad by bylo Staré město pomalými a postupnými dohodami získalo slev ze starých dluhů i bez pomoci mimořádných vládních opatření, avšak stálé veliké zatížení běžnými úroky, které dosahovalo ročně sumy přes 11.000 zl., zatěžovalo platební schopnost obce nebezpečnou měrou a nešťastný rok 1648 přinesl úplný zmar nadějí, že dosavadní městské důchody budou krýti aspoň z větší části další úrokovou službu a ohrozil také pozvolnou likvidaci starých městských nedoplatku. Při švédském přepadení a obléhání Prahy, které trvalo 15 neděl, byly způsobeny takové škody na městských podnicích,[126]) že po léta nebylo možno odtud čekati příjmů pro městskou pokladnu. Městské platy a dávky, které ani nestačily krýti běžné obecní výdaje, nemohly ovšem naprosto poskytnouti výpomoc pro splácení městského dluhu, v letech po r. 1648 vzrostlo pak netušenou měrou úrokové břemeno, zejména tím, že nebylo úhrady na úroky z pohledávek, které byly pojištěny na výnosu městských podniků,[127]) a tak nezbývalo než se uchýliti k prostředku poslednímu, k dlouho odkládanému snížení všech pohledávek, vzniklých zadržením úroků i pojištěných jistin, nuceným vyrovnáním s věřiteli.

Škody způsobené Švédy byly tak veliké, že i vláda byla nucena k mimořádné pomoci. Císařovým rozhodnutím z 27. prosince 1648 byly městu prominuty všechny mimořádné daně a jiné veřejné platy kromě kontribucí, svolených sněmem z r. 1646, avšak ani tato positivní úleva městských veřejných výdajů nepostačovala.[128]) Brzy nato bylo nutno pomoci městu i úlevou jeho veřejných povinností a přímou peněžitou subvencí. Z posudného povolena městu pomoc 150.000 zl., které měly v ročních splátkách po 5000 zl. sloužiti k uspokojení věřitelů.[129]) Tímto způsobem byla

---

[126]) Šaškovské mlýny před Poříčskou branou a dvě papírny byly srovnány se zemí již před příchodem Švédů, aby nepřítel neměl krytu. (Podání Staroměstských místodržícím z října 1656. — Nová m. P 1/2/2.)

[127]) Podrobný výkaz Staroměstských z října 1656 ukazuje, že na pohledávku paní Anny Marie Bleilebenové, která byla pojištěna na Šaškovských mlýnech, narostl úrokový nedoplatek na 1500 zl.; z výnosu těchto mlýnů byla hrazena i řada jiných úrokových platů a patrně tedy i u těch vznikly veliké nedoplatky. (Nová m. P 1/2/2.)

[128]) Viz všeobecnou část str. 328.

[129]) Ty peníze byly dále zvány »graciálními«, poněvadž byly císařem městu povoleny z milosti.

určena hlavní směrnice akce, t. j. postupné a pomalé uspokojování věřitelů. Aby se mohla tato likvidace provésti klidně a bez újmy nutných vydání na běžné městské hospodářství, bylo vyhlášeno zvláštní moratorium, které mělo trvati až do příštího sněmu; vztahovalo se na platy, na jistiny i úroky a mělo přinésti dočasnou úlevu v placení městských věřitelů;[130]) jediné na přednostní pohledávky duchovních, vdov a sirotků měly býti úroky dále placeny.

K těmto finančním svízelům přistoupila r. 1654 další, správní potíž, která zdržovala rychlé provedení soupisu městských dluhů v rukou státních orgánů.[131]) Někteří věřitelé, kteří městu půjčili, zemřeli, jiní opět postoupili pohledávky jiným osobám, takže likvidace dluhů, při které obec musila opatrně postupovati, aby neplatila pohledávky z části nebo zcela již honorované, byla ztížena ještě vyšetřováním, zda přihlášené pohledávky skutečně patří hlásícím se stranám. V tomto směru nenastaly skoro změny mezi věřiteli z duchovních kruhů, kde byly korporace (kláštery, duchovní sbory) nebo právnické osoby (záduší, špitály)[132]) majiteli dlužních úpisů, a také dvě staré pohledávky úřadu desk zemských zůstaly v těchto rukou.[133]) Zato mezi soukromými věřiteli nastaly značné přesuny. Z původních věřitelů, kteří poskytli Starému městu půjčky, přihlásilo se v r. 1652—1655 jen čtrnáct s pohledávkami ve výši 23.805 zl.

Byli to ze šlechtických vrstev:

Věřitel	s pohledávkou	z roku
Michna z Vacinova Václav	4105	1629 1630
Güntzel z Güntzelfeldu Abraham	200	1633
	200	1633
	200	1633
z Schönkirchen Jan Albrecht	4000	1634
Úhrnem	8705	

Z měšťanů staroměstských:

---

[130]) St. m. P 123/9.

[131]) Viz všeobecnou část str. 350.

[132]) Jen strahovský klášter prodal 30. června 1645 svou pohledávku 7000 kop míš. z r. 1638 Anně Marii Bleilebenové na vyrážku dluhu 22.000 zl., které tato měla za klášterem.

[133]) 400 kop míš. z r. 1598 pro deklamátora zemských desk a 500 kop z r. 1610 pro registrátora zemských desk.

Věřitel	s pohledávkou zl.	z r.	Věřitel	s pohledávkou zl.	z r.
Kropáč z Krymlova Zik-	933	1630	Ševcovský cech v Starém		
mund	200	1633	městě	300	1634
z Pleištejna Jan Bernard	1800	1631	Řeznický cech v Starém		
	1000	1633	městě	200	1636
	700	1633	Had z Proseče Felix	700	1636
Dvorská z Gryfí hory			Petráčková z Olivé hory		
Alžběta	400	1632	Barbora	2000	1637
Vokoun z Vokounštejna	400	1632	Křepelka Jakub	1167	1639
Václav	600	1632	Kučera z Paumberka		
	500	1633	Pavel	600	1640
Cortesová Kristina	4000	1633	Úhrnem ..	15500	

Zůstalo tedy v původních rukou ve šlechtické skupině jen asi 26% pohledávek a mezi staroměstskými měšťany jen 20%.

Převážná většina pohledávek byla tedy r. 1652—55 přihlášena novými majiteli. Tabulka na str. 404—408 ukazuje, kterým způsobem a přes kolik rukou prošly původní dlužní úpisy.[134])

Podaný přehled ukazuje, že největší díl staroměstských dlužních úpisů prošel několika rukama. V celku však hlavním kádrem věřitelů trvale zůstalo staroměstské měšťanstvo, v jehož rodinách se dlužní úpisy držely do druhé i třetí generace. Právě z tohoto faktu si vysvětlíme leckteré potíže pozdějšího vyrovnávacího jednání, při němž noví majitelé městských obligací, hospodařící ve stísněných poválečných poměrech, neměli již toho úzkého vztahu k městu, jaký původní věřitelé prožívali za pohnutých válečných dob; poválečná generace, nesoucí tíhu hospodářské restaurace soukromého života, lpěla velmi houževnatě na získaných právech, zvláště když viděla veřejnou pomoc, kterou Staré město ve značné míře získalo.

Jak bylo řečeno výše, již r. 1643 obec počínala spláceti kapitál a úroky svých dluhů, které do toho roku vzrostly na 170.000 zl. Úroková služba byla velmi těžká, dlouhá léta zadržené platy docela vyčerpávaly platební schopnost obce, takže na splácení kapitálů se dostalo v prvních letech méně než na úroky. Do konce r. 1654, kdy vlastně začínala akce traktační komise, bylo umořeno přes nepříznivá léta 1648 a následující celkově 40.000 zl. kapitálu a vyrovnáno přes 60.000 zl. na zadržené úroky. Podrobně zjistiti stav úrokové služby není možné. Přihlášky věřitelů obyčejně udávají úrokové nároky jen všeobecně bez označení sumy a doby,

---

[134]) Do tohoto přehledu jsou pojati i ti z původních věřitelů, kteří v l. 1652—55 sami přihlásili pohledávky, a to proto, že i mezi nimi nastaly majetkové přesuny průběhem dalšího jednání, které se protáhlo až do osmdesátých let 17. století. Z pohledávek, patřících původně věřitelům z duchovenstva, jsou do této tabulky ovšem pojaty jen ty, které časem přešly do jiných rukou. Také obě pohledávky úřadu zemských desk, které nezměnily majitele, nejsou v tomto přehledu zařaděny.

Pohledávku	z r.	získali
Od Košíků Mikuláš	1587	manželka Lidmila, synové Petr Jan a Mikuláš 1623, Petr Zikmund a Ondřej 1655.
Rabštejnský z Čihanova Oldřich	1599	sestra Štefková z Čihanova Anna, její dcera Škrétová z Cimperku Voršila před 1612, Pruina z Marchpachu Jiří Vojtěch 1655.
České Budějovice	1603	Alsterle Jan, sekretář českého místodržitelství, 1639 7. V.
Most	1606	Payerl z Kaphenštejna Jiří 1630, Payerlová Marketa, Cantagalli Bartoloměj 1638 12. IV., Cantagalli Martin.
ze Šternberka Adam	1606	ze Šternberka Lidmila Benigna 1655.
Blovský z Palatýnu Kašpar	1607	Blovský z Lumenštejna Jan Eliáš, Oulik z Třebnic Šimon Petr 1640, seminář sv. Václava ve Starém městě 1643.
Herkulesová z Bylan Lidmila	1616	dcera Lidmila, provdaná Brunová, potom Michnová 1652, její syn Michna Vilém Václav.
Kyswein Karel	1618	dědicové (blíže neoznačení) 1655, Eckenbrecht Vavřinec, norimberský kupec.
Trnická z Ebenstolu Kateřina	1618	Fürstenbergová Alžběta a z Truce Lidmila 1655, seminář sv. Václava 1656 (jen 1167 zl., z kterých 467 zl. patřilo koleji u sv. Klimenta).
Slonová Kateřina	1620	vnuk Slon Daniel, Košín Vavřinec. R. 1655 byl mezi těmito dvěma spor; r. 1659 má pohledávku Košín sám.
Kvasnička Jan	1620	vdova Kvasničková Dorota a dcery Lidmila, Anna a Alžběta 1655.
Sestry Beřkovské z Šebířova Alžběta, Polyxena, Salomena a Jana	1620	Alžběta (provdaná Tennaglová) 1643, klášter sv. Havla 1664.
Cortesová Zuzana	1621	syn Cortes František, jeho žena Kateřina před 1645, klášter sv. Anny 1645.
Kuklová z Taurnberku Dorota	1621	Jirkovský z Děvína Matyáš 1628, syn a dcera Jirkovští z Děvína Jan a Lidmila (provdaná Martiniusová) 1655.
Weisport Jan	1621	žena Weisportová Anna, její druhý muž Ježek z Rittersfeldu Jiří, jejich děti Vilém, Kateřina (provdaná Müllerová), Lidmila (provdaná Svátková) a Václav, Ježek z Rittersfeldu Václav sám r. 1647 1. X.
z Taxisu Gerard	1621	Lamormain Jindřich před 1637, kolej u sv. Klimenta 1645.
Hrzán z Harasova	1622	Hrzánová Žofie Sabina 1627, Hrzán z Harasova Jan Adam 1651.
Kirchmaierová z Zeilberku Anežka	1628	syn Kirchmaier Jan kolem 1638, synovci a neteř Kirchmaier z Reichvic Jan, Karel z Pleištejna Jan Bernard a Agrikolová z Reichvic Jana 1640—1655; Jan Karel a Jan Albrecht bratří Kirchmaierové z Reichvic (čtyři šestiny podílu), Agrikolová Jana Lidmila a Bernardová Dorota (po jedné šestině) 1663.
Obranířová Anna	1628	muž Longen Jan Petr, měšťan vídeňský, 1653.
Stanková z Labětína [illegible]	1629	dcery Stanková z Labětína Alžběta (provdaná Písecká) a Anna 1655.

Pohledávku	z r.	získali
Pejr Jan (1517)	1629	žena Eva (provdaná po druhé Kavková), dcera Pejrová Kateřina (provdaná Strabochová) 1641.
Tilesiusová Anna Marketa	1630	muž Lavin z Otnfeldu Jakub po r. 1652, Lavinová Anna Marketa 1661.
Michna z Vacinova Václav	1629 1630	Michna Vilém Václav ca 1665.
Pejr Jan (1283)	1629	syn Pejr Ondřej Kliment, Meggauer Eliáš 1643; syn Meggauer Jan Karel.
Kropáč z Krymlova Zikmund	1630 1633	synové a dcera Jan Hynek, Filip Václav, Zikmund Hynek a Justina Eufraxie po r. 1654, klášter sv. Havla 1657—58.
Schwabl	1630	Michna z Vacinova Václav 1637. Údrcký z Údrče Jáchym 1641 (2333 zl.), dcera Údrcká Voršila (provdaná Hradecká) 1655.
Nový Bydžov	1630	Černín z Chudenic Heřman 1631, de Pauli Bartoloměj 1634, dědici de Paulovi, Fojt z Winkelheidu Jiří 1644, jeho sestra Zuzana (provdaná Turková) její muž Turek ze Šturmfeldu Mikuláš František 1653.
Výšina Václav	1630 1633	Cortes František, žena Cortesová Kateřina před 1645, klášter sv. Anny 1645.
Dvorský z Gryfí hory Jan	1631 1633	žena Dvorská Alžběta 1655, vnuk a vnučky Dvorský Kornel, Vošitková Alžběta a Straková Kateřina.
z Pleištejna Jan Bernard	1631 1633	týž věřitel 1655.
Dvorský z Gryfí hory Jan Pavel	1631	Cortes František, žena Cortesová Kateřina před 1645, klášter sv. Anny 1645.
Holub z Radiče Fabian	1632	Gens Valentin, Vorlík Štěpán a Čápová Lidmila 1653.
Jirkovský z Děvína Matyáš	1632	syn a dcera Jirkovský z Děvína Jan a Lidmila (provdaná Fichterová, pak Martiniusová).
Dvorská z Gryfí hory Alžběta	1632	týž věřitel 1655.
Rovenský z Libáňhory Jiří	1632	Rovenský z Libáňhory Jiří Matěj 1652, Betlemská kongregace a kongregace růžencová u sv. Jiljí před 1662.
Vokoun z Vokounštejna Václav	1632 1633	600 zl. žena Anna Vokounová a syn Václav Vokoun 1656; 300 zl. dcera Václavova Kateřina (provdaná Vorlová, pak Hubková) 1683; 400 zl. dcera Dorota (provdaná Gallová) 1656. vnuk a vnučka Václav Jan Vokoun a Anna Zuzana Vokounová (provdaná Trmanusová) 1656.
Jitrnička Jan	1632 1634	žena Kateřina Jitrničková; její děti z druhého manželství Vokoun z Vokounštejna Václav, Řehoř, Anna (provdaná Sýkorová) a Kateřina (provdaná Kratochvilová) 1655.
Payerl z Kaphenštejna Jiří	1632 1633	dcera Payerlová Marketa; její syn Cantagalli z Unterberku Bartoloměj 1638 13./IV.; jeho žena Cantagalliová Anežka Klára (znovu provdaná Gallová) 1667.
Udart Jakub	1632	Siburt Klaudius, Žilinská Barbora 1664.

Pohledávku	z r.	získali
Řečická Alžběta	1632	Cortes František, jeho žena Cortesová Kateřina před 1645; klášter sv. Anny 1645;
	1633	500 zl. Cortes František po r. 1654.
Udartová Barbora	1633	Siburt Klaudius, Žilinská Barbora 1664.
Wagner Jan	1633	Kurz Matyáš 1655.
Ficner Kryštof	1633	syn Ficner Lukáš 1655, Kryštofova žena Ficnerová Marie Magdalena, její sestra Barbora (provdaná Burgerová), muž Burgerové Jan Ondřej Burger, táborský měšťan; jejich syn a dvě dcery. 100 zl. Šváb Jan Reichart po r. 1642.
Lavin z Otnfeldu Jakub	1633	dcera Lavinová Alžběta (provdaná Coufalská, pak Helferová) 1640.
Güntzel z Güntzelfeldu Abraham	1633	syn Güntzel Abraham po r. 1654; 400 zl. Eva Dewitteová z Lilientálu (provdaná z Gollen) 1665 6./II.
z Dragenfelsu Trentyn Michal	1633	žena Trentynová Anna (po druhé provdaná Fryšmanová z Ehrenkronu) 1655; její muž Fryšman Matyáš 1660.
Wolfstirn z Rafaelsberku Jan Adolf	1633	žena Wolfstirnová Anna Marie a děti 1655.
Pilman Kryštof	1633	syn Pilman Jan, žena Kryštofa P. Dorota, její druhý muž Kunštát Matěj 1655.
Korka z Korkyně Linhart	1633	z Truce Lidmila, Alžběta Fürstenbergová 1655; Fürstenbergová Alžběta 1669.
Fuchs z Reinburku Egidius	1633	dcera Fuchsová Jana Regina (provdaná Rudolfová) před 1652.
Vodička Jan	1633 1636	literátský kůr u sv. Havla 1651.
Buček Mikuláš	1633	žena Bučková Zuzana 1642; dcera Bučková Magdalena (provdaná Králová) 1655.
Šejbl Jakub	1633	syn Šejbl Karel Ferdinand 1655.
Hadová z Hohenštejna Anna	1633	syn Hübner Šimon, jesuita; po něm jesuitská kolej v Klatovech (před 1655).
Cortesová Kristina	1633	klášter sv. Anny 1658.
Meggauer z Greifenau Eliáš	1633	žena Meggauerová Kateřina Barbora (provdaná Francová), syn Meggauer z Greifenau Jan Karel.
Kellert Jan	1634	žena Kellertová Dorota; dcera Kellertová Dorota (provdaná Teubnerová) 1655, její dcery Teubnerová Eva Růžena (provdaná Niedermaierová), Anna Kateřina, Jana Dorota (provdaná Fiedlerová).
Urbach Zikmund	1634	Dr. Casanova Jan 1655.
ze Schönkirchen Jan Albrecht	1634	syn a dcera Jan Maximilián a Marie Alžběta ze Schönkirchen 1655 27./II.; 1661 13./VI. postoupil ji Jan Maximilián sestře Marii Alžbětě (provd. z Ayaly a Royos); 1663 9./I. od Marie Alžběty její sestře Františce Magdaleně (provd. Lobemaierové z Findelsteinu).

Pohledávku	z r.	získali
de Pauli Jan Dominik	1634	215 zl. neteř de Pauli Maria Anna (provdaná Paravicinová) 1655. 1000 zl. Fojt z Winkelheidu Jiří 1644, jeho sestra Zuzana (provdaná Turková) 1655, její muž Turek ze Šturmfeldu František 1653.
Udartová Barbora	1634	Siburt Klaudius, Žilinská Barbora 1664.
Visendo z Wiesenburku Jakub	1634 1636	Festa Matyáš 1640, Losi z Losimtalu Antonín 1650.
Libochovská Anna	1635	Klášter Neposkvr. početí P. Marie na Novém městě před 1637.
Libochovský Florian	1636	Eitler Arnošt 1636.
Elcen Jan Kryštof	1636	děti 1655.
Had z Proseče Felix	1636	syn Had z Proseče Felix po 1655.
Leinhaas Ondřej	1637	Klášter sv. Jakuba 1637.
Petráček z Vokounštejna Jan st.	1637	žena Petráčková z Olivé Hory Barbora a děti Alžběta, Veronika, Marketa a Blažena Lidmila (provdaná Prošecová z Vokounštejna), Jan Karel, Václav Arnošt Hynek 1655, Petráček z Vokounštejna Jan Karel a Kirchmaier z Reichvic Jan Karel 1665.
Globicová Zuzana	1637	syn Globic z Bučína Samuel 1655.
Dobřejovská Eva	1637	dcera Dobřejovská Anna.
Petráčková z Olivé Hory Barbora	1637	Petráček z Vokounštejna Jan Karel a Kirchmaier z Reichvic Jan Karel 1665.
Dvorský z Gryfí Hory Jan Pavel	1637	žena Dvorská Alžběta 1655.
Orel Jan st.	1637	kostel P. Marie na louži 1639.
Schmidgrabner z Lusteneku Jan Jáchym	1637	dcera Eufrosina (provdaná Doupovcová z Doupova) 1647 24./III.; po ní manžel Doupovec z Doupova Jiří Vilém 1655.
Kober z Kobersperku	1637	žena Koberová Anna Alžběta (znovu provdaná Neumannová) 1655.
Chvalenský Albrecht	1637	dcera provdaná Křížová, její muž Kříž Jan, měšťan volyňský, před 1647.
Schweitzer z Kolvic Jan Oldřich	1637	žena Anisa Marie (po druhé provdaná Khuenová), špitál sv. Karla Boromejského 1653.
Werner z Jageršperka Baltazar Bernard 500 zl.	1638	jeho žena Růžena Lidmila Wernerová 1662.
Hýzrle z Chodů Bernard	1635	žena Hýzrlová Magdalena Lidmila 1655.
Edlmaier Jan	1638	dcera Lidmila (provdaná Dvorská z Gryfí hory), po ní její děti Dvorští Jan Kornel, Alžběta (provd. Vošitková), Kateřina (provd. Strakoʌá) 1655; od nich Mikuláš Jan Eimer z Valtířova 6./I. 1658.
Klášter strahovský	1638	Bleilebová Anna Marie 1646 22./VIII.; 1000 zl. Pauláni 1665, 1000 zl. klášter sv. Jakuba 1665, 1000 zl. klášter sv. Kříže 1665, 1000 zl. klášter sv. Anežky 1665, 1000 zl. klášter sv. Anny 1665, 1000 zl. špitál sv. Karla Boromej. na Malé straně 1665, 1000 zl. špitál u sv. Pavla 1665.

Pohledávku	z r.	získali
Had z Proseče Vojtěch Václav	1639	manželka Lidmila (znovu provdaná Waldhauserová), děti Felix Ignác, Pavel Tomáš a Alžběta (provdaná Ungerová).
Kavka z Dubečku Václav	1639	Kavka z Dubečku Václav Augustin po r. 1642.
Kopenický Adam Ivan	1639	žena Kopenická Dorota 1655, Globic Samuel (1655 16./I.).
Voříkovský z Kundratic Václav starší	1639	synové Voříkovský Daniel a Václav Karel 1655, dědici Daniela, rady nejvyššího purkrabství pražského, 1676.
Jagerová Zuzana	1639	Polidor z Boubína Simeon, měšťan novoměstský, 1648 5./II.; Lhoták ze Lhoty Václav Michal, přísežný prokurátor, 1649 8./II.; klášter sv. Václava na Zderaze 1653 9./XI.
Křepelka Jakub	1639	žena Křepelková Zuzana (znovu provdaná Dreslová) a dcera Křepelková Polexina po r. 1655 a před 1661.
Werdeman Jan, Jiří a Pavel	1639	dědicové (mezi nimi Jan Jakub Paravicin) 1655, od nich Camelová Anna Marie (rozená Werdemanová) 1655 17./VI., po ní její syn Camel Frant. Ferd., rada apelačního soudu, 1663.
Rasp Kašpar	1640	dcery 1655.
Kučera z Paumberka Pavel	1640	týž 1655; 415 zl. Všechlapský po r. 1655.
Agrikolová Magdalena	1640	muž Hlaváček Dobrovodský Martin Jeronym 1654; 400 zl. Hlaváček, 300 zl. Agrikola z Limburku Cyril 1655.
Kailová Kateřina	1641	Schwenkfeldová Anna Marie (provdaná Pfeová) 1655.
de Pauli Bartoloměj	1641	neteř de Pauli Marie Anna (provdaná Paravicinová) 1655, Jan Jakub Paravicin 1661.
Šererová Marie	1643[135])	provdaná Kurcová; její muž Kurz Matyáš 1655; jejich dcera Kurcová Anna (provdaná Pateciusová).

za kterou byly úroky splatné, a výkazy staroměstské obce, pojímající jen souhrnné přehledy za r. 1643—61 (resp. 64), mají vedle téže nepřesnosti ještě další vady, že totiž kumulují pohledávky a úroky na ně udávají jedinou úhrnnou sumou a že udávají v celkových položkách jak staré úroky a splátky, plynoucí z podmínek původních dlužních úpisů, tak i platy, které vzešly z dlužních vyrovnání po r. 1643. Rekonstrukce úrokové služby, kterou níže podáváme, opírá se tedy o výpočty úroků jednotlivých půjček, které byly shrnuty výše na str. 15—16 a na jejich srovnání s rozptýlenými údaji spisů, jednajících o likvidaci staroměstských

[135]) Jména případných dalších držitelů pohledávky Mikuláše Zycha z Gryfí hory (z r. 1634 a 1638), Gordona (z r. 1635), Víta Peprla, Marty Wintrové a Anny Jungmaierové (z r. 1638), Antonína Webla (z r. 1639), Jiřího Fojta z Winkelheidu (z r. 1641), Kateřiny Skuhrovské (z r. 1643) a Marie Juliany z Golcu (z r. 1646 a 1647) se nepodařilo zjistiti.

dluhů. Právní nárok věřitelů, vyplývající z podmínek dlužních úpisů, činí ovšem základ této tabulky.[136])

Likvidace dluhů, jejíž finanční efekt byl aspoň částečně naznačen, nepostupovala ovšem zcela klidně. Věřitelé, vidouce podle pomalých splátek, že městské hospodářství přichází opět do normálních kolejí, počínali se po r. 1643 domáhati nejen intervencemi u obce, ale zejména soudními zákroky plnění sjednaných podmínek. Zejména duchovní ústavy, mající v poukazu na účely svých půjčených peněz silnou oporu, jak u správních, tak i u soudních úřadů,[137]) hlásily se mezi prvními. Rozsudky soudu nejvyššího purkrabství dávaly věřitelům většinou za právo, a tak městská rada musila se pod hrozbou exekuce a zatčení, které jí v soudním výroku často hrozilo, snažiti o urovnání oprávněných požadavků, někdy však příliš příkře vymáhaných,[138]) mírnou cestou. Při těchto jednáních se teprve jasně ukazovalo, jak hluboko zabředla obec do dluhů. Nové dohody s věřiteli nemohly tkvíti než v pomalém a postupném splácení, a obec musila také již naléhati, aby jí byly poskytnuty slevy, a to nejen z úroků, nýbrž i z jistin.

Pokud neúplné prameny dovolují stanoviti, podařilo se tak obci v l. 1649—58 uzavříti řadu vyrovnání. Při prvních akcích, když ještě nebylo známo celkové zadlužení obce a kdy tedy věřitelé ještě mohli doufati, že budou plně uspokojeni, nebo tam, kde soudní výrok vyzněl proti obci, dlužník získal jen malé ústupky. Mnozí z věřitelů, mající řadu soukromých dluhů i nedoplatků na veřejné dávky,[139]) nemohli dobře povolovati větší slevy, takže do jednání, trvajících týdny, musila často zasahovati traktační komise, rozdělujíc podle možnosti stejnoměrně platy i slevy z nich. Paní z Golcu byla 2. října 1649 zaplacena ještě plná jistina 500 zl. půjčených r. 1647 i se všemi zadrženými úroky.[140]) Již 9. března 1650 však

[136]) Viz str. 456 a n. Neúplný materiál nedovoluje sledovati, zda a jak byly úroky placeny rok za rokem. Údaje této tabulky, ukazující, kolikaleté úroky byly k uvedeným datům zadrženy, dávají však přece v celku souhrnný obraz o úrokové službě Starého města. Některé doplňky k tomu jsou uvedeny i v poznámkách u tabulek o vykonaných platech v letech 1643—62.

[137]) Viz úvodní část, str. 327 a násl.

[138]) Paní Anna Marie Bleilebenová podnikla r. 1658 dokonce kroky, aby pro nezaplacených 210 zl. úroků byla uvedena v městské grunty. (Nová m. P 1/2/2.) Její jednání Staroměstští označují právem v podání císaři z října t. r. nejpříkřejším a odsuzují je tím ostřeji, že věřitelka byla osoba zámožná. O dřívějších soudních krocích věřitelů viz str. 413.

[139]) Paní Anna Marie Wolfstirnová z Prošovic (viz pozn. 147) měla veliké soukromé dluhy, stejně tak se i paní Anna Marie Bleilebenová r. 1652 bránila, když jedna z jejích věřitelek, Eva Štampachová, se dala uvésti ve statek Bockau, znovu pak r. 1656 se domáhala zaplacení; Václav Karel Voříkovský, sám radní Starého města, musil svou pohledávkou za městem krýti soukromé dluhy, uzavřené na restauraci vinic a zahrad, zničených Švédy, a vymohl si pro tuto věc císařovo zakročení 14. července 1656; také bohatý kdysi obchodník Jakub Visendo mohl dluhy hraběti Losimu zaplatiti jen nabídkou dlužních obligací, z nichž si věřitel vybral pohledávky za Starým městem.

[140]) Rkp. č. 57, fol. 157. Maximální částka úroků činila 53 zl.

obec získala od místodržitelského sekretáře Alsterleho význačnou slevu 1449 zl. na úrocích pohledávky 2333 zl. z r. 1603, patřící původně Českým Budějovicům, avšak musila se za to zavázati, že bude jistinu úrokovati (kromě první splátky 292 zl.) a spláceti půlletně po 282 zl.[141]) Malou splátkou 525 zl. snížila obec pohledávku Údrckého (2333 zl. z r. 1641 — viz o ní str. 57 a 60) na 1808 zl. a 100 zl. vyplatila paní Alžbětě Řečické. Paní Estera Staňková poskytla městu smlouvou z konce r. 1651 slevu jen z nezaplacených úroků (z 1678 zl. sraženo 1078 zl.), když Staroměstští slíbili, že zbývajících 600 zl. zaplatí ve dvou lhůtách.[142]) Podobně i Jan Adam Hrzán získal smlouvou z 19. září 1651, nepochybně vlivem prostředkujícího nejvyššího zemského hofmistra, výhodné vyrovnání částkou 1500 zl. za všechny nároky, plynoucí z Hrzánovské pohledávky 1750 zl. (z roku 1622).[143])

Ojedinělé úlevy dostalo se staroměstské obci císařskou milostí, když 24. května 1651 císař prominul pohledávku 583 zl. Kateřiny Meinardové (z r. 1643), kterou získal fiskus.[144]) Hned nato však byla vyrovnávací akce přerušena na plné dva roky a teprve v březnu 1653 bylo v ní pokračováno. Výhodného vyrovnání město dosáhlo 17. března 1653 s dědici paní Evy Dobřejovské, jejíž pohledávka, snížená na polovici (t. j. 583½ zl.), byla po závdavku 116 zl. splatná v osmi půlletních podílech po 58 zl.[145]) Povolilo-li představenstvo Starého města dědicům pohledávky 600 kop míš. po Anně Růženě Obraniřové (z r. 1628) a dědicům pohledávky 8000 zl. Jana Adolfa Wolfstirna z r. 1633 brzy potom (26. září[146]) a 12. prosince 1653[147]) příznivější podmínky, stalo se tak nepochybně na zakročení místo

---

[141]) Zadrženými berněmi vyrovnán zbytek starých úrokových nedoplatků v částce 2471 zl. (rkp. č. 57, fol. 159—162).

[142]) Dne 8. března 1652 Staroměstští slibují, že posledních 200 zl. zaplatí na Nový rok 1653 (rkp. 57, fol. 167).

[143]) Rkp. č. 57, fol. 164—165. Maximální výška úroků činila 3062 zl.

[144]) Rkp. č. 57, fol. 163. Maximální výška úroků činila 245 zl.

[145]) Rkp. č. 57, fol. 168.

[146]) Za všechny nároky Obraniřové měla obec platiti 500 zl., a to při podpisu dohody 200 zl. a zbytek v půlletních splátkách po 50 zl. Místodržící schválili tuto dohodu teprve 1. června 1654. Posledních 50 zl., připadajících na září 1656, zaplaceno teprve dne 7. února 1657 (rkp. č. 57, fol. 182).

[147]) U Wolfstirnovy pohledávky — o ní bylo jednáno již od 18. září 1652 a usilovněji po zakročení české dvorské kanceláře ze 4. listopadu t. r., když věřitelé hrozili paní Anně Marii Wolfstirnové z Prošovic exekucí za dluhy 1569 zl. — město dosáhlo, poukazujíc na veliké škody, způsobené nedávným švédským vpádem, toho, že se věřitelé spokojili první splátkou jen v částce 500 zl. z graciálních peněz (»poněvadž žádných jiných prostředkův při obci se nevynachází«) na zadržené úroky; této povolnosti věřitelovy bylo patrně dosaženo poukazem na to, že dosud bylo zaplaceno 4746 zl. úroků. Jistina 8000 zl., uložená nadále již bezúročně, měla býti splácena z týchž graciálních peněz po 1000 zl. ročně, počínajíc sv. Jiřím 1654. Na sv. Jiří 1662, kdy jistina měla býti již splacena, měla obec zaplatiti 1500 zl. na nové zadržené úroky. Zárukou správného placení podle těchto podmínek byly grunty Třemošnic, patřící Starému městu. Získali tedy Staroměstští na úrocích novou slevu 2394 zl. (o předešlé viz s. 398).

držitelství. Avšak v téže době Staroměstští nabízeli Václavu Ježkovi z Rittersfeldu za jeho pohledávku 1167 zl. pouhých 50 zl. a teprve po nařízení místodržících z 20. května 1654, kteří určili pulletní splátky na jistinu a na úroky 233 zl. a náklady sporu (2367 zl.) stanovili na 467 zl., počali odváděti splátky.[148]) Také Holubovští dědici se bránili přílišnému požadavku obce, aby z dlužné pohledávky 1167 zl. a úroku bylo sraženo 907 zl. zadržených berní z domu, který jim připadl, a (23. ledna 1653) dosáhli výhodnějšího vyrovnání, a to 1500 zl. za všechny pohledávky za městem.[149]) Smlouva ze 14. října 1654, kterou uzavřel zderazský konvent sv. Václava o pohledávce 345 zl. z r. 1639, získané po Zuzaně Jagerové, ukazovala již podmínky věřiteli ještě méně příznivé.[150]) Tyto dohody z r. 1653—54 jsou důležité právě tím, že již ukazují vzor, podle kterého město vyrovnávalo v dalších letech závazky: věřitelé pozbývají nejen všech starých úroku, ale vzdávají se i dalšího zúročení jistiny a poskytují namnoze i u ní značné slevy. Vycházelo-li město šlechtickým věřitelům, jak je i z několika podaných dokladů patrno, značně vstříc, snažilo se od měšťanských věřitelů získati co největší slevy. Zejména na staroměstské věřitele, kteří, jak víme, přispěli obci nejvíce, dolehla ještě před zahájením traktační komise obecní platební neschopnost nejtíživěji: u nich město dosahovalo nejvyšších slev.

Ve veliké výhodě byli ovšem věřitelé, kteří měli půjčky pojištěny na městských nemovitostech, zvláště podnicích. Avšak i u těch postupovalo jednání pomalu, neboť obec musila odporovati nárokům, které by byly výškou vzbudily rozruch u ostatních věřitelů, zvláště méně majetných. Proto žádost Matyáše Festy, aby mu obec postoupila v bezvýhradné užívání Sovovské mlýny, dokud nezaplatí dlužných 8400 zl. (někdy Visendových), a zadržené úroky aby zaplatila hotově, císař odkázal 13. prosince 1649 českým místodržícím s rozkazem, aby se pokusili se staroměstskou radou o dohodu, avšak jakékoliv námitky předložili dvorským úřadům k rozhodnutí. Jednání bylo zkomplikováno jednak tím, že Staroměstští ponechali na srážku části úroku Festovi kterýs peníz z kontribucí a z městských daní z vína a jiných dávek, nejvíce však vlivným postavením nového majitele dlužního úpisu Visendova. Rada dvorské komory Antonín Losi z Losintalu, který získal tuto pohledávku koncem r. 1650, naléhal ihned na zaplacení, odvolávaje se na to, že postoupené pohledávky mohou býti podle práva vymáhány i za příročí, a vymohl si komisi, která 16. září 1651 stanovila definitivní výšku jeho pohledávky na 8400 zl. jistiny a 4700 zl. úroků.[151]) Nový věřitel, který stál v čele správy daní

---

[148]) Podání Ježkovo z 25. července 1653 je ve st. m. P 123/7. R. 1657 doplacen poslední podíl 233 zl. (rkp. č. 57, fol. 190—191).

[149]) Za osm dní měl věřitel obdržeti 1000 zl. a na sv. Jiří 1653 zbývajících 500 zl. (rkp. č. 57, fol. 174—178; st. m. P 123/7).

[150]) Všechny nároky kláštera sníženy na 140 zl., a ty byly splatny: 20 zl. na sv. Havla 1654 a dále každého půlroku po 30 zl.

[151]) Úroky od 3. ledna 1636 do 3. července 1651 činily z 8000 zl. 7440 zl. a ze

z vína, piva a soli, našel snadno úhradu pro svou pohledávku. Nevšímaje si přímého placení dlužníkem, které bylo přiročím suspendováno, prosil v listopadu 1651 císaře, aby si směl buď zaplatiti z dotace ročních 5000 zl., které Staroměstští dostávali z příjmů jím spravovaných jakožto zvláštní odměnu povolenou císařem, nebo aby mu bylo propuštěno podle dlužního úpisu dáti se uvésti v užívání Sovovských mlýnů. Komisi, ustavené podle návrhu českých místodržících císařským rozhodnutím z 12. prosince t. r., Staroměstští původně nabízeli dohodu, upustí-li Losi ode všech úroků a 1/5 jistiny, konečně se však spokojili slevou všech úroků, nabízejíce roční splátky na neúročenou jistinu po 1000 zl. (poslední 1400 zl.). Pro odpor věřitelův a jeho odvolání k císaři bylo však třeba dalšího jednání komise začátkem r. 1653, při němž Pražané musili se svého stanoviska mnoho sleviti.[152]) Císařské rozhodnutí ze 17. září 1653 uznalo pohledávky Losiho ve výši 13.851 zl., a ty mu byly městem brzy potom vyplaceny.[153]) Také paní Anně Marii Bleilebenové Staroměstští nabízeli ještě v říjnu 1656 splátky, plně kryjící nedoplacených 1500 zl. úroků.[154])

Přehlédneme-li tuto první etapu jednání o dlužní vyrovnání staroměstské obce, je na první pohled zřejmé, že význačným osobám ze šlechtických kruhů, které požívaly přízně nejvyšších úřadů v zemi nebo které samy zaujímaly význačné veřejné postavení, obec musila hraditi celé jistiny a velmi mnoho z úroků. Losiho vyrovnání, při němž nebylo dosaženo vůbec slevy a jehož pohledávka byla i nadále úrokována, je nejmarkantnějším dokladem, jak politické vlivy dovedly rušiti rovnoměrnost v obětech věřitelů. Mimořádně příznivé vyrovnání, které Staroměstští na císařův rozkaz poskytli hr. Losimu,[155]) nemohlo býti povolováno jiným věřitelům. Když pak dosavadní výzvy a apel na věřitele — obávající se nepochybně značných ztrát — zůstávaly bez znatelného výsledku a finanční situace města se nevyjasňovala, byla vláda nucena sáhnouti k pro-

---

400 zl. 372 zl. Z celkové sumy 7812 zl. byly sraženy obecní pohledávky za Festou ve výši 3598 zl. 50 kr. (3066 zl. 15 kr. zadržených kontribucí a zbytek za zadržené clo z dovezeného vína). Při jednání dosáhla komise u Staroměstských slevy 486 zl. z jejich pohledávky, takže konečná suma určena 8400 zl. jistiny a 4700 zl. úroků.

[152]) Viz tabulku na str. 427.

[153]) Smlouvu z 1. března 1653 o placení 625 zl. každého čtvrt roku schválil císař dne 17. září t. r. (rkp. 57, fol. 183—184). Podle výkazu účtárny české komory z 20. dubna 1662 a staroměstské rady z 25. ledna 1663 Losi dostal z peněz, povolených Starému městu z výnosu posudného, 16.279 zl. Rozdíl mezi touto částkou a sumou uznané pohledávky, jiż jsme uvedli výše, jsou nové úroky (nová m. P 1/2/1).

[154]) Nová m. P 1/2/2.

[155]) Nepodařilo se mi určiti, je-li dlužní úpis na 5000 zl. z 1. července 1662, který Staré město vystavilo Losimu, v souvislosti s touto jeho pohledávkou, či jde o nový dluh (rkp. č. 57, fol. 55).

[156]) Nejvyššímu českému kancléři Staroměstští vystavili 7. dubna 1649 zápis na 1000 zl. taxy za potvrzení privilegií (rkp. č. 57, fol. 158), tedy užili v této

nikavějším, všeobecně závazným opatřením. Nové závazky města nebyly jimi ovšem již dotčeny.[156])

Zmíněné úpravy staroměstských dluhů do r. 1655 byly sjednány u většiny zmíněných pohledávek bez iniciativních zásahu vyšších úřadů; byly projednávány bez předběžného plánu, a to tak, jak okamžitá platební schopnost obce dovolovala. Ani sněmovní usnesení z r. 1650 a 1651 nepřinesla ještě podstatného pokroku v metodách likvidace městských dluhů. Z věřitelů se přihlásila jenom nepatrná část[157]) s úhrnnou sumou 6620 kop 30 gr. míš. Teprve další vládní kroky, vrcholící v přísném nařízení patentu českého místodržitelství z 22. října 1654, že kdo se nepřihlásí do tří měsíců v české kanceláři s doloženými pohledávkami, ztratí nárok na placení se strany města, probudily větší zájem věřitelů. Na tuto výzvu bylo přihlášeno pohledávek asi za 180.000 zl. rýnských na jistinách. Vedle toho bylo však třeba ještě zjistiti sumu dlužných úroků. I pouhý soupis jistin, provedený místodržitelstvím koncem r. 1654 a začátkem r. 1655, ukazoval, jak bude obtížné a nákladné vyvaditi město z velikých břemen. Práce traktační komise, postupující velmi pomalu, nedávala pak věřitelům přílišných nadějí na úspěšný výsledek. Někteří z nich hledali také pomoc raději u soudu, a třebaže pro vyhlášené příročí byl okamžitý účinek těchto kroků nepatrný, přece tyto soudní rozsudky do jisté míry tlačily na rychlejší likvidaci prostřednictvím traktační komise. Pražané pokládali v té době příročí za úplně postačující důvod pro odmítání požadavků věřitelů a přistupovali jenom na vyplácení nejnutnějších peněz i těm z věřitelů, kteří si dovedli opatřiti u městské rady uznání nároků; sociální postavení, na které četní věřitelé, domáhající se co nejrychlejšího vyplacení pohledávek,[158]) ukazovali, nebylo při tom naprosto rozhodujícím důvodem, ač to nařizovaly vládní výnosy. Právě státní pomoc, které se

---

pohnuté době dlužního úpisu i při takové mimořádné příležitosti, pro město velmi cenné.

[157]) Z duchovních ústavů to byl klášter sv. Kříže ve Starém městě a konvent na Zderaze s pohledávkami 200 kop z r. 1640 a 4000 kop z r. 1628, z jiných věřitelů přihlásil Jiří Matěj Rovenský z Libáňhory 300 kop míš. (z r. 1632), Lidmila Michnová 1775 kop 30 gr. (z r. 1616) a Václav Michal Lhoták ze Lhoty 345 zl. (původně pohledávka Zuzany Jagerové z 1639).

[158]) Voršile Údrcké odmítli vyplatiti její pohledávku 1500 kop a úroky (od r. 1641), ač měla přísudek od soudu nejvyššího purkrabství a byla se starou matkou odkázána jen na tyto peníze. Na pohledávku Holubovských dědiců 1000 kop míš., kterou Staroměstští uznávali za městskou, ač byl o ni ještě spor, byl vydán zatykač 10. dubna 1651 (st. m. P 123/7). R. 1652 zažaloval Pavel Kučera svou pohledávku z r. 1640. Také Alžběta Řečická, utrpěvši za švédského obléhání města veliké škody na polích i vinohradech, marně získala 15. ledna 1654 přísudek purkrabského soudu, aby obec do 14 dnů zaplatila jistinu 400 zl. a úroky od 24. dubna 1633, avšak bezvýsledně, jak ukazuje její stížnost císaři, že od Pražanů bylo to všechno „za hřbet položeno". Pan Václav Karel Voříkovský z Kundratic vymohl si císařův rozkaz ze 14. července 1656, aby dostal z graciálních peněz část své pohledávky 1000 zl. (rkp. 57, fol. 197/8). Srov. i poznámku 138 a 139.

městu dostalo císařským rozhodnutím z 27. prosince 1648, jejichž hodnota byla stanovena na 5000 zl. ročně, posilovaly potřebné věřitele v naději, že brzy dostanou aspoň část splátky na své pohledávky. Také reparace válečných škod,[159]) která byla prováděna postupně, jak byly uvolňovány částky z této státní pomoci, umožňovala opět normální chod městských podniků;[160]) tím finanční potence obce vzrůstala, takže věřitelé mohli i v tom viděti cestu k uspokojení svých nároků. Před dokončením sběrných prací u komise však městu nebylo možno uspokojiti některé věřitele úplně, neboť mohlo se tak státi jen na újmu všech ostatních, zejména duchovních ústavů a sociálně nejslabších osob, které podle platných směrnic měly býti uspokojeny nejdříve. Toto stanovisko uznávaly i dvorské úřady, ačkoli se přece snažily zvláště potřebným věřitelům podle možnosti vyjíti vstříc. Také pochybnosti o oprávněnosti některých pohledávek působily odklad jednání.[161])

I za příročí vyhlášeného sněmem Staroměstští se snažili pokračovati v dohodách s věřiteli. Dne 14. prosince 1654 se vyrovnali se špitálem sv. Karla Boromejského o zbytek Schweitzerovy pohledávky z r. 1637;[162]) v témže čase zaplatili půjčku 1167 zl. Janovi Dvorskému z Gryfí hory (z r. 1631). Při začátku soustavné akce soupisové, vykonávané traktační komisí, která spadá právě do konce r. 1654, Staré město mohlo tedy již vykázati pozoruhodné úspěchy. Jistin bylo vyrovnáno na 40.000 zl. a úrokové nedoplatky sníženy o 60.000 zl., takže komisi zbývalo upraviti již jen asi 140.000 zl. dlužných jistin.

Činnost traktační komise odvrátila na čas pozornost věřitelů i dluhujícího města, takže přímá jednání ustala skoro na celý rok. Teprve dne 7. prosince 1655 je datována další smlouva, kterou se obec dohodla po zakročení místodržících s dalším věřitelem, Matějem Kunštátem, měšťanem Starého města, o Pilmanovu pohledávku 800 zl. z r. 1633, získavši slevu 200 zl. z jistiny a všechny zadržené úroky,[163]) 13. března 1656 se obec vy-

---

[159]) Pro posouzení, jak veliké škody způsobila válka, dá názorný příklad ukázka, jak těžko a pomalu byla u jednoho z předních podniků zjednávána náprava. Šaškovské mlýny, které byly odhadnuty na 62.790 zl. a z jejichž výnosu měl jíti mimo jiné úrok půjčky strahovského kláštera (7000 zl. z r. 1638), nenesly r. 1648—52 ani haléře, naopak bylo třeba je velkým nákladem opraviti (nová m. P 1/2/2).

[160]) V l. 1649—59 užito z tohoto fondu na opravy mostu, vodárny, mlýnů a poplužních dvorů 15.890 zl. 33 krejc. (nová m. P 1/2/). Zbytku z 55.000 zl., připadajících na těchto deset let, užila obec na splátky podle vyrovnání s věřiteli.

[161]) Matyáš Kurz, nemaje originálního zápisu na pohledávku své ženy (rozené Šererové) z r. 1643, musil namáhavě dokazovati její pravost svědectvím staroměstských radních a notářskými opisy.

[162]) Rkp. č. 57. fol. 81. Obec získala slevu 150 zl. Dohoda o splátkách určovala, že obec zaplatí do čtyř týdnů 100 zl., 500 zl. pak vyrovnáno při prodeji Michnovského domu a zbytek 50 zl. měl býti zaplacen brzy potom.

[163]) Zbytek 600 zl. splacen na dvakrát: 24. prosince 1655 500 zl. a 19. prosince 1659 100 zl. (rkp. č. 57. fol. 192/4).

rovnala s Jiřím Vilémem Doupovcem z Doupova o pohledávku Schmidgrabnerovu 1000 zl. (z r. 1637), získavši i tu slevy všech starých zadržených úroků a 450 zl. z jistiny.[164]) Splátkou 221 zl. obec snížila Údartovské pohledávky na 349 zl. a pohledávku Agrikolové (z r. 1640) o 400 zl. Velmi příkré stanovisko však Staroměstští zaujali vůči žádosti Voršily Údrcké, aby jí vyplatili dlužnou jistinu 1808 zl. (z r. 1641), ačkoliv tato věřitelka měla příznivý rozsudek soudu nejvyššího purkrabství a ač i sám císar na ně naléhal, aby jí vyhověli.[165])

V letech 1657 a 1658 nastala zase stagnace ve vyrovnávací akci, jediné pohledávka Pavla Kučery (600 zl. z r. 1640) byla koncem r. 1658 zlikvidována.[166]) Pokud jsou přesné údaje ve spisech, staroměstská obec snížila tedy v letech 1649—58 své závazky o 31.225 zl. V nejpříznivějším případě tedy byly do roku 1658 sníženy městské závazky v položce jistin se 190.000 zl. o 44.000 zl. na 136.000 zl. a v položce úroků asi o 24.000 zl. Splátky, které město při těchto vyrovnáních ujednalo, zatěžovaly městskou pokladnu až do šedesátých let částkami uvedenými v úmorové tabulce na konci článku. Teprve v létě 1657 traktační komise dokončila soupis staroměstských dluhů a postoupila jej obci, aby jej srovnala s doklady a podala doplňky nebo námitky. Některé pohledávky skutečně bylo třeba z městských závazků vypustiti. Městu přišla při této příležitosti vhod řada administrativních opatření z dřívějších let, týkajících se jeho hospodářství, i některé formálně-právní nedostatky dlužních úpisů, vysvětlitelné mimořádně obtížnými poměry předešlých válečných let. Odvoláním na výše zmíněné císařské nařízení o povinném schvalování městských půjček vyššími úřady a na funkci bývalé komise pro likvidaci vojenských pretensí staroměstská rada v listopadu 1658 odporovala pohledávce Jana Albrechta ze Schönkirchenu 4000 zl. z r. 1634, podporujíc své odmítavé stanovisko i právními vadami příslušného zápisu, když již dříve, a to r. 1637 a znovu 1656, nevyplnila císařova rozkazu, aby žádost věřitelových dědiců byla vyřízena,[167]) poukazujíc, že dlužní úpis byl vynucen při obtížích, které obec měla s ubytováním vojska. Ve svém odporu k tomuto »soldátskému« dluhu, na kteroužto kategorii důrazně upozorňoval, jak víme, podkomoří Skuhrovský,[168]) staroměstské představenstvo setrvávalo důsledně i v příštích letech.

---

[164]) Z dalších splátek (250 zl. závdavku a po 50 zl. půlletně) zbývalo koncem r. 1658 ještě 50 zl. (rkp. č. 57, fol. 194/6).

[165]) Známe-li všechna dosavadní a další úporná jednání s věřiteli, nemůžeme neviděti nemístnou ironii v drsné replice Staroměstských ze začátku října 1657, která císaři dokazovala, že jistina Údrcké je uložena »na jistém místě«, ironii tím krutější, že nejen významným šlechticům, ale i předním členům staroměstského patriciátu rada vycházela jinak vstříc. Také zakročení traktační komise, jíž místodržitelství v říjnu 1658 tuto věc postoupilo, přineslo výsledek až začátkem r. 1659 (viz str. 417). Aspoň přesné splácení úroků poněkud vynahrazovalo věřitelce tuto újmu.

[166]) Rkp. č. 57, fol. 120.

[167]) Nová m. P 1/2/2: st. m. P 123/7.

[168]) Viz všeobecnou část str. 332.

Teprve r. 1659 počíná doba úspěšnějšího a rychlejšího jednání městské rady o dohody s věřiteli, charakterisovaného trvalou snahou města dosíci co největší slevy na úrocích i jistinách. Při úrocích byl vykonáván jistý nátlak zejména na věřitele s velikými pohledávkami, u majitelů dlužních úpisů, jimž byly úroky odváděny aspoň z největšího dílu přesně, obec se snažila dojíti slev na jistinách. Při dohodách zříkali se věřitelé, kteří zažalovali své pohledávky u soudu nejvyššího purkrabství, obyčejně též všech škod a nároků, které jim snad byly soudním výrokem přiznány.[169]) Jednání neprobíhala ovšem hladce. Obecní zástupci užívali všech možných prostředků, aby dosáhli snížení dluhů. Císařské direktivy dávaly širokou možnost, posuzovati oprávněnost pohledávek také podle toho, zda byly učiněny k dobru obce. Dedukce, které odtud byly činěny, byly často velmi umělé, a také jiné vývody obecních zástupců, zejména poukaz na nutnost, aby půjčky byly formálně schváleny nadřízenými úřady, těžily jednostranně z abstraktních norem, pokud byly městu příznivé, a neohlížely se na poměry a potřeby města v době, kdy byly půjčky činěny.[170]) Stroze právnické stanovisko města naráželo ovšem na odpor věřitelů, kteří v poukazu na hospodářskou nutnost a prospěšnost půjček nacházeli hlavní zbraň.

Přehled těchto dohod a novou situaci městských dluhů po skončení jednání znázorňuje přiložená tabulka:[171])

---

[169]) První zpráva je o majiteli pohledávky Jáchyma Údrckého Voršile Údrcké (viz str. 417); později věřitelé, s nimiž bylo uzavřeno vyrovnání, skládali písemné prohlášení v tomto smyslu hned při podpisu smlouvy.

[170]) Při jednání se Samuelem Globicem dne 3. března 1661 o půjčku 1000 zl. z r. 1637 bylo namítáno, že obec těchto peněz neužila, když je vyplatila vojsku, že půjčka byla uzavřena bez svolení české komory a že věřitel by byl musil stejně na úhradu tohoto obnosu přispěti vedle jiných sousedů (rkp. č. 56, fol. 3); plnomocníku Kateřiny Barbory Meggauerové a Jana Karla Meggauera z Greiffenau vytýkáno též, že pohledávka 1100 kop. míš. (původně Jana Pejra z r. 1629) byla sdělána bez císařova povolení, a vedle formálních nedostatků bylo dokonce namítáno, že současný majitel ji získal lacino (tamže, fol. 4). Také častá mezera dlužních úpisů, pokud šlo o vytčení účelu, na který vypůjčené peníze byly užity, dávala městským zástupcům prostředek k nátlaku na věřitele. Poukaz na valutový nebo jiný neobvyklý zisk současných majitelů pohledávek ozývá se zřídka kdy (o jednání s Mat. Kurzem — viz str. 85; r. 1645 namítali Staroměstští Jiřímu Fojtovi, že Bartoloměj de Pauli, jehož pohledávku 1867 zl. tehdy Fojt zažaloval, získal tuto obligaci za jediný prsten s diamantem, který měl sotva polovici této ceny).

[171]) Je sestavena podle výkazu Starého města z 25. ledna 1663 a doplněna údaji jiných spisů. Mezi daty těchto a výkazem jsou neshody, které, žel, nelze všude pro nedostatek ověřujících zpráv opraviti. Uvádím varianty v poznámkách.

Roku a dne	u věřitele s původní pohledávkou z roku	z likvidované pohledávky zl.	dosažena sleva zl.	t. j. %	z úroků zl.	dosažena sleva zl.	t. j. %	upravená pohledávka byla splatná
1659 11. II.	Údrcká Voršila (Schwabl 2333 zl. 1630)	1808	408	23	35	35	100	při smlouvě a pak pololetně, počínajíc sv. Havlem 1659, po 116·40 zl.
1659 20. III.	Meggauer z Greifenau Eliáš 700 zl. 1633 (Pejr Jan 1283 zl. 1629)	700 1283	-	-	627	365[172]	58	pololetně po 100 zl.
1659 26. IV.	Helferová Alžběta[173] 1750 zl.	1750	350	20	1316	1316	100	ročně po 175 zl.[174]
1659 7. XI.	Zych z Gryfí hory Mikuláš 155 zl. (1634) 245 zl. (1638)	400	400[175]	100	550	550	100	
1659	Elcen (1636)	300	300	100		-		sraženo na zadržených berních
1660 14. IV.	Fryšman Mat. (Trentyn Michal 590 zl. 1633)	355	155	44	98·30	98·30	100	ročně po 50 zl.[176]
1660	Petráček z Vokounštejna Jan 1250, 467 zl. (1637) Petráčková Barbora 2000 zl. (1637)	3717	—	—	3979	2094	53	sraženo na nedoplatku cla z cizích vín
1661 4. II.	Stanková Alžběta a Anna (Stanková z Labétína Estera 2082 zl. 1629)	1350	350	26	163	163	100	pulletně po 35 zl., počínajíc sv. Jiřím 1661[177]

[172]) Vedle uvedené slevy město srazilo s úroků ještě 61 zl. 44 kr. dávek, které byla pohledávající strana dlužna, takže konečná suma dlužných úroků činila 200 zl.

[173]) Je to v těchto letech jediné ujednání o dluhu, jehož bližší podmínky nejsou známy (viz o nich str. 379).

[174]) Smlouva z 26. dubna mluví o splátkách přesněji: půlletně o sv. Jiří a Havlu po 54 kopách míš. a posledních 600 kop po 100 kopách pulletně. Rkp. č. 57, fol. 206 má ještě závdavek 100 kop míš. Ten byl vyplacen a také splátky až do začátku r. 1665 byly likvidovány podle ustanovení této smlouvy.

[175]) Poraženy na zadržených berních a platu za vodu (rkp. č. 56, fol. 2 v). V rkp. č. 57, fol. 103 se udává datum tohoto vyrovnání r. 1660, není však blíže označeno dnem. Ponechávám proto den a rok smlouvy, uvedený výše.

[176]) Smlouva v rkp. č. 57, fol. 24 má ještě splátku 100 zl. při uzavření dohody.

[177]) Rkp. č. 57, fol. 21 má mimo to ještě první splátku při uzavření smlouvy ve výši 100 zl. Smlouva uzavřena na zakročení dvora mimo komisi.

Roku a dne	u věřitele s původní pohledávkou z r.	z likvidované pohledávky zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	z úroků zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	upravená pohledávka byla splatná
21. III.	Králová Magdalena (Buček Mikuláš 200 zl. 1633)	139	69·30	50	317[178])	317	100	při smlouvě a dále půlletně po 25 zl. 10 krejc.
24. III.	Křepelková Zuzana (Křepelka Jakub 1167 zl. 1639)	1167	350	30	1194	1194	100	při smlouvě a pak ročně po 49 zl.
6. IV.	Casanova Jan (Urbach Zikmund 260 zl. 1634)	260	103[179])	40	378	378	100	sraženo na zadržených berních
1661 6. IV.	Lavinová Marketa (Tilesiusová Anna Marketa 292 zl. 1630)	292	146[180])	50	355	355	100	pololetně po 10 zl., počínajíc sv. Jiřím 1661
28. IV.	Ficner Lukáš (Ficner Kryštof 200 zl. 1633)	200	179[181])	89	—	—	—	
1. VIII.	Eimer Jan Mik. (Edlmaier Jan 745 zl. 1638)	745	245	33	1021	1021	100	ročně po 50 zl., počínajíc sv. Jiřím 1662[182])
21. XI.	Hýzrlová Magdalena (Hýzrle z Chodů Bernard 1500 zl. 1638)	1500	300	20	99	99	100	ročně po 300 zl.[183])
1662 11. I.	Literáti od sv. Havla (Vodička Jan 550 zl. 1636)	550	400	73	298	298	100	při smlouvě 50 zl., dále pak ročně po 50 zl., počínajíc hromnicemi 1663
24. I.	Ševcovský cech ve Starém městě 300 zl. 1634	300	240	80	—	—	—	ročně po 20 zl.; první splátka 20 zl. při smlouvě

[178]) Tato částka je příliš veliká, neboť po splátce r. 1637 (viz o ní str. 372). úroky činily od r. 1633 do 1661 jen 247 zl. Počítám tedy jen s touto sumou.

[179]) Slevy dosaženo na dvakrát (6. dubna 52 zl. a 8. t. m. 50 zl. 50 kr.) Vlastní dohoda uzavřena až 8. dubna (rkp. č. 56), avšak smlouva datována již dnem 6. dubna.

[180]) V tom bylo pojato i 87 zl. zadržených berní.

[181]) Zadržených berní bylo 179 zl. Zbytek 21 zl. vyplacen hotově při smlouvě (rkp. č. 56, fol. 13).

[182]) Smlouva (a rkp. č. 57, fol. 30) uvádějí mezi splátkami ještě jednu (150 zl.), která měla býti zaplacena hned při ujednání smlouvy. V této ceně postoupen Eimerovi městský domeček, sousedící s jeho domem u brány (rkp. 56, fol. 20).

[183]) Zápis v rkp. č. 57, fol. 32 uvádí první splátku 300 zl. hned při uzavření smlouvy. Podle této dohody šly skutečně splátky.

Roku a dne	u věřitele s původní pohledávkou z roku	z likvidované pohledávky zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	z úroků zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	upravená pohledávka byla splatná
6. III.	Klášter sv. Anny (Cortesová Kristina 4000 zl. 1633)	4000	800	20	3265	3265	100	pololetně po 125 zl., počínaje sv. Havlem 1662[184])
21. III.	Globic Samuel (Globicová Zuzana 1000 zl. 1637, Kopenický Adam Ivan 117 zl. 1639)	1000 117	57	5	1465	1465	100	ročně po 200 zl., na hromnice[185]) 1666—160 zl.
1662 21. III.	Petrové Zikm. a Ondřej (Mikuláš od košíků 1167 zl. 1587)	1167	767	66	2170	2170	100	ročně po 40 zl.[186])
23. III.	Wernerová Růžena (Werner z Jagrsperku Baltazar 500 zl. 1638)	500	100	20	470	470[187])	100	ročně po 50 zl.[188])
23. III.	Dvorská z Gryfí hory Alžběta 400 zl. 1632 (Dvorský z Gryfí hory Jan 572 zl., 1633 1362 zl. 1637)	2334	1334	57	2145	2145	100	pololetně po 60 zl., počínajíc sv. Jakubem 1662[189])

[184]) Smlouva z uvedeného dne, také podání kláštera místodržícím z března 1662 (nová m. P 1/2/2) a protokol komise (rkp. 56, f. 2, i rkp. 57. f. 36) uvádí ještě první splátku 200 zl. při uzavření dohody. Podle toho bylo také placeno.

[185]) Smlouva a protokol komise (rkp. č. 56, fol. 3) i rkp. 57, fol. 39 uvádějí víc o první splátku 300 zl. při uzavření smlouvy.

[186]) Vedle toho má smlouva a rkp. č. 57, fol. 38 ustanovení, že při uzavření dohody bude věřitelům zaplaceno 40 zl.; podle toho bylo také placeno. Původně věřitelé žádali 600 zl. a obec nabízela jen 117 zl.

[187]) Smlouva podepsána teprve 8. října 1663; z ní je zřejmé, že z úroků byl větší díl vyúčtován s pohledávkou města (425 zl.) za Baltazarem Wernerem jakožto správcem obecních register (od začátku r. 1653 do 31. března 1655), takže jen menší část (45 zl.) byla vlastní sleva.

[188]) Tato dohoda byla zvrácena jinými dědici Wernerovskými, z nichž hlavní slovo měl jesuita P. Werner, a to tak, že úroky prominuty za likvidaci nedostatků v počtech Baltazara Wernera z uvedené doby, kdy Baltazar spravoval obecní registra, a s jistiny se nepovolila žádná srážka. Splátky zůstaly po 50 zl. ročně (rkp. č. 56, fol. 33, 66).

[189]) Z pohledávky 2334 zl. věřitelé nabízeli slevu na 1800, pak 1500 a 1200 zl. a konečně přijali 1000 zl., když komise z původní nabídky 500 zl. přešla k 600 a konečně 900 zl. (rkp. č. 56, fol. 13—14). Jak se zdá, bylo však placeno jen po 60 zl. ročně (viz str. 441).

Roku a dne	u věřitele s původní pohledávkou z roku	z likvidované pohledávky zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	z úroků zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	upravená pohledávka byla splatná
9. XI.	Wolfstirnová Anna Marie (Wolfstirn z Rafaelsberku Jan Adolf 8000 zl. 1633)	- -	—	—	1500	250	17	1250 zl. zaplaceno při smlouvě
10. XI.	Kavka z Dubečku Václav 292 zl. 1639	292	175[190])	60	286	286	100	117 zl. splatno v roce[191])
15. XII.	Winterová Marta 758 zl. 1638	642	462	72	938	938	100	pololetně po 45 zl.[192])
22. XII.	Klášter sv. Kříže 4667 zl. 1628	4667		—	704	54[193])	8	1. 200 zl. při smlouvě 2. o hromnicích 1663—150 zl. 3. o vánocích 1663—300 zl.

O zaplacení pohledávky paní z Golcu (300 zl. z r. 1646) není přesnějších zpráv.[194]) Také pohledávky Kryštofa Ficnera 100 zl. z r. 1633, Jakuba Lavina 500 zl. z r. 1633, Alžběty Řečické 500 zl. z r. 1633, Jana Kobra 150 zl. z r. 1637,[195]) Kašpara Raspa 467 zl. z r. 1640,[196]) de Bossiho 300 zl. z r. 1634 a Rovenského 350 zl. z r. 1632 byly zaplaceny ještě před r. 1662. O Fuchsových 1250 zl. nemohla majitelka obligace ještě v srpnu 1661 dosáhnouti dohody, ač nebyla ani proti tomu, aby jí byly zároveň berní nedoplatky vyúčtovány.

Ratifikace těchto dohod traktační komisí neměnila nic na závazcích

---

[190]) V tom bylo 116 zl. 40 kr., které si obec srazila, majíc za věřitelem pohledávku v této částce.

[191]) Tyto peníze měly býti odvedeny české kongregaci.

[192]) V rkp. č. 56. fol. 34 uvedeny splátky jinak: při smlouvě 80 zl., na sv. Jana a Tomáše 1663 po 30 zl. a na sv. Jana 1664 posledních 40 zl. Novou smlouvou převedeno pak placení na šestipanský úřad, který vyplácel splátky podle této smlouvy. Srov. tabulky na str. 428 a 441.

[193]) Jistina zůstala nadále u města na čtvrtletní výpověď a úrok 6%, který se měl platiti od 1. ledna 1663. Slevy dosaženo na zakročení místodržících, když se Pražané bránili exekuci, kterou si klášter vymohl pro neplacení úroků u soudu nejvyššího purkrabství (rkp. č. 57, fol. 44). Výkaz z 12. ledna 1665 a rkp. 58, fol. 6 udává sumu úroků na 762 zl. 2½ kr. a slevu na 112 zl. 2½ kr.

[194]) V rkp. č. 57, fol. 146—147 je jenom zmínka, že byly zaplaceny ze šestipanského úřadu.

[195]) Tato pohledávka splacena asi částkou 47 zl. Jediné o té je zmínka ve výkazu z 25. ledna 1663 (viz str. 428); v dalších zprávách se o ní již nemluví.

[196]) Jistina byla patrně splacena 387 zl. (viz str. 428), a to z týchž důvodů které jsou uvedeny v poznámce 195.

města a měla namnoze jen formální význam; někdy přicházela tak pozdě, že splátky byly již prováděny.[197]) I při těchto dohodách vyšly tedy nejlépe duchovní ústavy, jejichž pohledávkám zjednala vláda, prohlásivši je za privilegované, přednostní pořadí a vyšší vyrovnávací kvotu. Po této stránce duchovní věřitelé volili zpravidla tu cestu, že slevili část úroků. Při tomto způsobu byly ovšem i nově vyúčtované pohledávky postaveny co do dalšího splácení na roveň pohledávkám ostatních věřitelů z řad soukromníků. Jejich postupné umořování záviselo na platební schopnosti města jakožto veřejného svazku. A také při dohodách o pohledávkách, získaných od soukromých věřitelů, byly duchovním ústavům povolovány mnohem výhodnější podmínky než ostatním věřitelům. Klášter sv. Anny při úpravě pohledávky 4000 zl. (původně Cortesové Kristiny z r. 1633) prominul sice obci všechny zadržené úroky a pětinu jistiny, zato však získal cennou záruku pro nerušený postup ujednaných splátek tím, že si udržel pojištění na obecních mlýnech u Karlova mostu, a to přes snahu Staroměstských, aby toto hypotekární právo bylo změněno v pouhé personální, jak je stanovily obyčejné dlužní úpisy. Nedodržení jediné ujednané platební lhůty dávalo klášteru oprávnění, aby žádal o uvedení v držení tohoto významného obecního podniku. Ještě silnějším způsobem bylo pojištěno Antonínu Losimu z Losintalu 5000 zl. dlužním úpisem z 1. července 1662; všechny městské statky a graciální peníze byly zárukou, že šestiprocentní zúrokování a jednoroční lhůta splatnosti budou městem přesně dodrženy.[198])

Za léta 1659—1662 podařilo se tedy Staroměstským sraziti jistinu obecních dluhů zase o 34.000 zl. a staré úroky o více než 21.000 zl.

Tato druhá etapa, v níž bylo projednáno na čtyřicet dlužních položek, vykazuje jistou změnu proti prvním dlužním dohodám, uvedeným výše. Na první pohled je zřejmá podstatná redukce věřitelských nároků v položce úrokové. V době do konce r. 1654 úroky byly věřitelům z větší části honorovány a teprve v mezidobí 1655—58 úsilí města se soustřeďovalo na odbourání úrokových nedoplatků; v letech 1659—1662 tento proces vrcholil a normál stoprocentních úrokových slev se v této době ustaloval. Jediné duchovní ústav vyšel s nepatrnou slevou 8% a význační věřitelé ze šlechty a ze staroměstského patriciátu zachránili značnou část svých úrokových nedoplatků. Pokud se týče vyrovnání o jistinách obecních půjček, léta 1659—62 poskytovala obraz naprosto roztříštěný. Stupnice slev se pohybuje mezi 0—100%. Duchovní a zámožní věřitelé měšťanští a šlechtičtí dobyli si plného uznání svých půjček, kdežto vrstvy společensky nižší musily přistupovati na srážky z jistin, a to ve značném rozsahu. Průměr, pohybující se kolem 40 procent, ukazuje, že i tam, kde nejsou dochovány přesné zprávy, můžeme předpokládati, že obec takto získávala zpět nedo-

---

[197]) Meggauerova dohoda z 20. března 1659 (viz str. 417) byla ratifikována až 13. srpna t. r.

[198]) Rkp. č. 57, fol. 55. Není známo, byla-li to nová půjčka, či byl takto pojištěn nedoplatek starého dluhu (viz o něm str. 411).

platky veřejných dávek nebo jiné pohledávky, které měla za svými věřiteli z pohnutých dob válečných.

Splátky na vyrovnané dluhy, o kterých informuje tabulka na str. 425 násl., zatěžovaly městskou pokladnu až do sedmdesátých let. Z toho bylo do konce r. 1659 zaplaceno devíti věřitelům[199]) ze státní výpomoci z posudného úhrnem 26.169 zl. I v této souvislosti vyniká výsadní postavení duchovních ústavů, neboť třem z nich byla z graciálních peněz vyplacena část pravidelných úroků v sumě 700 zl.[200])

Vedle uvedených věřitelů, kteří přece projevili ochotu zříci se části pohledávek, byla však i v letech 1659—1662 řada tvrdošíjných, kteří stáli na výšce pohledávek i splatnosti úroků, jak vyplývaly z podmínek dlužních zápisů. Podaný přehled ukazuje již časovými mezerami mezi daty jednotlivých nových dohod, že i úspěšná jednání byla obtížná a postupovala pomalu. Veliké nesnáze působili r. 1661 velicí věřitelé; mezi nimi zvláště klášter sv. Kříže vystupoval velmi rozhodně, a neohlížeje se na traktační komisi, vymohl si 27. srpna 1661 u soudu nejvyššího purkrabství pro nezaplacených asi 800 zl. úroků zatykač na staroměstské představenstvo, ač měl na úrocích již přes 8800 zl. zaplaceno. Staroměstská rada ovšem protestovala proti tomuto postupu, majíc podporu, jednak v právních pokynech nedávných císařských nařízení o příročí vůbec a o dluzích duchovních zvláště, jednak v hospodářských poměrech města, které si tuto úpravu vynutily, i ve stanovisku samé traktační komise; ta 13. září 1661 doporučovala, aby klášter projednal u ní pohledávku stejně jako ostatní věřitelé.[201]) Námitky proti nezvyklému postupu kláštera byly však oslabovány důsledky obecní praxe, neboť město, neohlížejíc se, patrně z ochoty ke klášteru a jeho úkolům, na možnost suspendovati všechny platy po dobu jednání traktační komise a nechtíc, aby klášter sáhl k podobným krokům jako r. 1647,[202]) platilo stále klášteru úroky. Návrh na dohodu, který městská rada klášteru předložila,[203]) byl zamítnut, neboť v chystaném příkupu statků za 100.000 zl. obcí představený kláštera viděl zřejmý důkaz, že obec může plně dostáti platebním povinnostem. Když takto věřitel opustil právní pole a podporoval své

---

[199]) Antonín Losi z Losintalu dostal 16.278 zl. 57 kr., Hrzán z Harasova 1500 zl., Jiří Vilém Doupovec z Doupova 250 zl., Anna Marie Wolfstirnová z Rafaelsberku 6600 zl.; z měšťanů staroměstských obdržel Václav Karel Voříkovský 1000 zl. (srov. poznámku 158) a Alžběta Řečická 424 zl. 4 kr., dědicům Evy Dobřejovské vyplaceno 116 zl. 40 kr. Bez označení věřitelů má výkaz konečně položku 150 zl. (Nová m. P 1/2/1.)

[200]) Byly to kostel v Týně 300 zl., konvikt a seminář u sv. Klimenta 400 zl.

[201]) Nová m. P 1/2/2.

[202]) Viz str. 393.

[203]) Rada žádala, aby hodnota dluhu 4000 kop míš. byla určena na 4000 zl. rýn., z nichž by úroková míra byla nadále snížena na 5% — úrok by se odváděl na obvyklé termíny sv. Jiří a Havla — aby malá částka zadržených úroků byla městu prominuta a konečně aby městu, které by po ročních 500 zl. splácelo hlavní sumu, byla tato dohoda potvrzena novou smlouvou.

požadavky hospodářskými momenty, staroměstská obec měla již další obranu usnadněnu. Veliká výhoda v placení úroků, které neústupný věřitel požíval před jinými, zasluhovala si tím spíše ochoty k ústupkům se strany kláštera sv. Kříže, když některé duchovní ústavy vyšly snížením úrokové sazby na 5% městu ochotně vstříc, a spojitost příročí pro Staroměstské s jejich pohledávkami za císařem nenechávala pochybností, že pokusy kláštera získati podporu zemských úředníků nemohou míti plného úspěchu. Také chystaný příkup Libně byl plně císařem schválen,[204]) takže námitky o použití příslušných peněz nebyly oprávněny. Zvláštním postavením, které duchovním ústavům vyhradily císařské direktivy o postupu likvidačních prací s městskými dluhy, kryl r. 1661 také klášter sv. Michala i sv. Anny své odmítavé stanovisko k pokusům městské rady o dohodu; svým odporem oba věřitelé protahovali několik let snahu obce o vyrovnání.[205]) Klášter sv. Kříže mohl se ve sporu dovolávati hlavně přednostního postavení své pohledávky. Zbožné odkazy měly však toto výjimečné postavení jen tehdy, když byl tento účel určen již při původním složení jistiny. Převody soukromých pohledávek na zbožné účely této výhody nepožívaly,[206]) a Staroměstští právem ukazovali, že by nepoměr v honorování pohledávek duchovních věřitelů vůči jiným znemožňoval obci, aby uspokojila spravedlivě všechny věřitele. Proto odpor některých soukromníků, kteří podle vzoru kláštera sv. Kříže nechtěli r. 1661 a 1662 nic ustoupiti z pohledávek (byli to: Cortesová Kristina, Jirkovský Jan, Globic Samuel a dědici Eliáše Meggauera),[207]) měl jen částečný úspěch. Ve věci kláštera sv. Kříže nařídili však místodržící 20. prosince 1662, aby se Staroměstští ihned po vánocích s klášterem dohodli, když podle jejich vlastní zprávy byly sporné otázky v podstatě dohodnuty.[208])

Prudký odpor zvedl v listopadu 1659 Martin Hlaváček proti požadavku Staroměstských, aby slevil všechny zadržené úroky a třetinu s jistiny 400 zl., a žádal naopak, aby mu byly za srážku berní vyúčtovány zálohy, které poskytl v letech 1639—42 obecním mlýnům na zakoupení dříví. Zakročení traktační komise z 2. listopadu 1659 pomohlo zatím jen obnoviti jednání. Také Felix Had z Proseče se bránil 6. dubna 1661 žádosti města, aby slevil všechny úroky, a to zvláště proto, že město chtělo i jistinu vyúčtovati proti zadrženým berním (1457 zl.) z jeho dvou domů. Jeho

---

[204]) Statek, zpustošený za švédského ohléhání, koupen za 52.000 zl. (Nová m. P 1/2/1.)

[205]) S klášterem sv. Michala a sv. Anny uzavřena dohoda teprve r. 1663 (viz str. 435).

[206]) Císařské rozhodnutí z 29. listopadu 1658 o převodu 1500 zl. zadržených úroků z pohledávky paní Anny Marie Bleilebenové »ad pias causas« klášteru sv. Tomáše na Malé straně a klášteru kapucínů u sv. Josefa na Novém městě. (N. m. P 1/2/2.) Srovnej i výše str. 411 o úpravě podobné pohledávky zderazského kláštera r. 1654.

[207]) Tito patrně soudili, že veliká sleva na úrocích, poskytnutá městu před dvěma lety (viz o tom str. 417), značí již nejkrajnější mez možných ústupků.

[208]) Nová m. P 1/2/2.

nabídka, aby tyto berně byly sraženy nejprve z úroků, byla městu nepřijatelná, neboť by vážně ohrozila veliké slevy na úrocích, jichž bylo dosud dosaženo a s nimiž obec počítala i u dalších věřitelů[209]). Jesuitský seminář u sv. Václava dal v téže době provésti toliko vyúčtování svých pohledávek; měl na pohledávku 4084 zl. zadrženo do sv. Jiří r. 1660 435 zl. 22 kr. úroků, ty však zaplaceny r. 1660 a 1661, příštího roku pak obec dala na jistinu 200 zl.[210]) Placení ujednaných termínů Staroměstští nekonali zcela přesně; pozdržení splátky 500 zl. paní Wolfstirnové r. 1658 a 116 zl. na pohledávku Dobřejovské r. 1656, způsobené administrativním nedopatřením, není sice ojedinělým zjevem,[211]) avšak během několika let obec tyto i řadu dalších nedoplatků vyrovnala.

Potíže, které bylo nutno při těchto úspěšných i bezvýsledných jednáních překonávati, ukazují se v zachovalých zápisech protokolu traktační komise zvláště počtem porad, které městští delegáti musili s některými věřiteli absolvovati. S klášterem sv. Anny dosaženo r. 1662 dohody (o pohledávce 4000 zl. Kristiny Cortesové z r. 1633) teprve v deváté schůzce, s dědici Eliáše Meggauera bylo konáno bezvýsledných sedm porad od 3. března 1661 do 23. ledna 1666, s klášterem sv. Michala šest od 18. března 1661 do 24. dubna 1663.[212]) Pro neústupnost věřitelů nevedlo k cíli několik schůzí se seminářem sv. Václava, zahájené 29. července 1661 — námitky proti formálním nedostatkům věřitelovy žádosti se ku podivu vůbec neozývají[213]) — zvláště když 13. prosince 1661 obec odmítla uznati témuž semináři pohledávku 1167 zl., již měl postoupenu z půjčky, poskytnuté 23. dubna 1618 městu Kateřinou Trnickou;[214]) argumentace Staroměstských a komise, počítající i tento den již do povstání, nebyla však oprávněna. Pro nedostatečné nebo neúplné doklady přerušeno 28. dubna 1661 a znovu 6. listopadu 1662 jednání s Mat. Kurzem[215]) a 4. srpna 1661 s karlovským opatem (o 2000 zl. z r. 1638),[216]) nedokončena zůstala schůzka s Annou Marií Pfeovou o 150 zl. (Kateř. Keilové z 1641), ač tato věřitelka nabízela slevu všech úroků a 20% z jistiny.[217]) Provedení dohody z 30. srpna 1661 o dluzích s klášterem sv. Havla bylo odloženo, až byla zjednána dohoda obce s tímto věřitelem o kotce.[218])

---

[209]) Rkp. č. 56, fol. 11.

[210]) Do 3. července 1654 bylo zadržených úroků 307 zl., odtud do sv. Jiří 1660 přibylo nových 1470 zl.; ze sumy 1777 zl. zaplaceno tedy v l. 1654—59 1342 zl. (rkp. č. 57, fol. 15—16).

[211]) Nová m. P 1/2/2; rkp. č. 57, fol. 169.

[212]) Rkp. č. 56, fol. 2, 4—5, 7—8; srovnej i poznámky k tabulkám na str. 417 a následující.

[213]) O 1750 zl. z r. 1596, 1167 zl. z r. 1622 a o 1167 zl. z r. 1607 (původně pohledávka Kašpara Blovského z Palatýnu) — rkp. č. 56, fol. 16.

[214]) Rkp. č. 56, fol. 23.

[215]) O pohledávku Jana Wagnera 138 zl. z r. 1633 a 1800 zl. Marie Šererové z 1643 (rkp. č. 56, fol. 12).

[216]) Tamže, fol. 15.

[217]) Rkp. č. 56, fol. 14.

[218]) Tamže, fol. 21. Konečnou dohodu z r. 1664 viz na str. 435.

Zásadní stanovisko v otázce dluhů z doby povstání staroměstská rada uplatňovala i r. 1659, kdy žádal rada účtárny české komory Vavřinec Košín, podporován nepřímo i místodržitelstvím, aby mu byla honorována půjčka Kateřiny Slonové (1000 tolarů z r. 1620). Traktační komise, která se na příkaz místodržitelství snažila ujednati dohodu mezi Košínem a Starým městem, neměla úspěchu; snažila se však vyjíti Košínovi vstříc aspoň potud, že doporučovala, aby jeho pohledávka byla hrazena buď ze zabaveného jmění členů pražského magistrátu z doby povstání nebo z české komory. Její distinkce, že tato půjčka nebyla poskytnuta dobrovolně, nýbrž že byla »vynutkaná« a že tudíž nespadá pod »neřádné« dluhy, ukazuje, jak i přes jasné stanovisko, které jsme vytkli výše, bylo možno vycházeti věřitelům vstříc.

Ze 180.041 zl., které obec byla dlužna těsně před koncem třicetileté války, bylo tedy do konce r. 1662 namáhavým způsobem dosaženo vyrovnání o 78.300 zl., takže zbývalo ještě dluhů za 101.700 zl.[219]) Kromě splátek na nové dlužní dohody, o nichž jsme se zmínili výše, obec platila některým věřitelům dále i úroky. Zatížení městských příjmů těmito platy podle let není možno přesně určiti; povšechný přehled za r. 1643—1662 a jeho srovnání s platy na smlouvy o nových vyrovnáních města ukáže však přece aspoň do jisté míry, jak byla obec ještě zatěžována i úrokováním půjček podle podmínek původních dlužních úpisů.

Na vyrovnání, ujednaná o pohledávkách duchovenstva, bylo v l. 1643 až 1662 vyplaceno velmi málo:

Věřitel	na vyrovnanou pohledávku zl.	z r.	dostal v l. 1643 — 1662 zl.[220])	
			úroků	jistiny
Klášter sv. Václava na Novém městě (Jagerová Zuzana)	345	1639	234	140
Klášter sv. Anny (Cortesová Kristina)	4000	1633	2435	325
Literátský kůr u sv. Havla (Vodička Jan)	500	1633	15	50
	50	1636		
Špitál sv. Karla Boromejského (Schweitzer)	800[221])	1637		650
Česká betlemská kongregace a Růžencová kongregace u sv. Jiljí (Rovenský z Libáňhory Jiří)	350	1632	68	350
Úhrnem			2752	1515

Mnohem větší sumy Staré město dávalo i v těchto kritických letech, kdy platy na úmor ujednaných vyrovnání dosahovaly nejvyšší hranice,[222]) na úrokové platy duchovním ústavům podle starých podmínek.

---

[219]) Staroměstští udávají ve výkazu z 25. ledna 1663 jen 41.800 zl. jistin a 91.288 zl. úroků. Počítají patrně jen skutečné splátky na jistiny.

[220]) Ve výkazu jsou mimo to uvedeny položky: 1. k záduší sv. Mikuláše na účet 48 zl. 42 kr. a 2. páterům hybernům 160 zl. O těch však nemají spisy traktační komise zmínky. Poněvadž ani odjinud není o nich nic bližšího známo, nejsou v souhrnu dlužních platů počítány.

[221]) O snížení původní půjčky 1500 zl. na tuto částku viz str. 400.

[222]) Viz přehled na str. 453 a násl.

Věřitel	na pohledávku zl.	z roku	dostal r. 1643—62 úroků zl.	t. j. za roků
Kostel P. Marie na louži	1050	1563	400	2¹/₃
	1300	1626		
(Orel Jan)	589	1637		
	100	1639		
Konvikt u sv. Klimenta	6400	1622	11867	20
	1000	1626		
(Gerard z Taxisu, Lamormain)	1500	1634		
	2180	1645		
Kolej (seminář) u sv. Klimenta ..	1750	1596	5448	22
	1167	1607		
(Blovský z Palatýna)	1167	1622		
Kostel v Týně	2333[223]	1606	2119	5¹/₂
	3850	1610		
Klášter sv. Michala	3617	1613	7331	20
	2333	1614		
Klášter sv. Kříže velikého	4667	1628	6775	24
Klášter na Karlově (Kardinál Harrach)	2000	1638	2700	22¹/₂
Klášter u sv. Havla	700	1628	—	—
(Kropáč z Krymlova Zikmund)	933	1630	924	13¹/₂
	200	1633		
Klášter sv. Jakuba (Leinhaas Ondřej)	500	1637	624	20¹/₂
Klášter strahovský	7000	1638	1050	2¹/₂
			7140[224]	17
Klášter sv. Václava v Novém městě	233	1640	234	16¹/₂
Úhrnem			46612	

Na ujednaná vyrovnání pohledávek šlechtických věřitelů bylo zaplaceno již více:

[223]) Sem dlužno patrně ještě připočítati 584 zl. jistiny neznámého původu, neboť celkovou pohledávku kostela Staroměstští udávají začátkem r. 1663 částkou 6767 zl. Srovnej níže str. 431 a 451.

[224]) Tyto úroky odvedeny již nové majitelce pohledávky paní Anně Marii Bleilebenové z Pichelperku. Viz bližší str. 409.

Věřitel	na vyrovnanou pohledávku zl.	z roku	dostal v l. 1642—62 zl.	
			na úroky	na jistinu
Hrzán z Harasova	1750	1622	1509	
Údrcký z Údrče Jáchym (Schwabl)	2333	1630	1979	1399
Meggauer z Greifenau Eliáš (Pejr Jan)	700	1633	710	350
	1283	1629		
Wolfstirn z Rafaelsberku Jan Adolf	8000	1633	3100	8000
de Bossi	300	1634	—	300
Losi Ant. (Visendo Jakub)	8000	1634	7879	8400
	400	1636		
Schmidgrabner z Lusteneku Jan Jáchym	1000	1637	482	550
			690	
Hýzrle z Chodů Bernard	1500	1638	1665	600
Webl Antonín	2000	1639	2500[225])	
Úhrnem			15815	19599+ 4699

Na půjčky šlechtických věřitelů bylo zaplaceno v letech 1643—1662 úroků podle podmínek starých dlužních úpisů:

Věřitel	Na pohledávku zl.	z roku	dostal úroků zl.	t. j. za roků
Deklamátor desk zemských	467	1598	476	17
Registrátor desk zemských	583	1610	788	22
Michna z Vacinova Václav (Schwabl)	4689[226])	1629, 1630, 1630	1738	6[227])
Güntzel z Güntzelfeldu Abraham	200, 200, 200	1633	659	18
z Schönkirchen Jan Albrecht	4000	1634	215	1
Úhrnem			3876	

Ze všech společenských vrstev zasáhlo vyrovnání nejvíce staroměstské měšťany, a to jak co do počtu vyrovnaných pohledávek, tak i co do malé výšky splátek na ně.

225) Nepřesný zápis v rkp. č. 57, fol. 115/116 praví toliko, že půjčka byla zaplacena z městských berní. Kladu tedy na jistinu v plné výšce 2000 zl. a na úroky počítám plnou částku příslušnou od 19. července 1637 přes začátek r. 1643 (t. j. 500 zl.). Také ve výkazu Staroměstských z 25. ledna 1663 je jen velmi povšechný údaj »Panu nejvyššímu Wevlovi odvedeno 500 zl.«

226) Viz o redukci původních pohledávek na tuto sumu str. 400.

227) Počítáno jen ze snížené částky, uvedené v prvním sloupci tabulky.

Věřitel	na vyrovnanou pohledávku zl.	z roku	dostal v r. 1643—62 zl.	
			na úroky	na jistiny
Petrové Zikmund a Ondřej (od Košíků Mikuláš)	1167	1587	—	40
Stanková z Labětína Estera	2082	1629	2254	972
Tilesiusová Anna Marketa	292	1630	179	127
Dvorský z Gryfí hory Jan	1167	1631		1167
Dvorský z Gryfí hory Jan Pavel (Dvorská Alžběta)	1167	1631	948	1290
	400	1632		
Holub z Radiče Fabian	1167	1632	1500	
Řečická Alžběta	500	1633	524	
Trentyn z Dragenfelsu Michal	590	1633	565	
Lavin z Otnfeldu Jakub	500	1633	805	500
Ficner Kryštof	200	1633	—	21
Šváb Jan Reichart (Ficner Kryštof)	100	1633	- -	100
Pilman Kryštof	800	1633	72	600
Buček Mikuláš	200	1633	13	130
Ševcovský cech v Starém městě	300	1634	·	20
Urbach Zikmund	260	1634		157
Had z Proseče Felix	700	1636	-	68
Globicová Zuzana	1000	1637		300
Kober z Koberšperku	150	1637	35	47
Edelmaier Jan	745	1638		200
Peprl Vít	221	1638	435	
Winterová Marta	758	1638	—	80
Voříkovský z Kundratic Václav starší	2000	1639	2295	1000[228]
Had z Proseče Vojtěch Václav	875	1639	347	
Křepelka Jakub	1167	1639	305	49
Werdeman Jan, Jiří a Pavel	900	1639		203
Kučera z Paumberka Pavel	600	1640	13	416
Rasp Kašpar	467	1640	28	387
Všechlapský (Kučera z Paumberka)	185	1640	27	
de Pauli Dominik	?	?	39	
Úhrnem			6947	7874+ 3437

Úrokování ostatních staroměstských půjček vyžádalo si již mnohem menších částek:

[228]) Staroměstští patrně zaplatili část pohledávky na přímý císařův rozkaz (viz str. 409), aniž by se předem dohodli s věřitelem. Formální dohody o druhé polovici půjčky Voříkovského jsou až z r. 1666 a 1676 (viz str. 450 a 451).

Věřitel	na pohledávku zl.	z roku	dostal r. 1643—62 úroků zl.	t. j. za roků
Blovský z Palatýnu Kašpar	1167	1607	685	9½
Korka z Korkyně Linhart	370	1633	20	1
Hadová z Hohenštejna Anna	300	1633	130	4
Cortesová Kristina	4000	1633	3455	14
Petráček z Vokounštejna Jan st. ..	467	1637	3790	17
	1250	1637		
Petráčková Barbora	2000	1637		
Werner z Jageršperku Baltazar	500	1638	233	8
Dvorský z Gryfí hory Jan........	?	-	566	- -
Dvorská z Gryfí hory Alžběta	?	-	456	- -
Kropáč z Krymlova	?	- -	924	—
Úhrnem.....			10259	

Ostatním věřitelům bylo zaplaceno na dohody o vyrovnání:

Věřitel	na pohledávku zl.	z roku	dostal v l. 1643—62	
			úroků zl.	jistiny zl.
Alster (České Budějovice)	2333	1603	271	2333
Ježek z Rittersfeldu Václav (Weisport Jan) ..	1167	1621	467	1167
Obranířová Anna Rozina..................	700	1628	—	500
Libochovská Anna	700	1635	-	233
Dobřejovská Eva	1167	1637	148	583
Chvalenský............................	700	1637	—	233
Turková Zuzana (Fojt z Winkelheidu Jiří;	1500	1641	7653	
de Pauli Jan Dominik)	1000	1634		
Elcen Jan Kryštof	300	1636	—	300
Úhrnem.....			886	5349+ 7653

Jen na úrocích podle původních dlužních úpisů zaplaceno věřitelům třetí skupiny v letech 1643 až 1662 964 zl., a to:[229])

[229]) Kromě výše uvedených položek na dluhy, jejichž původ a platební podmínky byly podle přihlášek z r. 1654—55 přesně stanoveny, výkaz Starého města z 25. ledna 1663 má ještě tyto položky, které nelze blíže specifikovati co do doby uzavření příslušného dluhu a jeho podmínek: 1. městu Stříbru úroků 30 zl., 2. Šimonovi Volešinskému úroků 112 zl., 3. Bohuslavu Zahořanskému úroku 9 zl. 20 kr., 4. Anně Kalmusové na účet 30 zl., 5. Jiřímu Dorstovi úroků 60 zl., 6. Janovi Brokovi na účet 66 zl., 7. Janovi Zruckému na jistinu a úroky 100 zl., 8. Justině Kunstaterové z Kut. Hory na účet podle smlouvy 196 zl. 20 kr., 9. Kateřině Kunstaterové na účet 3 zl., 10. Jiřímu Wichnerovi 109 zl., 11. sirotkům Odhajovským jistiny a úroků 1046 zl. 45 kr.

Věřitel	na pohledávku zl.	z roku	úroky zl.	t. j. za roků
Pejr Jan	1517 1283	1629	560	3
Meinardová Kateřina	583	1643	43	1
Kavka z Dubečku Václav	292	1639	196	11½
Keilová Kateřina	150	1641	165	18

Podle výkazu staroměstská obec splatila tedy z hlavních sum dluhů 41.800 zl. a úroků 91.288 zl. 2 kr. Přesto, že největší část těchto peněz pocházela z fondu, věnovaného na úmor staroměstských dluhů z výnosu nápojové daně, přece svědčí o velikém a úspěšném úsilí obecního představenstva fakt, že se v tak v napiatých časech město obešlo skoro bez půjčky a dovedlo hraditi nejen všechna správní vydání, ale dostálo i zvýšeným nárokům věřitelů.[230])

Údaje, které podáváme v těchto tabulkách, zahrnují tedy 34.337 zl. splátek na jistiny, 88.111 zl. na úroky a 15.789 zl. na kapitálové i úrokové náležitosti. V tom jsou ovšem zahrnuty i platy, které Staroměstští z neznámých důvodů do svého výkazu nepojali. Z této celkové sumy, činící asi 140.000 zl., dlužno počítati na účet upravených pohledávek 75.000 zl., jak ukazují úmorové tabulky na konci článku. Zbývá tedy na účet ostatních platů aspoň 65.000 zl. a z těch opět byl zaplacen největší díl asi na úroky. V tomto směru ukazuje zvláště tabulka úrokových platů na pohledávky duchovních ústavů, které dosud nebyly vyrovnávacím řízením upraveny, že této skupině věřitelů staroměstská obec platila i za nejvyššího napětí rozpočtu úroky zcela přesně. Přes 46.000 zl. vyplacených do r. 1662 na úroky duchovních věřitelů znamená 91% povinných úmorových platů na vyrovnané pohledávky do r. 1662 a přes 50% všech úrokových platů, které Staré město v téže době vykonalo. Také tento vzrůst úrokových platů, který je daleko větší, než byl poměrný podíl půjček duchovních věřitelů na celkovém obecním dluhu, znovu potvrzuje výše vytčený fakt, že břímě vyrovnání nesly ostatní vrstvy věřitelů, a z těch nejvíce široké vrstvy staroměstského měšťanstva.

O dalších nesporných pohledávkách město bylo ochotno zahájiti jednání, jakmile to městské finance dovolí. Mimo to byla však ještě řada dluhů, proti jichž uznání obecní představenstvo podalo námitky, a dále čekali jiní věřitelé, jak budou posouzeny jejich pohledávky, které předložili buď bez jasných dokladů, nebo jejichž oprávněnost byla teprve

[230]) Ve výkazu z 25. ledna 1663 purkmistr a rada Starého města dává si velmi lichotivé vysvědčení: nové dluhy nebyly učiněny, »nýbrž (což k nemalému podivení) v tak převelice těžkých časech a téměř neslýchaných vojenských presurách ze samých důchodův obecních a ustavičného pilného hospodářství, bez vzdělání jednoho krejcaru dluhu naddoložená nemalá suma mimo jiné obecní a hospodářské vydání odvedena a zaplacena jest.«

srovnávána se zápisy městské účtárny. Byla to sumou 107.915 zl.[231]) vlastně ještě většina přihlášených pohledávek.

Z pohledávek duchovních ústavů nebyly začátkem r. 1663 dosud upraveny:

Věřitel	Pohledávka	Věřitel	Pohledávka
Klášter sv. Anny (Cortesová Voršila)	2333 zl.[232])	probošt na Zderaze	150 zl.
opat na Karlově	2000 zl.	jesuitský konvikt v Starém městě	9580 zl.
klášter sv. Havla (Kropáč z Krymlova Jan Zikmund)	1833 zl.	špitál sv. Karla Boromejského (Schweitzer)	800 zl.
kostel týnský	6767 zl.[233])	vyšehradský kostel	204 zl.
kostel P. Marie na louži	3039 zl.	seminář jesuitský v Klatovech (Hadová z Hohenštejna Anna)	300 zl.
klášter sv. Václava na Novém městě	233 zl.	klášter u sv. Jakuba (Leinhaas Ondřej)	500 zl.
klášter sv. Michala	5950 zl.		
jesuitský seminář sv. Václava	4084 zl.		
		Úhrnem	37773 zl.

Ze šlechticů bylo začátkem r. 1663 devět věřitelů s přihlášenými pohledávkami, které nebyly ještě projednány:

Věřitel	Pohledávka	Z roku
Deklamátor zemských desk	467 zl.	(1598)
ze Šternberka Lidmila Benigna (ze Šternberka Adam)	2333 zl.	(1606)
registrátor zemských desk	583 zl.	(1610)
Michnová Lidmila (Herkulesová z Bylan)	2071 zl.	(1616)
Michna z Vacinova Václav	5717 zl.[234])	(1629, 1630)
Güntzel z Güntzelfeldu Abraham	400 zl.	(1633)
Meggauer z Greifenau Eliáš (Pejr Jan)	700 zl.	(1633)
	1283 zl.	(1629)
ze Schönkirchenu Jan Albrecht	4000 zl.[235])	(1634)
z Bleilebenu Anna Marie (Strahov)	7000 zl.	(1638)
Úhrnem	24554 zl.	

[231]) Výkaz Staroměstských z 25. ledna 1663 uvádí jen 101.452 zl.; chyba vznikla hlavně ze špatného zapsání Schönkirchenovské pohledávky (viz pozn. 235).

[232]) O vzniku pohledávky viz str. 399.

[233]) Viz o tom str. 426.

[234]) Nevím, jak jistina udávaná k r. 1642 na 4689 zl. (viz str. 400) vzrostla na tuto sumu. R. 1665 je již udáváno správně 4689 zl. (viz str. 443).

[235]) Výkaz uvádí omylem jen 400 zl.; pak ovšem taková suma nedohodnutých dluhů činí jen 101.452 zl. místo správných asi 107.000 zl. (viz hořejší tab.).

Ze staroměstských měšťanů nebylo do začátku r. 1663 dosud jednáno s 21 věřiteli přihlášených pohledávek. Byli to:

Věřitel	Pohledávka	Z roku
Eckenbrecht Vavřinec (Kyswein Karel)	3000 zl.	(1618)
Jirkovský z Děvína Matyáš (Kuklová z Taurnberku)	3933 zl.[236]	(1619, 1620,
	1750 zl.	1621, 1632)
Kirchmaierová z Zeilberku Anežka	9333 zl.	(1628)
z Pleištejna Jan Bernard	3500 zl.[237]	(1631, 1633)
Vokoun z Vokounštejna Václav st.	1500 zl.	(1632, 1633)
Bratří a sestry z Vokounštejna (Jitrnička Jan)	700 zl.	(1632, 1634)
Cantagalli Bartoloměj (Payerl z Kaphenštejna Jiří; Most)	502 zl.	(1632, 1633,
	1167 zl.	1606)
Šejbl Jakub	190 zl.	(1633)
Kurc Matyáš (Wagner Jan)	138 zl.	(1633)
Korka Linhart	370 zl.	(1633)
	2333 zl.	?
Paravicinová Anna Marie (de Pauli Jan Dominik)	215 zl.[238]	(1634)
Teubnerová Dorota (Kellert Jan)	250 zl.	(1634)
Had z Proseče Felix	700 zl.	(1636)
Petráčková z Olivé hory Barbora (Petráček z Vokounštejna Jan st.)................	2000 zl.	(1637)
	1717 zl.	
Vořikovský Daniel (Vořikovský z Kundratic Václav starší).........................	1000 zl.	(1639)
Werdeman Jan, Jiří a Pavel................	900 zl.	(1639)
Kurc Matyáš (Šererova Marie)	1833 zl.	(1643)
Žilinská Barbora (Udart Jakub, Udartová Barbora)	349 zl.	(1632, 1633, 1634)[239]
Had z Proseče Vojtěch Václav	875 zl.	(1639)
Agrikolová Magdalena	700 zl.	(1640)
Hlaváček Martin	400 zl.	(1640)
Úhrnem.....	39355 zl.	

[236]) Do této položky patří i dvě půjčky po 500 kopách čes. (= 2333 zl.), které obci pujčil Jirkovský r. 1619 a 1620. Ty byly později (r. 1664) věřiteli přece uznány (viz str. 437).

[237]) Pohledávku 700 zl. (z r. 1633), která byla pojištěna jen certifikací tehdejšího kancléře, Staroměstští odmítali 26. srpna 1661 uznati (rkp. 56, f. 30).

[238]) Další de Paulovskou pohledávku 1701 zl. z r. 1641 Pražané sem také nepojali; viz o ní str. 451.

[239]) Poslední tři položky uvádím až na konci pohromadě proto, že výkaz z 25. ledna 1663 jich nemá, avšak z dalšího jednání je zřejmé, že v té době nebyly také ještě upraveny (viz o nich str. 437 a násl.).

Z ostatních soukromníků nebylo dosud jednáno s pěti věřiteli přihlášených pohledávek:[240])

Věřitel	Pohledávka	Z roku
Kvasničková Dorota (Kvasnička Jan)	583 zl.	(1620)[241])
Strabochová Kateřina (Pejr Jan)	1517 zl.	(1629)
Kropáč z Krymlova Zikm.	2933 zl.	(1630, 1633)
Schwenkfeldová Anna Marie (Keilová Kateřina)	150 zl.	(1641)
Musiková Lukrecie	1050 zl.	?
Úhrnem.....	6233 zl.	

Staroměstští a Novoměstští, informováni patrně o snahách vlády, aby otázka městských dluhu byla[242]) co nejdříve likvidována, měli důvodnou obavu, že chystané zrušení příročí ohrozí dosavadní slibné výsledky sanačního díla, přivodí zvýšené zatížení městských důchodů a nový zmatek do městské správy. Veliké náklady na ubytování vojska a zatížení obce veřejnými dávkami působily opět napětí v rozpočtech obou měst, a to odůvodňovalo i jejich prosbu císaři za doporučení sněmu, aby prodloužil pro jejich závazky dosavadní příročí. Sněmovní komisaři připojili tuto žádost k předloženým návrhům o městských dluzích a příročí, jejichž vyřízení poskytlo městům další ochranu. Bylo toho nezbytně třeba, neboť proti 80.000 zl. jistin, o nichž bylo do konce r. 1662 dosaženo dohody, bylo ještě kolem 110.000 zl. dluhů na jistinách, o nichž dosud nebylo jednáno. Ani sněm ani směrodatné správní úřady nemohly doporučiti zrušení příročí v době, kdy byla upravena sotva polovice městských závazků.[243])

Za plné půlstoletí od osudných let 1619—1620 vybledlo přece již částečně také politické zaujetí proti osobám, jakkoliv zúčastněným na »ohavné rebelii«, a hlásil se soucit s věřiteli a jejich potomky, kteří ztratili časem jmění a význačné sociální postavení. S tohoto stanoviska pochopíme, že traktační komise neodmítla a priori prosbu Doroty Kvasničkové, aby jí byla uznána a vyplacena pohledávka 500 kop míš., kterou měl z r. 1620 za městem její zemřelý manžel, nýbrž dokonce doporučila 16. října 1663 Staroměstským, aby se s touto nuznou osobou přátelsky vyrovnali. Purkmistr a rada odmítli však uznati dluh, odvolávajíce se na potvrzení městských privilegií z r. 1627 a rozsudek soudu nejvyššího pur-

[240]) Výkaz uvádí ještě položku Eleenovu 300 zl., ale o té došlo k dohodě již r. 1659 (viz str. 417).

[241]) Výkaz má i tuto položku, aniž by naznačoval jako vyjádření Staroměstských z prosince 1663 (viz o něm níže) a pozdější seznam věřitelů z r. 1665, že je to neuznávaná pohledávka z doby povstání.

[242]) Viz str. 360 ve všeobecné části.

[243]) St. m. L 34, r. 1662.

krabství z r. 1643,[244]) a žádali naopak 11. prosince 1663, aby Kvasničková byla potrestána za to, že ještě připomíná dobu povstání. Na tomto stanovisku setrvali, i když advokát Jan Sagmüller z Hohenfurtu vyvracel jejich formální námitky proti platnosti dlužních úpisů,[245]) považujíce zmíněný rozsudek z r. 1643 za jediné směrodatný. Také Schönkirchenovskou pohledávku 4000 zl., proti níž měli námitky již dříve, Staroměstští odmítali uznati i r. 1663, kdy znovu naléhala Františka Magdalena Lobemaierová z Findelsteinu u traktační komise. Mírnější stanovisko, které k této otázce zaujímaly v té době dvorské úřady, svěřivší 9. května 1663 projednání prosby Lobemaierové traktační komisi jako jiné pohledávky, ukazovalo již, že mimořádný vliv na obecní rozhodnutí, jaký byl patrný ještě roku 1656,[246]) nebude asi uplatňován. Že se městská rada všemi prostředky bránila uznati tyto a jiné pochybné pohledávky, vyplývá v přední řadě z důvodů hospodářských, ne právních. Právní argumentace dodávala jenom klíč k ulehčení obecního břemene, proti jehož každému zvýšení stála vysoká suma již ujednaných splátek a nároky dalších věřitelů. Než obec začátkem šedesátých let nemohla včas dostáti ani některým novým dlužním dohodám, a když se i věřitelé, kteří jí vyšli vstříc značnou slevou hlavních sum, musili domáhati ujednaných splátek hrozbami, že je budou vymáhati soudní cestou,[247]) je viděti, že pro další jednání s věřiteli nebyla ani po značné dlužní redukci r. 1661—1662 půda zcela vhodná.

Zemský sněm, který usnesením z r. 1650 a zvláště 1654 dal podklad pro finanční pomoc královským městům, ponechával po řadu let traktační komisi a nejvyšším správním úřadům volnost, aby podle vlastního uznání a možností urychlily provedení svěřeného úkolu. Přehled, který Staroměstští podali 12. ledna 1665, když traktační komise zamýšlela předložiti sněmu výsledky své práce, podává konečný stav jednání, jak se zřetelem na splátky na staré dohody, tak i pokud jde o nová vyrovnání, uzavřená za léta 1663 a 1664. Finanční vyčerpanost obce, kterou její představení nepokrytě přiznali, byla hlavním momentem, pro nějž městská rada mohla jen pomalu uzavírati dohody s posledními věřiteli, a tím vyjasniti pro příští léta jednu z podstatných složek výdajové kapitoly v městském rozpočtu. Splátky dosavadních dohod vyčerpávaly zatím městskou pokladnu do té míry, že jediné prodloužení moratoria přinášelo vhodný prostředek, který by usnadnil i postupnou likvidaci zbývajících dluhů.

---

[244]) Viz str. 400.

[245]) Proti popírání pravosti dlužního úpisu postavil hospodářské důsledky postupu (ztrátu úvěru) a dokazoval, že se Obnovené zřízení zemské, vyžadující, aby v dlužním úpise byl uveden též účel půjčky, nemůže vztahovati na půjčky uzavřené před rokem jeho vydání.

[246]) Viz str. 415.

[247]) Začátkem března 1664 dědicové Dvorští si stěžovali u traktační komise, že jim nebyly vyplaceny již dvě půlletní splátky po 60 zl. (o smlouvě viz str. 419); městská rada přičítala to na vrub nepředvídaných, jen dočasných platebních nesnází.

Sněmovní usnesení ze 17. března 1663, výslovně zdůrazňující, že Staré i Nové město pražské jsou stále, stejně jako ostatní města, která dosud neskončila jednání s věřiteli, chráněna příročím, prodloužilo městu příhodné ovzduší pro další sanaci dohodami s věřiteli. Věcně to byl krok plně odůvodněný, neboť také r. 1663 a 1664 byla městská pokladna zatížena hlavně ještě platy na úmor starých dluhů podle ujednaných vyrovnání, jejichž výšku ukazuje tabulka na str. 454.

Výkaz Staroměstských podával dobrý důkaz o snaze obce podle možnosti uspokojovati i další věřitele. V přední řadě bylo i v letech 1663—1664 dbáno na pohledávky duchovních statků a osob. Z těch, které začátkem r. 1663 nebyly dosud upraveny, podařilo se zjednati dohodu o 31.147 zl.

Roku	u věřitele	z jistiny zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	z úroků zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	nové podmínky
1663 24./IV.	Jesuitský konvikt ve Starém městě 1622, 1626 ...... (z Taxisu Gerard, Lamormain 1621, 1645)	6400 1000 2180	400 –	4	900	600	67	úroky splaceny při dohodě. Kapitál uložen dále u města na 1/2letní výpověď a 6% úrok [248])
1663 24./IV.	Klášter sv. Michala 1613, 1614	5950			511	511[249])	100	taktéž
1663 20./IX.	Jesuitský seminář ve Starém městě .. 1596, 1622 .... (Blovský z Palatýnu 1607)	1750 1167 1167			657	567	86	staré úroky zaplaceny při dohodě. Jistina zůstala uložena na půlletní výpověď a 6% úrok od sv. Havla t. r.
1663	Jesuitský seminář v Klatovech ...... (Hadová z Hohenštejna 1633)	300			409	409	100	jistina splatná ročně po 100 zl.
	Špitál sv. Karla Boromejského[250]) ...	800	150	19	406	406	100	ročně po 162 1/2 zl.
1664 4./VII.	Klášter sv. Havla .	4867	867	18	10362			jistina vyrovnána jinou pohledávkou města za klášterem[251])

[248]) Za ochotu Staroměstských jesuité povolili aspoň tolik, aby také synové pražských měšťanských rodin užívali výhod nadace, pro kterou byly uvedené částky složeny.

[249]) Za tuto úlevu úroků klášter dostal povolení vésti vodu z obecní kašny do své budovy (rkp. 56, f. 8).

[250]) O této pohledávce se nepodařilo zjistiti nic bližšího (srovnej str. 378). Podle výkazu Staroměstských z r. 1665 je zřejmé, že hned při smlouvě byl složen ještě závdavek 325 zl.

[251]) Podle smlouvy o kotce klášter platil nejen jinými prostředky, ale i tě-

Roku	u věřitele	z jistiny zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	z úroků zl.	dosaženo slevy zl.	t. j. %	nové podmínky
1664	Klášter sv. Anny . . (Cortesová Voršila)[252])	2333		–			–	uloženy dále u města na půlletní výpověď a 6% úrok
	Klášter na Karlově	2000		–			–	uloženy dále u města na půlletní výpověď a 6% úrok
	Jesuitský konvikt ve Starém městě	500[253])			630			vyrovnáno při koupi domů Oulikovského a Vyšínovského
	Klášter sv. Jakuba (Leinhaas Ondřej 1637)	500		–	–			zůstaly dále uloženy na půlletní výpověď a 6% úrok
	Klášter sv. Václava na Novém městě .	233		–				taktéž

Z pohledávek staroměstských měšťanů bylo r. 1663 a 1664 dosaženo dohody o 7370 zl.:

Roku	věřitel	z pohledávky zl.	slevil zl.	t. j. %	z úroků zl.	slevil zl.	t. j. %	nové podmínky
1663 10./I.	Had z Proseče Vojtěch Václav . . . . . . z r. 1639	437[254])	237	54	478	478	100	při smlouvě 20 zl., dále sraženo s dluhu věřitele na vinném cle a daních 29 zl., zbytek ponechán zálohou na příští vinné dávky a kontribuce

mito dlužními úpisy: 1.700 zl. z r. 1628 a zadrženými úroky 1142 zl., 2.933 zl. z r. 1630 (původně patřily Kropáčovi z Krymlova) a úroky 917 zl., 3. 200 zl. z r. 1633 (původně patřily též Kropáčovi z Krymlova) a úroky 347 zl., 4. spornou pohledávkou 3034 zl. (v tom je hlavně pohledávka někdy sester Beřkovských) a úroky na ni od sv. Havla 1620 (7956 zl.).

[252]) Podrobný vznik této pohledávky a všechna jména původních věřitelů viz na str. 399.

[253]) O dřívějších splátkách v částce 1500 zl. na původní jistinu 2000 zl. viz stranu 372.

[254]) Toto ujednání se týkalo tedy jen polovice, která na pohledávce Vojt. Václava Hada z Proseče (875 zl. z r. 1639) patřila paní Lidmile Waldhauserové (dříve Hadové z Proseče) a paní Alžbětě Ungerové. Majitelé druhé polovice Pavel Tomáš z Proseče a jeho bratr Felix Ignác uzavřeli s obcí dohodu teprve r. 1667 (viz níže str. 446, rkp. č. 56, fol. 34).

Roku	věřitel	z pohledávky zl.	slevil zl.	t. j. %	z úroku zl.	slevil zl.	t. j. %	nové podmínky
1663 před červencem	Werdeman Jan, Jiří a Pavel .... z r. 1639	900	500	56	1300·21	390·20	30	na zadržených berních sraženo 910 zl. 1 kr., zbytek splatný pololetně po 100 zl.[255])
1664 24./VII.	Jirkovský z Děvína Matyáš .... z r. 1619, 1620, 1632 (Kuklová z Taurnberku z r. 1621)	3934 } 1750 }	4443	78	12876·20	12876·20	100	vyrovnáno pohledávkou obce 1240 zl.[256])
	Žilinská Barbora .. (Udart Jakub 1632 Udartová Barbora z r. 1633, 1634)	349	145	42				vyrovnáno postoupením obecního domečku věřitelce

Neznámým způsobem byla v těchto letech upravena i pohledávka dědiců Vokounovských 350 zl., kteří ji měli po Janu Jitrničkovi z r. 1634.[257])

I při těchto dohodách vycházeli tedy nejlépe duchovní majitelé pohledávek. Ani konečných výsledků s těmito věřiteli, shrnutých ve smlouvách, nedosahovala městská rada hladce.[258]) Také u věřitelů z ostatních společenských vrstev obecní zástupci musili trpělivě překonávati jejich dlouholetý odpor.[259]) Zcela mimořádné uznání dvou pohledávek z doby povstání, které městská rada přiznala dědicům Matyáše Jirkovského,

---

[255]) Rkp. č. 56, fol. 37 uvádí pravděpodobnější výklad podmínek. Úroky sraženy všechny a na sníženou jistinu (400 zl.) povolena při uzavření smlouvy splátka 200 zl. (tuto má i rkp. č. 57, fol. 46). Podle té bylo placeno.

[256]) Dodatečně dostal r. 1687 Matyáš Jirkovský od obce 300 zl. (tamže, 316).

[257]) Ve výkazu z r. 1663 jsou uvedeny ještě obě Jitrničkovy pohledávky (350 zl. z r. 1632 a 350 zl. z r. 1634), začátkem r. 1665 Staroměstští mluví již jen o jedné (srovnej str. 444), o kterou se vyrovnali r. 1669 (viz str. 448).

[258]) Od představených semináře sv. Václava a koleje sv. Klimenta obec původně žádala (1. srpna 1661) slevu všech úroků a z jistiny aspoň 83 zl. 20 kr., avšak ti odmítli a při zahájení jednání po dvou letech (20. září 1663) dosáhli — patrně ne bez přičinění vysoce postavených příznivců — naznačeného, velmi výhodného narovnání (rkp. č. 56, fol. 16—17). Také představený jesuitského konviktu odmítl 29. července 1661 žádost, aby ze svých 9580 zl. slevil 580 zl. a spokojil se pětiprocentním úrokem do té doby, až obec zaplatí ostatní věřitele (pak by šel z 9000 zl. zase úrok obvyklých 6%), a za půldruhého roku získal výše uvedenou, výhodnější smlouvu (rkp. č. 56, fol. 18).

[259]) První schůzka s Jirkovskými a Kuklovskými dědici z 22. srpna 1661 byla úspěšně zakončena teprve po třech letech (24. července 1664 — rkp. č. 56, fol. 28).

vyplývalo patrně odtud, že peněz bylo užito na investice v městském hospodářství.[260])

Léta 1663—64, kdy bylo projednáno 26 dlužních vyrovnání, značí po technické stránce ustálení metod a výšky vyrovnávacích kvot. Duchovní ústavy získaly zase plnou úhradu půjček, pokud byly založeny pro zbožné účely, a také z úrokových nedoplatků zachránily většinu pohledávek. Vyrovnání ostatních věřitelů bylo založeno na stoprocentní slevě úroků a značném snížení jistin, které se pohybovalo již kolem 50%. V tomto směru tedy značí tato třetí vyrovnávací etapa nejvyšší hranici pro snížení původních půjček. Splátky na pohledávky, vyrovnané v letech 1663—64, zatěžovaly obec jen několik let, avšak trvalým břemenem zůstaly úrokové platy na pohledávky duchovních ústavů, pohybující se kolem 1700 zl. rýn. ročně. Ty byly hlavním důvodem, proč se postup vyrovnávacího řízení po r. 1664 zpomalil. Roční splátky po r. 1665 se pohybují již trvale pod hranicí ročních 2000 zl., neboť právě zmíněné sumy na úroky duchovních vyžadovaly spolu se splátkami roční částky kolem 2600 zl., tedy jen o něco menších platů, než pohlcovaly roční vyrovnávací splátky v letech před r. 1663. Počítáme-li pak ještě i platy na zadržené splátky vyrovnaných pohledávek, o nichž se zmiňujeme níže, lze říci, že až do sedmdesátých let činilo průměrné roční zatížení obce přes 3000 zl. ročně.

I o jiných dluzích druhé etapy Pražané se pokoušejí dosíci dohody, pokračujíce v jednáních, zahájených již dříve, a navazujíce nové styky s věřiteli, s kterými dosud nejednali. První navázání styků s dědici Kirchmaierovskými dne 18. ledna 1663 přineslo jen ochotu věřitelů sleviti zadržené úroky a přes 33% jistiny.[261]) Roztříštěnost této pohledávky na šest dílů, při čemž mohly býti u některých dědiců zjednány vyšší úlevy, a nutnost postupovati proto opatrně, působily, že ještě v polovici února r. 1666 nebylo nic dojednáno. Ani jednání s Bartolomějem Cantagallim o Payerlovskou pohledávku, zahájené již v květnu 1663, nevedlo dosud k cíli.[262]) V prosinci r. 1665 Staroměstští sice započali jednati s dědici pohledávek Petráčkovských, avšak ani při třetí schůzce 25. února příštího roku nedohodnuto nic pevného.[263]) Potíže působila městu také výpověď 2000 zl., již v květnu r. 1665 podal klášter na Karlově.[264])

---

[260]) Viz o tom str. 437. Z půjčky 1167 zl. r. 1619 hrazeny vodní stavby u Šaškovských mlýnů, téže částky vypůjčené r. 1620 užila obec na zakoupení špitálských gruntů.

[261]) Jan Karel Kirchmaier z Reichvic nabízel, že sleví ze 6222 zl. všechny zadržené úroky (12.787 zl.) a 1889 zl. z jistiny, majitelé dalších 2333 zl. nabízeli obvyklou slevu všech úroků a 20% z jistiny; jen o nejmenším podílu 778 zl. nebylo ještě zahájeno jednání (rkp. 56, f. 36).

[262]) Rkp. č. 56, fol. 38.

[263]) Stanoviska stran se sice již dosti sblížila; věřitelé slevovali všechny zadržené úroky (přes 2000 zl.) ze všech tří pohledávek (2000 zl., 1250 zl. a 467 zl. z r. 1637), avšak Pražané nechtěli přistoupiti na požadované splátky sumy 1300 zl., na kterou sníženy obě pohledávky z r. 1637, i když věřitelé z původně požado-

Při projednávání otázky, jak zlikvidovati tyto zbytky městských dluhů, staroměstská rada uznala za nutné upozorniti také na problém státních závazků vůči městu. Hospodářsky bylo zajisté zcela oprávněné přání, aby státní úřady, které, jak víme z dřívějšího, všemožně podporovaly snahy soukromých věřitelů, se také přičinily, aby umožnily splněním státních dlužních závazků městu dosáhnouti hospodářské stability. Již r. 1666 staroměstská rada podala císaři memoriál o nárocích proti státu, které činily 63.233 zl. na jistinách a na 230.706 zl. na úrocích dlužních zápisů.[265]) a na sněmu r. 1667 opakovala žádost, aby tento problém byl vyřešen. Ani tehdy však neučinily rozhodující dvorské úřady nic, aby těmto oprávněným požadavkům vyšly vstříc.

Tímto zakročením nebylo však přerušeno placení na vyrovnané pohledávky ani další vyrovnávací řízení s věřiteli. Od začátku r. 1665 do sv. Jiří 1666 obec dovedla nejen plně dostáti povinným úmorovým platům, ale snížila také podstatnou měrou základní kapitál půjček od duchovních ústavů. Kromě 1777 zl. povinných úroků[266]) městská pokladna zaplatila půjčku klášteru sv. Kříže (4667 zl.) a Karlovu (2000 zl.), takže úrokové zatížení ostatními půjčkami duchovních ústavů pro příští léta kleslo na 1436 zl. ročně. Na úmor ostatních, bezúročných a vyrovnaných pohledávek město zaplatilo ještě 1007 zl.[267]) Důraznému upozornění, kterým se městská rada 8. května r. 1666 obrátila na traktační komisi a v němž poukaz na vysokou sumu těchto splátek, činící 9451 zl.,[268]) sloužil

---

vaných 650 zl. ročních splátek slevili na 325 zl. a pak i na 250 zl. (rkp. č. 56, fol. 22).

[264]) Rkp. č. 57, fol. 102/103.

[265]) Pražané počítali pohledávky takto.

Podle dlužního úpisu z	činila jistina kop míš.	úroky do sv. Jiří 1667 kop míš.
1603 23./4.	7000	26880
1603 23./4.	40000	153600
1606 19./6.	2000	bezúročná
1611 17./10.	4400	14652
1612 16./10.	800	2616

O platnosti největších dvou byl však spor, v kterém státní úřady popíraly povinnost platiti tyto dluhy.

[266]) Klášteru sv. Kříže 280 zl., Karlovu 160 zl., sv. Anně 140 zl., jesuitskému konviktu u sv. Klimenta 551 zl., semináři 245 zl., klášteru sv. Michala 357 zl., klášteru sv. Jakuba 30 zl. a sv. Václava 14 zl.

[267]) Klášteru sv. Anny 250 zl., dědicům Lavinovským 20 zl., Helferové Alžbětě 233 zl. 20 kr., dědicům Stankové Estery 70 zl., Mikuláši Eimerovi 50 zl., Samueli Globicovi 200 zl., Zuzaně Dreslové 24 zl. 30 kr., dědicům Dvorským 60 zl. a Růženě Wernerové 100 zl.

[268]) Při tom nemá výkaz uvedeny ještě splátky úroků úředníkům zemských desk (celkem 63 zl. ročně), které byly placeny až do r. 1767 (viz str. 455).

za hlavní podporu žádosti, aby bylo prodloužením příročí obci umožněno udržeti obecní statky, nezbytně nutné pro úhradu rozsáhlých veřejných povinností hlavního města, dodávaly váhy nové důkazy o úsilí města vyrovnati se i se zbývajícími věřiteli.

V celku začátkem r. 1665 hlavní část městských dluhů byla již upravena. a staroměstská rada mohla s uspokojením prohlásiti 5. března traktační komisi, že zejména s duchovními a chudými věřiteli, jakož i s vdovami a sirotky, kteří požívali přednostního postavení, byla jednání v hlavních rysech úspěšně dokončena. Výkaz, který Staroměstští předložili místodržícím, i když v něm byly dosavadní splátky neúplně uvedeny,[269]) dával přece sumou zaplacených asi 18.000 zl. dobré svědectví o snaze obce upraviti staré obecní dluhy.

Duchovní ústavy obdržely podle výkazu do konce r. 1664:

Věřitel	na vyrovnání o částce zl.	dostal zl.	Věřitel	na vyrovnání o částce zl.	dostal zl.
Klášter sv. Anny	4000	825	Jesuitský seminář v Klatovech	300	300
Jesuitský konvikt sv. Klimenta	9580 500	1430	Klášter sv. Havla	4867	4000
			Špitál sv. Karla Boromej.	800	650
Seminář sv. Václava	4083	90	Literáti od sv. Havla	550	150
			Úhrnem		7445

Proti úmorovým splátkám 7445 zl. duchovních věřitelů dostali šlechtičtí do konce r. 1664 jen 3850 zl. Byli to:

Věřitel	na vyrovnání o částce zl.	dostal zl.	Věřitel	na vyrovnání o částce zl.	dostal zl.
Hradecká Voršila (Schwabl)	1808	1400	Wolfstirnová Anna Marie (Wolfstirn) Jan Adolf.	1500 (úr.)	1250
Hýzrlová Magdalena (Hýzrle Bernard)	1500	1200	Úhrnem		3850 zl.

Staroměstští věřitelé, ač byli co do počtu zastoupeni nejsilněji (dvacet), přijali v uvedené době na úmor pohledávek méně než sedm duchovních věřitelů. Z celkové výplaty 6212 zl. vzali:

---

[269]) Chybí některé menší úrokové platy.

Věřitel	na vyrovnání o částce zl.	dostal zl.
Kunštát Matěj (Pilman Kryštof)	800	600
Zych z Gryfí hory Mikuláš	400	400
Fryšman Matěj (Trentyn Michal)	355	200
Stanková Anna a Písecká Alžběta (Stanková Estera)	1350	380
Králová Magdalena (Buček Mikuláš)	139	69
Dreslová Zuzana (Křepelka Jakub)	1167	196
Casanova Jan (Urbach Zikmund)	260	157
Lavinová Marketa (Tilesiusová Anna)	292	167
Ficner Lukáš (Ficner Kryštof)	79	79[270])
Ševcovský cech	300	60
Globic Samuel (Globicová Zuzana, Kopenický)	1117	120[271])
Eimer Mikuláš Jan (Edlmaier Jan)	745	300
Petr Zikmund a Ondřej (od Košíkův Mikuláš)	1167	120
Dvorská z Gryfí hory Alžběta	2334	180[272])
Winterová Marta	642	180
Žilinská Barbora (Udartovi Jakub a Barbora)	349	204
Wernerová Růžena (Werner Baltazar)	500	150
Waldhauserová Lidmila a Ungerová Alžběta (Had z Proseče Vojtěch Václav)	437	200
Camel Frant. Ferdinand (Werdeman Jan, Jiří a Pavel	900	1310 !
Jirkovský z Děvína Matyáš	5683	1240
Úhrnem		6212

Věřitelé z jiných vrstev byli početně i výškou výplat na posledním místě:

Věřitel	na vyrovnání o částce zl.	dostal zl.
Helferová Alžběta	1750	758
Kavka Václav	292	234
Úhrnem		992 zl.

Mimo to byly ovšem placeny úroky pohledávek duchovních ústavů,[273]) které si i po vyrovnání udržely nárok na úrokování:

[270]) Skutečně bylo vyplaceno jen 21 zl.

[271]) Značná část povinných splátek byla tedy zadržena.

[272]) Viz pozn. 189.

[273]) Ve výkaze nejsou uvedeny úroky na obě pohledávky zemských desk. které byly také dále úrokovány (na 467 zl. z r. 1598 šlo ročně 28 zl. a na 583 zl. z r. 1610 ročně 35 zl.); viz bližší na str. 455.

Byly to:	z částky zl.	ročně zl.	
		zl.	kr.
Klášter sv. Anny	2333	139	58
Klášter sv. Kříže	4667	280	1
Klášter Karlovský	2000	120	—
Jesuitský konvikt sv. Klimenta	9180	550	48
Jesuitský seminář	4084	245	02
Klášter sv. Jakuba	500	30	—
Klášter sv. Václava	233	13	58
Klášter sv. Michala	5950	357	—
Úhrnem		1736	47

Celková částka 18.299 zl., vyplacená za r. 1663—64 na vyrovnané pohledávky, je poněkud vyšší, než činily náležitosti podle vyrovnávacích smluv (13.307 zl.). Tím Staroměstští vyrovnali částečně rozdíl, který vznikl v neprospěch věřitelů z nižších platů na vyrovnání do r. 1662. Velikými splátkami na úroky duchovních věřitelů, o nichž jsme se zmínili výše, byla patrně začátkem šedesátých let způsobena porucha v úmorové službě vyrovnaných pohledávek. Schodek, činící kolem 20.000 zl., Staroměstští však snížili částkou asi 5000 zl. a zbytek vyrovnávali pomalu, patrně v nejbližších letech po r. 1665, kdy již splátky na další vyrovnání i úrokování duchovních pohledávek nepřestupovaly mnoho hranici 3000 zl. rocne.

Zbývající dlužné peníze staroměstská rada rozdělovala začátkem r. 1665 ve tři skupiny. První, v které byly pohledávky 13 stran v sumě 40.583 zl., zahrnovala dluhy, které obec sice uznávala, ale jichž nemohla dosud začíti spláceti, poněvadž městské důchody kryly zatím (kromě nutných běžných výdajů) jenom splátky podle zmíněných starších narovnání. Přece však již obec navázala styk s těmito věřiteli, snažíc se podle dosavadního způsobu získati od nich co největších slev. Kromě dvou položek ve výši 1050 zl.,[274]) které měl za městem úřad zemských desk, byly v této skupině nesporných půjček zahrnuty tři půjčky z duchovních ústavů v celkové výšce 9806 zl., a to:

Věřitel	pohledávka
Kostel P. Marie před Týnem	6767 zl.[275])
Kostel P. Marie na louži	2450 zl.
(Orel Jan st. 1637)	589 zl.

Z pohledávek šlechty patřily sem tři v celkové sumě 13.672 zl. Byly to:

[274]) Viz o jich zaplacení r. 1767 na str. 455.
[275]) Srov. k tomu str. 426.

Věřitel	pohledávka
Michna z Vacinova Václav ..	4689 zl.
z Bleilebenu Anna Marie .... (Strahov 1638)	7000 zl.
Meggauer Eliáš .... (Pejr Jan 1629)	700 zl. 1283 zl.[276])

Z pohledávek, které staroměstští věřitelé měli původně za obcí, nebylo dotud dohody o uznaných nárocích, plynoucích ze sedmi pohledávek v sumě 16.708 zl.

Věřitel	pohledávka
Cantagalli Bartoloměj (Payerl z Kaphenštejna Jiří — Most 1606)	1167 zl.
Dědicové Kirchmaierové z Zeilberku Anežky 1628 ...	9333 zl.
Kurc Matěj (Wagner Jan 1633)	138 zl.
Paravicinová Anna Marie (de Pauli Jan Dominik 1634)	215 zl.
Had z Proseče Felix (1636) ..	700 zl.
Dědicové Petráčkové z Olivé hory Barbory (Petráček z Vokounštejna Jan starší 1637)	2000 zl. 1717 zl.
Voříkovský Daniel (Voříkovský z Kundratic Václav 1639)	1000 zl.
Had z Proseče Vojtěch Václav (1639)	438 zl.[277])

Naprosto odmítavě se však Staroměstští stavěli i nyní proti druhé skupině dluhů, do které zařaďovali pohledávku Schönkirchenovskou (4000 zl.) z r. 1634 a Kvasničkovu (583 zl.) z r. 1620, z doby »ohavné rebelie«. Proti dotčené skupině uznaných městských dluhů ve výši 40.583 zl., jejíž splácení by ještě několik let vyčerpávalo přebytky městského hospodářství, byla začátkem r. 1665 ještě třetí skupina dluhu, jejíž úhrnný přihlášený stav 23.578 zl. $14^{2}/_{3}$ kr. představoval nejzazší hranici posledních věřitelských nároků. Představení Starého města zajisté doufali, že nevyjasněná otázka výšky nároku těchto devatenácti věřitelu, jak ji upravila výše zmíněná vládní opatření, přinese značnou úlevu redukcí pohledávek.

[276]) Poslední schuzka stran z 23. ledna 1661, v které věřitelé byli ochotni z pohledávky 1983 zl. sleviti 683 zl. 20 kr. z jistiny a zadržené úroky ve výši 1988 zl. — původní nabídka ze 17. ledna 1663 zněla na slevu 483 zl. 20 kr. z jistiny a uvedené úroky — nevedla k ujednání dohody pro různost v návrzích na rozdělení splátek (rkp. č. 56, fol. 4—5).

[277]) O upravené polovici původní jistiny 875 zl. viz str. 437.

uzavřených za nedosti přesných právních formalit. A po této zásadní revisi věřitelských nároků město pak mělo v dosavadních ústupcích věřitelů ještě další silnou zbraň, kterou mohlo i dokázané a uznané požadavky dále snížiti. Uvážíme-li, že v této poslední třídě byli skoro výhradně věřitelé z měšťanských a šlechtických vrstev, jejichž příslušníci při předešlých jednáních byli nuceni kromě úplné resignace na zadržené úroky spokojovati se bezúročnou, asi čtyřicetiprocentní kvotou vyrovnávací, můžeme odhadnouti poslední zatížení města, které by vyplynulo z likvidace třetí věřitelské skupiny, nejvýše na 10.000 zl.

Z duchovenstva byl mezi těmito věřiteli jenom vyšehradský kostel s kapitálem věčného platu (12 zl. 15 kr. ročně) a zderazský klášter v Novém městě s věčným platem $46^{2}/_{3}$ kr. a 24 strychů pšenice ročně. Šlechta byla mezi nedohodnutými pohledávkami zastoupena třemi věřiteli s pohledávkami ve výšce 4804 zl.:

Věřitel	pohledávka
ze Šternberka Lidmila Benigna (ze Šternberka Adam 1606)	2333 zl.
Michnová (Herkulesová) Lidmila 1616	2071 zl.
Güntzel z Güntzelfeldu Abraham 1633	400 zl.

Ze všech stavovských skupin dosahovaly největší výšky nedohodnuté pohledávky po věřitelích ze staroměstského měšťanstva, které v devíti položkách činily 13.828 zl.[278]) Byly to:

Věřitel	pohledávka	Věřitel	pohledávka
Eckenbrecht Vavřinec (Kyswein Karel 1618)	3000 zl.	Cantagalli Bartoloměj (Payerl z Kaphenštejna 1632, 1633)	502 zl.
Dědicové z Pleištejna Jana Bernarda 1631, 1633	3500 zl.[279])	Korka Cholovský z Korkyně Linhart 1633	2703 zl.[280])
Vokoun z Vokounštejna Václav, Řehoř a Anna a Kratochvílová Kateřina (Jitrnička Jan 1632)	350 zl.	Šejbl Karel Ferdinand (Šejbl Jakub 1633)	190 zl.
Vokoun z Vokounštejna Václav starší 1632, 1633	1500 zl.	Teubnerová Dorota (Kellert Jan 1634)	250 zl.
		Kurc Matěj (Šererová Marie 1643)	1833 zl.

[278]) Do výkazu Staroměstští nepojali pohledávku de Pauliho 1701 zl. z r. 1641 (viz o ní dále str. 450) a dvě další (Agrikolové a Hlaváčkovu z r. 1640 — viz o nich str. 432.

[279]) Srovnej k tomu str. 432.

[280]) O výši této pohledávky viz str. 397.

Z pohledávek jiných soukromých věřitelů byly ještě nedohodnuty čtyři v celkové částce 4717 zl.:[281])

Věřitel	pohledávka
Strabochová Kateřina (Pejr Jan 1629)	1517 zl.
Dědicové Kropáče z Krymlova Zikmunda 1630, 1633	2000 zl.
Schwenkfeldová Anna Marie (Keilová Kateřina 1641) ..	150 zl.
Musiková Lukrecie	1050 zl.[282])

Roku 1665 nastala opět přestávka v oddlužovací akci, vysvětlitelná značnými náklady, které v předešlých letech i v tomto roce obec zatěžovaly.[283]) Další vyrovnávání mohlo pokračovati ovšem jen úměrně s finanční nosností města. Sedmi pražským duchovním a dobročinným ústavům staroměstská rada pojistila již 30. října 1665 jejich odkazy, které získaly od paní Marie Bleilebenové;[284]) neznámým způsobem byly v těchto letech vyrovnány asi i pohledávky týnského kostela a záduší kostela P. Marie na louži.[285]) V letech 1666—1667 obec se zase vyrovnala s několika, většinou staroměstskými věřiteli:

Roku	u věřitele	z jistiny zl.	sleveno zl.	t. j. %	z úroků zl.	sleveno zl.	t. j. %	nové podmínky
1666 11. I.	Kellert Jan 1634 ..	155[286])	55	35	283	283	100	ročně po 33 zl. 20 kr., počínajíc hromnicemi 1666
1666 25. II.	Petráčková Barbora 1637	2000	—	—	660[287])	všechny	100	půlletně po 100 zl., počínajíc sv. Janem nejblíže příštím
	(Petráček Jan 1637)	1250 467	417	24	411 154	všechny	100	půlletně po 125 zl., počínajíc sv. Janem nejblíže příštím

[281]) Také v této kategorii chybí pohledávka Fojtova (1500 zl. z r. 1641 — viz o ní str. 450).

[282]) Viz o ní str. 379.

[283]) Viz str. 453 a násl.

[284]) Jsou uvedeni na str. 407.

[285]) Ve výkazu z 12. ledna 1665 Staroměstští je uvádějí plnou částkou jistin (viz str. 442); 8. května 1666 o nich nemluví (viz str. 439) a ani začátkem r. 1668 není již o nich zmínky (viz str. 442).

[286]) Na tuto částku byla jistina původních 250 zl. upravena mezi lednem 1665, kdy se mluví ještě o 250 zl. (viz str. 444) a začátkem r. 1666.

[287]) Je to i u dalších dvou částek maximální výška úroků od poslední dohody r. 1660 (viz o ní str. 417). Jak se zdá, zůstala tedy po této dohodě r. 1660 věřiteli ještě pohledávka za městem (srov. pozn. 263).

Roku	u věřitele	z jistiny zl.	sleveno zl.	t. j. %	z úroků zl.	sleveno zl.	t. j. %	nové podmínky
1666 10. V.	Vořikovský Václav 1639	1000[288])	—	—	1190	všechny	100	ročně po 200 zl., počínajíc sv. Havlem 1666
1667 22. III.	Güntzel Abraham 1633	200[289])	50	25	320[290])	všechny	100	při podpisu smlouvy 25 zl. a dále půlletně po 25 zl.
1667 24. III.	Payerl Jiří 1632, 1633 .... (Most 1606)	381 121 1167	} 919	55	786 241[291]) 4365	} všechny	100	při podpisu smlouvy 50 zl., dále ročně po 100 zl., počínajíc sv. Ondřejem 1667
1667 20. IX.	Had z Proseče Vojtěch Václav 1639 .	437[292])	87	20	538[293])	všechny	100	půlletně po 50 zl., počínajíc sv. Havlem 1667
1667 19. XII.	Meggauer Eliáš.... 1633 (Pejr Jan 1629) ..	700 1283 }	783[294])	39	378 2579[295])	všechny	100	při podpisu smlouvy 300 zl., dále pak půlletně po 150 zl., počínajíc sv. Jiřím 1668

S paní Gollovou městská rada zahájila sice jednání (o 400 zl. Abrahama Güntzla z r. 1633) na výzvu traktační komise z 5. března 1667,[296]) avšak vysvětlení námitek, které město vzneslo proti jedné z jejích pohledávek, vyžádalo si delšího času. Ani kroky paní Lobemaierové, sídlící ve Vídni, u pražského advokáta Jana Michala Knechta, jimiž se snažila získati původní Schönkirchenův zápis na 4000 zl. z r. 1634, a pokračovati

---

[288]) Byl to díl Daniela Voříkovského z Kundratic (srovnej str. 408). Tato smlouva však nebyla asi vyplněna, neboť se r. 1676 (viz str. 450) znovu jedná o Danielově podílu. I tu počítám u úroků s nejvyšší možnou slevou.

[289]) Byl to podíl Abrahama Güntzla mladšího (viz str. 406); o zbývajících 400 zl. z půjček tohoto věřitele viz výše.

[290]) Maximální výška činila těchto 70 zl. Srovnej tabulku na str. 456.

[291]) To je maximální výška úroků, počítaných od vystavení dlužního úpisu do této dohody.

[292]) Byla to polovice, patřící Felixovi Ignáci a Pavlu Tomášovi Hadům z Proseče; o druhé polovici viz str. 436.

[293]) To je maximální výška úroků, počítaných od vystavení dlužního úpisu do této dohody.

[294]) V této slevě je započtena i srážka, vzniklá z vyúčtování zadržených berní, ve výšce přesněji neudané.

[295]) U obou úrokových položek je to maximální výška úroků, počítaných od vystavení dlužního úpisu do této dohody.

[296]) St. m. S 260 5.

pak znovu v úsilí o uznání této pohledávky Starým městem, nebylo spojeno s novým finančním zatížením obce.

Bylo tedy r. 1666—1667 dlužní břímě opět sníženo o 1161 zl. jistiny a 11.898 zl. zadržených úroků. Zbývalo tím způsobem začátkem r. 1668 ještě asi 10 pohledávek v úhrnné výši asi 25.000 zl., o jejichž zaplacení dosud nebylo jednáno.

Město, vedoucí tuto malou částku v patrnosti, pokusilo se likvidovati ji jinou cestou. Začátkem r. 1668 odevzdalo traktační komisi podrobný seznam, v němž bylo zahrnuto za 23.789 zl. pohledávek,[297]) zároveň s připomínkou, že se strany obce bylo učiněno všechno, aby i tyto pohledávky byly splaceny. Administrativní způsob vyhlášení generálního příročí, při němž nebyl výslovně určen postup soudních úřadů vůči věřitelům, kteří by nevyplnili podmínek, příročím stanovených, působil však představeným staroměstské obce stejné potíže, jako tomu bylo před r. 1654. Nebezpečenství, že neuspokojení věřitelé budou po vypršeném příročí obec stíhati soudně a že soudy budou jejich žalobám zase vyhovovati povolením exekuce na obec a zatčením jejích představených, nutilo městskou radu k ohrazení a žádosti, že město má právo na to, aby vedení práva pro takové promeškané pohledávky nebylo již připuštěno. Speciální moratorium jenom pro vlastní obec staroměstská rada pokládala za těchto okolností za věc právně odůvodněnou a lehko proveditelnou, soudíc, že se nenarazilo u žádného jiného města při jednání s věřiteli na takovéto překážky. Právní a administrativně technické důvody nebyly však hlavní podporou žádosti Staroměstských. Neúspěšné dosavadní pokusy o dosažení částek, které byla dlužna státní pokladna, ukazující, že se přímého zaplacení asi nedosáhne, vedly městskou radu k pokusu vyrovnati tyto pohledávky převodem městských dluhů na státní pokladnu. Tím, že by státní úřady (česká komora) převzaly zaplacení poslední skupiny městských dluhů, byla by pro město likvidace tohoto břemena skončena. Návrh nebyl přesně formulován, avšak, jak se zdá, město bylo by se spokojilo s tím, aby stát převzal jen povinnost zaplatiti jeho zbývající věřitele. Za těchto okolností to byla nabídka pro město velmi nevýhodná, neboť proti 23.789 zl. městských dluhů, z nichž ještě bylo možno dosáhnouti značných slev, stát by získal jen na jistině rozdíl skoro 40.000 zl.; zadržené úroky svých pohledávek Staroměstští, kteří došli při jednání se soukromými věřiteli u úroků slev 100%, nemohli v plné výšce dobře požadovati. Císař, jemuž bylo vyhrazeno rozhodnutí, zda sněm má vyhlásiti požadované speciální příročí.

[297]) Byly to pohledávky: vyšehradského děkana a zderazského kláštera; ze staroměstských měšťanů Václava Vokouna 1500 zl. (z r. 1632 a 1633), Jana Jitrničky 350 zl. (z r. 1632), Lin. Korky 2703 zl. 20 kr., Kysweina Karla 3000 zl. (z r. 1618) a Zikmunda Kropáče 2000 zl., z ostatních věřitelů Lidmily Herkulesové 2072 zl. (z r. 1616), Lukrecie Musikové 1050 zl., Jana Pejra 1517 zl. (z r. 1629) (viz str. 405); dědicové pohledávky Anežky Kirchmaierové 9333 zl (z r. 1628) nedokončili jednání o novou dohodu. O pohledávce, kterou v dubnu 1668 přihlásil u traktační komise František Kempin (350 zl. někdy Michala Hanžala) a o níž měli Staroměstští s tímto věřitelem jednati, není bližších zpráv.

či stát zaplatí své zmíněné dluhy městu, vyžádal si 4. února 1668 posudek českého místodržitelství a traktační komise. Dvorské úřady se však klonily k názoru, že vůči opožděně přihlášeným věřitelům dlužno postupovati podle dřívějších direktiv traktační komise a platiti jim až po uspokojení všech ostatních. Myšlenka Staroměstských, která by přinesla povážlivé prejudic vyrovnáváním státních a městských závazků, nebyla patrně dvoru s fiskálního ani s právního hlediska přijatelná. Pražané, obávajíce se, že příročí bude na sněmu r. 1668 zrušeno, obrátili se proto v březnu t. r. znovu na císaře s prosbou, aby sněm učinil konečné opatření proti zmíněným věřitelům, z nichž se dosud nikdo nedostavil k jednání s komisí nebo přímo s městem. Výsledek však nebyl valný. Do konce r. 1670 bylo likvidováno jen pět menších pohledávek. Byly to:

Roku	u věřitele	z jistiny zl.	sleveno zl.	t. j. %	z úroků zl.	sleveno zl.	t. j. %	nové podmínky
1669 13./III.	Jitrnička Jan 1632	350	70	20	774[298])	všechny	100	při podpisu smlouvy a dále půlletně po 58 zl. 20 kr.
1669 27./III.	Korka Linhart 1633	370	170	46	762	všechny	100	na sv. Jiří 1669 100 zl. a na sv. Havla t. r. zbývajících 100 zl.
1669 27./III.	Hlaváček......... (Agrikolová)	304	100	33	867	všechny	100	při podpisu smlouvy 54 zl., dále po 30 zl. ročně, počínajíc r. 1670
1670 24./XI.	Pejr Jan 1629.....	1517	304	20	3731	všechny	100	při podpisu smlouvy 300 zl., dále půlletně po 100 zl.
1670 31./XII	Had z Proseče Felix 1636	700	200	29		všechny	100	na sv. Jiří 1671 50 zl., dále půlletně po 50 zl.[299])

Dohody z let 1666—70 jsou tedy založeny vesměs na stoprocentní slevě v úrokové položce a na třicetiprocentní asi slevě jistin. Šlo už vesměs o menší dluhy, takže další bezúročné splátky zatěžovaly město již toliko asi 1600 zl. ročně.[300]) Jak se zdá, byly do začátku r. 1670 likvidovány i pohledávky Michnovy (z r. 1629 a 1630) a Schwablovy z r. 1630.[301]) Roku

[298]) Je to u této položky i u dalších čtyř položek maximální výška úroků.

[299]) Touto dohodou vyrovnán také nedoplatek perkmistrovského deputátu, na nějž měl nárok věřitel, jakož i zadržené berně, které patřily městu.

[300]) Výsledek jednání Staroměstských o blíže neurčenou obligaci Jaroslava z Vřesovic, jejíž oprávněnost traktační komise v září 1669 uznávala, ač majitel ztratil originální zápis za švédského vpádu r. 1648, není znám.

[301]) V červenci 1670, kdy Michna žádal o zaplacení 2071 zl., které půjčila

1670, kdy bylo moratorium přece zrušeno, situace Staroměstských nebyla již tak zlá, aby bylo třeba dále chrániti malou částku nezaplacených obecních dluhů. Za normálního právního postavení obce přihlásil se dále v červenci t. r. u císaře Vilém Václav Michna, prose, aby byla honorována pohledávka někdy jeho matky 1775 kop míš. z r. 1616.[302] Zajímavá je Michnova argumentace, v které ukazoval, že Staré město je již zcela schopno dostáti všem svým závazkům a že právě dlouhá lhůta, která mu byla u této pohledávky dopřána, zavazuje je plně vyhověti všem věřitelským nárokům. Také císařský rozkaz z 2. srpna 1670 se postavil na toto stanovisko. Není známo, učinili-li mu Staroměstští ve všem zadost, pokud šlo o Michnu, jako všeobecně platný princip se však toto rozhodnutí trvale neudrželo. Finanční situace Starého města se sice pomalu ustalovala, avšak Staroměstští měli ve starých ústupcích, dosažených za mimořádných okolností, dobrou zbraň, kterou i po r. 1670 docházeli u posledních věřitelů značných slev a mírných platebních podmínek. Rokem 1677, kdy bylo již v proudu i splácení poslední dlužní etapy,[303]) jednala obec ještě (až do r. 1684) s některými věřiteli. V letech po r. 1672 byly uzavřeny dohody ještě s dalšími věřiteli (viz tab. na str. 450).

Poslední vyrovnávací etapa po r. 1672, kdy zbývalo již málo starých dluhů, ztrácí jasné rozlišení úrokových nedoplatků a vlastních dlužních jistin a projednává veškeré nároky věřitelů tak, aby se dosáhlo co nejvyšších celkových slev.

V uvedených letech dostalo se staroměstské obci naděje na mimořádné úlevy. Roku 1673 zjistily totiž úřady, že pohledávky někdy Jana Kirchmaiera patří také mezi konfiskovaný majetek osob, potrestaných za účast na Valdštejnově spiknutí; 9. srpna t. r. proto nařídila česká komora královskému rychtáři v Starém městě, aby vznesl nároky na veškerý majetek tohoto vladyky, i když se dostal do druhých rukou akty právně bezvadnými. Proti tomuto postupu dědicové vznesli po čtyřech letech námitky. Kriminální stránka záležitosti způsobila, že věc byla postoupena, pokud šlo o císařský fiskální zájem, revisní komisi; tím bylo již do veliké míry naznačeno, jaké stanovisko zaujímají rozhodující místa. Informace u staroměstského magistrátu a komorního prokurátora, které si císař 18. září 1677 vyžádal, ukázaly však pravý stav věci ve zcela jiném světle: v hlavním bodě se zjistilo, že v době Valdštejnova provinění pohledávka patřila matce Jana Kirchmaiera, Anežce, a ne jemu samému, a tak konečné vládní rozhodnutí z 15. ledna 1678, obnovující pravoplat-

---

již r. 1616 jeho matka, nezmiňuje se ani slovem o tom, že by měl za městem ještě jinou pohledávku, ačkoliv velmi důrazně poukazoval na to, jak je stíhán věřiteli. Z tohoto důvodu by se byl jistě zmínil i o jiných nárocích vůči městu, kdyby byl v té době ještě nějaké měl.

[302]) Nová m. P 1/2 2.

[303]) Stížnost dědiců pohledávky po Anně Kirchmaierové z Zeilberku (presentována v české dvorské kanceláři 10. září 1677) mluví již o tom, že se Staroměstští zpěčují odváděti splátky podle ujednané smlouvy. (Viz o tom níže na str. 450.)

Roku	u věřitele	z jistiny zl.	učiněna sleva zl.	t. j. %	z úroků zl.	učiněna sleva zl.	t. j. %	nové podmínky
1672 28./III.	Vokoun z Vokounštejna Václav 1632	400	200[304])	50	950[305])	všechny	100	na sv. Jiří 1672 50 zl., dále půlletně po 50 zl.
1673 15./V.	Kirchmaierová Anežka 1628	7778			20805	16134	77	všechny nároky upraveny po srážce zadržených berní (3449 zl.) na 9000 zl.; při podpisu smlouvy splatno 1000 zl., dále půlletně po 500 zl., počínajíc 15. listopadem 1673
1676 28./II.	Voříkovský z Kundratic Václav 1639	1000[306])	-		2215[307])	všechny	100	při podpisu smlouvy 200 zl., dále půlletně po 200 zl.
1676 28./VII.	Keilová Kateřina . 1641	150	-	–	189	všechny[308])	100	na tři roční splátky po 50 zl.
1679	de Pauli Bartoloměj (1641)	1916						[309])
1679	Fojt z Winkelleidu Jiří 1641	1500						
1681 4./VII.	Pateciusová Anna (Šererová Marie 1643)	1833			4053[310])	všechny kromě 267 zl.		pohledávka, upravená na 2100 zl., splatná: při podpisu smlouvy 300 zl., dále půlletně (na sv. Jiří a Havla) po 300 zl.
1683 20./VI.	Vokoun z Vokounštejna Václav 1632	300[311])	140[312])	47	920	všechny	100	o sv. Havle 1683 50 zl., dále půlletně po 50 zl.
1684 7./XII.	Termanusová Anna Zuzana .... (Vokoun z Vokounštejna Václav 1633)	500			1537			všechna pohledávka, upravená na 700 zl., splatná: na sv. Jiří 1685 300 zl., dále ročně po 200 zl.

[304]) Této veliké slevy bylo dosaženo tím, že do ní pojaty i zadržené berně (370 zl.).

[305]) Je to maximální výška úroků.

[306]) Byl to díl Daniela Voříkovského (viz str. 408); o dřívějším jednání viz na str. 446.

nost smlouvy dědicu Kirchmaierovských o splátkách, rozhodlo, že i toto dlužní břímě obec musí zaplatiti.[313]) To již nepusobilo takových nesnází jako dříve, neboť v této době mohlo město již spláceti i jistiny duchovních ústavů. Dne 14. května 1678 zaplacena hlavní suma 3617 zl. (z r. 1613) záduší sv. Michala[314]) a snad také pohledávka vyšehradského kostela a zderazského kláštera, o níž se Staroměstští zmínili ještě začátkem r. 1668, byla v té době upravena;[315]) vyšehradský kostel měl aspoň pro uznání svých nároků velmi silnou zbraň v tom, že Staroměstští řádně plnili až do r. 1655 bez ohledu na příroční úrokové povinnosti. Jednání o Pleištejnskou pohledávku 2800 zl. (z r. 1631 a 1633), při němž Staroměstským pomáhal spor nápadníků, zahájené 19. srpna 1683, nevedlo k cíli.[316])

Ze všech pohledávek za Starým městem, které jsme na začátku této práce uvedli, nepodařilo se nám tedy zjistiti dobu a modality definitivní dohody jen u několika málo. Jde u věřitelů z duchovenstva o kostel P. Marie na louži (Orel Jan) s pohledávkou 1050 zl., 1300 zl., 100 zl., 589 zl. z r. 1563, 1626, 1639, 1637 a o týnský kostel s pohledávkou 6767 zl. z roku 1606 a 1610 i z r. nepovědomého.[317]) Uvážíme-li však, že právě dvě největší pohledávky (kostela P. Marie na louži v sumě 3039 zl. a týnského kostela v částce 6767 zl.) purkmistr a rada Starého města uvádějí začátkem roku 1665 jakožto zcela nesporné pohledávky, k jejichž úpravě nemohli přikročiti jediné pro okamžitou platební neschopnost města,[318]) a přihlédneme-li i k tomu, že začátkem r. 1668 jich již mezi neupravenými pohledávkami neuvádějí, lze právem míti za to, že i tyto dvě položky byly

---

[307]) Je to maximální výška úroků. Za tuto slevu obec odepsala věřiteli všechny zadržené berně do r. 1672.

[308]) Do této slevy započteny i nedoplatky věřitelovy.

[309]) O těchto dvou pohledávkách je jen zpráva, že po skončení sporu, který o ně r. 1675 vznikl, byly r. 1679 již zaplaceny. Podle všeobecných podmínek, které byly v té době u jiných vyrovnání, činila by 60% vyrovnávací kvota u de Pauliho 1150 zl., u Fojta 900 zl.; s vyšší vyrovnávací kvotou není možno počítati, neboť obec měla u těchto věřitelů značné protipohledávky v zadržených berních (asi 4000 zl. — viz str. 400). Snad i pohledávka puvodně N. Bydžova z r. 1630 byla při této příležitosti nějak upravena.

[310]) Je to v této i v dalších dvou položkách této rubriky maximální výška úroků.

[311]) Byl to podíl Kateřiny Hubkové (viz str. 403); o druhé polovici pohledávky (t. j. 300 zl.) viz výše.

[312]) V této slevě byl zahrnut i věřitelův dluh 90 zl. za odebrané vápno.

[313]) St. m. P 123 7.

[314]) Rkp. č. 57, fol. 52.

[315]) Již ve výkazu Starého města z 8. května 1666, kde jsou podrobně vypočítány všechny platy na pohledávky duchovních věřitelu (viz str. 439), není o těchto dvou nejstarších ani zmínky.

[316]) Rkp. č. 56, fol. 40.

[317]) Třetí, původem neznámá pohledávka v částce 584 zl., objevuje se po prvé začátkem šedesátých let a od té doby je celková pohledávka kostela udávána stále 6767 zl. (viz str. 426, 442).

[318]) Viz str. 442.

v letech 1665—67 definitivně vyrovnány.[319]) Pokud jde o vyrovnávací modality, které byly, jak víme, duchovním ústavům velmi příznivé, možno předpokládati, že i tito dva věřitelé získali další zúročení základních kapitálů obvyklou šestiprocentní sazbou.

Ne tak přesvědčivé předpoklady máme pro otázku, jak byly upraveny některé další pohledávky, o nichž prameny dochovaly jen zlomkovité zprávy. Jak bylo dokončeno jednání o 400 zl. z Güntzlovy pohledávky (z r. 1633), není známo; poslední díl Kirchmaierovské půjčky (1555 zl.) byl upraven asi tak, jako zbývajících pět dílů, neboť nebylo-li r. 1673 jednání zcela dokončeno, stalo se tak jediné proto, že se majitel nejmenšího podílu nedostavil. Tytéž důvody administrativního rázu, které vedly k úsudku o úpravě pohledávky kostela týnského a P. Marie na louži, nasvědčují, že v letech 1665—1667 byla upravena i pohledávka Lidmily Benigny ze Šternberka (2333 zl. z r. 1606), Jana Wagnera 138 zl. z r. 1633 a Jakuba Šejbla 190 zl. z r. 1633. Neznámý osud stihl pohledávku 933 zl. Oldřicha Rabštejnského z Čihanova (z r. 1599), o níž máme poslední zprávu ze začátku r. 1655, Vavřince Eckenbrechta (původně Kysweinových 3000 zl. z r. 1618), o níž je poslední zmínka začátkem r. 1668, de Paulových 1867 zl. z r. 1630 (původně Nového Bydžova) a 1215 zl. z r. 1634, o nichž je poslední přesná zmínka r. 1645; o Pleištejnských 2800 zl. (z r. 1631 a 1633) jsou poslední zprávy z r. 1683, o Fuchsových 1250 zl. v srpnu 1661, o 933 zl. Libochovského koncem r. 1644.[320]) O Leinhaasových 600 zl. z r. 1637 je poslední údaj k r. 1660, o Jungmaierové 2420 zl. z roku 1638 se mluví naposled léta 1643, o Hlaváčkově pohledávce z r. 1640 mizejí zprávy r. 1659.[321]) U pohledávek neznámého původu chybějí zprávy o likvidaci půjčky Lukrecie Musikové 1050 zl.[322]) Nehonorovány zůstaly patrně dvě pohledávky z doby povstání, a to 1500 zl. Kateřiny Slonové a 583 zl. Jana Kvasničky (obě z r. 1620); Pleištejnská pohledávka 700 zl. z r. 1633, Schönkirchenovských 4000 zl. z r. 1634[323]) a také půjčka Trnické z r. 1618 nebyly asi zaplaceny.

Všeobecnější hospodářské důsledky dlouhého vyrovnávacího jednání, jehož dosah nemůžeme při naprostém nedostatku zpráv o celkovém hospodářství Starého města zjistiti, vysvitnou z části srovnáním s oddlužovací akcí ostatních královských měst, a zejména zbývajících dvou měst pražských. Pokud jde o Staré město samo, je nutno upozorniti ještě na konečný výsledek vyrovnávacího řízení, a to jednak se zřetelem na vyrovnávací platy, jimiž byly likvidovány staré dlužní jistiny, jednak se zřetelem na poměr povinných, zaplacených a slevených úroků z těchto starých jistin.

[319]) Podle toho, že ve výkazu Staroměstských z 8. května 1666 (viz o něm str. 439) není o platech na pohledávky zmínky, lze souditi, že byly upraveny po tomto datu, avšak před r. 1668.

[320]) Viz str. 403, 448, 399, 451, 419 a 391.

[321]) Viz str. 423.

[322]) Srov. str. 433 a 447.

[323]) Srov. str. 432, 424.

Celkově se zatížení Starého města zjištěnými platy na dlužní vyrovnání vyvíjelo do r. 1648 velmi nepravidelně, dosahujíc jak absolutní výšky ročních splátek (13.289 zl. r. 1645), tak i nejnižšího bodu (r. 1646 nezaplaceno nic). Teprve po třicetileté válce počíná zatížení městské pokladny vyrovnávacími platy vzrůstati a v padesátých letech a v první polovici šedesátých let, v nichž se průměr ročních splátek pohybuje stále kolem 4200 zl., dosahuje nejvyšší celkové částky; ze všech vyrovnávacích platů v letech 1642—1687 bylo v letech 1650—1665 zaplaceno přes 55%. Po r. 1665 klesá roční náklad na vyrovnání pomalu, ale stále, a jen při mimořádném placení celých půjček najednou překročuje hranici dvou tisíc zlatých. Začátkem osmdesátých let likviduje Staré město již poslední zbytky svých starých dluhů obecních.

Přehled zatížení Starého města platy na dlužní vyrovnání se tedy vyvíjel v l. 1642—1687 takto:

Roku	Staré město zaplatilo zl.	na pohledávky věřitelů[324])
1642[325])	750	Konvikt.
1643	2410	Webl.
1644	2165	Wolfstirn.
		Michna.
1645	13289	Cortesová. Petráčková. seminář. de Pauli-Bydžov. Had.
1647	750	Chvalenský, klášter sv. Kříže.
1648	3708	Chvalenský. sv. Kříž. Peprl. Skuhrovská. Stanková. Trentyn. Winterová. Schweitzer.
1649	916	Sv. Kříž. Golcová.
1650	1333	Sv. Kříž. Alster (Čes. Budějovice). Údrcký (Schwald). Řečická.
1651	2500[326])	Sv. Kříž. Alster, Hrzán.
1652	731	Sv. Kříž, Alster.
1653	6684	Obranířová. Dobřejovská. Dvorský Jan. Wolfstirn. Losi (Visendo), Holub.
1654	5934	Alster, Obranířová, Dobřejovská, Dvorský, Wolfstirn, Losi, Weisport, Jagerová, Schweitzer.
1655	4943	Obranířová. Dobřejovská. Wolfstirn. Losi. Weisport. Jagerová. Schweitzer. Pilman.
1656	5849	Obranířová. Wolfstirn. Losi. Weisport. Jagerová. Schweitzer. Schmidgrabner. Voříkovský, Udart.
1657	3867	Wolfstirn, Losi, Schweitzer, Schmidgrabner, Dobřejovská.
1658	4358	Wolfstirn, Losi, Schmidgrabner, Dobřejovská, Kučera.
1659	3912	Wolfstirn, Losi, Schmidgrabner. Pilman. Meggauer. Zych. Helferová. Eleen, Údrcký, Rovenský.
1660	4197	Wolfstirn, Losi, Meggauer. Helferová, Udrcký, Rovenský, Trentyn, de Bossi, Rasp, Petráček.
1661	3227	Wolfstirn, Helferová, Údrcký, Trentyn, de Bossi, Stanková, Tilesinsová. Buček, Hýzrle. Edlmaier. Fiener. Urbach. Řečicka. Kober. Křepelka.

[324]) Uvádím jména původních věřitelů co nejstručněji, aby tabulka nezabrala příliš mnoho místa. Plnou informaci o věřitelích dávají tabulky na str. 404 a násl.

[325]) Před r. 1642 bylo zaplaceno 8273 zl.: viz pozn. 24—33.

[326]) Likvidace půjčky Kateřiny Meinhardové (583 zl.), která byla městu prominuta, není započítána.

Roku	Staré město zaplatilo zl.	na pohledávky věřitelů
1662	3638	Wolfstirn, Lavin, Helferová, Údrcký, Trentyn, de Bossi, Stanková, Tilesiusová, Buček, Hýzrle, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mik., konvikt, Dvorští, ševcovský cech, Vodička, Globicová-Kopenický, Cortesová, Winterová, sv. Kříž.
1663	4814	Helferová, Údrcký, Stanková, Tilesiusová, Hýzrle, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mik., konvikt, Dvorští, ševcovský cech, Vodička, Globicová-Kopenický, Cortesová, Winterová, sv. Kříž, Udart, Hadová, Werner, Kavka, Had, Werdemanová, špitál sv. Karla.
1664	8493	Helferová, Údrcký, Stanková, Tilesiusová, Hýzrle, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mik., konvikt, Dvorští, ševcovský cech, Vodička, Globicová-Kopenický, Cortesová, Winterová, Hadová, Werner, Werdemanová, špitál sv. Karla, sv. Havel, Jirkovský.
1665	3133	Helferová, Stanková, Tilesiusová, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mik., Dvorští, Globicová-Kopenický, Cortesová, Werner, Karlov.
1666	1576	Helferová, Stanková, Tilesiusová, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mikuláš, Dvorští, Globicová-Kopenický, Cortesová, Werner, Petráčkovi, Kellert.
1667	1911	Helferová, Stanková, Tilesiusová, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mikuláš, Dvorští, Cortesová, Werner, Petráčkovi, Kellert, Payerl-Most, Meggauer-Pejr, Had, Güntzel.
1668	1663	Stanková, Edlmaier, Křepelka, Od Košíků Mikuláš, Dvorští, Cortesová, Werner, Petráčkovi, Kellert, Payerl-Most, Meggauer-Pejr, Had, Güntzel.
1669	1841	Stanková, Křepelka, Od Košíků Mikuláš, Dvorští, Cortesová, Petráčkovi, Payerl-Most, Meggauer-Pejr, Had, Güntzel, Jitrnička, Korka, Hlaváček.
1670	1847	Stanková, Křepelka, Od Košíků Mikuláš, Dvorští, Cortesová, Petráčkovi, Payerl-Most, Meggauer-Pejr, Had, Jitrnička, Hlaváček, Pejr.
1671	1147	Stanková, Křepelka, Od Košíků Mikuláš, Cortesová, Petráčkovi, Payerl-Most, Had, Jitrnička, Hlaváček, Pejr.
1672	1158	Stanková, Křepelka, Cortesová, Petráčkovi, Payerl-Most, Had, Jitrnička, Hlaváček, Pejr, Vokoun.
1673	2606	Stanková, Křepelka, Cortesová, Petráčkovi, Payerl-Most, Had, Jitrnička, Hlaváček, Pejr, Vokoun, Kirchmaierová.
1674	1704	Křepelka, Cortesová, Petráčkovi, Had, Hlaváček, Pejr, Kirchmaierová.
1675	1462	Křepelka, Petráčkovi, Had, Pejr, Kirchmaierová.
1676	1499	Křepelka, Kirchmaierová, Keilová, Vořikovský.
1677	1466	Křepelka, Kirchmaierová, Keilová, Vořikovský.
1678	4867	Kirchmaierová, Keilová, Vořikovský, klášter sv. Michala.
1679	3050	Kirchmaierová, Fojt.
1680	1000	Kirchmaierová.
1681	1100	Kirchmaierová, Šererová.
1682	600	Šererová.
1683	650	Šererová, Vokoun.
1684	410	Šererová, Vokoun.
1685	300	Vokoun.
1686	200	Vokoun.
1687	500	Vokoun, Jirkovský.

Částkou 124.158 zl. Staré město tedy vyrovnalo v letech asi 1640—1690 staré závazky, pokud byly upraveny vyrovnávacím řízením. Kromě částky asi 10.000 zl., které byly z této sumy zaplaceny i na úroky některých mocných věřitelů, tyto platy byly vykonány vesměs na jistiny starých dluhů. Odtud vyplývá průměrná vyrovnávací kvota u dlužního kapitálu asi 61%. Kromě toho staroměstká obec platila ovšem dále i úroky zemským deskám a těm duchovním ústavům, kterým se k tomu novými smlouvami zavázala. Vedle duchovních ústavů, u nichž si úrokování pohledávek po r. 1648 (kdy zaplacena část půjčky kostela sv. Michala) vyžadovalo aspoň 1219 zl. 45 krejc. ročně,[327]) dostával úřad zemských desk od obce ročně 63 zl. rýn. až do r. 1767.

Vedle těchto platů, dosahujících ročně 1282 zl. 45 krejc., byla patrně dále úrokována, nebo hrazena jiným způsobem půjčka kláštera na Zderaze po r. 1668 (roční částkou 25 zl.), kostela na Vyšehraddě po r. 1668 ročními 12 zl. 14 krejc.), kostela v Týně po r. 1665 (ročně po 406 zl. 1 krejc.) a kostela na louži po r. 1665 (po 182 zl. 20 krejc. ročně). Tím by maximální zatížení městského rozpočtu posledními zbytky starých dluhů dosahovalo ročně 1908 zl. 20 krejc. Poslední stopy o těchto závazcích města jsou z r. 1767, kdy Staré město zaplatilo obě pohledávky desk zemských; tehdy již nebylo známo, jak tyto půjčky vznikly.[328])

Úroková služba, která činila do vyrovnání všech pohledávek na 376.000 zl. rýn., vykazuje v celku obraz pro věřitele méně příznivý. Z uvedené částky bylo zaplaceno asi 216.000 zl., kdežto 160.000 zl. věřitelé slevili. Ze zaplacené částky, která značí vyrovnávací kvotu asi 54%, byl ovšem značný díl vyrovnán protipohledávkami města za věřiteli, které se skládaly hlavně ze zadržených berní.

I z této úrokové tabulky vzniká příznivé vyrovnání věřitelů z duchovních kruhů, a to zejména ve srovnání s platy na úroky staroměstských měšťanů.

---

[327]) Pohledávky, o jejichž úpravě není přesných zpráv (viz str. 451), nejsou tu pojaty.

[328]) Desky zemské větší 817 H 12—14.

Z roku	půjčka věřitele v částce (zl. rýn.)	vynesla do 329): roku, kdy likvidována	vynesla do 329): resp. do roku kdy je o ní poslední zpráva	úroku zl. rýn.	z toho bylo: zaplaceno 330)	z toho bylo: tedy úroky za let	věřitel slevil městu	t. j. úroky za let
1320	Klášter zderazský....... (150)		1668	8645	*8320*	332	325	13
1546	Vyšehradský kostel...... (204)		1668	1458	*1299*	109	159	13
1563	Kostel P. Marie na louži . (1050)		1667	6333	*6333*	101	-	-
1587	Mikuláš od Košíku ...... (1167)	1662. III		5018	2848	41^1/	2170	31
1596	Kolej u sv. Klimenta .... (1750)	1663. IX		6797	6229	59	568	5½
1598	Deklamátor zemských desk .... (467)		1665	1785	1785	63½		-
1599	Rabštejnský Oldřich .... (933)		1655	2968	?	?	?	?
1603	Čes. Budějovice .... (2333)	1650. X		6265	4816	35	1449	10
1606	Týnský kostel .... (2333)		1668	8260	*8260*	59	-	- -
	Most ....(1447)	1667. III	- -	4365			*4365*	62
	Ze Šternberka Adam .... (2333)		1668	8260	1167	8	7093	50½
1607	Blovský Kašpar ..(1167)	1662		3623	3623	52		
1610	Týnský kostel .... (3850)		1665	11896	*11896*	51½	-	
	Registrátor zemských desk .... (583)		1665	1820	1820	52	-	
1613	Záduší u sv. Michala .... (3617)	1663. IV		10723	10416	48	307	1
1614	Záduší u sv. Michala .... (2333)	1663. IV	-	6405	6201	44	204	1½
1616	Herkulesová Lidmila .... (2071)	-	1670	6307	*6307*	51½		
1618	Trnická Kateřina .... (2333)		1662	5710			*5710*	41
	Kyswein Karel .... (3000)	-	1668	8460			*8460*	47
1619	Jirkovský Matyáš ...... (1167)	1664. VII		3121	-		3121	44½
1620	Slonová Kateřina .... (1500)		1659	3465			*3465*	38½
	Kvasnička Jan .... (583)		1665	1563	-		*1563*	44
	Beřkovské sestry .... (2333)	1664. VII		6090	6090	44		

[329]) Pokud je v těchto dvou rubrikách uveden toliko rok, jsou úroky počítány v zaokrouhlených sumách, není-li jinak výslovně uvedeno, jen předcházejícího roku včetně. Tam, kde je vedle ročního data uveden také měsíc (římskou číslicí), jsou úroky počítány až do měsíce, bezprostředně předcházejícího včetně.

[330]) U některých pohledávek nebylo možno stav úrokové služby přesně zjistiti. Proto označuji úrokové částky, o kterých lze jen s pravděpodobností souditi, že byly zaplaceny (důvody jsou uvedeny na příslušných místech v textu), číslicemi tištěnými kursivně. V takových případech je ovšem jen pravděpodobný i údaj ve druhém sloupci o platech na úrokové náležitosti.

Z roku	půjčka věřitele v částce (zl. rýn.)	vynesla do [329]) roku, kdy likvidována	resp. do roku, kdy je o ní poslední zpráva	úroku zl. rýn.	z toho bylo zaplaceno [330])	tedy úroky za let	věřitel slevil městu	t. j. úroky za let
	Jirkovský .... (1167)	1664, VII		3092		– –	3092	44
1621	Kuklová .... (1750)	1664, VII		4532	458	4	4074	39
	Weisport .... (1167)	1654, V		2275	490	7	1785	$25\frac{1}{2}$
	Cortesová .... (1167)	1645, IX		1704	1704	$24\frac{1}{2}$		
	z Taxisu Gerard .... (1500)	1663, IV		3713	2873	32	840	$9\frac{1}{2}$
1622	Kolej u sv. Klimenta.... (1167)	1663, IX		2882	2882	41		
	Konvikt u sv. Klimenta . (6400)	1663, IV		15839	15437	40	402	1
	Hrzán .... (1750)	1651, IX		3062			*3062*	29
1626	Kostel P. Marie na louži . (1300)		1665	2964	*2964*	38		
	Konvikt u sv. Klimenta . (1000)	1663, IV		2160	2100	35	60	1
1628	Kirchmaierová Anežka .. (7778)	1673, V		20805	4671	10	16134	$34\frac{1}{2}$
	(1555)	– –	1673	4105	945	10	3160	34
	Klášter u sv. Havla ..... (700)	1664, VII		1519	1519	36	–	
	Obranířová............ (700)	1653, IX		1043			*1043*	25
	Klášter u sv. Kříže ...... (4667)	1662, XII		9557	9445	34	112	$\frac{1}{2}$
1629	Stanková Estera ...... (2082)	1661, II		3373	2132	20	1241	12
	Pejr Jan .... (1283)	1667, XII		2919	*340*	$4\frac{1}{2}$	2579	$33\frac{1}{2}$
	(1517)	1670, XI		3731	*390*	4	3341	$36\frac{1}{2}$
	Michna Václav.......... (2800) }		1669	10466	7810	38	2656	6
1630	Michna Václav.......... (2917) }							
	Schwabl .... (2917)	1659, II		980	945		35	
	Tilesiusová .... (292)	1661, IV		528	173	10	355	20
	Kropáč Zikmund........ (933)	1664, VII		1885	1885	34		
	Nový Bydžov .... (1867)		1645	1603	670	6	933	8
	Výšina Václav .... (1000)	1645, IX		885	885	15		
1631	Dvorský Jan .... (1167)		1654	1657	566	8	1091	15
	z Pleištejna Bernard .... (1800)		1683	5535			5535	51
	Dvorský Jan Pavel...... (1167)	1645, IX		1024	1024	$14\frac{1}{2}$		
1632	Holub .... (1167)	1653, I		1464	333	$4\frac{1}{2}$	1131	16
	Jirkovský Matyáš ...... (1600)	1664, VII		3080	410	4	2670	28
	Dvorská Alžběta .... (400)	1662, III		708	343	14	365	15

Z roku	půjčka věřitele v částce (zl. rýn.)	vynesla do[329]) roku, kdy likvidována	resp. do roku, kdy je o ní poslední zpráva	úroku zl. rýn.	z toho bylo zaplaceno[330])	tedy úroky za let	věřitel slevil městu	t. j. úroky za let
	Rovenský		1662	625	128	6	497	23½
	(350)							
	Vokoun	1672. III	-	950			*950*	40
	(400)							
	(300)	1683. VI		920	100	5½	820	45½
1632	Jitrnička Jan	1669. III		774			*774*	37
	(350)							
	Payerl	1667. III	-	786		-	asi 786	34
	(381)							
	Řečická	1645. IX		138	138	13		
	(175)							
	(467)	1645. IX		349	349	13		
	Udart	1663	-	494	494	30		
	(300)							
1633	Wagner		1665	260			*260*	31½
	(138)							
	Fiener	1661. IV	-	335	*335*	28		
	(200)							
	(100)	-	1661	163		-	*163*	
	Řečická	1645. IX		370	370	12½		
	(500)							
	(500)		1662	793	424	15	369	13
	Trentyn Michal	1660. IV		778	675	22½	103	4
	(590)							
	Woltstirn	1653. XII		9565	4846	10	4719	10
	(8000)							
	Pilman	1655. XII		1072	24	½	1048	22
	(800)							
	Dvorský	1662. III		986	471	13½	515	15
	(572)							
	Buček	1661. III		247	13	1	234	28
	(200)							
	Vokoun	1684. XII		1537	200	6½	1337	44½
	(500)							
	z Pleištejna		1683	2985		-	*2985*	49½
	(1000)							
	(700)		1664	1285			1285	30½
	Šejbl	-	1664	346	*346*	30	—	
	(190)							
	Payerl	1667. III		241	—	-	*241*	33
	(121)							
	Hadová		1663	528	119	7	409	22
	(300)							
	Kropáč	1664. VII	—	368	368	30½		-
	(200)							
	Korka	1669. III		786	24	1	762	34
	(370)							
	Udartová	1663		395	395	29		
	(250)							
	Guntzel Abraham	1667. III		320			320	33
	(200)							
	(400)		1667	780			*780*	33
1633	Cortesová	1662. III		6960	3695	15½	3265	13½
	(4000)							

Z roku	půjčka věřitele v částce (zl. rýn.)	vynesla do [329] roku kdy likvidována	resp. do roku, kdy je o ní poslední zpráva	úroku zl. rýn.	z toho bylo: zaplaceno [330]	tedy úroky za let	věřitel slevil městu	t. j. úroky za let
1634	Meggauer Eliáš (700)	1667. XII		1432	530	12½	902	21½
	Vodička (500)	1662. I		853	822	27	27	1
	Výšina Václav (1000)	1645. IX		735	735	12		
	Lavin (500)	1659. IV		757	388	13	369	12
	Fuchs (1250)		1661 VIII	2121			*2121*	28
	Kellert (250)	1666. I		470	187	12	283	19
	Konvikt u sv. Klimenta (2000)		1663	1505	908	8	597	20
	Ševcovský cech (300)	1662. I						
	Urbach (260)	1661. IV		412	34	2	378	24
	Jitrnička (350)		1664					
	ze Schönkirchenu (4000)		1665	8290			8290	
	de Pauli (1000)		1645	600			*600*	10
	Zych (155)	1659. XI		233			233	25
	Visendo Jakub (8000)	1653. IX		9160	9160	19		
	Udartová Barbora (20)	1663		34	34	28		
	de Pauli (215)		1645	129			*129*	10
	de Bossi (300)	1662		422			*422*	27
1635	Libochovská (700)	1637		112	112	2½		
	Libochovský (933)		1644	500			*500*	9
	Gordon (3600)		1639	756	*756*	4		
1636	Vodička (50)	1662. I		76	49	16	27	9
	Elcen (300)	1659		399	*399*	22		
	Had (700)	1670. XII		1436	*1436*	34		
	Řeznický cech (200)		1642					
	Visendo Jakub (400)	1653. IX		422	422	17		
1637	Petráček (1250)	1666. II		2150	1739	23	411	5
	(467)	1666. II		805	651	23	154	5
	Petráčková Barbora (2000)	1666. II		3450	2790	23	660	5
	Globicová Zuzana (1000)	1662. III		1450	146	2	1304	22
	Dvorský (1362)	1662. III		1989	724	9	1265	15

Z roku	půjčka věřitele v částce (zl. rýn.)	vynesla do[329] roku, kdy likvidována	resp. do roku, kdy je o ní poslední zpráva	úroků zl. rýn.	z toho bylo zaplaceno[330]	tedy úroky za let	věřitel slevil městu	t. j. úroky za let
	Schmidgrabner (1000)	1656, III	—	1130	—	—	*1130*	19
	Kober (150)		1662	222	35	4	187	20
	Orel (589)	-	1665	980	*980*	27½	-	- -
	Chvalenský (700)	1647, XII	- -	423	-	-	*423*	10
	Leinhaas (500)	1663	–	755	600	20	155	5
	(600)	-	1660	810	– –	–	*810*	22
	Dobřejovská (1167)	1653, III	-	1109	*1109*	15½	—	—
	Schweitzer (1500)	1654, XII	—	1575	*1575*	17½	—	-
1638	Werner (500)	1662, III	—	700	650	21½	50	1½
	Strahov (7000)	—	1665	11278	*7600*	18	3678	8½
	Hýzrle (1500)	1661, XI	-	2115	1986	22	129	1½
	Edlmaier (745)	1661, VIII		1024	3	1 měsíc	1021	23
1638	Harrach (2000)		1664	3080	3080	25		-
	Zych (245)	1659, XI		317		-	317	21½
	Peprl Vít (221)	1648, VII		135	135	10	-	-
	Winterová (758)	1662, XII	- -	1107	165	4	938	20½
	Jungmairová (2420)	-	1643	641	– –	-	*641*	4½
1639	Kopenický (117)	1662, III	-	161		–	161	23
	Kavka Václav (292)	1662, XI		402	116	7	286	16
	Vořikovský (2000)	1666, V	—	1630	-		1630	27
		1676, II		2215	2215	37		-
	Kostel P. Marie na louži (100)	-	1665	152	*152*	25		-
	Jagerová Zuzana (345)	1654, X	—	323	239	11½	84	4
	Křepelka (1167)	1661, II	-	1488	294	4	1194	17
	Werdeman (900)	-	1664	1346	956	17	390	7
	Had Vojtěch Václav (875)	1663, I	—	674	196	6½	478	17
		1667, IX	—	734	196	6½	538	20½
	Webl (2000)	—	1644	500	500	4	—	-
1640	Klášter sv. Václava (233)	—	1663	310	310	22	—	—
	Rasp (467)		1662	607	28	1	579	20
	Kučera (600)		1658	621	—	—	*621*	17

Z roku	půjčka věřitele v částce (zl. rýn.)	vynesla do[329]) roku, kdy likvidována	resp. do roku, kdy je o ní posled. zpráva	úroku zl. rýn.	z toho bylo zaplaceno[330])	tedy úroky za let	věřitel slevil městu	t. j. úroky za let
	Agrikolová .... (700)	1669, III		867			867	28½
	Hlaváček .... (400)		1659	436	383	16	53	2
1641	Keilová Kateřina .... (150)	1676, VII	—	315	165	18	150	17
	de Pauli .... (1701)	—	1679	3691	3691	36		·
	(328)		1679	727	727	37		·
	Fojt Jiří .... (1500)		1678	3255			3255	36
1643	Meinardová .... (583)	1651, V		245			245	7
	Skuhrovská .... (900)		1649	314	314	6	- -	-
	Šererová .... (1800)	1681, VII	- -	4320	267	2½	4053	36
1645	Lamormain .... (680)	1663, IV		710	657	16	53	1
1646	Golcová .... (300)	-	1660	239			239	13
1647	Golcová .... (500)	1649, X		53			53	2

Příloha.

Instrukce pro komisi o dluzích královských měst z 5. prosince 1654.

(Archiv ministerstva vnitra, st. m. S 260/5, list 49—58.)

Od J. Mti římského císaře, uherského a českého krále etc. skutečné tejné i jiných rad, komorníkův, královských místodržících a nejvyšších pánův ouředníkův v království českém.

Instrukcí a respektive poručení důstojnému pánu Janovi Františkovi Raschovi z Aschenfeldu, hlavního kostela sv. Víta na hradě pražském proboštu a arcibiskupství pražského oficiálu, velebnému pánu Matoušovi Ferdinandovi Sobkovi z Bilenberku, řádu svatého Benedikta u sv. Mikuláše v Starém městě pražském opatu, vysoce urozenému pánu, panu Ferdinandovi Arnoštovi, svaté římské říše hraběti z Valdštejna, nejvyššímu komorníku v království českém, urozenému pánu, panu Vilémovi Albrechtovi Krakovskému z Kolovrat, presidentu zřízené komory v témž království českém, J. Mti cís. radám a komorníkům, urozeným a statečným rytířům, panu Janovi Vilémovi Gerštorfovi z Gerštorfu a Malšvic, purkrabímu kraje hradeckého, panu Rudolfovi Tychonovi Ganssgnebovi Tengnaglovi z Kampy, hejtmanu hradu pražského, též J. Mti cís. radám, a slovutnému Baltazarovi Wernerovi z Jagersberku, poctivýmu Severinovi Landschadlovi, měštěnínům Starého a Menšího měst pražských, jakožto s milostivým J. Mti cís. a král. vědomím a povolením ode všech čtyř stavův tohoto království z prostředkův jich na sněmu obecném léta Páně 1650, 24. dne měsíce října na hradě pražském držaném a 7. dne prosince téhož léta zavřeném, zvoleným a nařízeným komisařům, kterak při té jim svěřené komisi trac-

[1]) Instrukce obnovená doplněné komisi dne 16. února 1657 (viz o tom str. 351) je až na jména nových komisařů úplně shodná s tímto prvním vydáním.

tationis o všech a všelijakých dluzích, od obcí měst J. Mti cís. královských, též Její Mti. římské císařové, jakožto králové české, věnných věřitelům jich povinných, gruntovně se informírovati, pořádnost jich, jako i prostředky k placení vyhledati, s dotčenými věřiteli a dlužníky v příčině jedné i druhé straně snesitedlného pomožení traktírovati, jednati a akordírovati, neb co dále činiti mají:

Předně, mají se jmenovaní páni komisaři o jisté dny a místo, kdy a kde by takovou komisi držeti chtěli, společně snésti, čeho by k tomu řízení svému mimo příležité sub nro 1. Jich Mti od J. Mti cís. rady urozeného pána, pana Jindřicha Kustoše svobodného pána z Zubřího a z Lipky, Její Mti ovdovělé císařové, jakožto králové české, měst věnných podkomořího v království českém s strany týchž obecních dluhův podávané zprávy, a kteréž od urozeného a statečného rytíře, pana Fridricha Leopolda Věžníka z Věžnik, J. Mti cís. rady a královských měst v témž království českém podkomořího, sobě také dodané jmíti budou, více potřebovali, o to se uraditi, a kdyby, buďto in crimine nebo v následujícím dalším jednání v čas trvající komisí v kterékoli případnosti jací casus dubii vel magis relevantes se vyskytli, takové na Jich Mti ihned časně vznésti, a co by od Jich Mtí po bedlivém všeho dle uznalé potřeby s královskou komorou českou uvážení v jedné neb druhé věci následovalo, podle toho se zachovati.

Dáleji jest J. Mti cís. milostivá vůle a poručení, aby oni pokaždé, kdy by s strany týchž dluhův obecních městských co uvažováno neb jednáno býti mělo, k tomu tolikéž oba podkomoří královských i Její Mti císařové, jakožto králové české, měst věnných a oba královské hofrychtýře k sobě povolávali, neméně i z J. Mti cís. královské puchalterye české jednu nebo dvě osoby z rad nad počty k sobě přivzali, item každého města věc obzvláštně řídili, vše s pilností uvažovali a konali, a když by s jedním městem zhotoveni byli a vše k místu přivedli, tehdy pokaždé Jich Mtem královským pánům místodržícím relaci své s dobrým zdáním společně odevzdávali a potom dále od města k městu pořádkem procedírovali; budou tehdy jmenovaní páni komisaři, dotčenou milostivou J. Mti cís. vůli jak naplniti, věděti. A jakož jest J. Mti cís. rada a podkomoří v království českém, urozený a statečný rytíř, pan Voldřich Sezima Karel z Skuhrova etc. jistých 18 artikulův s dalším připomenutím, co by při této komisi k vyhledání možnosti jednoho každého města pozorováno býti mělo, přednesl, takové artikule pak nynější oba podkomoří v něčem ještě vysvětlili, poněvadž J. Mti cís., aby i to in tantum in quantum konsiderirováno bylo, milostivě poručiti ráčil, z té příčiny takové vznešení sub nris 2, 3 et 4, při tom tolikéž vejpisové od J. Mti cís. pod datum v Vídni 2. dne měsíce listopadu léta 1638, item 17. dne měsíce listopadu léta 1647 a 24. dne měsíce července léta 1650 sub nris 5, 6 et 7 jim pánům komisařům k tomu cíli se odsílají, aby oni do všeho toho se bedlivě vzhlédli, a co by v těch všech dotčených instrumentích k lepšímu efektuirování té jim svěřené komisí bez křivdy a zkrácení věřitelův dobrého a prospěšného uznávali, to vše, jako i co by jim sice k dobrému jedné i druhé strany dle povahy které věci připadlo, podle potřeby pozorovati nepomíjeli.

Avšak na tom bude podstata řízení jich nejvíce záležeti, aby se gruntovně a patrně vyhledalo, kterak, kdy a kterého času dluhové jednoho každého města obzvláště zašli a vzděláni jsou, totiž kteří dluhové 1. před rebelií, 2. v čas trvající rebelie, 3. po J. Mti cís. slavném vítězství a dříve, než městům královským tehdáž z rukou vyňatí statkové zase navráceni byli, 4. v čas trvající dlouhé a vysoké mince, 5. již potom, když týmž městům statkové a důchodové jich zase do rukou se dostali, kontrahirováni a asekurirováni byli. V kterémžto rozdílu takoví dluhové všickni pod každou rubriku obzvláštně kladeni a pro lepší pořádnost v tom pořádku, kterýž classes prioritatis v královských declaratoriis a novelách sub lit. E 29, 30, 31 a 32 et sequentibus vyměřené v sobě obsahují, s doložením, co na který dluh neb úroky zaplaceno jest, poznamenáni a sepsáni býti

mají. Item musí při tom tolikéž atendirováno a pojato býti, komu takový který dluh spravedlivě náleží, zdali je mu vlastně zapsán, nebo od koho zejména, též v jaké sumě postoupen jest a jak pořádně jej na sebe převedl. Item, odkud takový dluh pochází, zdali peníze hotové té obci půjčené a nač obrácené, nebo jaká victualia aneb jiní svrškové a v jak vysoké ceně do té sumy dáni jsou. Item zdali a skrz koho věřitelové při městech o dluhy své se ohlašovali, a jsou-li ještě v zemi usedlí; naproti tomu, jak mnoho, buďto za J. Mtí cís., neb kde jinde jedno každé město pořádných pretensí má, zdali takové na jakém statku hypotecírované jsou, a co podle toho od vesnic s lidmi poddanými, mlejnův, rybníkův, dvorův, pivovarův, rolí, zahrad, cla a jiných všech a všelijakých platův, důchodův a statkův obecních, buď že ty v městě neb ven z města jsou, odtud nic ovšem (krom samých práv a spravedlností měšťanův a sousedův in privato) nevynímajíce a nevymiňujíce, drží a užívá. Item kteří gruntové neb důchodové zádušní, kostelní, špitální neb školní jsou, zdali takoví na díle neb docela k ruinirování přišli, aneb komu a v jaké sumě hypotecirováni neb dokonce odevzdáni zůstávají; item zdali a v jaké sumě který takový obecní, zádušní neb špitální grunt komu a jak dávno zastaven neb jinak alienirován jest. Item jak mnoho spravedlivá taxa toho všeho na penězích v jedné sumě vynáší. Item co z nich pro zdržení města a správy jeho, na opravení stavení obecních, zdí, bran, mlejnův, ulic, vodárny, rathouzu, školy a podobných potřeb aneb případností, též všelikých vydání bezelstných obecních zapotřebí jest, J. Mti cís. rychtář, purkmistr a konšelé v pořádný a takový popis, kterýž v čas potřeby povinnosti právní stvrditi mohli, uvésti a jim komisařům, jakž lidská možnost nejspíš postačuje, beze všech průtahův k rukám odvésti povinni budou. A oni páni komisaři, co by po sražení takových potřebných nákladův k zdržení města a obce, též záduších, špitálních, kostelních a školních důchodův a gruntův (neb podle milostivé J. Mti cís. 24. dne měsíce července léta 1650 datírované resolucí, k čemu co ex fundatione sua náleží, to při tom zůstati má) z ostatní pozůstalosti prostředkův obecních a všech práv a spravedlností té obce k zaplacení dluhův povinných vskutku se nacházelo a před rukama bylo, vytáhnouti a obzvláště poznamenati dají.

Vynajdouce tehdy takovým způsobem, co, kdy, komu et quo ex genere, causa et qualitate debendi které město dlužno zůstalo, kam a nač takové vydlužené peníze neb prostředky obrátilo, a naproti tomu jaké prostředky skutečně a opravdově k zaplacení těch dluhův má před rukama, dáleji k tomu přistoupí, aby podle milostivé J. Mti cís. pod datum 2. dne měsíce listopadu léta 1638 prošlé resoluci ta města, kteráž dokonce a dokonale konfiscirována, prodána neb jinak dědičně odevzdána jsou, od jiných separirovali a v příčině jich dle znění též milostivé J. Mti cís. resolucí se zachovali. Mezi ostatními pak královskými městy, jimž zase privilegia a svobody potvrzené jsou, toho šetřiti budou, aby se tolikéž gruntovně, jak mnoho kterému statkův, gruntův a jmění jeho konfiscirováno, k ruce J. Mti cís. ujato a komu postoupeno a odevzdáno, tolikéž jak mnoho statkův a jmění obecních témuž městu zanecháno neb zase restituirováno bylo, vyzvědělo a to při každém městě bedlivě vyznamenalo.

Po takovém založeném gruntu výš jmenovaní páni komisaři, budou-li vyslaní z měst na místě které obce dle sobě daného dostatečného plnomocenství, neb věřitelové jich co přednášeti chtíti, mají obě strany dle potřeby s dostatkem vyslyšeti, a kterak by s obojí strany co nejsnesitedlněji a co nejslušněji přátelským způsobem dobrovolně a beze všeho nucení skutečně porovnáni býti mohli, o to se přičiniti a se vší pilností jednati; při čemž ukazuje toho potřeba, aby se mezi pretensími věřitelův takového rozdílu šetřilo:

Co se předně všech dluhův in genere dotýče, kteří z nich pořádní staří, za příčinou rukojemství a půjčky N. slavné a svaté paměti císařům římským a králům českým pocházejí, nebo jiných hypoték na statcích a gruntech

těch, kteréž městům konfiscírováni a od J. Mti cís. jiným odevzdáni jsou, dotýče, pokudž se vynajde, že takoví z J. Mti cís. královské komory české neb dle znění dotčené. 2. dne měsíce listopadu léta 1638 datírované milostivé resoluci od posesorův týchž konfiscírovaných statkův a gruntův a ne od dlužníkův zaplaceni býti mají, o tom věřitelům, aby věci své dále kde přednášeti a vyhledávati věděli, v známost uvésti moci budou. V příčině ostatních, kteréž města sami platiti spravedlivě povinni jsou, a in specie nejprve těch, ježto

1. před rebelií vzděláni byli, též staří, pořádní a spravedliví se vynajdou, poněvadž při té od J. Mti cís. v létu pominulém 1628 nařízené traktací větší díl některých měst věřitelův netoliko od úroků až do téhož léta zadržalých, ale i od pátého dílu sumy hlavní dobrovolně upustili a takový akord J. Mti cís. jistou milostivou resolucí svou pod datum 13. dne měsíce září téhož léta 1628 (jakž vejpis, sub nro. 8 přiložený, to v sobě obsahuje) milostivě ratificírovati a schváliti ráčil, z té příčiny i s ostatníma věřiteli, s nimiž o takové staré dluhy pro nepřítomnosti jich neb jiné příčiny ani až dosavad traktírováno není (pokudž nejvejš možné) na ten způsob jednati a zavírati moc jmíti budou. Co se pak

2. d l u h ů v v č a s t r v a j í c í r e b e l i e, též 3. p o J. M t i c í s. s l a v n é m v í t ě z s t v í, a d ř í v e, n e ž m ě s t ů m k r á l o v s k ý m t e h d á ž z r u k o u v y ň a t í s t a t k o v é z a s e n a v r á c e n i b y l i, dotýče, poněvadž takoví od J. Mti cís. z těch v oznámených milostivých resolucích pod datum 13. dne měsíce září léta 1628, též 2. dne měsíce listopadu léta 1638 obsažených podstatných příčin anulírováni a vyzdviženi — však kde a v jakých případnostech to by své místo jmíti a kterak rozumíno býti mělo, k tomu jisté vejminky doložené jsou — protož jmenovaní páni komisaři na to vše dobrý a bedlivý pozor dáti, a aby ani věřitelé ani dlužníci proti milostivému J. Mti cís. nařízení žádného zkrácení nenesli, to jak opatřiti věděti budou, neboť J. Mt cís. dotčená města od dluhův, v ty nadjmenované časy jakožto od tehdejších nepořádných purkmistrův a konšelův aneb bez konsensu J. Mti cís. před potvrzením privilegií vzdělaných nejinak jediné v takové případnosti, jestli věřitel věděl, neb srozumitedlně věděti mohl, že takové peníze proti J. Mti cís. potřebováni byli, osvobozovati a věřitelům na ty osoby partikulární, kteréž takové půjčky nepořádné příčinou a původové byli, ukazovati. Kdyby se však provedlo, že buďto věřitel o tom vědomosti neměl a takové peníze k dobrému obce města neb J. Mti cís. službě obrácené jsou, nebo že by ti dluhové sirotkům svědčili a poručníci čím statkův platiti neměli, nebo také jestli by takové vypůjčené peníze ad causas pias náležely, tehdy že přece oznámení dluhové od posesorův konfiscírovaných obecních statkův neb gruntů, pakli by ti evictionem neb správu sobě od J. Mti cís. zapsanou měli, od J. Mti cís. král. komory české, jako i dlužníkův a měst samých podle proporcí jim zanechaného neb restituirovaného jmění jich placení býti mají, milostivě za slušné a spravedlivé uznati ráčil.

S t r a n y d l u h ů v, v č a s t r v a j í c í d l o u h é a v y s o k é m i n c e z a š l ý c h, jako i za victualia, toho času velmi draze a vysoce nadsazená, pocházejících, napodobným způsobem, tolikéž i těch, které někteří od věřitelův měst za špatné a laciné peníze skoupili, neb jinak na sebe převedli, není žádné pochybnosti, že oni páni komisaři takové pretendenty, aby křivdy a ublížení dlužníkův nežádali, dle dobré diskrecí své, jak pohnouti a persvadirovati, věděti budou. Tolikéž kdyby se vynašlo, že by který dluh J. Mti cís. fisco připadl, a buď za příčinou proti J. Mti cís. provinění neb jinak, že již ne věřiteli, nýbrž J. Mti. cís. k zaplacení náleží, takový obzvláštně anotírovati dají, měl-li by městu též z jakých příčin prominut, nebo proti jaké jiné a J. Mti cís. mající pretensi kompensirován býti, zprávu s dobrým zdáním učiní.

Co se naposledy dluhův, již potom, když týmž městům statkové a důchodové jich zase do rukou se dostali, pojištěných dotýče, pokudž kteří z restův vojenských, dle sněmovního snesení dosavad suspendírovaných, pocházejí,

tehdy při nich toto zachováno býti má. Kdyby kteří nejvyšší neb jich dědicové na umrlé neb obdankované oficíry a obecné soldaty nebo i ty, ježto z J. Mti cís. již do jiné služby se dostali, co pretendírovali, poněvadž dle sněmovního léta 1652, 13. martii zavřeného snesení žádnému z nich pasírována býti nemá, takové pretendenty ihned ipso limine odbýti mohou. Ale jestliže by jací jiní restové vojenští vždy pořádnější se býti zdáli a dalšího vyhledání té pořádnosti potřebovali, takoví na tu v příčině dotčených restantův vojenských sněmem nařízenou komisi ukázáni; pakli kteří, v oznámený čas zašlí dluhové bez milostivého J. Mti cís. neb královské komory české konsensu proti stálým zápovědem od kterých purkmistrův a konšeluv sice zapsáni jsou, toho však by ukázáno býti nemohlo, aby k dobrému obecnému spotřebováni byli, tehdy věřitelové sice zapsání svých užíti, ale k placení takových od úřadův kontrahirovaných dluhův, ježto by ne k dobrému obecnému, ale snad k privátnímu zisku obráceni byli, také privátní úřady, kteří té půjčky původové byli, neb dědicové a držitelé statkův se světa sešlých (pokudž by, jakž dotčeno, že týž peníze k dobrému obecnému přišly, provedeno nebylo) skutečně a dostatečně přidržáni býti mají.

A tak již toliko sami dluhové takoví, proti kterýmž města nic podstatného přednášeti nemohou, nýbrž je vedle práva i s ouroky zadržalými slušně a spravedlivě platiti povinni jsou, pozůstávají. Když by tehdy na takový dluh a pretensi přišlo, kterouž by věřitel pořádně a dostatečně likvidíroval, a dlužník proti ní nic dokonce právně a podstatně excipírovati nemohl, nýbrž k tomu dluhu sám se znal a jej za spravedlivý agnoscíroval, tolikéž v příčině těch předcházejících, buď v čas rebelie, neb na dlouhé minci vzdělaných, neb jinak, jak dotčeno, difikultírovaných, podobně vše tak daleko k místu přivedeno bylo, že by se již vědělo, zdali co a jak mnoho by za takový dluh od kterého města dáno býti mělo, a toliko rationem modi solutionis jednati a traktírovati zapotřebí bylo, tehdy, ačkoliv s jedné strany věřitelům velmi za těžké přichází, že jsou dluhův svých, ani mnozí žádných ourokův z nich tak dlouhý čas nedosahovali, však s druhé strany také i města hodna jsou politování, že skrze ty dlouho trvající nevypravitedlné strastné časy veliké ruiny vystáti museli, dvorové, vesnice a jiní gruntové jich jim k vypálení a mnozí do gruntu zkaženi byli, a tak oni o důchody své a prostředky placení dluhův přišli, neb při nejmenším jich za mnoho let neužili, jakážto ruina a zkáza jich každému před očima patrna jest — z té příčiny mohou dotčení páni komisaři věřitelům a pretendentům, kde toho potřebu uznají, to vše pohnutedlně representírovati a s nimi traktírovati a jednati, aby, prohlédajíce netoliko k těm nevypravitedlným a hrozným nátiskům vojenským, častému netoliko statkův obecních, ale i měst samých vyplundrování a vypálení a jiným, kteréž dotčeným komisařům circumstancii jedné neb druhé věci sugerírovati budou, příčinám, tolikéž že oni dlužníci ne svou vinou, nýbrž nešťastnými příhodami skrze ty dlouhotrvalé války o jmění své a prostředky dluhův jich placení přišli — v takových pak případnostech práva říšská dlužníkům beneficium competentiae certo modo propůjčují, takže nic dáleji, nisi in quantum facere possunt, aneb vejšeji, než možnost jich postačuje, exekutírováni nebývají — k tomu kdyby ad cessionem bonorum přišlo, a věřitelové s dlužníky svými tak, [aby] kontentírováni býti mohli, se neporovnali, poněvadž bez toho díl jmění a důchodův jich pro zdržení města a správy jeho dle J. Mti cís. milostivé, v příčině Táborských prošlé resolucí, v rukou jich zůstati by musel, že by některému na dluh jeho málo se dostalo, z křesťanské lásky a k milostivému J. Mti cís. zalíbení dobrovolně se akomodírovali, co nejvejš možné, zvláště úrokův ulevili, a s nimi tak, aby žádného dalšího procesu a zaneprázdnění právního zapotřebí nebylo, přátelsky se porovnali.

Aby pak tolikéž to, co smluveno, najednáno a připovědíno bude, skutečně placeno bylo, dává se často řečeným pánům komisařům i ta moc, aby, vezmouce

na pozor jmění měst dlužných, co by ho k zaplacení dluhův po sražení všech, na zdržení města a správy jeho potřebných bezelstných nákladův pozůstalo, toho všeho administraci neboližto správu dvěma dobře zachovalým dosti usedlým a k tomu způsobným osobám pod přísahou, k tomu cíli, aby oni všeckny takové k placení dluhův obecních pozůstávající důchody věrně a upřímně spravovali a z nich počet na královskou komoru českou, též královskému podkomořímu odvozovati povinni byli, svěřili, o tom též, na čem dotčení důchodové záleží, a jak mnoho vynášejí, věřitelům oznámili a je k tomu, zdali by vedle proporcí dluhův svých a týchž důchodův neb užitkův obecních tím, co by již pravení důchodové až do posledního peníze každoročně vynášeli, pro rata kontentírovati dáti chtěli, přátelským dobrým způsobem podle známé diskrecí své persvadírovati se vynasnažili. A co by tak pilným jednáním a prostředkováním jich beze všeho jedné i druhé strany nucení smluveno a navrhováno bylo, oni páni komisaři ad notam vzíti, k náležitému utvrzení přivésti.

Pakli by se na čem zastavovalo a od nich tomu zpomoženo býti nemohlo, tehdy Jich Mtem královským pánům místodržícím neprodleně s počátku dotčeným způsobem relaci svou s dobrým zdáním učiniti a zatím s jinými traktírovati nepominou, nebo Jich Mti s královskou komorou českou tu komunicírovati a po společném všeho uvážení J. Mti cís. jedno po druhém k milostivému vyrozumění odeslati míti ráčí. Jakož pak, kdyby které město příkladem Táborských věřitelům svým všeckno jmění své cedírovati chtělo a na to se odvolávalo, zdali by toho užíti, jakým způsobem takové beneficium caessionis povoleno, a kterak neb skrze koho taxírování statkův a gruntův jeho konáno býti mělo — item jestliže by se jaké příčiny podstatné (že by pro zachování mezi věřiteli tím jistší slušnosti, obzvláště pro uspoření věřitelům samým nejvíce škodlivých, jakožto prostředky k placení jich velice ujímajících a ztenčujících právních outrat a nákladův, proti kterému městu netoliko exekucí, ale i proces právní zastaven býti musel) naskytovaly, i takové všeckny případnosti se všemi circumstanciemi oni páni komisaři bedlivě uváží a Jich Mtem s dobrým zdáním svým, jak by v tom všem bez ublížení práva a spravedlnosti jedné i druhé strany postupováno býti mohlo, přednesou. Nicméně podtím povinni budou dlužníky k tomu dostatečně a skutečně míti, poněvadž mezi týmiž dluhy městskými mnozí zádušní platové, kostelní dluhové, fundací a nemálo věřitelův nuzných se nachází, aby oni takové privilegírované dluhy (mezi nimiž sice ti, in fraudem moratorii jiným postoupení, se nemíní) neohlédajíce se ani na tuto, jim k dobrému nařízenou komisi tractationis a zatím suspendírované exekucí pod touž trvající komisí, jak daleko důchodové jich měst postačují, beze všech vejmluv dle nejvyšší možnosti platiti hleděli a ubohým svým věřitelům žádnému proti slušnosti k naříkání příčiny nedávali.

Ostatek vše, co by buďto atendírovati nebo mezi stranami jednati neb Jich Mtem připomínati pro re nata a dle uznalé potřeby příslušelo, dobré diskrecí a prozřetedlnosti často připomenutých pánův komisařův se svěřuje a zanechává. Kteřížto k milostivému J. Mti cís. zalíbení, a jak zadlužilých měst královských, tak i ubohých věřitelův jich žádostivému brzkému a s obojí strany slušnému zpomožení v času od J. Mti cís. uloženém, totiž [v] šesti měsících pořad zběhlých nejdéleji takovou na ně vzloženou komisi skutečně k místu a konci přivésti se vynasnaží. A na tom se milostivá J. Mti cís. vůle naplní.

Decretum in consilio regiae cancellariae Bohemicae, Pragae 5. die mensis decembris, anno Domini 1654.

J. z Martinic.
K. Ferdinand Popel z Lobkovic.
Ferdinand Vilém hr. Slavata.
Mikuláš z Gerštorfu. J. Benedikt Smolík.

RÉSUMES.

Václav Líva:

Prague après la bataille de la Montagne-Blanche.

II.-Comment on y releva le catholicisme.

Après la victoire de la Montagne-Blanche le prince Charles de Lichtenstein, gouverneur royal, commença par pacifier la capitale vaincue et ramena les Jésuites bannis au collège du Clémentinum. L'archevêque Lohelius, sitôt revenu à Prague, prépara le réouverture de la cathédrale Saint-Guy au culte catholique et reçut dans le giron de l'Église six curés pragois non-catholiques qui avaient, de leur plein gré, répudié leurs erreurs. Les symboles extérieurs anticatholiques furent enlevés dans toute la ville. De plus, en attendant de faire davantage, on prit aux non-catholiques les églises de Saint-Simon et Saint-Jude, de Saint-Gilles, de Saint-Henri, de Saint-Nicolas (dans la Petite-Cité), de Saint-Vojtěch à Podskalí, la chapelle de Bethléem et celle du Saint-Sacrement. Sur les instances du nonce Carafa, Lichtenstein dut publier, le 13 décembre 1621, des lettres patentes bannissant du pays tous les ecclésiastiques de confession évangélique; 19 pasteurs furent ainsi obligés de quitter Prague (sans parler de ceux qui l'avaient déjà librement quittée auparavant). Par égard pour le prince électeur de Saxe, les pasteurs des temples luthériens allemands (Saint-Sauveur dans la Vieille-Cité et la Très sainte Trinité dans la Petite-Cité) furent autorisés à rester. Quant aux Tchèques non-catholiques de Prague ils perdirent leurs chefs spirituels.

Avec les lettres patentes de décembre s'achève la première période de retour au catholicisme. Les milieux catholiques officiels s'appliquèrent ensuite à obtenir du pape qu'il défendît aux laïques de communier sous l'espèce du vin. Comme on manquait de prêtres catholiques, on était obligé de laisser vacantes les cures abandonnées par les pasteurs protestants. Pour remédier au mal, l'archevêque fusionna plusieurs paroisses en une seule. Les catholiques pragois reprenaient peu à peu conscience de leur force. On le vit bien, en particulier, le 19 juin 1622, lorsque les Jésuites célébrèrent en grande pompe le canonisation de deux membres de leur société, Ignace de Loyola et François-Xavier. On put aussi, la même année, interdire pour la première fois la célébration de la fête de Jean Huss. Au printemps, on avait fermé l'université, car le gouvernement la considérait comme la citadelle du protestantisme. A l'automne, Lichtenstein réinstalla les conseils municipaux dans les trois cités pragoises, mais il eut soin de n'y mettre que des catholiques sûrs ou des convertis inspirant confiance. On procéda ensuite à la nomination de baillis royaux; Lichtenstein fit élaborer pour eux une nouvelle instruction qui constituait, pour les villes et pour la vie privée des individus, un instrument inouï d'oppression. Néanmoins les Pragois non-catholiques résistèrent désespérément et recoururent aux pasteurs allemands pour leurs besoins spirituels. Aussi vit-on Lohelius, puissamment soutenu par Carafa, insister sans relâche pour que ces pasteurs fussent bannis. Le 24 octobre 1622, leurs efforts conjugués furent enfin couronnés de succès.

Dans les deux périodes précédentes on avait traité rudement les non-catholiques, mais on les avait du moins tolérés vaille que vaille et on ne les avait jamais directement obligés à se convertir. On changea de méthode en 1624. On prit alors, franchement et ouvertement, position contre l'élément laïque des villes et des campagnes. Les lettres patentes impériales du 29 mars 1624 défendirent de pratiquer une autre religion que la religion catholique.

Il était interdit d'admettre les non-catholiques dans la ligue des villes, et ceux qui étaient encore au service des villes devaient être révoqués. Finalement on les menaça: on les empêcherait d'exercer leur profession s'ils refusaient de se convertir; on leur défendit de se marier. Sur certains points de Prague on logea même des soldats dans les maisons des hérétiques plus spécialement endurcis. La conséquence de ces mesures de rigueur fut que beaucoup de protestants pragois vendirent secrètement leurs biens et s'en allèrent à l'étranger. Mais il fut décidé que les transferts de biens opérés secrètement seraient réputés sans valeur et que l'on confisquerait tout ce qui appartenait aux émigrés si, après une triple sommation, ils ne se présentaient pas devant la justice. C'est seulement au printemps de 1626 que l'on reconnut aux non-catholiques le droit d'émigrer. Comme il y avait toujours pénurie de prêtres séculiers, on confia, en 1624, l'église de la Trinité aux Carmes déchaussés et l'église Saint-Sauveur à l'ordre des Paulistes. L'année suivante, on établit près de l'église Saint-Nicolas, dans la Petite-Cité, un noviciat de Jésuites.

En février 1627, au début de la quatrième période, on créa, pour hâter le mouvement de retour au catholicisme, un organe central directeur. Le gouverneur nomma une commission principale de réforme pour la Bohême. Cette commission, qui comprenait quatre membres, devait agir conformément à une instruction générale et à des directives particulières. Jusqu'alors on avait, en ce domaine, surtout improvisé; désormais on allait exécuter systématiquement un plan précis, étudié dans les moindres détails. A Prague on établit d'abord une liste exacte de tous les bourgeois avec les membres de leurs familles. Il fut ensuite décidé qu'on ferait venir à l'Hôtel de ville, en se basant sur ces listes, les protestants les plus endurcis et qu'on les inviterait à se convertir; en cas de refus, ils auraient à s'expatrier dans un délai fixé. Encore ne pourraient-ils s'expatrier qu'à la condition d'avoir rempli tous leurs engagements, soldé leurs dettes et payé leurs impôts. La commission de réforme concentra d'abord son effort principal sur la Vieille-Cité, car dans le Petite-Cité sa tâche était relativement aisée. Ce fut la Nouvelle-Cité qui résista le plus longtemps. Mais lorsque la résidence des Jésuites eut été établie en 1628, auprès de la vieille chapelle universitaire du Saint-Sacrement, la Nouvelle-Cité, ce bastion de l'hérésie, le plus solide de tous, dut céder à son tour, si bien que vers la fin de 1629 la commission de réforme put annoncer à l'empereur que parmi les bourgeois domiciliés à Prague il n'y avait plus un seul non-catholique.

L'invasion saxonne de 1631 demeura un simple épisode et n'eut aucun retentissement durable dans le domaine politique et dans le domaine religieux. Les émigrés qui étaient revenus avec l'armée saxonne tentèrent de reconstituer le bas-consistoire et l'université, ils ensevelirent pieusement les têtes tranchées des principaux chefs du soulèvement, ils s'emparèrent de plusieurs églises pragoises, mais ils furent incapables de fournir un plus sérieux effort. Fait caractéristique: pendant toute la durée de l'occupation saxonne les magistrats des trois cités pragoises, et ceux de la Vieille-Cité tout les premiers, restèrent fidèles à Vienne, et tout ce que les protestants tentèrent ou réalisèrent en vue de modifier la situation religieuse se heurta à leurs protestations catégoriques. La population pragoise demeura elle aussi, en somme, indifférente.

C'est ainsi que dans l'espace relativement court de dix années Prague revint au catholicisme et c'est ainsi que Prague catholique sortit victorieuse, lors de l'invasion saxonne, d'une première grande épreuve. Plus tard, en 1648, lorsque l'artillerie suédoise tonna sous les murs de Prague, les habitants combattirent sur les remparts, non seulement pour leurs biens, mais aussi pour leur nouvelle foi. Prague célébra sa réconciliation avec les Habsbourg. On avait oublié l'échafaud de la Vieille-Cité; on avait oublié la révolte tchèque. Assiégée par les Suédois, Prague avait effacé, dans le sang de ses bourgeois, la tache de sa rébellion de naguère.

*

La pièce qui accompagne cette étude, et qui est la »liste, pour 1654, des gens de la Petite-Cité qui vont à confesse«, est un échantillon de ce que fit alors la Contre-réforme. Dès les premiers jours de son fonctionnement, la commission principale de réforme obligea les nouveau-convertis à présenter un certificat attestant qu'ils s'étaient confessés et avaient communié sous une seule espèce. Cela amena l'institution des billets de confession (schedae confessionis). On continua à les exiger même quand la Contre-réforme eut atteint son but, le retour de Prague au catholicisme. Ces billets attestaient que le fidèle avait fait ses Pâques selon le rite catholique-romain. Dans les villes royales

ils étaient recueillis par les services municipaux qui les envoyaient ensuite à la chancellerie de Bohême. La liste de communiants reproduite ici a été précisément établie au moyen de billets de confession recueillis comme nous l'avons dit. Elle porte la signature de quatre conseilers municipaux de la Petite-Cité.

František Roubík:

Les heitmans royaux dans les cités pragoises de 1547 à 1785.

Parmi les mesures de rigueur que Ferdinand Ier prit contre les villes tchèques après l'échec de la révolte de 1547 il faut compter la création des heitmans royaux que l'on imposa, dès le mois de septembre de la même année, aux trois cités pragoises. Ces heitmans avaient été choisis dans les rangs de la noblesse. Astreints à résider d'une manière continue dans les cités pragoises, ils étaient les supérieurs hiérarchiques des baillis royaux. Ils avaient pour tâche essentielle de contrôler les actes des conseils municipaux et de défendre les intérêts fiscaux du roi. L'activité de ces fonctionnaires fut réglée par une première instruction, celle de 1547. Les instructions qui suivirent (en 1590 et 1599) s'inspirèrent de la première. Toutes trois laissèrent d'ailleurs aux heitmans, du fait de leur imprécision, une assez large possibilité de s'ingérer, par tous les moyens, dans l'administration de la commune.

Les cités pragoises ne dissimulèrent pas l'aversion que leur inspirait l'humiliant contrôle qu'on leur avait imposé, mais l'effort qu'elles tentèrent en 1609 pour obtenir la suppression des heitmans royaux aboutit à un échec. C'est seulement lors du soulèvement tchèque de 1619 que fut abolie, sous la pression des villes, l'institution abhorrée des heitmans et baillis royaux. Encore ne le fut-elle pas pour longtemps. Bientôt après la victoire de l'empereur, heitmans et baillis réintégrèrent leurs charges, et le prince Charles de Lichtenstein, gouverneur royal, essaya alors — mais sans succès — d'établir même dans les villes royales de province des heitmans royaux à côté des baillis royaux. L'instruction remise aux heitmans royaux en 1622 indiquait déjà, par tous ses caractères, que les vainqueurs seraient implacables: elle élargissait sensiblement l'autorité des heitmans sur les cités pragoises, et cela aussi bien en matière de police qu'en matière fiscale (orphelins, successions). Ce régime, d'ailleurs, ne fut pas de longue durée et l'instruction de 1626 marqua, somme toute, un retour aux dispositions plus modérées des instructions antérieures, celles du 16ème siècle. La conscience que les heitmans royaux avaient de leur noblesse entraîna bien, sur leur demande, une extension de leur compétence de fonctionnaires, mais en définitive les prescriptions des premières instructions demeurèrent en vigueur. Ces instructions furent pourtant complétées, au cours des années, d'abord par les instructions détaillées de 1637 et de 1650, qui étaient destinées aux conseils municipaux des cités pragoises et ensuite par les règlements de police qui étaient édictés de temps à autre. Ces instructions et règlements délimitaient également la compétence des heitmans royaux. Ce n'est qu'en 1731 que fut publiée, pour les heitmans, une instruction nouvelle, plus détaillée. A la différence des instructions antérieures, elle s'intéressait de plus près aux travaux à assurer dans les bureaux. Elle demeura en vigueur jusqu'au jour où les heitmans furent supprimés (1785). Même alors l'exécution rigoureuse des prescriptions officielles dépendit toujours de la personnalité des heitmans, car on ne saurait affirmer que leur activité, à cette époque, ait été l'objet d'un contrôle bien sévère.

Les heitmans royaux des cités pragoises étaient nommés par le roi sur la proposition des gouverneurs. Ceux-ci étaient les supérieurs immédiats des heitmans. La charge d'heitman était en principe une charge à vie, mais elle rapportait si peu et l'obligation de la résidence ininterrompue était une obligation si dure que les heitmans royaux étaient souvent forcés, à Prague, de résigner leurs fonctions. La tâche qu'on leur demandait de remplir n'était ni considérable ni difficile, car les affaires relatives à la police et au fisc étaient expédiées, sous le contrôle des heitmans royaux, par les baillis du roi. Les heitmans royaux reçurent d'abord de faibles émoluments annuels, 300 groschen de Misnie; ils réclamèrent plus d'une fois en vain et c'est seulement vers 1725 que leur traitement fut relevé à 1200 florins pour être porté finalement à 2000 florins en 1751, relèvement dont bénéficièrent également les heitmans de district.

Lorsqu'on songea, dans la seconde moitié du 18ème siècle, à réorganiser

l'administration municipale en Bohême, et en particulier la police, on commença à envisager aussi la suppression de la charge d'heitman royal. Les circonstances avaient tellement changé que cette fonction semblait dans la plupart des cas un anachronisme. Une proposition anonyme de 1772 coseilla de garder, dans les cités pragoises fusionnées, un seul heitman royal, lequel serait préfet de police; les conseils municipaux des cités pragoises résistèrent si bien que la proposition fut écartée. Les projets Fürstenberg (1781) et Nostic (1783) restèrent aussi à l'état de projet, mais la suppression des heitmans royaux se trouva cependant comprise dans le cadre du plan général établi par Joseph II. pour la réorganisation de l'administration politique en Bohême. Dès le mois de septembre 1783 Joseph II. ordonna la suppression de cette charge, mais pour différentes raisons d'ordre administratif son existence fut prolongée jusqu'au 21 février 1785. Dès lors la plupart des affaires précedemment confiées aux heitmans royaux passèrent à la direction de police qui venait d'être créée à Prague. La direction de police porta d'abord officiellement le nom de »heitmanat municipal«, rappelant ainsi les heitmans royaux d'autrefois. Les registres officiels où étaient consignés les actes des heitmans royaux ont probablement été détruits plus tard.

L'étude est complétée par différentes pièces documentaires: les listes des heitmans royaux qui ont été en fonctions dans les cités pragoises de 1547 à 1785, les instructions adressées aux heitmans en 1551, 1590, 1622 et 1731 et enfin l'instruction que Lichtenstein fit établir en 1622 pour les heitmans royaux des villes royales de province.

Miloš Kratochvíl.

Le Vieux-bailliage de Prague.

Le bailliage, dans les villes royales, était un bâtiment d'Etat où siègeait un fonctionnaire du souverain, le bailli du roi pour la ville. D elui relevaient l'administration de la ville et le tribunal local. Il défendait les droits souverains de son maître sur la ville. Dans les villes ausquelles le colonisation allemande donna naissance dans les pays tchèques le fondateur remettait d'ordinaire la fonction de bailli et le bailliage à un »locateur« qui dirigeait la fondation de la cité. En principe, les revenus de la charge et de la maison dédommageaient le locateur des soucis et des frais que comportait son office. C'est ainsi que les choses se passèrent à Prague quand le roi Venceslas Ier. de 1232 à 1234, conclut un accord avec Eberhard, plus tard directeur de la Monnaie, au sujet de la fondation et de l'organisation de la Vieille-Cité. L'original de cet accord n'a pas été conservé, mais la confirmation qu'en donna en 1265 le successeur de Venceslas, Přemysl Otakar II, mentionne expressément le droit concédé aux locateurs »habere solas... ad s. Gallum eo modo et libertate per omnia, qua in aliis civitatibus nostris haberi communiter consueverunt.« Dans ce dernier document, lequel ne nous est connu que par des copies plus tardives, il faut sans aucun doute corriger le mot »solas« en »salas«, dont le sens a dû s'élargir ensuite en celui de »curia, senatus, la cour du Parlement«, comme l'atteste suffisamment le Glossaire de Du Cange. Le bâtiment du tribunal, bailliage concédé aux locateurs de Prague, se trouvait sur l'emplacement qu'on appelle encore »Rychta« (bailliage) et qui est occupé par l'immeuble portant la numéro 404-I. Tout autour du bailliage des maisons s'élevèrent bientôt, entourant la place qui se trouvait devant l'église Saint-Gall, c'est-à-dire les rues actuellement dénommées Havelská et Rytířská (les maisons qui séparent aujourd'hui ces rues ne furent enclavées que plus tard dans la place). Le Vieux-bailliage (Stará Rychta) actuel est le bâtiment primitif, mais élargi et surélevé. Le bailliage, avec la place Saint-Gall, devint rapidement le centre de la ville nouvellement fondée.

L'association des locateurs, Eberhard en tête, couvrait ses frais au moyen des amendes judiciaires et des privilèges pécuniaires attachés à la maison du bailli. Plus tard, la charge de bailli fut louée, en même temps que le bâtiment, aux bourgeois de Prague dont le roi voulait récompenser les services ou gagner la faveur. On louait ordinairement pour une année et pour une somme fixe. A Prague, on ne se transmit jamais, dans aucune famille, le bailliage de père en fils, comme cela se fit parfois dans quelques villes de moindre importance. La

location était prolongée (de par la volonté du roi) au bénéfice du même personnage par le renouvellement annuel du bail.

La jouissance du bâtiment devait en principe dédommager le locataire des frais qu'entraînait son entretien, et rémunérer les fonctions de bailli (fonction de juge et fonction de police). Or il arriva plus d'une fois que le locataire du bailliage disjoignit la fonction de son support matériel et se fit suppléer par un bailli appointé; ou bien encore il disposa du bailliage, du bâtiment et de ses privilèges, soit par contrat, soit par marché, soit par mise en gage; mais tout cela ne pouvait se faire qu'avec l'autorisation du souverain. D'ailleurs, avec le temps, le bailliage (c'est-à-dire le bâtiment et l'ensemble de certains avantages matériels) fut plus souvent associé à la charge de bailli (c'est-à-dire à l'accomplissement effectif d'une fonction officielle); la maison du bailli devint ainsi la »domus judicis«. Au 14e siècle, les efforts et les luttes des bourgeois pour l'indépendance des villes eurent pour effet de faire passer peu à peu du bailliage royal à l'Hôtel de ville l'appareil administratif et judiciaire; si bien que les deux éléments que le temps avait fusionnés se dissocièrent une fois de plus, et très nettement. En revanche, la valeur économique de la maison du bailli passa au premier plan, ce qui s'explique par ce double fait que les revenus et les privilèges primitifs du bailliage s'étaient accrus et que de nouveaux lui avaient été concédés.

Le bailliage fut, dès le début, exonéré de toutes les charges et contributions dont étaient grevées les autres maisons de la ville; de plus, dans les premiers temps, on lui rattacha certains terrains libres d'impôts; enfin, on le gratifia de certains privilèges commerciaux, lesquels consistaient sans aucun doute en ceci que les marchandises vendues au bailliage étaient exonérées des taxes de marché tandis qu'au contraire les boutiques qui se trouvaient dans la cour du bailliage ou sous les arcades extérieures devaient acquitter des droits au locataire du bailliage. Comme on peut en juger par l'état ultérieur des lieux, le bailliage occupait le rez-de-chaussée; dans la cour il y avait un dépôt privilégié et un marché.

Lorsque le tribunal de la ville et le conseil municipal eurent quitté le bailliage pour se transporter à l'Hôtel de ville de la Vieille-Cité et que la chancellerie les y eut suivis avec les registres et les livres du tribunal et même, finalement, avec le sceau de la cité, il ne resta plus au Vieux-bailliage, de tout ce que réclamait le tribunal, que la prison communale et le poste des soldats de la ville. Les autres locaux furent rapidement envahis par les commerçants et les marchands, dont l'activité allait sans cesse en grandissant. — La révolution hussite mit le comble aux succès déjà remportés par les bourgeois épris d'autonomie. Avec les bureaux et les biens du roi dans la ville, le bailliage tomba aux mains des vainqueurs. Par la suite, le souverain essaya de faire revivre son ancien droit de propriété sur la maison du bailli, mais ce fut en vain: la commune la garda. D'ailleurs la maison n'avait plus qu'un caractére économique et c'est bien ainsi qu'on la considéra, dans les dernières années du 15e siècle et les premières du 16e, quand elle devint l'objet de plusieurs transactions entre Prague et de simples particuliers. Cependant un jour vint, au début du 16e siècle, où la commune décida de gérer directement le bailliage; elle le racheta et lui conféra certains privilèges commerciaux qui revenaient à monopoliser une branche déterminée pour le territoire du bailliage. C'est probablement à cette époque que fut établi, pour toute la ville de Prague, le monopole plus tard fameux du commerce de la toile. Dès lors le bailliage ne cessa plus d'appartenir à la ville. Mais il faut ajouter qu'aux 17e et 18e siècles il eut à subir le sort de tout ce qui relevait de la commune; il tomba par degrés sous la haute surveillance, sous l'influence envahissante des fonctionnaires du roi jusqu'au jour où le contrôle de l'Etat et la bureaucratie submergèrent ce qui lui restait d'autonomie. C'est ce qui arriva en 1784, lorsque les réformes opérées en matière d'administration politique rattachèrent toute l'économie municipale, et par conséquent la gestion du bailliage aux administrations d'Etat.

Parmi les privilèges conférés au Vieux-bailliage le plus remarquable de tous par son importance et par son rendement était le privilège qu'il avait de recevoir obligatoirement dans ses dépôts toute la toile arrivant à Prague et provenant soit de l'étranger soit de la province. Ce monopole, qui fut établi à l'époque où la commune devint définitivement propriétaire du bailliage, fut l'occasion d'interminables conflits entre les cités pragoises, et la Vieille-Cité, jusqu'au 18e siècle, dut le défendre à plusieurs reprises. Rien que cette circonstance en souligne la valeur. Les marchands de toile qui habitaient en dehors de Prague devaient payer, pour toute marchandise entreposée au bailliage, non seulement les droits royaux d'octroi, mais encore un droit dit de dépôt, qu'on percevait pour les voitures qui stationnaient au bailliage avec les marchandises

et pour l'emplacement essigné aux vendeurs, et une taxe de mesurage, car la toile importée devait être tout entière mesurée par le mesureur officiel. Le mesureur examinait en outre la qualité de la toile; il avait donc aussi des attributions de police. Avec son secrétaire il était obligé de noter soigneusement la quantité de marchandises apportée et le montant des taxes perçues; il présentait ensuite ses registres et ses comptes au bureau municipal dont il relevait (le bureau des Six-Messieurs). D'alleurs, des délégués de ce bureau venaient contrôler par eux-mêmes de temps en temps; ils le faisaient surtout dans les jours de la foire, car c'était à ce moment-là que l'affluence des importateurs était le plus considérable; en centralisant ainsi sur un même point le commerce de la toile arrivant de l'étranger (et de la province), on attirait sans cesse davantage les commerçants de Prague. A ceux-ci l'entrée du bailliage avait été d'abord interdite, mais ensuite, avec le temps, on fit disparaître par degrés la différence de traitement dont ils étaient victimes et le marché à la toile fut ouvert indistinctement aux commerçants du dehors et à ceux de Prague. Certaines restrictions, qui concernaient les commerçants juifs, se maintinrent plus opiniâtrement. — Les dépôts du bailliage recevaient la visite des marchands étrangers même en dehors des jours de marché; alors le marchand vendait directement sa toile aux négociants en gros établis à Prague, ou bien encore il la confiait au mesureur, lequel la vendait.

L'office de mesureur prit naissance dès que s'ouvrirent les premiers marchés à la toile. En réalité l emesereur succédait à l'ancien économe du bailliage, lequel, comme employé du locataire, était chargé d'administrer le bâtiment et d'en tirer un rendement pécuniaire. Lorsque l'importance commerciale du bailliage eut grandi, l'office de mesureur passa au premier plan. C'est qu'en effet le mesureur était un fonctionaire relevant des bureaux de la ville: c'était la ville qui le nommait, recevait son serment, contrôlait son activité. On lui donnait une part des droits que les marchands payaient au bailli (taxe de mesurage); à ces revenus la ville ajoutait un traitement. Plus tard on lui afferma tous les revenus du marché. Enfin, ordinairement, il avait encore une autre source de profits: il louait à la commune le droit de servir du vin (plus tard aussi de la bière) dans l'auberge du bailliage.

Le mesureur dépendait du bureau des Six-Messieurs, bureau qui était en même temps la première instance judiciaire dans les conflits qui s'élevaient sur le territoire du bailliage. En 1689, lorsque la commune décida de renoncer à la gestion directe du bailliage et céda tous ses droits à un simple particulier qui en devint le locataire, elle se réserva cependant, même alors, un certain droit de contrôle sur les marchés aux toiles. Plus tard, au 18e siècle, quand les offices d'Etat nouvellement créés assumèrent le rôle d'organismes autonomes (c'est ainsi que pour les affaires intéressant l'économie urbaine on créa, en 1739, dans les bureaux du gouverneur, une direction supérieure économique à laquelle on rattacha l'administration économique près le »magistrat« de la ville), donc quand ces offices commencèrent à fonctionner, c'est eux que l'on chargea de contrôler le Vieux-bailliage. Celui-ci fut d'ailleurs, avec tout ce qui relevait économiquement de la commune, incorporé à la machine administrative gouvernementale.

Le bailliage garda le monopole du commerce de la toile jusqu'aux réformes de Joseph II. »L'ère des lumières«, qui, dans l'esprit du mercantilisme, favorisait le liberté du commerce, supprima ce privilège avec les autres. L'année 1789, en mettant fin à l'affermage de l'octroi des toiles, supprima du même coup un droit longtemps fameux et productif.

L'auberge du bailliage a certainement existé dès le temps où le bailliage est devenu le centre d'un commerce plus actif. Mais lorsque Ferdinand Ier, en 1549, permit à Prague d'aménager une cave privilégiée pour la vente des vins étrangers, la commune décida que ce nouveau monopole aurait son siège au bailliage. Et de même qu'ils avaient affermé l'octroi de la toile, les bourgeois de la Vieille-Cité cédèrent à bail l'auberge du bailliage; ils ne se réservèrent, cette fois encore, que le droit de gestion et la surveillance de police.

Les principales attractions de l'auberge du Vieux-bailliage étaient les joutes et les séances d'escrime que l'on donnait tous les dimanches dans sa vaste cour. Cela dura jusqu'en 1730, année où fut supprimée la corporation des escrimeurs.

La cour du bailliage était si large, les gens s'y réunissaient en si grand nombre — surtout au moment de la foire — que le lieu attirait toute sorte de forains: on y voyait des jongleurs, des danseurs de corde, des ménageries, des théâtres de marionnettes. Sans compter que la grande salle du premier étage

était fréquemment louée par des associations ambulantes de province qui venaient y jouer des pièces et des opéras.

La commune partageait les revenus du bailliage avec le locataire (éventuellement avec le mesureur). Le mode de répartition varia suivant les époques et aussi suivant le genre de convention passé, c'est-à-dire selon qu'on avait affaire à un personnage ayant loué tout le bailliage, à un employé rétribué, à un gestionnaire intéressé de moitié avec la commune. Ces revenus étaient considérables. Ils étaient alimentés par les taxes afférentes au commerce de la toile (taxes de mesurage, droits de stationnement pour les voitures, droits de place), par la location des boutiques installées sous les arcades, par les revenus de l'auberge, par le prélèvement opéré sur les droits d'entrée aux représentations d'escrime, par les droits que devaient acquitter les forains, par la location de la salle de théâtre, etc.

Cependant il importe de remarquer que le chiffre de ces revenus était essentiellement variable; il subissait le contrecoup d'une foule de facteurs politiques et économiques (guerres, maladies contagieuses isolant la ville de la province, etc.); il changeait en même temps que les règlements et restrictions d'ordre administratif ou juridique.

Lorsque le monopole de la toile eut été supprimé, à la fin du 18e siècle, la commune transforma en appartements les pièces du 1er et du 2e étage et elle loua ces appartements à de simples particuliers. Les fonctionnaires de la ville, et en premier lieu le maire lui-même, avaient un droit préférentiel de location. Seuls les dépôts, les vastes caves et remises du rez-de-chaussée gardérent leur destination primitive: les marchands de toile qui venaient au marché de Prague continuèrent d'y déposer leur marchandise, soit par goût de la tradition, soit que l'endroit leur parût commode. De même l'auberge fut maintenue. C'est seulement en ces derniers temps que la commune a repris tout l'immeuble pour y installer des bureaux.

F. M. Bartoš:

Les manifestes de la ville de Prague à l'époque des guerres hussites.

La collection présente les 7 plus importants manifestes par lesquels la capitale de la Bohême a proclamé et défendu au nom de la révolution son programme religieux et politique de 1420 à 1430. Le bouleversement constitutionnel que la révolution avait rendu nécessaire et qui avait conquis aux villes une place à la diète et au sein du gouvernement mit Prague à la tête du pays, menacé par le prétendant au trône, Sigismond, et par l'Eglise qui fit prêcher une croisade contre les Hussites.

Le siège de la capitale en juillet 1420 fit naître quatre premiers manifestes. La ville en revenant aux pourparlers, interrompus brusquement par le roi à Kutná Hora, s'adressa d'abord au plus puissant allié du roi, le duc de Meissen, en déployant et justifiant le programme de la révolution, les fameux quatre articles de Prague. Ceux-ci demandaient la liberté de parole pour les prédicateurs, le rétablissement de la communion sous les deux espèces, dont les docteurs de Prague prouvaient par des preuves historiques précises l'usage dans l'Église pendant plus de mille ans, ensuite l'expropriation des biens de l'Église, enfin la poursuite par l'État des péchés publics, surtout ceux des prêtres (No I.). Les motifs politiques qui ont amené Prague à la révolution contre le roi héréditaire sont expliqués dans le manifeste adressé au duc de Venise, bien remarquable d'ailleurs par sa glorification de l'amour de la patrie (No II.). Le programme des quatre articles a en effet servi de base aux pourparlers entamés pourtant au lendemain de la victoire de Žižka à Vítkov (le 14 juillet). Mais ces pourparlers échouèrent, les docteurs du roi ayant déclaré que sur la question fondamentale et décisive du calice on ne pouvait guère espérer la révocation du décret solennel condamnant la communion du calice et promulgué au concile de Constance en 1415 en dépit de l'apologie hussite envoyée de Prague à Constance. Ces pourparlers ainsi que le lourd conflit des principes qui y étaient en jeu, de l'autorité de l'Église et de celle de la Bible, sont décrits dans le No IV.

Malgré les polémiques nombreuses combattant le programme de Prague et de la révolution en même temps, celui-ci trouva des défenseurs même

à l'étranger. C'est le cas de Gilles Mersault, Tournaisien de Belgique, chef des »Picards«, qui persécutés pendant plusieurs années par l'Inquisition se réfugièrent en 1418 à Prague. Le manifeste que Mersault adressa à ses concitoyens en 1423 (No V) et qui lui coûta la vie, mêle aux principes de Prague et de la gauche hussite dite taborite ceux de son groupe dont les traces ont survécu en Bohême presque jusqu'à nos jours. L'histoire curieuse des Picards fait l'objet d'un chapitre de mon livre »Husitství a cizina« (Le Hussitisme et l'étranger) qui vient de paraître dans le Bulletin de la Société de l'Histoire du Protestantisme (années 1931 et 1932).

C'est seulement le succès merveilleux des armées hussites qui brisa l'attitude intransigeante de l'Église envers les demandes des hérétiques tchèques, de sorte qu'on leur accorda le droit de défendre librement leur programme, ce que leur avait refusé impitoyablement le pape Martin V. L'histoire d'un premier essai de ce genre, gagné par la »chevauchée glorieuse« de Procope le Grand en 1429—30, est décrit dans le manifeste No VI qui, comme il semble, a été accompagné ou suive d'un autre non daté (No VII). Au lendemain de la catastrophe de Domažlice (le 14 août 1431) cependant le chef infortuné de la Vème croisade, le cardinal Giuliano Cesarini, invita les Hussites au concile de Bâle en donnant suite au manifeste le plus récent issu de Prague, mais promulgué au nom de tous les Hussites à la veille de la bataille (le 21 juillet). C'est ainsi que la lutte menée par des manifestes aboutit à sa fin, le programme des quatre articles ayant été pris pour point de départ des pourparlers et enfin, en 1436, pour base d'un accord qui rétablit la paix dans le pays de Jean Huss.

Václav Pešák:

Les dettes communales des villes de douaire et des villes minières en Bohême, en particulier de la Vieille-Cité de Prague, après la guerre de Trente ans.

Dès 1621 le gouvernement dut prendre certaines mesures relativement aux dettes des villes, car cette question était en relation avec le problème que posaient les charges dont se trouvaient grevés les domaines confisqués. La commission de liquidation qui fut alors constituée eut une tâche encore relativement facile, du moins en ce qui concerne les dettes des villes libres, car c'est seulement entre 1620 et 1630 que le désordre monétaire et surtout les lourdes dépenses militaires provoquèrent un accroissement rapide des dettes communales pour toutes les villes libres de Bohême. Les difficultés économiques, sociales et juridiques que présentait la solution de ces problèmes, s'ajoutant à la situation politique défavorable, furent cause que la question des dettes contractées au temps de la calade ne trouva dans les interventions gouvernementales de 1624 qu'une solution partielle. On essaya, en 1624, de mettre les dettes contractées par les villes lors de l'insurrection à la charge des biens que possédaient les bourgeois coupables; mais on ne résolut, ce faisant, qu'une fraction, et la moins importante, des problèmes que posaient les dettes des villes. Sans doute les exigences croissantes de l'Etat vis-à-vis des communes urbaines amenèrent un renforcement du contrôle que les administrations d'Etat compétentes exerçaient sur la gestion des municipalités, et une foule de villes obtinrent, en 1630, un secours positif; on réduisit, au profit du fisc, le chiffre de quelques dettes. Néanmoins, comme la situation économique générale empirait de jour en jour, que les dépenses militaires mises à la charge des communes urbaines allaient sans cesse en augmentant et que tout le monde, dans le pays, était grevé de dettes, il fallut bien, en 1636, proclamer un moratoire général des dettes. A partir de cette même année le gouvernement s'occupa sans relâche, plus ou moins activement, du problème irritant des dettes, dettes des particuliers, dettes de l'Etat, dettes des villes; tant que dura la guerre, le gouvernement se borna à prolonger et à étendre le moratoire voté par la diète de 1636. Parmi les décisions que les administrations d'Etat prirent alors au sujet des dettes, l'une des plus intéressantes est l'arrêt par lequel la cour d'appel, le 3 août 1638, s'efforça d'adapter les engagements pris dans le passé aux circonstances nouvelles; cet arrêt se basait

sur la capacité de paiement des communes urbaines et sur le profit que ces communes avaient retiré des emprunts. L'importante décision impériale du 2 novembre 1638 répartissait les dettes des villes entre plusieurs catégories et pour établir ces catégories on avait tenu compte de la situation économique des villes, et en particulier de l'état où se trouvaient leurs domaines à la suite des confiscations consécutives à la bataille de la Montagne-Blanche.

Comme le moratoire était d'année en année prolongé et que la vie économique du pays en pâtissait grandement, la diète, dans les années 1640, ne voulut pas le renouveler; et pourtant la détresse des villes libres fit qu'on dut, en 1644, leur accorder un moratoire spécial et prendre plusieurs autres mesures protectrices contre leurs créances. En 1644 encore, on essaya de résoudre le problème des dettes en recourant à une procédure de conciliation que dirigèrent les heitmans de district, mais la tentative échoua. En 1646, la diète consentit à élargir les pouvoirs juridiques de la Chambre suprême et de l'Enregistrement des domaines; on les autorisa à accorder un moratoire aux débiteurs nécessiteux; cette nouvelle mesure resta sans effet.

C'est seulement la fin de la guerre—dans les derniers jours de laquelle les Suédois causèrent de gros dégâts à Prague—qui achemina le problème des dettes urbaines vers une solution définitive. Le moratoire spécial que l'on accorda d'abord uniquement (en 1650) à la Vieille-Cité et à la Nouvelle-Cité de Prague fut étendu, bientôt après, à toutes les autres villes. De même les premières tentatives que fit alors la diète pour constituer un organe spécial qui n'aurait à résoudre que le problème des dettes urbaines donnèrent bientôt naissance à tout un système de mesures protectrices et de directives pour la commission des tractations; cette commission fut rattachée aux bureaux du gouverneur et on l'investit de pouvoirs étendus lui permettant de liquider les dettes des villes.

L'instruction du 5 décembre 1654, instruction destinée à la commission des tractations, concentra toutes les affaires relatives à la procédure de liquidation des dettes urbaines entre les mains du gouverneur. Il y avait là, sans aucun doute, une garantie que les travaux de liquidation se feraient en accord avec la politique économique générale de l'Etat; et cependant cette instruction fut cause que les négociations se poursuivirent avec une lenteur désespérante. L'atmosphère politique demeurant trouble et l'incertitude régnant, dans les débuts, sur l'étendue des pouvoirs de la commission—on lui demanda encore, en 1655, de s'occuper des dettes des villes minières —, c'est seulement en 1657 que la commission commença à se consacrer plus sérieusement à ses travaux. Au cours de la même année, la diète prit des mesures sévères contre les villes qui hésitaient à payer leurs dettes. Elle eut à rabattre, du moins en partie, de sa sévérité lorsque la commission, en 1659, eut réglé, pour 14 villes royales et de douaire, l'épineuse question des dettes. Dans les années qui suivirent, la commission liquida les autres affaires en suspens, autant que le permit la résistance acharnée des créanciers.

Au début des années 1660 les organes du gouvernement et des trois premiers états accentuèrent leur pression: ils demandèrent que l'on en finît rapidement avec les travaux relatifs à la question des dettes et ils s'efforcèrent d'amener une restauration, à tout le moins partielle, du cours normal de la vie économique en faisant supprimer le moratoire spécial accordé aux villes. Les réductions moyennes de 30% que les créanciers consentirent à leurs débiteurs lorsqu'ils négocièrent avec eux par l'intermédiaire de la commission allégèrent sensiblement le fardeau financier des villes; en revanche, les remboursements sur lesquels on tomba d'accord devaient aggraver leur situation économique pour une longue suite d'années.

Les interventions de la diète furent si efficaces et la commission des tractations accéléra si bien ses travaux qu'en 1666 il ne restait plus que onze villes libres qui ne s'étaient pas encore entendues avec leurs créanciers. Les réductions obtenues par 23 villes avaient réduit de 350.000 florins des dettes évaluées à plus de 800.000 florins. Vers la fin des années 1660 les diètes s'appliquèrent principalement à faire aboutir les négociations conciliatoires engagées avec les cités pragoises. En 1668, quand on eut supprimé le moratoire des villes endettées, le problème des dettes ne fut plus soulevé que pour quelques villes; leur appauvrissement exceptionnel, imputable surtout à la confiscation de leurs domaines, ne facilitait guère en effet une mise au point sérieuse des engagements qu'elles avaient jadis contractés.

Les dettes de la Vieille-Cité de Prague remontent au début du 14ème siècle. Néanmoins c'est seulement vers la fin du 17ème siècle qu'on les voit

progresser d'une façon un peu suivie. Des dettes contractées antérieurement à la bataille de la Montagne-Blanche, 33.121 florins du Rhin ne furent pas remboursés; de ce chiffre, 15.287 florins étaient dus au clergé et 17.834 florins avaient été prêtés par des particuliers (surtout par les bourgeois de la Vieille-Cité) et des villes. Sous le gouvernement de Frédéric le Palatin, le montant des dettes s'accrut seulement de 6.750 florins, mais après la Montagne-Blanche le gouvernement nouveau refusa de reconnaître la dette ainsi contractée.

C'est seulement la guerre de Trente ans et plus spécialement les années 1630 qui provoquèrent, par suite des grosses dépenses militaires, un accroissement rapide des dettes de la Vieille-Cité. A la fin de la guerre elles s'élevaient à 190.000 florins pour le capital et à environ 200.000 florins pour les intérêts. Aux emprunts émis à partir de 1621 le clergé avait participé pour une somme de 29.247 florins, la noblesse pour 34.450 florins, les bourgeois de la Vieille-Cité pour 77.469 florins et les autres créanciers pour 15.776 florins; il y avait à peu près 8.000 florins d'emprunts incertains. Les villes ayant à faire face, non seulement au service des intérêts, mais à de grosses dépenses militaires, leurs embarras financiers permanents se manifestent d'un côté par l'accroissement des emprunts à court terme comparés aux emprunts à long terme, de l'autre par une large participation des créanciers de la classe moyenne et de la classe populaire aux opérations d'emprunt (parmi les prêteurs il y avait beaucoup de bourgeois de la Vieille-Cité). Par ailleurs on accorde aux prêteurs, sur les biens de la ville, des garanties de plus en plus marquées, car la commune épuisée a perdu à peu près tout crédit financier.

Une première réduction du capital des dettes, laquelle eut lieu dans les années 1620 et fut motivée par le changement de valeur de l'argent, n'apporta à la Vieille-Cité qu'un bien faible allègement. Par une instruction municipale de 1628 on essaya de régulariser les opérations urbaines de crédit, mais la tentative échoua: la situation économique était défavorable et l'on était obligé de faire face à des dépenses imprévues. La première réduction des dettes de la Vieille-Cité après entente avec les créanciers remonte à l'année 1630: le détenteur de la créance de la ville de Most consentit à une réduction de capital de 20%; il faut avouer d'ailleurs que jusqu'à la fin des années 1640 pareille aubaine fut très rare pour la Vieille-Cité. Lorsqu'on entreprit, après 1642, des opérations d'assainissement, l'état général des dettes urbaines était si peu brillant que la ville ne pouvait assurer que partiellement le service des intérêts; elle n'était même pas en mesure de satisfaire aux instances pressantes des créanciers; même quand ceux-ci recouraient aux tribunaux pour obtenir le remboursement partiel de leur créance, ils se heurtaient à un refus.

Lorsqu'on eut procédé, en 1643, à un règlement de comptes avec certains créanciers, on put déjà remarquer que c'étaient les établissements religieux qui touchaient leurs intérêts, relativement, avec le plus de régularité. Les premiers accord conclus dans les années 1640 en vue de rembourser les capitaux et de payer les intérêts dus furent encore assez favorables aux créanciers occupant un rang social élevé; on décida qu'ils recevraient, sinon la totalité, du moins la majeure partie de leur capital et de leurs intérêts. Malheureusement, les dégâts considérables que le siège de Prague par les Suédois causa à la Vieille-Cité en 1648 provoqua un ralentissement de la procédure de liquidation; aussi la commission des tractations que la diète institua en 1650 dut-elle donner de nouvelles bases aux négociations ultérieures.

Quand on voulut savoir de façon précise quels étaient les détenteurs des obligations communales — ces recherches furent faites en 1654 et 1655 par les bureaux du gouverneur — on s'aperçut que la plupart d'entre elles avaient passé aux mains d'un deuxième ou d'un troisième possesseur. Au cours de la première étape de liquidation, de 1649 à 1653, on s'entendit sur une fraction considérable de l'argent emprunté, 26.737 florins; mais cet accord entraîna pour la ville de nouveaux engagements, fort lourds: cette fois encore elle dut verser à certains créanciers de haut rang, non seulement le capital prêté, mais la totalité des intérêts retenus jusqu'alors. En particulier, les grosses sommes qu'il fallut rembourser à l'administrateur des taxes sur la bière en Bohême, Antoine Losi de Losintal, pesèrent d'un poids énorme, pendant les quelques années suivantes, sur les finances de la ville; rien qu'à ce créancier elle dut verser chaque année 2.500 florins; or c'est là une somme que n'atteignent pas, même totalisés, les amortissements annuels réalisés pour la Vieille-Cité à partir de 1665.

La deuxième étape de la liquidation des dettes, de 1659 à 1662, réduisit de 34.200 florins le montant des dettes sur lesquelles l'accord n'était pas encore

fait. Cette réduction allégea sensiblement les finances de la cité; on la réalisa en réglant quelques vieilles créances et, d'autre part, en abaissant directement les prétentions des créanciers, principalement en ce qui concerne le taux de l'intérêt. Le chiffre des amortissements à assurer chaque année en vertu des accords conclus s'élevait encore à une somme appréciable (environ 4.000 florins); du moins, ils libérèrent la ville d'un grand nombre de vieilles dettes périmées.

Jusqu'en 1662 le conseil municipal s'occupa surtout des créances des nobles et des bourgeois; la majeure partie des créances privilégiées détenues par des établissements religieux furent revisées en 1663 et 1664. Ces différentes mises à jour n'allégèrent que très peu les finances de la Vieille-Cité; au contraire, il fallut assurer désormais le service des intérêts, ce qui obligea la caisse municipale à payer régulièrement chaque année la somme de 1.800 florins environ.

Comme l'Etat lui devait plus de 60.000 florins, la Vieille-Cité essaya de se libérer en partie des dettes qui restaient (70.000 florins) en les transférant à l'Etat. Ses espoirs furent déçus. Les accords de 1666—1667 réglèrent une fraction relativement faible des anciennes dettes (9.100 florins), car la commune, à cette époque, estima que les créanciers qui ne s'étaient pas encore soumis à la procédure de liquidation se dérobaient à dessein et elle invita de nouveau l'Etat à les désintéresser au moyen des créances de la ville sur la Trésorerie. Les bureaux de l'Etat ayant fait la sourde oreille une fois de plus, la commune dut poursuivre ses négociations avec ses débiteurs, même après 1669; dans la mesure où les documents d'archives permettent de l'affirmer, elle conclut, antérieurement à 1685, des concordats réduisant ses dettes à 18.300 florins.

Sur une dette globale d'environ 190.000 florins il nous a donc été impossible de déterminer dans quelles conditions une dette d'environ 30.000 florins fut remboursée. Les données que nous possédons nous permettent cependant d'imaginer et le caractère du règlement de comptes adopté pour les dettes de la Vieille-Cité et les charges qui en résultèrent pour la ville. Les quotités à payer sur la base des accords conclus— ces quotités allèrent sans cesse en diminuant — représentaient à peu près, en moyenne, 61% des capitaux prêtés et 54% des intérêts dus. Le chiffre des amortissements, qui jusqu'en 1648 atteignit ses limites les plus hautes (13.289 florins en 1645) et les plus basses (la ville ne paya rien en 1646), oscilla, de 1650 à 1665, autour de 4.200 florins; après 1665 il fléchit lentement et enfin, dans les années 1680, les dettes furent amorties. Il resta d'ailleurs, comme charge permanente, les intérêts à servir pour les prêts des établissements religieux, ce qui représentait annuellement, pour les créances certaines, environ 1300 florins et, pour les créances incertaines, environ 600 florins.

(Traduit par le professeur René Ruelle.)

DB
879
P8A5
díl 7

Prague. Archiv
Sborník příspěvků k dějinám Kral. hlav. města Prahy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY